BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
20 E
11

12-20-E-11

PLVTARCHI

CHÆRONEI PHILOSOPHI ATQVE HISTOrici clariſsimi

MORALIA

OPVSCVLA, QVOTquot reperire licuit Latio donata:

Non à peregrinæ modò, ſed à noſtræ quoque, hoc eſt Chriſtianæ philoſophiæ candidatis omnibus ſerio ac ſedulò legi perdiſcique digniſsima.

Collegij romani Soc. Jesu
Catal. inscrip.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARISIIS
Apud Gulielmum Guillard, & Thomam Belot in via Iacobæa, ſub D. Barbaræ ſigno.
1566.

14-16-H-20

12 20 E 11

TYPOGRAPHVS LECTORI.

PLVLARCHVM *nobiliſsimum ſcriptorem pluribus commendare non eſt opus, qui virtute ſua, hoc eſt veris & præclaris laudibus nititur, tantùm in animo erat locupletiorem omnibus aliis hanc noſtram editionem commendare: quod in primis Adria. Turnebo Galliæ noſtræ ornamento debetur, qui nuper magna Reipub. literariæ iactura, bonorúmque omnium luctu hominem exiuit, tum Eduardo Henryſoni Scoto apprimè docto, quorum hic duos inſignes Dialogos,* De ore, *quod in orbe lunæ apparet, &* De *communibus noticiis aduerſus* Stoicos, *à nemine antehac Latio donatos ille difficilem libellum, de fato, nuſquã antea verſum, & conuiuiũ ſeptem ſapiẽtum, adeo eleganter & terſè Latino ſermone reddidit, vt vel in ea re vterque lectorem per ſe ſatis adficiat. Ego verò vt ſtudia tua leuarem, ſparſa vndique eius auctoris opuſcula excuſſa in vnũ contraxi & velut breuiarijs collegi, ne poſthac circunferenti illud eſſet oneri, quod cautiores in rebus politicis & arduis gerendis facit, nempe quod à prudentibus & doctis animi Plutarcho carere non debet, qui vult Rempub. rectè adminiſtrare, & res principum cum dignitate tractare. Quantum ad Ethicam attinet, ita excellit, ita fidelis eſt, vt ille ait, in* Sententijs, *in verbis tam luculentus, & in ſacrario morum tantus arbiter, vt facilè præceptorem Regis poſſimus agnoſcere. Itaque cuicunque Plutarchus auctor fuerit in Ethica ſiue Politica, quæ duo ſunt neceſſaria in hominum ſocietate, non dubium eſt, quin multum ſe profeciſſe continuò ſentiat. Benè Vale, & laborem noſtrum æqui bonique conſule.*

SVIDAS DE PLVTARCHO

PLVTARCHVS *Charoneus ex Bœotia Triani Cæſaris fuit temporibus, ac antea quidem. Tribuit verò ipſi Traianus honorem conſularem, imperauítque, neminem per Illyricum magiſtratuum abſque illius quicquam agere conſilio. Scripſit autem multa. Hæc Suidas. Quæ ſunt autem ea multa, pulchrè docet Conradus Geſnerus in copioſiſſima illa ſua bibliotheca, vbi Plutarchi meminit: è quibus ſcriptis omnibus nos Opuſcula Moralia nobis edenda deſumpſimus, ea quidem certè quæ Latio ad hanc vſque diem ſunt donata, quotquot corradere potuimus: quę vt ne modum iuſti voluminis excederent ſimul congeſta, in tres tomos diſtinximus. quorum.*

PRIMO CONTINENtur hæc.

NICOLAO SAGVNDINO INTERPETE,

Politica, ſeu de ciuili inſtitutione liber, ad Traianum imperatorem. pag. 9

CAROLO VALGVLIO,

De virtute morum.. pag. 91

Præcepta connubialia. 119

Muſica. 136

INCERTO INTEPRETE,

De differentia inter odium & inuidiam. 173

Alamano Ranutino,

De claris mulieribus, ſeu de virtute mulierum. 178

Guarino Veronenſi,

Parallela. 237

De liberis educandis. 267

Raphaele Regio,

Apophthegmata. 301

Apophthegmata Laconica. 390

Ioanne Regio.

An bruta animalia ratione vtantur, dialogus. 451

Petro Lucenſi,

Problemata. 471

Stephano Nigro,

Oratio conſolatoria ad Apollonium. 562

Angelo Barbato,

De exilio. 604

Angelo Politiano,

Amatoriæ narrationes. 623

Ottomaro Luſcinio,

Quòd docenda ſit virtus. 636

Num improbitas ſufficiat ad infelicitatem. 640

Num philoſophari conueniat inter pocula. 645

De fortuna. 654

De virtute & vitio. 661

De amicitia in multos diffuſa. 665

Quatenus aut quo fructu liceat iuueni audire poeticã. 676

Quo pacto ſe quiſpiam circa virtutem candorémque morum ſentiat profeciſſe. 728

De auditoris officio. 755

De docenda virtute. 785

Carolo Valgulio auctore,

Commentarius in Plutarchi Muſicam. 790

Stephano Nigro auctore,

De fraterna beneuolentia opuſculum. 808

RERVM AC VERBORVM MAXIME INSIGNIVM IN *primo Tomo moralium Opuſculorum Plutarchi Chæronei contẽtorum.*

Index Alphabeticus.

æcademia Platonis. 613
acanthyllides & ægithali inter ſe pugnant. 175
accuſatus, ſi fugere poßit, ſtultus, ſi quærat abſolui & liberari. 331
acheron fluuius. 572
achilles aliter fortis quàm Aiacis. 180
achilleon Tanagræorum. 549
archrades vnde dicti. 557
actæon. 625
aculeum in rimulam minime ſanctam trudere. 289
admonitores externi. 604
adoleſcentes auro & argento abſtineant. 72
adoleſcentes ad quæ inducendi. 291
adoleſcentiæ cura. ibi.
adulterii apud Cumæos pœna 533
æaci filius Phocus. 256
æacùs iudex. 601
ædes Saturni cur ærarium continebat publicum, & quare externi legati eam primò adibant. 497
ædes Vulcani cur ſit extra vrbem. 499
ædes fortunæ paruæ. 511
ædem Ocridionis præco & Tenæ tibicen cur non intrent. 545
ægeſta Siciliæ oppidum. 265
ægipan Syluanus. 254
ægithali & acanthyllides inter ſe pugnant. 175
æglator pater Aretaphile. 214
ægyptiorum reges. 305
æmilius & eius vxor. 253
æmilius Cenſorinus. 265
æmulatio inter quos ſit. 70
æneas Troianorum mens à Græcis dictus. 561

ænianes à Lapithis ſedibus pulſi. 544
æolus rex Tuſcorum. 256
æolis harmonia. 795
ærarium publicum cur in æde Saturni. 497
æer. 572
æs alienum in fraudem cre ditorum contractum Athenis. 34
æſchylus. 571.592.617.622
æſculapÿ ædes cur extra vr bem. 522
æſopica fabula. 652
affectus quid. 93
affectuum ratio. 167
affectum ſuorũ victores. Socrates. 288
archytas Tarentinus Plato. 288.
ageſilaus. 383
africanus Pompeio ſuffraga ri, nolente à petitione deſtitit. 31
agamedis & Trophonii mer ces 576
agamemnon ignauum diuitémque hominem genero ſæ equæ dono militia libe rauit. 382
agamemnonis cædes. 263
agaſicles. 380
agathocles Siciliæ dominus fictilia inter aurea locauit pocula. 310
ageſilaus. 246.340.330
ageſilai animus. 238. bene ſibi conſcius. 742
ageſilai in amicos ſtudiũ. 35
ageſilai ad Ephoros epiſtola. 386
ageſipolis Pauſaniæ. 395
ageſipolis cleombroti. 394
agis iunior, & vltimus. 397
agrionia feſta. 550
agrigentini cæruleum colorem cur oderint. 77
agricultura. 307
aiax. 245
ainotæ apud Mileſios. 549
ἀκμάζων λέχη, id eſt ſtatio valentium circa Pyrſophiũ. 547
alaſtor quid. 344
albi, deorum filÿ. 775
alcamenes. 398
alceſtis viri ſtudioſa. 180
Alcibiades. 331
alcibiadis inter orandum hæſitatio. 25
alcibiadi obiectum à Lacone. 437

alcibiadi grauia dicenti coturnix è ſinu euolauit. 14
alcippi filiæ. 630
alcmæon locum limoſum incoluit. 612
alcmanica nouatio. 146
alexander magnus. 316. omnibus apophthegmata ibi. & dein.
alexander inuidum habuit nemin ẽ, oſores autem multos. 177
alexander de Diogene. 618
alexandri ægritudo. 111
alexandri de Timoclia iudicium. 226
aliterii cognomen vnde ortum. 544
allegoriæ in poeſi. 688
althea ex Marte Meleagrũ genuit. 244
ἀλδεῖν. 694
amare ex vnguibus. 272
amaſis ægiptiorum rex. 230
amatoriæ narrationes. 623
ambitio inuidiæ comes in auditore. 762
ambitio non minus quàm auaritia eſt perniciosa reipublicæ. 72
amici nomen ſanctum. 667
amicus vſque ad aras. 331
amici à nobis laudandi. 37
amici infideles magis quam hoſtes cauendi. 311
amici futuri explorãdi. 668
amici parandi. 359. quibus rebus parente. 666
amicorum cauſa torti boni viri. 673
amicorum gratia temere pereunt quidam. 673
amicorum inopiæ per occaſionem à magiſtratibus opitulandum. 37
amicorum ſtudioſiſſimus Ageſilaus. 383
Amicitia in multos diffuſa marceſcit. 670. obeſt moribus. 675
amicitia, animorum paritas. 674
amicitia vera ex tribus potiſſimum conflatur. 668
amicitia priuata Reipublic. poſtponenda eſt. 38
amicitiæ iura quatenus ſeruanda. 38
amiſodarus Iſaraſ. 193
amnemones Cnidiis qui dicantur. 553
amor cæcutit. 774

amor non eiiciendus. 115
amor patris in filios. 183
amor ſummus ac ſummus pudor, mutuo ſe teſtimonio indicant. 129
*amphiaraus.*580.*abſorptus.* 242
amphictyones. 239
amphiſſa ciuitas. 198
amphiſſeæ mulieres.ibi.
amphocerus & Hecaterus fratres. 313
amulius. 263
anabus. 218
anacreontis & Saphus collatio. 180
anaxander. 399
anaxilas.ibidem.
*anaxagoras.*595. 623
anaxandridas. 398
anaxarchus robore canino. 104. *Eiuſdem mors.* 111
anchurus Midæ filius. 241
ancillæ Smyrnæorum pro dominabus ſe hoſtium libidini offerunt. 258
ancillarum conſilio, Romani victoria potiti. 258
androclidas. 399
anima bis peritura. 440
animus æquus in degenda vita. 564.735
animus infractus aduerſus fortunæ inſultus. 746
animus exul. 622
animus minime irritabilis. 735
animus temperatus. 104
*animus humanus varius.*94
animi pars ratione vacans. 93
animi pars ratione prædita. ibidem.
animi moderandi ratio. 114
animo inſunt tria. 98
animo virtus aut vitium in eſt. 728
*anio ſiue Anien fluuius.*266
anius in Anienem demerſus. 266
annibalis exulis ad Antiochum reſponſum. 620
antagoras poeta 323
annus cur dicatur Iouis, & menſes Iunonis. 513
antalcidas. 343.399
anteas ad Philippum. 306
anthedon quæ ſit. 541
anthes. 140
anticles. 147
anticlia ex Siſyhi cõpreſſu Vlyſſem concepit. 554

antycratidas. 403
antigenidas optimus tibicen. 346
antigenidion. 152
antigonus ſecundus. 324
antigonus de filij nece. 597
antigoni apophthegma. 324
antimachi conſolatio. 570
antiochus. 343.400
antiochus Hierax. 3‸5
antipater. 335
antipater Philippo à conſilijs. 561
antipater intus purpureus eſt totus, foris albus. 318
antipatrides. 319
antiphates. 328
antiſthenes obſonium portans, mihi, inquit, porto. 45
antiſtrophæ & Strophæ. 799
antro Coratius inſigniter deluſus. 473
anus paupercula Philippum regem officii ſui vel cum iurgio commonefacit. 316
auraus captu facilis. 32
apes infeſtæ iis qui cum mulieribus concubuerunt. 133
aper Xanthiis infeſtus. 194
aphabroma megarenſibus quid ſit. 540
apharetus. 266
aphеſter Cnidiis quid ſit. 532
apollo inuentor muſices. 146
apollinis oracula. 591
apollinis ſuper luctu filii conſolatio. 562
apophthegmata regum & imperatorum. 301
apophthegmata græcorũ. 327
apophthegmata Roma. 348
apophthegmata Laconi. 390
apophthegmata Laconum ignobilium. 431
apophthegmata Lacænarũ. 448
apoſphlendoneti qui ſint. 536
applauſus nõ captandus. 71
in applauſu nimii. 773
apotheoſes hominum irridet ageſilaus. 385
apum ſimiles ſumus. 609
aquilæ cum draconibus pugnant. 175
aratenus amititiæ iura & vltra ſeruanda, contra Periclem. 36
ara Herculi & Muſis communis. 505
aræ in Germania. 253
arati ad rempu. gradus. 27
arationes ſacræ tres Athenię

ſibus. 132
arceſilaus. 228
archelaus de morte. 578
archelai dicta. 311
archemorus. 580
archidamus. 338.341
archidamus Ageſilai. 402
archidamus pecuniis mulcta tus à Lacedæmoniis. 268
archidamus zeuxidami. 401
archidami de Pericle ſententia. 21
archidamidas. 403
archilochus. 144.615
archytæ ſcitæ habita fides, Caſſandræ non item. 76
archytæ ſcitè dictum. 288
arclus & Cothus pueri. 543
aræni littus in Thracia. 545
aretaphila Cyrenæa. 214
aretaphilæ purgatio. 216
argeus. 400
argei cur dicta ſint ſimulacra. 491
argia via. 187
argiuæ mulieres claræ. 186
argiui & Lacedæmonii. 239
argonautæ & aureum velus. 71
argutiæ intempeſtiuæ. 652
ariobarzanes. 246
ariſtides. 330
ariſtides & Themiſtocles priuatam ſimultatem quum magiſtratu fungerentur depoſuerunt. 39
ariſtio hoſtis reipu. 41
ariſtippus quãtũ pro eruditionis mercede exegerit. 275
ariſtoclea. 523
ariſtodemus Battus. 231
ariſtogiton. 334
ariſton. 400
ariſtonis dictum. 401
ariſton mulieres exoſus ex aſina puellam genuit. 257
ariſtophanes in Socratẽ. 287
ariſtophon delator Timothei. 618
ariſtoteli obiectum. 613
ariſtotimus Elienſium tyrannus. 201
Eiuſdem cædes. 207
ariſtoxenia. 582
ars imitanda & decorum, non res. 684
ars laborat citra fortunæ opem. 658
ars non expectat fortunam. 659
artem nemo tractat niſi peritus. 637

arſinnæ reginæ facta oratio in luctu filii. 582
*artaxerxes longimanus.*303
*artaxerxes Perſarū rex.*304
arte corrigendum ſi quid male cecidit. 584
artificum exemplum, quorū alter diſertior, alter peritior. 20
artyni Epidauriis qui dicantur. 533
aruntius hydropota. 252
aruntius Paterculus. 265
aſacros carmen vnde dictum. 653
aſiæ incolæ, liberi, mali, ſerui, boni. 340
aſias cithara. 143
aſinus auro onuſtus facilè quouis penetret. 313
aſſentatores fugiendi. 293
aſter Olynthius. 243
aſtutia alia Tarquilis & Seruii, alia Portiæ Bruti. 180
aſticratidas. 403
antepomarus rex. 258
athenas nauigantes philoſophiæ gratia. 744
*athenienſis populi natura.*13
athenienſes Philippi literas interceptas reſignare noluerunt. 14
attalus Eumenis frater. 325
auaritiæ mala. 447
audiendi ſenſus magis idoneus ad effectus commouendos. 757
audiendi ratio prior quàm dicendi. 758
audire melius quàm loqui. 740
auditor ex ſuis ipſius affectibus probet aut damnet audita. 767
auditor improuidus ipſe ſibi nocet. 762
auditor quatenus interrogare debeat. 769
auditor quatenus laudare debeat dicente. 772
auditor ſit gratus. 763
auditoris habitus in ſedendo. 776
auditoris ſicut conuiuæ quædam ſunt officia. 777
ab auditore abſit faſtus & liuor. 761
auditores ſimplices omnia admirantur. 765
auditus à turpitudine cohibendus. 677

augur cur ſolus ſacerdotum alium non ſubſtituit ſimul ac damnatus ſit. 524
augures vlcus habentes ſedere nefas. 511
aulis principum ſe inſinuantes innocati, inſani. 640
auguſtus. 373
aurea meßis. 11
auſpicari poſt Sextilem cur vetuerit Metellus. 493
auſpicibus & Auguribus cur luminaria aperta. 510

B

bacchilides poeta. 618
bacidis reſponſa. 180
ballachrades.. 557
battus Eudæmon. 228
bellerophon. 193
bellum ſtatuta non quærit. 403
in bello non eſt locus iterum peccandi. 332
bellorum origo. 574
quàm bene quid facias, magis refert quanquam multa. 580
bene & male audire in nobis eſſe. 312
beneficiorum vicißitudo in amicitia neceſſaria. 671
beneuolentia fraterna. 809
Beſtiæ quas odio habemus. 174
beſtiæ fortuna non reguntur. 655
beſtiarum inter ſe odia. 175
beſtius excæcatus. 256
bias. 403 Eius dictum. 281
biantis reſponſum. 403
bito & Cleobis. 576
blepſus & Phobus fratres 213
bona aduentitia, nobilitas, diuitiæ gloria &c. 276
bona dilatanda. 582
bonum non in temporis diuturnitate, ſed in virtute oportunáque concinnitate ponendum. 580
bonum videri velle, & vacare iuſtitia, extrema peruerſitas. 650
boni viri amicorum cauſa torti. 673
borborus fluuius.. 613
boreas à Sole ſuperatus. 122
boni cornupetæ cur fœnum in cornu additur. 560
bouinus pes. 549
bouem benefactori præter Pyrrhiã ĩmolat nemo. 548

braſidas. 338.403 238
braſidæ mater. 448
*brennus Gallorum rex.*249
breuitas in dicendo. 24
bruta ratione vti. 455
brutus & Decius. 246
bruti filii. 247
*bucula pro virgine caſa.*248
bottici qui, & vbi. 548
bugloſſam vino admiſcebant veteres. 650
bulla cinctus. 503
bullæ cur pueros exornent nobiles. 525
buris & Spertis Lacedæmoniis. 439
buſiridis cædes. 264
*buſygiũ, locus ſub Pelin.*132
byſaltia Maſſylli regi filia. 255
Byſius menſis qui. 537

C

cadmea victoria. 287
cæruleus color Agrigentinis cur inuiſus. 77
cædendi pueri ratio. 284
cæſar Auguſtus. 373
caius vbi tu, ego caia. 489
calendæ. 484
callicratidas. 404
callimachus ſtetit occiſus. 238
callimachi dictum. 612
calliope Regibus veneranda comes .19
callirhoë Lyci filia. 254
calliſtratus. 345
calpurina Marii. 252
calpurnius Craßius. 255
caluia Nicocratis mater cre matur. 220
calumniatores Socratis quã inuiſi Athenienſibus. 176
camillus exul non inglorius. 518
camma. & eius exitus. 220
campi lanceæ. 53
candidati cur ſint ſine toga. 500
canis Lyſimachi. 75
canis cur Laribus aßiſtat, cur deæ Geneciæ mactetur. 501
canis ligneus mordens. 539
*canis ſeptem milibus drachmarum emptus.*331 Eidem *abſciſſa cauda.ibi.*
cane & capella abſtineat ſacerdos. 530
cantharidis vſus. 693
*cãtus Lydius & Phrigius.*78

canonici inter muſicos. 805
cantionum lubricarum vis. 743
camilliam ſororem Papirius grauidam fecit. 257
caphena virgo. 190
caphiſius. 326
capillo veneris pauimentum aſpergebant compotores. 650
capite cur operto deos, homines nudato ſalutent Romani. 477
capite aperto cur Saturno immolent & Honori. 478
capite cur tecto filii, nudato filiæ parentes ſuos efferãt. 478
capra cœleſtis. 705
carboni iuranti, non creditur. 18
caricas fundis vindemiare. 611
carmentis ædem cur matres ædificarint. 504
carminum altior & lateas mens. 172
carnia feſtum Appollinis apud Lacedæmonios. 798
caro emendicata quænam ſit apud Aenianas. 537
carnem crudam ne tangat ſacerdos. 529
carthaginenſes. 351. *& dein.*
carthaginenſium natura. 13
caſus mirabilis in pictore. 658
caſſander. 319
caſſandra viticinium quare ciuibus inutile. 76
caſtigantis vox quomodo accipienda. 778
caſtorius modus. 157
catacantæ. 542
catapultæ iaculum quàm horrendum. 403
cato acerbius catulo cenſori reſpondit. 38
catonis ſeueritas. 122
catonis iuſtitia alia quàm Ageſilai. 180
catonis in dicendo mos. 26.
catonis ſenioris apophthegmata. 356
catuli Lycurgi, diuerſi. 271
catulus Luctatius. 364
caudinæ furcæ. 240
celtæ in Italia, & eorum mulieres claræ. 188

cellæ: qui & quòd ſint barbarorum nobiliſſimi. 584
cenſores quare curam anſerum habeant. 524
cenſura quare abeundum ſuperſtiti collgea mortuo. 501
cercaphus Ocimi frater. 545
ceres neglecta. 245
chabrias. 333.346
chalcedone mulieres cur alteram maxillam aperiant alienis. 556
charillus. 175.338.405
chares. 334
charila apud Delphos. 536
chiæ mulieres claræ. 184
chimarchus. 193
chimæra. 194
chiomara Ortiagontis vxor violatorem ſuum obtruncandum curat. 223
chiron, muſicæ, iuſtitiæ, & medicinæ doctor. 170
chori tragici. 604
choreæ & ſaltationes. 799
chroma. 151
chryſantæ laus à Cyro. 494
chryſippus patientiam & cõtinentiam definiens. 110
chryſippi cædes. 260
cibaria amarulenta. 605
ciborum parcitas
cicero. 369
cicero à Clodio in exilium eiectus. 618
ciæ mulieres, & earum caſtitas. 197
cimoni vinum vitio datũ. 16
cinna à Romanis ſaxis obrutus. 259
circus cur flaminius. 508
citharæ partes. 794
ciues inducendi vt abſentibus præfectis ab officio non diſcedant. 35
ciues qui pro hoſte habendi. 41
ciuilia qui bene tractauerint officia. 282. & dein.
claudum facit vicinus claudus. 273
cleobis & bito. 566
cleomenes. 187.342.406.409
cleombrotus. 406
cleon quia rem ſacram fecerat, ſenatus eſt ſolutus. 13
cleolia virgo equo donata. 201
clonas muſicus. 148
cochleæ vitam viuere. 606
cocles claudicans. 243
cocytus. 572

codices antiquorum comparandi. 283
codrus Athenienſis. 251
codrus ex exule ortus. 621
cœna non ſufficiente quomodo ſuſpendendi conuiuæ. 214
coliadæ qui ſint. 538
collatio auditoris ad dicentem vtilis. 764
color cœruleus cur Agrigentinis inuiſus. 77
colores inamœni. 606
coloribus quibuſdam beſtiæ quædam offendantur. 133
coma Lacidæmoniorum. 337
coma pulchros decentiores facit. 337
conminius equis diſtractus interimitur. 261
commutatio ſubita in poetis affectus mouet. 700
compotor memor odibilis. 645
continentia quid. 655
controuerſia & diſceptatio ad quid vtilis. 689
concentus tres. 805
conipes Epidaurijs qui appellentur. 533
coniugibus communia omnia. 125
coniugium vnitum. 129
conubialis lex. 119 120
conſilia quarum ſint rerum. 98
conſilium muliebre. 185.191
conſuetudo quantum poßit. 271
continentia virtus imperfecta. 102
continentia ſecundum Chriſippum. 110
conuiuales ſermones qui. 650.651
inter conuiuandum nemo aut velit aut poßit ſapere. 647
conuiuium princeps ſorte ductus. 380
conuiuiorum ratio. 444
conuiuiorum præpoſitus apud Dores Mnemon. 645
cordax. 799
cornelia non ita vt Olympias magnanima. 180
corona querna & ciuita. 520
corpus paßionibus obtemperat. 113
corpus & quòd nobis nihil à corpore ſapere contingat. 574

corporum alia ex aliis conſtat. 129
cetburnus Theramenis. 84
cothus & Arclus pueri. 543
otoneum pomum quare nubentibus pregustandum. 120
cradius lex. 144
crantor. 588
crantor Academicus. 564
crantor ad Hippoclem. 567
Craterus. 207.320
crates de puerorum neglecta cura. 275
cretina & Hermiæ in compeſcenda ſimultate prudentia. 39
criſtas adnaſci corydalidibus non eſt alaudis omnibus. 39
crithologus apud Opontios quis ſit. 534
critola, mulieris cuiuſdam proprium. 230
critolaus. 249
cryaſſa vrbs. 189
cteſiphon quare Lacedæmone eiectus. 446
cucurbitulæ medicorum. 606
cupido honorum. 5
curcticum carmen. 797
cuiatii & Horatii. 250
curius. 348
curtius Romanus. 241
curulis lex. 142 *vnde dicta.* 794
cyanippus & Cyane eius filia. 251
cyanippi vxor. 253
cyclica cantica. 799
cyclopi ex cæcato ſimilis exercitus Alexandri mortui. 321
cyclopinio crudum appones. 289
ciclopes. 636
cylonis zelus. 207
cynegyrus & datis. 237
cyri naſus aduncus. 77
cyrus victus. 187
cyrus iunior. 304

D

dæmoni hominem offerre licet, Deo non licet. 516
daiphantus. 182 *Eius crudele conſilium.ibi.*
damatria. 448
damis. 409
damidas.ibidem.
damonidas.ibid.& 342
darius. 246.302

datis & Cynegyrus. 237
decimæ cur Herculi offerebantur. 480
decembri menſe cur mortuis parentabat Decius brutus. 491
P. decius & Caßius Brutus. 246
decius & filius eius interficiuntur. 251
decius, ignis contemptor. 643
decorum, dum turpia turpibus conueniunt. 685
defuncti beatißimi. 589
defunctis vtilis eſt honor qui eis exibetur. 587
delius ager. 212
delona cantitum. 792
delphica oracula. 591
demadis ſtatua. 76
demadis ſcomma de exercitu Alexandri mortui. 321
demades inſatiabilis. 336
demaratus. 409
demetrius Phalereus. 337. 610
demetrius de pictura. 323
democratis in ſe ſcomma. 24
democriti dictum. 286
demodicus & demodica. 250
demoſtratidæ. 249
demoſthenes nullam fidem tyrannus habendam dicebat. 75
demoſthenes niſi inſtructus ad conſulendum accedere non volebat. 279
demoſthenes de filiæ interitu. 597
demoſthenis cuiuſdam authoris non ſatis probi ſententia ſalutaris non reiecta illa quidem, ſed à vi alio probo proferenda decreta. 18
deo magna, fortunæ parua committas, auctore Euripide. 46
deo & prouidentiæ obſequendum. 581
deus ſator. 114
deum vrbis Romæ cur nominare nefas. 505
dii turpitudinis auctores nõ ſunt. 690
deorum nomina à poetis variè vſurpata. 695
deorum in numerum quenpiam ab hominibus referri non poſſe. 385
dexicreontis Venus. 557
diali flamini cur iurare ne fas. 498

dialis cur celebs non ſit. 500
diali quare nefas attingere farinam. 529
dialis ne tangat hederam. 531
dianæ ædes in angiportu,& cornua boum Dianæ *in Auentino.* 473
dianæ ſimulacrum amiſſum. 192
diapaſon. 553.154.801
diapente. 155.81
diateſſaron. 155
diatonum. 144
dicacitatis pœna acerba. 289
dicelictæ hiſtriones. 390
dicendum non eſſe ex tempore. 279
dicendi libertas exilio non amittitur. 619
dictæ facete. 23.24
dictys conſolator. 570
diei principium à medio noctis. 517
dieſis enharmonia. 168
difficilia ſunt,quæ honeſta ſunt. 278
difficultas initii patienter ferenda. 780
dilator vbique cum detrimẽ- tis luctatur. 595
diogenes in exilio. 610
diogenes in Ariſtotelem. 616.
diogenes ad Alexandrum. 618
diogenis à latronibus venun dati magnanimitas. 642
diogenis liberum ad Alexã drum dictum. 618. *Item ad Philippum.* 619
diogenis factum. 637
diogenis moribundi dictum de morte. 574
diognetus. 211
diomedes & Vlyſſes. 37
diomedes ſeruatus. 254
dionis feſta. 258
dion de amicis. 310
dion Syracuſanus de filii morte. 596
dionyſio,id eſt Baccho ſacratæ mulieres ſedecim. 203
dionyſius ſenior. 307
dionyſius cur liber pater. 527
dionyſii tyranni in filium exclamatio. 297
dionyſii iunioris dicta. 309
dionyſium venire pede boui no,quid ſit. 548
diophantus Themiſtoclis fi-

dius quantæ in populo auctoritatis. 368
diſciplina in quibus ſit neceſſaria. 785
diſciplina, generatio quædã eſt. 637
diſciplinarum orbis. 268
ditare quàm diteſcere, magis regium eſt. 321
diuitiæ & nobilitas. 277
diuitiæ cæcæ. 418
diuitiæ & patria. 611
diuortium ne minetur vxor. 132
dodonæi Iouis oraculum. 381
dolia fatorum duo. 607
dolonis formido. 111
dolor naturalis
dolor mediocris. ibi.
domitius prudenter cunctatus. 354
domus æquinocum. 694
donationes inter ſe coniugum & ſoceri ac generi, irritæ. 476
dorica harmonia. 148.149
doris harmonia. 695
dormiens idem & vigilans. 571
doryxenus ager per vicos cultus apud Megarenſes. 540
dos viri cur cenſatur. 125
druſi domus perſpicua. 17
dubitatio vt oriatur. 108

E

Eamus Athenas. 548
ebur zytho liqueſcens. 644
educatio liberorum. 267
elapheboliа feſta. 183
elaſii qui. 544
elegia. 142
eleus vrbs. 266
eloquentia, & eius vſus. 19
embaterius rythmus. 794
embantis nomen. 551
emerepes. 410
emmeles concentus. 805
emonelia. 793
empedocles exul. 622
encniſma apud Argiuos. 544
endrome certamen. 158
enharmonium. 144
epaminondas. 247
epaminondas decretus Thebis theleachus. 44
epaminondas plus tribuit meretriculæ oranti pro vincti liberatione, quàm Pelopidæ. 38
epaminondæ fiducia atque libertas. 14

epaminondæ apophthegmata. 343
epænetus. 410
ephemerum ſemen. 589
ephialtæ artes. 49
epibomium carmen. 797
epicharmus de morte. 578
epicharmi mulcta. 307
epicydes. 318
epimenides arce donatus. 74
epithalmia. 797
epoda Archilocus inuenit. 159
epona equa & Stelli filia. 257
equarum initus. 557
equi Achillis. 75
equi & aſini cur ſint coronati in cenſualibus. 499
equus æreus. 265
æquus victor cur Marti immoletur. 523
equum ac virum dare iuſsi militia ſolui cupientes. 382
erechtheus, & eius filia. 252
eretrienſium mulieres cur nō ad ignem ſed ſolem Cirealibus carnem coquant. 547
errones qui infelices prædicant taxat. 614
eruditio, intellectus, ratio, res perpetuæ. 277
eteocles. 437
euboidas. 411
eubolis pecunia rempublic. iuuit. 50
eudemonidas. 342. 411
eudemus Ariſtotelis liber. 589
euenus in ſe fluuium præcipitem demiſit. 266
eumenes. 325
eumolpus. 258
eunoſtus, cuius lucum mulieres non ingrediuntur. 552
euripides de oblocutoribus. 287
euripides de morte. 573
euripides homines infantes & elingues eſſe optat. 20
euripides aptè obiurgat eos qui ea adminiſtrare volunt, ad quæ non ſunt idonei. 49
euripides de indigenis. 616
euripides de exilio. 619
euripidis ſententia. 46. 55. 590. 592. 671.
eurybiades. 328

eurycratidas. 414
eurydico liberos erudiuit in muſicis. 296
excommunicati velut calumniatores Socratis. 176
execratio. 478
exercitatio & labor. 270
exilii ferendi ratio. 604. & dein.
in Exilio multa ſcripta. 617 618
exul quæ res ſit. 621
exules clari. 617. 618

F

fabius maximus. 241. 349
fabricianus paternæ cadis vltior. 264
fabricius. 348
fabula Socratica de deorum in homines imperio. 599
fabulæ vis. 680
fabula Aeſopi de vulpe & grue. 652
faces nuptiales. 472
facetiis quomodo vtendũ. 24
farinam ſolã ex multis bellariis ſibi oblatis retinuit Ageſilaus. 384
faſtus abſit ab auditore & liuor. 761
faſtus diuitum. 566
fatale debitum. 572. 697
fatorum dolia duo. 607
fauni cædes. 264
fauſtulus paſtor nutritor Remi & Romuli. 263
febres maxime ſuſpectæ. 126
fel abiiciendum. 127
felicitas inuidiam attenuat. 177.
felicitates & infortunia. 564
felicitas non fortuito ſed ex ſeſe contingit. 661
felicitatem homini locus non aufert. 623
felis natura. 133
feneſtra porta. 492
feræ promiſcuos coitus auerſantur. 674
feſta Dioni inſtituta. 258
feſtum ancillarum Romæ. 258
fictilia vaſa tenuia & fragilia, ſed pulchrè celata, donata hoſpiti ab ipſo donatore confracta. 306
fides primum & maximum bonum. 76
filia fuluii Stelli ex equa, Epona. 257

filiorum decreta ſecutus Pi-*ſiſtratus.* 649
filiorum parẽtes quales ſint. 667
filios ſuos Saturno immolare vetiti Carthaginenſes. 306
filiorum tyranni mirificus in obeunda morte animus. 208
firmus priuignus à Nuceria nouerca cæſus. 260
flamen vnde dictus. 495
floræ, quæ bona eſt dea, quare non inportent myrtum. 482
florentia Contruſi mater. 245
fœcialium maximus cur dicatur patratus. 506
fœdera frangere iniuſte impium. 382
fœtor oris. 307
foris cœnare. 491
forma, res caduca. 277
formæ modorum & rithmorum. 145
formicarũ ſimiles ſumus. 609
fortitudo. 101.655
fortitudine nihil opus iuſtis. 340
fortuna abeſt ratione non vtentibus. 660
fortuna improbis propitia. 644
fortuna quomodo cæca. 656
fortuna primigenia. 528
fortuna etiam beſtiæ non reguntur. 655
fortuna inconſiderata. 597
fortuna & natura. 528
fortuna vlciſcenda ſapienter. 606
fortunæ varia cognomina. 511
fortunæ inſultus animo infracto excipiendi. 746
fortunæ paruæ ædes. 511
fortunam ſecundam ſine inuidia ferre, hominis eſt bene inſtituti. 282
franciſcus Gaffarus Muſicus. 791
fraterna charitas. 809
frugalitate libertas metitur. 384
fuluius Stellus equæ ſe immiſcuit. 257
fundamentum politicæ. 10
funebris laudationis lex Romanis inſtituta. 179
fugiens in bello, reſpondeat,

non fugio,ſed vtile quod retro eſt poſitum ſequor. 324
furari permiſſum Sami dum Mercurio charidotæ rem diuinam faciunt. 558
furciferi vnde dicti. 509

G

Gallum Germanicus videre non poterat. 174
ganeis & gulæ irritamentis delectari non oportere qui probitati ac fortitudini ſtudeat. 384
garatium caſtellum. 255
gelon tyrannus. 306
generationi qualis opera danda. 268
genus meum à me incipit. 332
geometræ non prohibentur exilio quo minus libere de his quæ norunt loquantur. 620
geryn multa crura & manus habebat: vnicum quo cuncta regebat, animum. 71
gidicæ Conuiuium priuignũ deperit. 261
gigantes. 636
glaucus & Haſdrubal. 238
gloria res inconſtans. 277
gladio diſtricto Lyſander, qui huius, inquit dominus eſt, optime de finibus diſſerit. 340
gorgias de muliere. 179
Gorgo Cleomenis regis filia. 449
gorgonis Leonidæ veſtes. 135
græci omnes honeſta cognoſcunt, Lacedæmonii *faciunt.* 438
græcorum apophthegmata. 327
granicus fluuius. 246
gratiis opus vxori. 127
gratiis muſas coniungens oratio. 179
graui ſermoni non conuenit laus ridicula 778
grus Aeſopica. 652
gryllus in ſuem mutatus. 300
guttæ aquarum lapidem cauant. 270
gyllippus in exilium miſſus, quod ſacculos pecuniarum ſoluerat. 287
gymnaſtica. 281
gymnopodiæ. 798

gyrtias de morte nepolis 449

H

habitus, potentia & affectus ſunt in animo. 98
hac præcipua, aut hac domina, prouerb. 553
hamaxocyliſta apud Megarenſes. 560
hanno, quòd leonis opera vſus, in exilium miſſus. 14
harma. 242
harmonia cœleſtis. 154
harmoniæ tres principes. 153
harmonici. 805
haſdrubal & Glaucus. 238
hebetare gladium hoſtis cæde ſua. 438
hebius, eius proles, & vxor. 260
hector ad Andromachen. 594
Hederam tangere cur nefas diali. 531
hegeſiſtratus Eleunta vrbem condidit. 265
helena à cæde liberatur. 262
helena miro medicamentum adhibens. 650
hellamicus ſenex. 204
hellamici viſum. 207
helopolis machina. 324
helotes, ſerui Lacedæmoniorum. 338
hephæſtionem Alexander Mag. amabat. 320
heraclitus de morte. 571
heraclyus fluuius. 243
heraclitus de ſole. 615
hercules victor. 243
hercules & Iole. 248
herculis victoris pater exul. 621
herculi cur decimæ offerebantur. 480
herculi & muſis communis ara. 505
herculi cur ſoli ſine cane ſacra faciant. 520
herculi Græcia omnis patria. 608
herculem iurare ſub tecto prohibitum. 488
herodoti dictum reprehenſum. 122
herondas. 412
heroum genus muſicum. 797
heſiodus conſolator. 569

 14

heſiodus Homero poſterior. 569
hiampolis. 182
hieron tyrannus. 307
hilaritatem compotationi cō ciliantbes herbæ. 650
hippocentauri. 636
hippocratidas. 412
hippodamia. 160
hippodamus. 412
hippolyti cædes. 261
hippotheros in muſica. 119
hiſter muſicus. 147
hiſter ſcenicus. 585
hiſterophöthmi. 474
hiſtriones qui. 528
hiſtrionica. 683
homerus conſolator. 567. 569
homerus de Achille equos hominéſque hortari ſolito. 98
homerus de viro forti. 115
homerus etiam mortuus alit decem milia hominum. 307
homericum nihil habenti magiſtro pugnum incuſsit Alcibiades. 331
homicidii horror apud Romanos. 494
homam planta. 608
homo vmbræ ſomnium. 567
hominis vox multa & varia cuis ſemper eadem. 403
hominem Deo immolare cur nefas demoni fas. 516
hominem ne te obliuiſcaris eſſe. 516
homine nihil calamitoſius. 567
honos permanſuræ rei præclarè geſtæ ſignum. 74
honor per bonam memoriam exhibetur. 587
honores falſi qui. 77
horatii & Curiatii. 250
horæ deæ cur ædes aperta. 499
hoſtes in gratiam reducendi. 746
hoſtes fallere, non iuſtum modò ſed & iucundum. 382
hypate. 150
hypeccauſtria. 534
hyporchema. 798. 143
hyrcani mortuos ſuos canibus vorandos obiiciunt. 643

I

Ialyſos. 123
Iamborum inuentor. 159
Ianus cur bifrons. 483

ianuarius cur initum anni inſtitutus Romæ. 481
ias harmonia. 795
iaſon. 345
idathyrſus. 306
idreus Cares. 383
idus vnde dictæ. 484
ignis animal. 512
ignis contemptor Decius. 643
ignominiæ metus quàm efficax. 197
ilia Rheà grauida. 263
ilias malorum. 125
ilus Palladium rapiens, oculis captus. 250
imaginaria virtus hominis. 747
imbricus filium deponens, prodidit. 255
imitatio in turpibus vitanda. 702
imprecari nefas. 498
improbitas ferro aut igne quocunque violentior. 641
impudentia falſo magnimitas putatur. 779
inania in oratione. 765
incommoda hilaritate condienda. 607
incommoda virtuti coniuncta non formidanda. 752
incontinentia ab intemperantia differt. 102
incontinentia, diminutum vitium. ibidem
incontinentia faſtidit amicos. 666
indarum mulierum mirus erga viros ſuos amor. 643. *& dein.*
indorum ſapientum mirus doloris vel ab igne contemptus. 643
indicia profectus in virtutis ſtudio. 733
indolentia, nepenthe Homericum. 651
induciæ nullæ ſunt homini cum vitiis. 731
ineptiarum obliuio, verò ſapiens. 645
infelicitas quorundam. 607
ingenia obtuſa. 782
inimici non omnes expellendi. 51
initii difficultas patienter ferenda. 780
iniurati Romani cur pugna abſtineant. 494
inſcitia celanda. 786
inſidiatorem vel in ara, ſubaudi, occiderem. 381

15

inſtituti male, quales tãdem euadat. 275. & *dein.*

inſulæ beatorum. 601

inſularum habitatores, ſummi viri, Aedus, Vlyſſes &c. 613

inſularum laudator Homerus. ibidem.

intellectus. 277. & 790

intemperantia ex toto vitiũ. 102. & *dein.*

intemperiam viri ferat, non videat vxor. 124

interrogationes moleſtæ. 770

inuenta plura à priſcis. 158

inuidia & odium brutorum inter ſe. 175

inuides ſe negant omnes. 175

inuidia eſt dolor de bonis alienis. 174

iole & Hercules. 248

iouis dona. 696

iphicrates. 332

iphicrates domi declamitãs ridetur. 50

iphicratis ſententia illuſtris de virtute. 788

iphigenia. 248

ypoclus rex obtruncatur. 84

ira cæca. 112

ira excitanda. 115

ira in connubio eſſe non debet. 127

ira animi nerui. 111

iram compeſcere, arduum. 713

iram vincere, viri munus eſt. 282

iram vites. 287

irena. 180

iſaras, qui amiſodarus. 193

iſmenias tibicen. 306

iſmenus balneator. 621

iterum peccandi locus non eſt in bello. 332

ithacenſium Alalcomenæ. 554

iudices apud inferos, iudiciũmque æquum. 600

iugarthæ imago in anulo Syllæ, à quo captus erat. 32

iulius Cæſar. 372

iulius Druſus cur clarus habebatur. 17

iunius Brutus. 246

iuppiter pro fato & fortuna. 696

iupiter quorum pater. 318

iupiter hoſpitalis. 617

iniuriandi religio. 489
iuſtitia. 655
iuſtitia ſecundum Zenonem & Chryſippum quid ſit. 92
iuſtitiat præſtat fortitudini. 391
iuuenes temerarii. 113
iuuenum delicta. 291

K

καταχειροτονίαι. 542

L

labor omnia vincit. 270
labor & ſomnus diſciplinarum hoſtes. 283
laboradeus Iupiter bipennem ſuſtinens. 354
lacedæmonij apud Leuctra ſuperati. 344
lacedæmonii. 239
lacedæmoniorum antiqua inſtituta. 441
lacænarum apophthegmata. 448
lacon de pueris inſtituendis. 117
laconis captinobile dictum. 435
lacones da latronibus.ibi.
laconica cantio. 579
ladas ſemper plauſus ſpectaculorum audire ſibi viſus. 27
lælij & Scipionis amicitia. 31
læta ſit coram viro mulier. 127
læua in auſpiciis. 513
lagus & laſſus. 799
laius ſuſpicione liberatus. 260
lamachus de bello. 331
lampes. 436
lampſacæ Mandronis filiæ honores. 213
lampſacum vrbs. 214
laribus cur aſſiſtat canis. 501
larentiam ſcortum quare tãtopere venerentur Romani. 592
laudatores inepti. 777
leander culleo inſuitur. 220
learchus. 228
lecta quomodo in vſu traducenda. 567. *& dein.*
lecto nihilo aliis meliore in medio caſtrorum vſus Ageſilaus. 384
lecto ſit pax & concordia. 131
legere cum iudicio omnia, &

ad bonam frugem traducere. 737
leges cantuum. 141
leoſthenes. 335
lex funebris Romæ de probarũ mulierũ funere. 179
lex connubialis. 191
lex Solonis. 120
legumina caſtis contraria. 522
leo dux ceruorum. 333
leocrates Themiſtoclis accuſator. 618
leonis Bizantiis facetiæ. 25
leon Eurycratides. 414
leonidas. 414
leonidæ cor. 241
leonides pædagogus. 316
leonina pullis quò peruenire non poſſit, vulpinam eſſe aſſuendam. 340
leotis mulier. 179
leoſthenes. 335
leotychidas. 413
leptani mores. 130
leucadia petia. 213
leuconia vrbs. 184
leuctrica pugna. 392
lex muſica. 793
liberalis dies apud Smyrnæos. 258
liberalis cauſa, ocii. 412
liberi à matribus lactandi & educandi. 272
liberorum qui plus amentur. 130
liberorum educatio. 267. & dein.
liberorum inſtituendorum ætas ſecundum Phocylidem. 273
libitinis frenatio, maior quàm vrbis expugnatio. 383
libidinæ in æde cur veneant quæ ad ſepulturam pertinent. 483
libri multi in exilio conſcripti. 483
libri qui ſint legendi. 283
P. licinius conſul à Perſeo Macedone victus. 354
lictores vnde dicti. 508
lingua eadem, & optima & peſſima. 758
linguæ petulantis primum, mors. 289
linguam contine. 288
linus. 140

literarum ſortitio. 307
literis vacare mulieres conuenit. 134
loca viris honorata efficiuntur, non contra. 381
lochadus. 416
locus virtutem non aufert. 623
lucar quare dictum. 519
lucius ſatelles Ariſtotimi tyranni. 202
lucretia Romana. 199
luctus dæmon inhonorus 582
luctus ob immaturam mortem. 586
luctus inanes. 588
lucullus. 365
lugere, fœmineum eſt. 584
lugentes non ſtatim ſunt à luctu dehortandi. 563
lunam deducere. 135
lunulæ cur ſint in calceis nobilium. 512
lupa Romuli. 263
lupa infantes nutrit propriis abiectis catulis. ibidem.
luperci cur canem immolent 508
lupum auribus teneri non poſſe. 21
lycaſtus. 263
lycæum ingreſſus ſponte, lapidibus obruebatur. 550
lychnum extinguere cur nefas ſit habitum. 512
lyciæ mulieres claræ. 193
lycorna fluuius. 266
lyctos vrbs. 192
lycurgus. 301. 307. 416
lyde Antimachi vxor, & elegia. 570
lydia harmonia. 795
lydius cantus. 78
lyra Achillis. 170
lyra vſi Cretenſes. 158
lyſander. 339. 422
lyſias. 137
lyſimachus. 324

M

M. *litera quid in ſortitione literarum ſignificat.* 307
macareus ſorore à ſe violata, ſe interfecit. 257
macellum vnde dictum. 502
mænades thyſis vulnerantes. 650
magiſtratum gerere aut petere cur nefas ſacerdoti. 531
mauis metagetnion, & metagetnia regio. 609
malum cotoneum prius ſponte de-

ſa delibãdum, quàm cum viro concumbat. 120
mala ſunt rotunda. 590
mala contrahenda. 582
mali & boni qui potentes in ciuitate ſunt, principibus amici habendi. 313
malignitas inimicorũ acrior eſt in morendo, quàm amicorum dilectio in iuuando. 673
malis cur vtuntur boni. 17
malos odimus. 174. 175
mamercus. 244
mammæ geminæ cur mulieribus datæ. 272
mancipia fingi. 306
mandron. 2:3
manlius Torquatus. 248
manlius imperioſus. 247
manſuetudo. 101
manum admonenti fortuna eſt imploranda. 445
marcellus. 344
maritum imitetur vxor. 124
mariti peregre redeuntes cur aduentum ſuum vxoribus prænuncient. 476
marius Syllæ opera feliciſsima vti conſultò deſtitit. 32
marij apophthegmata. 363
marpiſſa. 265
marſyas muſicus. 142
mars. 695
marti cur immoletur equus victor. 523
à Matribus non à patribus generis nomen apud Xanthios ſortiebantur filii. 145
matutæ ædem cur non ingrediantur ancillæ: & cur in ea non filijs ſed nepotibus bona optentur. 479
maximi filii. 256
medicina & gymnaſtica ad corporis ſanitatem. 281
medium multiplex. 100
medium temerè, artis eſt. 280
medullina à patre ſuo ebrio ſtuprata. 252
megabates Spitridatis filius formoſiſsimus oſculum Ageſilao offerens non admiſſus poſtea deſideratus. 383
megiſtonæ animus virilis. 204
megiſtonæ in filias tyranni heroica clementia. 208
meleager. 244
meliæ mulieres claræ. 129
melis. 798

memnon in militem maledicum. 305
memoria, quæ Græcè mnemoſyne, Muſarum eſt mater. 286
menander conſolator. 570
menandri dictum. 18. 565
menandri dictum, quem dili gunt dii, iuuenis moritur. 597
mendicitati, quis primus cauſam dederit. 438
menſam cur vacuam tollere nefas habitum. 507
menſis cuiuſque cur tria quaſi principia, & dierum nomina. 484
menſes cur dicantur Iunonis & annus Iouis. 513
mentiri ſeruile eſt. 289
menillus. 336
mercurii iuxta venerem. 120
mercurii ſtatua apud ſimulacra gratiarum. 774
merope tragica. 579
meſe. 790
meſſis aurea. 11
metagetnia. 609
metellus cæcus. 251
metiochus in ore omnium. 47
metius Suffetius. 243
metroclis tolerantia. 642
metus. 720
micca & Megiſtona. 201
midas & Anchurus. 241
milciadæ trophæa Themiſtoclem inſomnem effecerũt. 327
mileſiæ mulieres claræ, & earum furor. 196
militia ſolui cupientes equũ ac virum dare iuſsi. 382
mille ac decem annorum milia, punctus eſt indeterminatus. 581
minerua cana. 20
minerua chalciaca. 381
minyi filiæ. 550
minos iudex. 601
minutius equitum magiſter. 349
miſereri ſimul & ſapere, difficile. 383
miſeros non inuidemus. 177
mithridates. 224
mithridatis fuga. 323
mixarchagena. 543
mixolydii modi. 148
mnamon apud Dores. 645
moderatio animi. 724
modeſtia eſt optima honoris cuſtos. 76

modeſtia & boni mores, optimum ad ſenectutem viaticum. 283
modi muſicæ tres. 806
molæ, informes conceptus. 135
monophagi Æginæ. 554
mordeo vt leones. 436
mores, quid ſint, & vnde dicantur. 97
mores boni approbant verba. 765
mores perſuadent, non oratio. 18
morum virtus. 91
mors breuis. 308
mors optima inexpectata. 373
mors, medicus. 571
mors quando in nobis ipſis non eſt? 571
mors quibus rebus ſimilis. 573
mos immatura. 579
mors iuuenum non eſt lugenda. 590
mors à multis malis ſæpe liberat. 587
mortis mirus contemptus in mulieribus. 209
mortis parua myſteria ſomnus. 574
mortem timere quid 575
mori eſt melius quàm viuere. 572
mortui putati, ſi reuertantur, quomodo reciperentur. 43
mortui, honore iuuandi. 587
mulier optima. 178
mulieres Ægyptiæ domi manent. 128
mulieres claræ. 135
mulieres virili habitu. 187
mulieres pudenda monſtrantes viris ſuis. 188
mulierum migratio. 202
mulierum nullum in tenebris diſcrimen. 133
mulierum conſilia. 185.191
muliebre ſilentium. 190
muliebre eſt flere. 584
mundus qualis animans. 94
mundus muſica factus. 173
muri quàre ſancti, & non portæ. 487
mus comprenſus mordens dimiſſus, vlciſcendi exemplum præbet. 403
mures, Perſarum regibus inuiſi. 174
muſica veteres vſi. 170
muſica inſtrumenta. 97

muſica anguſta, & muſica adulterata. 473
muſica conuiuiis apta. 172
muſica fiunt rerum motiones. 173
muſicæ nomina & Harmoniæ. 793
muſicæ partes. 799
muſica tria genera. 806
muſicæ concio par, in qua nihil diſſonat. 776
muſicorum factiones. 800
mutarum literarum cum vocalibus commixtio, articulata proba facit. 649
mutatio ne in vlla mutatione quæratur, qui fiat. 354
mutuis & Porſena. 239
mutuum rapere. 557
myronides. 329
myrrha Cynaræ. 254
myrtis poëtria. 552
myrtum capiebant ex ordine modulaturi in conuiuio. 653

N

nabis, Ariſto Catilina, ſimiléſque ciues pro hoſtibus habendi. 41
narrationes amatoriæ. 623
naſus aduncus Perſis in honore & pretio. 77
naſo aduuco regii. 775
natura, ratio, conſuetudo, diſciplina, exercitatio, ad operis perfectionem requiruntur. 269
natura & fortuna. 528
naturam nullam nobis patriam dedit. 607
naturæ iura violari nequeunt. 308
naturæ operatio fortuna non eget. 656
nauigia incenſa per mulieres. 182
nauis inſignia. 193
naulum perire, iacturam facere. 787
nauplius. 547
nauſithei fuga. 613
naxus Thuria. 612
nebulæ Ariſtophanis. 288
neæra Hypſicreontis vxor. 210
neponthe quo Helena vſa eſt. 651
neptem ex ſorore dicere quare promiſſum aliquando. 475
ne quid nimis. 591
neſtoris prudentia alia quã Achillis. 180

nete. 150
nicanor. 312
nicander. 425
niciæ dicendi infelicitas. 21
nicocrates tyrannus. 215.
Eiuſdem cædes. 218
*nicocreontis ira,& magæ.*111
nicoſtratus. 342
nigri,fortes, & virilis animi. 775
niobe impatiens. 591
*niſi iratus eſſem,lugeres.*288
nobilitas & diuitiæ. 276. *& dein.*
nomina matrum ſortiti.-195
nominum imponendorum dies quæ ſit. 526
nomphus auctor. 194
nonæ. 484
non expectaram. 332.583
noſce teipſum. 591
nouum idem & vetus. 571
nubendi tempus virginum, viduarúmque. 527
*nugari,Laconum nõ eſt.*436
numiſmata Iano & naui ſignata. 496
nundinæ. 497
nunquam redibit in patriã quibus, & à quibus diceretur. 544
nuptiales faces. 472
nuptialis ſatio optima quæ. 132
nupta noua cur limen non tranſcendat. 489
nuptiæ quæ vetitæ, & quam obrem. 528
nutrices quales ſint. 272
nymphæus adoleſcens. 189

O

obiurgatione & laude alterius vtendum in liberorum educatione. 284
obliuio Baccho conſecrata. 645
obſonatores boni. 317
*obtrectationes vitandæ.*132
obtuſa ingenia. 782
ocii cauſa,liberalis. 412
ochna. 552
ochus Xerxis filius. 813
oculus regis & œconomi pinguem facit equum. 286
oculis etiam male affectus, bello non inutilis. 438
odimus malos. 174
*odia beſtiarum inter ſe.*175
odia ſoluenda,non amicitiæ. 672
odium auget vitiorum magnitudo. 175

odium & inuidia quid differant. 173. & dein.
odij ortus ibi.
odontiſmos. 793
odoramenta vxoribus grauia ne ferant viri. 133
officium medium &c. 100
olympias aliter magnanima quàm Cornelia. 180
olympus muſicus. 142. *inimitabilis.* 149
olympus funebris carminis inuentor. 148
olynthus vrbs euerſa. 394
omnibus reſpondere, ſeruile omnes deſpicere, ſtulti & ſuperbi eſt. 709
oneſicrates. 137
onebatis apud Cumæos. 533
onomademi de non expellendis omnibus inimicis ſententia. 51
obnoſtelis ex aſina Ariſtonis filia. 257
opes arte parantur. 659
opinio quid poſſit. 604
oracula Apollinis Delphici. 591
oratio. 720
oratio conſolatoria. 562
oratio viri ciuilis & Demoſthenis. 12
oratio qualis ſit. 279
oratio eſt actiõis vmbra. 286
oratio cui ſimilis. 309
orationis abſolutæ & caſti fructus. 763
in oratione quid potius ſequendum. 768
oratores affectus commouere prohibiti. 107
orcus adiutor. 571
oreſtes vltor necis paternæ. 263
ornatus nimius vitãdus. 127
orobos Trallianis qd ſit. 555
oſculum oblatum nec acceptum, poſtea deſideratum. 383
oſcula cognatis cur Romæ dent mulieres 182. 474
oſioter apud Delphos qui ſit. 535
oſtentatio & rixæ fugiendæ. 740
othryades. 239
onium initus. 557
onium vox eadem ſemper, nõ item hominis. 403

P

pæanes. 137. & 797
padaretus. 342. 427

alamnæus quid. 544
alladium raptum. 251
allidi, melei coloris. 775
alintocia Megarenſium. 541
anæma. 558
anatius. 361
anicus terror. 343
anthœdas. 425
aralella Plutarchi. 237
ardalim largiente, leo contrà dono redditus. 305
arenſius fluuius. 266
arrhaſius. 263
apirius ſororem violauit, & ſe peremit. 257
atyſatis Cyri regis mater. 305
armenio imperator. 311
aruorum amplificatio an laudanda. 380
aſiphae ſimiles. 121
ater qualis eſſe debeat. 294
ater ſit filio exemplo. 295
ater patratus cur dicatur fæcialium maximus. 506
atientia malorum. 724
atientiæ definitio ſecundum chryſippum. 110
atientia Socratis. 287. Platonis, ibidem.
patriam nullam nobis natura dedit. 607
partiam reliquerunt philoſophi. 617
patriæ plus quàm liberis cõcedendum. 40
patres & patres conſcripti qui ſint. 505
patricius quare non habitet circa capitolium. 520
patris in filios amor. 285
paulus Aemilius. 243. 354
paupertas. 111
pauſanias. 245. & 426
pecuniæ exactio. 308
pecuniæ modus ad bellum ſtatus nullus eſt. 403
pectus apertum & conſtans geſtare. 753
peccata etiã minima cauẽda.
pedetes Andron. 558
pediculus mordens Ageſilaum palam ab ipſo in omniũ conſpectu necatus. 381
pegaſus nauis. 193
pelopidas. 347
pelops, & eius proles ac vxor. 260
peregrinatio. 622
pergamena mulier inſignis & fides, & ſimplicitas. 225

pericles. 330 *mores cum ma giſtratu mutauit.* 15 *Idem imperatum ſe dicens, populum dimiſit.* 279
pericles Olympius. 595
periclis imperium. 21
periclis peroratio. 25
perioramus, niſi periſſemus, Themiſtocles dictum. 610
perillus artifex egregius. 265
perillo quinquaginta talenta ab Alexandro recipere præ pudore verenti, quid reſponſum. 317
perſæ ſeptem tiaram in anteriori capitis parte geſtantes. 74
perſarum reges. 609
perſides mulieres claræ. 187
perſuadent mores, non oratio 18
peruerſitas morum omnem fortunam inamœnam facit. 662
peruerſitas, in felicitatis artifex. 641
pes aliquando laxandus. 56
peſtilentia Lacedæmonis & Valeriorum ſedata. 262
petreius viuus crematus. 58
petronius Valentinus. 264
phedra Minois filia, Theſei vxor. 261
phalaridis vacca ænea. 265
phagilus apud Itacheſios. 539
phalarei ſtatuæ. 74
pheræa Thebana. 215
pherocrates comicus. 160
phedimus adoleſcens. 214
phemius muſicus. 139
philammon. 138
philantropos. 145
philippus dormitans cauſam iudicans prouocatione exceptus. 315
philippus luſcus factus. 243
philippi iocus feſtiuus. 333
philippi edictum. 185
philippi conſilium, vt ſe vino Alexander amicos compararet. 31
philippi patris Alexandri apophthegmata. 311
philippicæ Demoſthenis. 43
philodemus. 201
philopæus ad menſam pugilem egit. 645
philoſophia in poeticam introducenda. 724
philoſophiæ progreſſus, ſed potius degreſſus. 744

philoſophia quid tyranno proſit. 310
philoſophiæ laus. 281. *vis.* 726
philoſophiæ præcepta à teneris inbibenda. 757
philoſophantes in morte, Socrates, & cæteri. 623
philoſophandúmne inter pocula. 645
philoſophum vt optimè agas. 650
philoxenus. 146.161.799
phobus & Blepſus. 213
phocus Aeaci filius. 256
phoci filia. 629
phocenſes claræ. 182.198
phocion. 43
phocionis in dicendo breuitas. 24
phocionis dictum. 334
phœbides per ageſilaum abſolutus. 36
phœnix Achillis pedagogus. 274
phrygia harmonia. 795
phrygius Nilei filius. 210
phyllis muſicus. 798
phiximelum quid ſit. 535
pirei lippitudo. 330
philemonis īſperata ſalus. 111
pictores inſignes. 179
picum venerantes, cur ab eo abſtineant Latini. 482
pieria mulier clara. 209
pieriam vt adamauerit phrygius. 210
pierius poeta ex pieria. 138
pindarus. 566
pindari de diis ſententia. 599
piſcis medicamento captus, inſipidus. 121
piſiſtratus. 336
piſiſtratus in ſenatu vt Romulus diſcerptus. 259
pittacus tantum agri accepit, quantum iaculo periecit. 74
pityoeſſa. 213
placere multis, quid. 278
placentæ locū relinquere. 314
plato de mundo. 93
plato cur repudiauerit concentus .152
plato, iram ſuam cohibuit. 288
platonis reſpū. 124
platonis dictum. 288.574
platoni homo verſatile eſt animal. 19
pliſtarchus. 428

pliſtonax.ibi.
ploiades quæ ſint. 534
plutarchus Traiani præceptor. 8
plutonis regio. 600
inter pocula iactati ſermones quàmplurime literarũ monumentis mandati.646
pœmandrus ephippi pater. 549
in poetis oratoribus quædam reprehendenda nihilo minus laudanda aliqua.775
poetica, omnis diſciplinæ initium. 679
poetica, hiſtrionicæ non admodum abſimilis. 699
poetica bona & triſtia continet. 677
poetice ad duo vtilis. 723
poetice non reiicienda. 679
poetice admonenda philoſophia. 676
poeta orator philoſophus.712
politicæ fundamentum.9.10
polites apud Epidamnios. 546
pollis & Cratais fratres. 192
poltys de Helena reddenda. 305
polybius patriæ amans. 54 223,539
polycrita. 210
polycratides. 429
polydorus Priami filius. 255
polymneſtor.ibidem.
polyppi natura. 674
polyzelus cæcus factus. 238
pompeius magnus. 366
pompeio obiectum, quod vnico digito ſculperet caput.16
pompei aſſurrexit Sylla. 32
pompeii ad rempub.gradus. 27
popilius. 365
popularitas. 22
portiæ prudentia. 180
pori reſponſum. 321
porſena rex. 199.239.243
poſthumius Albinus. 240
poſtridie Calendas Nonas, Idus, cur dies habentur atri. 485
præco cur non ingrediatur tẽplum Occidionis. 545
præcepta connubialia. 119
præceptor puerorum qualis ſit. 274
præceptorum opera ad quid proſit. 787
præfractis canticis & mol-

bus abſtinuere veteres. 152
prægnantium nauſea. 17. & *dein.*
præneſte vrbs. 267
prænomina Rom. 527
prætorum virga. 516
prætorum familia. 814
praxithea. 252
preces, aliis maioribus precibus indigentes. 440
priamus. 255
primigenia fortuna. 528
princeps quibus rebus cæteris præſtare debeat. 384
principi maxime conducibile. 118. *conueniens maxime.* 384
priniſtum oppidum. 267
priuignus à nouerca caſus. 260
probitatis opinio. 18.75
problemata. 471
prodigium viſum. 206
procli figmentum. 259
proœmia, gen⁹ poematis. 798
profectus in virtutis ſtudio indicium primum amoris immenſitas. 733. & *inde reliqua.* 734. 735
promãtis, id eſt Pythias. 566
promedon. 210
prometheus. 600
promiſſum iniuſtum vrgenti poſtulatori quid reſpondendum. 380
propenſi in vitia fugiant ab initio. 714
proreta in naui. 48
proſodium. 356. 797
proſodiacus. 797
prudentia quadruplex. 565
prudentia informat, affectionum vim. 98
prudẽtia ſecũ nõ pugnat. 106
prudentiæ aſſertores, diſciplinæ contemptores. 788
prudentis eſt nõnunquam tacere. 619
pſoloes & Aeoleæ qui ſint. 550
pſychomantion. 577
ptolomais mulier muſica perita. 581
ptolomæi lagi dictum. 321
publio Rom. claudo quantũ ſit agri datum. 74
pudor. 717
pudor ad virtutem inſigne calcar. 779
pudor vtilis. 710
pudor honeſtus adoleſcetulorum. 556

pudor ſummus ac ſummus amor mutuoſe argumento indicant. 122
pudoris efficia. 197. & 756
puella auri ponderi viua obruta. 249
pueri non cædendi fruſtra. 284
pueri an ſint amatoribus cõmittendi. 290
pueri male inſtituti, quales tandem euadant. 276
pueris ad ludendum veniam Anaxagoras poſtu lauit. 73
puerorum ſepulchrum. 543
pugnare cum hoſte iniuratis Romanis non licebat. 494
purpurati cur non incedant Tribuni vt cæteri. 515
pyrander ſaxis obrutus. 258
pyrachmes victus. 243
pyrrhias bouẽ immolãs. 548
pyrrhiæ ſerui. 798
pythagoræ ſymbolum de ami citia. 672
pytagoræ ænigmata. 292
pythagorici. 592
pythagorica mandata. 531
pythagoricum dogma. 94
pythæas adoleſcens. 333
pytheæ dictum de Demoſthenis oratione. 22
pythes Mynutius diues ac nobilis. 209
pythei diuitiæ, vxor, auaritia, & exitus. 293
pytheæ de Alexandro facetè dictum. 26
python. 316

Q

quadratura circuli. 623
quærendum quod neſcias. 781.
quernæ coronæ cauſa. 520
quæſtiones ſuperuacuæ. 783
quieſcendum eſt in calamitatibus. 584
qui ſe ipſe non habet, Samũ vult, prouerb. 433
quintius. 353
quirinalia quare ſint ſtultorum feriæ. 520

R

rapere mutuum. 557
ratio caſum ſæpe excludit. 658
ratio eſt cumulata bonis omnibus. 860
ratio & rota. 566
rationis eſt ſedare noxios affectus. 663

rationis mira vis. 657
rationis officium, omnia iu cunda reddere. 664
rationi ſeruire libertas. 756
ratione hominis nonnihil poſſe. 656
rationes qui non reddas aliquando conſiderandũ potius, quàm quî reddas. 331
reges Homerici eloquentiæ cupidi. 19
regnare ſine ſatellitibus vt tutò poſſit. 380
rex magnus. 340
regi ſacrificulo cur non liceat magiſtratum gerere, aut concionem habere. 507
reges multa dedeceant etiam honeſta ſcitu plebeiis. 315
reges omniáne præſtare debeant quæ promiſerint. 380
regulus anicula Aeſopi. 33
reipub. capeſſendæ via. 27
reprehenſio, initium bonæ frugis. 784
requies danda pueris. 285
rerum motiones non ſine muſica. 171
retana ancilla. 258
rharia ſationis monumentum Athenis. 132
rhadamanthus iudex. 601
rhetorica perſuadendi adiutrix, non opifex, eſt exiſtimanda. 18
rheſus Maximi & Hameria filius. 256
rhetra Lacedæmoniorum leges. 392
rheximachidæ. 249
rhomæ mulier. 182
rhythmus. 145.164
in rhimulam minime ſanctã aculeum trudere. 289
romani & Samnites. 240
romuli & remi ſata. 263
romuli cædes. 259
roſa ex Pieria filius. 136
rota, & ratio. 566
ruminæ hoſtiam cur lacte aſpergas. 504
ruſcius imbrici filius. 255

S

ſacadas elegiorum conditor. 143
ſacerdos quare carnem crudam noc tangat. 529
ſacerdos quare abſtineat cane & capella. 530
ſacerdos magiſtratum nec gerat nec petat. 532

ſacerdos Herculis mitra veſteq́ muliebri apud Coos. 559
ſacerdotibus in iudicium adductis, ſimul ac damnati ſunt, cur omnibus præter augurem ſubſtituāt alios. 524
ſaguntum Hiſpaniæ vrbs. 195
ſaguntinæ mulieris cuiuſdā fortitudo. 196
ſaguntinæ mulieres claræ. 196
ſalius & Latinus. 266
ſaltationum diuerſitas. 798
ſaltatio muſica. 792
ſambico grauiora pati quid ſit, & vnde ductum. 555
ſanitas corporis. 111.277
ſapere ſimul & miſereri difficile. 383
ſapiētia à prudentia differt. 98
ſapientia, res diuina. 716
ſapientis munus, nulla vinci iracundia. 287
ſapho poetria. 180
ſaphus ſuperbia. 136
ſardi venales. 502
ſardiani coitu defatigati capiuntur. 258
ſatibarzanes iniquum petens. 304
ſaturni ædem cur primò adeant legati. 497
ſaturno filios immolabant Carthaginenſes. 307
ſcamandrus fluuius. 553
ſcedaſi filiæ. 626
ſceluntius ager. 613
ſcientia ſenectute Lugeſcit. 277
ſcilurus moriens, ad filios. 306
ſcimbrates & Muthias fratres vterini. 241
ſcipio maior. 351
ſcipio minor. 358
ſcipionis ad rempublicam gradus. 27
ſcolion carmen. 653
ſcolion melos. 653.798
ſcolii modi. 159
ſcotos apud Prienem. 542
ſcurrilitas Stratocli.. 14
ſcythæ ſepulturam contemnunt. 643
ſcythæ ſeruis eximunt oculos. 788
σεισαχθεία, id eſt allenatio debiti communis. 585

ſemelis Bacchum ferre non potuit. 619
ſententia bonæ à non bono auctore, reiecta. 18
ſeleucus. 324.325
Semiramidis *magnificentia alia quàm Seſoſtis.* 180
ſemiramidis ſepulchro inſcriptum. 303
ſenectutis debacchatio ſeu deliratio. 598
ſeptimontio cur vehiculis abſtineant. 509
ſepulchrum tranſeuntis Laconis ad ſpectrum fortitudo. 440
ſepulchrum puerorum. 543
ſeriphius. 328
ſermo dicentis non interrum pendus. 761
ſermo ſemen eſt. 783
Sermones, medici ſunt animo male affecto. 563
Sermonis conuiualis eadem ſit qua vini communio. 652
ſeruiendum antequam imperandum. 33
ſeruorum fides. 186
ſeruorum feſtum cur idibus Sextilibus *agatur.* 525
ſeſoſtris magnificentia alia quàm Semimaridis. 180
ſeſquioctaua. 356
ſi Alexander non eſſem Diogenes vtique eſſem. 618
ſibillæ reſponſa. 180
ſilem dictum de morte. 589
ſilentium quàm tutum. 288
ſilentium muliebre. 190
ſimi, amabiles. 775
ſimilius & Rhæſus. 256
ſimonidis proba de non petenda rei turpi, ſententia. 34
ſimonides. 572
ſimonides ad Pauſaniam Lacedæmoniorum regem. 568
ſimonides de tempore ſinuo quantumuis longo. 581
ſimultates priuatæ in magiſtratu deponendæ. 39
ſinatus & Sinorix *Galatæ.* 220
ſiniſtra in auſpicijs. 513
ſocrates elegans nugarum artifex. 680
ſocrates tam diuitem cenſuit hominem, quantum haberet virtutis. 278
ſocrates venenum hauriens philoſophabatur. 623.642

ſocrates de morte. 573
ſocrates ad iudices. 575
ſocrates ſe mundanum cenſuit, non Græcum. 608
ſocratis calumniatores quã inuiſi fuerint Athenienſibus. 176
ſocratis patientia. 287
ſæbidas de periculo leuctrico. 429
ſolem orientem quàm occidẽtem plures adorant. 27
ſol vmbram extinguit. 177
ſolon factionibus abſtinuit. 29
ſolonis de leuando ære alieno imprudens conſultatio. 35
ſolonis lex de ſponſis. 120
ſomnus quid. 573
ſomnia peruerſorum turbata. 653
in Somnis nihil videre flagitioſi, profectus ſignum. 747
ſophiſtarum intẽperies. 772
ſophocles de artificibus. 20
ſortes conſulebantur. 381
ſotades dicacitatis pœnam acerbam dedit. 289
ſotericbus. 146
ſpartiatæ. 14. 431
ſpartiata ſeruilibus non inſeruit. 435
ſpecies capit viros. 126
ſpeculi vſus bonus. 126
ſphodrias. 36
ſpolia non munera ab hoſtibus accipere, ſed ſpolia acquirere, pulchrum. 383
ſpolia dijs oblata cur ſitu pereant. 493
ſponſus cur ſponſæ primum iungitur in tenebris. 508
ſpumantis equi pingendi mirus caſus. 658
ſpurii vnde dicti. 527
ſtatuæ erectæ. 74
ſtatua equeſtris Clœliæ. 201
ſteſibrotus. 247
ſteſichoria nouatio. 146
ſthenius patriam ſuæ ipſius animæ præponens. 366
ſtilpo nihil amiſit ſuorum capta vrbe. 278
ſtoici omnia peccata paria eſſe ſtatuentes, confutati. 730
ſtratoclis meſſis aurea. 11
ſtratoclis ſcurrilitas. 14
ſtratonica Deiotari vxor. 222

ſtratonicus

atonicus de exilio. 610.
obilius ſpecies ſaltationis. 798
rophæ flexus & reflexus in chorís. 799
ultitia mortem lugentium. 592
ulti. 620
ubuentanei fœtus. 759
uggeſtionibus prauis recla-mare. 734
ſuſpicio peccati etiam leuis tollenda. 745
ſuſpicio de Agamenone cor-rupto. 718
ſus Mineruam. at iſta Miner ua in adulterio deprehenſa eſt. 24
ſator non bonus qui magnos exiguo pedi calceos inducit. 380
ſylla iugurthæ à ſe capti ima ginem in anulo geſtabat. 32
ſylla in arium auctoritate de-iecit. 32
ſyllæ de ſole dictum. 27
ſyluanus Aegypan. 254
ſyluia Septimij Marcelli v-xor. 241
ſynorix venenum bibit. 221
ſyntona amatoria. 798
ſyramnes 301
ſyſtema, complexio. 799.

T

Tacere quandoque expedit. 619
tænarus. 191
talaſij nomen cur inuocetur in nuptiis. 490
talerum iactus. 584
tanaquilis aſtutia. 180
tantali ſaxum. 23
tantalus & Phaethon cœlo deiecti. 623
tarpeia virgo. 249
tarpeius mons. 265
tarquinij regis expulſio. 199
tartarus. 600
taurutius larentiæ maritus. 492
taxilæ reſponſum. 320
telamon. 245. 256
teloclus. 338
telecrus, 429
telegonus & prænefte. 267
teleßidis Arginæ mulieris virtus. 186
teleſippam, quia libera erat, cogi vetabat Alexander. 319
tellen peßimus tibicen. 346
teleſphorus peßime ob ligua

petulantiam multatus. 619
temonis anianæ aſtutia. 538
temperãtia & intẽperantia. 101
tempori quod facias, rationi & eruditioni fac. 583
temporis punctũ omnia vertens. 566
tempus maturat omnia. 563
terentius probus. 352
teres de ſe ocioſo. 305
tergemini tegeatæ & pheneatæ, & tergemini Romani. 249. & dein.
termino deo quare nihil quod ſit animatũ ſacrificent Romani. 479
terra rationem puncti dimenſione carentis habet, ſi ad cœlum reſpicias. 609
teſſerarum ludus. 30
teuthides gladium habẽt, ſed cor non habent. 329
thamyras muſicus. 138
thaius inſula. 615
thaſiorum munificẽtiam cur aſpernatus Ageſilaus. 384
theagenis arrogantia. 46
theagenis mors. 225
theanûs dictum. 128
theanûs ornamenta. 135
thearidas. 430
theatralis muſa. 158
theatro ignota muſica. 158
theatra quando condita. ibi.
thectamenes mortis contemptor. 430
thematicos & philanthropos typi ac formæ in muſica. 146
themis conſultiſſima. 20
themiſteas. 430
themiſtocles in iactantem ſe Remp. bene adminiſtraturum. 34
themiſtocles torquem auream ab hoſte detrahere noluit. 38
themiſtocles ſe nihil ſplendidum geſſiſſe putabat, quòd inuidum non haberet. 176
themiſtocles exul. 618
themiſtoclis in ſõnia ob Miltiadis trophæa. 15
themiſtoclis apophthegmata. 327. & dein.
theocriti philoſophi dictum in Alexandrum & in Antigonum & Eutropionem eorum magiſtrum. 289
theodori liberum ad Lyſimachum. 202. *ſponſum.* 619

theologi partes Plato in conuiuio ſuſtinet. 651
theopōpi forte dictū. 338. 430
theopompi de Spartana ſalute ſententia. 62
θεωρεῖν, quid. 158
theramenis cothurnus. 84
therycion. 431
therpander muſicus. 139
therſitæ deformitatem corporis quàm animi pluribus Homerus verſibus depīxit. 175
theſei templum. 621
θοάζειν. 694
thuria & naxus. 612
thyades Bacchi ſacerdotes. 198
thymocles. 233
tiberius in capreis. 6.2
tibicen Tenæ ædem ne intret. 545
tibicines cur in veſtitu muliebri vrbem idibus Ianuarij luſtrabant. 503
timocleæ Theagenis ſororis mira virtus ac fortitudo. 225
timoleo Corinthius. 36
tonitru quid omnis habeat. 344
tonus. 799.801
toredorax. 124
tragici. 148
trapezitæ. 590
tribunal, meſſis aurea Stratocli & Dromoclide æſtimatum. 11
trite. 150
triumphātis poſtea defuncti oſſa in vrbem deferre ac deponere cur licuerit. 514
triumphantes publicum conuiuium exhibentes cur conſules etiam inuitatos, ne adeſſent rogabant. 515
troades claræ. 181
tropus. 720
troſcius. 245
tubarum vſus. 158
tullus Hoſtilius. 243
tuſcium Samnij oppidū. 264
tylipbus paſtor. 263
tynnichus filij mortem fortiter ferens. 436
tyrannici animi affectus ac ſomnia. 747
tyrannis nulla fides habenda. 75
tyrrhenæ mulieres claræ. 191
tyrtæus. 151.438

V

Valeria Valerij filia. 254
valeria Publicolæ. 200
valerius Torquatus. 242. 248
vatinius. 369
venia interdum danda pueris. 294
veneralia. 498
veneris neglectus ſtudioſis neceſſarius. 743
venus Dexicreontis. 557
vepolitanus. 224
verba non ſunt rebus meliora. 347
veritatem ſequere. 289
veſtales inceſti reæ cur viuæ defodiuntur. 522
veſtis eadem ſemper quatuor anni tēporibus Ageſilao. 383
veſtes beluis inuiſæ. 133
veſtes cur albæ in luctu mulierum. 487
veſtium raptoribus ignoſcebat Dionyſius tyrannus. 308
viaticum ſenibus modeſtia. 283
vicinus bonus. 329
victoria cadmea. 287
vinum quomodo in conuiuiis partiendum. 380
vinum melius non faciendū. 449
vini effundendi ratio in veneralibus. 498
vir dominetur vxori. 121
viri non irritent vxores. 133
viri vitia in vxorem redundant. 124
viri cū aliis mulieribus non verſentur. 133
viri ſtudioſa Irena. 180. *Alceſtis ibid.*
vires corporis facilè contabeſcunt. 277
virginalia. 797
virginum viduarúmque nubendi tempus. 527
virtus docenda eſt. 636
virtus quid. 93. 698
virtus à materia ſemota. 92
virt9 aut vitiū in animo. 722
virtus eadem alia in vno homine quàm in alio. 180
virtus ſola beat. 278
virtutis elementa. 292
virtutis agnitio ex collatione vitiorum. 736
virtutum exempla quæ videris, imitari. 739

virtus admirabilis æmulanda eſt. 750
virtutē nō parit natura. 785
virtutes ſibi differentias aſſumere ex corporibus quibus inſunt. 180
vita triplex. 282
vita optima, quæ virtute prædita, non quæ longiſſima. 580.
vita eſt pœna. 588
vita eſt punctum. 581
vita eſt deorum depoſitum homini datum. 590
vita non vita ſed labor cenſeatur. 598
vitæ inſtitutum ſemper idem ſeruatum Ageſilao. 384
vitanda in ridiculis. 23
vitium illaudatū fugiēdum. 750
vitia colore virtutum excuſantur. 775
vitia hamis ſimilia. 173
viuens idem & mortuus. 571
vlciſcendi audaciæ exemplum. 381.403
vlyſſis ædes iuxta Leucippidarum templum. 556
vngi ſub dio quare flamini diali nefas. 494
vocabulorū vſus rebus ſubiectis inſeruiat. 694
voconius facie deformis. 370
voluptas pro gloria. 767
voluptates ratione ſuperare, ſapientiæ eſt. 282
voluptates contemnere Lycurgi leges docuerunt. 284
vocis definitio. 137
vrinantium periculum. 604
Vulcanus pro deo, pro igne. 695.
Vulcanus cur ædem extra Romam habebat. 499
vulpes Aeſopica. 652
Vulpinam pellem aſſumendum eſſe, quò leonina peruenire non poſſit. 340
vultur in augurio. 521
vxor freno regenda. 122
vxor parentes mariti ſuis præferat. 130
vxor virum ne irritet. 133
vxor læta ſit coram viro. 127
vxor ne ſit amicæ ſimilis. 128
vxor viro pareat. 129
vxor viro loquente ſileat, &

ſilente loquatur. 130
vxor detractrices caueat. 132.
vxor imperans. 652
vxor moribus viri conſonet. 123
vxor maritum imitetur. ib.
vxor ſplendeat viro, non aliis. 122
vxor ſi premat, ne feras. 125
vxor non oculis aut digitis capienda & cur ſpeculo vtatur. 125
vxor nō habeat amicos proprios, ſed cum viro communes 123
vxoru ducendæ ratio. 108
vxoris Ariſtotimi ſuſpendiū. 208
vxori gratiis opus eſt. 127
vxori eſt conuiuendum. 123
vxori vir ne dominetur. 122
vxor domi moueat. 128
vxores ducunt laſciui, & qualis ſit vxor ducenda. 295
vxorem ducentium comæ cur haſta diſcriminentur. 519
vxorem repudiare quare nō liceat. 500
vxorem cur Maio menſe non ducant. 518
vxores ſunt ferendæ. 120
vxores Romanæ cur nec molant, nec coquant. 518
vxores rogo maritorum defunctorum ſe iniicientes. 643
vxores ſuas Perſæ ab ebrietate & tripudiis procul ab legant, ſcorta admittentes. 647

X

Xenænetus. 24
Xenocrates poeta. 144
Xenocratis de diſciplinis ſententia. 117
Xenocratis de philoſophantibus ſententia. 104
Xenocrati munus recipere recuſanti quid reſponſum ſit. 310
Xenocrita. 231

Z

Zenonis egregiè dictum. 614
Zeportus rex. 556
Zeuxidamus. 431
Zoilus ſacerdos. 550
Zopyrus, & de eo darii dictum. 303

NICOLAI SAGVNDINI AD CLARISS. IVRE CONSVLTVM, PATRIcium Venetum, M. Donatum, in Plutarchi de Ciuili inſtitutione, traductionem Præfatio.

CVM pleriſque aliis humanitatem, eruditionem, animi magnitudinem tui, præſtantiſsime Marce, intelligere potui, tum verò hoc maximè, quòd te vehemēti amore Græcè dicendi ſæpenumero flagrare animaduerti: Eius enim te rei non propterea cupidum eſſe ſentio, quòd oſtentationis gloriolæue cuiuſpiam ſtudio rapiaris, quippe cuius ſpectata grauitas ſapienterq́ inſtitutæ ratio vitæ, eiuſcemodi te vacare affectionibus perſuadere mihi facilè poteſt: neq́ quòd Græca facūdia dictioníſve peregrino lepôre paulò altiuſcule teipſum imbuere velis, tāquā ad Atheniēſes quandoque aut Lacedæmonios pro ſuggeſto ſis habiturus orationē: quin vt Latinā eloquētiā, qua plurimū vales, veluti condimētis quibuſdā aſpergas, remq́ ſatis per ſe cōptā, copioſam, luculētā, ſuauē, pro virili parte iucūdiorem, diſtinctiorē, locupletiorē, ornatioremq́ reddere poſsis. Ad hæc vt de doctis tum præſentis, tum futuræ ætatis hominibus optimè promeritus videare, qui quæ apud Græcos digna nactus eſſes, quibus in Latinum vertēdis operā impenderes, ſedulò hæc Latina efficeres. Etenim re vera, ſi liberè loqui licet, ſplēdeſcit magis neſcio quomodo, atq́ liqui-

dius eluceſcit, & tanquam peregrinarũ adiectione gẽmarũ & mercium cõditior & illuſtrior Latina oratio ſit, vbi Græcanicæ ſuppellectilis quippiã literatè, aptè, peritè demũ intertexueris. Hanc ego humanitatẽ egregiamq́; voluntatẽ tuã diu mecũ ſummopere admiratus, digniſſimã continuò arbitratus ſum, quã ingẽti cõmendatione & laude eruditiſſimus quiſq; omni ſtudio proſequatur. Quid enim quæſo præclarius, quid præſtabilius homini contingere poteſt, quàm quæ honeſta natura ſunt, ſtudioſe expetere? quid fructuoſius, quid vitæ cõducibilius, quàm quæ ſimel expetẽda delegeris, hæc vt tibi cõpares, elaborare, atq; adniti, nẽpe vt iis potius ad cõmodũ vti queas? Quid deniq; liberalius, quid cõmunius, quàm ea in vſũ cõferre hominum, & quidẽ vltro atq; gratuitò, quibus adipiſcẽdis ipſe diu multumq́; inſudaris, diligentiã, ſtudiũ, operã exhibueris, vigilias quãplurimas egeris, ſumptus, neceſſe fuit, pertuleris? Enimuero immortale nomen, & pene diuinos honores his rationibus pleroſque mortaliũ conſecutos accepimus, propterea quòd ſuapte induſtria, felicitate quadã ingenij freti, optimarũ inuentores artiũ atque excultores quum extitiſſent, his nõ contẽti, vt qui non modò ſe ſibi verum aliis quoque, atque adeo cuncto mortaliũ generi natos arbitrarentur, ſua inuenta, ſuorũ quoque laborum & induſtriæ fructus, citra omnẽ inuidiã ſatis expolite atque limate ad poſteritatis vtilitatem literis & memoriæ tradere deſtinarant. Hos tu Marce optime imitaris, horum inſtituta generoſe ſecutus virtutem in primis adamauiſti, humanitatem & bonas artes amplexus es, tale tibi ſumpſiſti negotium, vnde clariſſimo tuo nomini immortalis gloria quæreretur, & bene de aliis promerendi facultas vbertim tibi ſuppeditari queat. Gratulor itaque tibi, quem non ad ſæ-

ſtum ingens ſplendor natalium rapuit, non ad ſuperbiam amplitudo magnitudóque patriæ traxit, nõ denique fortunæ & opes & id genus pernicioſæ illecebræ ad voluptates & luxum pellicere potuere, quando præſertim pleróſque huc occæcatos ferri atque præcipites ruere quotidie cernere licet: ſed virtus, ſed probitas, ſed doctrina & vitæ optima ratio ad humanitatem, comitatẽ, facilitatem præclarè inſtituit & perpulchrè ornauit. Id quod hominum grauiſſimorum ſententia, opulentiſſimum patrimonium, opimus & fructuoſiſſimus ager, nobilitatis firmiſſima ſedes, veræ ac ſolidæ gloriæ certiſſimum domicilium, tutiſſimum vitæ validiſſimúmque præſidium ſemper habitum eſt, atque omnium quæ homini contingere poſſunt, antiquiſſimum & pulcherrimum. Et rectè quidẽ: virtus enim vna res omnium eſt, ad quam nati præcipue ſumus, quæ non temeritate & caſu, non cæcis affectibus, non effreni obſequio appetitus comparari poteſt, ſed ratione, voluntate, conſilióque expetita & delecta diligentia, deinceps ſtudio, aſſidua opera, actionibus perficitur noſtris, nec alieno impulſu, neceſſitatéve vlla adhibita, ſed voluntate libera, ductu, atqui iudicio noſtro finem aſſequitur. Hæc ſemel rectè poſſeſſa & parta, altis iã alte radicibus, ipſa ſui cuſtos vigilantiſſimus eſt, ipſa ſe ſuis tuetur artibus, ſuis armis repugnat, & ab omni iniuria ſe fortiter vindicat, ægritudinem ab animis amolitur, culpa vacat, ſecuritate gaudet, ſe ipſa demum contenta viuit & viget nũquam interitura, nuſquam offenſura, nullibi detrimentum factura. Suis etenim innixa viribus, nullis machinamentis fortunæ dimouetur loco, nullis improbitatis tormẽtis labefactatur, nullis inuidiæ morſibus læditur. Ego verò fortem vehementer indoleo noſtram, quæ ita tuliſſe videtur,

vt per occupationes priuatas & publicas tuas minus tibi licuerit Græcis literis operam dare, atque cognitionẽ eius rei reliquæ eruditioni tuæ, vti cumulum quendam, & adſcititium ornamentũ apponere. Et hæc hactenus. Cæterum vt de me aliquid dicam, fateor vir præſtantiſſime, humanitatem erga me, atque beneuolentiã tuã multiplici ſignificatione rerum recognouiſſe. Illud verò non iam odore quodam, & vmbratis ſum veſtigiis aſſecutus, quin luculenter per ſpectum, exploratum, compertum habeo, haud ſtetiſſe per te, quo minus honore & commodis auctus, reliquum quicquid ſupereſt vitæ in tranquillo locare, atque ſecurè degere poſſem. Quod etſi tantum tibi debitum ſoluere, gratiámque referre minime poſſum, ſoluendo enim non ſum, tentare tamen aliquid in gratiam tuã volui, quo meæ in te voluntatis teſtimonium & haud ingrati animi documentum daretur, ea in re potiſſimum in qua non ægre nimis operam ipſe ponere poſſem, & eandem tibi fore iucundam exiſtimarem. Inchoaui proinde opus, abſoluiq́, hortantibus maximè, & mihi mea ſponte currenti calcaria propemodum adigentibus, Phœbo Capella, Marcoq́; Aurelio, viris probitate, eruditione, natura egregiis, & vt mihi amore, conſuetudine, familiaritate, & penè neceſſitudine quadam arctè deuinctis, ita nemini tuo haud vulgariter deditis, atq; honoris & famæ obſeruãtiſſimis tuæ. Illum ergo librum Plutarchi, viri profectò illius grauiſſimi, qui omni ratione inſtituere conformaréque eũ videtur, qui rempublicam adminiſtrandam capeſſere animo deſtinarit, atque in ciuitate futurũ ſe principem, & patriæ ſalutarem ciuem exoptet, hunc inquam librum Latinum de Græco tuo nomini efficiundum ſuſcepi. Quem quidem idcirco mihi potiſſimum, in quo traducendo conſumerẽ ope-

ram, deligendum exiſtimaui, cum quòd ad hãc diem, quod ſcire poſſim, in Latinum vertendum aggreſſus eſt nemo, tum verò quòd mirum in modum rem eiuſmodi tibi poſſe accommodari ſum arbitratus. Ea enim in republica natus es, quæ magnitudine, fortunis, pulchritudine, viribus, religione, fide, iuſtitia, opibus, imperij ditioníſque terra & mari amplitudine, antiquitate, autoritate, ſplendore, rerum geſtarum gloria, fortiſſimis, ac præſtantiſſimis ciuibus, optimis temperamentis, & legibus ita pollet, adeò nobilis eſt & illuſtris, vt non modò cæteris huius ſeculi ciuitatibus ſine vlla controuerſia antecellere videatur, & iure præferri poſſit, verumetiam cũ iis quas antiquitas tuliſſe traditur, quæq; rerum longè latéq; diu potitæ, pace & bello domi & foris floruiſſe commemorantur, omnibus rebus, omni commendationis & laudis genere ſtrenuè contendere, atque, vt aiũt, ſuo Marte certare poſſit. Cæterum in ea virtute, probitate, doctrina, prudẽtia vires: ea integritate, ſapientia, fide, conſilio, abſtinenter, grauiter, innocenter, perſanctè, tum legatus tum prætor dubiis temporibus, atque difficillimis rebus rempublicã foris geſſiſti: talem in magiſtratibus & honoribus, qui tibi frequẽtiſſimè deferuntur, te domi iam oſtendiſti, atque in dies magis oſtendis: ita temperanter, tam lautè, ſic frugaliter & modeſtè rem domeſticam, & familiarem tueris, vt meritò iam indicio omniũ, autoritate, exiſtimatione, gratia in ciuitate exiſtas, & plurimum valeas, magíſque quotidie te valiturum ſuperis approbantibus confidendum ſit. Tibi itaque viro optimo, & in florentiſſima republica clariſſimo ciui, opus hoc maximè conuenire, atque tuo nomini oportere dicari putaui. Hoc loco de grauitate Plutarchi, ipſius eruditione, exiſtimatione, prudentia, plurimarum & maximarum

rerum ſcientia, déque in omni doctrinarum genere ſingulari quadam cognitione, dicendum mihi meritò arbitrarer, ni id omnino certiſsimis rationibus ſuperuacaneum futurum animo cernerem. Ita enim fama noménque viri illius percrebuit, tam per eruditorum omnium ora verſatur & volitat, adeò locis omnibus ſcripta eius admirabiliter celebrantur, vt Græciæ iamdiu fines tranſgreſſa, maria percurrerint, vniuerſam Italiam occuparint, nemóque inter doctos, & humanitatis cultores ſit, quem nomen, quem grauitas, quem rerum vbertas, quem dicendi copia, quanta in illo fuerit, fugiat. Nã etſi Græcus homo Græce ſcripta edidit ſua, vſqueadeo tamẽ guſtata Italos delectarũt, vt omnes qui Græcè ſciunt, pro ingenio & facultate dicendi quiſque ſcriptis eius traducendis, eruditionis ſuæ & quatenus Græcè valent periculum facere certatim inducant animum: & vt ſemel dixerim, is paulò indoctior, & penè inſulſior inter doctos & eloquentes haberi ſolet, qui Plutarchi ſcripta ignorare omnino videtur. Poſtremò opus ipſum quod Latinum vtcunque factum tuo nomini dedicaui, laudibus impræſentiarum efferre, & ſiue totius materiam operis vnum in argumentum redigere, ſeu membratim per partes diuidere, nequaquam conſilium fuit. In manibus enim eſt, quod ſtatim euoluas licet, nec legas modò, verum quoque perlegas, atque identidem lectites: vnde qua ſapientia, quo cõſilio, quo rerum ordine & iudicio, quibus inſtitutis & rationibus totum hoc negotium contexatur, animo percipere queas, & vt ita dixerim, ſingulis diligenter expenſis, quo rerum pondere, qua verborum poteſtate & vi, qua dicendi ſerie explicata omnia ſint, quanti denique facienda, haud difficulter cõſiderare. Equidem qua fide, qua diligentia, quibus rationibus po-

tui, res ipſas ſeuerè ſecutus, veritatem ſententiarum ſyncerè ſeruaui. Cæterùm verbis ipſis eatenus indulgendum inſeruiendúmque cenſui, quatenus commoditas linguæ & tenor Latinè dicēdi permittere viſus eſt. Saluis enim rebus verba ipſa quandoque mutare & paululum inuertere, quo dicendi contextu & orationis æquabili filo religioni aurium modicè mos gereretur, non ab re neque alienum putaui: quando præſertim vel maiorum exemplo tutò id fieri poſſe, non niſi rudis rerum & imperitus, aut nimium pertinax ire inficias poteſt: modò ſi quæ ſigillatim vertendo numero reddere vt recepta ſunt nequeas, vſu ſcilicet repugnante verborum, & grumulos eiuſmodi & ſalebras æquore & planitie detractante orationis, vi dein atque pondere referendo, rebus ipſis integrè ratione & via facias ſatis. Nec arbitror vllum tam iniquum rerum æſtimatorem, támque acerbum, atque inexorabilem fore iudicem, qui vtriuſque linguæ peritus abſurdum hoc facinus audáxve & toleratu indignum negotium dicere poßit, negétque fieri oportere, vbi per nominum vertendorum aſperitatem, ſi ſecus res pertractare velis, duriter & inepte committi oratio & penitus inconcinnè componi videatur,

Vale.

PLVTARCHVS CHAERONEVS TRAIANO IMPERATORI, Sal.

MODESTIAM *tuam noueram non appetere principatum, quem tamen ſemper morum elegantia mereri ſtuduiſti: quo quidē tanto dignior iudicaris, quanto à crimine ambitionis videris eſſe remotior. Tuæ itaq; virtuti congratulor, & fortunæ meæ: ſi tamen recte geſſeris quę probe meruiſti: alioqui te periculis, & me detrahentium linguis ſubiectum iri non dubito: quum & ignauiam Imperatorum Roma non ferat, & ſermo publicus delicta diſcipulorum refundere ſoleat in præceptores. Sic Seneca Neronis ſui culpa detrahentium linguis carpitur: adoleſcentum ſuorum temeritas in Quintilianum refunditur: & Socrates in pupillum ſuum clementior fuiſſe culpatur. Tu verò quiduis rectiſſimè geres, ſi non receſſeris à teipſo: ſi primum te compoſueris, ſi omnia diſpoſueris ad virtutem, recte tibi procedent vniuerſa. Politicæ conſtitutionis, morúmque vires tibi deſcripſi, cui ſi obtemperas. Plutarchum viuendi habes autorem: Alioqui præſentem epiſtolam teſtem inuoco, quòd in perniciem imperij non pergis autore Plutarcho.*

Vale.

PLVTARCHI CHAERONEI POLITICORVM, SEV, *de Ciuili inſtitutione, opus, ad Traianum Imperatorem.*

NICOLAO SAGVNDINO INTERPRETE.

SI QVAM ad rem poeticum illud accommodari poteſt, ô Menemache, ex Achæis nemo reprehendet verba, nec obloquetur, verùm res exitum inuenit nullum: haud abſurdè iis quoque Philoſophis mihi conuenire videtur, qui, vt aliquam rem adeas, adhortantur quidem: ſed nihil ipſi ſuggerere, nullámue rationem, quonam pacto id fieri oporteat, afferre videntur. Sanè non illis ab ſimiles, qui lucernæ, vt ardeat, lychnum emungunt, & manu contrectant, cæterum olei nihil omnino infundunt. Equidem te iampridem ratione atque conſilio video ad Rempublicam capeſſendam impulſum, volentem pro domeſtica nobilitate, & gloria, in rebus patriæ cum dignitate verſari, atque iuxtà & verborum oratorem, & rerum actorem effici. Verum quòd per ætatem tibi philoſophiæ nauare operam minus licuit, neque in aperto & ſub dio, vt aiunt, negotiis te publicis, atque rei adminiſtratione ciuilis exercere quiuiſti, & facta conſpicere, vnde non tam oratione & verbis, quàm ipſis rebus

exempla capere poſſes: proinde petis à me, vt tibi præcepta dem aliqua, quæ ad Rempublicam adminiſtrandam, atque dignitatem tuendam attineant. Id quicquid eſt operæ, tibi negare periniquum equidem duxi: opus verò ipſum diligentia & deſiderio tuo, voluntate item erga te mea dignum vt euaderet, vehementer optaui. Demum, vt tu popoſciſti, varietate ſum exemplorũ paulò accuratius vſus: quippe qui ex induſtria multa vndique congeſsi. Principio itaque voluntas & propoſitum ipſum Reipublicæ capeſſendæ veluti fundamentum aliquod firmum atque præualidum iaciendum eſt, vt ratione id atque iudicio proficiſci, non trepidationem animo, ſolicitudinémue iniicere videatur, æquè ac ſi res tanta inanis ſtudio gloriæ, contentionéue vlla, poſtremò ceſſatione & ocij gratia ſuſcipi videretur. Nam vt quibus domi nil boni vſui eſt, libenter hi foris degunt, atque nullo rerum vſu maximam partem temporis in foro abſumunt, ſic quoque nonnulli quòd ſibi nihil operæpretium domi priuatimque exhibetur curandum, publicis ſe propterea implicare negotiis pergunt, non ſecus atque ſi terendi ocij gratia ſibi duntaxat eò diuertendum eſſet. Plerique alii forte fortuna Rempublicam attigere, qui mox faſtidio & rerum ſatietate affecti, inde auerſi ad ocium ſe à negotio vindicare percupierunt: quod facilè ſibi efficere nequiuerunt, vt quibus idem accidit, quod iis qui geſtationis, ac paulum exercendi ſui cauſa nauem ingreſsi, leuem futuram ac facilem nauigationem rati, porrò tempeſtate ſubita in pelagus tracti, terram verſus identidem ſpectant:

qui & ſi facti à ſe pœnitet, at nihilominus inuiti & anxii nauſea vertiginéque affecti manent in naui. Et hos candida in tranquillitate pulchellæ nauis curſu ſulcandi maris per iniuriam numinis cupido vana inceſsit. Hi mihi videntur cum pœnitentia facti, tum veró mœrore animi maximæ rei detrahere, quando aut aſſequendæ gloriæ ſpe adducti, poſtea in ignominiam incidunt, aut terrori ſe aliis futuros opum ingenti vi rati, demum periculoſis ipſi negotiis impliciti perturbãtur. Enimuero qui vt ſibi maximè conuenit, & rationis & conſilii ductu pulcherrimum hoc Reipublicæ gubernandæ negotium capeſſunt, nulla hos harũ rerũ à propoſito abſterrere poteſt, nec pœnitet, nec piget cœptorũ, vt retro cogitatione cogantur reſpicere. Nec enim tanquam ad nundinas & lucella eundum eſt iis, qui ſibi gubernacula Reipublicæ committi volunt. Quemadmodum Stratoclem illum & Dromoclidem accepimus ſolitos ſeſe mutuò ad meſſem auream inuitare: ſic enim ioco tribunal & curiam appellitare conſueuerunt. Neque perturbatione commotum animi, atque affectu impulſum, in adminiſtrationem Reipublicæ vadere quenquam oportet, ſubitario vtique impetu veluti numine raptum. Quamadmodum C. Graccho vſuueniſſe accepimus, qui ſub recentem fratris calamitatem à muneribus Reipublicæ ſeſe abdicauit, mox contumelia maledictiſque percitus, aliquorum inflammatus ira, in munus publicum ſe rurſus recepit, non multò poſt negotiorum faſtidio, & honorum ſatietate affectus, eiuſmodi onus & ſarcinam ponere cupiebat, quietis &

ocii inops: cæterum id conſequi ob magnitudinem cōtractæ iam potētiæ haud potuit, vt inde ad extremum perierit. Qui verò æmulatione ambitioneque ducti, fingere ſe, atque hiſtrionum in morem ad ſpectaculum componere pergunt, hos rerum ſuarum tædium capiat demum neceſſe eſt: Quandoquidem aut iis, quibus imperitare cupiunt, ſeruire coguntur: aut hos, quibus obſequi maximè & placere volunt, offendunt. Mihi quidem videtur, eos cœpti mox pœnitere, & animo perturbari, qui ſe in aliquem puteum temere & ab re demittunt: iis verò rectè euenire, vt & rebus ſemper modicè atque modeſtè vtantur, & nihil contingat, quod vlla eos moleſtia & difficultate implicitos habeat, qui freti cōſilio per ocium non præcipites, ſed ex inſtituto eò deſcendunt: quippe qui actionum omnium, atque vitæ totius finem honeſtum ſibi conſtituunt & proponunt, nihil præterea aliud. Hac voluntate, his artibus, hoc firmo incommutabilique innixum iudicio, vertere ſe inde ad mores ciuium cognoſcendos oportet, atque eorum penitus exploranda atque pertractanda ingenia. Quæ res temperamentis optimis atque rationibus conſtituta eiuſmodi eſt, vt appareat plurimum, valeatq́ue longè neceſſe ſit. Etenim ſtatim mores & ingenia conari mutare populi, nouisq́ue ea legibus moderari extemplo velle, non modò non facilè, verum ne tutum quidem omnino eſt, vt res quæ multo tempore, & ingentibus viribus indiget. Proinde quemadmodum vini vſus initio quidem arbitrio atque lege bibentis regitur, vbi verò ſenſim ac placidè calefecerit hominem,

immutare continuò incipit, atque nouis imbuere moribus, hac ratione decet virum ciuilem, & Rempublicam tractare incipientem, tandiu ciuium moribus conſentaneè viuere, & ſe ad eorum naturam accommodare, atque ſcitè coniectura ſectari ea & aſſequi, quibus populus ſoleat delectari, & quibus adduci facilè, donec opinione virtutis, & fide iam comparata: autoritate inniti poſsit. Varii enim ſunt populorum mores, varia ciuitatum ingenia. Athenienſis populus facilè concitatur ad iram, at idem facilè ad miſericordiam flectitur: celeriter ſuſpicari, quàm tardè & leniter edoceri mauult: vt ad opem ferendam inglorijs & humilibus promptior eſt, ita iocos atque ridicula libenter amplectitur. Eum coràm ſi laudes, delectatur: hunc ipſum ſi reprehendas, grauatè non fert. Formidabilis eſt vel principibus: idem dehinc humanus, & clemens etiam hoſtibus. Alia Carthaginenſium eſt natura, alia morum & vitæ ratio. Acerbi ſunt, triſtes, facilè magiſtratibus parent: iidem ſubditis ſunt moleſti & graues, ignaui aduerſus pericula, immanes & truces ira perciti, perſtant pertinaciter in ſententiis, ad iocos & vrbanitatem duriores, quàm quos vlla ridicula mollire gratia poſsis. Iis nunquam probari poſſet illud Cleonis, qui iam coacto ſenatu, diis ſe inquit rem ſacram feciſſe, hoſpites lautè accepturum, precari perinde ſenatum in præſens dimitti, atque in diem inſequentem reiici. Id riſu Athenienſes excipientes continuò cœtum ſoluerunt. Multo minus Alcibiadem tolerandum cenſuiſſent Carthaginenſes, cuius, dum ſententiam frequenti ſenatu de re

ſeria dicit, cothurnix euolauit è ſinu. Eam Athenienſes auiculam ſtudioſè per curiam curſitantes aucupati, Alcibiadi reddiderunt, Vtrunque Carthaginenſes necaſſent, vtputa corruptos deliciis, atque per laſciuiam molliter contumeliantes. Quandoquidem Hannoni, viro inſigni, quód leonis in expeditione opera vſus eſſet ad vtenſilia conuectanda, ſimulantes affectatæ tyrannidis, pœnam exilii irrogarunt. Equidem arbitror, ne Thebanos quidem deſtituros fuiſſe, quo minus hoſtium literæ, quæ in eorum manus veniſſent, reſignatæ perlegerentur. Atqui Philippi tabellariis captis, qui literas ad Olympiadem datas deferrent, Athenienſes non reſignarunt, mariti peregrinantis arcanam vxoriã comitatem detegendam omnino atque reſerandam minimè arbitrati. Rurſus mihi non videntur laturi fuiſſe Athenienſes fiduciam atque libertatem Epaminondæ, cui dies dicta quum eſſet, cauſam ad populum dicere noluit, quin è theatro per cõcionem incedẽns, ſeſe in gymnaſium omnibus ſpectantibus contulit. Multo minus Spartiatas æquanimiter accepturos fuiſſe puto Stratoclis ſcurrilitatem, atque adeo inſolentiam: Is enim perinde ac re optimè geſta victoriæ partæ nuncium accepiſſet ſupplicatio diis immortalibus vt publicè decerneretur retulit perſuaſitque. Non multo pòſt cladis accepto certo nuncio, proque eo, illius factum populo, vt par erat, indignè ferente, ſingulos rogitabat, num iacturæ quippiam feciſſent, quòd totum triduum per ſe illa fuiſſent lætitia & opinione affecti. Enimuero aulici, & vt ſic dicam, cortales adulatores, velut aucupes

voces imitantur auicularum, cæteriſque rebus ſimiles ſe fingunt, nempe vt hiſce artibus regibus ſe maximè inſinuent atque commendent. Sanè ciuem, qui Rempublicam rectè adminiſtrare velit, mores & vias vulgi effingere atque imitari minimè decet, ſcire duntaxat ac probe tenere, qua quiſque maximè ratione capi adducique poſsit. Ignoratio enim eorum, quibus cum tibi viuendum eſt, vt opinione & ſpe fruſtreris, ac cœptis ſæpenumero decidas, in cauſa eſt: quod non minus in ciuitatibus, quàm in amicitiis regum vſu venit. Mores proinde ciuium tum leniter atque ſcitè tractandos, moderãdosque, meliores efficiendos aggredi debes, quum tibi iam vires ſunt, & autoritas comparata apparet: Vulgi enim & multitudinis rationes viuendi derepente immutare, atque aliorſum traducere difficile mirũ & nimis arduum eſt. Cæterum teipſum ita excolere, ita mores exornare tuos, ſic vitam omnem tuam tueri debes, vt qui in aperto medioque ſpectaculo, ante omnium oculos vitam acturus ſis, neminem celaturus. Quòd ſi tibi non tam facile forte fuerit vniuerſa omnino, ſi quæ ſunt, animi extergere vitia, ac penitus emaculare, illa certe tibi tollenda, minuendáue ſunt, quæ apparent maximè, primoque conſpectu occurunt. Auditui & memoriæ proditũ eſt, Themiſtoclem, vt animum ad Rempub. capeſſendam appulit, compotationibus comeſſationibusque primo abſtinuiſſe, ſecundo loco vigiliis ſe ſolicitum & ſobrietati dediſſe, amicis dicere ſolitum, quò minus dormiret, Milciadæ ſolicitari trophæo. Pericles item rationem viuendi, & cultum corpo-

ris traditur immutaſſe, inceſſu tardo, orationeque leni vſus eſt, cõpoſitum os, & vultum ſibi cõſtantem ſolitus præ ſe ferre: poſtremo manu contenta intra amiculum, vnam omnino vſurpaſſe viam quæ ad forum & curiam duceret: Non enim cuiuſuis eſt, neque tractatu & factu facile, vulgus & multitudinem ſalutaribus allici rationibus, & in officio contineri. Sat erit, ſi velut fera natura ſuſpicioſa & varia, vocem atque aſpectum rectoris minimè reformidans, regimen & frenum admittit. Vt hæc igitur præclarè curare optimum eſt, ita quoque vitam ſibi quiſque & mores pulcherrimè excolere debet, quo prorſus omni nota vituperationeq́ue careat. Quando præſertim eorum qui Reipublicæ præſunt, non modò ſingula verba, nec res tantum publicitus geſtæ animaduerti notariq́ue ſolent, ſed virtus quoque, ioci ſimul & ſeria quæque, domus, ipſa familia, vxor, cubile, curioſius conquiruntur. Quid hoc loco commemorare Alcibiadem attinet? quem circa rem communem adminiſtrandam ſolertiſsimum habitum, atque inuictum compertum Imperatorē, viuendi licentia atque animi ferocia perdit, cuius cætera virtus ob ſumptus immoderationem, & vitæ luxuriam, parum Reipublicæ viſa eſt profuiſſe: Quando Athenienſes Cimoni vinum, populus Romanus Scipioni ſomnolentiam ſoliti exprobrare traduntur: quippe qui nihil præterea aliud, quod illis obiectari poſſet, haberent. Verum in Cn. Pompeium inimicos cauillatos accepimus, vnico digito caput ſcalpere deprehenſum. Quemadmodum enim indignius ferri, maiorique haberi ſolent dedecori

cori verrucæ,ficûsue in facie,quàm notæ næui, atque mutilationes in reliquo corpore: ſic etiã ob eã, quæ pleroſque omnes de principatu atque ciuilibus magiſtratibus tenet, opinionem, vtpote de re magna atque digniſsima,quæ omni facinore atque temeritate vacare debeat, minima queque principum,& Rempub.adminiſtrantium errata notantur, & pro magnis habentur.Eam ob rem Iulius Druſus Publicola haud immerito claruit,quòd domus eius ex pluribus partibus vicinis conſpicua quum pateret,& quinque eam talentorum omnino ſumptu faber quidam euerſurum atque commodius directurum reciperet:Decem,inquit,dabo, ſi totam ita exponas conſpicuam, vt vniuerſi ciues, nedum vicini,perſpicere queant, qua domi meæ ratione viuatur.Nempe vir erat modeſtus ac frugi, nec ei fortê eiuſcemodi domus perſpicuitate opus erat , qui virtutis egregiæ ſpecimen,& præclaræ vitæ documenta eruditiſsima quotidiæ foris dabat.Vulgus igitur mores,vitam,actiones, conſilia omnia eorum qui Reipublicæ præſunt,curioſiſsimê rimari atque introſpicere ſolet,etiamſi hoc altê admodum obtegas,& tanquam velamentis obnubas & abdas. Nec minus hoc accidere amat ex priuatis, quàm ex publicis ſtudiis.Quo fit vt iidem alium ament & admirantur,alium oderint & pro nihilo ducant.Cur igitur,dicet quiſpiã,ſceleratorũ quoque,nequitérque viuentium opera plerunque ciuitates vtuntur? Proptereâque ſæpe mulieres prægnantes humum lapillóſque,nauſea verò affecti ſalſuginem, & id genus edulia perſequuntur, ſanè non multò pôſt re-

ſpuunt, atque ab illis abhorrent: haud abſimili ratione ob luxuriam & delicias populus ſeu inopia meliorum rectorum quibuſvis vtitur, mox eos abominatus negligit & minimi facit, eaque in ſe dici ſæpenumero delectatur, cuiuſmodi ſunt quæ* Comicus populum vſurpantem inducit: Apprehende, apprehende manum quàm celerrimè meam, Agyrium decreturam Imperatorem: & rurſus quærentem peluim ac pēnam ſcelus euomat. dicentem denique, officit mihi linteum ad tribunal eunti, depaſcitur fœtulentum caput morbus teterrimus. At populus Romanus pollicēte neſcio quid Carbone, & iuriſiurandi adiectione id adfirmante, fore adiurauit contrà, aſſeuerauitque, fidem ſe illi non habiturum. Lacedæmone verò Demoſthenes quidam in ſenatu autor ſententiæ fuit ſatis ſalutaris, & rei qua de agebatur idoneę. Ad quam repudiendam pro indignitate autoris viſus eſt ſenatus propenſior. Proinde Ephori alium ex ſenioribus delegerunt, cui id negotij ſententiæ dicendæ demandauerunt, tanquā ex vaſe obſoleto & ſordido ad parum bene imbutam rem transfundendam cenſentes, quo multitudini acceptior fieret. Tātum momenti in rebus publicis probitatis opinio poſsidet. Ad hæc verò ciuile ius & gratia eloquētiæ non in poſtremis ducenda eſt, virtute magiſtra & principe. Non enim rhetoricam ſuadendi opificem, ſed adiutricem eſſe debemus exiſtimare. Qua ratione illud eſt corrigendum Menandri: Mores dicentis ſunt qui perſuadēt, non oratio. Re enim vera vtrunque eſt quod rem efficit, mores nimirum atque oratio: niſi quiſpiam

* *Plato Comicus.*

dicere velit,nauem à gubernatore duntaxat dirigi, non á clauo quoque:& equitem eſſe qui equum in gyros verſet,non etiam frænum :ita ciuitatem quoque oratorum vita & moribus regi,non & oratione: nempe qua veluti gubernaculis ac fræno vtantur, quibus maxime verſatile animal, vt Plato inquit, tanquam è puppi regatur atque verſetur. Quando enim reges illi magni & Ioue ſati,vt inquit Homerus,tametſi ſceptris & purpura nobiles,ſatellitibus conſtipati,deorum demum oraculis inflati & tumidi,vulgus territare ſoliti,ac ſibi ſubiicere,volebant tamen verborum oratores effici,gratiamque dicendi nequaquam aſpernabantur,conciones,in quibus clari ſolent effici viri, non negligebantur, nec Iouem duntaxat conſilii præſidem obſeruabant,bellicoſumque Martem, aut militarem Mineruam, ſed Calliopen quoque venerabantur, quæ regibus veneranda comes accedit, ferociam atque duritiam vulgi ſuadela leniens atque pudore. Homo certe priuatus de veſte atque habitu populari ciuitatem regere,voluntatem populi præualere, multitudinis moribus modum facere nunquam poterit, ni oratione & eloquentia præditus ſit, quæ vna ſuadeat, afficiat,fle&at,ducatque multitudinem.At verò gubernatores nauium aliis vtuntur iuſſoribus,qui imperata excipientes ad alios deferant: qui autem Rempublicam regere vult, mentem is ſecum velut gubernatorem habere debet: orationem inſuper, que accepta mentis imperia demum in alios ædat, nè idem ipſe voce extera indigere videatur, néue vt Iphicrates Ariſtophontis ſuperatus oratione,me-

liorem eſſe dicat aduerſariorum actorem, cæterum ſuam ipſius cauſam longè potiorem: ne ſæpe quoque Euripidis illa in mentem veniant: Vtinam miſerum mortalium genus elingue & infans ſit, réſque ipſæ pro voce hominibus ſint, quo qui grauitate præſtant orationis pro nihilo habeantur. Quæ quidem Alcameni nimirum, & Neſiotæ, & Ictio reliquiſque ſordidis illiberalibúſque opificibus dicere concedendum eſt, dicendi commoditatis expertibus, vt Athenis quendam duobus architectis propoſitis ad opus quoddam publicum affabrè faciendum, vter eſſet præſtantior quum quæreretur, alter diſertior ſcilicet, & qui ad orandum ſcitior atque comptior eſſet, orationem iam inde ab initio meditatus, ad populum eam de ædificio & opere habuit, affecit demum & mouit. Alter verò arte quidem longè præſtantior, cæterum dicendi imperitus, verborumq́ue inops: Viri, inquit, Athenienſes, quæ iſte pulchre diſſeruit, equidem re efficiam. Ij ſunt, vt inquit Sophocles, qui opus omnino curandum ſuſcipiunt, velut ferrum inanime plagis obnoxium in incude tundentes producant. At cultor ille canæ Mineruæ, atque conſultiſsimæ Themidis, quæ conciones agere, cœtúſque dimittere nouit, oratione vſus tanquam inſtrumento, nunc confingendo res inter ſe atque aptè conglutinando, nunc quæ obſtant operi molliendo leniendôve, & quæ vt nodi grumidiq́ue circunſtant ſtipitem, vel vt ferrum ferrugo, repurgando omnino ciuitatem exornat. Quas ob res Periclis Rem-

publicam gubernandi ratio, verbo quidem, vt Thucydides, inquit, popularis eſſe videbatur: re verò, vi & facultate orationis vnius omnium primi viri regebatur imperio. Quando Cimon erat vir ille quidem bonus, Ephialtes item atque Thucydides: ſed ab Archidamo rege Spartiatarum idem interrogatus, vter, ipſène, an Pericles lucta præſtaret, haud facilè dixerim reſpondit excipiens: vbi enim luctando illum ego proſtrauero, mox ille dicendo cecidiſſe negat: denique ſpectatoribus ita rem habere perſuadet & euincit. Quæ quidem dicendi facultas & vis, non modo gloriam illi, verum quoque ſalutem ciuitati ferebat: eius enim dicto audiens ciuitas, ſuam ipſius conſeruabat felicitatem, alienis & exteris abſtinebat. Nicias verò eandem rationem voluntatémque ſubſecutus, haudquaquam obtinuit, miniméque adeptus eſt, propterea quód ſuadendi commoditatis indigus erat, languidiore oratione tanquam obtuſo fræno conatus populum flectere, atque quò vellet impellere, & vnde commodum eſſet deducere: quin vi quadam compulſus ipſe profectus in Siciliam, attritis penè ciuitatis opibus, ingenti Reipublicæ vulnere ſeipſum perdidit. Lupum quidem aiunt auribus teneri non poſſe, populum autem inde maximè duci oportet: non hiſce artibus atque anſulis, quibus ineptè ſatis & inuenuſtè inexercitati quidam, & eloquentiæ rudes ac imperiti, gratificari multitudini quæritant, & ſibi eam conciliare: epulis, inquam, largitionibus, ſal

BIBLIOTHECA ... CHANTILLY

tationibus, apparatu gladiatorum, ſpectaculorum editione, magnis demum ſumptibus: quarum rerũ ſtudioſos equidem ambitioſos magis, quàm populares habendos cenſeo, quandoquidem popularitas eſt, quæ ratione orationéque perſuadet populum. Cæterum eiuſmodi rationibus & illecebris plebẽ ambire atque maſuefacere, nihilo mihi differre videtur ab artificio venandæ decipiendæque feræ. Porrò viri ciuilis oratio ea ſit, quæ neque recens & theatralis, tanquam oſtentantis cuiuſpiam, & mollibus atque floridis nominibus innectentis ſerta videri poſsit: nec rurſus vt Pytheas dicere ſolitus traditur, orationem Demoſthenis lucernam olere, exquiſitis ſcilicet curioſe commentis duris ambitibus examuſsim, & ad perpendiculum exactè compoſitum: verum vt muſicis placet, leniter atque placidè fides tractari, non vi & impulſu concuti oportere, ſic & in eorum oratione, qui reipublicæ conſulunt & operam nauant exiſtere debet non aſtus, non calliditas: non ipſi aptè artificioſéque tum dicendi, tum diuidendi ſibi laudem arrogent, quin ciuilis oratio ingenuitatis plena promatur: ferat præ ſe veritatem & ſimplicitatem ſententiarum: libertatem quæ patrem deceat, prouidentiam, curam, prudentiam: gratificandi ſuadendique modum metiatur honeſto: grauibus id, aptis, idoneiſque tum verbis, tum verò ſententiis efficiat: admittat in cauſis forenſem dicendi acrimoniam: ſententias, hiſtoriam, fabellas, tranſlationes, quibus maximê auditores mouentur, non refugiat: modò aptè id & modeſtè efficiatur,

vt ille: Nolite, inquit, Græciam altero captam oculo. & vt Demades naufragia reipublicæ dixit à ſe tractari. Item Archilocus: Ne Tantali ſaxum huic impendeat inſulæ. & Pericles, Aeginam veluti oculis lippam Piræo detrahendam eſſe. Phocion verò ſuper victoria Leoſthenis, Pulchrum ſibi inquit videri curſum, verum metuendum eſſe belli exitum. Et vt ſemel dixerim, grauitas & amplitudo orationis his qui reipublicæ præſunt, maximè conuenit. Huic rei exemplo ſint orationes Philippicæ: & ex Thucididis quam Stenelaida Ephorus, quamque Archidamus rex Platæis habuit, quáve Pericles poſt peſtilentiæ cladem ad populum, Ephori, Theopompi, Anaximenis, hæ quibus copias armant, & inſtructas in aciem ducunt. Ad hæc non alienum eſt ab oratione ciuili, cauillo nonnunquam vti, atque interdum ridiculo, modò res non ad contumeliam fiat, neque ſcurriliter: quin ea ratione tractetur, vt ex vſu dici & modicè videatur, reprehendendi alicuius detrahendiq́ue ſtudio, Maximè autem eiuſmodi commendari ſolent, quæ à laceſsitis prius, nō ipſis incipientibus, tanquam occurrentibus aliorū in ſe cauillis reddi videntur. Ex præparato enim his vti & priorem eſſe qui mordeat, ſcurræ & riſum captantis eſſe videtur, præterquam quòd improbitatis etiam affert opinionem, vt illa Ciceronis & ſenioris Catonis: atque Euxithei, qui Ariſtoteli familiaris fuit. Hi enim mordebant ſæpe dictis incipientes. Atqui remordentibus veniam ſimul & gratiam ipſa occaſio præbet, vt Demoſtheni, qui, quum is qui vt fur male audierat, lucubrationes eius & nocturnas

ſcriptiones paulò petulantius irrideret, reſpondit excipiens:Scio me tibi moleſtum, qui noctu lucernam accendimus. Idem ad Demadem exclamantem: Demoſthenes me corrigere vult, nempe ſus Mineruam: At iſta, inquit, Minerua priore anno in adulterio deprehenſa eſt.Lepidum etiam illud Xenæneti ad ciues ſuos. Exprobarant ei, quòd imperator exercitus ab hoſtibus eſſet verſus ad fugam: At vobiſcum,inquit, lepidiſsima capita aufugi.Verùm illa vitanda videntur in ridiculis, vt nihil nimis, vt ineptè non offendas auditores, vt teipſum non admodum deprimas,vt non ignauum & abiectiſsimum reddas, quemadmodum Democrates frequenti populo concionem habiturus pulpitũ quum aſcendiſſet, ſic ſe inquit ciues ipſos parum valere, multúmque tumeſcere.Is clade apud Cherroneſum accepta, próque eo ciuitate mœrore affecta,orationem ad populum pro ſuggeſto habiturus: Nolim, inquit,ciuitatem tãta calamitate afflictam, vt me ea de re deliberantem audire neceſſe haberet:vt enim puſilli animi hoc,ita ſuperius illud profectò inſani erat, quorum neutrum ciuitatem regenti viro couuenire videri poteſt. Phocionis denique breuitatem dicẽdi omnes admirabantur: quippe Polyeuctus Demoſthenem aiebat eſſe oratorem ampliſsimum, Phocionem verò perſuadendo grauiſsimum: breuiſsima enim eius dictione vberrimas ſententias contineri.Quamobrem Demoſthenes ipſe cæteros non magni faciens, ſolitus dicere traditur,vt Phocionem ſurgere conſpexiſſet: Verborum meorum gladius iam ſurgit. Maximè itaque

annitendum eſt, vt oratione non interuacua meditatus caute ad populum vtare: Quando etiam Pericles ille prius quàm orſus eſſet orationem, precari, & vota facere conſueuerat, ne verbum quidem vllum ſibi in mentem veniret, quod à rebus ipſis videri poſſet paulò alienius. Enimuero ad reſpondendum cauillis, & remordendũ exercitatione & vſu eſt opus: Raró enim afferri videntur occaſiones, è quibus derepente pleraque oboriantur atque appareant. Quo factum eſt, vt ſuperari plerunque Demoſthenes creditus ſit, qui nactus occaſionem, reformidari ſæpe, & rem, differre, quám extempore reſpondere malle conſueuiſſet. Alciabiadem præterea memorat Theophraſtus inter orandum quærere ſolitum non modò quæ diceret, ſed etiam quo dictionis genere, quo denique modo ea ſibi eſſent dicenda: Vnde ſæpenumero hæſitare rebus, & titubare in ipſo orationis curſu deprehenſus eſſet. Sanè qui crebris ipſis, atque adeo ex ipſis occaſionibus rem oportunè aggrediuntur, auditores facilè mouent ij, & ſibi conciliant: poſtremo quò volunt impellunt ſine negotiò. Venit olim Athenas Leo Byzantius, populo inter ſe diſsidenti de concordia ſuaſurus: vbi viſus puſillus deriſui habitus eſt. Id vt ille animaduertit, per occaſionem, Quid inquit, viri Athenienſes, ſi vxorem meam videritis? quid ſi ſe veſtris illa ſubiiciat oculis? quæ tantilla eſt, vt vix me genu tenus pertingat. Maior hinc ſublatus eſt riſus. At dixit excipiens: nos tantopere puſillos & breues, ſi inter nos diſsidium eſſet, vix opidũ Bizantiũ capere poſſet. Quũ in ſenatu Athenis de ma-

gnis honoribus Alexandro Macedoni decernendis ferretur, Pytheas orator acriter interceſsit. Dicenti verò cuidam: Tûne Pythea iſta ætate tantis de rebus verba publicè facere audes? Reſpondit: Atqui is quem Deum vos decernere molimini, Alexander me iunior eſt. Ad hæc oratori ciuili voce valida & ſpiritu opus eſt: quippe qui non ad quodlibet, ſed ad ingens & pugnax certamen eſt deſcenſurus, ne quãdo defatigatus iam, & ſenſim extingui incipiens, à rabula quopiam & vocali vociferatione atque clamoribus opprimatur. Eam ob rem Catonem accepimus tempus nequicquam terere ſolitum, & totam diem concionari, vbi populo ſe vel ſenatui, occupato ſcilicet alicuius gratia ſtudióue, minus poſſe perſuadere arbitraretur. De apparatu orationis & vſu quæ dicta hactenus ſunt, ſatis ei futura exiſtimamus, qui hæc adeptus, via hinc proficiſcens, quæ reliqua ſunt conſequi poſſit. Cæterum ingreſſus geminos, quibus ad Rempublicam capeſſendam eatur comperio. Alteram quidem viam compendiariam, ad ſplendorem & gloriam peridoneã, ſed non ita tutam, neque citra periculum. Longiorem alteram, & humilem illam quidem atque pedeſtrem, ſed ſatis ſecuram atque in tuto poſitam. Sunt enim qui de aliquo præclaro & grandi ſoluentes facinore, velut de promontorio quodam in altum protinus vela dent, in mediam Rempublicã deferũtur rati illud Pindari rectè dici: Inchoando operi pulchra viſu eſſe primordia iaciẽda. Videtur enim vulgus ſatietate atq; faſtidio quodã eorum quibus cum iam conſueuit, vt in ſpectaculo nouum certa-

torem, ita eum qui recens Rēpublicā capeſsit, alacriter excipere. Celeritas enim incrementi comparatæ potentiæ liuorem euincere omnem, & inuidiæ locum nullum videtur relinquere, & vt inquit Ariſto: Nec ignis concipit fumum, nec gloria gignit inuidiam, ſi repente vtrunque atque celeriter emicuerit. Illa enim aliunde alius carpit atque obtrectat, quæ paulatim & ocioſe videt ſuccreſcere. Quo ſæpenumero factum eſt, vt in foro plerique priuſquam florere cœpiſſent penitus elanguerint. Vbi verò res ita agitur, vt de Lada memoriæ proditum eſt, cuius auribus plauſus ſpectaculi, atque ſonitus ille carcerum dies noctesque obſtrepere ſolitus dicitur, vt quocunque ſiue Imperator, ſeu legatus profectus eſſet, corona triumphóue magnificè donaretur: vbi, inquam, res ſic ſuccedunt, pari hic ratione tam contemptores, quàm inuidi, parum valent, vel nihil potius. Hac via Aratus gloriam cōſecutus eſt, qui Nicoclis tyranni interitum gradum ſibi ad capeſſendam Rempublicam fecit. Hoc pacto Alcibiades ſibi viam muniuit, inductis Mantineis, vt in Lacedemonios conſpirarent. His Pompeius artibus nihildum ad ſenatum allectus, decernendum ſibi triumphum curauit. Syllæ verò intercedenti plures dixit eſſe qui ſolem orientem, quam qui occidentē adorent. Quæ ſimul audiuit Sylla, ſubſtitit, atque adeo ceſsit. Iam verò Cornelium Scipionem non temere Populus Romanus adductus præter legem Conſulē declarauit, ſed pugnā atque victoriā eius adhuc adoleſcētis Hiſpaniēſem maximè admiratus, nō multo poſteà quę Tribunus militū apud Cartha-

ginem geſſerat. Quibus tamē geſtis Cato ſenior exclamauit: Solus ſapit, cæteri vt vmbræ mouentur. Verumenimuero hac tēpeſtate, quando nullæ ſunt amplius ciuitatibus expeditiones ſumēdę, nulla bella militiæque relicta imperia, nullæ tyrrannorum cædes, nulla bella iure ſociali ſuſcipienda, quænā initia quiſpiā capere poſsit Reipubli. pręclare adminiſtrāde? Iudicia omnino legationūque fūctiones ad rerum omnium principes reliquæ ſunt: ad quæ quidem munera ſubeundi, viris certe opus eſt ingenio præditis, lingua, rerum denique vſu. Sunt pleraque præterea ſatis honeſta & clara munia, tametſi iamdiu neglecta, & propè deſita in ciuitatibus, quæ ſi reducenda cures, gloriam adferant: Quæ corruptioribus inſtitutis, & inconſiderata licentia damno atque dedecore ciuitatum illata ſunt, ſi tollas corrigaſue, ciuibus vſui, honori tibi futura ſint. Iam magna aliqua, atque difficilis cauſa pulcherrimè iudicata, integritas atque fides patroni imbecilli clienti præſtita, præſertim aduerſus potentem litigatorem, iuris atque pudoris contra petulantiam magiſtratus libera propugnatio, viam pleriſque muniuit, atque præclarum aperuit aditum ad Rempublicam cum dignitate & gloria egregiè tuendam & gubernandam. Permultos alios vidimus per inimicitias & contentionem auctos claruiſſe, adortos ex induſtria homines, inuidioſa & formidabili autoritate pollentes. Maiore enim cum gloria autoritas deiecti iam hominis ad eum qui deiecit tranſfunditur. Verum probum ac frugi hominem, & virtute præſtantem virum ob inui-

diam oppugnare, vt Periclem Simmias, vt Themiſtoclem Alcmæon, vt Pompeium Clodius, & Meneclides orator Epaminondam, neque ad gloriam eſt decorum, neque alioqui vtile. Nam etſi decepta multitudo frugi hominem impugnarit, mox errato animaduerſo, & inſtigatoribus agnitis, ſi facti ſe pœnituerit, iuſtiſsimam hanc ſimulq́ue facilimam mulctam peccati exiſtimant, ſi autorem facinoris atque impulſorem funditus perdant. E diuerſo improbo facinoroſoq́ue homini ſiue calliditate & aſtu, ſiue ſuperbia atque faſtu Rẽpubl. ſibi ſubiiciẽti, cuiuſmodi Athenis fuit Cleon, qualis Cletophõ, huic omnibus officere viribus eius potentiam decurtare, audaciámque reprimere, præclarum vtique facinus, quo ad Rempublicam capeſſendam luculentum patefieri aditum cernere licet. Haud me fugit, aliquando pleroſque, qui aut ſenatui moleſto & inſolenti modum fecerunt, aut paucorum potentiam repreſſerunt, vt Ephialtes Athenis, vt Phormio apud Elienſes, autoritatem hinc continuò atque vires adeptos: verum homini modò munera ciuitatis ſubire incipienti, hæc ratio ingentis eſt periculi plena. Quocirca meliora videtur ſuſcepiſſe auſpicia Solon, qui quum inter ſe ciuitas diſſideret, atque per factiones diuiſa trifariam eſſet, in Diacrios, Pandieos, atque Paralios (hæc enim omnino capita partium erant) nullis ſe immiſcuit, nullis factioſè ſe dedit: quippe qui cunctis communem ſe præbuit, omnia dicens agenſque, quæ ad concordiam ferrẽt. Quamobrem communi

conſulto,& diſcordiarum tranſactor, & legum lator egregiè declaratus eſt: ad extremum hac via, his artibus ciuitatem conſtituit, & Rempublicam optimis inſtitutis ac legibus temperauit. Illuſtrior itaque ad Rempublicam aditus atque gradus exiſtit, qui eiuſcemodi principiis proficiſcitur. Alteram verò viam, quam tardiorem quidem, ſed tutiorem eſſe monſtrauimus, plerique Illuſtres viri præoptauerũt, Ariſtides, Phocion, Pammenes Thebanus, Lucullus & Cato Romæ, Ageſilaus Lacedæmone. Etenim quemadmodum edera naſcentis alicuius futuræ præualidæ arboris ſtipitem vndique amplexa vnà conſurgit & indoleſcit, ita illorum quiſque ſeniorem adoleſcens, & glorioſum inglorius ſubiens, ac ſe dedens, paulatim ſublatus, & ſenſim adactus, radicibus iã altéactis ſubnixus extitit demum, atque ad rempublicam capeſſendam & gubernandam ſeſe idoneum præbuit. Siquidem Ariſtidem Cleſthenes, Phocionẽ Chabrias, Sylla Lucullum, Catonem auxit Maximus, Pammenes Epaminondam, Ageſilaus Lyſandrum: tametſi hoc importunæ gloriæ ſtudio, improbáque æmulatione laſciuiens, rectorem non multo poſt reiecit, atque agendorum moderatorem petulantiſsimè aſpernatus. Cæteri ciuiliter & honeſtè ad finem vſque magiſtros obſeruauerunt, & cultu debito proſequuti ſunt, vt ſoli ſubiecta corpora, quæ quum inde ſplẽdorem accipiunt, viciſsim & reddũt, & quidem quo ad eius fieri poteſt illuſtrius atque plenius quod acceperunt. Verum qui Scipioni gloriam inuidebant, eiúſque obtrectabant laudibus, actorem illum

quidem eſſe iactabant, poetam verò amicum Læliū. Lælius autem nihil hinc ſublatus, nunquam non virtuti Scipionis atque gloriæ ſtuduit. Africanus Pompeij neceſſarius, etſi admodum humilis, viſus eſt tamen Conſulatum appetere, Pompeius verò aliis petētibus operam dabat. Africanus vbi id comperit, petitione deſtitit, inquiēs, non tā Conſulatū, ſi forte adipiſcatur, futurum gloriæ, quàm moleſtū & triſtem, ſi Pompeio nolente, neque opitulante, illum aſſequatur. Quare factum eſt, vt anno omnino circumacto ſaluis amicitiæ viribus, Pompeij ope voti compos effectus ſit. Proinde his, qui alieno ductu ſe ad gloriam erigunt, illud quoque vſu euenit, vt hic vna re multis ſimul mos geratur, ſi quid moleſti accidat, offendatur nemo. Quamobrem Philippus Alexādrum ſummonere ſolitus traditur, vt patre vitam adhuc agente atque regnante amicos ſibi conſuetudine, comitate, gratificatione, quoad licitum eſſet, cōparare ſtuderet. Enimuero eiuſmodi is ſibi magiſtrum ac ducem deligere debet, qui ad ciuitatis munera obeunda ſe idoneum vult, cuius non tam opibus & potentia, quàm virtute probitatéque initi firmariq́ue poſsit. Quemadmodum enim non quæuis arbor vitis amplexus admittere & perferre vult: quin pleræque vitem ipſam præfocant, atque eius inoleſcentis progreſſus retundunt & opprimunt: ita in ciuitatibus, qui gloriæ duntaxat & principatui omnem nauare videntur operam, atque obnixè ſtudere, non vnâ quoque virtutem excolere, iunioribus hi nullas volunt exhiberi occaſiones rerum egregiè gerendarum: quin præcla-

riſsimas quaſque res,tanquam futuræ gloriæ ſegetem clàm per inuidiam ſubtrahunt, & iuuentutis florem ex induſtria flauefaciunt. Hac ratione Marius in Libya,rurſus idem in Gallia,opera Syllæ ad facinora præclarè patrata egregiè vſus ſubſtitit:denique & ea vti amplius noluit: nempe grauatus felicitate & curſu indies augeſcentis gloriæ eius: tametſi obtentu, atque per cauſam anuli ſigillaris, conſuetudiem eius eſt viſus abhorruiſſe. Etenim Sylla Quęſtor in Libya ImperatoreMario miſſus ad Bocchum,re feliciter geſta vinctum Iugurthant adduxit.Ea re,vt erat iuuenis,& gloriæ pauló auidius affectator,neque felicitatem modicè tulit,& Iugurthæ imaginem,vt fuerat traditus,in anulo quem geſtabat inſculpſit.Eam rem crimini dans Syllæ Marius,amicitiam eius poſthac aſpernatus eſt: ad Catulum ille atque Metellum claros tum viros, alioqui inferiores Mario,ſeſe contulit: nec multo pòſt Marium autoritate deiecit,& opibus omnibus exuit, concitato iam illo bello ciuili, ex quo parum abfuit, quo minus Romana res funditus euerſa periret.Pompeium Sylla iuuenem adhuc ipſe ſubuexit,cui aduenieˉti detecto capite ſolitus memoratur aſſurgere: multas idem imperitandi occaſiones reliquæ iuuentuti ſuppeditauit,nonnullos aliquando vel languidiores excitando, vel inuitos inducendo vel denique per ſe animatos vehementius irritando. Quibus artibus militares ordines, quibus ille præeſſet,ambitionis atque cupiditatis & æmulationis compleuit:quippe cui non tam cordi erat, vt vnus cunctis imperitaret,quàm vt inter multos magiſtros

ſtros & claros,primus ipſe,atque maximus habere-tur. Eiuſcemodi itaque viros ſequi oportet, & his inniti, non vt regulus Aeſopi, qui humeris vectus aquilæ, prouolutus repente excuſſuſque decidit. Neque enim ab illis ſurripienda eſt gloria, ſed beneuolentiæ ac amicitiæ ductu accipienda: quando præſertim ne imperare quidem quiſpiam rectè poteſt,ni prius ipſe rite ſeruierit, vt inquit Plato.Cōſequens eſt,vt de amicitia rectè atque ſanctè conſtituatur, exploſa ſimul cum Themiſtoclis, tum verò Cleonis ſententia. Hic enim vt primum Rempublicam attingere deſtinauit, vocatis amicis omnibus, ſoluere ſe velle dixit amicitiæ vincula,ſubdiditque rationem: ſolere amicitias pleraque recta & iuſta ſubuertere, quod homines Rempublicam adminiſtrantes, vtpote affectu & mollitie occupatos quadam,ſæpenumero à via deducit recti officij.Ei longè melius fuiſſet, auaritiam & contentionem omnē animi procul eiicere, & ſeſe omni prorſus inuidia atque improbitate deputare. Neque enim his ciuibus opus eſt qui beneuolos atque amicos habeant nullos,ſed qui temperati & frugi ſint.Nunc verò amicos fugandos abigendóſque ille quidem duxit, ſed centum ſe capitibus adulantium,atque quoquò verſus palpantium circundatum,atque lingentium, vt aiunt Comici, non intelligebat, vt qui modeſtis ac probis grauem atque trucem ſe exhiberet, idem rurſus multitudini imperitæ ſubiectum, atque in gratiam inconditi vulgi ſenectutis mercenarium corruptorem præberet: & quod omnium turpiſsimum eſt,colluuionem populi morbidam, vt aduer-

ſus optimos quoſque per inſidias conſpirarent, miris artibus concitaret. Themiſtocles autem ei qui recte honeſtéque ipſam rem communem geſturum affirmarat, vt qui æquũ ſe omnibus parémque præſtiturus eſſet, Dic meliora, inquit: nolim equidem in magiſtratu gerendo talem me eſſe, & ea ratione ad hoc aſcendere ſolium, vt nihil à me amplius habituri eſſent amici quàm inimici. Nempe ne is quidem recte: nec enim debuit ciuitatem & munus cõmune ſuis adductus ſtudiis, ſuis ipſe obſequutus affectibus, amicis permittere, & tam perperam priuatis obſtringere rationibus: quanquam idem petẽti ab ſe Simonidi neſcio quid quod minus videretur honeſtum, nec Poetam inquit ſibi videri bonum qui inconcinnum quippiam & abſonum caneret: nec magiſtratum frugi, qui contra ius fáſque cuipiam inſeruiret. Iniquum profecto, & miſerandum omnino videri poteſt, ſi gubernator nauis nauitas deligit, nauis præfectus rectorem qui puppi inſideat, qui clauum ſcitè pertractet, qui è re ſua nunc malum erigat, & antennam intendat, nunc ingruẽte vento vela in altum det: ſi architectus item magiſtérque operum operarios conducit, atque redemptorem delectum habet, non qui opus corrumpant diſtorqueântve, ſed qui attentè iuſſa excipiant, pérque affabre munia exequantur: ciuilis autẽ vir præſtantiſsimus opifex, ſimulatque Reipublicæ capeſſit gubernacula, non deliget ſibi miniſtros iiſdem ſecũ affectos ſtudiis, eadem voluntate coniunctos, eodẽ veluti numine ad honeſti cultum, & virtutis amorẽ impulſos. Etenim ſi eorũ vtetur opera, quorũ

ſtudia atque rationes diuerſæ & diſſentaneæ ſint, quorum ad aliud alius vi & iniuria perpetrandum pro ſtudio impellat & flectat, nihilo mihi differre videbitur ab eo qui opificē agens, imperite & temere perpēdiculis ac normis vtatur, nō quibus opus dirigat & pulchre abſoluat, ſed quibus omnino deſtruat & deprauet. Amici enim habendi ſunt his qui Rempublicam adminiſtrant, pro inſtrumentis animatis & ratione vtentibus, quos ſicubi forte aberrent, non tanquam comites ipſi ſequi debemus: quin maximopere attendendū eſt, ita eos eſſe affectos, vt ſponte ſua, etiam abſentibus nobis, ab officio non diſcedant. Id enim fuit quod Soloni vitio datum animos ciuium pupugit, & vehementer offendit. Animo enim quum deſtinaſſet legem ferre, qua qui ęre alieno impliciti eſſent à ſarcina leuarentur, quā leniendæ rei cauſa Siſachthiam, hoc eſt, nouas decretas tabulas appellauit, communicauit antea rem hanc cum amicis: Illi rem nefandam protinus commenti ſunt: Quippe legis ferundæ tempus præuertunt, & grande æs alienū contrahunt, vt paulò pôſt promulgata lege creditoribus ipſis imponerent, effeceruntque facinus ampliſsimis ędibus atque magnificis prædiis coēmptis ea quam modò interuertiſſent pecunia. Hinc Solon peſsimè audiuit, perinde ac ſi ille iniuriam intuliſſet, quæ potius ab amicis ei illata fuerat. Ageſilaus verò ita ſtudioſus amicorum extitiſſe cōmemoratur, vt ſeipſum ſæpe imbecillum atque abiectiſsimum faceret in morē Euripidei Pegaſi putās, atque longè amplius æquo cedēs: calamitoſis enim amicis paulò ſtudioſius & vbe-

σεισάχθεια alleuatio eſt debiti cōmunis.

rius opem ferendo, iniurius ipſe vt videretur, ſæpenumero committebat. Phœbidem accuſatum, quòd iniuſſu ſenatus Cadmeam demolitus eſſet, pœna exemit, & vt ſaluus fieret autor extitit ſubdens, eiuſcemodi res quandoque ex tempore ac raptim patrare neceſſe eſſe. Sphodriæ præterea quòd Athenienſibus, non modò per id tempus amicis, verumetiam ſociis & fœdere iunctis, agrum Atticum inuaſiſſet, in iudicio ſalute periclitanti affuit, & vt abſolueretur effecit filij amatoriis precibus molliter atque indecorè inductus. Fertur ad hæc epiſtola quædam eius ad tyrannum quendam pro amico Nicia in hæc verba: Niciam, ſi inſons eſt, dimitte: ſin ſons, mihi dimitte: omnino verò dimitte. Enimuero Phocion ne genero quidem Charillo, repetundarũ dicturo cauſam, adeſſe ſuſtinuit, inquiēs: Equidem mihi generum te, vt hominem iuſtum & probum optaui. Quæ cum dixiſſet, deſerto genero, continuò inde ſeſe proripuit. Timoleo Corinthius, vt fratrem, quo tyrannide abſtineret, monitis atque precibus inducere atque perſuadere nequiuit, his ſubinde nauauit operam, qui illum interemerunt. Non igitur ara tenus, vt Pericles dixiſſe fertur, iura amicitiæ ſunt ſeruanda, ſcilicet ne amico peieres, ſed omnibus legibus, omni iure, cunctis denique rebus officium eſt ciuis cuſtodiendum, vbi neglectum aliquid ad magnam aliquam noxam, & Reipublicę detrimentum referri queat, vt illud referri poterit, Sphodriam atque Phœbidem Lacedæmonios Ageſilai opera debitas non luiſſe pœnas: hi enim potiſsimum Spartam ad cladem illam Leu-

ctricam viſi ſunt attraxiſſe. Verum in amicos, leue quippiam committentes acerbè & grauiter vt animaduertas, ratio ciuilis nō cogit: quin ſaluis rebus maximis, & in tuto poſitis, per ciuitatē & Rempubl. licet amicis adſis, & opem feras: quando præſertim id efficere potes citra inuidiam, hoc eſt, ſi cādidatis & honorem petentibus pręſto ſis, ſi adminiſtrationē vllam cōmittas, ſi legationem iis cures, vnde gloriā conſequi poſsint, & humanitatis ſpecimen dare reconciliandis ciuitatibus, & diſcordiarum tollendis ſeminibus. Verum vbi res vlla præponitur, magna quidem illa atque illuſtris, ſed operoſa & ardua, laborum & operis ſocium tibi aſſume amicū, vt Diomedes: Quòd ſi alterū mihi iubetis vt adiungā, poſtea qui poſſum diui obliuiſci Vlyſsis? Cui quidem Vlyſſes gratiam perquam cōmodè & amicè retulit, inquiens ad Neſtorem: Quos vides adductos equos, ó ſenex, Thracij ſunt, quorum dominū fortis Diomedes extinxit: comites præterea omnes duodenos haud inſtrenuos. Et re vera amicis ſi tribuas laudē, nihil te minus quàm illos quos laudes, decorare videbere. At teipſum omnino amare ſine riuali, ſolitudinis id comes eſt, autore Platone. Quamobrē cuiuſque rei humaniter abs te, benigne, honeſtè, comiter perpetratæ gratiā amicis quoque impertias oportet, vt hi de quibus ſis benemeritus, eoſdem amicos tuos, te hortante maximè, vtpote adiutores & conſiliorum participes, amare, laudare, & beneuolentia pariter proſequi animum inducant. Ex contrario, quorumuis amicorum inepta & incommoda poſtulata amoueas ipſe depellâſque neceſſe eſt: non

tamen acerbè & truciter,ſed placidè leniterque cõmonefaciendo,quæ abs te petūt non eſſe digna quæ ab illis impetrentur,quando à virtute atque exiſtimatione eorum iure abhorrere videri poſſunt.Proinde lepidiſsimè omniū Epaminondas negaſſe fertur roganti Pelopidæ vt cauponem quendam vinctum atque conditum ſolueret,quem idem nō multò poſt illa quam adamabat orante dimiſit, ſubdēs, orata eiuſcemodi conueniētius meretriculas quàm viros claros atque prætorios aſſequi oportere. Modeſtè Cato atque acerbè oranti Catulo Cenſori,Catoni ipſi conſuetudine, amicitia, familiaritate arcte coniuncto, vt quendam iudicio eius obnoxium(erat autem Quæſtor) dimitteret: Turpe eſt,inquit, nos qui iuuentuti bene inſtituendæ autores eſſe debemus,à lictoribus & miniſtris irrideri noſtris.Potuit certe verbi detracta aſperitate atque amaritudine,re ipſa orata refutare amici,& ſimul oſtendere,moleſte ſe id atque inuitum facere,ſeueritate legum coactum,& iuris vi.Pręclarum profecto illud, atque honeſti præferens ſpeciem, inter honores magiſtratuſq; publicos amicorum inopiæ per occaſionem opitulari.Themiſtoclem Athenienſem legimus, vbi feliciter aduerſus Barbaros pugnatum eſſet,quum in hoſtem mortuum incurriſſet,torque atque monili & reliquo ornatu indutū, ipſum quidem ſponte præteriiſſe, ad amicum autem quēdam conuerſum,accipe iſta,dixiſſe,tu:non enim Themiſtocles es.Plerūque enim hāc bene de amicis merēdi commoditatem ratio ciuilis permittit, nec omnes ſunt Menemachi,vt aliis cauſam honeſte defen-

endam demẽdes, quæ ſit ſcilicet aliquã allatura mercedem:aliis diuitem quidem & opulentum,ſed alioqui patrocinio & diligentia indigentem commendes:nonnullis opus aliquod publicum redimere cupientibus,vel locationem curantibus operam des.Epaminondam accepimus cuidã egeno iuſsiſſe, ab amico diuitiis affluente talentum vnum peteret: à quo petitor ille facile impetrauit.Percõtanti poſt hac,quid ita?quia is quidem,inquit, quũ homo frugi ſit,inopia rerum premitur:tu vero diues pleraq; de publico peculatus. Ageſilaum Xenophõ memorat ſolitum libenter amicis locupletandis operam dare,qui tamen opes atque diuitias minimi faceret. Sed quoniam omnibus corydalibus,vt inquitSimonides,criſtas enaſci neceſſe eſt.& quæuis Reipublicæ adminiſtratio inimicitias & diſsidia quædã affert,maxime de his quoque conſiderãdum videtur ei qui in Republica aliqua ratione verſ:tur. Ariſtides atque Themiſtocles vulgo laudantur,ſoliti quoties ſiue legati,ſeu imperatores publicitus mitterẽtur, priuatam ſimultatem & omnes inimicitiarum rationes in finibus agri Atheniẽſis deponere,reſumpturi ſi ita videretur,in reditu.Conſilium etiã Cretinæ Magnetis pleriſque vehemẽter probatur: cum inter ipſum atque Hermiam, honorũ quidem cupidum & animo promptum virũ, ſed exiguis fretum viribus, inimicitiæ acriter & contentioſe exercerentur ,extitit Mithridaticum bellum. Animaduerterat Cretinas ciuitatem eiuſcemodi bello ſalute periclitari: proinde iubet Hermiæ gubernandam ciuitatẽ ſuſciperet,eâq; ſalutariter vteretur:ſe enim

è medio ſummoturum,atque aliò profectûrum iam deſtinaſſe:quód ſi alteras mallet ſuſcipere partes,ciuitate ipſe decederet, illi imperium & gubernacula Reipublicæ relinqueret: metuendum nanque ſummopere,ne ob ambitionem & inteſtinæ contẽtionis ſtudia ciuitas ipſa funditus interiret. Accepit conditionem Hermias, & optione propoſita Cretinam bellicoſiorem profeſſus, & magis idoneũ cui ſalus rerum committeretur, acceptàque vxore & liberis ciuitate abiit. Quem Cretinas comiter atque humaniter proſecutus,iis opibus iuuit atq; ornauit, quas ſolum vertentibus,quàm domi obſeſsis, magis vſui futuras exiſtimauit.porro ciuitatem,extremis iã periculis proximam,præter ſpẽ omniũ fortiſsimè eſt tutatus.Etenim ſic hæc exclamare,amo liberos, ſed patriam magis amo,generoſi ac celſi animi eſſe exiſtimatur,cur non id ciuis facilimum dictu: odi illũ atque malè afficere cupio, ſed vehementer patriam amo?nolle enim eas inimicitias tollere, quibus etiã amicus ſit periturus,immanis eſt nimirum & admodum feri.Quare præclarè Cato & Phocio, quorum neuter inimicitias animo concipiendas ducebat, ſi quid in gerenda Republica diſcreparet: quin pro ſuggeſto,& in publicis certaminibus, hoc durus vterque & inexorabilis habitus eſt, quod præfractè nimis nuſquã proclinandũ cẽſebat,vnde Reipublicæ cõmoda prodi pacto aliquo viderẽtur.Cæterum in rebus priuatis omni ſimultate longè abiecta,eorum ipſorum conſuetudine comiter atque humaniter vtebantur, à quorum rationibus in Republica vehementiſsimè abhorrebant. & recte quidem,

nullus enim ciuis pro inimico habendus eſt, niſi is ciuitati & rei communi hoſtis ſit atque eiuſcemodi, qualis Ariſtio, & Nabis, & Catilina,tanquam morbus aliquis & vomica Reipublicæ natus. Porrò ſi qui alicubi diſſonant atque diſcrepare videntur intenſione laxationeque, hos amicè & placidè velut muſicum ad modum atque concinnitatem oportet reducere:non ſi quis aliquatenus peccat, iracundè protinus hunc,duriter, atque per contumeliam adoriri: quin autore Homero mitius & moratius pertractare:Te ſcilicet equidem cæteros prudentia anteire arbitror. Item: Te certe ſcio meliorem iſta oratione excogitare facilè poſſe. His & ſimilibus eſt vtendum, vbi moderatè quippiam amicus egit dixitue,ne aut honores eorum moleſtè ipſi ferre videamur, aut rerum præclare ab ijs geſtarum laudes parcè attingere.Hac ratione improbitatem aliquando deteſtantibus nobis, vbi vituperandi quippiam locus appareat,fides habebitur,vt iis, qui virtutis commendatione nunc decorem & dignitatem pro veritate exaggerare, nunc improbitatem vituperare videri poſsimus.Equidem à viro ciuili alienum minimè puto, in re honeſta & iuſta vel inimicis & aduerſariis teſtimonio præſto eſſe, & in iudicio aduerſus calumniatores eos tueri,& falſò obiecta refellere crimina,quæ ſcilicet ab reorum inſtitutis & rationibus abhorrere penitus videantur. quod non multò antè à Nerone factitatē accepimus. Exercebantur miris modis inter ipſum atque Thraſean inimicitiæ:verum cuidam multa criminoſe iactanti atque Thraſean perperam iudicaſſe cauſam

ſuam aienti, obſtitit Nero, tantumque abfuit vt criminibus de inimico contra veritatem aſſentiretur, vt exclamarit: Vtinam tam me Thraſeas, diligat, quam iudex æquus & rectus eſt. E diuerſo non parum ciuili rationi conducit, ſi amicũ facinus quodpiam admittentem liberè increpes, præſertim ſi alicuius inimici quidem, ſed paulò integriore vita hominis mentionem habeas, dicasque: At ille nõ id patratum dictumue voluiſſet. Potes etiam per occaſionem iis, quos à recta ratione viuendi vllibi videas aberrare, parentũ virtutis ſummonere, vt Homerus: Næ parum ſibi ſimilem Tydeus natum progenuit. Et ad Scipionem Africanum Appius, cum in comitiis inter eos diſceptaretur, quam inquit, Paule præ indignatione iraque ingemiſceres, ſi filium tuum Cenſorem agentem ſentires Philonico comite ad magiſtratum domo deduci, domum rurſus eodem ipſo conſequente reduci. Iis rationibus tractata res, vt errantes corrigere, ita correctoribus ornamento eſſe atque laudi poteſt. Ciuili proinde animo Neſtor Sophocleus laceſsitus Aiacis, iurgiis, reſpondere videtur: Non incuſo, inquiens, te qui recte agis, perperam loquens. Cato aduerſatus erat Pompeio, Rempublicam cum Cæſare, vt aiebat, labefectanti atque ei impiè vim afferre conanti: At ſimul ad bellum deuẽtum eſt, idem iuſsit imperiũ Pompeio omnino demãdandum eſſe, ſubdẽs, eundẽ poſſe magna mala ciere, qui & concita inhibere ſciat. Enimuero vituperatio ſi mixta eſt cũ laude, quæ ingenuitatem, non contumeliam videatur prætẽdere, neque iram & propè furorem exuſcitet, ſed pœnitentum veluti

morſum indicat, lene id negotium eſt, & res obſe-
quioſa videtur: è contrario maledicendi atque ob-
iurgandi profuſa licẽtia, Rempublicam tuentibus,
& principibus ciuitatis dedecori eſt. Proinde ani-
maduertere licet quæ in Aeſchinem Demoſthe-
nes, contrà quæ in eundem dixit Aeſchines, rur-
ſus quænam Hyperides in Demadem ſcripta edi-
dit: ea certe Solon aut Pericles, Lycurgus Lacedæ-
monius, Pittacúſve Lesbius nequaquam dixiſſet:
quanquam etiam Demoſthenes eiuſcemodi male-
dicentia in accuſatoris, duntaxat atque forenſibus
cauſis vtitur. Cæterum orationes Philippicæ om-
ni omnino ſcurrili dicacitate carere videntur: quæ
quidem res præterquam quòd omnem confundit
curiam, forum atque cõciones perturbat, plus quo-
que maledictorum autoribus dedecoris ignomi-
niæque afferre videtur, quàm iis in quos euomunt.
Præclarè itaque Phocion, maledico & dicace quodã
multa aduerſus eum concionẽ habentẽ iactante pe-
tulantiſsimè, intermiſſa oratione ſubſtitit, & curſũ
illũ verborũ inhibuit, donec vix aliquãdo ille cõti-
cuit: tum imperturbato animo Phociõ pulpitum rur
ſus conſcendit, inde ſuperiorem orationẽ continen-
ter proſecutus. De equeſtrib⁹, inquit, atq; pedeſtri-
bus copiis iã audiſtis, reliquũ eſt, vt de velitibus & le-
uis armaturæ milite diſſerã. Et quia pleriſq; id nõ vi-
detur toleratu facile, ꝓpterea quod laceſſentũ petu-
lãtia opportunitate reſpõdendi haud incõmode ſæ-
penumero retũdi poſſe atq; refutari videtur, res ꝓ-
inde verbo debet eſſe breuiſsima, ira excãdeſcẽtiã-
que carere, lenitatem præferre, vt ioco atque lepide

laceſſentem remordeas. Quemadmodũ enim emiſſa ſemel tela ſi in emiſſorem eadem reuehantur, ſoliditate quadam & robore eius qui prior petitus eſt, retorqueri videntur: ita virtute atque prudentia laceſsiti & petiti, cauillum iniectum ad autorem ipſum redire videri poteſt. vt illud Epaminondæ in Calliſtratum, Oedipodi & Oreſti parricidium Thebanis ſimul & Argiuis exprobrantem: Horum, inquit, patratores facinorum ciuitatibus noſtris nos quidẽ exagitauimus, vos verò extorres & profugos excepiſtis. Antalcides Spartiata Athenienſi cuidã Lacedæmoniis exprobrãti, ſæpe à Cephiſo Attici agri monte depulſis: at Lacedæmonii, inquit, nunquã ab Eurota depulerũt Athenienſes. Facetiſsimè Phociõ vociferanti Demadi, perdent te Athenienſes ſi inſanierint: te verò, reſpondit, ſi ſani ſint. Craſſus orator, obiectanti Domitio, quòd muræna mortua, quam in piſcina nutricaret, ploraſſet, occurrit excipiens: atqui tu tribus elatis vxoribus ne lachrymatus quidem es. Hæc & eiuſmodi etiam ad vitam priuatam vſui eſſe poſſunt. Quamobrem de his hactenus. Cæterum ſunt nonnulli ad Rempublicam capeſſendam ſic animati, vt eam omnibus ex partibus amplexari velint, nihil omnino optimo ciui prætereundum exiſtimantes, quod quidem aliqua ratione ad Rempublicam attineat, nec per eum ſtandum, quo minus cuncta curanda diligenter ſuſcipiantur: id quod Cato viſus eſt ſentire. Laudatur perinde Epaminondas, qui Thebis inuidioſe atque contemptim decretus Thelearchus non neglexit munus, inquiens non modo magiſtratu virum o-

ſtendi, verum etiam magiſtratum viro. Id itaque muneris amplitudine ipſe euexit, & clarum reddidit. Fiebat enim antehac parui, & penè pro nihilo habebatur, quòd angiportus & viam per vrbem ita curare neceſſe habebat, vt per cloacas & ſubterraneos riuulos purgamenta queque extergerent, & eiuſcemodi quiſquiliarũ illuuies. Nos ipſi quoque riſum forte mouemus prætereuntibus, & noſtram operam circa eiuſmodi munia verſari quotidie inviſentibus. Qua in re illud Antiſthenis memoria repetitum poteſt nobis nunc auxilium ferre. Admiratione quidam ſummopere teneri videbatur, quòd Antiſthenes ipſe per forum obſonii & ſalſamenti neſcio quid deferebat. Ad quem Antiſthenes: deſine, inquit, murari: mihi ipſi enim hæc, non aliis fero. Equidem è diuerſo hoc nomine me defendere poſſum ſiqui accuſant: ſi tranſennæ, inquã dimetiendæ, ſi calce lutoque ſubigendo, ſi comportandis lapillis ipſe impendere videor operam, & hiſce negotiolis modum ſtatuere, non hæc priuatim mihi conficio, ſed publico operi præſum, atque adeo ipſe patriæ operam & induſtriam do. Pleraque enim ſunt, quæ ſi tu tibi ipſi, aut per teipſum pertractes & agas, abiectus & ſordidus meritò exiſtimari poſsis: Hæc eadem ſi ciuitati publicitus exhibere videaris, non illiberalis & degener, ſed generoſus ciuis haberi queas. Magni eſt enim atque perſtrenui animi, vel paruulas ciuitatis res curandas ſuſcipere. Quidam Themiſtoclis illud magnificum eſſe putant & glorioſum, quorum ſententiæ Critolaus Peripateticus aſtripulari videtur. Iactaſſe enim Themiſtoclẽ

hæc verba accepimus: quemadmodum Salaminia & Paralos(ſic appellatæ naues Athenis) nō ad quod libet opus, ſed omnino pro magnis & neceſſariis rebus ſolitæ erant è nauali produci, atque nauigationem aliquam inituræ deduci, ita ſua ipſius opera Rempublicam vti debere,non ad quæuis,ſed pro maximo & ampliſsimo quoque munere: hac lege ſcilicet qua rerum dominus Deus & mundi totius rex vtitur. Magnas enim res Deum attingere, paruas fortunæ committi,Euripides eſt autor. Equidē ambitionem nimiam & cupiditatem Theagenis parum probo: certauerat ille ſæpe,atque in publicis ludorum ſpectaculis Græciæ victor euaſerat, nec pugillari modò certamine,verum lucta & curſu. Is inuitatus ad cænam eam & epulum, quod de more heroum parentalibus exhiberi ſolebat, dum ſingulis conuiuis portio, quæcunque pro parte virili contingeret, ritè proponitur, ſe continere nequit, quin exurgens diſco certaret, perinde atque nulli id factitare ipſo præſente liceret.His artibus ad M. C C. corollas aggeſsit,quarum pleraſque paruo æſtimare haud iniuria poſsis. Itaque nihil intereſt, mea quidem ſententia, inter illum & hos qui ad cōmunem Reipublicæ partem ſe accinctos volunt,nēpe qui ſui ſatietate multitudinem cito afficiunt, & pleriſque omnibus oneri atque moleſtiæ ſunt. Ad hæc ſi concupita adipiſcūtur, inuidiam concitant: ſin opinione falſi,& votis fruſtrati ſunt, facilè irridentur: & ſi quid curandum ſibi conficiendumque ſuſceperunt, incipientibus forte admirationem & laudem attulit idipſum,progredientibus in ſubſan-

nationem atque contemptum mutatur:&tale fit,cuiuſmodi fuit illud Athenis . Metiochus in ore omnium erat vulgo iactantium : Metiochus ducit copias.Metiochus vias curat , Methiochus exercet panarium,Metiochus farinam tractat,Metiochus præeſt omnibus,Metiochus ergo lugebit. Amicus is erat Periclis , cuius florente tunc autoritate & opibus,ad inuidiam vſque atque faſtidium abuti ſolitus memoratur.Enimuero operam qui Reipublicæ dat, populo veluti amanti ita ſe exhibere debet , vt abſentis quandoque deſiderium ingens appareat.Id quod Scipionem Aphricanum ex induſtria factitaſſe legimus. Ab vrbe ſæpenumero ſecedebat , ruſticari perdiu ſolitus,vt & inuidiæ quicquā detraheret,&reſpirandi locum illis præſtaret,qui ſplendore virtutis eius & gloria rerū geſtarum opprimi videbātur. Timeſias quoque Clazomenius,vir cætera frugi,& ciuis haud ineptus,ea cupiditate tamen , vt cuncta ipſe per ſe agere atque curare appeteret, contraxerat inde odium ciuium : quod ipſum tantiſper latuit, dum tale quippiam vſu euenit: Carduelem auiculam tranſenna captam adepti ſunt quidem pueri : eorum vnus ita manu oppreſsit caput auiculæ , vt cerebellum excuteret addiderunt reliqui : vtinam ſic Timeſiæ caput excerebraſſes . Præteribat illac tum forte Timeſias, & verba excepit:nempe eum pueri ipſum eſſe non cognoſcebāt. Reputans rem ſecum diu , quorſum odia in ſe ciuium pertinerent , quandoquidem per paruulorum ora talia volitarent , facilè intellexit . Conuerſus domum rem omnem vxori narrat , atque

confeſtim collectis ſarcinis, vxore comite recta vrbe profectus ſolum vertit: quippe qui ſibi amplius in patria manendum nequaquam exiſtimauit. Non huic rei videtur valde abſimile, quod Themiſtocli Athenis accidiſſe fertur, qui tum ad ciues ſuos conuerſus: Quid ó fortunati, inquit, beneficiis ſæpe affecti defatigamini? Harum rerum aliis rectè quidam ſunt vſi, aliis alii perperam videntur abuſi. Claro autem ciui, & Reipublicæ principi, nulla ciuilis muneris pars videtur prætermittenda: quin conſilio omnibus, beneuolentia, diligentia, attendendum, & ſumma cura & ſtudio ſingula veſtiganda ne tanquam ſacrum aliquod vas in naui ſepoſitus, ciuitatis nouiſsimos caſus, atque extremos vſus opperiri videri poſsit. Et quemadmodum rectores præfecti nauium, alia ipſi ſuis conficiunt manibus, per alios aliis velut inſtrumentis vtuntur, atque in puppi ſedentes omnibus modum faciunt, ſiue circunferre quippiam, ſeu mutari, alióue trãſferri ſit opus, vtuntur nautis, proretis, iuſſoribus: eſt quando nonnullos ad ſe accerſunt, quibus ſcilicet clauum & gubernacula ipſa committant: Hoc pacto ciuem rem communem adminiſtrantem, omnia circunſpicere, moderari omnibus decet: cedendo nonnunquam protempore, vt alij honores & ciuitatis munera capeſſant: vocando interdum ad hæc, quos idoneos ad res ſubeundas conſpexerit, atque ciuiliter & amãter hortãdo. Neque enim par eſt, vnum ſe quempiã, velle, qui munera omnia ciuitatis ſuis ipſe concionibus, ſuis decretis, ſua demum autoritate, ſuaſione, conſilio conficiat & abſoluat.

πρωρεὺς, cuſtos in prora, hoc eſt proreta.

Plerique

Plerique enim eſſe debent fide probitate, conſilio, vſu rerum præſtantes:quorum ſingulis munera ſingula demandentur.Id quod Periclem vſurpaſſe accepimus.In expeditionibus foris opera potiſsimum & imperio Menippi vti ſolebat:Ephialtę artibus domi Areopagi ſenatum ſenſim deprimēdo humiliorem effecit: Autore Charino bellum aduerſus Megarenſes vt decerneretur obtinuit: Lampona vt coloniam Turis deduceret ipſe curauit.Etenim autoritatis & virium in plures partes eiuſcemodi diſtributio,non modò inualeſcentem inuidiam minuere decurtaréque ſolet, verumetiā vt quæ Reipublicæ vſui ſunt, commodius peragantur, facile efficere videtur. Vt enim manus in digitos diſtributa, non idcirco imbecillior redditur,quin ad omnem vſum aptior propterea eſt & operis habilior artifex: ſic ad gerendam Rempublicam,qui alios quoque munerum participes vult,efficacius is ſocietate adductus opus abſoluere poteſt. Qui vero inexplebili quadam cupiditate gloriæ & potentiæ ſtudiorum vniuerſam rem ſibi arrogant,& commiſſam ſingulariter volunt, his plerunque præeſſe muneribus, atque modum exhibere coguntur, ad quæ ipſi nec natura idonei, nec exercitatione & vſu accommodati, & apti ſunt: & vt Cleonem legimus ad copias ductitandas haud aptum fuiſſe,Philopœmenem ad rei naualis imperium, ad concionandum Annibalē: Quorum quidē errata nulla ratione excuſari poſſunt:ad quos Euripideum illud aptè accommodari poteſt: Quum eſſes faber lignarius, rem ipſam lignariā minimè exercebas: quū oratione ad perſua-

dendum parum valeres, legationes inibas:quum in re familiári curanda inertia torperes. Rempublicā gubernare volebas:calculandi ratiocinādique imperitiſsimus quum eſſes, Quæſtorem agebas:imbecillus & ſenex, ductitandi copias & foris imperitādi ſtudio flagrabas. Atqui Pericles Cimonem in Republica adminiſtranda aſſumpſit ſocium, quandoquidem ipſe rerum domi potiebatur, ille autem inſtructis nauibus bellum aduerſus Barbaros gerebat:erat enim alter ad Rempublicam gubernandā aptior, ad bellicas res alter natura ipſa accommodatior. Laudatur ſubinde Eubolus Anaphlyſtius, qui autoritate,opinione,viribus, opibúſque maximè pollēs,nihil quod ad bellum & imperium pertineret, vnquam curandum ſuſcepit, ærario duntaxat locupletādo pene ſe addixit,vnde vectigalia publicoſque prouentus mirum in modum auxit, & rē communem apprime iis rationibus ampliorem effecit.Iphicrates verò meditando declamādóque domi,pleriſque audientibus,deriſui habitus eſt. Nam etſi eloquens erat,benéque & apte orare ſciebat, debuit tamen gloriam eam quærere, quæ Republi. pace & bello adminiſtranda comparari & gigni ſolet,cæterum eiuſcemodi ſcholas & ſtudia rhetoribus & ſophiſtis concedere. Et quoniam natura id comparatum videtur vt ſuſpiciones,atque querelæ facilè conflentur ad vulgus & multitudinem,contra hos potiſsimum quibus autoribus reſpublica gubernetur, & pleràque ab omni crimine atque factione ſummota, ſuſpicionem tamen afferant, per coniurationem atque ſeditionem tractari:quo fit vt

ſoliditates & amicitiæ criminoſæ res videantur ac malè audiant: eas ob res inmicitiæ quidē reuera & aduerſus ciues diſsidia nequaquam mihi videntur ſuſcipienda. Negotiū Chij illius Onomademi, viri ſanè popularis, qui vt ſe autore ac duce aduerſa in ciuitate factio ſuperata & victa fuit, omnes aduerſarios eijciēdos non cēſuit, vereri ſe inquiēs, ne aduerſæ factionis hominibus ad vnū ciuitate exactis, inter amicos diſsidia fieri inciperēt: quod mihi quidē abſurdum omnino atque cōſilij inops negotiū videtur. Proinde ſi quam aliquando rem, magnam vtique Reipublicæ ſalutarem vulgus ſuſpicari videtur, & propè formidabilē ducere, ob rem tum mihi futurum videbatur, non omnes veluti ex compoſito eidem aſtipulari ſentētiæ & idē ſentire videri: quin conſultò duobus tribuſve per diſsidij atque contētionis ſpeciem renitentibus, rem in diſceptationē adductam bellè & leniter in cōmune tractari: ad extremum hos ipſos qui contradicerent, velut melioribus rationibus ſuperatos, priore deductos ſentētia manus dare. Hac via facilè allicias vulgus, & tāquā vtilitatis communis habita ratione perſuaſum quocūque velis inducas. In paruis autē rebus, quæ non magnopere ſummā Reipubl. cōtingere vidētur, nō erit ab re, ex ſentētia animi ciues, atq; adeo amicos, inter ſe certare, explicatā ſingulis, nullibi omnino diſsimulatā ſententiā afferentibus. Hinc maximis in rebus populus inducetur, principibus ciuitatis ſententias ſuas dicentibus fidem habere, perſuaſus ſanè ſingulos ſuos fretos conſilio ſaluti Reipublicæ rectè proſpicere, non omnes ex compoſito conſpi-

raſſe. Sanè vir optimus, & ciuilis, nunquam non natura ciuitati & multitudini præeſt, ea lege qua dux inter apes exiſtit: quod eum qui Rempublicam administrat animaduertere in primis oportet. Quos verò vulgo appellant magiſtratus, & quos decernũt honores, his equidem ſæpe ac nimis ſtudendũ haud exiſtimo: neque enim aut pulchrum, aut populare videtur, ambitioſe potentiam affectari: vt è diuerſo ciuile non eſt, honores publicè & de more decretos repudiare: & vocantis munera patriæ detrectare: quandoquidem ciuis boni eſſe videtur, quodcũque patriæ munus rite delatũ admittere, & id pro virili parte curare, etiãſi humilius videatur, quàm eius exiſtimationi cui demãdatur, conueniat. Quin hoc nomine maximè ſuſcipi debet, atque paulò ſplẽdidius geri: Par enim eſt, vt qui magnis honoribus decorati ſunt, ab iis minora munera viciſsim ornẽtur. Verum in adipiſcendis primis & maximis magiſtratibus, vt ſunt Athenis Prætores, Rhodi Prytanes, apud nos Bœotiæ principatus, cedendum aliquando eſt, & nonnihil alicubi per modeſtiam remittẽdum, inferioribus autem honoribus maieſtas & ſplendor quidam ſtudioſe adiiciendus, ne pari ratione aut in hiſce contemni facilè poſſe, aut in illis inuidiam nobis ipſi facere videamur. Ingrediẽtem verò ſubeũtémque quemuis magiſtratum, illa verſare in primis animo, atque adeo explicata habere oportet, quæ Periclem accepimus ſolitum ſeipſum dum veſtẽ indueret, ſubmonere: Attẽde Pericles, liberi ſunt quos ipſe regis, Greci ſunt ciues Athenienſes. Super hæc id quoque haud abſurde videtur adiiciendum:

Regeris ipſe, qui ciuitati præfectus es, Proconſulibus vicariis Cæſaris ſubdite:*non hi lonchæ ſunt campi, non antiquæ Sardis, non illa Lydorum potentia, expeditiore tibi veſte vtendum eſt, atque de prætorio ad tribunal & forum ſpectandum, non redimiculis capitis, non coronæ tibi eſt magnopere tribuendum, qui alios vides capiti imminere tuo. Hiſtriones tibi ſunt imitandi, qui actioni atque certamini afferunt nonnihil ex ſe: affectus, inquam, exprimendis moribus atque venuſtatem agendi, cæterum dictanti ſuggerentique verba Poetæ ſedulo obſequũtur, nihil numeri, nihil modi omnino trãſgreſsi. Hac via tibi finibus ab iis præſcriptis ac traditis qui rerum ſunt domini, non eſt excedendum quando exceſſus eiuſmodi non ſibila & riſum affert ſed plerique velut ſæuiſsimus aſtitit tortor, & ſecurim é collo adiecit: id quod Pardalæ noſtro accidiſſe ſcimus, præfinitos tranſgreſſo terminos. Alius in inſulam deportatus, factus eſt, vt inquit Solon, Pheleandrius, Sicinitãue pro Athenienſe, genitale ſolum coactus vertere. Pueros quum videmus parẽtum ſibi connitti induere calceos, ſeu corollas accommodare capiti, rem riſu & ioco excipimus: Principes veró ciuitatum, qui inepte nimis ac ſtultè res à maioribus egregiè geſtas commemorantes, hæc ciuibus ſuis vt imitentur iubent, excitare animos illi quidẽ conantur, verum ridiculè id tẽtare deprehenduntur: quandoquidem ea præcipiunt, quæ præſenti ſtatui rerum nulla ratione congruere poſsint. Meritò itaque irridẽtur ab omnibus & contemptui ſunt. Nam pleraque adhuc extant ex factis antiquæ

*οὐ ταῦτα τὰ λόγχης πεδία. *id eſt nõ hi ſunt lãceæ cãpi.*

Græciæ, quæ temporibus hiſce aut incommode in vſum venire queant,quibuſque ætatis homines noſtræ bene inſtitui confirmariq́; poſsint. Etenim ei qui Athenis pro ſuggeſto orationem habeat, nō abſurde commemorādum illud ſuggerendumq́ue videri poteſt. non quibus rationibus bella ſuſcepta & geſta profligata ſint, ſed qua clementia ſimul &
Amneſtia ſapientia Amneſtia illa omnium conſenſu decreta ſit,hoc eſt iniuriarum offenſionúmve (quæ triginta viris Remp.occupantibus vltro citroque illatæ acceptæq́; eſſent)obliuio. Referri etiam illud poteſt, quæ ſit mulcta irrogata Phrynico,quòd tragœdiam recitaſſet,qua Mileti contineretur excidium:ad hęc decreta pompa,quam ciues coronati egerunt,accepto nuntio,Thebas opidum dirutum antea, & prorſus collapſum, inſtaurari & refici á Caſandro cœptum,quódque renuntiato Athenis ad mille quingētos Argiuos interemptos, qui Lacedæmoniorum fauerēt partibus,habito ſenatu,purificatorium poculum circunferri per Curiam decretum eſt. Denique quum per ſingulas domos exigenda veſtigaretur pecunia,eius domus cōſultò præterita eſt,qui modò vxorem duxiſſet.Hęc nunc quoque ſectari licet,atque ſtudere his artibus ad maiorum inſtituta & mores proximè accedere: cæterum Marathona, Eurymedontem,Plateas,& ſuperiorum exempla tēporum, quæ vulgus omnino tumoris & inertis inflationis atque fremitus implere ſolet,prætermittēda,& ad ſcholas ſophiſtarum reiicienda videntur. Debet præterea pro ſe quiſque inſontē, & crimine omni vacantem patriam principibus ac dominis re-

rum repræſentare,nec minore cura & ſtudio amicitiã alicuius præpotẽtis rectè comparare, qua velut ſaburra firmiter conſtitutus,eiuſq; virtute innixus, certo patriæ præſidio ſit:præſertim quando Romani Principes ciuili quodã ſtudio, & innata quadam humanitate non inuiti optimè de amicis mereri volũt, beneficentiæ atque benignitati nati. Hac ratione fructus percipi poſſunt vberrimi,cuiuſmodi Polybius & Panætius reportauit:quorũ vterque beneuolẽtia & cõſuetudine Scipionis maximo opere patriam adiuuit,& ingenti felicitate affecit. Id Cæſar Auguſtus magnificè præ ſe tulit. Alexandria expugnata victor ingreſſurus vrbẽ, amici cuiuſdã ciuis Alexandrini manũ prehendit, atque cũ eo honoris ergò familiariter confabulando introiit.Timẽtibus reliquis ciuibus,ne in direptionem militi darẽtur, próque eo peſtem huiuſmodi ſuppliciter deprecãtibus,parcere ſe inquit Auguſtus illis, & omne ius belli libenter condonare, cum vrbis magnitudinem miſeratum,tum verò conditoris Alexandri habita ratione, ad extremum, in gratiam illius amici familiarîſque ſui.Num cum eiuſcemodi gratia pecunioſiſsimi quique magiſtratus, atque locupletiſſimi quique prouinciarum Proconſulatus conferri poſſunt?quibus plerique omnes adipiſcendis ad aliena veſtibula, re familiari neglecta, conſenuiſſe videntur.An illud Euripideum mutãdum, & in hãc eſt ſententiam conuertendum?Si vlli eſt rei inuigilandum,ſi domus aliorum frequentiſsime adeundę, ſi ſubditum ſe quiſpiam cõſuetudini principũ vult, iuuandæ decorandæque patriæ gratia hæc facere

pulcherrimum eſt, cæteris in rebus iuſtæ honeſtæq; amicitiæ tuendæ & amplectendæ. Quód ſi patriam quiſque pro virili parte obſequētem dominis exhibere videtur teneri, non tamen eam idcirco ſeruituti penitus obſtringere, & abiectę humilitati obnoxiã efficere debet, neq; crure altero obligato, collũ prę terea vinculis eſt ſubmittendũ. Plerique enĩ ſimul parua ac magna, nullo rerum diſcrimine, nullo delectu omnino habito ad dominos referentes, probroſam patriæ ipſi aſtruere ſeruitutem vidētur, vel potius labefactare, & veluti ſucceſsibus crebris euertere, quandoquidem eã paulatim meticuloſam & penitus conſternatam reddunt, & rebus omnibus irritam atque inopem faciunt. Etenim quemadmodum qui niſi adhibito medico conſuetudine quadã adducti nec cœnare, nec lauare, nec aliud quicquã per ſe agere ſciunt, ij ne valetudine quidem proſpera ſponte naturaque data frui audēt: ita qui cuicunque Reipub. decernende, cuicunque cœtui habendo, omni ſimul adminiſtrationi cenſuram atque iudicium principis afferendum putant, ij dominis ſeſe & patriæ reliquam libertatem amplius quàm ipſi principes velint, ſubiiciunt. Qua in re cõtentioſorũ ambitio, atque vehemẽs & immoderata honorũ cupido potiſsimum in cauſa eſt: aut enim humiliores oppreſſos volunt, quoad ciuitate coacti relicta profugi abeãt, aut mutuis inter ſe ipſi concertaminibus inflammati, indigne ferentes ſicubi ſuccumbere atque poſt putari videãtur, principes ipſos ad res omnes adducunt, vnde ſenatus, iudicia, populus, magiſtratus omnis, & Reipu. ſpecies funditus euer-

titur. At verò qui rectè in ciuitatibus excellere volunt, inferiores iis ciues æquitate, facilitate, beneficentia allicere debent, potentiores obſequio, comitate, modeſtia lenire: omnes denique bonis rationibus pacatos atque conſentientes retinere in ciuitate, vt id quod maximè cupiunt, rebus omnibus tranſigendis præeſſe meritò poſsint, hac ciuili ratione & via vſi, tanquam medela abdita quapiam & arcana aduerſus omnes qui poſsint in ciuitatibus naſci morbos, vt beneficio atque commodo Reip. quibuſdam aliquando cedere, quàm pertinaciter & obnixe damno & incommodo rei familiaris peruincere atque obtinere præoptandum cenſeant, aliorum vnumquemque precando, & ſingulos condocefaciendo, quàm perniciosa ſit res ciuitatibus, pertinax atque obſtinata contentio. Nunc verò nonnulli veriti ne ciuitas tribulibus vicinis atque collegis cum honore ac bona gratia domi cedere videantur, coguntur poſtea ad rhetorum oſtia atque pragmaticorum in manus haud paruo damno atque dedecore, diſceptationes inde exortas deferre. Medici quidem morbos quos euellere penitus nequeunt, extrinſecus diuertendos ad coporis ſuperficiem putant. Principes autem ciuitatum, ſi pacatam omnino ciuitatem & perturbationibus vacuā tueri conſeruareq́ue haud poſſunt, in ea ipſa ciuitate ſupprimere atque abdere debent, & è Repu. curandum ſuſcipere quicquid turbulenti & morbidi, quicquid ſeditioſi ineſſe compererint, non foris vocare & exteris palàm facere, ne medico alieno & aduectitiis medicamentis in re tam ſecreta Reſpub.

indigere videri poſit. Voluntas enim atque propoſitum ciuilis viri eiuſcemodi optandum eſt, vt ciuitatis ſecuritatem, & rerum tranquillitatem omniũ expetat & amplexetur, perturbationem omnem, & gloriæ inanis ad inſaniam vſque cupiditatem omnibus viribus fugiat & declinet: verum ſi quæ aduerſæ res & dubiæ accidant, præſenti animo adſit, intrepida fiducia roboreque munitus. Quæ animi affectio facilè illos ſolet ſubire, qui pro patria hoſtibus repugnare, atque ad res difficiles & tempora dubia reniti & dimicare alacres inducuntur. Cauẽdumque nobis ſummopere eſt, & in primis optandum, ne ipſi nobis tempeſtatem aliquam concitemus, & malorum noſtrorum autores & principes ſimus: verum ſi quo caſu aduerſitas irruperit, vlla nobis arte ab officio diſcedendum non erit, neque periculoſè ciuitas commouẽda, cui periclitanti atque labanti omnibus rationibus ſuppetias ferre debemus, & quam opera, ſtudio, induſtria, fide noſtra maximis tempeſtatibus fluctibusque iactatam, velut ſacra ancora ſiſtere & fimare: quæ tempeſtates Pergamenis olim Nerone, Rhodiis nuper Domitiano, Theſſalis antehac Auguſto imperatore acciderunt, qui viuũ Petreiũ cremauerũt. Hoc in loco profectò virũ optimũ atq; egregiũ ciuem nequaquã cõſpicarere vel ſilentio caſum prætereuntem, vel ſibi extimeſcentẽ, vel denique ſe inſtanti periculo eximentẽ, crimen atque facinus in alios tranferendo, quin hunc ipſum nauigationem primum omnium obeuntẽ, legationis onus ſuſcipientem, dicentẽque ingenti fiducia illa: En patratores ſceleris aſſumus,

auerte peſtē Apollo. Neque hæc modo, verum etſi omnino facinoris expers ipſe ſit, paratus tamen accedat, vt vnus pro omnibus, ſi in vſum veniat pœnas luat, molem eiuſmodi magno ac forti animo ſuſcepturus: præclarum mehercles facinus, & quod ſæpenumero vnius viri virtute, vnica præſentia animi, concitam iram retundere, vlciſcendi, & pœnas ſumēdi, flagrantē cupiditatē reſtinguere, denique acerbitatem atque formidinem omnem fugare deiicereq́ue potuerūt. Eiuſmodi vſu eueniſſe accepimus Buli & Sperchi Lacedæmoniis à rege Perſarum. Simili retione affectum Pompeiū legimus defectionis pœnas à Mamertinis expoſcere, atque omnino ſumere animatum. Aſtitit Stheno ille, & libera remiſſaq́; fronte verba fecit: non æquè nec iuſtè conſtituturum Pompeiū, ſi vnius ob noxā pleroſq; inſontes dānandos capitis velit, ſe vnum eſſe qui ciuitatem ad defectionem erexit, amicis quidem perſuadēdo, inimicis verò vim afferēdo. His ita affecit Pōpeium, vt & ciuitati parendo, & Sthenonē humaniter comiterq́; habendo facilè induxerit animum. At hoſpes quidam Syllæ, virtute quidē ille ſimili vſus eſt, ſed non Pōpeio ſimilē Syllā adeptus, fortiter atq; ingenuè mortē obiit. Prænetū enim oppidū Sylla quū vi cepiſſet, ciueſq; ad vnū necādos cōſtituiſſet, vnū illū q hoſpes eius fuerat, hoſpitii nomine exēptū voluit: ille cōtrà, nolo inquit occiſori patriæ ſalutis acceptæ gratiam habere, ſimulq́; ciuiū ſe turbæ inimiſit, & vnà cū reliquis trucidatus eſt. Verum eiuſmodi caſus deprecari maximè deuouereq́ue meliora ſperātē oportet: perſanctè autē perq́ue religioſè feceris,

ſi quoſcunque magiſtratus publicè geras, honore venerationeq́ue ſumma geras. Honos verò magiſtratibus ille in primis habendus eſt, concordia atque conſenſu collegarum, & quidem multò amplior, quàm qui impoſitione coronę atque purpura & auro contexta veſte comparatur. Proinde qui eadem feciſſe ſtipendia, & eadem militiam iniiſſe, demum iiſdem inoleuiſſe temporibus, amicitiæ hæc idonea ſatis initia eſſe putant, ſocietatem vero magiſtratus atque imperij, tanquam inimicitiarum atque diſsidii cauſas horrent atque aduerſantur, iis id eueniat omnino neceſſe eſt, vt vnum è tribus malis effugere nequeant: aut enim collegam parem ſibi, aut meliorem, aut inferiorem neceſſariò exiſtimabunt. Si parem: per factionem diſſentire ab eo incipient, ne cedere videantur: ſi præſtantiorem, inuidia & liuore flagrabunt: ſi inferiorem, contennent: quandoquidem diuerſa omnino ratione, præſtantioribus morem gerere, inferiores ornare, paribus honorē habere deberent, cæteros amplecti beneuolè, atque omnibus amicitiæ proſequi officiis. non enim per menſam & inter procula, nec in veſtibulis ipſis ſocietatem eiuſmodi inuenerunt, ſed communi ciuitatis conſulto, & publica ſuffragatione. Quo fit vt beneuolentiam hanc decernente patria, veluti ius quoddam hæreditarium mutua charitate complexos perpetuò ſeruare atque tueri oporteat. Hinc Romæ Scipio male dicitur audiſſe: in dedicatione nanque ædis Herculis, epulū quū ſplēdidè & opiparè apparaſſet, amicos inuitauit omnes, collegam duntaxat Mumium præteriit. Etenim quā-

nis non inter ſe cæteris rebus videbantur amare, par erat tamen ſocietatis atque collegii comiter & honorificè rationem habere. Si Scipioni itaque, viro certe cætera admirabili, comitatis parumper prætermiſſum officium faſtus & ſuperbiæ notam inurere viſum eſt; quibus quæſo artibus modeſtus quiſquam alius & frugi homo haberi poſsit, qui exiſtimationi collegæ per inuidiam detrahat, qui alicubi aberrēti per maleuolentiā inſultet, qui factis præclarè geſtis per æmulationē obtrectet, vel denique inde laudem benefactorum per ambitionem extorquēs, ſibiipſi poſtea per impudentiam arroget & adſcribat? Equidem commemini iuuenem me quodam adhibito altero ſocio, legatum ad Proconſulem decreto publico inſtitutum, ſocium verò caſu quodam reſtitiſſe, neque legationis munus ad exitum vſque proſecutum, me functum officio, & quæ publico nomine curanda ſuſceperam, ex ſententia confeciſſe, domum regreſſo, ac legationis jam abſolutæ rationem publicè relaturo mihi patrem ſecretò iuſsiſſe, ne dicerem: acceſsi, dixi, feci, ſed comprehenſò collega, acceſsimus, diximus, fecimus, haud ſecus atque ſi rebus omnibus ipſe quoque interfuiſſet, & operam mecum preſens conficiendis negotiis impendiſſet: hac enim ratione nihil non modeſté atque humaniter fieri, nec modó haud inuidioſè rem totam tractari, verumetiam nihil de exiſtimatione inde atque gloria detrahi. Hinc factum plerumque, & á præſtantiſsimis & maximis vſurpatum eſt viris, vt rebus præclarè ab ſe & proſperè geſtis, ſortem fortunamque impartire opor-

tere cenſuerint. Sic Timoleo poſtquam tyrãnos Siculos deiecit ac ſuſtulit, Fortunæ condidit templũ quàm magnificentiſsimè. Sic Pytho admirantibus eum Athenienſibus, & honore ac laude proſequentibus, quòd Cottyn interemiſſet: Diis, inquit, habenda eſt gratia, quibus autoribus patratum facinus egregie eſt, manu duntaxat, & opera mea commodato accepta. Iam verò Theopompus Lacedæmoniorum rex, affirmanti cuidam, propterea Spartam ſaluam & incolumen eſſe, quòd regibus vteretur imperandi gnaris: Imò, inquit, & ciuibus & populo regibus obſequente. quanquam re vera ex altero alterum fit, atque vtrunque immutatim ſe continet. Proinde plurimorum hæc fertur ſententia, id maximè ad diſciplinam ciuilem inſtituendam attinere, vt principibus ciuitatis & Rempublicam rectè adminiſtrantibus, ciues quoque bene moratos & temperatos exhibeas. Plures enim vbique inueniri qui regantur quàm qui regunt. Rectoribus item Rempublicam adminiſtrandi, parui definitiq́ue tẽporis poteſtatem dari, hos verò qui in ciuitate verſantur, per omnem fermè vitam regendos exhiberi. Pulcherrimum itaque & vtiliſsimum inſtitutum ciuilis diſciplinæ hoc eſt, vt principibus magiſtratibusq́ue quiſque obtemperet, etiamſi opibus ac natalibus inferiores eſſe aliquatenus videantur. Indignum certe & vehemẽter abſurdum negotium, tragœdiarum principem Theodorũ, Polumve hiſtrionem aliquem mercenarium humili quandoque oratione affari, propterea quòd diadema & ſceptrum geſtat, in gubernanda verò Republica, atque rebus

non confictis ſed veris, magiſtratum idcirco à diuite quopiã & potente contemni & parui fieri, quòd priuatis non valet opibus, etiamſi rerum anguſtia & difficultate laborare videatur. Nempe hoc nomine dum exiſtimationi magiſtratus per contumeliam & contemptum detrahitur, Reipub. ipſius dignitas deiici ac premi videtur, quandoquidem pro ſe quiſque maximè ipſam auctam & ornatam velle tenetur & debet, eique ſuam ipſius gloriam, ſuam exiſtimationem adiicere. In Sparta Ephoris cedere reges debebãt, & ſi quis è reliquis ciuibus publicitus vocabatur, non ceſsim is neque ocioſè, ſed curſim atque perpropere accedebat per forum, parendi ciuitati ſtudium præ ſe ferens, honoreque ſe in eo affici ratus, quòd imperio ciuitatis obtemperare alacer videretur. At verò ſunt alii, inſolẽtes profectò & prorſus agreſtes & inciuiles, qui tanquam inde ſibi nomen atque potentiam vendicent, in publicis certaminibus ad oſtentationem vſque ludorum magiſtros contemnunt, & contumelia conſultò afficiunt. In Dionyſiis pomparum principes & doctores obiurgant, prætores rident atque ſugillãt, & præfectis Gymnicorũ ludorũ imponunt, ſtulti ſanè, qui intelligere nequeũt, honorare quàm honorari quid præſtet, quã ſæpenumero glorioſius & honorificẽtius ſit. Maius enim ornamentũ & decus affert homini præpotenti in ciuitate, ſi magiſtratũ ipſe deducit, ac ei ſe comitẽ adhibet, quã ſi ipſe cõtra deducatur à magiſtratu: imò hoc inuidiã parit, illud ſolidã arguit gloriã, vt quę à beneuolẽtia honorem habentiũ proficiſcitur, preterquã quod etiam ciuitati

ipſi dignitatem addit & decus. Pulchrum profectò ſpectaculum,& iocundum,ſi prior is ad veſtibulum prætorij prætorem ſalute impertiat, atque eum amplexus ſpatiando per vrbem deambulet. Ciuile quoq; illud popularéve, maledictū aliquod per irā prolatum æquo excipere animo, & non ægerrime ferre,& vel illud Diomedis per occaſionem ſubdere: Laus hinc & honos ſequetur. vel illud Demoſthenis: At non modò Demoſthenes eſt, ſed initiorum moderator, ſed pompæ agendæ princeps, ſed coronatus de more. Itaque vlciſcendi cupido in aliud eſt tempus reiicienda, vt alterutrum certè vſu veniat. nam aut poſteaquam magiſtratu perfunctus fuerit, commodius iniuriam vlciſci poterimus, aut ſi intermiſsione perſequendæ iniuriæ ira interea leniatur, lucro id deputabimus. Quòd ſi de cōmodis Reipublicæ agatur,omni tum ſtudio,opera, cura,fide, & diligentia rei communi proſpiciendū erit,& aduerſus quemuis magiſtratum ſolertiſsmè contendendum. Et ſi forté ij, quibus Reipublicæ gubernacula tradita ſunt,ea vrbanitate, modeſtia, prudentia videantur, vt facilè & ſine contentione quæ pro commodo Reipublicæ dicantur excipiant, eos horum quibus ſit opus admonitos & planè edoctos oportet,quibus teipſum ita pollicitum velis atque depromptum, vt tua rebus agendis opera vti queant: verum ſi quam his ſubeſſe ſegnitiem & cunctationem intelligas,vel improbitatem & fraudem ſuſpiceris,oratione tum, ſtudio, opera ſedulo Reipublicæ adſis neceſſe eſt. Reliquos quoque ciues quibus forté res non vſquequaque perſpecta eſt,

eſt,periculi admonitos imminentis oportet:nec vlla arte eſt:negligendũ,nec ciuitatis iura ac ſalus prodenda per ſpeciem,ſcilicet nõ decere priuatum ciuem principum & magiſtratum gerentium res & munus paulò curioſius diſquirere & ſcrutari, & hoc nomine adminiſtrationem aliis rite traditam ad ſe conari transferre. Parum hęc valere,nullum obtinere locum omnino debent, vbi de ſalute rerum & Reipublicæ cõmodis agitur. Pulcherrimo enim iure,cum nunquam non recte agenti,atque ciuitatis ſaluti & commodis præclare proſpicienti primæ Reipublicæ haud iniuria deferuntur. Fuiſſe refert Xenophon in exercitu quendam,non imperatorem quidem,non ducem,non præfectum,ſed prudentia, virtute,cõſilio,magnitudine animi facilè principẽ, qui talis extitit,vt Græcos perſeruarit. Philopœmenes quoque inter res præclarè à ſe geſtas, illo maximè facinore claruit,quòd quum Agis Lacedæmoniorum rex copias ad Meſſenam oppidum admouiſſet,& Achiuorum dux reformidans cõgreſſum ſuppetias ire recuſaret, ipſe iniuſſu imperatoris ſtrenuis quibuſque voluntariis acceptis,atque in aciem directis,hoſtes irrupit,'& ciuitatem ſalute periclitantem hac via metu atque periculo liberauit. Non tamen pro quibuſuis exiguis ſcilicet & parui momenti rebus nouitati ſtudendum eſt,& ordo ac modus rerum omnium perturbandus, ſed aut pro neceſſariis,& quæ dilationem ſine pernicie ferre non poſſint,quale Philopœmenis fuit negotium:aut pro rebus illuſtribus & præclaris, cuiuſmodi fuit Epaminondę. Is enim contra legẽ definito ſibi imperio

tempori quadrimeſtre ſpatium addidit, ingreſſuſq; Laconicam res Meſſenæ confecit. His rationibus extraordinariè innouandum aliquid eſt, vt vel neceſsitatis prætextu, ſi quà occurrendum erit vituperationi atque querelis, accuſationem deprecari poſſis, vel magnitudine atque decore facinoris inceptū commode compenſare. Celebratur vbique gētium Iaſonis illa Theſſalorum tyranni ſententia, quàm vſurpaſſe in eos ſolitus traditur, quibus vllam moleſtiā aut vim intuliſſet: Qui magnis in rebus iuſtitię ſe cultorem haberi vult, eum ius aliquando in paruis violare neceſſe eſſe. Quanquam eiuſmodi verba eueſtigió intelligi poſſunt præpotentis cuiuſpiam eſſe, cupiditate & vi, non ratione & lege res adminiſtrare volentis. Hoc verò rectè ciuile præceptum eſt, parua plerunque quibuſdam ratione concedenda eſſe, vt & maioribus reſiſtere abſtineréve poſsis, & hos qui ad peccandum pauló petulātius propenſi videntur, facile coerceas & retardes. Is enim moroſum atque prorſus difficilem populum efficere ſolet, qui gubernacula Reipublicæ tenens, nimium in omni re ſe & vehementer ſeuerum, aſperum, atq; inexorabilem exhibet, nemini vnquam cedēs, nihil vlli cōdonans. Aſſuefacit nimirum is & inducit populum, vt pertinaciter atque contentioſe renitatur atque repugnet. Enimuero laxandus eſt aliquando, vt aiunt, pes, & fluctibus obſequendum, quãdo pręſertim magna ventorum ac ingens vis, nunc propere obſecundantium, nunc reflantium: & cum lepidè atque ſcitè alludendum aſſentiendumq́ue deorum ſolennibus ludis atque ſpectaculis celebrādis, tum

veró diſsimulandum, atque conſulto nonnihil prætereũdum, tanquam nec videris quicquam, nec audiueris: id quod domi plerunque puerorum errata de induſtria non obſeruantes, quaſi neſciamus intelligamuſve, factitare ſolemus. Hinc maximè obiurgandi caſtigandique acrimonia & loquendi libertas, non velut medicamentum identidem vſurpatum, ſeu vetus atque abolitum, próque eo parum efficax parúmque potens, ſed vt vigens raritate ac fidem faciẽs, hos qui maiora grauiorâque commeriti ſunt, vehementius taxat, atque acrius mordere & pungere poteſt. Alexander ſororem cum quodã honeſta iuuene forma conſueſcere quum accepiſſet, haud rem grauatè tuliſſe fertur, dixiſſeq́ue, concedendum aliquatenus illi quoque eſſe, regno vt fruatur: quanquam non rectè, neque pro dignitate & officio videtur eiuſcemodi factis concedere, quẽ minime oportuit petulantium & perniciem regni voluptati habendam exiſtimare. Porrò vir ciuilis nequaquam pro viribus populo permittẽdum cenſebit, vt in ciues per contumeliam ſæuiat, aliena bona diripiat, publica peculetur, vel perperam diſsipet: ſuadendo potius, condocefaciendo, terrendo denique petulantiæ omni atque libidini repugnabit. Quales cupiditates ac peſtes Cleon & pauit & auxit, aculeatumq́ue fucum, vt inquit Plato, in ciuitatem inuexit. Quòd ſi vulgus aliquando vetus aliquod & patrium feſtum vel Dei ſolenne pretendens, ſpectationem largitionémve aliquam non admodum ſumptuoſam, & benignitatem haud abſurdam videtur expetere, licet ei tum

per magiſtratus & principes ciuitatis commoditatē hac iocunditatéque frui. Pleraque enim eiuſmodi rebus à Pericle aut Demetrio principe geſtis ineſſe comperiuntur. Cimon quoque traditur deambulacris ſpatioſis platanis ordine conſitis atque in verſum dilatis forum variè exornaſſe. Catonem itē accepimus, vt populum Romanum animaduertit ad mutationem Reipublicæ pernicioſe propenſiorem, Catilina rebus nouis ſtudēte, & Caio Cæſare variis ſtimulāte artibus, retuliſſe in ſenatu, perſuaſiſſeq́;, vt largitio decerneretur, quæ inopia & anguſtia rerum laborātibus diſtributim exhiberetur: hoc nomine tumultum ſedatum, hac via ſeditionis ſuppreſſa ſemina, atque turbulentorum ciuium inhibitum impetum. Etenim quēadmodum medici eſt, magna ex parte corruptiore ſanguine diminuto, parum ægroto deinceps innocui & ſalubris cibi afferre: ſic vir ciuilis & Reipublicæ princeps, dempta prius ignominia, damnóve ciuitatis ſummoto, leui deinde gratia & humanitate quaſcunque moleſtias & querelas leniet atque ſolabitur. Erit quandoque ob rē, quod populum intelligas nimio flagitare ſtudio, id aliorſum traducere, quod Demadem feciſſe accepimus. Ei Quæſtorem agenti, & prouentus ciuitatis curanti, Athenienſes niſi ſunt ſtudio quodam inducti, auxiliares triremes iis velle mittere, qui modò ab Alexādro deſciuerāt. Iubētibus itaque pecunias depromeret, & ſine mora repræſentaret: Sūt, inquit, vobis viri Athenienſes paratæ pecuniæ, quas equidem in congiis depoſueram, quo ſinguli dimidium mnæ acciperetis. Verum ſi ad iſta mauultis ero-

gari eas, per me liceat veſtris abutamini, & ad quæ complacitum eſt impendatis. Hac arte populi ſubſtitit impetus: & ne diſtributione illa fraudaretur, expeditionem poſthabuit, & in Alexandrum nihil commeruit. Pleraque enim incommoda nō recta excutiendi via amoliri atque depellere poſsis, vt ad ea propulſanda inſinuatione & ambiundi artificio opus ſit. Qua ratione vſum Phocionem accepimus: Iuſſus enim copias in Bœotiam ducere, quę tum expeditio non ei è Republica fieri videbatur, edixit, vt qui ex ephebis ad ſexageſimum annum in ciuitate eſſent, ipſum continuò ſequerentur. Reclamātibus verò ſenioribus, & ætatē excuſantibus, nihil inquit abſurdi edicto cōtineri ſuo: ſiquidem ipſe octoginta natus annos copias ductitans vnà profecturus eſſet. Hac ratione vulgi ſtudia retundere poteris, ſi quando legationem videris importunè flagitari, eiuſmodi decernendo, qui ad munus obeundum parum tibi idonei videātur, eáſque ſarcinas ac vaſa deferant iubendo, quæ impedimento magis atq; deornamento proficiſcentibus, quàm vel decori vel vſui omnino futura ſint. adhæc te ipſū vnà peregrè profecturum pollicebere, modò quæ cōſtituiſſes in expedito ſint. Maximè verò omnium eos huc puto trahendos, & iis id quicquid eſt negotij committendū, qui ſuis inducti ſtudiis harum rerum autores hortatoréſque potiſsimum videbantur exiſtere, qui ſi munus recuſent, rem totam, cuius ſe autores voluerunt, ipſi deſtruant: ſin ſuſcipiāt, laboribus difficultatibuſque quoquò verſus impliciti ſuæ ipſorum dementiæ & temeritatis pœnas primi omnium luāt.

Quòd ſi quod opus ingens ac vtile curandum proponitur, ad quod conficiendum opera & diligentia multa opus ſit, hic annitendum eſt, vt optimos amicorum tuorum, quibus rem perpetrãdam committas, deligas, vel ex idoneis omnino eos deſumas, qui facilitate atque manſuetudine maximè præſtent: vt qui non per contentionem ſibi inuicem refragãdo, ſed conſentientes atque concordes negotium ſunt abſoluturi, nempe prudentia ſine ſtudio æmulationis adhibita. Quinetiã tuam ipſius naturam expertus, ſi quid offeratur agendum, ad quod efficiẽdum alios te magis idoneos futuros intelligas, illis vt qui plus valituri, & rem commodius tractaturi ſint, adminiſtrationem & munus committes. Quam viã Diomedem ſecutum accepimus, qui caſtra hoſtium exploratum quum mitteretur, poſthabitis fortioribus eum ſibi delegit ſocium, qui prudẽtia maximè præſtaret. Natura enim comparatum videtur, vt inter eos æmulatio contentioſa non innaſcatur, qui diuerſa virtute, diuerſis viribus, non eodem ſtudij genere, operã rei cuipiam dant, ac eam diſparibus quidem artibus, verum pari diligentia voluntatéque curant. Quòd ſi fortè cauſam dicturus, ſeu legationem initurus, tu teipſum ad dicendum intelligas parum idoneum, virum dicendi peritum adiutorem tibi ſociúmque muneris deſumere debes, vt Pelopidas Epaminondam. Sin ad alliciendum oratione populum parum es natus, & à gratificandi ratione alienatior, lepidum aliquem atque obſequioſum delige tibi vt Callicratidam facere ſolitum legimus. Si verò ad labores tolerandos imbecilli tu

es inefficaciq́ue corpore, induſtrium accipe & robuſtum, vt quondam Lamachum Nicias. His artibus Gerionem admirandum accepimus: qui enim multa crura, pleraſque manus oculôſque habere dicebatur, vnico cũcta animo conſilioq́ue adminiſtrabat. Itaque Reipublicæ gubernatores nõ modò ad vſum ciuitatis opes & corpora conferre debent: verum quoque fortunas, vires, vniuerſas copias, concordibus atque conſentientibus animis contribuere, vt pro ſe quiſque eandem rem quibus poſsit & ſciat, curando excellat: non quemadmodum Argonautæ relicto Hercule coacti poſtea ſunt muliebri ductu veneficiis & incantationibus ſeſe ſaluos facere, & aureum vellus furari. Neque templum intrare volentibus, foris eſt aurum omittendum, & ferrum nequicquam introferendum: & quoniam iuris dicendi tribunal velut commune omnibus templum patet, Iouis conſiliarij & Themidis iudiciorum præſidis domicilium, eueſtigio quenque inde mouere oportet morbum auaritiæ: omnémque comparandarum diuitiarum ſolicitudinem tanquam ferrum ferrugine obſitum, ab animo amolitum, ad mercaturam & nundinas atque fœneratores & caupones reiicere, & ſeipſum aliorſum vertere ad recta munera expeditum, admonitum prius & pro comperto habentem eius ſemper corruptam futuram rationem vitæ, qui ſemel de peculari Rempublicam, legere ſacra, expilare ſepulchra, bona amicorum ſurripere, negare credita, clientes prodere, falſo teſtimonium dicere animum induxit. Hunc, inquam, futurum conſiliarium perfi-

dum,iudicem irreligioſum, in magiſtratu gerendo quæſtui & muneribus inhiantem, nullius vt ſemel dixerim,iniuriæ,omnino expertem.Qua de re mihi haud videtur pluribus differendum verbis,Ambitio verò etſi ſpecioſior videri poteſt, auaritia & lucrifaciendi cupiditate,nihilo tamen minus mihi videtur pernicioſa Reipublicæ,quippe cui maior ineſt audacia, & quæ non deiectis neque ignauis innaſcitur animis,ſed nouis vigẽtibus & iuuenilibus: accedit plerunque obſecundatio quædam & fauor populi:quo fit vt extollãtur magis & intumeſcãt,nec cõtineri proinde poſsint,nec facile à quouis ſe tractari permittant. Plato quidem ait, adoleſcentes à primis omnino annis admonendos eſſe, aurum extrinſecus vel geſtare,vel poſsidere nefas eſſe ei qui illud intrinſecus, & animo ipſo immixtum natura haberet: virtutem, vt mea fert opinio, hoc nomine volens ſignificare:cuius primordia quædam, & veluti ſemina homini innata,ad cõſummationem eius pertinent.Ea ratione commonefaciendos exiſtimo, qui cupiditate honorũ, & morbo ambitionis laborant, eiuſmodi aurum ab ſe poſsideri, quod nulla aſperſum labecula,omni peſte vacuum, nec inuidia vlla corrumpi,nec notari macula,nec ſordibus vllis contaminari queat: quin memoria rerum priuatim publicéque honeſtè geſtarum indies augeatur & creſcat.Quamobrem non depictis opus eſt imaginibus,nõ fictilibus ſignis,nõ ex ære conflatis ſtatuis, in quibus id quod apparet probariq́ue poteſt,totum alienum & foris affictũ eſt. Quandoquidẽ non is ab inuiſentibus laudatur,cui ſtat opus,& aut pictus vel

Ambitio Reip. pernicies.

factus, aut denique fabrę factus atque cōpactus tubi cen forte quiſpiā vel ſatelles, ſed is cōmendatur qui fecit. Proinde Cato referta iam vrbe Roma ſignis & ſtatuis, ſuam ipſius ſiſti vſpiam non permiſit, malle inquiens, cauſam cur ſibi non ſteterit ſtatua, quàm cur ſtet requiri: Ii enim honores inuidioſi ſunt, arbitranturque vulgo homines iis ſe habere gratiam quia nō accipiunt: è contrario ab iis ſibi haberi qui acceperunt, eosque grauantur, atque quaſi mercedem ea ab iis efflagitant, quibus indigere ipſi videntur. Et vt qui præteruectus ſyrtes ad fretum delatus & æſtuaria, poſtea nauim euertit, nihil operæpretium is feciſſe videatur: ita qui Quæſtor ærarium conſeruauit, prouentus publicos auxit, Conſul deinde factus & ampliori præfectus muneri, repetundarum peculatusve damnatus eſt. Nam & ſi ſub rupes prælaltas, celſumque promontorium depulſus videtur, mergitur tamen nihilominus & peſſundatur. Magnus igitur ille, qui nulla eiuſmodi rerum indigens fugit ea & deprecatur, & omnino pro nihilo ducit. Quòd ſi gratiam & benignitatem, populi ſtudio huc prolapſi, repudiare facilè, & ea carere non poſsis, ſatis ſit tibi titulus & tabella, decretumque publicum & verba, perinde atque ſi inter ciues decertaretur, non præmio argenteo ingentis propoſito pretii, ſed de re ſancta certe, & ad corollam vſque pertinente. Cuiuſmodi Epimenidem ex arce donatum accepimus, poſtea quàm expurgarat vrbem. Anaxagoras veró publicè decretis honoribus animo magno repudiatis, id ſibi omnino poſtulaſſe commemoratur, vt quo die mortem obiret, pueris

qui diſciplinis & artibus operam darent, permitteretur feriatos ociari & ludere. Septem etiam Perſis, qui magos interemerant, eorumq́ue ſoboli honoris cauſa illud decretum eſt, * vt anteriore capitis parte tiaram geſtarent: Id enim ſigni facinus patraturi inter ſe ex oppoſito dederant. Honos verò Pittaco habitus ciuile aliquid præ ſe fert: Iuſſus enim quãtum vellet ex eo agro ſibi aciperet, quam ipſe ciuibus vendicarat, quantum iaculum, quod ipſe iaculatus erat, pertranſiit, tantumdem accepit. Publius vero Romanus tantũdem agri ſibi quæſitum voluit, quantum ipſe qui claudus eſſet vno die peragraſſet arando. Honos enim non rei præclarè geſtæ merces eſſe debet, ſed ſignum permanendæ rei ad multum tempus, vt illi ſuperius memorati honores diu manſerunt. Ex trecentis autem ſtatuis Demetrio Phalereo honoris erectis cauſa, nullam ærugo attigit, nullam ſqualor ſordidauit, nullam vetuſtas attriuit: quippe quæ adhuc illo viuente ſubuerſæ omnes ſublatæquè ſunt. Demadis item ſtatuas deiectas & obrutas, ac inde ad vaſcula quædam per contumeliam conflatas accepimus. Plerique alii eiuſcemodi honores in contumeliam verſi moleſti odioſiq́ue habiti ſunt: necper improbitatẽ tantum eorum, quibus decreti fuerant, verumetiam vaſtitas & amplitudo immoderata, cur antiquarentur, cauſa extitit. Proinde fortiſsimus atque firmiſsimus honoribus cuſtos, modeſtia adhibenda eſt. Prægrandes enim honores, vtpote ſuperbi & tumidi æquè vt corpora vaſtæ & immoderatæ proceritatis, cito ſimul & facile corruunt. Appello autem nunc honores,

* εἰς τοὔμπροσθεν τῆς κεφαλῆς τὴν τιάραν φορεῖν.

quos vulgus ſic æſtimat: Empedocle enim autore, quod vulgo fas dicitur, ſic ego quoque accipio. Nā honorem verum & ſolidum, & gratiam quæ eorum continetur beneuolentia, qui beneficiorum memores, & gratiæ referendæ ſtudioſiſsimi ſunt, ciuilis vir nequaquam deſpiciet, neque committet, vt quaſi exiſtimari negligat, & ne ſuis videatur placere, honorem ex induſtria fugitet, & deuitet: quod ſenſit Democritus, quando ne canum quidem alluſio, velut ſalutatio, neque equorum propemodum beneuolentiæ ſpecies venatoribus equiſonibuſq; res omnino repudianda videtur: quippe quam iocundam & vtilem arbitrantur, putantq̀ue affectionem eiuſmodi cicuribus animalibus inculcandam, & penitus inſerendam eſſe: qualis cõmemoratur Lyſimachi canis, quales equos Achillis in Patroclum fuiſſe Poëta refert. Mihi proinde præclariuṡ cum apibus agi videtur, ſi cultores altoréſque ſuos ſalutare, & manſuetè accipere conſueſcant, quàm ſi infeſtis eos aculeis petant. Nunc verò apes quidem fumo vexatæ pœnas poſſeſſoribus temeritatis atque ferociæ dant, equi laſciuientes & duri freno iunguntur, contumaces canes coërcentur collaribus, & quocunque vel inuiti aguntur. Hominem verò homini nil aliud mãſuetum & mitem reddit, quā beneuolentiæ fides, iuſtititiæ & probitatis certa opinio. Quocirca rectè Demoſthenes ſenſiſſe videtur, qui id maximè ſalutare ciuitatibus & firmum præſidium cenſet, vt tyranni nullā liberi populi fidē habeant. Etenim pars illa animi, qua fidem habemus aliis, & credulitate afficimur, lubrica nimirum eſt, &

facilimè falli inducique poteſt. Et vt Caſſandræ vaticinatio propterea nihil profuit patriæ, ꝙ erat apud ciues ingloria, & fides ei non habebatur (ſic enim dicere adducitur: Incaſſum me Deus voluit vaticinari, quando ante cladem inſana habita, poſt calamitatem ſapiens ſum appellata) ſic fides Archytæ habita, & in Batum beneuolentia ciuium magnopere iis profuit, qui eorum opera & conſilio vſi ſunt. Proinde primum & maximum omnium, quæ exiſtimationi bonorum ciuium attribui poſſunt, fides certe eſt, quæ gradum ad augendum conſtituit, & aditum magna capeſſentibus præſtat, propugnat ſecundo, loco armatque & inſtruit bonos beneuolentia ciuium aduerſum obtrectatores & improbos: qnandoquidem, iuxta illud poëticum, vt mater ab infante ſuaui ſomno ſopito abigit muſcas, ita liuorem atque inuidiam procul propellit & amolitur. Aequat præterea vires, & parem plebeium patriciis, ignobilem illuſtribus, inopem diuitibus, & magiſtratibus priuatum facit, atque vt ſemel dixerim, virtute veritatéque accedente, Reſpublica certis flatibus & ſecundis gubernanda ſuſcipitur. Quæ res tibi, ſi animaduertas exempla, notéſque memoria rerum ratione contraria & diuerſa hominum affectione geſtarum, facilè compertior apparebit & euidentior. Dionyſii vxorem ſtupra tam, liberóſque prius omnifaria contumelia fœdè affectos, interemptos demum accepimus: ad extremum concrematis corporibus, in mare de naui cinerē ſparſum, At Menandro regi Bactrorum, homini frugi atque mitiſſimo, in expeditione & caſtris vita defuncto, cunctæ

ciuitates regni, cunctique populi inferias de more & iuſta magnificè communi conſenſu ſoluerunt. Poſtremo de reliquiis quum diu decertatum eſſet, quibus potiſsimum commendaretur, vox tandem inter omnes conuenit, vt æquè partitæ ſingulis diſtribuerentur pro rata parte: nempe quo monumentum illius viri apud omnes pariter cum veneratione exiſteret. Agrigentini tyrannide Phalaridis liberati publicè ſanciuerunt, nulli cæruleo colore veſtimentum geſtare liceret: ideo quòd tyranni ſatellites, & corporis eius ſtipatores, eo colore ſubligaculis vti ſoliti erant. Perſæ ad hanc vſque diem homines vnco naſo & amant, & pulchritudine præditos arbitrantur, jn honorem Cyri, qui eiuſmodi naſo fuiſſe traditur. Quo fit vt amor ille validiſsimus atque ſanctiſsimus omnium meritò habeatur, quem per virtutem quiſpiam â ciuibus & popularibus ſibi comparat. Honores autem, qui ſpectaculorum, largitionum, atque gladiatorum editione conflantur, falſo quidem hi honores appellari videntur: quippe qui à meretriciis adulationibus nihil diſtant. Natura ſemper id multitudini comparatum in promptu eſt, vt eroganti gratificântique ſtatim arrideatur, & inſtabilis, atque vnius diei ingentis gloriolæ ſpecies confeſtim exhibeatur. Rectè itaque mihi naturam multitudinis conſpicatus videtur, qui primus dixit largitionum corruptelæ inductione, libertatem populorum interiiſſe: vis enim omnis & robur frangitur multitudis cupiditate accipiendi ſuperatæ & victe: quanquam corruptores vulgi admonendi mihi videntur, ſeipſos pri-

mos iis artibus perdere atque peſſundare, quando magno pretio honores eiuſmodi ementes, ferocius efficiunt vulgus: oſtendúntque ipſum rerum potiri, & dandi auferendique munera poteſtatem penes eum poſitã eſſe. Et de largitione quidem hactenus. Verum non idcirco circa munificentiam & benignitatem ciuilem ſordidè aut parcè erit agendum, vbi ſcilicet rebus ſuppeditantibus legũ atque morum permiſſu fieri poſsit: maiore enim odio diuitem populus ſuggillare & perſequi ſolet, nihil per benignitatem & gratiam depromentem, quam inopem & egenum, qui bona ſurripiat publica & ſuppilet: hoc enim neceſsitate acerba domina ſtimulante, illud malignitate atque contemptu fieri arbitrantur. Eſto itaque munificentia talis, quæ primo gratuitò & liberaliter, non alicuius recti cauſa appareat: hac enim ratione ij, quos affeceris beneficio, admirantur te & facilè capiuntur. Secundo loco oblata occaſione prætendendæ vrbanitatis frugalitatiſque venerare deos, & per pietatem in honorem eorum opibus tuis vtare: Magnopere enim affici multitudo ſolet, & in opinionem adduci colendos venerandoſque eſſe immortales deos, quãdo pietatem eorũ conſpiciunt, quos ipſi maximi ducunt, tã magnificè & alacriter diuina proſequentium, atque tot ſumptus haud grauatè impendentium. Et certe, vt inquit Plato, modulationem & cantum, cum Lydium, tum verò Phrygium adimi adoleſcentibus oportere, quos liberaliter inſtitutos velis, quòd, alter luctu atque conqueſtionibus deiicit atque affligit animum, alter ad li-

bidinē & luxuriā irritat,& præcipitē agit: ſic principē ciuitatis facere decet, vt ambitionem & ſumptus,quibus alitus irritatuſq; animus atrocior & ferocior fit,& ſcurrilitate quadam prodiga luxuriari videtur,omni ſtudio de ciuitate procul depellat atque eiiciat. Quod ſi minus effici forte id poteſt, ab iis certe abhorreat, atque eos declinet, & iis refragetur pro viribus,qui talia expetunt, & pernicioſiſſimè ſtudent.Modicos verò temperatoſque ſumptus ſemper putet idoneos benè moratæ ciuitati, quorum finis neceſſarius honeſtusve ſit, & vſus iucundus & gratus, modò noxa omnino atque contumelia vacet . Et ſi forte tibi adeò mediocres fortunæ ſunt,vt niſi centro & linea,vt aiunt,perpenſæ, ad ea quibus tibi opus ſit ſuppeditare minimè queant,nō erit illiberale, nō animi omnino ſummiſsi & humilis,inuoluntariā inopiam cōfiteri,dehinc locupletū ſumptibus cedere, ne contentionis inani ſtudio ad grandæ æs alienum conflandum ineptè cogare, vnde teipſum non modò miſerandū omnibus,verumetiam irridendum exhibeas. Difficultate enim rerum implicitus, occultam diu & abditam inopiam tenere qui poteris? Nanque ſiue amicis moleſtiā & negotiū exhibueris,ſiue creditoribus adulando alluſeris, deprehendaris vtcūque neceſſe eſt,iudiceſque teipſum nō modò nullā gloriam,nullas hac via tibi opes parare,verū contemptū & dedecus adipiſci.Cōducet itaque rebus tuis Phocionis atq; Lamachi memoria ſepenumero vſurpata: Quorum alter flagitātibus quibuſdā Athenis,vt ad ſacrā rem faciēdā quippiā etiā ipſe ꝑ virili parte tribueret, & diu

quaſi daturo applaudentibus: Iniurius & impudens, inquit, profectò ſim, ſi ad rem diuinam vobis depoſcentibus aliquid dare animum induxero, huic autē Callicli, digito creditorem oſtendens, nihil reddidero. Lamachus verò imperii expenſum referre ſolitus traditur, quantulum ſibi in veſtimentum atque crepidulas expendiſſet. Ermoni Theſſali magiſtratum præ inopia ei deprecanti, matellam vini ſingulis menſibus, & farinulæ modium de publico decreuerunt. His rationibus fit, vt neque fateri inopiam dedecori ſit, & in ciuitatibus non deſint qui poſsint benignè & lautè accipere inopes, modò virtus interſit rebus, & liberè eſſe viuendum perſuaſum ſit omnibus. Quamobrem contineat ſe quiſque maximè, & rebus ſic conſulat, ſic modum conſtituat, vt nec in ampum pedes aduerſus equites dimicaturus deſcendat, vt nec in ſpectaculis, epulis, & in ſcena inops cum locupletibus de magnificentia & gloria certaturus. Sanè virtute innixus, animi præſentia rationequè fretus, ciuitatem regere pergit, vt inde non modò dignitas & maieſtas quædam exoriatur, verum gratia quoque & beneuolentia rectè concilietur, res profectò diuitiis Crœſi optatior longè atque præſtantior. Frugi nanque moderatusque vir, non inſolens, non nimium ſui amans, nemini in ciuitate oneri eſſe poteſt, nulli acerbus & grauis, nulli viſu infeſtior: Nam & ſalutabilis eſt, & natura cōmunis, atque adire & affari volentibus facilis, cuius domus non obſecrata, non occluſa, ſed patens eſt omnibus, quò ſe quiſque velut è tempeſtate & fluctibus in portum tutò

recipere

recipere poſsit. Nec humanitatem duntaxat his rebus affert, quibus curandis ope ſimul & opera opus eſt, verumetiam vota proſpere adſequentibus lætũ ſe & hilarem exhibet, rurſus offenſis & aduerſitate vlla affectis dolentem & mœſtum. Nuſquã vlli moleſtus occurrit, nemini per importunitatem impedimento eſt, non longo ſeruorum & comitum agmine inſolens, non in balneis & theatris occupatione locorum curioſus, non deliciis & nimio ſumptu inſignis, & propterea inuiſus & grauis, ſed æquus & lenis: moribus, veſte, victu, educatione liberorũ, vxoris atque familiæ cultu, ſimul modeſtia & humanitate rebuſque omnibus talis, vt facilè agnoſcere poſsis popularẽ hominẽ, qui ſe vnũ de cœtu haberi ciuium ex animo ſtudeat, qui beneuolum ſe & fidelem conſiliarium dubitatione æſtuantibus præbeat, afflictis patronum ſine mercede, connubiis amicitiiſque committendis facilem aptumq́ue conciliatorem. Hunc magnam partẽ diei in curia Reipublicæ, in foro amicis impartire quotidie videre licebit, reliquum vitæ ſpatium ea ratione diſpenſare, vt curas, ſolicitudinem, atque deſideria ciuitatis ad ſe vndecũque conuertere, atque pro viribus cõponere, & ad meliorem conditionem redigere prõpto & allacri animo pergat, imitatus Cæciam, qui flando nubila ad ſe contrahere fertur: Nõ enim ceſſationem & ocium, quod plerique paſsim facere ſolent, quæritat, ſed Reipublicæ præclarè adminiſtrãdæ omnem operam, atque adeo vitam ipſam impendit. Quibus artibus ciues ad ſe conuertere vult, edoctos atque bene admonitos, quæ ſit boni ciuis

in Rempublicam cura,qualis prudentia:rurſus cu-
iuſmodi aliorum ſint, falſæ adulterinæque adula-
tiones & pernicioſæ illecebræ. Iam verò aſſentato-
res Demetrij alios non appellãdos reges cenſebãt:
quippe qui Seleucum elephantorum magiſtrum,
Lyſimachum gazæ & ærarij cuſtodem,Ptolemæum
Nauarchum,Agathoclem præfectum inſularum di-
ctitare conſueuerunt: Populus certè etſi prudentẽ
& bonum ciuem initio fortè ſpernere, atque non-
nunquam paruifacere videatur, percognita tamen
animaduerſáque ſimplicitate veritatéque morum
eius,eum poſtea ciuilem omnino virum,eum popu-
larem,eum ciuitatis principem arbitrantur. Ex re-
liquis chorearum atque pomparum ductorem aliũ,
epularum alium prębitorem,ludorum hunc magi-
ſtrum,& aliâs alium arbitrantur & vocant. Et vt in
conuiuiis vſu venit:Callias Alcibiadéſve epulũ prę-
bet, & ſumptum facit, Socrates autem obſeruatur,
ad Socratem omnes congerunt oculos, ſic in ſanis
& liberis ciuitatibus Iſmenias erogat & largitur,
Lichas apparat editque cœnas, Niceratus dux eſt
pomparum,& choreas aptè committit: verum Epa-
minondas, Ariſtides, Lyſander magiſtratus gerunt,
copias ductitant, imperiis vbique funguntur, domi
ac foris Rempublicam adminiſtrant. Huc itaque
intueri oportet, non animis deiici,non expaueſcere
& penè conſternari gloriolã ſpectantem,quæ fauo-
re atque applauſu vulgari,de theatris, de culina,de
popina,de ſtrage hominum repente exorta,& fragi-
liter comparata ſit. Proinde nil honorabile, nil ho-
neſtum, nihil præclarum & graue in ſe, nihil ſoli-

dum continens, non diu manſura, parũ victura, vnà cum ludis & ſcenis ipſa quoque meritò peritura funditus eſt. Qui apiaria curant, & ipſis apibus ære & vſu nutriendis operam ſedulò dant, quas ingenti bombo & ſtrepitu de cellulis conſpicantur prodire, validas eas atque vberes eſſe coniectant. Quem verò Deus ciuilis & ratione præditi examinis curæ atque cultui præfecit, quiete is atque mãſuetudine populi felicitatem eius potiſsimum metitur, & coniectura conſequitur. Et reliqua quidem Solonis præcepta & inſtituta amplexabitur ac admittet, poſtremò quo viribus imitabitur: illud autẽ admirabitur certè, ſed hærebit diu & dubitabit, qua tandem vir ille ratione adductus lege cauendũ duxerit, qui ſciſſa ciuitate per ſeditionem bifariã, neutri ſe parti addixerit, in ærarios eum oportere referri. Non enim corpore aliquo affecto & morbido, de membris iam morbo & vitio occupatis, initium conualeſcendi & ſalus ſperatur progredi poſſe: quin vbi vis validorum membrorum præualere inceperit, inde velut quoddam temperamentum proficiſcens, vires ſerpentis iam morbi reprimit, & indies magis retundit. Natura dehinc opitulante immutatio fit, & membra languore iam læſa ad ſalutem priſtinam redeunt. Sane populo ſeditionis vitio laboranti, non tamen graui & deplorato, ſed quod curari aliquatenus inhiberique queat, partibus ſanis certe & bene valentibus temperamentum ſalubre afferri debet, atque in hac medẽdi ratione perſeuerandum eſt, ac penitus inſiſtendum. Etenim vis atque virtus

bene valentium partium, aptè, atque, vt ita dicam, familiariter in membra morbida influens, mirum agit in modum. Pleræque autem ciuitates omnibus perturbatæ partibus, nulla vi foris compulſæ, nullam malorum caſtigationem adeptæ, radicitus ſubuerſæ interierũt. Ciuibus itaque pereuntibus, nullo ſenſu moueri, nihil dolere, trãquillitatem animi, atque adeo indolentiam, prædicare, vitam ocioſam tanquam beatam verbis extollere, perinde vtique eſt ac aliorum miſeriis oblectari, & gaudere calamitatibus videare. Imò Theramenis cothurnũ induere debes, vt vtriſque conuenias, neutris tamen addictus: qua ratione videberis neutris iniuriam facere, & propterea non alienus: vtriſque opitulari, proinde communis: nec concitabis aduerſum te vllã inuidiam, ſcilicet quia ſis ſolus expers malorum, cæteris calamitate afflictis: quippe qui vicem vtrorũnque pariter indoleri videri poſsis. Iam verò optimũ & potiſsimum omnium illud eſt, lõgè latéque proſpicere, nequando ſeditio vlla erumpat, opus profectò rationis & diſciplinæ ciuilis maximum & pulcherrimũ. Etenim ciuitatibus illa ſunt bona optanda maximè, pax, inquam, libertas, feracitas cum agrorum, tum verò hominum, poſtremo concordia. At ad pacem comparandam hac tempeſtate nullius boni ciuis auxilio ciuitates indigere videntur, fugato iam, & de medio omni genere belli ſublato, tum inteſtini, tum barbari. Libertatis verò tantundem poſsidetur, quãtum rerum domini impartiendum populis arbitrantur: amplius autem optare vtique non eſt vtile. Feracitatem atque prouentus a-

grorum,anni temperiem, & clementiam cœli,mulierum partus,& parentibus ſimiles natos,prognatis incolumitatem & ſoſpitatē modeſtiſsimus quiſque ſibi ac ciuibus â diis immortalibus poſtulabit. Reliquum ergo eſt, quod viro ciuili nulla re inferius exiſtimandum videtur,vt rebus adminiſtrationi ciuium ſubiectis ita vtatur vir bonus,ſic moderetur,vt amicitiæ & conſenſus inter ciues conciliari, contentiones & inimicitiæ tolli penitus videantur: & quod in amicorū diſsidiis vſu venit,qui ſe priorē iniuria affectum putat, eum priorem quoque adeas atque oratione ſoleris, oſtendáſque tę yna ſecum dolere,& iniuriam æquè ferrè.His iactis mœrorem lenire incipito,hominémque docere,non eos commendari ſolitos,qui aliis iniuriam intulerint,quive pertinaciter & obnixè ſuperare contendant,ſed qui illatam iniuriam animo æquo,vel certè forti tuliſſe videtur. Hi enim non modò manſuetudine & morū facilitate,verum quoque prudētia & animi magnitudine præſtāt, propterea quòd paruis rebus cedētes, maximis atque pulcherrimis obtinent & euincunt.Ad hæc priuatim ſingulos publicéque vniuerſos admonitos & doctos oportet, conditionem imbecillitatémque rerum præſentis Græciæ cernere. Bene enim cum ſapientibus agi exiſtimandum eſt, ſi quiete ac concorditer vitam agere liceat,quandoquidem nil ſors præclarum reliquum fecit, de quo in mediū decertetur. Quis enim principatus, quod imperium, quæ gloriæ materies, his qui ſuperſunt relicta eſt?quæ omnino agendi poteſtas,quā quoduis decretum Proconſulis facilè non inuertat, &

deſtruere poſsit?quæve, etiam ſi integra permaneat, digna haberi & idonea poſsit, cui magnopere ſtudeas, & operam naues? Enimuero non ſemper incẽdia de ſacris publicisve ædibus initium ſumunt, ſed ſæpenumero è domuncula, lucerna parumper neglecta, ingens erumpit flamma: vel ignis ſenſim conceptus, palea deinde & fomẽtis refocillatus mirum in modum ardere incipit, & primis quibuſque correptis longius ſerpere, & maximam ſtragem dare: Ita ſeditiones in ciuitatibus non magnæ ſemper contentiones, nec de publicis rebus diſsidia incendere concitaréque ſolent: verum plerunque priuatis creatæ offenſionibus, in publicam peſtem certando progreſſæ ſunt, ſtudiis & contentionibus mutuis auctæ. Quas ob res principem ciuitatis & virum ciuilem oportet eiuſcemodi parua futuræ cladis initia nihilo ſegnius præuenire, itaque curãda & opprimenda ſuſcipere, vt aut nuſquam exiſtere poſsint, aut ſi quà extiterint, præfocẽtur, ne paulatim aſſumptis viribus luculenter ſuccreſcant, poſtremò ſuapte magnitudine Rempublicam taxent & occupent. Quod ſi tolli penitus nequeant, ad eos ſaltem reiiciantur, è quorum priuatis ſtudiis & diſſentionibus ortum ſumpſiſſe videntur. Attendendũ præterea ſibi ducat, & aliis prædicandum, ſæpe vſu venire, priuatis & paruis neglectis rebus initio, nulla cura, nullis medicamentis adhibitis, inde calamitates etiam publicas extitiſſe. Delphis maximam idcirco ſeditionem ortam accepimus, quod Orgilaus Phalidis, filius Cratetis ducturus filiam, dum rem ſacram de more facere vult, cratera ſtantem inter

libandum vltro fortéque derepente ruptum animaduertit, potentum hoc deuouendum ratus, infectis nuptiis, relicta ſponſa, cum patre inde confeſtim abiit. Ea re Crates infenſus, Orgilaum & fratrẽ non multo poſt ſacrificãtes adortus, vt pręcipites ſe darent peſſum iri compulit. Iterum amicos familiaréſque ſupplices in templo Prouidentiæ impetu dato oppreſsit. Poſtremo Orgilai fratres Cratetem & factionis eius homines ex compoſito aggreſsi interemerunt, déque pecuniis, nuncupatis Piacularibus, inferiora templa ædificarunt. Adoleſcens Syracuſis quidam amatæ adoleſcentis amici profecti peregre, ſibi creditæ ſtuprum intulit: rediens ille reſciuit facinus, vlturuſque iniuriam inuicem vxorem amici ſtuprauit. Re vulgari cœpta, maior natu ciuis in ſenatum retulit, vtrunque ab vrbe eliminari, prius quàm ciuitas velut contagio ſceleris infecta, ad diuerſa propenſa ſtudia, & ad inteſtinas hinc profecta inimicitias ſeipſam euertat: cæterum perſuadere ſenatum potis non fuit: orta ſeditione, in diuerſaſque partes ciuibus raptis, quæ fuerat egregia ciuitas, maximis implicita malis, variiſque agitata calamitatibus demum corruit. Iam ipſe tu tibi domi tenes certa exempla: inimicitias, inquam, Pardali atque Tyrrheni. Qua in re parum abfuit, quo minus vrbs Sardes euerteretur, de paruis priuatiſque cauſis, in ſeditionem & bellum inteſtinum impulſa. Ciuilem itaque virum eiuſmodi tanquam in corpore aliquo vitia, quæ poſſunt emanare latius, nequaquam contemnere & floccifacere decet, ſed prouiſa eminus ſtatim opprimenda ſuſcipere. Qui enim hęc

proſpicit, & magna is quæ ſunt parua efficere, & parua ipſa in nihilum redigerę poſsit, vt inquit Cato. Ad quæ perſuadēda nulla mihi videri poteſt potior ratio, quàm ſi inducas animum, in tuis priuatis diſceptationibus manſuetum teipſum & exorabilē exhibere, atque in primis perſiſtere cauſis, nulla per contentionem concitandæ iræ gratia adiecta materia, nullis irritatis affectibus, quibus negotium magis exaſperetur, & æquo acerbius fiat. Iam luctą cęſtibuſq; certantium manus loris vinciri leniter & pauxillum prohiberi conſueuit: nēpe vt ictus molliter emittantur, & inflicta vulnera non magnum dolorem afferant, ne certatores doloris commoti ſenſu, ad grauem, & penè inſanabilem pugnandi excādeſcentiam prouehantur. Simili ratione in foro, & ciuilibus controuerſiis, ſat erit nudis explicatiſque rationibus cauſam ſimpliciter agere, non confictis ad libidinem criminibus, congeſtis maledictis vndique, & iurgiis atque minis admixtis, tanquam veneno tela inficere, eáque præacuta in aduerſarium per inſidias iactitare. Quo fit vt cauſæ ſuapte natura leues, atque priuatę, ad publica crimina, deploratamque luem ſtudio & contentione trahantur. Qui vero ſe talem in cauſis propriis exhibere poteſt, is profectò facile perſuadere aliis, vt ſe volentes libentéſque dicto eius audientes exhibeāt, quando maximè publicæ ipſæ contentiones & cōtrouerſiæ, ſi priuatas offēſiones ſubducas ac demas, leuiores effici ſolent, nec moleſtum quippiam inſanabiléve omnino afferre.

FINIS.

AD D. ALEXANDRVM VI. Pont.Max.Caroli Valgulii Brixiani, Cardinalis Valentini Secretarii, præfatio.

S APIENTIBVS] accepi, beatiſſime Pater, non modò magiſtratũ atque imperiũ pateſacere ingenium adminiſtrãtis viri, & naturam ac mores, ſed virum quoque oſtẽdere ipſius magiſtratus & imperii vires, dignitatem, ac poteſtatẽ. Nam quum tam variæ multiplicésq; ſint hominum naturæ, tam abditæ aliquorũ mentes, ocultáque ingenia, vt non modò ab aliis rectè percipi iudicarique non poſsint, ſed multi ne ipſi quidem ſciant quid præſtare poſſent, ſi experiundi ſui facultas aut neceſsitas daretur: in magiſtratu ac principatu vir conſtitutus, quàm ſit prudens, quàm iuſtus, quàm continens, quàm beneficus, atque omnino penetralia cordis mentiſque ſuæ aperiat neceſſe eſt. Contrà verò & ſunt, & fuerunt aliqui, quorum certè mores reprehendi non poſſunt, ſed neque imperii magiſtratusve dignitatem tueri, nec ipſius poteſtatem magnificentius exercere, nec vires latius explicare ſciuerunt. Rurſúsque alii autoritatem magiſtratus excellentia ingenii auxerunt, & præclariorem reddiderunt quàm acceperint. Te verò, ſanctiſsime Princeps, ſedes Petri iuſtiſsimum eſſe, te prudentiſsimum, te pacis & quietis amantiſsimum oſtendit quotidie magis. Tu quoque ipſam ſedem his ipſis virtutibus, & pluribus aliis exornas, dignitatíque eccleſiæ atque autoritati præſtantia ingenij, conſilij altitudine, & animi magnitudine ac robore ſplendorem addis & ornamentum. Ceremoniarum

prætereа,cultúsque diuini diligentiſſima obſeruantia,pietatéque ac religione ipſam condecoras.Teq́ augurор, quin potius compertum habeo, dies ac noctes meditari, quomodo poſſis augere ſedis Apoſtolicæ maieſtatem : quanquam hoc tempore perquam ſit arduum. Nam vſque adeo creuit perfidia Chriſtianorum hominum, tantam licentiam abutendi eccleſiæ bonis ſibi principes vſurparunt, vt quæ ad decus vtilitatémque Chriſtiani populi altitudo mentis tuæ cogitat & concipit, tranſigere perquam ſit difficile. Rectè enim cogitata, prudentérque cõſultata, externa aliqua vi atque perfidia, aut difficultate pecuniaria impedita ſæpe retardantur. Equidẽ ſic eſſe exiſtimo, quod quemadmodum bonitas primum orta eſt, ſubitò emerſit improbitas : & lux effulſit, continuò tenebræ ſubſecutæ: ita quum primum Chriſtus claues regni cœlorum Petro tradidit, protinus aduerſarius noſter ipſis obſtacula & impedimenta excogitauit, atque ita ſemper vt poſſeſſor nouus illarum creatur, pro ingenio, proq́ natura illius maiora minoraq́ molitur impedimenta & machinatur. Quare vt te nouit, beatiſſime Princeps, æquitate, ſapientia præſtantem, pietate ac religione inſignem, téque perpetuò cogitantem, quomodo ad iter ſalutis reuocare poſſis deerrantes iamdudum Chriſtianos, in ſolio Petri fuiſſe collocatum, ſic ipſe omnes ſuas acies in peruerſis & inquinatis potentum hominum in ſedem Apoſtolicam mentibus armauit, ne tua optima voluntas, ſaluberrimáq́ conſilia, tantum fructum Reipublicæ Chriſtianæ parent, nec virtus probitáſq́ tua vt meretur elucеſceret. Veruntamen dubitandum non eſt, quin æquitas ſuperatura ſit iniquitatem, & optima voluntas tot maturis conſiliis, diligentiáque gubernata, prauas & impias voluntates aut oppreſ-

ſura ſit, aut ad ſanitatem reuocatura. Sed quoniam in administrandis rebus tum publicis, tum priuatis, in cuiuſq; animo naturalia etiam impedimenta quædam non parua exiſtunt, quibus fit vt vita hominum, in quocunque ſint ſtatu, variis perturbationibus afficiatur, & animus noſter in deliberando, conſilióque capiendo in diuerſas ſententias diſtrahatur, & quaſi bello inteſtino vexetur, de eo genere toto Plutarchus, rerũ humanarum vir peritiſsimus, & in omni genere ſapientiæ præſtantiſsimus, accuratè & acutè libellum Græca oratione compoſuit. Eum ego, quia fundamenta continet virtutum moralium, & ad res agendas magnopere conducit, in linguam noſtram conuerti, & nomini Sanctitatis tuæ dedicaui. Cui me quoque ipſum iampridem dedicaui, & conſecraui.

PLVTARCHI CHAERONEI LIBER DE VIRTVTE MORVM.

Carolo valgulio Brixiano interprete.

DE VIRTVTE, quæ ad mores ſpectare dicitur atque exiſtimatur, maximè verò vti à contemplatiua differt, quòd animi affectum materiæ, & rationem formæ gerẽtem vices habeat, diſſerere propoſitum eſt, quæque ſit eius ſubſtantia, & quomodo naturaliter ſubſiſtat, & vtrum ea pars animi, quæ illam ſuſcepit, propria ratione ſit compoſita & moderata, an parti-

ceps ſit alieni: Idque ſi ita eſt, num vt ea quæ cum præſtantiore vi commixta ſunt, an potius quòd veluti præfectura quadam atque imperio vtatur, alterius particeps eſſe principis dicitur poteſtatis. Quòd autem virtus omnino à materia ſemota atque impermiſta eſſe, ac permanere poſſit, latiſsimè patere arbitror. Sed aliorum præſtat breuibus recenſere ſententias, non hiſtoriæ magis cauſa, quàm vt noſtra clariora atque firmiora explicatis illis exiſtant. Menedemus itaque Eretrienſis multitudinem ſuſtulit virtutum ac differentias, quaſi vna eſſet, ac pluribus nominibus vteretur. Idem enim temperantiam ac fortitudinem & iuſtitiam, veluti gladium & enſem appellari. Ariſto Chius vnam & ipſe ſubſtantiam virtutis faciebat, eamque appellabat ſanitatē, ſed differentes numeroſasq́ue fieri aſſerebat, quum aliud atque aliud ſpectaretur, vt ſi quis viſum noſtrum cum alba contuetur, albiuiſum, & cum atra atriuiſum appellare velit, aut quid aliud huiuſmodi. Nam quum virtus quid ſit agendum, quidve fugiendum conſiderat, prudentiam appellari contendebat: cupiditates verò coërcentem, & modum voluptatibus adhibentem, temperátiam: quæ autem in ſocietatibus, & rebus cum aliis contrectandis verſatur, iuſtitiam. Quemadmodum gladius quum ſit vnus, aliud alias ſecat, & ignis in diuerſas agit materias eadem vtens natura. Videtur autem & Zeno Cittieus in eadem deſcendere ſententiam, definiens iuſtitiam eſſe prudentiam, quæ ſuum cuique tribuit, in rebuſq́ue aſſumendis temperantiam, & in perpetiendis fortitudinem. Et qui ipſum tuentur,

cenſent in his ſcientiam á Zenone prudentiam appellari. Chryſippus veró ſuam cuique qualitati ratus virtutem attributam eſſe,examen,vt inquit Plato, nec vſitatum, nec cognitum excitauit virtutum. Vt enim á forti ac manſueto fortitudinem & manſuetudinē,& à iuſto iuſtitiā,ſic à gratioſo gratioſitates,& á bono bonitates, & à magno magnitudines,à pulchro pulchritudines, atque alias huiuſcemodi dexteritates,comitates & vrbanitates in numero virtutum ponens, multis abſurdiſque nominibus nihil indigentem referſit philoſophiam. Communiter autem inter hos omnes conuenit, virtutem eſſe principis animi diſpoſitionem,& facultatem quandam á ratione manantem,quin potius ipſam eſſe rationem: Idque firmum & ratum, & immutabile habent,nec putant id animi quod ratione vacat, affectibuſque perturbatur,diſcrimine vllo, naturaque ipſa animi ab eo quod ratione præditum eſt,eſſe diſtinctum:ſed eandem animi partem, quam intellectum principemque appellant, continuis mutationibus conuerſionibuſque obnoxiam; & in affectionibus,& per varias habitus vel diſpoſitionis mutationes vitium fieri atque virtutem, ac nihil in ſe habentem quod ſit expers rationis, diciq́ue à ratione auerſum, quum motus animi auidè concitatus ac vehemens, atque impotens ad aliquid abſurdum præter delectum rationis effertur. Affectum enim eſſe dicunt rationem improbam atque effrenatam & proteruam,ex prauo peccantéque iudicio ortam, quum vehementiam roburq́ue accepit. Hi autem mihi ignoraſſe videntur, quòd quiſque noſtrum

Virtus quid.

Affectus.

verè duplex compoſituſque eſt,nec illam animi duplicitatem præuidiſſe,ſed tãtum perſpicuam illam, quæ eſt animi & corporis commixtionem. Quòd verò ipſius animi in ſeipſo compoſitum ſit quiddam biforme atque diſsimile, quaſi alio corpore rationis experte atque participe commixtum & compactum, Pythagoram neſciuiſſe non eſt conſentaneum, coniecturam facientibus à ſtudio muſicæ illius viri,quam animo pacandi ſedendique eius gratia adhibebat:tanquam non vniuerſus præceptioni doctriniſque obtemperaret, nec à vitio ratione diſtraheretur,ſed alio quodam perſuadendi præſidio indigeret & formatione atque conciliatione, niſi omnino ad philoſophiam intractabilis atque inobediens eſſet futurus. Sed appertiſsimè & conſtanter, atque indubitatè Plato intellexit, quòd huius mũdi animãs nec ſimplex eſt,nec incompoſitus, nec vniformis,ſed ex eiuſdem, atque alterius poteſtate commixtus, tum eodem ſemper ſe modo regens & verſans,vnôque ac ſimili ordine vtens, conſtanti atque prævalido, tum in contrarios, errabundoſque motus,ac circulos diuiſus,primordium diſsidii, & mutationis,ortibus & corruptionibus quæ fiunt, in terra dedit. Humanũs quoque animus pars vel ſectum quum ſit vniuerſi, & rationibus numeriſque ad illorum cœleſtium exemplum compactus,nec eſt ſimplex,nec vnius modi.Sed alterum habet intelligentiam atque rationem, quam præſtare naturaliter imperareque homini conueniens eſt: Alterum verò turbulentiam affectuum habet, impoſque ra-

tionis eſt, & erroribus refertum, & ſuaui, ſuaq; ſpõte inordinatum. Quo rurſus bipartito, aliud ſemper cũ corpore verſari, ipſumque colere ſuapte natura deſiderat, & appellatur concupiſcentia: Alia verò pars interdum ipſi ſe dedit appetentiæ, quandoque verò rationi vim roburque ſuppeditat, eaque dicitur iraſcentia. Declaratur autem in primis differentia compotis rationis atque intelligentiæ partis itinere contrario aduerſus concupiſcibilem & iraſcibilem, quòd hæ aliæ, ſunt & diuerſæ, quum ſæpe non obtemperare ei quod optimum eſt, ac reluctari manifeſtò deprehendatur. His principiis plurimum vſus eſt Ariſtoteles, vt ex eius ſcriptis late patet. Poſtea verò iraſcibilem concupiſcentiæ attribuit, quòd ira libido quædam ſit vindictæ, perpetuoque vſus eſt parte affectibus perturbata rationeque carẽte, tanquam differenti ab ea quæ eſt particeps ipſius: nõ quia omnino ſit expers rationis, quemadmodũ ea animi pars qua ſentimus, nutrimentũque ſuſcipimus & vegetamus. Nam hæc omnino ratinonem non audiunt, & modo quodam ſurda ex carne germinarunt, ac penitus in corpore ſunt demerſa. Quæ verò affectionibus, obnoxia eſt, quanquam propria caret ratione, & eſt expers eius, alioqui tamen vt eam audiret, ad ipſamque ſe conuerteret, cederet, & informaretur, natura facultatem conceſsit, niſi in totum perdita profligataque exiſtat à voluptate victuque intemperanti. Qui autem admirantur, quomodo parere rationi poſsit id quod rationem non habet, hi mihi non videntur mente complecti, quantæ ſint rationis vires,

& quò penetrent, occupando & ducendo non duris quidem, nec renitentibus modis, ſed informantibus & ad cedendum parendumque diſponentibus. Quæ res eſt, omni neceſsitate ac violentia ad tranſigendum efficacior. Quandoquidem ſpiritus ac nerui, & oſſa, & reliquæ corporis partes ratione carent, ſed quum animi motus oritur, quatiente quaſi habenas ratione, omnes intenduntur, & expediuntur & patent. Pedes ad curſum parati, manusque ad iaciendum, atque capiendum, id animo cogitante ſunt præſto. Præclarè autem Poëta id quod ratione vacat, & affectus habet turbidos, & cum ratione conformatur, his carminibus ante oculos ponit:

Illi, dum lacrymans luget præſente marito,
Formoſæ malæ lacrymarum rore madebant.
Vxorem ſed flentem animo miſerantis Vlyßis
Lumina palpebris ſtabant immota quietis,
Cornua ceu & ferrum, mente occultante dolorem.

Declarant id quoque in formoſis, quos tangi vetat & ratio & lex, pudendorũ fugæ & receſſus, quæ iacent ac minimè commouentur. Quæ res præſertim amantibus venire ſolet vſu, quum poſtea ſororis aut filiæ amatores per imprudentiam fuiſſe cognouerunt. tum enim ſeſe contraxit cupiditas & inhoruit, corpusque partes ſuas conſentientes cum iudicio præbuit. Enimuero cibos atque opſonia ſæpe aliqui perlibenter aſſumpſerunt, qui poſtquam ſenſerunt & didicerunt, aliquid ſe impurum & illegitimum ediſſe, non modò iram morſumque iudicio adhibuerunt, verum & corpus ad opinionem conuerſum & completum, vomitiones nauſeantesque

que

quę diſturbationes occupant. Vereor autem, ne omnino friuola pueriliaque orationi exequi videar, pſalteria, lyras, pectidas, tibiaſque perſequens, & quæcunque muſicæ conſona, & inde appellata architectantur homines, affectibus humanis inanimata conueniunt, ſimulque flent & concinunt, & vnà intemperanter feruntur, iudicia, affectiones, moréſque vtentium referentia. Nam & Zenonem in theatrum ad citharam, canente Amœbeo, eamus dixiſſe diſcipulis ferunt, vt perdiſcamus quæ inteſtina, & nerui, & lingua ac oſſa, rationis rhytmiq; participantia, & ordinis concentum vocémque edunt. Sed his prætermiſsis libenter eos interrogarem; ſi canes & equos auéſque domeſticas vident cōſuetudine quadam & educatione, ac præceptione voces prudentes reddere, rationique obtemperantes motus & habitus, actionéſque, moderationem quādam & vtilitatem noſtram continētes, Homerumque dicentem audiunt, Achillem equos hominéſque hortari ſolitum ad pugnam: cur adhuc admirantur ac dubitant, id quod iraſcitur in nobis, & cupit, & dolet, & lætatur, obedire prudentię, ab eaque affici, cū & incola ſit, nec abſciſſum, nec extrinſecus fictum, neque vlla neceſsitate aut plagis formatum, ſed à natura dependeat, cum eo ſemper verſetur, educetur, & conſuetudine compleatur ac more? vnde rectè appellati ſunt mores. Sunt enim mores, vt compreſſè dicam, qualitas animi ratione vacātis. Quod nomen inditum fuit propterea, quòd qualitatem hanc & differentiam à more ipſe animus irrationalis à ratione conformatus capit. Cui quidē non eſt

Mores quid, & vnde dicantur.

conſilium, commotiones animi & affectus ſtirpitus euellere: neque enim poteſt, nec opus eſt, nec expedit: ſed terminum quendam & ordinem ei præſcribere, moraléſque virtutes conſtituere. Quæ quidē ſine affectione motuque non ſunt, ſed ſymmetriæ ipſorum & mediocritates. Imprimit enim, informat ipſa prudentia commotarum affectionum vim, habitúmque conſtituit vrbanum. Tria enim hæc in animo eſſe dicunt, potentiam, affectum, & habitum. Poteſtas principium eſt, & materia affectus, vt iracundia, verecundia, atque huiuſmodi procliuitates. Affectus eſt ipſius potentiæ commotio quædam. Habitus verò, vis & confirmatio potētiæ in parte irrationali à conſuetudine inſita. Si perperam à ratione ductata, & recta fuerit affectio, vitium exiſtit: ſin probè, emergit virtus. Sed quoniam nō omnem virtutem mediocritatem faciunt, nec moralem appellant, de earum virtutum differentia altius repetito principio dicendum eſt. Rerum omnium alia abſolutè quodammodo ſe habent, vt terra, & cœlum, & aſtra: alia erga nos modo quodam affecta ſunt, vt bonum, malum, eligendum, fugiendum, voluptas, dolor. Vtrunque ratio complectitur. Superioris generis ſcientia eſt & contemplatio. Ex altero, quod videlicet nos reſpectat, deliberandi facultas oritur. Et agendi huius virtus eſt prudentia, illius verò ſapiētia. A ſapientia autem differt prudentia in eo quòd à contemplandi genere ad actiuū, affectionibuſque agitatum conuerſione, & reſpectu quodā facto ſecūdum rationē prudētia ſubſiſtit. Quapropter prudētiæ fortuna opus eſt. Sapiētia verò ne conſilio quidē

eget ad ſuum finem conſequãdum: In æternis enim, & eodem ſemper modo ſe habentibus verſatur. Et quemadmodum geometria non conſultat, vtrum triangulus in ternos angulos abeat, duobus rectis æquales, ſed nouit: ſunt enim conſilia earum rerum, quæ aliâs aliter ſe habent, non autem firmarum atque immutabilium: Sic mens contemplatiua prima ſtabilia, vnam ſempiternamq́ue naturam habentia, nulliſq́ue obnoxia mutationibus exerceris, à conſilio capiendo libera eſt. At prudentiam in rebus errorum, ac turbulentiæ plenis, immerſam ſæpe cum fortuitis miſceri neceſſe eſt, & conſultatione in rebus dubiis vti, & vbi conſuluerit, iam agere irrationali quoque aſsiſtente atque præſente & ſimul à iudiciis tracto: motione enim indigent animi naturali. Qui quidẽ in affectione mores efficit ratione indigens moderatrice, vt ille motus mediocris adſit, nec vltra modum citráve conſiſtat: Quod enim vacat ratione, & affectionibus ſcatet, commotionibus vtitur tum vehementioribus & concitatis, tum mollioribus lentioribuſq́ue quàm conueniat. Quo fit vt in omni actione noſtra officium vno modo perficiatur, & pluribus ab eo diſcedatur. Aſſecutio enim ſigni vna ſimpléxque eſt, aberratio autem multiplex, ſiue quid præſtet mediocritati, ſiue ab ea ſuperetur. Huius igitur quę in rebus agendis verſatur rationis ſecundum naturam munus eſt, immoderatos redundantéſque affectus & cõmotiones coërcere ac reſecare. Vbi enim præ imbecillitate atq; mollitia, ac metu, vel torpore motus refugit, officiumq́ue & honeſtatẽ deſerit, tũ

præſto eſt illum excitãs & ſubleuans. Vbi verò cõtrà ſeſe effert inſolenter plurimus atque incõditus, & inordinatus, vehementiam aufert & reprimit, atque ita affectuum commotionem moderans, & intra terminos continens, virtutes morum in parte animi experte rationis cõſtituit, inter exceſſum atque defectum medium obtinentes locum: Non tamen omnem virtutem in mediocritate ineſſe dicendum eſt, ſed eſt quædã minimè indiga eius animi partis, quæ eſt rationis impos, in pura conſtantique mente cõſtituta, ſapientia videlicet atque prudentia, ſuapte natura perfecta, præſtantiaq́ue rationis & ſummitas ac vis, qua ſumma diuinitas, ſcientiæ atque beatitudo intenditur. Hæc verò corporis gratia neceſſaria, & affectuũ & commotionum egens, quibus tanquã inſtrumentis & miniſteriis ad res agendas vtatur, irrationalis animi haudquaquam exiſtens interitus nec extinctio, ordo atque modus, ſua quidem vi, & ipſa qualitate ſummitas eſt, quantitate verò mediocritas circuncidens & amputans quod redundat & deeſt. Quoniam autẽ medium multipliciter dicitur, quod medij genus virtus teneat dicendum videtur. Commixtum igitur medium eſt ſimplicium, vt albi & nigri fuſcus color, & quod continet & continetur, ipſius continentis & contenti, vt duodenarij & quaternarij octonarius numerus eſt medius, & quod neutrius extremi particeps eſt, vt boni & mali quod eſt indifferens. Nullo ex his modo virtus medietas dicenda eſt: neque enim commixtio eſt vitiorum, neque continet ſuperatum, neque complectitur excedens id quod decet, neque omnino ab af-

fectionum motibus libera eſt,in quibus eſt magis & minus. Fit ergo, in primiſq; dicitur medietas ei qui eſt in ſonis atque harmonia congruenter. Ea enim vox eſt concinna,quemadmodum in fidibus poſtrema & ſuprema: Quarum alterius nimiam acuitatem, alterius grauitatem deuitat, ipſaque quum ſit motus atque potentia in irrationali anima, quod ſolutum & languidum eſt,aut intentum, atque omnino plus & minus ab appetitione naturali amputat & demit, modum atque conſtantiam affectibus adhibens. Fortitudinem itaque mediocritatem eſſe dicunt timiditatis & temeritatis, quarum alia ſuperatur à modo,altera ei præſtat in iraſcentię affectu. Liberalitatem verò auaritiæ & prodigalitatis: Manſuetudinem indolentiæ & crudelitatis. Ipſamque iuſtitiam in commerciis nec minus,nec plus quàm conueniat tribuētem. Temperantiam autem in medio ſtuporis ſiue inſenſibilitatis & intemperantiæ ſemper cupiditates refrenantem. In quo maximè apparet cognitio differentiæ partis animi,quæ eſt expers, & eius quæ eſt compos rationis, & quantum inter affectum interſit & rationem oſtendit. Haud enim à continentia differret temperantia, nec ab intemperantia diſcreparet incontinentia, quum vtraque in voluptatibus cupiditatibuſque verſetur, ſi idem in animo eſſet,quod naturaliter appetit, & quod iudicat. Nunc autem temperantia eſt, quum quaſi pecudem irrationalem animam obedientem ac mitem ratio regit,& tractat,in cupiditatibus ipſa vtens cedēte moderationem, & id quod decet ſuſcipiente. At continens agit quidem & ipſe illam vali-

da ratione, ac ſuperante cupiditates, verum non ſine dolore parentem,ſed obliquam, & tergiuerſantem ducit, tanquam plagis,& freno coactam, atque cōpulſam,certamine inteſtino atque tumultu cōpletus. Quale ſimilitudine quadam Plato fingit in iumentis eſſe vehiculum animæ trahentibus,quum deterius ſub iugo cum meliori colluctatur, & aurigam conturbat,reſiſtere à tergo & ſumma cura cōtendere acriter coactum ſemper, ne punicea è manibus excidant lora,vt inquit Simonides. Quare nō cenſent virtutem perfectam eſſe continentiam, ſed diminutam: non enim medietas exiſtit ex conſonantia praui ad bonū, neque reſecatus eſt affectus vehementior,neque obtemperat prudentiæ, nec cum ea conſentit appetitus,ſed accipit,& facit dolorem neceſsitate repreſſus,tanquam in ſeditione hoſtis & inimicus ſimul habitat,odoribus ſimul & peanibus & gemitibus cōpletus eſt continentis animus propter inæquabilitatem atque diſsidium. Quam ob cauſam incontinentiam eſſe diminutum vitium, & intemperantiam ex toto vitium arbitrantur. Quum enim habeat affectum, & rationem improbam, & perturbatā,tum cupiendo ad id quod turpe eſt prolabitur,tum improbè iudicando cupiditatibus aſſentitur,ſenſumq́ue abiicit peccatorum. At incontinentia ratione iudicium rectùm tuetur, affectione verò validiore quàm ſit ratio præter iudiciū fertur. Vnde ab intemperantia differt, quòd in incontinē-tia ab affectu ſuperatur ratio,in illa ne pugnat quidem:in hac contradicens cupiditates ſectatur,in illa cum aſſenſione ſubſequitur: in hac cum dolore

participeps eſt malefactorum, in illa cum voluptate: in hac inuitus honeſtatem prodit, in illa libens turpitudinem amplectitur. Et harum quoque differentiam non modò facta, ſed etiam oratio declarat. Intemperantum enim ſunt voces huiuſmodi:

Gratia quæ, vel quid iucundum, ſi Venus abſit
Aurea? curæ hæc quum non mihi erunt, moriar.

Et alius inquit: Bibere, & eſſe, & Venere vti, cætera ego omnia additamenta voco. Hic toto ex animo cũ voluptatibus conſentit, eaſque tuetur. Nec minus qui dixit, ſine me interire, hoc enim mihi expedit, iudicium cum affectu ægrotans habet. Continentię verò longè aliæ, ac diſcrepantes: Rectè ſentientem me violat natura. Et illud: Hei hei cœlitus inuectum eſt hominibus malum, quũ quis meliora videt probatque, deteriora ſequitur. Simul & illud: Trahit iam vis iræ, nec queo reſiſtere, littoralis vt hamus ancoræ in mari. Littoralem hamum appellat auerſum à ratione ac minimè aptum, ſed animi imbecilitate atque mollitia iudicium abiicientem: Neque illa ſunt ab hac ſpecie remota: Ceu nauis terræ pendeo laqueis: Secundus flat ventus, ac nos non tenent rudentes. Rudentes vocat iudicia turpitudini repugnantia, deinde tanquam ab impetu venti ab affectu concitato refracta. Et certè intemperans velis paſsis ad voluptates à cupiditatibus fertur, & ſeſe illis dedit, ad eáſque dirigit. Obliquus verò incontinens, & tanquam ſe cupiés efferre, atque expellere affectionem effrenatam, hac demum trahitur, & in turpitudinem incidit. Qua in re Anaxarchum irridebat Timo, cui fiducia iuſta inerat, conſtantiâque ingens:

Robore Anaxarchum dicunt viguiſſe canino,
Qui quanquam ſic eſſet, erat miſer attamen, vt fert
Fama: trahebat enim genium ſlimulando voluptas,
Quam plerique ſolent fortéſque horrere ſophiſtæ.

Non enim ſapiens eſt continens, ſed temperans, nec ſtultus incontinens, verum intemperans. Nam temperans rebus honeſtis gaudet: intemperans verò ne turpibus quidem dolet. Sophiſtici igitur animi eſt incontinentia, habentis quidem rationem, ſed quæ rectè intelligit conſtanter tueri non valentis. Taléſque inter ſe differentias habent incontinentia & intemperantia.. At continentia rurſus & intemperantia eaſdem habent rata rationum comparatione contrarias. Morſus enim, & dolor, & ægritudo nondum continentiam reliquerunt. Temperatus verò animus vndique eſt æquabilis & pacatus continentia & concordia expertis animi rationis, & cõpotis eius, tranquillitate admirabilique quiete ornatus & compoſitus, in quem intuens dicas, Conciderant venti, iam & tranquillus ſine vento Pontus erat: nanque ipſe deus ſedauerat vndas vehementes, inſanos rabidoſque motus cupiditatum reſtinguente ratione, & quibus natura indiget, eos ſibi conſentiẽtes obtemperantéſque in actionibus voluntariis parante, vt neque rationem præcurrant, nec terga vertant, nec ordinem turbent, nec dicto non ſint audientes: verum vt omnis motus, quocunque velit ratio ducere, paratus ſequi, ceu lactens nullus cũ equa ſimul currat, Xenocratis cõfirmãs ſententiam dicentis, quòd verè philoſophantes ſpõte agũt, quæ ceteri metu legis facere ſolẽt inuiti,

tanquam verberibus canes, ac ſtrepitu muſtelæ, á voluptatibus repulſi formidine ſuppliciorũ. Quòd autem in animo quidam circa cupiditates huiuſcemodi * firmitatis ſenſus & differentia fiat, quaſi re quadam cum illis pugnante & contradicente, perſpicuum eſt: quanquam nonnulli aſſerunt affectum aliud à ratione non eſſe, nec inter duo diſsidium ac ſeditionem, ſed vnius nominis in vtranque partem mutationẽ celeritate atque velocitate ſua noſipſos latentẽ, non præuidentes, quòd idem in animo eſt, quod naturaliter cupit, pœnitet, iraſcitur, timet, & ad turpitudinem fertur voluptate ductum: & quod receptui canit, vaganſque fuſius reuocat. Libidinem enim, iram, metum, & cætera huiuſmodi, opiniones eſſe, & iudicia peruerſa & praua, non in peculiari vna parte animi, ſed totius principis animi momenta, ceſsiones, aſſenſus, & motus, & ideo operationes quaſdam eſſe paulo momento concidentes: vt puerorum curſus impetum & concitationem ad errorum procliuitatem præ imbecillitate atque inſtabilitate habent. Et hæc primum quidem in operatione & ſenſu. Nemo enim, inquiunt, in ſe ipſo appetentis in id quod iudicat ſentit conuerſionem, nec contra in id quod appetit iudicantis. Nec ab amore diſceditis qui amat, quando conſiderat, abiiciendum eſſe amorem, & aduerſus ipſum eſſe pugnandum. Nec rurſus deſinit ratiocinari, & iudicare, quando á cupiditate mollitus cedit: verum & ratione affectui contrait, & in ipſo adhuc eſt, ac iterum ab affectione correptus cogitatione erratum percipit, & neque affectu rationem interimit, neque

* στερεότητος

conſiderando ac reputando ab affectione eſt liberatus: atque ita ſe huc & illuc transferens princeps animus vtriuſque medius & communis exiſtit. Igitur hi quum modò cupiditatem, modò cupiditati oppoſitam rationem animum, cui natura principatum tribuit, fieri arbitrantur, nihil mihi differre videntur ab his, qui non rentur aliud eſſe venatorē, & aliud feram, ſed idem corpus mutatione vtens, nunc feram eſſe, nunc venatorem fieri. Quorum illi in re clara hallucinantur, hi verò teſtificantur contra ſenſūm, non vnius mutationem, ſed duorum inter ſe pugnam & contentionem percipientem. Quid ergo dicunt? nonne id hominis, quod deliberat & conſilium quærit, ſæpe in duo ſcinditur, & in contrarias diſtrahitur ſententias? quum dubitatur an quid ſit vtile? At illud eſt vnum. Rectè quidem reſpondemus, ſed euentū diſsimile eſt: Non enim ſecum ipſa pugnat prudentia, verum vna vtens facultate diuerſa init cōſilia atque rationes. Quin potius vna ratio eſt, in aliis verſans rebus tanquam materiis differentibus. Quo fit vt ægritudo in cogitationibus vacuis affectione non inſit, neque quaſi violati præter ſententiam alterum probent, ni Hercule aliquis affectus tanquam in trutina deliteſcat. Nam id ſæpe vſu venit, vt non ratio rationi, ſed ambitio, aut contentio, aut metus oppoſitus diſceptantium ſententiis inter ſe duorum ſpeciem præbeant, vt in his declaratur:

Sed pugnare metus, retro pudor ire vetabat.

Et in hoc: Iugulari graue eſt, ſed gloriam parit: viuere autem turpe, ſed ineſt voluptas. Et an rerum

contractandarum iudicia illabentes affectus plurimam iniiciunt moram. In ſenatu verò conſiliiſque principum qui ad gratiam loquuntur, non duarum ſententiarum probant alteram, ſed alicui affectioni adhæreſcunt, prodita & ſpreta vtilitate. Quapropter in ciuitatibus, quas regunt optimates, magiſtratus non ſinunt oratores affectus commouere. Recto enim pondere ratio ad id quod eſt iuſtum repit: quòd ſi affectus inſit, pugnam committit atque diſſidium voluptas ac dolor cum eo quod iudicat & deliberat. Quod ita eſſe declarent in philoſophia conſiderationes, in quibus nonnumquam contingit, vt ab aliis cum dolore quiſquam trahatur, & ſæpe à ſentētia abducatur. Quin ipſe Ariſtoteles, & Democritus, & Chryſippus quædam quæ antea probauerant, ſine perturbatione ac morſu cum voluptate repudiarunt: Quia contemplanti diſcentique animo nullus officit affectus. Verum in his rationis expers animus quieſcit, nec eſt curioſus. Quocirca quum veritas ſe aperuit, eam ratio amplectens libenter falſitatem declinauit, propterea quòd in ipſa eſt credendi mutandæque ſententiæ poteſtas. Nam conſilia & iudicia in rebus agendis, multorumque viuendi rationes affectibus obnoxiæ, ancipitem viam rationi atque difficultatem præbent, occupatæ, ac perturbatæ ab irrationali ſeſe contra ipſam voluptate aliqua, aut metu, aut ægritudine attollente. Horum arbiter eſt ſenſus, ac iudex, vtrunque contingens: nec ſi alterum vincit ipſum victum necauit, ſed vi trahit renitens. Qui enim amanti conſulit, ratione aduerſſis

affectum vtitur:quaſi ſimul in anima inſit vtrunque, & tanquam manu aliam inflammatam partem palpente & premente, ac duo diſsidentia ſentiente. In conſiliis quoque quæ vacant affectu, & in conſiderationibus, quas plurimas habet contemplandi genus, ſi æquæ pares〈que〉 ſint, iudicium non inde oritur,ſed dubitatio:quæ eſt quum intelligentia à contrariis probabilibus ſiſtitur & firmatur: ac ſi pondus aliquod alteri accedit,pars victrix ita diſſoluit alteram,vt nec dolorem vllum faciat; nec opinioni aduerſetur. Atque omnino ſi ratio rationi opponi videatur,non fit duorum,& diuerſorum ſenſus,ſed vnius in differẽtibus verſantis opinionibus. Quando verò irrationale,cui quidem à natura tributum eſt,vt ſine ægritudine nec ſuperare,nec vinci poſsit,cum ratione depugnat, protinus tanquam duo animam ipſa pugna diuidit,ac differentiam manifeſtam facit.Non ſolum igitur ab ipſa pugna,ſed nihilo ſecius à conſecutione, quòd aliud eſt affectionum principium ac fons,& aliud rationis, licet videre. Quum enim amare liceat bonæ indolis ad virtutem filium,atque ingenuum, liceat〈que〉 malum & intemperantẽ: contingat præterea ſine ratione vti in liberos ſuos & parẽtes ira, & pro eiſdẽ aduerſus hoſtes & tyrannos eadem vti cũ ratione, vt ibi contentionis atque diſsidii affectionis contra rationem ſenſus exiſtit,ita hic obedientiæ & conſecutionis eiſdem affectus quaſi influentis,& ſeſe dedentis.Quãdoquidem vir probus vxorem ſecundum leges eo animo ducit, vt modeſtè eum eà vitam degat, poſtea vero diuturna conſuetudine gignente affectum

cogitatione percipit, ſe intenſius diligere atque amare, quam ſibi propoſuerat. Quemadmodum etiam adoleſcentes vrbanos nacti magiſtros, vtilitatis cauſa primum eos ſequuntur & imitantur, poſtea etiam amant, & pro familiaribus atque diſcipulis amatores exiſtunt, & appellantur. Idem vſu venit in ciuitatibus aduerſus principes probos, & vicinos, & affines, qui á neceſsitudine aliqua officii inter ſe verſari inceperunt, deinde imprudentes quaſi influunt in beneuolentiam, attrahente id quod afficitur, atque perſuadente ratione. Qui verò dixit, duplex eſt pudor, alter non malus, alter domorum labes, nonne apertiſsimè videtur intra ſe hunc affectum ſentire ſæpe rationem ſequentem, & ab ea in ordinem modumque redactum, ſæpeque abhorrentem rationem & ſegnitiis cunctationibusque opportunitates atque negotia labefactantem? Hique ipſi quodam modo propter euidentiam ſibi obſequentes, timiditatem verecundiam vocant, & oblectationem gaudium, & formidines cautiones, quòd bonas appellationes à nullo ſolere reprehendi ſciant. Quandoquidem eoſdem affectus rationi adhæreſcentes his nominibus vocant, obſiſtentes verò, & expugnantes rationem illis. Et quando lacrymis, & tremoribus, colorisq; mutationib⁹ coarguũtur, pro ægritudine ac metu morſus quoſdã, & contractiunculas nominant, & honeſto promptitudinis nomine cupiditates diminuunt, ſophiſticos, nõ philoſophicos ardores, & à negotiis fugas nominibus moliri videntur. Quanquam illi ipſi gaudia, voluntates, & cautiones, bonas affectiones, & non inaffe-

ctiones vocant, rectè hoc loco nominibus vtentes. Fit enim bona affectio ratione non extirpante affectum,ſed ad modum atque ordinem redigente: At praui & incontinentes quid patiuntur quum patrē matremque amati aut amato loco iudicant eſſe diligendam,& tamen diligere non poſſunt, quum verò iudicant amandam eſſe meretricem adulatorémve, continuò amant? Nam ſi in affectu eſſet iudiciū illud amandi,vel odio habendi, amor & odium ſequi oporteret.Nunc autem contra euenit,quum aliquibus conſiliis affectum adhæreſcere, & quædam deprecari atque reiicere videamus. Quapropter quum dicunt,rebus violatis non eſſe iudicium in affectu,ſed id tantū,quod motū effrenatū & exuperantem excitat,aliud eſſe in nobis quod iudicat,& aliud quod afficitur,confitētur. Quemadmodū quod mouet & quod mouetur diuerſū eſt. Ipſe verò Chriſippus multis locis definiens patientiam, & continentiam,quum eas aſſerat habitus eſſe eligenti rationi obtemperantes,perſpicuum eſt, quia rebus coactus eſt fateri aliud in nobis cui paretur, & aliud quod paret. Quum verò dicant,omnia peccata eſſe paria, & omnes culpas æquales, ſi in aliis veritatem non cernunt, non eſt in præſentia refellendi conſilium, nam in pleriſque perſpicuitatem & euidentiam oratione impugnare videntur: Omnem enim affectū vitium eſſe contendunt, & omnes peccare, qui aut dolore,aut metu,vel cupiditate afficiuntur: Magnæ enim affectuum differentiæ ſecundum plus & minus cernuntur. Quis enim dicat formidinem Dolonis parem timori Aiacis fuiſſe,referentis pedem,

& ab hoſtibus gradatim diſcedentis, & paulum genua alternantis? aut quis conferat dolori Platonis, Socratis morte ſuſcepto, ægritudinem Alexandri ob Clitum ad conſciſcendam ſibi mortem concitati? Et quod præter ſpem accidit, maiorem inurit dolorem, quàm id quod euenire rationi erat conſentaneum. Vt ſi quis expectet ſe aliquem viſurum mãſuetudine & morum gratia ornatum, & in admiratione habitum, & eum deprauatum peruerſumq́ue intelligat, vt in Philota Parmenioni contigit. Quis ira pari dicat in Anaxarchum vſum fuiſſe Nicocreontem, & Magam in Philemonem, vtrunq́ue ab illis contumelia affectum? Alter enim piſtillis ferreis contundi, & concidi Anaxarchum fecit: alter verò nudum enſem à carnifice Philemonis ceruicibus imponi iuſſit, deinde abire incolumem. Quocirca neruos animi iram Plato appellabat, quia acerbitate animus intendatur, & manſuetudine remittatur. Hæc igitur & alia huiuſmodi explodentes intentiones affectuum & vehementias non dicunt fieri ſecundum iudicium, in quo peccandi eſt facultas, ſed morſus & contractiunculas, ac diffuſiones eſſe, plus & minus ipſo rationali ſuſcipientes: quanquam & in ipſis iudiciis fieri videntur differentiæ: Nam & paupertatem alii malum, alii magnum malum nõnulli etiam ſummum malum iudicant, vt etiam eius vitandæ gratia in ſcopulos mariáque ruant. Mortem verò alii quia priuentur bonis, alii propter vltiones ſub terra ſempiternas, horrendaq́ue ſupplicia malum eſſe cenſent. Corporis ſanitas ab aliis, quia ſecundum naturam eſt

& vtilis, amatur, aliis maximum bonum eſſe videtur, nec diuitiarum vllam gratiam aut liberorum, aut regnorum eſſe, demumq́ue virtutes nec vtiles, nec couferentes eſſe abſque ſanitate arbitrantur. Ex quo apparet, in iudiciis ipſis alios magis, alios minus peccare. Sed hæc nunc non eſt refellendi locus. Illud autem ex eo colligendum eſt, quod & ipſi concedunt, à iudicio aliud eſſe ipſum irrationale, in eo quòd dicunt affectum maiorem ac vehemẽtiorem fieri, verbis diſcrepantes, in rebus autem cõſentientes cum his qui affectus & irrationale à ratione atque iudicio differre contendunt. In his verò quæ de illegalitate Chryſippus ſcripſit, cæcam eſſe iram pronuntiat, & quòd ſæpe non ſinit cernere quæ apertiſsima ſunt, & præcepta ſæpe obſcuret. Ac pauló progreſſus, naſcentes, inquit, affectus extrudunt ipſas rationes, & quaſi aliter videatur, violenter ad contrarias actiones propellunt. Deinde teſtimonio vtitur Menandri, dicentis: Hei mihi miſero, vbinam mentes noſtræ? & tamen eo tempore eſſe in corpore, quum non hæc, ſed illa deligimus. Rurſum Chryſippus pergens inquit: Quum animali ratione prædito natura dederit omnibus in rebus ratione vti, & ab ea gubernari, nos illam ſæpe violentiore aliquo impetu vtentes reiicimus, euentum probans ex diſcrepantia, & contentione affectus cum ratione. Ridiculum profectò eſſet, vt Plato dicebat, aliquem eſſe ſeipſo præſtantiorem, & rurſus deteriorem, & alium eſſe continentem ſui, alium incontinentem. Quomodo poſſet fieri eundem ſeipſo meliorem, & rurſus peiorem eſſe,
aut

aut ſimul vincere ac vinci, ni modo quodam eſſet cuiuſque animus natura duplex, & aliud bonum, aliud malum in ſeipſo haberet? Sic igitur qui deteriore vtitur obtemperante meliori continens ſui eſt, atque præſtantior ſeipſo. Qui verò per negligentiam patitur, vt princeps animus irrationalem effrenatumque ſequatur, & ei ſubminiſtret, is dicitur ſeipſo inferior, & incontinens ſui, & præter naturam affectus. Nam quum ratio ſit diuinitus homini data, conueniens eſt, eam præſtare atque imperare ei, quæ caret ratione, tum quia originem ducit à corpore, tum quia natura ſua completur affectibus, & illorũ fit ſimilis, & eos induit, & cum illis commiſcetur. Quam rem declarant appetitus corporis naturales, & commoti, & repreſsi: quando videlicet in corporis mutationibus vehementius cõcitantur vel remittuntur. Quare iuuenes vehementes ac temerarij ſunt, & in appetitibus inflammati, & furentes & rabidi, propter ſanguinis copiam & caloris. At in ſenibus concupiſcentiæ fons, qui quidẽ eſt in iocinore, reſtinguitur, paruuſque fit & imbecillis. Viget autem magis ratio, affectibus vnà cũ corpore tabeſcentibus. Et hoc ipſum denique ad affectus informat ferarum naturas. Non enim prauis, aut rectis opinionibus aliis vires & impetus ad ea quæ videntur horrenda & grauia, inſunt, & aliis irreparabiles timores, & animi fugæ, ſed ſanguinis ſpiritus, & corporis vires differentias affectuum efficiunt, è carne tanquam à radice affectibus germinantibus, & educentibus qualitatem atque diſcrimen. Quòd autẽ humanũ corpus cum appetitibus

affectatis conſentiat, vnaque commoueatur, palſores arguunt, rubores, tremores, cordiſque pauitationes,& cōtra diffuſiones in ſpe atque expectatione voluptatum. Verum quādo mens ipſa per ſe ſine affectu mouetur, corpus agit quietem,& ſibi cōſtat, propterea quòd mētis agitationes nihil cū corpore habent cōmune, ſi verbi gratia, aliquid è diſciplinis mens attingat, in quibus nō eſt irrationali locus. Ex quo etiā patet duo eſſe,& facultatibus inter ſe differentes. Omnium autē omnino rerum & ipſi affirmant,& late patet, alia habitu cōplexuque regi, alia natura, alia irrationali animo, quędā adhibita etiam ratione & intelligētia, quorum ſimul omniū particeps eſt homo,& in omnibus his differētiis ortus eſt. Nam & habitudine cōtinetur,& aliter natura & ratione vtitur atque intelligentia, & coniunctū etiam habet irrationale ingenitumque affectus principiū ac fontē nō accerſitum, nec aduocatū, ſed neceſſariū, nec ex toto extirpandū, ſed cultu & præceptore indigens. Vnde nec Thraceum nec Lycurgeū rationis munus eſt vnà cum pernicioſis excindere, ſimulque interimere quæ in affectibus ſunt vtilia, verū tanquā ſator bonus & vrbanus aggreſtia, & luxuriātia amputare ac reſecare, deinde colere & ad vtilitatē conſtituere. Nec enim qui temulentiā verentur vinum effundunt, neque affectū qui perturbationes timent auellunt, ſed ei adhibent modum. Bobus quoque & equis ſaltus,& rebelliones, & contumaciā non motus, nec actiones auferunt, affectibuſque domitis,& obediētibus ratio vtitur, haud eneruata, nec ſtirpitus exciſa ex animo miniſtrādi facultate. Curribus enim

equus,aratro bos: at apro intentanti letū,animoſus eſt inueniendus canis,inquit Pindarus. Quibus lōgè ſunt vtiliora affectuū iumēta,quum videlicet rationi auxiliantur,& cōcordes ad virtutem diriguntur. Vt ira fortitudini,ſi adſit modus,iuſtitiæ odium improbitatis, indignatio in eos, qui propter dignitatem ſecunda vtuntur fortuna. Quando amentia ſimul & contumelia inflammatus animus indiget coërtione,aut nimiæ indulgētiæ opus eſt amicitia,aut miſericordiæ,humanitate,aut communi gaudio,cōmunique dolori,beneuolentia vera, nec ſi quis cupiat euellere aſſequetur. Quòd ſi qui amorem vnà cum furioſo amore eiiciunt, peccant profectò. Nec illi quidem rectè faciunt, qui cupiditatem propter auaritiam vituperant: non enim diſcrepant ab illis, qui curſum propter lapſus,& iactum ne vltra iaciatur extinguunt,& qui penitus cantus propter diſſonantiam odio habent. Verum vt in ſonis Muſica cōcentum nō extinctione grauis & acuti, & in corporibus medicina ſalutare non internicione caloris & frigoris,ſed cum ſymmetria & quantitate temperationibus ipſorū perficit,ita in anima mores, quādo à ratione affectuū potentiis ac motibus æquitas adhibetur ac moderatio. Tumenti enim corpori & inflammato ſimilis eſt, ægritudine ſe vehementer affligentis,& lætitia effuſe geſtientis,timoreque attoniti animus non lætans, nec dolens, nec metuens. Rectè igitur Homerus quum dixit, Viri boni nō mutatur color,nec timet nimis,metū nō abſtulit,ſed nimium metū,vt fortitudo,non deſperatio & amentia: & audacia,nō temeritas fiat. Quare in voluptatibus

nimia tollenda eſt cupiditas, & in vltionibus nimiũ improbitatis odium. Ita enim alius non ſtupidus, ſed modeſtus: alius iuſtus, non ſæuus, nec acerbus erit. Quòd ſi penitus affectiones tollerentur, fierique id poſſet, in multis ratio ſegnis, obtuſa & languida eſſet, vt gubernator deſtitutus à ventis. Quam rem intelligentes latores legum, in rebus publicis cupiditatem gloriæ, & æmulationes inter ciues ſerunt. Contra hoſtes autem tubis, aliiſque modis iram excitant, & amorem augent pugnandi. Nõ modò enim in poëmatis, vt inquit Plato, artificem & elaboratum, qui Muſarum afflatu correptus eſt, ridiculum oſtendit eſſe, verum & in bello affectus furore numinis percitos, nec poſſe ſuſtineri, & eſſe inuictos. Quos etiam viris deos infundere Hom. canit,

Sic fatus robur magnum inſpirauit Achiuûm
Paſtori.- *Et illud:*
-Non hic ſine numine diuûm *Hæc furit.-*

affectum adhibentes rationi tanquam impetum & currum. Hoſque ipſos videre licet iuuenes ſæpe laudibus excitare, ac ſæpe obiurgationibus caſtigare, quorum aliud voluptas, aliud dolor conſectatur: nam obiurgatio & vituperatio inurit pœnitentiam & pudorem. Quorum aliud eſt genere dolor, aliud metus. Quibus maximè ad emendationes correctionéſque vtuntur. Vt Diogenes laudante quendam Platone: Quid verò, inquit, habet ille grauitatis, qui tot per annos philoſophiæ operam dedit, ac nullum affecit dolore? Haud ita quidem diſciplinas quis dicat, vt Xenocrates dicere ſolebat,

eſſe anſas philoſophiæ, vt iuuenum affectiones, pudor, cupiditas, pœnitentia, voluptas, dolor, & gloriæ cupiditas, in debita conuenientéque via iuuenem expeditè perfectéque conſtituunt. Vt rectè dixiſſe pedagogum illum Laconem credamus, effecturum ſeſe dicentem, vt puer honeſtis gauderet, & turpibus angeretur: quum nihil maius, nihil prętabilius homini libero educatione, eruditionéque congrua & debita, excogitari poſsit.

FINIS.

AD INCLYTVM D. IO. BORGIAM, Gandiæ & Sueſſæ Ducem Alexandri VI. Pont. Max. nepotem, Caroli Valgulij Brixiani, Cardinalis Valentini Secretarij, præfatio.

CVm omnis mea cura eò referatur, Dux inclyte, vt beatitudini Alexandri VI. clariſſimæq́; ac diuinæ familiæ Borgiæ aliquem fructum ſeruitus mea pariat: quanquam vires voluntatem deſtituunt, mihi tamen hac in re ſatisfacere non putaui, ſi tantum Deum precarer, vt tua in Hiſpaniam profectio nuptiæq́; felices fauſtæq́; ſint, & maturus reditus tuus. Quare præcepta quædam nuptialia de vetere ſapientia Græca in linguam Romanam conuerti, quæ quondam Plutarchus, vir humanarum rerum peritiſsimus, Poliano & Eurydice ſponſis dono dedit. Ea quum doceant, quo modo ſe vxor cum viro, & cum vxore vir gerere debeat, non dubito quin ſumma cum tranquillitate, concordia, atque felicitate ducturi

vitam ſitis, ſi ea legatis & obſeruetis. Non enim te arbitror, quamuis adoleſcentem, in eo errore verſari, in quo nonnullos eſſe intelligo, qui exiſtimant ſtudium doctrinæ, & interdum lectioni vacare, Principi non conuenire. Quid enim, per Deum immortalem, optabilius, quídve beatius contingere Principi poteſt, quàm præſtantiſſima ingenia, & recta conſilia, prudenter dicta, & præclarè geſta eorum hominum, quorum ſapientiam omnes ætates admiratæ ſunt, ad ſuam vtilitatem laudémque, & gloriam traducere poſſe? & habere vnde optimam rationem ſiue populus gubernandi quibus præſit, ſiue ſeipſum regendi (quæ res eſt omnium difficillima) ſiue gerendi belli, aut quid alind agendi, queat ducere, prudentiámque ſuam, ingenium, eloquentiam, virtute aliena ſic excolere atque augere poſſe, vt non modò fortuna, verumetiam virtute cum admiratione hominum cæteris excellere videatur? Quúnque omnes Principum domus adulatoribus aſſentatoribúſque abundent, qui vtilitatis propriæ voluptatiſque cauſa miris artibus in animos dominorum influentes, iocundis quidem, ſed pernicioſis conſiliis eorum mentem de ſanitate ſæpe deturbant: verendum non eſt, ſapientes veteres commodorum ſuorum aut voluptatum, aut gratiæ comparandæ cauſa poſteris, qui nondum nati erant, blandiri adularíque voluiſſe, ſed rectè conſuluiſſe, omnémque ſapientiam ſuam ad vtilitatem poſterorum & veram gloriam, cuius omnis excellens animus eſt auidus, direxiſſe exiſtimandum eſt. Hæc igitur multáque alia, quæ exornare, ad ſummámque gloriam euehere Principem poſſunt, monumenta ſuppeditant literarum. Sed quid ego hæc te hortor, Dux illuſtriſſime? qui ita rectè, ita præclare à natura, & ab iis qui te rexerunt, & regunt,

inſtitutus es, vt tibi homines, quia etiam vident vnà cum ætate virtutem creſcere tuam, longè maiora quàm fortuna dederit, exoptent. Aut quid ego literis eruditus eſſe laudando ſtudia literarum videri volo, qui multò plus ætatis ſeruiendo, & aliquid agendo, quàm in legendo conſumpſi? Nunc enim quia nec ſeruio, nec quicquam agere conceditur, meipſum his ſtudiis conſolor, ſimúlque ſpe ducor, quam omnem in ſolâ clementia ſanctiſsimi D. collocaui, cui vt me primum commendes, excellentiam tuam vehementer rogo.

PLVTARCHI CHÆRONEI PHILOSOPHI CLARISSIMI, PRAECEPTA connubialia.

Carolo Valgulio Brixiano interprete.

PLVTARCHVS POLIANO ET EVRYDICE S.

POST legem patriam, qua vos Cereris ſacerdos connubio copulauit, orationem quoque, quæ ſimul vos concinnet, ſimulq́ue Hymenæum ope proſequatur, vtilitatem aliquam arbitror allaturam, & legi conſonam fore. In muſicis vnū de legibus tibiarū Hippothoron appellabāt: is erat cātus, quo equi in certamine curuli cōcitabātur. Philoſophia verò cū multas habet præclaráſq; inſtitutionū rationes, tū non minore ſtudio ea digna eſt, q̃ ad nuptias connubiaque pertinet, qua videlicet eos,

pertulerunt,& aliis fauum dimiſere. Principio cõtrouerſiæ offeſionesq́ue magna cura coniugibus cauendæ ſunt, quum recenter coniuncta glutinataq́ue vaſa quacunque cauſa faciliter diſiungi, tempore verò confirmatis commiſſuris vix igni aut ferro diſſolui, valeant. III. Quemadmodum ignis in paleis leporinisq́ue pilis facilè accenditur, ocyusq́ue reſtinguitur, ni aliqua materia, que ipſum foueat & alat, adhibeatur, ita breuem amorem nouorum coniugum corporis forma inflammatum nec durare poſſe, nec firmum eſſe exiſtimandum eſt, ni in bonis moribus collocatus à prudentia foueatur, & animatum affectum cupiat. IIII. Medicamentis quæ fit piſcatio, maturè quidem & facilè capit piſcem, ſed eum labefactat, & menſæ non aptum reddit. Sic quæ amatoriis artibus carminibusq; viros voluptatis cauſa ſtudẽt ſubigere, cũ attonitis demẽtibusq́ue & labefactatis ætatem. Neque enim Circen ab ea potionati quicquam iuuerunt, nec ipſa vlla in re illis vtebatur, quum ſuum, aſinorumq́ue formam accepiſſent: Vlyſſem verò mente præditum, & prudenter cum ipſa verſantem incredibili amore dilexit. V. Quæ malunt ſtolidis viris imperare, quàm parere ſapientibus, ſimiles illis ſunt, quæ ducere potius volunt cæcos, quã intelligentia viſuq́ue præditos ſequi. VI. Paſiphaẽn non credunt amore fuiſſe captam bouis cubantem cum rege: quum videant nonnullas graues moderatosq́ue viros grauatè ferentes, cum hominibus intemperantia atque libidine fluentibus tanquam cum ſuibus & hircis ſuauius concumbere. VII. Qui equos aſcendere im-

becillitate aut mollitia corporis inpediti nequeunt, eos ſeſe flectere & procūbere docent: Ita aliqui corū qui nobiles opulentasque vxores acceperūt, haud ſe quidem præſtantiores reddūt, ſed illas cōminuunt & debilitāt, vt illis demiſsioribus vilioribusque facilius imperent. Oportet autē vt equi magnitudinē, ſic vxoris dignitatem, conſeruētem vti freno. VIII. Lunam cum abeſt à ſole, lucidam claramque videmus, admota ſoli obſcuratur, & occultatur. At contrâ modeſtam vxorem oportet cum virò exiſtentē, ſeſe maximè videndam exhibere: quum verò abeſt, ædes cuſtodire, ac latere. IX. Haud rectè quidem Herodotus dixit, quod mulier vnà cum tunica pudorem exuit. Contrà enim modeſta induit, ſummuſque amor, ac ſummus pudor mutuo ſeſe teſtimonio argumentoque indicant. X. Quemadmōdum ſi duæ voces conſonæ capiantur, grauior is fit cantus, ſic omnis actio in bene recta moderataque domo, quāquàm ab vtroque vnanimiter geritur, apparet tamē & extat imperium atque voluntas viri. XI. Sol Boream ſuperauit: Homo enim quum ei ventus niteretur auferre pallium, vehementiusque ſpiraret, ipſum magis atque magis conſtrinxit, & arctius continuit: feruente verò poſt flatum venti ſole, incaleſcēs & æſtuans exuit vna cum pallio etiam tunicam. Hoc agunt pleræque mulieres, cum viris enim luxum ſumptumque detrahentibus decertant & indignantur, quæ ſi ratione perſuadeantur, leniter placidéque deponunt, ac moderatè ſe gerunt. XII. Cato è ſenatu ciuem mouit, quòd vxorē præſente filia deoſculatus fuiſſet. Id quidem atrocius fortaſſe: verum

ſi turpe eſt, vt profectò eſt, præſentibus aliis ſeſe amplexari & ſuauiari, cur turpius non eſt, coram aliis iurgiis contumeliiſque ſeſe viciſsim laceſſere? Oportet enim congreſſus oblectationesque cum vxore ſecretò fieri. Admonitiones verò ac reprehenſiones libera licentia apertaque eſſe debent. XIII. Vt ſpeculum auro, gemmiſque ornatum vtilitatem nullam affert, niſi ſimilem ſpeciem referat: ſic opulentæ vxoris nullus fructus eſt, ni vitam moresſque præſtet cum vita & moribus viri congruentes, & conſentaneos. XIIII. Si lætantis imaginem ſpeculum triſtem reddat, dolentis verò & mœrentis hilarem & ridibundam, profectò peccat vitioſumque eſt. Ergo & vxor mente capta, inſulſa & inepta eſt: quæ iocante blandienteque marito frontem contrahit, & agente aliquid ſerio iocatur & ridet: Ea enim ſunt tum triſtis, tum contemnentis animi indicia. Oportet autem, vt geometræ dicunt, lineas & ſuperficies non per ſe, ſed vnà cum corpore moueri: ſic vxorem nullum proprium affectum habere, ſed ſtudia, curas, riſum, communia habere cũ viro. XV. Qui vxores eſſe ac bibere ſecum libenter non vident, ſolæ quum ſunt, eas impleri docent: Ita qui non hilarè cum illis concurrũt, nec iocos riſumque cõmunicãt, docent ſine ipſis proprias quærere voluptates. Cũ Perſarũ regibus legitimæ vxores ad menſã accũbunt, vnaq; cõmeſſant: quum verò ludere laſciuireq;, ac ſe pluſculũ vino inuitare volũt, dimotis illis cithariſtrias meretriculas quoq; adhibẽt. Et rectè quidẽ vxores nõ ſinũt intẽperãtiæ ebrietatũq; participes fieri. Igitur vir priuatus, & intẽpe-

Vxor viri moribus conſonet.

rãs, in voluptatibusq́; profuſior,ſi cũ ſcorto aut ancilla delinquere aliquid deprehẽdatur, nõ debet vxor ſuccenſere nec ægrè ferre conſiderans eum temulentiæ ſuæ, laſciuiæ, & procacitatis aliam adhibere participem, ipſius ductum verecundia. XVII. Cultores Muſarum domini muſicos multos faciunt: qui verò ſtudia literarum amplectuntur, multos eruditos:& qui ludis gymnicis delectantur, athletas:Sic vir ſtudioſus corporis cultus vxorem comptricẽ facit voluptuarius meretricem& intemperantem: amator probitatis & decori,modeſtam & pudicam.XVIII.Lacæna ancilla à quodam interrogata,an adhuc acceſsiſſet ad virum,non ego, inquit, ſed ipſe ad me. Hoc mea quidem ſententia in hera matronaq́ue eſſe debet, vt neq́ue deuitet huiuſmodi,nec ægrè ferat incipiente marito, nec id ipſa prior tẽtet:Vt enim hoc meretricis eſt atque impudentis,ſic & illud faſtuoſæ,nec virum amentis. XIX. Vxorem amicos proprios habere non oportet, ſed vti communibus cum viro. Quum verò ſit primus & maximus Deus quem vir cenſet eſſe collendum, ſolum eum cognoſcere vxorem decet: curioſæq́ue religiones, & peregrinæ ſuperſtitiones à veſtibulo domus arcendæ ſunt. Nulli enim Deo ſacra occulta& abſcondita grata ſunt,á muliere ſi fiant.XX.Plato beatam inquit, felicemq́ue ciuitatem eſſe in qua, meum non meum,qui dicant, non audiuntur,quòd communibus quoad fieri poteſt rebus quæ quidem aliqua æſtimatione cenſeantur, vti ciues debeant. Sed multò magis huiuſmodi vox è conubio eximẽda eſt:niſi,vt medici dicunt,in ſiniſtra parte exiſten-

tes plagas ad dextram ſenſum referre, ſic vxorem viri,& virum vxoris ſentire dolorem magis conuenit. Vt quamadmodum nodi ac vincula mutuum robur viciſsim capiunt, ita vtroque reciprocam beneuolentiam præſtante, ſocietas vitæ per alterutrum conſeruetur. Nam & natura per corpora nos miſcet,vt ex vtroque parte decerpta ſimulque confuſa, quod inde naſcitur, commune vtriſque præbeat, neutrumque ſtatuere, diiudicareque poſsit, proprium ſit,an alienum. Talis quoque pecuniarũ ſocietas connubio iunctis maximè conuenit, vt vnã in ſubſtantiam rebus omnibus confuſis ac mixtis, ne hanc partem propriam,illam alienam,ſed omnia propria,ac nhil alienum arbitrentur. XXI. Vt temperatum,etſi plus inſit aquæ, vinum tamen appellamus, ita ſubſtantiam & rem familiarem, quamuis plus vxor contulerit, mariti dici oportet. XXII. Helena diuitiarum appetens, Paris voluptatum fuit, Vlyſſes verô prudens,& modeſta Penelope:propterea horum connubium felix, atque optabile: at nuptiæ Paridis & Helenæ malorum Iliadem Græcis & Barbaris fecerunt. XXIII. Romanus quidam quũ eum amici reprehenderent,quòd pudicam vxorem, locupletem,& formoſam repudiaſſet,calceum protendit:nam & hic, inquit, nouus eſt & pulcher, ſed nemo veſtrum nouit vbi me premat. Oportet igitur non doti, non generi, non formæ vxorem credere, ſed operam dare, vt quibus vir maximè tangitur, conſuetudine, moribus, & obedientia, ea non dura,nec moleſta,ſed compoſita, iocunda, & grata præſtet. Enimuero vt medici eas febres, quæ ab in-

certis cauſis paulatim collectis proueniunt, magis ſuſpectas habẽt,magiſq; verẽtur,quàm quę manifeſtas magnáſque cauſas habent: ſic latẽtes pleroſque paruæq́ue,& frequentes ac quotidianæ viri atq; vxoris offenſæ magis eos diſiungũt,&vitæ conſortiũ,labefactãt.XXIIII.Philippus rex Theſſalam mulierẽ amabat, à qua medicamẽtis magicis in amore teneri putabatur.Quare Olympias vxor operam dedit, vt eam in manibus haberet. Vbi in conſpectum venit, liberalis forma viſa eſt, & ſermo ingenuus ac prudens:valeant,inquit Olympias,calumniæ : tu enim in te ipſa medicamenta habes. Inexpugnabilis igitur res vxor legitima, ſi omnia in ſe ipſa collocans, dotem,genus,potiones,cingulumq́ue ipſum, moribus atque virtute comparet beneuolentiam. XXV. Rurſus Olympias, quum aulicus quidam adoleſcens formoſam,ſed malè audientẽ duxiſſet vxorem: ille,inquit,demens eſt: non enim oculis vxorem accepiſſet.Oportet autem non oculis, nec digitis vxorem capere,vt aliqui facere ſolent,reputantes quàm grandem dotem ferat, non quibus moribus ſit cum ipſis victura.XXVI.Socrates vt ſe in ſpeculo adoleſcentes intuerentur ſuadere conſuerat, vt deformes virtute corrigerentur, pulchri ne deturparentur vitio.Matrona quoque quum in manibus ſpeculum habet,ſecum ipſa dicere debet,ſi deformis eſt:Quid ni temperans & pudica ſim? Pulchra verò: quid ſi præterea ſim honeſta?Nam deformi, ſi propter mores.non propter formam diligatur, veneratio quædam accedit. XXVII. Lyſandri filiabus veſtes muliebremq́ue mundum pretioſum tyrannus Siculus

Speculi vſus.

miſit: ea Lyſander capere noluit, fatus: hoc ornamentum dehoneſtabit potius filias meas quàm ornabit. Sed ante Lyſandrum hoc Sophocles dixit: Nō eſt hic ornatus, ô infelix, verum dedecus videbitur, tuæque inſania mentis. Ornamentum enim eſt, vt inquit Crates, quod ornat. Ornat autem quod honeſtiorē mulierem facit: talē verò præſtat non aurū nō ſmaragdꝰ, nō coccineus color, ſed quæcunq; grauitatis, moderationis, & pudoris ſpecimen adhibēt. *Ornatus nimius vitandus.*

XXVIII. Qui nuptiali Iunoni rem faciunt diuinam, cum victima fel non conſecrant, ſed exemptum poſt aram abiiciunt, innuente legumlatore, nonquā bilem iramve in cōnubio eſſe oportere. Debet enim vt vini, ita matronæ auſteritas conferens atque vtilis eſſe, non amara, vt aloë ac medicina.

XXIX. Plato Xenocratem ſeuerioribus preditum moribus, alioqui æquum probumque virum, vt Gratiis ſacrificaret hortabatur. Pudicæ verò continentique mulieri maximè erga virum gratiis opus eſſe arbitror, vt quemadmodum Metrodorus dicebat, iocundè, non propter continentiam iratè cum viro conuerſetur: haud enim frugalem tenuemque mulierem cōtemnere munditiā oportet, nec viri amantem blanditias negligere: Nam difficultas & moroſitas honeſtatem illam mulieris iniocundam atque moleſtam facit, quemadmodum & ſordes frugalitatem reddunt inuiſam.

XXX. Quæ præſente viro ridere, aut aliquid aliud agere veretur, ne temeraria imodeſtaque videatur, nihil ab ea differt, quæ nullo ſe pacto vngit, ne *Læta ſit coram viro mulier.*

odoramentis perfundere caput putetur, & quæ ſe non lauat,ne faciem fuco delinire exiſtimetur.Nam & poëtas oratoreſque videmus, quicunque orationem moleſtam, illiberalem, offendentemq́ue deuitant, rebus, ordine, ac moribus ducere & mouere auditorem omni arte lætari: Sic matronam omne ſuperuacuum, meretricium ac populare fugere morum verò,conſuetudinisq́ue viuendi gratiis erga virum omni artificio vti decet,vna cum voluptate honeſtè cum eo conuerſantem. Quòd ſi ſuapte natura ſeuerior pertinaxq́ue ſit, & inſuauis, placidè eam admonere virum oportet, Phocionemq́ue imitari,qui quum ab eo Anipater rem minus honeſtam indecentemq́ue poſtularet: non potes me, inquit,& amico vti,& adulatore.Ita vxori pudicæ quidem,ſed rigidæ & auſteræ dicendum eſt: non te ego eadem vti & coniuge, & amica poſſum. XXXI. Aegyptiis mulieribus vti calceamentis patrius mos non fuit,vt ſeſe domi continerent. At pleræq́ue fœminæ, ſi auratos calceos, & armillas, & femoralia demas,purpuramq́ue ac margaritas, domi manent. XXXII.Theano veſtem induens brachium nudauit: quum quidam dixiſſet,ô pulchrum cubitum:at non publicum, inquit. Pudicæ autem mulieris non cubitus modò, verum neque oratio publica eſſe, nec minus ſermo quàm nudatio corporis formidari,& ab externis caueri debet: propterea quòd affectus, & mores, ac diſpoſitio animi in ſermone vehementer conſpicitur. XXXIII. Elienſibus Phidias Venerem fecit teſtudinem calcantem, indicans, mulierum eſſe munus,& ædes cuſtodire,& ſilentium. Debet

debet autē vxor aut cū marito,aut per maritū loqui, non ægrè ferens,ſi aliena lingua tanquam tibicem grauius loquatur.XXXIIII.Locupletes ac principes quum honori Philoſophos habent,& ſemetipſos ornant,& illos.At Philoſophi quum obſeruant opulētos,haud illos quidem clariores, verū ſe ignobiliores faciūt.Hoc etiam vſu mulieribus venit,quę quū ſeſe viris ſubiiciunt atque obtemperant,laudem cōſequuntur: quum verò præeſſe volūt,magis eas dedecet,quàm eos qui ſubiguntur.Præſtare autē maritum vxori,par eſt,non vt dominum pecoribus,ſed vt animam corpori,conſpiratione quadam naturali per beneuolentiam cum ipſo coniunctam. Quemadmodum igitur procurare corpus conuenit, non ipſius ſeruiendo voluptatibus atque cupiditatibus, ita vxori præeſſe demulcendo gratificandoq́ue oportet.XXXV.Corpora Philoſophi dicunt alia ex diſcretis conſtare,vt claſſem,vt exercitum:alia ex coniunctis,vt domum ac nauem:quædam vnita eſſe atq; cōgenita,vt ſingula animalia. Ferè igitur connubiū quod ex amantibus conſtat,vnitum congenitumq́ue eſt:quod verò dotis liberorumq́ue procreandorum graua eſt,ex coniunctis. Concumbendi cauſa coniugium,ex diſcretis:quos ſimul habitare, non ſimul viuere arbitrari quiſpiam poſsit.XXXVI.Quemadmodum phyſici dicunt,per omnes partes temperationē humidorum fieri,ita coniugum & corpora,& pecuniam, & amicos,atque propinquos inuicem miſceri oportet. Nam & Romanorum legum lator munera viciſsim dare, & capere coniuges vetuit,haud quidem ne rei cuiuſquam participes forent, verum vt

Vxor pareat.

omnia communia eſſe exiſtimarent. XXXVII. In Lepta Lybiæ ciuitate ritus patrius eſt, vt ſponſa poſtridiæ quàm celebratæ nuptiæ ſunt, ad ſponſi matrem petitum ollam mittat. At illa nec dat, nec ſe aſſerit habere, vt videlicet principio cognitis in ſocru nouercalibus moribus, ſi quid grauius poſtea contingat, iniquo animo non ferat, neque ſuccenſeat. Quo fit vt vxor id intelligens occaſiones ipſas leniat ac mitiget: Eſt enim naturalis æmulatio quædam inter ipſas beneuolentiæ, cuius affectus vnica curandi ratio eſt, vt ſeorſum ſibi beneuolentiam vxor conciliet viri, & matris non conuellat aut diminuat. XXXVIII. Filios plus matres diligere videntur, quòd ad eis ſuccurrendum opémque ferendam ſint aptiores: patres verò filias amare magis, quaſi eorũ præſidio indigentes. Fortaſſe etiam honore ſe mutuo proſequẽtes, id quod alteri generi propinquius eſt, amplecti charitate magiſque diligere videri volunt. Sed hoc eſt fortaſſe indifferens: illud verò perurbanum, ſi vxor magis ad parentes mariti honorãdos inclinare conſpiciatur, quàm ad ſuos: ac ſi quid doleat, ad ipſos referat, & lateat ſuos: facit enim, vt quum fidem habet, fidem & ipſa vendicet, & quum diligit, diligatur. XXXIX. Græcis qui erant cum Cyro duces iubebant, vt ſi hoſtes vociferantes impetum facerent, cum ſilentio exciperent: quòd ſi illi ſilerẽt contrà ipſi inuaderent cum clamore. At mulieres, quæ quidem ſana mente ſunt, quum irati mariti clamant, ſilentium agunt: quum verò ſilẽt, eos alloquũtur, & conſolantes mitigant ac leniunt. XL. Rectè Euripides accuſat eos qui lyra in poculis vtuntur.

Ad iram enim potius luctúmque adhibenda muſica eſt,non inſuper cantu ſoluere qui in voluptatibus exiſtunt. Exiſtimate vos igitur errare eos,qui cum gaudio voluptatéque geſtiunt, re venerea vtuntur: & quum ira diſsidioq́ue vexantur,ſeorſum cubant, quum tuæ maximè venerem, optimum huiuſmodi malorum medicũ,accerſere opus eſſet. Quam rem poëta docet dicente Iunone:

-Veſtra ego iurgia ſoluam,
Vos & amore pares iungam,thalamóque locabo,

Lecto ſit pax & cõcordia.

Cum ſemper autem & vbique fugiendum eſt,ne vir vxorem,nec virum vxor offendat, tum in primis ne id accidat in concubitu. & dum conquieſcunt cauendum eſt. Enimuero quum vxor dolet & quæritur apud autores tori: quî fieri poteſt,inquit,vt his rebus lectus medeatur, quum in ipſo lecto ea contigerint? Nam ſimultates, & contumelias, & iras quas torus gignit,alio loco,aliôve tempore non eſt procliue diſſoluere. XLI. Hermione verum dicere videtur quum ait: Fœminarum me malarum perdiderunt ingreſſus. Sed non fit hoc ſimpliciter, verum quando diſsidii & zelotypiæ aduerſus maritos exiſtant, huiuſmodi fœminis non ianuas modò, ſed etiam auditum patefaciunt. Tunc igitur potiſsimum ſana mente præditam vxorem occludere aures, & inſuſurrationes cauere, ne ignis addatur igni, oportet, illudq́ue Philippi habere in promptu dictum. Fertur enim ille quum ab amicis contra Græcos ooncitaretur, quòd bene ab eo affecti ei obloquerẽtur, dixiſſe: quid ſi præterea prouocem? Quando igitur obtrectatrices defe-

Obtrecta trices vitandæ.

runt tibi: vir tuus & amanti & pudicæ iniuriam facit, quid ſi ipſum odiſſe atque laceſſere incepero? XLII. Fugitiuum ſeruum quidam perſequens, vt ſe in piſtrinum proripuiſſe conſpexit: vbinam te, inquit, alibi inuenire maluiſſem? Vxor igitur propter zelotypiam diuortij libellum ſcribens & indignata ſecum ipſa, dicat: vbinam me potius æmula riualiſque mea videre gauderet, quidve agentem aliud quàm præ dolore ſeditionem aduerſus maritum cōcitantem, ac domum thalamúmque deſerentem? XLIII. Athenienſes tres arationes ſacras dicunt. Prima in Sciro eſt vetuſtiſsimarum ſationum monumentum. Secunda * in Rharia. Tertia ſub Pelin, qui locus Buſygium appellatur. Omnium autem harum ſacratiſsima eſt nuptialis ſatio atque aratio, quippe quæ fiat ad procreationem liberorum. XLIIII. Rectè quidem Sophocles fœcundam boni fœtus Cythercam appellat: quapropter ſumma cum obſeruantia coniugibus hac re vtendum eſt, vt omni profana illegitimaque * in alios conſuetudine puri purgatique ſint nec ferant vnde naſci quicquam nollent: quin ſi fructus gignatur, pudet & celant. XLV. Gorgia oratore in Olympia Græcis orationē de concordia recitante, Melāthus quidā, iſte, inquit, de cōcordia diſputat, qui ſibi, vxori & ancillæ, tribus ſolis, vt concordes eſſent, non perſuaſit. Nam Gorgiæ amor quidam, & vxori zelotypia aduerſus ancillam eſſe videbatur. Rectè igitur domum & familiam ab eo componi oportet, qui ſit & ſenatū & amicos moderaturus. Magis enim mulierum, quàm cōtra mulieres peccata latere multitudinem videntur. XLVI.

* ἐν τῇ Ῥαρίᾳ.

* πρὸς ἑτέρους.

Feles olfactu odoramentorum perturbari & furere traditur. Quòd ſi vxores efferari atque inſanire odoribus contingeret, profectò graue eſſet, ſi ab huiuſmodi odoribus mariti non abſtinerent, & eas tãtopere diſcruciari paruæ gratia voluptatis paterẽtur. Quum autem non odoribus id contingat, ſed quia cum aliis mulieribus verſentur, certe iniuſtum eſt tanto eas dolore afficere & conturbare, ac non vt apibus, quia indignari atque pugnare cum his vidẽtur, qui cum muliere concubuerunt, ita ſe vxoribus admouere caſtos, integros, puroſque aliarũ mulierum conſuetudinis. XLVII. Qui elephantis ſe admouent, veſtem claram non geſtant, nec puniceam qui tauris, quòd huiuſmodi coloribus illa animalia maximè efferantur. Tigres verò in tantum aguntur ſonitu tympanorum furorem, vt ſemetipſas dilanient. Quum igitur alij hominum coccineam, aut purpuream veſtem quum vident moleſtè ferant, alij tympanis ac cymbalis indignẽtur, quid malum, grauari vxores debent, ſi ab huiuſmodi abſtineant, ne perturbent viros irriténtve, ſed cum manſuetudine atque conſtantia vnà cum ipſis vitam agant? XLVIII. Mulier quædam quum à Philippo inuita traheretur, dimitte me, inquit: omnis enim mulier ſublata lucerna eadem eſt. Hoc aduerſus natura adulteros intemperantéſque homines rectè dicitur. Nuptã autẽ decet remoto lumine non cuiuſque mulieris ſimilẽ eſſe, ſed tũ maximè, quũ corpus non videtur, modeſtiã, moderationẽ, amorẽ & charitatẽ erga virum præ ſe ferre, ac ſe illius eſſe propriã oſtendere. XLIX. Plato ſenes hortatur vt iuuenes vererentur, vt & illi erga

Viros ne irritẽt vxores.

Mulierũ nullum in tenebris diſcrimen

ipſos verecundiam conſeruarent: Vbi enim pudorem ſenes abiiciunt, nulla in eos verecundia iuuenibus reſidet. Huius igitur memor maritus, nihil minus vereri vxorem debet, quàm ſi thalamus, officina modeſtiæ, non intemperantiæ ſit futurus: Qui enim voluptatibus iis fruitur, à quibus eam coërcet, nihil ab eo differt, qui vxorē cum hoſtibus iubet pugnare, quibus ipſe ſe dedidit. Tibi itaque danda opera eſt, ô Eurydice, vt ea legas quæ ad Ariſtillam à Timoxene de moderatione atque modeſtia & pudicitia ſcripta ſunt, in memoriaque contineas. Tuque Poliane ne putes à ſuperfluis profuſiſque ſumptibus vxorem temperaturam, ſi te hæc minimè in aliis contemnentem conſpiciat: quin potius auratis poculis, pictiſque cubiculis, mularum & equorum phaleris gaudentem videat: Non enim fieri poteſt, vt à mulieribus luxus remoueatur, quo viri circunfluunt. Quare igitur tempus habens in ea ſtudia incumbendi, quæ demonſtrationibus probantur, mores compone, cum his cōuerſans qui plurimum prodeſſe poſſe videantur. Cōiugi verò quacunque via adhibeas quæ vtilia ſunt, & more apum quæ tu in teipſo collocaris ei conferas & communices: familiaréſque effice & conſuetas eas ſermonum rationes, quæ eſſe quamoptimæ videantur. Pater enim illi eſt veneranda que mater ac frater. Non minus, aut venerabilius eſt, vxorem audire dicentem: Tu mihi vir magiſterque es, ac Philoſophus, rerumque honeſtiſsimarum ac diuinarum præceptor. Huiuſmodi enim diſciplinæ primum à rebus abſurdis vxores abducunt. Erubeſcet enim vxor

Literis deditas vxores eſſe cōuenit.

ſaltationibus operam dare, ſi ſtudio literarum delectabitur, nec potiones magicas admouebit, inſtitutis capta Platonis & Xenophontis. Ac ſi quis ſe profitebitur lunam de cœlo deducturum, ignorantiam ipſius ridebit, ſtoliditatémque credentium mulierum, aſtrologiæ non ignara rationum. Aganice Hegetoris Theſſali filia, quòd pleniluniorum defectuum eſſet gnara, tempuſque prænoſſet quo lunã ab vmbra terræ intercipi contingeret, mentem mulierum exturbabat, illiſque ſe lunã deducere perſuadebat. Sed quoniam nulla vnquam fœmina abſque ſocietate viri perperiſſe infantem dicitur, informéſque partus, & carnem, & aliquid in ſemet ex corruptione conceptum, molas appellant, magna diligentia cauendum eſt, ne hoc in animis mulierũ fiat. Nam niſi ſermonum optima ſemina mulieres ſuſcipiant, & participes eruditionis virorum fiant, abſurda multa prauaque conſilia, atque cogitationes & affectus malos pariunt. Tu igitur Eurydice eaitere ſententias ſapientũ bonarumque mulierũ habere familiares, & in ore eas ſemper voces habere, quas à me dũ adhuc virgo eſſes ſuſcepiſti, vt & vi rũ delectes, & tu vſqueadeo egregiè, adeò grauiter per temet exornata in admiratione à ceteris mulieribus habearis. Nã illius margaritæ, aut alterius aduenæ ſericę veſtes ſine magno pretio emi nõ poſſũt: at Theanûs & Cleobulinæ honeſtatis ornamenta & Gorgonis Leonidę vxoris, ac Timocleę Theaginis ſororis, & antiquæ Claudiæ, Corneliæq; Scipionis, & aliarũ quęcũq; admirabiles pręclaræq; fuerũt, gratis licet inducere, & magnificè glorioſéque ac beate

Plutarchi Sapientiũ bonarúmque mulierum ſententiæ.

viuere. Nam ſi Sappho quòd pulchra carmina componeret ſe tanti faciebat, vt ad diuitem quandam ſcripſerit: Mortua iacebis, nec vlla vnquam tui extabit memoria: non enim filium habes, roſam ex Pieria: cur non tibi magis gloriandum erit, ſi non roſas, ſed fructus eos perceperis, quos Muſæ ferunt & largiuntur his qui diſciplinam & ſtudium ſapientiæ admirantur?

FINIS.

PLVTARCHI CHAERONEI PHILOSOPHI CLARISSIMI, Muſica.

Carolo Valgulio Brixiano interprete.

VXOREM Phocionis, eius cui Probo cognomentum fuit, dicere ſolitam accepimus, mundum ſuum eſſe conſilia ac decora imperatoria viri. Ego verò ſtudium doctrinæ magiſtri mei non mihi ſoli proprium eſſe ornamentum ſtatuo, ſed commune omnibus non alienis. Haud equidem ignoramus, clariſsima facinora Imperatorum paucis tantum militibus, aut vni ciuitati, gentiue vni, in rebus dubiis ac trepidis ſalutē peperiſſe, meliores ſeu milites, ſeu ciues, aut eiuſdem gentis homines haudquaquam feciſſe comperiemus. At verò doctrinam, ſubſtantiam & robur felicitatis, & recti autorem conſilij non vni familiæ ſoli, aut ciuitati,

ſed vniuerſo generi mortalium inuehere vtilitatem videmus. Quanto igitur commoda, quæ à doctrina diſciplinisve proficiſcuntur, maiora ſunt omnibus imperatoriis conſiliis, tanto eius memoria ſtudio eſt & cultu digna maiore. Itaque altero Saturnaliorum die vir clarus Oneſicrates ad epulas inuitauerat viros, qui Muſicæ ſcientiam habebant. Erant autem Soterichus Alexandrinus, & Lyſias ex iis vnus, qui æra Muſica apud ipſum merebant. Poſtquam verò quæ aſſolent, ſunt perpetrata cauſam humanæ, inquit, vocis in præſentia quærere intempeſtiuum atque alienum à conuiuio eſſe arbitror: Sobriore quæſtio ea indiget ocio. Quoniam autem optimi grammaticorum definiunt vocem aërem eſſe percuſſum cadentem ſub ſenſum auditus, atque heri de grammatica queſitum diſputatumque fuit, tanquam de arte opportuna fabricandis per litteras vocibus, ac ſacrario memoriæ promptis, vbi velimus adminiſtrandis & diſpenſandis, quænam ſit altera ſecundum hanc obnoxia, & congruens voci ſcientia, videndum eſſe puto. Ea eſt, opinor, Muſica: deos nanque canere, qui nobis ſolis vocem articulatam ſunt largiti, pium, & homini in primis conſentaneum eſſe arbitror. Quam rem Homerus quoque ſignificare hiſce verſibus videtur:

Phœbaas iras placabant carmine Achiui,
Per luces totas pulchrum paana canentes,
Pugnantémque ex alio: aſt pectora arcitenentis
Mulcebant cantus, & gaudia pertentabant.

Agitedum ſacri Muſicæ miniſtri, commonete ſodales, quis inuentor Muſicæ, quisve ea princeps

vſus fuerit à quibus,quoque tempore auctum acceperit, & quinam ex iis qui Muſicæ ſcientiam coluere,in eo ſtudio excelluiſſe extimentur: quas præterea,quoque ad res, huius vtilitas inſtituti demanet. Quæ quum magiſter dixiſſet, inſecutus Lyſias: Apud multos, inquit, agitatam quæſtionem claré Oneſicrates in medium proponis:Non modò enim Platonicorum plurima pars,inſignesque Peripatetici de vetere Muſica, deque eius labe ſtudioſé & accuratè ſcripſerunt , verumetiam grammatici atque harmonici, ad ſummum apicem euecti doctrinæ,magnum ſtudium plurimamque operam in eam rem contulerunt. Cæterum ingens eſt inter autores diſſenſio,Heraclides in eo libro,in quem colligit priſcos Muſicos, primosque eius inuentores, Amphionem tradit, Ioue natum & Antiope, principem citharæ cantum excogitaſſe, eiusque poëſim, vt qui à patre doctus foret . Cuius rei fidem commentariis Sicyone depoſitis, quibus accurata percenſio huiuſce generis continetur,facit, atque inde ſacerdotes Argiuas, poëtas & Muſicos commemorat.Eodem tempore LinumEubenſem inquit lamẽtationes & fletus carmine condidiſſe hymnos Anthen Anthedonium ex Anthedone Bœotia, Peieriũ ex Pieria poëmata de Muſis , Philammonem verò Delphicum Latonæ Dianæ , atque Apollinis ortum canticis edidiſſe modis, & choros circa Delphicum templum conſtituiſſe commemorat . In primis verò Thamyræ Thracis canorũ concinnũque carmen ait fuiſſe,adeóque præcelluiſſe,vt Muſas prouocare in certamen non dubitaſſe poëtæ ſint

autores. Hunc ipſum edidiſſe ferunt bellum Titanum aduerſus deos dimicatum carmine conditum. Demodocumqꝫ Corcyrenſem, veterem Muſicum, excidium Ilii, & Veneris atque Vulcani connubiū poëmate concelebraſſe. Ithacenſem Phemium reditum à Troia, Agamemnone duce Græcorū, carmine ceciniſſe proditum eſt. haud quidem fuiſſe immunem metri numerive rati dictionem poëmatum memoratorum muſicorum, ſed qualis Steſichori fuit, & veterum aliorum poëtarum, qui carmina adhibitis modulis condidere. Terpandrū nāque tradit, citharæ cantus latorem legum, adiectis ad ſua atque Homeri carmina per ſingulas leges modis ſolitum in ludis cum concertatione editis canere, eundemque primum propoſuiſſe nomina ſingulis citharæ fidiumque legibus. Ad cuius imitationem Clonā primum tuliſſe leges tibiarū, proſodiâque feciſſe, tum deinde eligia, & carmina cōdidiſſe. Quo genere poëmatū Polymneſtum Colophonium, ætate poſteriorem, vſum fuiſſe tradūt. Nomina autē tibiarum legū, bone Oneſicrates, apud eos hæc erant: Apothetus, Elegi, Comarchius, Schœnion, Cepiū, Dius, Trimeles. Inſequēti tēpore Polymneſta appellata reperta ſunt. Leges fidiū cantus compluribus ante conditas leges tibiarum temporibus conſtat à Terpandro fuiſſe promulgatas. Is nanque primus nomina earū protulit, Bœotiam quandā vnā vocans, Aeoliā aliā, Trochæā acutā, Orthiam videlicet, Cepiona, Terpādriā, Tetraœdiā. Condidit præterea idē Terpāder carmine procemia ad cantus fidium. Quod autē veteres fidiū* cātus legibus cōſtarēt, Timotheus declarauit. *Leges carminibus.*

Primas enim leges carminibus immiſcens dithyrambicam dictionem canebat,ne protinus aduerſus priſcam Muſicam præuaricari videretur.Et arte nimirum, canendi ad fides Terpander præſtitiſſe exiſtimatus eſt,quaternasque in Pythicis ludis perpetuas victorias retuliſſe publicis monumentis traditum eſt.Ac peruetuſtus ſanè Muſicus fuit, quandoquidem antiquiorem Archilocho fuiſſe Glaucus Italus libro quodam, quem de poëtis & Muſicis antiquis compoſuit,demonſtrat: Nam alterum eum inquit fuiſſe ſecundum primos illos tibiarum cantus conditores. Alexander in libro, in quem collegit Phrygios Muſicos,ſcriptum reliquit,primum Olympum tranſtuliſſe in Græciam ad Dactylosque Idæos fidium pulſus.Hyagnin verò primum tibia ceciniſſe,deinde eius filium Marſyam, tum poſtea Olympum, Terpandrum æmulatum fuiſſe carmina Homeri, & Orphei modos. Orpheus nullum imitatus eſſe videtur: quippe quum ante ipſum nullus præter tibicines poëtas,cum quibus nulla in re Orphica res ſimilitudinem habet, fuiſſe tradatur. Tibiarum cantus conditor legum Clonas, vt Arcades referunt,Tegeates fuit:vt verò Bœotii, Thebanus. Secundum Terpandrum & Clonam fuiſſe Archilochum proditum eſt:quanquam autores ſunt qui tradent Ardalum Trœzenium priorem Clona tibianam conſtituiſſe Muſicam, Polymneſtûmque Meletis Colophonii filium poëtam fuiſſe, & leges Polimneſtum ac Polimneſtam feciſſe. Quod autem Clonas promulgauerit Apothetum atque Schœnionem appellatas leges,monumenta ſcriptorum com

meminerunt. Pindarus item & Alcman poëtæ modorum eiuſdem Polymneſti mentionem fecere. Sũt & qui nonnullas Terpendri legum citharæ cantus ad Philammonem illum priſcum autorem trahant. Sed omnino citharæ cantus Terpandri ratio omni ex parte ſimplex perrexit eſſe vſque ad ætatem Phrynidis. Haud enim antiquitus pro libidine cuiuſque, vti nunc, licebat fidibus canere, nec rhythmos concentûsve transferre: In ipſis nanque legibus accommodatam cuique tentionem tuebatur, cuius rei cauſa id nominis inditum erat: Leges enim ſunt vocatæ, quoniam præſcriptum quaſi lege cautumq́ue erat, ne quis per quamlibet vnam ſpeciem formamq́ue tẽtionis trãſgrederetur. Etenim quæ ad deos ſpectabant extemplo abominati, ad Homeri ac cæterorum poëſim pro voluntate atque arbitrio delabebantur: quam rem prooœmia Terpandri declarant. Facta quoque tum primum citharæ forma, vti autor fuit Terpandri diſcipulus Cepio, appellatâque eſt Aſias, propterea quòd Lesbii fidicines, Aſiæ cultores, ea vtebantur. Quorum vltimum Pericletum viciſſe Lacedæmone Carnia ferunt. Is erat Lesbius genere, quo vita functo, perpetuæ gloriæ Lesbiorum, quam in cantu citharæ ad eam diem obtinuerant, finem impoſitum fuiſſe memoratur. Errore quoque nonulli ducuntur exiſtimantes Hipponactem parem fuiſſe temporum Terpandri, quum Pericletus antiquior Hipponacte tradatur. Poſtquã tibiarum fidiumq́ue cantus pariter expoſuimus leges, ad proprias tibicinum orationem conferamus, Olympum tibicinem, de quo antê diximus, Phry-

gium, condidiſſe legem quandam in Apollinem, Multiplicem vocatam. Hunc Olympum ex his vnum fuiſſe memorant, qui ab illo primo Olympo, cuius Marſyas conditor in deos muſicarum legum, amator ac doctor cantus tibiarum fuit, quemque Olympum extuliſſe in Græciam harmonicas leges aiunt, quibus nunc Græci in deorum celebritatibus vtuntur, genus duxerunt. Alii multiplicem legem Crateti diſcipulo Olympi vendicant, tametſi iunioris Olympi legem hanc eſſe, Pratinas teſtatur. Lex verò quæ Curulis vocatur, ad Olympum maiorem Marſyæ diſcipulum refertur, quem ſunt qui non Marſyam, ſed Maſſem vocatum dicant. Alii Marſyā, & Hyagnide natum, primo inuentore artis tibicinæ contendant. Curulem legem ab illo Olympo latam fuiſſe commentarii Glauci de antiquis poëtis docent. Vnde etiam cognoſci poteſt Steſichorum Himenenſem, non Orpheum, non Terpandrum, non Antilochum, nec Thaletam, ſed Olypum fuiſſe imitatum. Curuli lege & forma per dactylum vocata vtentem, quam nonnulli Orthiæ legis eſſe dicunt. Alii à Myſiis eam legem fuiſſe repertam. Traditur enim fuiſſe certos Myſios peruetuſtos tibicines. Extat & alia quædam antiqua lex Cradias vocata, quā ceciniſſe tibiis Mimnernum Hipponax tradit. Principio nanque elegia extructa modis ad tibiam canebantur. Hoc indicant monimenta Panathenæorum de muſicis certaminibus. Fuit & Sacadas Argiuus conditor modorum elegiorumque habentium modos, poëta ſanè bonus, ac triplici inſignis de

ludis Pythicis victoria. Id quod publica harum rerum monumenta declarant. Eiuſdem meminit Pindarus. Quum itaque ſint tres toni, autoribus Sacada & Polymneſto, Dorius, Phrygius & Lydius, in quolibet vno Sacadam aiunt feciſſe ſtropham, & chorum canere docuiſſe, ſic vt Dorium prima, Phrygium ſecunda, Lydium tertia cantaret. Eamque legem propter tripertitam mutationem tripertilem fuiſſe vocatam ferunt: quanquam in commentarios Sicyonios, in quibus poëtæ percenſentur, Clonas vt repertor legis tripertilis ſit relaxatus. Hic primus Spartæ ſtatus, ordoque Muſicæ cultorum Terpandro autore, atque conſtituente fuit. Secundi verò ordinis Thaletas Gortynius, Xenodamus Cytherius Xenocritus Locrenſis, Polymneſtus Colophonius, & Sacadas Argiuus ſummam cauſam, ſummaque merita habent, vt duces autoreſque dicantur. Iis nanque autoribus gymnopodiæ Lacedæmone, in Arcadia Demonſtrationes appellatæ, & Argis Endymatia ſunt conſtituta. Thaletas, Xenodamus, Xenocritus effectores Pæanum, Polymneſtus Orthiarum quæ vocantur, Sacadas verò Elegiorum fuit. Tametſi autores ſunt qui tradant Xenodamum non Pæanum, vt inquit Pratinas, ſed Hyporchematum fuiſſe conditorem. Fertur enim ipſius canticum quoddam, quod quidem permanifeſtô eſt Hyporchema: quo genere poëmatis ipſe quoque Pindarus vſus eſt. Quòd autem Hyporchema & pæan inter ſe differant, Pindari poëmata, qui & pæanes & Hyporchemata compoſuit, indicabunt. Leges

tibiarum cantibus Polymneſtus ſanxit,& in Orthia appellata lege modulatione vſus eſt,vt quidam harmonici tradunt:nã ipſe pro cõperto dicere nequeo, propterea quòd nihil habeo hac de re traditum à maioribus.In dubio quoque eſt,an Cretenſis Thaletas effector fuerit pæanum:Nam Glaucus poſteriorẽ Archilocho fuiſſe tradidit, Archilochiq́ue modos imitatum præterquã quòd eos Maronẽque &Creticũ rhythmũ inſtructurã modorum conſertauit,quibus nec Archilocus ſit vſus,nec Orpheus,nec Terpãder:& hæc á diſciplina tibicinali Olympi inquit feciſſe.De Xenocrate quoque Locrenſe,ex Locris vrbe Italiæ,dubitari video,vtrum poëta pæanum fuerit. Argumenta quidem heroica geſta continentia condidiſſe,proditũ eſt memoriæ,ac propterea nonnulla argumenta dithyrambos vocitaſſe, inferiorémque Thaleta ætate fuiſſe Glaucus autor eſt. Traditur etiam ab Ariſtoxeno inuentorem enharmonii generis Olympum fuiſſe â Muſicis exiſtimatum, & ante ipſum omnia fuiſſe diatona atque chromatica, inuentionemq́ue illam hoc maximè modò proceſſiſſe putabant:Quum in diatono Olympus verſaretur, & frequens tranſueheret ad Parhypaten diatonam modulum, tum à parameſe, tum à meſe diſcedens,diatonumq́ue tranſgrederetur, animaduertiſſe pulchritudinem atque decentiam morum, ex eo vocum cantu prouenientem, atque ita conſtantem pro rata parte rationibus complexionem, quam ſyſtema Græci vocant, admiratum & amplexum, hoc genus effeciſſe in Dorio tono: haud enim quæ diatoni proprie ſunt, quæque chromatis pertingi, at

neque

neque quæ harmoniæ. Erant autem prima enharmoniorum huiuſmodi. Primum omnium ponebatur ſpondeus, in quo nulla diuiſio præ ſe fert propriū diatoni, ni quis reſpectans ad contentionem ſpondiaſmum ſpeciem id habere diatoni arbitretur. Verum late patet, qui id poſuerit eum & falſum, & inconcinnum poſiturum: Falſum, quia dieſi vna minus eſt tono, qui tonus circa ducem iacet: Inconcinnum verò propterea, quòd ſi in vi ac poteſtate tonia proprium contentioris ſpondiaſmi ſtatuatur, profectò euenerit, vt duo perpetua diatona, alterum incompoſitum, compoſitum alterum poſita ſint. Nā in mediis, quas meſas vocant, enharmonium denſum locatum, quo nunc vtuntur, ad poëtam pertinere non videtur. Facilius id intelligitur, ſi quis tibia canentem antiqua ritu audiat: vult enim & ipſum ſemitonium in meſis eſſe incompoſitum. Ac prima quidem enharmoniorum huiuſmodi fuere. Videtur autem Olympus auctum muſicæ dediſſe inuehendo, quod in lucem ad eam diem non venerat, nec fuerat à maioribus cognitum, autorque præclaræ Græcis Muſicæ & princeps ac dux fuiſſe. Eſt etiam rhythmorum ratio quædam: certa nanque genera & ſpecies non modò rhythmorum adinuentæ ſunt, verumetiam modorum atque rhythmorum artificum excitatæ nouæ formæ. Sed Terpandi nouatio decorum quendam in Muſicam inuexit modum, quo poſtea Polymneſtus vſus præclarę & ipſe atque decenti formæ inhæſit. Similiter Thaletas & Sacadas peregregij, ac propê perfecti rhythmorū effectores habiti ſunt, nec honeſta decoraque for-

ma exceſſere.Eſt alia Alcmanica Steſichoriaque nouatio,nec ipſa quidem à pulchro honeſtoque ac moderato diſcedens.At Crexus,& Timotheus,& Philoxenus,atq; eius ætatis poetæ importuniores & percupidi atque ſtudioſi nouandorum inMuſica rerum fuere, perſecutique ſunt typum ac formam eam, quam nunc Philantropon & Thematicon vocant. Sed omnino paucitas fidium , & locorum anguſtia ſimplicitaſque & verenda Muſicæ grauitas viguit apud priſcos.Poſtquam autem de prima Muſica,déque primis ipſius inuẽtoribus,& quibus autoribus ſubinde per inſecuta tempora incrementum ceperit,pro viribus à me, eſt diſputatum,finem orationi meæ faciã, & Sotericho, non Muſica ſolum,ſed cæteris quoque liberalibus diſciplinis erudito viro, locum ad dicendum concedam. Nos enim magis ei Muſicæ parti ſtudium impẽdimus , quæ munere atque officio manuum abſoluitur.His dictis Lyſias orationem compreſsit,tum Soterichus in hunc modũ eſt loquutus: De verendo, atque in primis diis grato inſtituto clarè Oneſicrates nos prouocaſti vt verba faceremus.Probo equidem intelligentiam Lyſiæ doctoris,nec minus memoriam,quam in commemorãdis primæ Muſicæ inuentoribus, atque iis qui de ea facultate conſcripſerunt,præ ſe tulit: Illud verò tacitum non feram , ſola eum ſcriptorum monumenta ſequutum feciſſe fidem dictis ſuis . Nos verò mortalem quenquam negamus fuiſſe repertorem Muſicæ bonorum , ſed Apollini , omnibus virtutibus & ſcientiis ornato , inuentum munuſque hoc tribuendum , & acceptum ferendum eſſe puta-

mus. Haud enim tibia inuentum eſt Marſiæ, vel Olympi, aut Hyagnidis, vt aliqui opinantur: Nec modò citharæ Apollo, ſed tibiarum, fidiumq́ue cantus eſt repertor. Argumento ſunt chori & ſacrificia quæ illi deo cũ cantu tibiarũ perpetrabãtur, idq́ue cum alij, tum Alcæus hymno quodam teſtatur. Signum quoque Apollinis in Delo dicatum eo habitu, vt dextra arcum teneat, ſiniſtra Gratias, quamlibet inſtrumentum muſicum aliquod tenentem, nam alia lyram, tibias alia, quæ in medio eſt propoſitam ori fiſtulam continet, idem declarat. Nec putetis hæc verba mea eſſe, aut hęc me cõminiſci: Anticlem & Hiſtrum autores habeo, qui hæc ipſa tradidere in commentariis, qui de conditoribus modorum inſcribuntur, adeoq́ue vetuſta eſt ſigni eius dedicatio, vt opifices compares ætatis Herculis fuiſſe referantur. Puerum quoque * Penipicam ferentem laurum Delphos tibicem comitatur. Et ex Hyperboreis ſacra cum tibiis, fiſtulis ac cithara mitti Delphos ſunt ſolita. Alij ipſum hunc Deum ceciniſſe tibia ferunt, vt optimus poeta modorum tradit Alcman, & à Pallade doctum fuiſſe Corinna prodidit. Eſt igitur Muſica ab omni parte auguſta, quandoquidem inuentum eſt deorum, & ea veteres ſunt vſi pro dignitate atque maieſtate ipſius, vt cæteris omnibus inſtitutis. At hoc tempore ſeueritate & grauitate ipſius repudiata, pro forti, virili, auguſta, & diis immortalibus grata, præfractam quandam Muſicam, adulteram, calamiſtriſq́ue inuſtam in theatra deducunt. Quare Plato indignanti animo eiuſmodi Muſicam

*Tempica

fert,Lydiamque harmoniam deprecatur,quòd acuta, vehemens, & ſtridens ſit,& apta complorationibus. Primaque eius conſtitutio lugubris quædam res traditur fuiſſe. Ac primum Olympum funebre tibia carmen in funere Pythonis Lydio ritu ceciniſſe,in primo Muſicæ ſcripſit Ariſtoxenus. Melanippidem alij tradunt modulum illum inceptaſſe. In Pæanibus verò Pindarus in nuptiis Niobes primum Antippum docuiſſe Lydiã harmoniam canit. Torebum alij volunt primum eo concentu vſum fuiſſe,vt autor eſt Dionyſius Iambus.Mixolydius autem concentus affectibus eſt refertus, & tragœdiis aptus. Reperiſſe eum Sapho Ariſtoxenus prodidit, ab ipſaque Tragicos dididiſſe,qui poſtea coniunxere mixolydios modos cum Doriis:quorũ alteri maieſtatem atque autoritatem, alteri affectus afferunt: ex vtriſque enim commixta eſt tragœdia. In commentariis verò Harmonicorum proditum eſt,id inuentum ad Pythoclidem tibicinem referri. Athenienſem Lamproclem inquit Lyſis, animaduertentem non ibi haberi deiunctionem vbi fermè omnes arbitrabantur, ſed in acuto, talem eius confeciſſe figuram fermámve,qualem dixerit aliquis à parameſe ad hypate hypaton. Remiſſam item Lydiam, ſiquidem mixolydiæ eſt contraria, aſsimilem Iadi à Damone Athenienſi inuentam memorant. Plato igitur duabus iis meritò reiectis harmoniis, altera flebilem, ſolutum altera cantum habentibus, doricam, vt quæ accommodata foret moderatis ac fortibus viris, delegit: haud Hercule ignarus, vt inquit Ariſtoxenus in ſecundo Muſicorum, in illis

quoque aliquid ineſſe ad Rempublicam conſeruandam vtilitatis. Et magnam ſanè Plato operam muſicæ ſcientiæ dedit, auditorq́ue Diacontis Athenienſis atque Metelli Agrigentini fuit. Verum quoniam multa grauitas in Dorio concentu inerat, maiore ipſum honore dignatus eſt: quanquam non erat neſcius, Doria multa cantica, Virginalia vocata, ab Alcmane Pindaro, Simonide, atque Bachilide fuiſſe tractata & condita, necnon proſodia & pæanes: luctus præterea tragicos dorico concentu decantatos, & amatoria aliqua eundem in concentum compoſita. Satis illi erant quę in Martem, quæq́ue in Palladem canebantur, & ipſa ſpondea: Nam ea, ſatis virium habere ad roborandos animos hominum moderatorum iudicabat. At neque Lydiā Ioniámve ignorabat: Sciebat enim tragœdiam vti talibus modis ſtructurâque concentuum. Iam verò priſci omnes haud quidem imprudentes imperitique forent vllius concentus, & harmonię, certis quibuſdam ac definitis vſi ſunt, nec ignorantia autor cauſaq́ue fuit eiuſmodi anguſtiæ, & fidiū paucitatis. Nec ſanè Olympum, nec Terpandrum, nec qui eorum ſectam ſunt ſequuti, perpulit inſcitia ad circuncidendam multitudinem fidium, varietatémque demendam. Teſtantur id poemata Olympi atque Terpandri, cæterorumq́ue omnium eiuſdē generis Muſicorum ac poëtarum. Quæ quum trifidia ſimpliciâque forent, vſqueadeo præſtabant variis & multifidiis, vt nemo vnus Olympi modum poſſet imitari, & qui in multinerui, multitudinéque verſabantur, poſteriores eſſent. Quôd autem non

inſcitia in ſpondiante tropo à trite priſci abſtinerent, eorum in pulſu vſus declarat: nunquam nimirum ea cum parypate congruenter & conſone vſi forent, ni eius peritiæ atque vſus prudentes fuiſſent. Late igitur patet, pulchritudine decentiaq́ue morum, qui in ſpondiante modo ob triten exemptam gignuntur, admonitis & captis ſenſibus tranſuexiſſe modulum ad paranetem. Eadem ratio de nete: Ea nanque in pulſu fidium, & ad paranetem diſſonorum, & ad meſen conſonorum vtebantur. In modulo verò, quia illis non apparebat accommodata ſpondiaco tropo, preteribatur: nec modò in iis, verumetiam in ipſis coniuncti nete. Sic enim omnes ea vtebantur, vt in pulſu & ad parenetcn, & ad lychanon accommodarent. At in modulo vel ipſius vtentis perpudebat eos propter inde prodeuntes eius cauſa mores. Conſtat enimuero id ita eſſe etiam ex Muſicis qui Phrygij dicti ſunt. Nam Olympum ſectatoréſque ipſius non per imperitiam ab ea ſuperſediſſe compertum habetur, quādoquidem non tam in pulſu, quàm in modulo, vbi conuenire exiſtimabant, in ſacris matris deûm, nonnulliſque aliis Phrygiis rebus eadem vtebantur. Perſpicuum quoque in hypatis eſt, non ruditate abſtinuiſſe eos ab illo tetrachordo in Doriis, quum mox eodem in cæteris tonis vterentur: quippe ſcientes nulla videlicet alia cauſa commodi eximebant à Dorio tono, quàm vt decus morum tuerentur, quorum honeſtatem decorumq́ue honori habebant. Quale à Tragicis quoque obſeruatum videmus: Necdum enim tragœdia ad hanc diem vſa eſt chro-

matico genere, nec enharmonio: cithara verò multis quàm tragœdia vetuſtior ſeculis à principio vſa eſt. Et ſanè conſtat, chroma eſſe antiquius harmonia. De illa nanque intelligi antiquitate in præſentia volo, quæ ad vſum conſuetudinémque humanæ naturæ ſpectat. Nam ſi ad ipſam generum reſpiciamus naturam, neutrum altero antiquius comperiemus. Sed oro vos, ſi quis Aeſchylum, aut Phrynichum abhorruiſſe â chromma aſſerat propter inſcientiam eius, nônne ſit abſurdus? Profectò idem contenderit, ipſum Pancratem ignoraſſe chromaticum genus, quoniam ab eo plerunque abſtinebat. Quem, quum in quibuſdam ipſo vteretur, non ruditate, ſed conſilio ac voluntate abſtinuiſſe putandum eſt. Studioſe nanque imitabatur, id quod ipſe dicere ſolebat, Pindareum & Simonideum tropon, illumq́ue omnino, qui nunc Antiquus appellatur. Eadem eſt de Tyrtæo Mantinenſe, de Thaſillo Phliaſio, de Andrea Corinthio, déque multis aliis ratio, quos omnes ſcimus auerſatos chroma, mutationem, varietatem, multineruiam, plurimaq́ue alia, rhythmos, concentus, dictiones, modulationes, modorûmve ſtructuras, actus, interpretationéſve, quæ omnia interſerta eſſe poſſunt. Telephanem Megarenſem ita fiſtulis pugnaſſe accepimus, vt opifices ipſos tibiarum ne manus quidem vnquam ad tibias fabrefaciendas adhibere permiſerit. Ob quam maximè cauſam certamen Pythicum auerſabatur. Summatim autem vt dicam: ſi quis omnes re aliqua non vetentes damnandos

ignorãtiæ putat, ex eo coniecturam inſcitiæ faciens ipſorum, quia re illa non vtantur, complures profectò prius temporis huius damnet neceſſe eſt, quum Dorionios non vti modo Antigiendio, quia ipſum contemnant, & contrà Antigenidios eadem de cauſa Dorionium reiicere videamus. Fidicines quoque ipſi deſiuere propemodum frequentare ritum modumque Timothei, & ad pulſamina poëmatâque Polydi ſeſe verterunt. Iam verò ſi quis rectè ac perſcienter reputet, vetera & noſtra comparando inter ſe, tum qnoque in vſu fuiſſe varietatem comperiet. Vtebantur enim veteres varietate in rhythmis, quæ quidem eſt etiam magis varia: in honore nanque habebant rhythmicam varietatẽ. Hoc nimirũ tempore modos, illo vero rhythmos ſtudioſe & cupidè amplectebantur. Probatum hactenus eſſe arbitror, non inſcitia ignorantiaque, ſed conſultò abſtinuiſſe veteres à præfractis, mollibus languidiſque canticis modis. Sed quid hoc mirandum eſt, quum multa in vita humana inſtituta videamus exoleuiſſe, ſublato eorum vſu, non imperitia, verum ſponte atque cõſultò reiecta, quum animaduerſum perſpectumque foret, aliquibus in rebus cõtra officium decorúmque fieri? Reliquum eſt, vt Platonem nõ inſcitia, nec impotentia cæteros repudiaſſe concentus, ſed quia Reipublicæ indecoros, ac minime opportunos eſſe iudicabat, prudentémque atque intelligentem omnis generis concentuum fuiſſe demonſtremus. In mollitione animæ, quam fabricat in Timæo, ſtudiũ diſciplinarum ac Muſicæ ſuum hoc maximè modo declarauit. Vnam principio partem detraxit ex

vniuerſo : ſecundam autem primæ partis duplam: deinde tertiam, quæ eſſet ſecundæ ſeſquialtera, primæ tripla: tum quartam, quæ ſecundæ dupla eſſet: quintam inde, que tertiæ tripla: deinde ſextam, octuplam primæ: poſtremo ſeptimam, quæ ſeptem & viginti partibus antecederet primæ: deinde dupla & tripla interualla expleuit, partes inde rurſus deſecans, quas interualis ita locabat, vt in ſingulis eſſent bina media: hoc eſt, vt mox oſtendemus, veſtibulum procemiumque harmonicæ Platonis peritiæ. Tres ſunt principes harmoniæ, à quibus omnis medietas ſumitur, arithmetica, harmonica, geometrica. Earum alia præſtat pari numero, alia conſtat ratione pari, alia nec numero pari, nec ratione. Igitur Plato harmoniam quatuor animæ elementorum, cauſamque ex diſsimilibus inter ſe iunctis conſonantiæ volens harminice demonſtrare, duas in ſingulo interuallo animales rationæ muſica propoſuit. Conſonantia diapaſon muſica interualla complectitur: quorũ comparationem pro rata parte rationum oſtendemus. Diapaſon in dupla ratione perpenditur: conficient, imaginis gratia, duplam rationem ſex & duodecim: Protenditur autem hoc interuallum ab hypate meſon ad neten diſiunctarum. Quum igitur ſex & duodecim extrema ſint, hypate meſon ſenarium numerum continet, nete diſiunctarum duodenarium. Sumantur deinde intercedentes numeri, quorum alteri extremo alter eſt ſeſquitertius, ſeſquialter alius, octo videlicet & nouem: ipſius enim ſenarii octonarius eſt ſeſquitertius, nonarius ſeſquialter. Extemum quidem vnum

eſt huiſmodi, alterum eſt ipſum duodecim numerus, nonarii ſeſquitertium, octonarii verò ſeſquialterum. His itaque numeris inter ſenarium & duodenarium inſertis, & diapaſon interuallo ex diateſſaron atque diapente conſtituto, patet meſen octonarium numerum habituram, parameſen nonarium. Hoc ita conſtituto talem rationem habet hypate ad meſen, qualem parameſe ad neten diſiunctarum. Ab hypate nanque meſen eſt diateſſaron, à parameſe pariter diateſſaron ad neten diſiunctarum. " Eadem comparatio rationum in numeris quoque reperitur: nam vti ſe habet ſex cum octo, ſic nouem cum duodecim, atque ſicuti ſex cum nouem, ita octo cum duodecim: ſeſquitertii illi ſunt inter ſe numeri, hi verò ſeſquialteri. Et hæc ad ſtudium ſcientiamque Platonis diſciplinarum declarandam in præſentia dicta ſufficiant. Ariſtoteles quoque Platonicus declarat harmoniã diuinam rem quandam eſſe, magnãque, & maxime dignam veneratione, ſic inquiens: Harmonia cæleſtis eſt, naturãque diuinam & pulchrã, & humana anguſtiorẽ habet. Ea quũ vi naturali ſua quadripartilis ſit, tres medietates tuetur, arithmeticam, harmonicam, & geometricam, partesque ipſius & magnitudines atque præſtantiæ numero & parilitate menſuræ exiſtunt, & apparent. In duobus enim tetrachordis cantici modi cõcinũtur. Hæc ſunt Ariſtotelis verba. Conſtare corpus eius inquit partibus diſsimilibus, concinentibus tamen. Conſonare itẽ ipſas medietates ratione numerorum: Nam nete ratione dupla temperata cum hypate diapaſon reddit conſonantiam. Conti-

net enim nete,vt demonſtrauimus, duodenas vnitates,hypate ſenas. Et parameſen conſonam nouenas vnitates habere ſeſquialtera ratione cum hypate. Meſe veró, quam octonas habere vnitates diximus, cum eadem hypate ſeſquitertia ratione comparata eſt. His maximè rata Muſicæ interualla componuntur: Diateſſaron, inquam, quòd in ſeſquitertia ratione: diapente, quód in ſeſquialtera diapaſon, quôd in dupla perſpicitur. Seſquioctaua item ratio quæ eſt, in vnius ratione toni conſeruatur. Ita euenit vt partes harmoniæ ſic conſtitutæ, iiſdem præſtantiis & ſuperent, & ſuperentur à partibus,& medietates à medietatibus, præſtantiaque, exceſſusve numerorum,& vis, ac munus geometricum deprehendatur. Has autem facultates ſic ſe habere Ariſtoteles declarat: neten videlicet tertia parte ſui meſe præſtantem, hypaten verô à meſe ſimpliciter ſuperatam, vt abundantes partes mutuo relatu reſpondeant: iiſdem namque partibus & præſtant & ſuperantur ſeſquiteria, & ſeſquialtera ratione: Talis enim eſt harmonicus exceſſus.

paten parimparem,ſenûm. Hoc pacto à natura com parata ipſaque tota, & partes ipſius exceſsibus atque rationibus, & tota toti, & partibus pãrtes inter ſe conſonant. Iam verò ſenſus ipſi apto quodem temperamento corporibus inſiti. cœleſtes quidem illi, atque diuini, ſenſum & intelligentiam hominibus præſtantes, obtutus inquam, & auditus, vnà cum voce atque luce harmoniam demonſtrant: Cæteri comites horum ſenſus, eo quòd ſenſus ſunt, harmonia conſtant: omnibus nanque muneribus ſuis haud ſine harmonia funguntur. Qui quanquam inferiores ignobilioreſque ſunt illis, haud tamen ab harmonia diſcedunt. At illi numine quodam comite atque præſente, corporibus cum ratione atque intelligentia adhibiti, præpotentem præclaramque naturam quandam ſortiti ſunt. Perſpicuum igitur eſt ex his quæ à me ſunt commemorata, veterem illam Græciam ſtudium operamque rerum omnium meritò impendiſſe maximam, vt in primis adoleſcentes Muſica erudirentur. Eorum enim animos molles ac teneros ad modeſtiam atque moderationem Muſica componi, & temperari oportere exiſtimabant. Quippe quã ad omnes occaſiones actioneſque omnes, quas intenderes, vtilem & commodam eſſe putarent. Atque in primis ad bellicos terrores, ad quos alacriter ac fortiter capaſſendos & ſuſtinendos, alii, vt Lacedæmones, tibiis canentibus Caſtorium appellatum modum, inſtructa ornataque acie cum hoſte conſerturi manus promouebantur: Alii ad cantum lyræ in certamen procurrebant: quo more pericula adeundi præliorum multis tempe-

ſtatibus Cretenſes fuiſſe vſos memoriæ proditum eſt. Aetate noſtra pergunt etiam nunc vti tubis. Argiui in Stheniis apud eos vocatis, tibiæ cantu vtebantur. Eos ludos primo in honorem Danai fuiſſe inſtitutos, inſecutis tempotibus ad Iouem tranſlatos ferunt. Tenet etiam nunc tēporibus noſtris mos canendi ante tibicinem in Pentathlis, non cantum quidem inſignem vllum, antiquûmve, aut qualis apud homines illos cōſueuerat cani, vt qui ab Hyerace cōpoſitus ad illud certamen, quod Endrome vocatur, erat. Cæterum tametſi nihil, vt inquam, validum præcinitur ac nobile, præcinitur certè tamen qualecunque aliquid. Famaque eſt theatralem Muſam ignotam vetuſtioribus temporibus apud Græcos fuiſſe: tota enim hæc ſcientia ad cultum deorum, & ad diſciplinam iuuenum vertebatur, necdum ea tempeſtate apud illos homines extructo theatro. In ſolis adhuc templis Muſica alebatur atque vigebat, in quibus honores deorum, & clarorum laudes virorum, cantu muſico celebrabantur. Argumento eſt condita poſtmodum fuiſſe theatra: nam verbum θεωρεῖν, id eſt, ſpectare ſignificans, multò antè ἀπὸ τοῦ θεοῦ. id eſt, ab appellatione Dei ſumpſerat nomē. At noſtris temporibus tantos auctus differentiæ forma accepit, vſqueadeo diſceſsit à more maiorum, vt nulla ſit amplius diſciplinæ mentio, nulla perceptio. Omnes qui Muſicam attingunt, accurrunt ad Muſam theatralē. Sed heus tu, dixerit forte aliquis nihilnè à veteribus adinuentum? nihilnè inuouatum fuit? Fateor equidem & ipſe, fuiſſe plurima reperta atque nouata ab antiquis, verum cum maie-

ſtate atque decoro. Qui hoc genus hiſtoriæ perſequuti ſunt, Doriam netem adſcripſere Terpandro, quum ea nullus in cantu vſus antea fuiſſet. Totus myxolydius tonus inuentu nouo additus dicitur, & ex modis cantus Orthiis vocatis, is qui trochæus ſigni dator appellatur. Inuentor præterea modorum Scoliorum, vt inquit Pindarus, Terpander fuit. Archilocus rhythmicam ſtructuram trimetrorũ, & in rhythmos non vnigenos intentionem immutationẽq́ue & circa hæc ipſa pulſum inuenit: primumq́ue eum edidiſſe epoda, tetrametra, procriticum, & proſodiacum. Eidem adſcribitur auctus ipſius primi, à nonnullis elegium. Ad hæc iambei ad Pæonem Epibatum, & aucti heroi in proſodiacum & in Creticum intentio ad eundem autorem refertur. Poſtdeinde poetas tragicos ita vſos, & Creticum admiſiſſe, & exercendo pertractandoq́ue deduxiſſe intentionem illam in dithyrambum. Præterea ipſorum iambeorum alia dicenda ad pulſum, alia eſſe canenda, Archilochum primum demonſtraſſe memorant. Hunc etiam ipſum Archilochum exiſtimant ad pulſum fidium primũ ceciniſſe, atque inde veteres omnes ad cantus percuſsiſſe neruos. Tonus qui nunc hypolydius vocatur, inuẽtori Polymneſto tribuitur. Eundem longè maiorem effeciſſe ipſam ſolutionẽ & eiectionem tradunt. At Olympum, illum inquam, ad quem autorem principem Græcæ legaliſq́ue Muſicæ gloria refertur, genus ipſum harmoniæ & rhithmum qui proſodiacus dicitur, in quo eſt Martis lex, & Choreũ, quo ipſe plurimum vſus eſt in ſacris matris deûm, inueniſſe proditum eſt. Nonnulli

Baccheum quoque ad ipſum repertorem trahunt. Sic autem antiquos vocum modos ſe habere conſtat. Laſus Hermionenſis dithyrambicum in morem tranſpoſitis rhythmis, multitudiemq́ue vocum ſecutus in tibiis, & pluribus atque diſiectis vſus vocibus, ad inflexiones mutationesq́ue, quæ prius nō fuerāt, Muſicā perduxit. Inſecutus Melanippides fabricator modorum, in priore nec ipſe Muſica māſit. At neque Philoxenus, nec Timotheus, vetere muſica contenti fuere. Nam Thimothens, quum antè lyra, plures quàm ſeptem neruos non habuiſſet ad vſque tempora Terpandri Antiſſæi, in plures voces diſiecit. Atqui & cantum tibiæ ſimpliciorem antea plurima varietate diſtinxit. Quumq́ue antiquitus ad Melanippidem vſque dithyramborum poëtam, tibicines à poëtis ſtipendium caperent, primas agente poëſi partes, & tibicines ipſis magiſtris miniſtrarēt, is quoque mos abolitus extinctusq́ue eſt: tantaq́ue in Muſicam eſt delapſa labes, vt ipſam Pherecrates Comicus ſpecie muliebri introduxerit in ſcenam, corpore fœdè lacerato, ſciſcitantemq́ue Iuſtitiam cauſam cladis, ac Muſicam ſic loquentem:

Dicam haud inuita, quandoquidem tibi
Audiendi, ac mihi fandi voluptatem dabit
Iræ impetus: Mi prima malorum labes
Melanippides fuit, qui duodenis
Fidibus me eneruauit. Nec tamen meis
Finis ærumnis: Atticus Cineſias
Execrabilis, hexharmonios ſtrophis
Anfractus inſertans me malè perdidit:
Nam dithyrambos condens biſores niſu

Anticipi

Ancipiti clypeorum ritu dextris
Similibus læuis mentem irritam fallit.
Sed neque miſeriis hic modus fuit
Meis:Phrynis iniecto Strobilo quodam
Non antè cognito,irrequietis me
Flexibus atque reflexibus verſando
Totam collabefecit,quinque neruis
Duodenas obſtipando harmonias.
Neque adeò cum pœnitebat ſceleris,
Quin repetebat vltro,ſi quid liquiſſet.
Iam verò Timotheus ô mihi chariſſima,
Perfodit me,& fœdiſſimè lacerauit.
Quis iste Timotheus?Mileſius quidam
Pyrrhias:hic mihi innumera inuexit mala,
Vicit & omnes inferendis cladibus
Quos memoraui:vicit inquam,mollėſque
Ac fornicarios vehens modos,méque
Sicubi ſit nactus gradientem ſolam
Soluit,diſpeſcit in duodenos neruos,
Méque contorquens tanquam braſsicas totam
Referſit hex harmoniis hyperbolais,
Profaníſque ac ſuperuacuis fidium
Vocúmque inanibus pertentaminibus.
Hæc inquit Muſica.

Meminit etiam Ariſtophanes Comicus Philoxeni, cumq́ue dicit intuliſſe modos cyclicis choris. Alii quoque Comici abſurditatem & indecentiam eorũ qui muſicam lacerauere commõſtrarunt. Quantam autem vim habeat & ad dirigendos, & ad euertẽdos mores,quibus ſtudiis,quibuſque diſciplinis â principio aliquis ſit inſtitutus, Ariſtoxenus declarauit.

Thebanum quendam Thelesiam refert,æqualem tẽporum eius, quum ab adoleſcẽtia in optima muſica educatus foret,ac probatorum poëmata modóſque didiciſſet,cum aliorum,tum Pindari,Dionyſij Thebani,Lãpri atque Pratinæ,cæterorumq́ue qui pręſtantes lyricorũ pulſaminum habentur,& præclarè tibiis ceciniſſet,reliquis quoque diſciplinis nõ mediocrem operam dediſſet, exacta vigentiore ætate vſqueadeo captum fuiſſe ſcenica illa & varia Muſica,vt contemptis decoris modis,in quibus fuerat educatus,ad diſcẽdos Philoxeni atque Timothei modos,horumq́ue ipſorum maximè varias,plurimémque nouitatem habentes,animũ applicaret.Quûmque ſe contuliſſet ad efficiendos modos,attrectantẽ & experientem frequentius,tentantémque ad exercẽtem vtroſque,Pindarium,inquam, & Philoxeniũ, in Philoxenio haud admodum proficere potuiſſe, cuius rei cauſam inquit præclaram à puero ipſius inſtitutionem fuiſſe. Quare ſi cui cordi fuerit,ſcitè benéque Muſica vti, antiquam imitator formã & modum, eumq́ue repleto cæteris doctrinis,& philoſophiam adhibeto comitem,quę quaſi ipſum manu ducat.Nam ea potens eſt iudicandi quæ menſura ipſi Muſicæ conueniat,quæve eam deceat,& quid eidem vſui ſit, quidque ſit vtile. Quum itaque tres ſint partes, in quas vniuerſali partitione omnis diuiditur Muſica,diatonos,chroma,& harmonia,eum qui Muſicam adierit, gnarum poëſeos, vtentis his partibus,ſcientémque eſſe oportet, & compotẽ inſuper expreſsionis atque interpretationis, quam hermeniam Græci vocant, ipſa poëmata referentis

atque proponentis. Primum omnium intelligēdum eſt, quod omnis diſciplina eorum quæ Muſica continentur, aſſuetudo quædam eſt, quæ nondum accepit cuius gratia ſingula quæ docentur, ipſi diſcenti ſint diſcenda. Deinde reputandum, quo ad eiuſmodi inſtitutionem & perceptionem nondum adhibetur enumeratio troporum. Quocirca plerique temere diſcunt quodcunque docenti aut diſcenti collibuit. At non ita prudentes agunt: Omnem enim hi temeritatem deprecantur atque repellunt. Quales priſci illi Lacedæmones, & Mantinenſes ac Pellenenſes fuere: Nam quendam illi modum vnum, aut omnino paucos delectos ex omnibus, quos videlicet ad caſtigatos ſeueroſque mores pertinere exiſtimabant, admittentes & aſciſcentes, ipſa Muſica vtebantur. Perſpicuum autem hoc fuerit ſi quid quæque ſcientia ſpectet & contempletur, reputauerimus. Cōſtat harmonicam generum ipſius apti temperamenti vocum, quod Græci hermoſmenon appellant interuallorum, complexionum, quas ſyſtemata vocant, vocū, tonorum, & mutationum ipſarum complexionum in ſe continere cognitionem: extra hæc ab harmonica ne quicquam aliud petes, nec vltra per ipſam progredieris. Quare nec ab ea poſtulāda erit poteſtas iudicādi, vtrum poëta propriè atque accommodatè aſſumpſerit: quale in muſicis diceremus hypodorium tonum in principio, vel hypophrygium ac phrygium in medio, aut mixolydium ac doriū in egreſſu. nihil huiuſmodi ſpectat ad rem harmonicā, multorumque aliorum indiget: ignorat enim vim proprij. Neque verò chromaticum, enharmoniūq;

genus ſecum afferēt huius proprij & accommodati integram facultatem cognoſcendi,per quam cōditi moduli mores appareant & eluceant: id enim eſt artificis munus.Latè itaque patet,aliam complexionis aliam in complexione extructæ modulationis eſſe vocem, quæ exiſtimatio ad rem harmonicam non pertinet.Eadem eſt rhythmorum ratio: nullus enim rhythmus accedet cum abſoluta proprii & accommodati poteſtate.Proprium autem hoc & accommodatum,quod ſæpe vſurpamus, certos quoſdā mores ſpectantes, id dicimus,quorum cauſam eſſe contendimus compoſitionem quādam, vel mixtionem,vel vtrunque.Quale illud enharmonium olympi genus in Phrygio tono poſitum,Pæoni Epibato mixtū:hos nanque mores primordii in lege Palladis creauit. Adhibito enim modorum rhythmorūq́ue opificio, & perdextrè atque artificiòſe ſolo rhythmo cōmutato,pro Pęone videlicet facto trochęo,enharmoniū conſtituit Olympi genus.Et quanquam enharmoniū idem ipſum genus,Phrygiuſq́ue tonus manſerunt, nihilo ſecius vniuerſæ complexionis mores magnā mutationem acceperunt.Etenim quæ in lege Palladis harmonia vocatur, plurimum diſtat in moribus ab ipſo communi vſu,& vulgo exercitato. Si igitur Muſicæ perito acceſſerit vis iudicandi, haud dubie is erit in Muſica cōſummatus.Nam qui Doricè ſcit abſque ſcientia iudicandi, ipſi vſui eius qnid ſit accommodatum, quidve ei conueniat profectò quid agat ignorabit, neque etiā mores tuebitur, quando quidē inter ipſos Dorios modulatores ambigitur, vtrum facultas harmonica,id quod aliqui opinātur,

Rhythmorum ratio.

ſit diſcernendi potens Dorios modos, an contrà. Eadem eſt ratio totius rhythmicæ ſcientiæ. Sciet aliquis Pæonem, ne ſciet quid ſit accommodatum ac proprium ipſi vſui eius, propterea quòd ſolá habeat ſolertiam ipſius Pæonis intelligendi. Idem hoc ab ipſis Pæonicorum rhythmorum conditoribus dubitatur, num res rhythmica pręſidium in ſe habeat, id quod nonnulli inquiunt, huiuſmodi dignoſcendi, an vſque eò non progrediatur. Duæ igitur minimum intelligentiæ neceſſariæ illi ſunt, qui internoſciturus diiudicaturuſq; ſit, quid proprium, & quid, alienum. Primum quidem cognitio morum, quorum cauſa compoſitio facta eſt, deinde earum rerum, quibus ipſa compoſitio conflatur. Quòd itaque harmonica, nec rhythmica, nec partiũ reliquarum vlla ipſa per ſe ſatis virium habent ad cognoſcendos mores, & ad cætera iudicanda, hactenus dicta ſufficiant. Quum verò tria ſint genera, in quæ aptum temperamentum vocum diuiditur, magnitudinibus complexionum, & poteſtatibus vocum, pariter & tetrachordorum paria & æqua, in vno ſolo veteres ſunt verſati. Nam nec diatoni, nec chromatis vlla maiores noſtros cura inceſsit, vni tantũ enharmonio animũ, ſtudiumq; applicuerunt, & eius quidem ipſius vnicæ cõplexioni, quæ diapaſon vocatur: diſcrepabãt enim de chromate, conſentiebant propè omnes, vnam ſolamq; eſſe harmoniã. Haud igitur quiſquã peruidebit cuncta in re harmonica contenta, & circa ipſam verſantia, qui ad eius vnius nudam intellgentiã proceſſerit, ſed latiſsimè patet opus eſſe reliquis facultatibus cognitis, & vniuerſo

atque integro corpore Muſicæ,mixtionibus item & compoſitionibus partium. Solus puruſque harmonicus quodammodo circũſcriptus eſt. Vt autem abſolutè ſummatimq́ue dicamus, concurrere oportet ſenſum atque rationem in partibus Muſicæ iudicãdis,vt neque præueniãt ſenſus,quod citi & præproperi faciunt, neque ſequantur,quod tardi ac pigri. Venire tamen vſu ſolet ſenſibus nonnullis propter naturalem quandam inæqualitatem, vt modò præcurrant,modò tardent. Quare circuncidẽda ſuperuacua illa à ſenſibus ſunt,dandaq́ue opera eſt,vt ſimul cum ratione gradiantur. Nam ſemper eſt neceſſarium tria minima eſſe quæ in auditum cadant, vocem,tempus,& ſyllabam ſiue literam. Sic enim fiet vt ab itinere vocis apta eius temperatio, à temporibus rhythmus,à ſyllaba, literáve, id quod dicitur,cognoſcatur. Quòd ſi pariter non progrediantur,illationẽ ſenſus fieri neceſſe eſt.Cõſtat enimuero & illud ſi ſenſus ſeparare,& diſtinguere ſingula quæ dicuntur,&comitari ſingulis nequeat,futurum vt neque erratum in ſingulis,nec contrà rectum cõtueri poſsit. Primum igitur de continuitate atque perpetuitate ſciendum eſt,perpetuum,continens,& cohærens iudicanti vi adeſſe oportere, propterea quòd rectè ac ſecus non in ſegregatis diſiunctiſq́ue vocibus,aut temporibus, aut literis,ſed in cõtinuis, & cohærentibus creatur, quoniam mixtio in ipſo vſu quædam eſt partium per ſe incompoſitarum. De conſequutione hactenus. Deinde conſiderandum eſt,eos qui muſicæ ſcientiam habent,non ſatis in ſe opis ad facultatẽ iudicandi habere:Haud enim

fieri poteſt, quenquam vnum conſummatum Muſicum, & iudicandi potentem ex ipſis quæ totius eſſe Muſicæ partes videntur, euadere poſſe, ex peritia videlicet ea quæ circa inſtrumenta, quæque in cantu verſatur, atque inſuper ab exercitatione ſenſuum: illa, inquam, quæ ad intelligentiam aptæ vocum atque rhythmorum temperationis pertinet, ac præterea ex ipſa harmonica thythmicaque facultate, & ex perſpicientia atque ſolertia, quæ in pulſibus atque dictionibus adhibetur, & ſi quæ aliæ reliquæ ſunt Muſicæ partes. Quibus autem de cauſis eueniāt, vt apti ad iudicandum cognitione & intelligētia omnium earum partium eſſe nequeamus, annitemur proponere. Primum, quoniam ea quæ nobis iudicanda ſubiiciuntur, alia perfecta ſunt, imperfecta alia. Perfecta, vt quodque poëma, id videlicet quod cantatur, aut quod tibiarum fidiûmve ſono redditur, & cuiuſque hermenia, quam expreſsionem & actum dicimus, vt ipſa tibię ſonatio, aut cantatio, cæteraq; id genus. Imperfecta verò, quæ ad ea pertinēt & ſpectāt, & eorum gratia fiunt: Huiuſmodi nanque expreſsionis partes haud ipſæ quidem finis ſunt, ſed finem ipſum ſpectant, & propter finem petuntur. Horum itaque, atque huiuſmodi omnium opibus, iudiciū de moribus ipſius expreſsionis fiet, vtrum proprij & accommodati propoſitio poemati aſsignentur, & reddantur ab eo mores, qui ipſum tractandū & exprimendū, ſiue interpretandū deſumpſit. Eadē ratio eſt in affectibus, qui à poetica in poematis ſignificantur: Morum ſiquidem magna erat veteribus cura, & propterea ſeueritas, ac mi-

nimê curioſum priſcæ Muſicæ in præcipuo honore habebãtur.Grauiter olí vindicaſſe Argiuos præuaricationẽ Muſicæ indicta pœna,& in eũ animaduertiſſe,qui ſeptem plus fidibus apud eos vti, & mixolydire primus aggreſſus foret,proditum eſt. Vir ille ſeuerus & verendus Pythagoras,abrogabat iudiciũ in Muſica à ſenſibus petitum, tenuem ſubtilémque eius virtutem diſcrimen mentis eſſe dictitans. Atq; idcirco non auditu,ſed harmcnia in rationum pro rata parte comparatione conſtituta iudicabat, cenſebatq́ue ſatis eſſe vſque ad diapaſon ſiſtere Muſicæ conſiderationem. At verò Muſici noſtri temporis pulcherrimum omnium, maximéque decorum genus, quod veteres propter maieſtatem grauitatémque ipſius colebant,penitus repudiarunt,adeò vt ne qualiſcunque perceptio curaq́ue ſit pleriſq́ue enharmoniorum interuallorum:tantaq́ue ignauia atq; ſocordia inuaſit eos,vt dieſin enharmoniam ne ſpeciem quidem omnino cadentium ſub ſenſum præbere putent,eaſq́ue de canticis atque modulaminíbus exterminent,& iſſe in nugas eos, apud quos in aliqua fuerit exiſtimatione, quiq́ue hoc genere ſint vſi, dicere non vereantur. Ad quam eorum confirmandam ſententiam validiſsimum eſte argumentũ ſtuporem ſenſuum ſuorum arbitrantur,quaſi quod fugiat eos,id in ratione rerum eſſe,aut in vſum vllũ venire nequeat. Ac ſi diis placet,negant magnitudinem illam poſſe recipi in conſonantiam,vti ſemitonium,& tonus,& reliqua huiuſmodi interuallorũ recipiuntur. Quæ quum dicunt,non animaduerterunt,tertiam,quintam,ac ſeptimam ſeſe magnitudi-

nem.cæca ignorantia ducti, tollere: quarum aliæ trium, alia quinque, ſeptem alia ſunt dieſum, atque omnino omnia interualla imparia tanquam inutilia deprecantur, vt quæ ſumi in conſonātiam nequeāt. Ea nanque omnia ſunt quæcūque minima dieſis impariter metitur. Vnde neceſſariò conſequitur, nullam tetrachordicam partitionem vtilem eſſe præter illam vnam, per quam contigit paribus omnibus vti interuallis: ea eſt ſyntoni & diatoni, ac toni chro matis. Quæ oratio atque exiſtimatio hominum eſt non modò aduerſantium is rebus, quæ ſenſibus ſunt peſpicuæ, verumetiam pugnantiam ſecum: quandoquidem talibus ipſi tetrachordorum diuiſionibus vtuntur, in quibus pars plurima interuallorū aut im par eſt aut inſtar, vicēque imparis ſuſtinet. Molliunt enim ſemper lichanos & paranetas. Iam verò & aliquas de ſtantibus voces remittunt temerario quodam & experte rationis interuallo, ad eas relaxantes, ac remittentes ipſas tritas, & paranetas. Atque huiuſ modi vſum complexionū maximè probari cenſens, in quo vſu pleraque interualla à ratione ſunt auerſa, vocibus non modò, quas natura moueri voluit, verumetiam nonnullis earum, quibus eadem natura motum negauit, laceſsiuit, laceſsitis. Id quod late patet apud eos, quibus talis exiſtimatio, intelligendi quefacultas eſt cōceſſa. Vſum autem conſentaneum viro forti bonus Homerus docuit: demonſtrans enim multifariam vtilem Muſicā eſſe, Achillem fecit digerentem & coquētem Muſica iram in Agamemnonem concitatam, quam Muſicam à ſapientiſsimo Chirone didicerat,

Hunc inuenerunt mulcentem pectora dulci
Formoſáque lyra, multo quæ vincta nitebat
Argento ſpolium euerſa Hectionos ab vrbe.
Hac ſe oblectabat, clarorum facta virorum
Priſca canens, vſu s inuenis Chirone magiſtro.

Diſce, inquit Homerus, quo pacto Muſica ſit vtendum: Decebat enim Achillem, iuſtiſsimi filium Pelei, clarorum virorum laudes, & heroum facta canere. Docens præterea vtendæ eius opportunum tempus, reperit exercitium vtile atque iucundum otioſo, & negotiis vacuo viro. Nam quum bellator Achilles eſſet, & ad res gerendas natus, ob iram illi cum Agamemnone intercedentem, prælia detrectabat. Igitur Homerus exiſtimauit decere, & conſentaneum eſſe animos herois acui ſeueris atque decoris cantibus, vt reuocatis ad memoriam fortibus factis clarorum hominum inſtructus atque paratus ad dimicandum cum hoſtibus foret, quod mox facturus erat. Talis nanque erat priſca Muſica, & ad id conferens. Audimus ipſum quoque Herculem vſum Muſica fuiſſe, & Achillem, plurimoſque alios, quorum eruditor ſapientiſsimus ille Chiron traditur fuiſſe, Muſicæ ſimul & iuſtitiæ, atque medicinæ doctor. Summatim autem vt dicam, mentis atque prudentiæ vir cõpos, non ſcientiis crimini dabit, ſi quis perperam, nec rite illis vtetur, ſed fraudi ac vitio malè vtentium adſcribet. Quare igitur, qui capeſſendæ Muſicæ diſciplinæ adhibita decenti cura & conuenienti ſtudio operam & laborem in puerili ætate conſumpſerit, is quod decorum honeſtumque

eſt laudabit & amplectetur, contrariumque vituperabit ac fugiet, vacabitque vir talis omni indecora & turpi actione, & perceptis vberrimis à Muſica fructibus, afferet & ſibi & Reipublicæ magna commoda: nulla nec actione, nec oratione vtetur incompoſita & inconcinna, decorum omnni tempore & loco, & modeſtiam atque verecundiam ſeruabit. Quòd igitur in beue conſtitutis Rebuſpublicis ingens cura ac ſtudium generoſæ Muſicæ tuendæ fuerit, teſtimonia multa alia afferre poſſemus, verum his in præſentia cōtenti erimus. Terpander ſeditionē quæ Lacedæmonios vexabat, Muſica ſuſtilit. Thaletem Cretenſem ſorte quadam â Pythio edita, adiiſſe Lacedæmonios, eoſque peſtilentia vtentem ope muſica liberaſſe, autor eſt Pratinas. Ipſe quoque Homerus cantu & Muſica vi peſtilentiæ fuiſſe leuatos Græcos canit, ſic inquiens:

Argiui iuuenes placabant carmine Phœbum,
Per luces totas pulchrum paana canentes,
Pugnantémque procul dicebant, pectora diui
Mollibant cantus, & gaudia pertentabant.

Hos verſus, optime magiſter, tanquam apicem Muſicæ laudem, terminumque orationis meæ, velut ingentem mollem de Muſica habitæ, poſui. Nam & ipſe vires poteſtatemque ipſius hiſce verſibus demonſtrare nobis occupaſti. Clariſsimum profectò, ac princeps ipſius opus eſt gratiſsima erga deos penſatio. Inſequens & ſecundum, purgatio animi, & concinna, apta & congruens conſtitutio ſyſtemaque, quam nos complexionem

diximus. Hæc fatus Soterichus: habes poculares ſermones, bone magiſter, inquit. Admirationi habita eſt oratio Soterichi, & apparebat in ore ipſius, atque voce dicentis, Muſicæ ſtudiũ: Tum doctor meus: Cum cætera omnia, inquit, tum illud in primis in vtroque veſtrum probo ac laudo, quòd ordinem quiſque ſuum decorumq̃ue ſeruauit. Nam quæ citharœdum ſcire manibus vtentem & opere conſentaneum erat, iis nobis epulas Lyſias condiuit. Quæcunque verò ad vtilitatem, ac poteſtatem, vſumq̃ue Muſicæ ſpectabant docens Soterichus, apparatiſsimis inſtructiſsimiſq̃ue nos dapibus accepit. Illud verò arbitror eos conſulto ac ſponte reliquiſſe mihi: neque enim damnabo timiditatis, quaſi veritos, ne Muſicam velut in comeſſationibus portionem alienam rapere viderentur. Iam verò ſicubi vtilis conferensq̃ue eſt Muſica, in conuiuiis potiſsimum eius vtilitas apparet & exiſtit, bonusq̃ue id Homerus declarauit, cantum, quodam loco ac ſaltationem inquiens conuiuio dedicata & conſecrata eſſe. Nemo tamen ſuſpicetur ad oblectandum modò Muſicam vtilem eſſe Homerum exiſtimaſſe: latet enim in carminibus ipſius altior & profunda quædam mens: in occaſiones nanque, cœnas inquam, & hilares veterum conſuetudines, pro ſummo atque perutili auxilio Muſicam recipiebat. Introduci enim muſicam in epulis optimum eſſe, vt noſter Ariſtoxenus refert tanquam potentem reuellendi ac mitigandi feruidam vini vim. Dicere enim vir ille ſolebat, adhiberi eam ad conuiuia, quòd quum ſæpe merum plus æquo hauſtum mentem & corpus fallere conſueſ-

cat haurientiũ, circunſtans Muſica ordine & menſura rata atque mediocri reuocaret eos ad niſum ſtatũ que contrarium, & adhiberet modum, & in tranquillitate atque conſtantia pacatum animum contineret. Homerus itaque priſcos ad eas occaſiones Muſica fuiſſe vſos cecinit. Iam verò amici, quod ſummum omnium eſt, quódque maxime verendam eſſe Muſicam declarat, prætermiſſum eſt à vobis. Rerum enim omnium motiones, aſtrorumque conuerſiones Pythagoras, Archytas, Plato, & reliqui veteres philoſophantes, nec fieri, nec conſiſtere poſſe abſque Muſica prædicarunt: omnia nanque opificem deum cum harmonia fabricaſſe contendunt. Sed alieno tempore hac de re à me prolataretur oratio. Supremum autem, & muſicum in primis eſto, adhibere cunctis rebus debitam & congruentem menſuram & modum. Hæc quum dixiſſet, pæanem cecinit, & Saturno liberiſque ipſius, & Muſis operatus, conuiuas dimiſit.

PLVTARCHI CHAERONEI LIBER DE DIFFERENTIA INTER odium & inuidiam.

Incerto interprete.

NIHIL ferè ab odio differre inuidia, ſed idem eſſe planè videtur. Vitia enim multitudini hamorum ſimilia ſunt: quæ ſi cum pendentibus ex ipſis affectibus huc atque illuc moueantur

tur, pluribus inter ſe nodis atque implicationibus connectuntur. Ipſæ verò quēadmodum in ægritudinibus accidit, aliæ ob aliorum dolorem cruciantur. Felix enim tam eum qui odia gerit, quam inuidum torquet. Idcirco beneuolentiam vtrique oppoſitam putamus: nihil enim eſt aliud, quàm bonorum erga proximum voluntas. Odium verò atque inuidiam eoſdem animi affectus eſſe, quippe qui contrariam beneuolentiæ optionem habent. Sed quando non æquè idem ſimilitudines vt differentiæ diuerſum faciunt, per has perſcrutemur indagemusq́ue, ab ipſo horum affectuum genere exordium ſumentes. Naſcitur itaque odiū ex opinione quam habemus, quòd is quem odimus, malus ſit aut in vniuerſum, aut quantum ad nos attinet. Quum enim fieri ſibi iniuriam nonulli putant, ad gerēda odia promptiores redduntur. Afferentes igitur iniuriam, & malos homines oderunt, & iniquo animo ferunt. Inuident verò his duntaxat, qui feliciter viuere videntur. Quapropter inuidia quidem indeterminata eſt, perinde atque ægritudo oculorum, quæ ad omnem ſplendorem turbatur. Odium verò certis clauditur terminis, quum ſemper in aliquibus ſubiectis permaneat. Præterea odium eſt etiam erga animalia ratione carentia. Feles enim cantharidesq́ue nonnulli oderunt, & rubetas, & ſerpentes. Germanicus verò neque gallum aſpicere poterat. At Perſarum Magi mures interficiebant, tum quia illos oderant, tum quòd diis immortalibus eius generis animal moleſtū eſſe arbitrabātur: quod Arabes quoque & Aethiopes faciunt. Inuidia verò duntaxat hominis, & erga

hominum eſt: Neque enim inuidere inter ſe feræ poſſunt, quum nullum de felicitate alterius iudicium habeant, neque gloria aut dedecore moueantur, quibus reb⁹ inuidia augeri maximè ſolet. Odiũ verò & inimicitias inuicem exercent pugnantq́ue inter ſeſe, quaſi aduerſus quoſdam infidos. Aquilæ enim dracones q́ue inter ſeſe pugnant, cornices & noctuæ, ægitalli & achãtyllides, quorum nec cruor quidem, quum interfecti fuerint, commiſceri poteſt: quod ſi forte miſcueris, rurſus fluit ſeparaturq́ue. Credibile verò eſt, & maximum illud, tam leonis in gallum, quàm elephanti in aprum odium, ex timore natum eſſe. Quod enim timent, facilè oderunt omnes. Hoc igitur inter odium inuidiamq́ue videtur intereſſe, quòd illud in brutorum etiam natura comperiatur, hæc humanum genus non excedat. Ad id accedit, quòd iuſtè inuidere nemo quiſquam poteſt. Neque ad felicitatem ſuam quiſpiam iniurius, & tamen inuidioſus eſt. Odio verò complures iuſtè habentur, ſicut hi quos odio dignos appellamus, qui neque malorum cõſuetudinem fugiunt, neque abominãtur, neq; iniquo animo ferunt. Magnũ verò huius rei argumentum eſt, quòd nonnulli odio ſe habere quamplurimos fatentur, inuidere ſe alicui negarẽt. Odium enim malorum laudabile eſt. Idcirco fratris Lycurgi filium Charillum, Spartæ præfectũ, probum & clementem virum laudantibus quibuſdam collega eius: Et quo modo, inquit, probus eſt Charillus, quum ne in malos quidem ſit acerbus? Therſitæ quidem turpitudinem corporis variè ac multifariam poëta deſcripſit, peruerſitatem

verò morum breuiter, & ferè vno verbo concluſit:

Odit & hunc magnus Pelides, odit Vlyſſes.

Maximus enim peruerſitatis cumulus eſt, optimis viris inimicum eſſe. Atqui inuidere ſe omnes negãt. Quòd ſiquis id eis oſtendere conetur, mille excuſationes adferunt, iratos ſe eſſe, aut metuere hominẽ, aut odiſſe dicentes, aut alia quauis ratione huius affectionis nomen obumbrantes ac tegentes, quaſi hæc ſola animi ægritudo celanda ſit. Neceſſe eſt igitur huiuſmodi ægritudines, ſicuti plantas, iiſdẽ & nutriri & coaleſcere: & aliæ quippe aliis facillimè accedũt. Oderũt itaque quẽque maximè, vt maximẽ proficere in vitiis cernũt. His vero magis inuident, quos ad virtutem rectiore tramite prodeuntes intuentur. Quocirca Themiſtocles quum adhuc adoleſcẽs eſſet, nihil ſplendidũ à ſe fieri dicebat: neminem enim adhuc ſe inuidum habere. Etenim quemadmodum cantharides lætioribus frumẽtis, & viridioribus roſis maximè innaſcuntur, ita inuidia eos præcipue tangit qui boni ſũnt, quique ad virtutem gloriamque graſſari videntur. Rurſus magnitudo vitiorum odium auget. Idcirco calumniatores Socratis, vtpote qui ad vitiorum culmen peruenerant, adeò oderunt viri Athenienſes auerſatique ſunt, vt neque eis ignem accendere, nec quærentibus reſpondere, nec qua illi ſeſe abluiſſent aqua vti voluerint, ſed eam perinde ac ſceleratam effundi iuſſerint, donec illi, quum perpeti odium amplius non poſſent, ſuſpendio vitam amiſerunt. Felicitatis verò magnitudo ac ſplendor ſæpenumero inuidiam extinguit. Neque enim credibile eſt, Alexandro aut

Cyro

Cyro inuidere quempiam imperitantibus, & cunctorum iam dominis. Sed quemadmodum ſol eius vmbram, ſupra cuius caput aſtiterit, ſuis aſpergens radiis, aut prorſus extinguit, aut longè minorē reddidit: ita felicitas, quum magnam nacta altitudinem fuerit, & ſupra inuidiæ caput ſplendorem ſuū ſparſerit, eam attenuat expellitque. Inimicorum autem amplitudo ac potentia odium haudquaquā minuit. Ideoque Alexander inuidum quidem habuit neminem, exoſos verò complures, à quibus tandem per inſidias interfectus eſt. Simili modo, infelicitas inuidos quidem compeſcit, inimicitias verò nō tollit. Oderunt enim etiam hoſtes ad extremam redactos calamitatem. At nemo eſt qui miſeris inuideat. Idcirco illud à quodam è noſtris Sophiſtis non ſine ratione dictum: Inuidos homines libenter commiſereri. Quapropter hanc quoque non paruam horum affectuum differentiam eſſe arbitramur, quòd odiū neque felices, neque fortunatos deſerit: inuidia ob vtrunque exceſſum facilè comminuitur. Iam verò ex contrariis potius idipſum conſideremus. Diſſoluunt profectò inimicitias, odiumque, ſi aut ſibi perſuaſerint, nulla ſeſe iniuria affectos eſſe, aut quos vti malos oderant, bonos compererint, aut tertio beneficiis placati fuerint. Extrema enim gratia, vt Thucydides inquit, etſi minor ſit, opportunum tamē nacta tempus, maiorem interdum iniuriam diſſoluit. Horum verò primum inuidiam certè non minuit: Quamlibet enim à principio ſibi perſuadeant, nullam ſibi iniuriam inferri, non tamen à liuore abſtinent: nam reliqua augent potius inuidiam. His enim

inuident magis qui boni videntur,tanquam ſummũ bonum virtutem cõſecutis. Quòd ſi qua à felicibus beneficia accipiant,dolent, illis tum ob voluntatem tum ob potentiam inuidentes: illud enim virtutis eſt,hoc felicitatis,vtrunque bonum.Quapropter odium & inuidia omnino diuerſi affectus ſunt:Siquidem his rebus illud ceſſat,hæc autem torquetur & creſcit.Iam verò ipſam vtriuſque affectus electionẽ conſideremus.Habentis enim odiũ eſt,obeſſe velle: Etenim potentiam eius ita definiunt diſpoſitionem quandam,ac curioſam malè agendi voluntatem.Ab inuidia verò hoc abeſt:Neque enim inuidi multos è propinquis ac domeſticis ſuis perire vellent,neque ad extremam miſeriam redigi,ſed felicitatem eorũ graui animo ferunt, prohibéntq; ſi poſſunt, eorum gloriam ac ſplendorem: extremam verò calamitatẽ non optant,ſed ſi perinde ac ex altiſsimis ædibus,eã partem quæ ſuas obſcuriores reddit, depoſuerint, bene ſecum agi exiſtimant.

FINIS.

PLVTARCHI CHÆRONEI PHILOSOPHI LIBER DE VIRTVTIBVS mulierum.

Almano Ranutino Florentino interprete.

COGITANTI mihi de mulierum virtutibus,longè ab opinione Thucydidis eſt aliena ſententia.Is enim optimam eſſe cenſet, de cuius laude aut vituperatione quàmminimus apud exteros ſermo habeatur,exiſtimans probæ mulieris nomen itidem atque corpus domeſticis parietibus

contineri oportere. Mihi verò probabilius dixiſſe viſus eſt Leontinus Gorgias, qui putat mulieris non formam, ſed egregium nomē atque famam debere apud quamplurimos eſſe vulgatam. Quocirca per-egregiè lex apud Romanos inſtituta ſeſe habere videtur, quæ non minus probarum mulierum, quàm virorum funera publicè ab earum propinquis meritis laudationibus celebrari permittit. Hanc nos ferè conſuetudinē nuper imitati, poſt Leontidis pręſtantiſsimæ mulieris interitum, de virtutibus eius longam ſanè tecum orationem habuimus, nō expertem, vt mihi tunc viſum eſt, philoſophicæ conſolationis. Et nunc hiſtoriam ad te mittimus, quaſi perorationem quandam tecum inſtituti ſermonis futuram, quam commode orationi illi, ſi libeat, annectere poſsis: plurimum enim confert ad id, quod oſtendere nitebamur, probandum, vnam ſcilicet atque eandem eſſe virorum mulierumque virtutē. Non voluptatis tantum gratia hæc à me excogitata fuiſſe exiſtimes velim, quòd ſi quid etiā probationi voluptatis aut iucūditatis inſit, ab ipſa exemplorū varietate proueniēs, nō minus tamen ob idipſum probationis, quàm oſtēdimus, vim' retinere noſtra videri debebit oratio: præſertim quū ad faciendā fidē non parū ſermonis gratia atq; iucunditas adiumenti afferre ſoleat. Nec ſanè erubeſcere debet Gratiis Muſas cōiungēs oratio, quū & ipſa coniūctio pulcherrima ſit, vt inquit Euripides, & facilè audientiū animos ob iucunditatem ad credendum alliciat. Si enim eandem in viro mulierequе pingenda artē eſſe probare volens, præclaras ab Apelle, aut Zeuſi, aut

Nichomacho mulierũ deuictas imagines proferam, quis iure mihi ſuccenſeat, tanquam voluptatem potius atque inanem gratiam, quàm eius quod inſtituiſſem probationem inquirenti? Quòd ſi poeticam facultatem non aliam in viris atque in mulieribus eſſe libeat oſtendere, atque ob hoc Sapphos carmina cum Anacreontis verſibus conferam, aut Bacidis rurſus atque Sibyllę reſponſa ſimul comparem, iuréne quiſquam hoc demonſtrandi genus accuſabit, ſi etiam oblectatione quadam & voluptate delinitũ auditorem ad credendum inducat? Atqui non aliter magis muliebris fortitudinis, & eius quæ virũ decet ſimilitudinem differentiamq́ue internoſcere quiſquam poterit, quàm ſi virorum mulierumq́ue vitas ac res geſtas, tanquam egregiæ cuiuſdam artis opera in vnum collatas intueatur, eundémve characterem & formam habeat, reginæ Semiramidis ac Seſoſtris regis magnificentia, aut Tanaquilis & Seruij aſtutia, vel Portiæ Brutiq́ue, aut rurſus Pelopidæ Timocliæq́ue prudentia. Nam virtutes ipſæ differentias aliquas, ac veluti colores proprios quoſdã ex illorum quibus inſunt, natura ſumere videntur, & eorundem corporibus adæquari, diuerſitatémq; nonullam pro illorũ nutritione atque exercitatione ſuſcipere. Aliter enim Achillem, aliter Aiacem fortes extitiſſe putandum eſt, neque eandem Neſtoris & Vlyſsis fuiſſe prudentiam, nec pari modo Ageſilaum & Catonem iuſtos fuiſſe, ſed nec Irenam viri ſtudioſam vt Alceſten, nec ita Corneliam vt Olympiadem magnanimam extitiſſe credendum. Nec tamen idcirco diuerſas eſſe prudentias, aut iuſtitias,

aut fortitudines dicemus, ſed ſolum ratione quadã propria,& ſingulorum quibus inſunt inæqualitate differre ipſas cenſebimus. Quæ igitur mulierũ geſta vulgatiſsima ſunt, quæque te ex aliorum libris cognoſcere potuiſſe arbitror,prætermittam,atque ea duntaxat referam, quæ quum ſint memoratu digna,hiſtoriarum ſcriptores, communia tantum atque omnibus manifeſta ſcribentes, latuiſſe conſtabit. Sed quoniam multa communiter à mulieribus quibuſdam, pleraque à ſingulis priuatim egregiè facta fuiſſe comperimus, non abſurdum fore videtur, prius quæ communiter à nonnullis geſta ſunt, literis mandare.

TROADES. I

CApta atque euerſa iam Troia, quum plurimi hoſtiles manus, atque vrbis incendium euaſiſſent, plerique aduerſa tempeſtate iactati, & ex imperitia nauigandi compulſi, eam Italiæ partem, qua Tyberis fluuius mare ingreditur, tenuere: inde fluminis oſtia nauibus ingreſsi, repente ad commeatus, quorum penuria laborabant, comparãdos paſsim diſcurrere.Interea mulieribus apud naues relictis, cogitatio primum, deinde etiã ſermo exoritur, fore vt bene rectéque ſibi ac ſuis viris conſulant,ſi quem aliquãdo longis erroribus nauigationique finem poſuerint,& patriam ſibi tãdem aliquam conſtituerint:quandoquidem propriã ſemel amiſſam non iam amplius valeant recuperare. His inter ſe non longè admodum pertractatis, vna omnes conſpiratione facta nauigia cuncta inceenderunt, principio ab earum vna exorto, cui

Rhomę nomen fuiſſe perhibetur. His peractis quum viri auxilij ferendi cauſa citato curſu ad naues cõtenderent, mulieres venientibus obuiam proceſſere, atque illorum formidantes iracundiam aliæ parentes, aliæ viros oſculabãtur. Itaque nouo inſuetóque humanitatis genere facilè virorum iracũdiam placauerunt. Atque iude ad hodiernum vſque diem apud Romanas mulieres permanet conſuetudo, vt oſculando ſalutẽt eos qui ſibi aliquo affinitatis gradu coniuncti ſunt. Nam Troiani manendi neceſsitatem conſpicati, & ſimul indigenarum erga ſe beneuolentia commoti, libenti animo quod à mulieribus geſtum fuerat, exceperunt: ibique errandi fine conſtituto, vnà cum Latinis habitauere.

PHOCENSES. II

AT verò Phocenſium mulierum facinus quanquã hactenus ſatis digno ſcriptore caruerit, neſcio tamen an muliebris virtutis teſtimonium aliorum omnium præclariſsimũ ſit exiſtimandum, cuius cũ in ſacris, quæ ad hodiernum etiam diem apud Hyampolim Phocenſes peragunt, tum etiam publicis literarum monumentis memoria celebratur, vt plenius eſt in Daiphanti vita explicatum. Quòd verò ad mulieres attinet, huiuſmodi fuiſſe perhibetur. Odiũ erat bellumque inter Phocenſes ac Theſſalos inexpiabile, quum Phocenſes Theſſalorum magiſtratus ac præfectos omnes, qui in ſuis vrbibus erant, ſtatuta die ad vnum interfeciſſent. Qua indignatione cõmoti Theſſali, CCL. Phocenſiũ obſides, quos apud ſe habebant, iugulauerũt. Deinde coacto exercitu aduerſus eoſdem profecturi publicè decreuerunt, vt

capta vrbe nemini omnino puberi parceretur, mulieres autem puerique omnes venundarentur. Daiphantus autem Barilli filius, qui cum duobus collegis ſummæ rei Phocenſium præerat, ſuis ciuibus perſuaſit, vt ipſi quidem copiis quàm poſſent maximis in hoſtes proficiſcerentur, mulieres autem atq; omnem puerorum imbellem turbam è tota ciuitate in vnum coactam, in ſecretiorem quandam ciuitatis partem deducerent, eodemq; loco multum lignorũ ſtipulæq; congererent, & aliquod apud eas relictis cuſtodibus iuberent, vt ſi ſe bello ſuperatos ab hoſtibus audiſſent, tum ſubito incenſa materia mulieres omnes pueroſque cremarent. Quũ cæteri Daiphanto aſſentirentur, quidam è media concione aſſurgens, placere ſibi conſiliũ inquit: attamen æquũ eſſe cenſere, mulierũ quoq; ſuper ea re ſententiam ſciſcitari, atq; ita conſilio huiuſmodi vtendũ, ſi ipſæ quoq; decretũ illud comprobaſſent: ſin minus, incolumes illas, & ſui iuris dimittendas, neq; vllam omnino vim moriendi afferendã eſſe cenſere. Hac itaq; oratioue apud mulieres vulgata, ipſæ prius inter ſe conuẽtu peracto, Daiphanti ſentẽtiam cõprobarũt, illius virtutem ac prudentiam laudantes, quòd omniũ optimè & ciuitati, & earũ ſaluti cõſuluiſſet. Hoc idem quoque pueros ſeorſum congregatos decreuiſſe tradunt. His peractis Phocenſes apud Cleonas Hyampolis ciuitatem Theſſalis congreſsi, illos ingenti pugna ſuperarunt, atque in eius victoriæ gratiam Dianæ ſacra omnium maxima in hodiernum vſque diem faciunt, ipſa Elaphebolia nuncupantes.

CHIÆ. III.

LEuconiam vrbem Chios incoluiſſe ob huiuſmodi cauſam traditũ eſt. Nam quũ è prima Chiorum nobilitate adoleſcẽs acceptam vxorem domũ, vt moris erat, curru traduceret, Ippoclus rex ſumma familiaritate ſponſo coniunctus, vnà cum cæteris adoleſcentibus pompæ celebratique intererat. Quumque vino ac iocis incaluiſſet, in currum quo ſponſa vehebatur inſiluit, nullam ſanè vim allaturus, ſed ludendi tãquam licentia immoderatius abutens Tum qui aderant ſponſi familiares atque affines, ne qua virgini afferretur contumelia metuentes, facto impetu regem obtruncarũt. Poſt hæc deorum ira variis peſtibus agitati, quum ex oraculis finem malorum implorarent, non aliter quàm Ippocli interfectoribus occiſis placari deos poſſe reſponſum accipere. Quo audito ciues ferè vniuerſi regẽ â ſe interfectum eſſe conclamarunt. Rurſus igitur omnes ex vrbe migrare Deus iuſsit, qui facto aſſentientes eius cædis fuiſſe participes faterẽtur. Aequè enim facinori videtur obnoxius, qui auxilium præſtat agenti, & qui perpetratum facinus quaſi iure factum collaudat. Igitur qui vrbe excedere cogebantur, quum & viribus & multitudine plurimum poſſent, Leuconiam occuparunt, quam ſibi dudum per vim ablatam, per id temporis Erythrenſium opera & auxilio recuperatam, Coronenſes poſsidebant. Verum non multò poſt Coronenſes iterum auxilio Erythrenſium implorato, qui plurimum inter omnes Iones viribus poterant, ob recuperandam Leuconiam Chiis, qui eam occupauerant, bellum intu-

lere. Quorum viribus quum obſiſtere Chii nequaquam poſſent, his conditionibus deditionem fecere, vt ſibi cum chlamyde & ſingulis tantum veſtimentis vrbem egredi liceret. Quo audito, Chiorum mulieres grauiſsimè viros accuſabant, quòd relictis armis nudos ſeſe armatis hoſtibus credere ſtatuiſſent. Quumq́ue illi iureiurando obſtrictos non amplius decernendi compotes eſſe dicerent, mulieres arma nequaquam eſſe dimittenda ſuaſerunt, præſertim quum & datæ fidei, & ſaluti ſuæ rectè conſulere poſſent, ſi dicant hoſtibus, haſtam pro tunica, & clypeum pro chamyde viris fortibus eſſe. Harum conſiliis viri aſſentientes, ſtatuta ad profectionem die armati ſubito in medios Erythrenſes prodiere: quorum illi audacia perterriti, quum egregiè inſtitutos, atque ad omnia paratos conſpicerent, neque illorum iter demorari, nec aduerſus eos procedere auſi ſunt, bene ſecum agi putantes, ſi illi cætera omnia relinquentes diſcederēt. Ita mulierum præceptis viri audaciam edocti, ſalutem ſibi ſuisq́ue perpereunt. Nec ſanè minoris virtutis argumentum poſteris temporibus Chiæ mulieres præbuerunt. Quum enim Philippus Demetrii filius Chiorum vrbe obſeſſa, vt famulos qui intus erant, ad defectionem compelleret, edictum barbarum ſanè, atque omni ſuperbia plenum, præcones ſuos pronuntiare iuſsiſſet, quo famulis omnibusq́ue, quicunque ad ſe defeciſſent, libertatem, ac matronæ, quam ſibi quiſque delegiſſet, coniugium daturum pollicebatur, exiſtimās ſingulos eam quæ domini fuerat vxor expetituros: hoc audito mulie-

res ira atque indignatione commotæ, vnà cum famulis, qui & ipſi grauiter eiuſmodi edictum tulerant, promptiſsimè ad tutenda mœnia procurrerunt, lapides & omne telorum genus pugnantibus viris ſummo ſtudio miniſtrantes: eoſque adhortationibus atque opere quoad poterant adiuuantes, effecere vt irrito incepto Philippus tãdem obſidione ſoluta diſcedere cogeretur, quum ex famulis ne vnus quidem ad eum defeciſſet.

ARGIVAE. IIII.

NEque verò inter eas, quæ communiter à mulieribus geſta ſunt, minore laude atque admiratione dignam contentionem viſum iri cenſeo, qua contra Cleomenem Argiuorum regem, Teleſsilidis ductu auſpicioque, mulieres Argiuæ certarunt. Eam verò mulierem poëticæ diſciplinæ fuiſſe peritam memoriæ proditum eſt: nanque parentibus nobiliſſimis orta, quum valetudine aduerſa laboraret, ab oraculo reſponſum accepit, ſtudioſè Muſas à ſe colendas eſſe, ſi amiſſam valetudinem recipere vellet. Quapropter ipſa deorum præceptis obtemperans, omne ſtudium operamque ad muſicos cantus atque harmonias conuertens, breui tempore amiſſam valetudinem recepit: atque ob artis poëticæ diſciplinam plurimũ apud cæteras mulieres famæ ac laudis eſt cõſecuta. Poſtmodum verò quum Cleomenes Spartiatûm rex, multis Argiuorum ciuiũ interfectis, quippe quos ſeptingentos & ſeptuaginta ſupra ſeptem milia fuiſſe quidam affirment, Argos ad occupandã ciuitatẽ contenderet, tum mulieres in ætatis flore conſtitutas animus ſubiit ciuitatis aduer

ſus hoſtes tutandæ.Itaque duce Theleſſilide celeriter armis aſſumptis, ſubita corona ciuitatis mœnia cópleuere: Quæ res non parum admirationis hoſtibus præbuit: Et Cleomenem expugnatione ſæpius nequicquam tentata , pluribusque militibus amiſſis,ad extremum retrocedere coëgerunt.Alterum verò regem Demaratũ,vt Socrates inquit,quũ iam partem ciuitatis,quæ Pamphylia dicitur,occupaſſet,eiecerũt.Ita mulierum conſilio atque virtute, liberata,ciuitate mulieres omnes quæ in pugna occidiſſẽt,in via quæ Argia dicitur, ſepeliri decreuerunt. His autẽ quæ pugnæ ſuperfuerãt permiſſũ eſt, vt Marti ſimulachrũ ſuæ virtutis monumentum ſtatuerẽt.Hác verò pugnã nõnulli ſextodecimo die, alii autẽ calendis geſtã fuiſſe tradũt eius menſis,qui nũc quartus apud Argiuos habetur,quondã verò poſtremus numerabatur, quo noſtrã ad ætatam ſacra quædam apud Argiuos celebrantur,in quibus mulieres chlamydẽ ac virilem veſtẽ indutæ, viri autem peplum geſtantes,& muliebribus,velamentis capita obuoluti verſantur. Vt autẽ interfectorum ciuium iacturã inſtaurarẽt,non ſeruis,vt Herodotus inquit, ſed accolis,qui circa vrbem habitabant,vt quiſque alios excellere videbatur, in ciues electis, ſeſe in matrimonium ſociarunt.

PERSIDES. V.

CVm Cyrus aduerſus Medos,atque eorum regẽ Aſtyagem,bellũ gerẽs ingenti pugna ſuperatus fuiſſet,milites effuſa fuga vrbem repetebant. Quumque iam iam haud procul abeſſent,tanta erat inſequentium hoſtium celeritas,vt palam conſtaret,

eodem impetu victores victoſque vrbē intraturos. Fugientibus itaque mulieres facto agmine extra vrbem obuiam procedentes, ac veſtibus ex inferiori parte ſublatis, nudos vteros oſtentantes: quonam ignauiſsimi ruitis? clamitabant: an vos latet, non iterum vobis huc intrare licere, vnde ſemel naturæ lege egreſsi eſtis? His caſtigationibus accenſi Perſæ, & ſimul ſpectaculi pudore cōmoti, mutuo ſeſe accuſantes, inſtaurata acie in hoſtes impetum fecere, eoſque incompoſitos adorti non multo labore fuderunt fugaruntque. Quapropter lege apud eos cautum eſt, vt quum primum Perſarum rex aliquis vrbem ingreditur, mulieres quotquot in vrbe ſunt, ſingulos auri nummos à rege accipiant: cuius legis autorem Cyrum fuiſſe cōſtat. Idcirco Ochus Perſarum rex cum vitiis aliis, tū præcipue auaritia præ cæteris inſignis, vrbem ſæpius circunuectus, nunquam intrare eandem voluit, mulieres debito ſibi ex lege munere defraudans. At Alexander bis eam ciuitatem ingreſſus, toties quoque nummos dari mulieribus iuſsit, prægnantibus duplicem mercedem dari præcipiens.

CELTÆ. VI.

CEltæ priuſquam ſuperatis alpibus in Italiam traiicerent, cuius hodie non paruam incolunt partem, ſeditionibus domeſticis agitati, eouſque diſcordiæ proceſſere, vt ciuile inter ſe bellum cōſererent. Quumque armati iam vtrinque in acie cōſtitiſſent, mulieres per media arma progreſſæ, multis precibus lacrymiſque illorum animos adeò flexere, vt omiſſa diſcordia in pacem ac beneuolen-

tiam reuerſi,ad proprias domos omnes diſcederent. Ex quo nata apud eos conſuetudo poſteris etiam temporibus manſit, vt quoties de bello ſit eis aut pace conſultandum,mulieres quoque eiuſmodi cõſultationibus adhibeantur.Prætererea ſi qua aduerſus ſocios inciderit controuerſia,ex mulierum ſententia eandem componere ſoliti ſunt. Itaque inter conditiones,quas cum Hannibale pepigerunt, hoc etiam ſcriptum, atque his ferê verſibus reperitur: Si quis Celtarum iniuria ſe á Carthaginenſium aliquo affectum queretur, eius rei Carthaginenſium magiſtratus, aut imperatores qui in Hiſpania fuerint,iudices ſunto: Sin Carthaginenſium quiſquam ab vllo Celtarum iniuſti quippiã paſſus fuerit, Celtarum mulieres de ea re iudicium faciunto.

MELIAE. VII

MElii quum propter finium anguſtias annonæ penuria laborarent,Nymphæen quendam,egregia forma adoleſcentem, deducendæ coloniæ principem conſtituere. Quumque illos conſultum oraculum nouas terras nauibus quærere iuberet, atque vbicunque naues amiſiſſent conſiſtere, fortè accidit,vt ad Cariæ littora appulſis,atque è nauibus in terram digreſsis,naues tempeſtatibus agitatæ ad vnum omnes in littore frangerentur. Igitur Cares qui Cryaſſam vrbem incolebant, ſiue illorum ſortem miſerati,ſeu vires atque potentiam veriti,& benignè ſuſceptos,vt apud ſe manerent, hortati ſunt, & colendorum agrorum partem ipſis diuiſere.Inde quum breui tempore plurimum illos incrementi ſumpſiſſe animaduerterent, omnes in epulis atque

conuiuio trucidare ſtatuerunt. Forte ſuper hac rē conſultantes illos virgo quædam Caphena nomine, quæ ſummo amore Nymphæon adamabat, clanculum vt à nemine videretur delitefcens audiuit. Quumque eum, quem tantopere deperibat, interfectum iri ſuſtinere non poſſet Carum omne conſiliū Nymphæo patefecit. Igitur poſtridie Caribus ad cœnā Melios inuitantibus, vt eſt Græcis hominibus cōſuetudo, Nymphæus inquit: abſque mulieribus inite conuiuia. Quūque illi mulieres etiam ſecum ducere hortarentur, Nymphæus conuocatos Melios, & rem omnē vt acta erat admonitos, iubet ipſos quidem inermes ad cœnam proficiſci, verum ſingulos vxori ſuæ intra veſtem occultum gladium tradere, & quenque iuxta propriam vxorem accumbere. Media igitur cœna iam peracta, Cares, vt inter eos cōuenerat, inuadendi dant ſignum, quod præmonitos iam antea Græcos minimè latuit. Itaque mulieres patefactos repente ſinu gladios protulerūt: Quibus arreptis Græci aduerſus Barbaros ruentes, vna ſtrage omnes interfecere, atque ita regione potiti: & vrbe quæ illorum fuerat deiecta, alteram ſibi condidere ciuitatem, eamque Cryaſſam appellarunt, Caphena autem Nymphæo in matrimonium ſociata, dignū ſuis meritis honorem retulit. Admirabilem itaque, & omni laude proſequendam mulierū audaciam atque ſilentiū fuiſſe, nemo ſanæ mētis fateri nōpoteſt, quū nulla penitus in tā multis inuenta ſitquæ vel audita patefecerit, vel timore deiecta ſit, quo minus omnia, vt ſibi mandatū fuerat, ſtudio ſemper ageret.

TYRRENAE. VIII.

CVum Tyrrhenorum quidam Lemnum atque Ymbrum inſulas occupaſſent, ex Athenienſis agri mulieribus aliquot liberos procrearunt, quos poſtmodum Athenienſes eò quò pro ſemibarbaris haberentur, ex inſulis pepulere. Verum hi in Tænarum profecti Spartiatis in ſeruili bello egregiam operam præſtiterunt. Ii igitur in ciuitatis partem adſciti, conubiorum quoque iungendorum veniam meruere, ad magiſtratus vero atque conſilia eoſdē admitere haudquaquam dignum cenſuerunt. Nec multò pòſt apud Lacodæmonios ſuſpicio increbuit, eos in ciuitate res nouas moliri. Quapropter comprehenſi omnes diligentiſsimè ſeruabantur, quoad manifeſtis argumentis conuicti ſuppicio afficerentur. Inter hæc eorum vxores frequenter ad carcerē venientes, multis precibus cuſtodes orabant, vt ſalutatum ad viros ingredi ſibi liceret. Quod quum difficulter tandem impetraſſent, ad viros admiſſæ illos hortari cœperunt, vt repente ſecum veſtibus permutatis, muliebriq́ue habitu induti, velatis, vt earum mos eſt, capitibus è carcere ſe proriperent. Quorū monitis quum viri obtemperaſſent, ipſæ quidē in carcere ſubſtiterūt, aſperrima quæque, ac difficillima ſubire paratæ. Cuſtodes autem habitus ſimulatione decepti viros abire incolumes permiſerūt. Qui egreſsi, Taygeta repētino tumultu occuparūt, inde ſeruos ad libertatē vocātes, ſeditione excitare nitebātur. Quo timore ſoliciti Spartiatæ, miſſo ad eos caduceatore pepigerūt, vt vxoribus, fortuniſq́ue ſuis omnibus, nauibus præterea atque pecuniis acceptis, è regione diſcederent, vtq́ue

nouis ſedibus,nouaq́ue ciuitate potiti,Lacedæmoniorúm coloni atque affines appellarentur. His acceptis conditionibus, quum Pollin & Crataida Lacedæmonios fratres profectionis duces accepiſſent, pleriſque in Melo ſedes conſtituere, cæteri verò Pollin ducem ſecuti, & oraculi fidem experiri cupientes Cretam petierunt. Hoc à diis reſponſum acceperant,vt vbicunque deam & ancoram amiſiſſent,ibi erroribus fine impoſito conſiſterent. Igitur ad Cherroneſum, quæ in Creta eſt, appulſi, relictis in littore nauibus conſtiterant, verum nocturno ac repentino tumultu perteriti ſeſe in naues receperunt, atque ob fugiendi celeritatem attoniti Dianæ ſimulachrum in littore dimiſere. Hoc ſanè antiquiſsimum apud eos permanſerat,quippe quod ex Lemno vſque ſublatum aſsiduè ſecum in omnia loca detulerant.Hoc itaque inter nauigandum requirentes,in littore derelictum fuiſſe perceperunt. Et Pollis eorum dux vno vnco ſuæ nauis ancoram diminutam animaduertit.Nam quum locis petroſis adhæſiſſet, eaq́ue violentius poſtmodum traheretur,à reliqua vncus auulſus nautas latuerat. Tum Pollis oraculorũ dicta iam ſecutam fidem ſatis intelligens,conuertendi curſum ſignum propoſuit, & regione occupata quum plurimis prælиis locorum habitatores ſuperaſſet. Lyctum vrbem ſibi delegit habitandam,finitimis aliquot ciuitatibus vectigalia ſibi præbere coactis, & nunc etiam Athenienſium ſeſe cognatos dictitantes, quòd materni generis ab iiſdem ducant originem,Spartiatum ſe colonos eſſe profitentur.

LYCIAE. IX.

QVod autem in Lycia contigiſſe ferunt, quanquam fabulæ ſimilius quem veri eſſe videatur, multorum tamen & ſermonibus, & in vnum conſentiente fama celebratum eſſe conſtat. Amiſodarus enim, qui & Iſaras dictus eſt, à Zelia Lyciorum colonia veniens piratarum non exiguam multitudinẽ ſecũ deduxit, cui Chimarrhus præerat, vir quidem bellicæ artis peritiſsimus, cæterũ immani quadam præditus crudelitate: Hũc nauis vehebat, cuius prora leonem, puppis verò draconem geſtabat inſigne: multiſque cladibus Lycios vexans effecerat, vt neq; nauigare tutò, nec maritimas ciuitates incolere poſſent. Hunc fugientem aliquando Bellerophon Pegaſo (id eſt citiſsima quadam, vt arbitror, naui) aſſecutus interemit. Idemque quum aggreſſas Lyciã Amazonas pepuliſſet, nullo pro tantis meritis præmio accepto, iniuriis etiam à rege affectus fuerat. Quibus rebus indignatione percitus Bellerophon, ad maris littus accedens Neptunum rogauit, vt orã illam infructuoſam atque adſerẽdum inutilem redderet. Peractiſque precibus obuerſa ad littus facie diſcedebat, quum ſubito mare tumeſcens vniuerſa obruere cœpit, ſpectaculumque erat horrendum, tam vaſtè ſeſe attollẽtes, & Bellerophontem ſequẽtes fluctus intueri, vt omnia circum loca iam occuparent. Igitur delecti è Lyciorum primatibus viri Bellerophontem adeuntes rogabant, vt tantis malis finem imponeret: qui quum diu multumque precati nihil proficerent, mulieres ſublatis ab inferiori parte veſtibus Bellerophonti obuiam proceſſere.

Quumq́ue ille pudore commotus conuerſa rurſus ad littus facie pergeret, vndas quoque in ſolitum locum refluere cœpiſſe commemorant. Verum aliqui huiuſmodi fabulam interpretantes, non imprecationibus illum tradunt maritimas aquas ſuperinduxiſſe, ſed quum ager totius Lyciæ feraciſsimus in humili depreſſoque loco ſitus eſſet, Bellerophõtem agere qui mare diſtinebat reſciſſo, aditũ aquis maritimis pateſeciſſe tradunt: cui malo finem à Bellerophonte petentes viri quum nihil proficerent, mulieres illi circunfuſę pudore quodam deuictum finem iracundiæ ponere coëgerint. Sunt qui appellatam Chimæram montem quendam fuiſſe tradant, horrendos ſonitus atque incendia emittere conſuetum, quibus finitimus ager infeſtatus, neque arbores nutrire, neque fruges proferre poterat, verum Bellerophontis prudentia, qui montis partem quæ planiſsima erat, reſcindi iuſsit, fragores fuiſſe compoſitos, magnumq́ue malis remedium allatum. Verum quum ſibi debitas gratias minimè referri animaduerteret: indignatione percitus, ingratos homines vlciſci parabat, ſed mulierum precibus victus ab incœpto deſtitit. Quam verò Nomphis in quarto Herculeorum lib. cauſam refert, haudquaquam eſſe fabuloſa videtur. Aprum enim immenſæ magnitudinis Xanthiorum fines inuaſiſſe tradit, qui fruges fructuſq́ue circunquaque deſtruens à Bellerophonte occiſus fuit. Quumq́ue nihil gratiæ pro tanto labore meruiſſet, vltionem à Neptuno aduerſus ingratos poſtulauit. Quapropter ſalſum quemdam humorem paſsim per eorum agros ſcaturiſſe,

vt omnia quæ in agris naſcebātur, illo humore corrupta deficerent: nec prius tanti mali finem affuiſſe, quàm precantium mulierum pudore victus Bellerophon, Neptunum vt Xanthiis tandem ignoſceret exoraret. Quamobrem lege apud Xanthios cautum eſt, vt à matribus, non à patribus filij generis nomē ſortiantur.

SAGVNTINÆ. X.

ROmanis iam bellum inferre meditatus Annibal, priuſquam copias in Italiam traiiceret, in Hiſpania bellum gerens vrbem Hiſpaniæ opulentiſsimam Saguntum obſedit. Ac primò quidem ciues obſidione perterriti, & ſeſe imperata facturos polliciti, argenti trecenta talenta, & totidem obſides dare pepigerunt. Quibus acceptis conditionibus Annibal quum ſoluiſſet obſidionem, Saguntini pœnitentia ducti, nihil eorum quæ pepigerant præſtitere. Rurſus igitur ad obſidionem conuerſus Annibal, & diripiendam militibus vrbem pollicitus, eos ad pugnandum hortabatur: qui ſummis viribus inito certamine oppreſſos malis vndique Barbaros, tandem vt ſeſe conditionibus huiuſmodi dederent perpulere, vt liberis hominibus cum ſingulis tantū veſtimētis ex vrbe migrare liceret. Mulieres igitur, id quod tādē euenit, fore ſuſpicatę, vt ſcilicet hoſtes diligētius viros, ne quis occultū telū efferret intuētes, ſeipſas egrediētes negligerēt, atq; intactas abire permitterēt, gladiis intra ſinus occultatis ex vrbe digreſſæ ſunt. Quumq; omnes iam ciues vrbem exiſſent, Annibal equitū Maſſyliēſium turmam ad portam ciuitatis in ſtatione collocauit, cæteris incom-

poſitò ad vrbem diripiendam intrare permiſsis. Quumque multi, vt in talibus fieri ſolet, multa vndique aſportarent, non ſe vltra continere Maſſylięſes potuerunt, ſed portæ ſtatione dimiſſa indignantes ad prædandum diſceſſere. Interea mulieres clamore ſublato, quum gladios quos geſtabant viris tradidiſſent, ſimul cum illis impetum in hoſtes fecerunt, ferturque earum vna ex Hannonis cuiuſdã manibus direptam haſtam in eum ipſum vulnerandum conuertiſſe: verum quia thorace indutus erat, occidere minimè valuit. At viri multis hoſtibus interfectis, reliquis verò qui obuiam venerant in fugã verſis, vna cum mulieribus ſeſe ex vrbe incolumes recepere. Quod poſtquam eſt Annibali renuntiatũ, equites repente qui perſequerentur, dimiſit: quumque ex ipſis aliquot adduxiſſet captiuos, vltimo ſupplicio affici iuſsit. Verum maxima pars in proximos montes dilapſa hoſtiles manus effugerunt, qui paulò pòſt miſſo ad Annibalem caduceatore, veniam atque in vrbem reditum ab eodem impetrarunt.

MILESIAE. XI.

Milesias quandoque virgines admirabilis morbus, & immanis quidam furor inuaſit, cuius neque cauſa vlla, neque remedium poterat inueniri: verum fanaticam quandam contagionem ab aëre diffuſam arbitrabantur, quæ illarum mentes ad inſaniam conuertens, repẽtinæ mortis cupiditate correptas, vt ſeipſas ſtrangularent, efficiebat. Itaque permultæ eo mortis genere perierunt: neque verò parentum lachrymæ, neque amicorum monitus ac

ſuaſiones, aliquod huic malo remedium afferre poterant: tantaque erat furoris immanitas, vt omnem cuſtodientium diligentiam ſuperarent, vt non humano conſilio, ſed mali cuiuſdam dæmonis impulſu accidere videretur. Itaque non iam hominum ingeniis, ſed deorum quærendum remedium omnes aſſerebant: nec vllus tamen antea tanti mali finis inuentus eſt, quàm ſpectatæ quidam prudentiæ vir ad populum rogatione perlata decreuit, vt virginum quæ ſibiipſis mortem conſciſſent, per medium forum nuda cadauera efferrentur. Ea res non modo virginum furorem compreſsit, verum etiam ſedauit atque extinxit. Magnum profectò virtutis atque ingenuitatis argumentum, tantum apud illarum animos ignominiæ metum valuiſſe, vt quas illa quæ grauiſsima humanorum malorum exiſtimabatur mors, & dolor, ab inſtituto non auerterat, oblata turpitudinis ſpecies ita commouerit, vt ignominiam perpeti nullo modo poſſent, ſatis quam poſt mortẽ etiam ſubituras eſſe intuebantur.

CIAE. XII.

MOrs quondam apud Ciorum virgines fuerat, vt ſacrorum ſtatutis diebus in vnum omnes coactæ, per aliquot dies vnà verſarentur, quas earũ amatores facto etiam agmine ſequebantur; vt eas ludentes inter ſe ac ſaltantes conſpicerent. Noctu autem eodem agmine ſingularum domos ingrediẽtes, parentibus fratribuſque mutuò quæcunque facta opus eſſent adminiſtrabant. Eueniebat autem plerunque, vt eandem plures ſimul amarent adoleſcentes, amore autem tam ſancto atque modeſto, vt

quum primum virgo deſponſata eſſet, repente omnes ab eius amore deſiſterent. In quo illud vel maximum temperantiæ muliebris argumentum conſpici poteſt, quòd neque adulterium, neque illegitimum illum concubitum apud eos accidiſſe memoriæ proditum eſt.

PHOCENSES. XIII.

CVm Phocenſium tyranni Delphos occupaſſent, Thebani aduerſus eoſdem bellum, quod ſacrum appellarunt, ſuſcepere. Interea Bacchi ſacerdotes, quas illi Thiadas vocant, furore correptæ, vt earum moris eſt, huc atque illuc ſine diſcrimine errantes vagabantur. Fortè accidit, vt nocte quadam in ciuitatem Amphiſſam imprudentes deuenirent: quumque adhuc furore percitę haudquaquam mẽtis compotes eſſent, progreſſæ in forum corporibus humi ſtratis dormitantes procubuere. Verum Amphiſſeæ mulieres veritæ ne Thiades violarentur à militibus tyrannorum, qui frequentes in ea vrbe verſabantur, quòd eſſet ea ciuitas fœdere Phocenſibus iuncta, facto agmine in forum decurrentes, ſopitas Thyadas tacitæ circunſtetere, nec eas tamen â ſomno excitarunt. At poſtquam illæ ſpontæ ſua experrectæ ſunt, aliæ alias domum deducentes, quę reficiendis corporibus opus erant, liberaliſsimè præbuerunt. Inde à viris licentia impetrata, Thyadas vſque ad montes proſequutæ ſunt, vnde tutus iam reditus illis patebat in patriam.

LVCRETIA, VALERIA, CLOELIA. XIIII.

TArquinium Superbum, qui à Romulo ſeptimus apud Romanos regnauit, Lucretiæ virtus, eidemque illata contumelia, ex vrbe pepulerunt. Hanc verò in primis nobili quique reges coniunctione ſanguinis attingebant: nuptam vnus è Tarquinij filiis ad eam veniens vitiauit, quæ cognatis amiciſque omnibus conuocatis rem omnem quo geſta fuerat ordine quum enarraſſet, repente ſeſe in eorum conſpectu iugulauit. Hac de cauſa expulſus vrbe Tarquinius, multis aduerſus Romanos hoſtibus concitatis, tandem Porſenam Hetruſcorum regem bellum aduerſus eoſdem ſuſcipere compulit, qui magnis copiis Romanos fines ingreſſus ciuitatem obſedit. Quúmque bello ſimul & famæ laborantes Romani, Porſenam haud minus, iuſtitia & humanitate quàm belli artibus valere comperiſſent, illum inter ſe Tarquiniumque controuerſiæ diſceptatorem elegerunt, liberam ſibi de hac re iudicandi licentiã permittentes. Verum Tarquinius haudquaquam conditionibus huiuſmodi aſſentiens, minimè viſum in ferenda ſententia æquum dictitabat, qui parum fidus in bello ſocius extitiſſet. Itaque Tarquinio dimiſſo Porſena cum Romanis amicitiã inire ſummo ſtudio contendit. Igitur agro quem ex Hetruſcis Romani occupauerant, & captiuis omnibus receptis, viginti præterea acceptis obſidibus, decẽ videlicet maribus adoleſcẽtibus, ac virginibus totidẽ, obſidionẽ ſoluit. Fortè ĩter virgines, q̃ prò obſidib' datę ſunt, valeria, Publicolę cõſulis filia extitit,

Interea quum nondum rebus ad integrum compoſitis,circa Romam Porſena etiam verſaretur, virgines quas pro obſidibus in caſtra deductas antea memorauimus,tanquam ſeſe loturæ parumper ab exercitu ſecedentes,ad Tyberim deuenere:ibi vnius Clœliæ nomine adhortationibus impulſæ, paulatim fluuium ingredientes obuolútis ad capita veſtibus, & gurgitum profunditate deterritæ,mutuoq́ue ſeſe,vt poterant,ſubleuantes,vix tandem magno labore fluuium tranſmiſere. Sunt qui Clœliam equo tranſuectam, cohortatione pariter atque auxilio nantes alias adiuuiſſe tradunt,eiuſque rei quod pauló infrà narrabimus vtuntur argumento. Quum enim Romani tranſuectas illas incolumes vehementius admirarētur,ſicut illarum virtutem audaciamq́ue laudandam cenſebant,ita in ſeruanda fide ab vno rege vinci minimè conuenire arbitrabantur. Igitur datis ducibus,puellas iterum ad Porſenam deduci curauerunt. Redeuntibus veró Tarquinij ad fluminis tranſitum locatis inſidiis,parum quin illas raperent abfuit.Ex eo tumultu Valeria Publicolæ Conſulis filia cum tribus familiaribus in Porſenæ caſtra confugit,reliquas veró Porſenæ filius Aruns, cum æquitatu auxilium ferens, è manibus hoſtium liberauit. Quumq́ue omnes in conſpectum regis deductæ fuiſſent, admiratus earum audaciam Porſena, quænam ex ipſis migrationis autor fuiſſet,percontabatur. Tū cæteræ timore perculſæ tacitæ,in Clœliam oculos coniecerunt, mali aliquid illi à rege impendere metuentes. Verū ipſa nihil omnino deiecta,ſeipſam extitiſſe profeſſa eſt. At Porſena, eius

virtute commotus,egregiè phaleris inſtratum equũ Clœliæ dari iuſsit,cęteras quoque virgines benignè alloquutus,omnes Romam ad parentes redire permiſit. Ex hoc plerique arguunt Clœliam equo vectam fluuium tranſmiſiſſe. Quidam verò non ea de cauſa donatam equo Clœliam autumant, ſed virginis fortitudinem atque audaciam admiratum regẽ eo munere dignam exiſtimaſſe,quod maximè virum ſtrenuum bellicoſumq́ue deceret. Poſitum certè huius facinoris monumentum virginis hàbitu ſtatua equeſtris,in via quæ ſacra nuncupatur,quam alliqui Clœliæ,aliqui Valeriæ nomine dicatã aſſerũt.

MICCA ET MEGISTONA. XV.

ARiſtotimus Elienſium tyrannide occupata, viribus fretus Antigoni regis principatum tenebat, atque intemperanter potentia abutens, nouis quotidie iniuriis miſeros vexabat ciues, quum eſſet & ſuapte natura ferus atque immanis, tum Barbarorum hominum conſiliis vteretur, quibus totius regni adminiſtrationem & corporis inſuper cuſtodiam commiſerat. Vnum tamen egregiæ præ cæteris memoratur crudelitatis exemplum aduerſus Philodemum perpetratum.Is filiam habuit & moribus & forma præſtantem, nomine Miccam , quam Lucius quidam tyranni ſatelles adamauit,ſi id amorem potius,& non efferatam immanemq́ue libidinem oporteat appellare. Igitur miſſo nuntio virginem ſtatuto tempore ad ſe venire iubet, idemq́ue parentes neceſsitate compulſi virginem vt facerẽt hortabantur:verum ipſa,vt erat natura prudens, tũ ingenuè liberaliterq́ue educata, paternis genibus

aduoluta rogabat, ne ſe in turpiſsimum flagitium proficiſci pateretur, vtque mortuam potius quàm amiſſa virginitate turpiter viuentem aſpicere vellet. Longior itaque mora quum traheretur, libidine ſimul atque ebrietate furens Lucius, ipſe domum virginis proficiſcitur, eamque paternis genibus appoſito capite hærantem oſtendens, ſe ſtatim vt ſequeretur munitabundus imperabat. Quod illa quum facere cunctaretur, laceratis veſtibus Lucius nudatã grauiſsimis plagis cecidit: quæ tam forti animo dolorem perferebat, vt ne gemitum quidem ad plagas vllum omnino ederet. At parentes tam acerbo ſpectaculo grauiter commoti flentesque, poſtquam nihil orando ſe proficere animaduerterunt, hominum deorumque auxilium clamoribus implorantes, indignis ſe contumeliis affici querebantur. Tunc ira vinoque percitus Barbarus, virginem, vt fortè in paterno ſinu poſito capite conſtiterat, iugulauit. Nihil tamen eſt immanitate tam atroci permotus tyrãnus, ſed in ciues, cui admiſſũ facinus criminabantur, ſæuior effectus, eorũ aliquot morte, plurimos verò exilio damnauit, è quibus octingẽti fortè in Aetoliam confugerunt. Qui quũ ſummis precibus tyrannum rogarent, vt vxores paruoſque natos ad ſe proficiſci permitteret, nihil ab eo penitus impetrare potuerunt, verum ipſe non ita multò poſt palàm nũtiari per præconem iubet, licere mulieribus exulum cum filiis omnique ornatu ac ſupellectile àd viros proficiſci. Id omnes quarum viri exulabãt, læto animo mulieres exceperunt, quas ad ſexcentas fuiſſe memoriæ proditum eſt. Quo maior illis

proficiſcendi ſpes eſſet,omnes die ſtatuta proficiſci iubet.Ea igitur poſtquam aduenit,cunctæ ad ciuitatis portam,quâ exeundum erat,conuenere, quæ ſecum delaturæ erant,ſummo ſtudio comparabant,& paruos filios aliæ in ſinu geſtantes, aliæ curribus impoſitos trahentes cæterarum aduentum præſtolabantur. Iamque omnibus quæ ad profectionem opus erant conſtitutis, procedere agmen inceperat, quum repente miſſi à tyranno ſatellites, antequam agmen eſſequerentur, magno clamore conſiſtere mulieres, nec vlterius quicquam progredi iubent: inde quum ad eas peruentum eſſet,retrocedere omnes præcipiunt, arreptiſque quos ille parauerant curribus,eoſque medium per agmen agitantes, nec manere tutò, nec regredi patiebantur. Quod verò accerbiſsimum erat, tentis anguſtiis preſſæ mulieres,periclitantibus aut morientibus filiis auxilium ferre non poterant:multi enim quum è curribus cecidiſſent rotarum impulſu cōterebantur,cæteros verò ſimul cum matribus ſatellites non ſecus atque ouium gregem in vnū globum ſtipatas fuſtibus loriſq; cædētes gradum properare cogebant, quoad omnes in carcerē deductas intruſere, res verò earū omnes ad tyrannū delatæ ſunt.Tam ſceleſtū facinus quū grauiter Elienſes perferrent,Dionyſio ſacratæ mulieres,quas illi Sedecim vocant,ſacerdotii ornatibus inſignes,ac dei ſacra manibus geſtātes,ad Ariſtotimū,qui tū in foro obuerſabatur,deuenere:quarū reuerētia permoti ſatellites,qui tyrannū circūſtabant retrocedentes, aditum illis ad tyrannum patefecere. Venientes primo tyrānus,&manibus ſacra pretēdētes,cōſpicatus,cū ſilētio audiuit.Sed poſtquā

pro captis mulieribus deprecaturas adueniſſe cognouit, veluti quodam furore correptus, magno clamore ſatellites, quòd eas ad ſe venire permiſerant obiurgauit: eas verò militum concurſu detruſas, partim etiam verberibus cæſas, quamprimum è foro depelli præcepit, & earum ſingulas duobus mulctauit talentis. His tam atrociter geſtis Hellanicus, quanquàm propemodum ſenio confectus, vlciſcendi tyranni negotium in ciuitate ſuſcepit: is propter ætatis imbecillitatem, & duorum filiorum interitũ, minimè apud tyrannum ſuſpectus habebatur. Interea ciues, quos in Aetoliam fugiſſe memorauimus, coactis quibus poterant copiis agri partem quãdam vrbi finitimam occuparunt, vbi & tutô conſiſtere, & ciuitati bellum itidem commodiſsimè inferre poterant. Eò multi ex Elide ciues quotidie confluentes, iam ferè iuſti exercitus ſpeciem confecerant. His rebus perculſus tyrannus, ad mulieres, quas in carcere clauſas antè diximus proficiſcitur: vtque erat ingenio ferox, minis potius metuque, quàm gratia aut precibus cum his agendum arbitratus, iubet eas nuntios cum literis ad viros mittere, eoſque vt ab obſidione deſiſtant rogare, alioqui ſe paruos natos in eorum conſpectu prius, ipſas deinde omnes verberibus cæſas interfecturum minitatur. Ad hæc ſilentium tenentibus mulieribus, quum tyrannus acriter inſtaret, vt quidnam factaræ eſſent reſponderent, verbum quidem nullum proferre audebant, verum tacitæ ſeſe mutuò conſpicientes, nihil ſe illius minis terreri ſignificabant. Tum Megiſtona Timoleontis vxor, quæ cum viri nobilitate, tum etiam

propria virtute princeps inter mulieres habebatur, & ipſa venienti tyranno aſſurgere dedignata eſt, cæteras etiam aſſurgere prohibuerat. Hæc igitur vt erat humi ſedens, talibus verbis ad tyranni dicta reſpondit: Si quid in te virilis prudentiæ aut conſilii reſideret, non vtique mulieres iuberes, quæ facto opus eſſent, ſuis viris præſcribere, ſed nos ad ipſos tanquam ad dominos noſtros permiſiſſes proficiſci, melioribus vtens & ſermonibus & conſiliis, quàm quibus nos paulò antè deluſas fraudaſti. Quòd ſi nunc omni ſpe deſtitutus, ipſos quoque verbis deludere per nos arbitraris, vehementer erras, neque nos iterum abs te decipi ſuſtinebimus, neque ipſos tam dementes fore arbitreris velimus, vt dum infantium, aut vxorum vitæ conſulunt, libertatem patriæ neglectam patiantur. Neque enim tantum ipſis affert mali, ſi nos ac paruos liberos amittãt, quippe quos ne nunc quidem habere poſſunt, quantum aſſequentur boni, ſi tuis crudelitatibus ciues ſuos ac patriam liberauerint. Talia adhuc loquente Megiſtona, non vltra compos iracundiæ tyrannus, paruum eius filium quaſi mox illum interfecturus in conſpectum deduci iubet: quem quum miniſtri inter cæteros ludentem requirerent, mater ipſum nomine compellans: huc ad me, inquit, accede nate, vt ante vitæ finem ſortiaris, quàm ſæuiſsimæ tyrannidis experientiam, aut vllum omnino ſenſum per ætatem poſsis accipere: mihi enim longè grauius eſt, te præter conditionis tuæ dignitatem ſeruientem, quàm mortuum intueri. Quum talia conſtanter atque intrepidè Megiſtona loqueretur, iracundia fu-

rens tyrannus diſtricto gladio in ipſam ferebatur. Verum è famliaribus quidam, nômine Cylon, obuiam veniens, tam atrox facinus ipſum perpetrare prohibuit. Hic ſanè amicitiam erga tyrannum ſimulans, vnà cum cæteris familiaribus apud eum verſabatur, ſed extremo odio in eum affectus: vnus erat ex eorum numero, qui Hellanico principe aduerſus tyrannum coniurauerant. Is igitur ruentem Ariſtotimum comprehendens, turpe degeneriſque animi eſſe dicebat, minimeque virum principem decere muliebri ſanguine manus commaculare. His admonitionibus vix menti redditus Ariſtotimus, relictis mulieribus illinc diſceſsit. Neque ita multò pôſt prodigium accediſſe huiuſmodi fertur. Nam dum Ariſtotimo cum vxore in thalamo quieſcente famuli cœnã præpararent, repentè ſublimem ãquilam ſupra tyranni domum volitãtem conſpexere, quæ paulatim declinans, magnum lapidem quaſi dedita opera demiſit in eam tecti partem, quæ thalamo, in quo tyrannum cum vxore quieſcere diximus, ſuppoſita erat, indeque magno ſtrepitu & clangore ſublata ex aſpicientium oculis, ſeſe proripuit. Clamore igitur eorum, qui auem viderant, excitatus Ariſtotimus, auditaque re perterritus, vatem quo plurimum vtebatur, ad ſe vocari iubet, quidque hoc augurio portendi arbitraretur, animo non mediocriter perturbatus ſciſcitabatur. At vates bono ipſum animo eſſe cohortatus, hoc ſigno portẽdi dixit, ipſum Ioui curæ eſſe, atque auxilium in omnibus preſtaturũ. Et hæc quidem tyranno reſpondit, verũ ciuibus, quos ſibi fidos atque amicos expertus erat,

magnum periculum inquit, & quantum antea nunquam, tyranni capiti imminere. Igitur qui cum Hellanico coniurauerant, non vltrà cunctandum eſſe arbitrati, poſtridie tyrannum inuadere ſtatuerunt. Nocte autem, quæ deſtinatam facinori diem præceſsit, dormienti Hellanico viſum eſt alterum ex iis, quos ſuprà occiſos memorauimus, filium ſupra dormientis caput aſtare, ac magna voce obteſtari: quid pater dormis, an te craſtina die ignoras totius ciuitatis imperatorem fore? Hoc viſu confirmatur Hellanicus, primo mane ſocios ad perpetrandum negotium adhortatur. At verò Ariſtotimus quum nuntium accepiſſet, Craterum magnis copiis auxilium ſibi ferentem aduentare, iamque in Olympia cum exercitu conſediſſe, eò vſque fiducia proceſſerat, vt in forum ſine cuſtodibus cum Cylone prodire ſit auſus. Igitur agendæ rei occaſionẽ oblatam conſpicatus Hellanicus, ſignum quod dare coniuratis ſtatuerat, non dedit, ſed manus ad cælum tolens clara voce: Quid cũctamini, inquit, ô viri pulcherrimũ ſpectaculũ in medio veſtræ ciuitatis ædere? Tunc primus Cylon diſtricto gladio vnum ex his qui tyrannum comitabãtur occidit. Thraſybulus verò Lampiduſque quũ properato gradu tyrannum peterent, ipſe illorum impetum fugiens in proximam Iouis ædem ſeſe recepit, ibique à perſequentibus confoſſus occubuit. Coniurati poſthæc, cadauere in medio foro protracto, ciues ad libertatem conuocabãt. Quumque frequentes vndique conuenirent, pauci tamen præuenire mulieres potuerũt, quæ ſtatim ad primũ nuntiũ excitatæ ſummo clamore gaudioque decurrentes

in forum,viris qui illis aderant congratulabantur. Interea quum frequens turba in tyranni regiam prorumperet,vxor eius vná cum duabus filiis thalamum ingreſſa, obſeratisque foribus, ſeſe inſerto circa collum laqueo peremit.Erant, vt antea diximus,tyranno duæ filiæ inſignes forma, atque ætate iam nubiles, has è thalamo, in quem confugerant, per vim detractas,quidam vt vitiatas occiderent deducebant. His forte obuiam facta cum mulierum turba Megiſtona, perindigna illos ac nefaria moliri exclamat,ſi popularem vitam agere velle profitentes,ea tamen facere aggrediantur,quæ vix etiam tyrannorum ſæuiſsimi facere auderent. Ad huius vocem quum omne propter mulieris reuerentiam ſubſtitiſſent, optimum illi conſilium viſum eſt, ex eorum manibus puellas eripere, iiſque ſeipſas interimendi facere poteſtatem.Reductis igitur in thalamum,præcepit,vt quo eis magis placeret moriendi genere optato ſeſe perimerent.Tunc earum quæ natu maior erat,Zonam qua cincta erat diſſoluens, laqueum quo ſe perimeret innectebat, & germanã hortabatur,vt quæ ſe facientem vidiſſet, eadem ipſa quoque perageret, vtque humile quicquam, aut eorum genere indignum facere caueret. Tum iunior zonam manibus apprehendens orabat, vt ſibi priorem moriendi locum concederet. Ad hæc illa: neque aliquid omnino,inquit,dum viuere licuit,negatura tibi ſoror fueram,& nunc quando ita vis extremam hanc ex me gratiam accipe. Ego autem, quando tibi ita placet, ſuperuiuam, & quod mihi ipſa morte grauius eſt,chariſsima ſoror, te prius

morientem

morientem intuebor. Hæc dicens zonam ſorori tradens admonebat,vt nodum ſpinę propius admoueret,quò citius faciliuſq; ſuffocaretur. Inde vbi illam iam expiraſſe animaduertit, ſolutum cadauer quoad poterat veſtibus circuntexit. Tunc ad Megiſtonam conuerſa rogabat, ne ſe poſt mortem turpiter nudatam iacere pateretur: atque his dictis eodē innexa laqueo vitam finiuit.Ita neminem tam inhumanum atque infenſum tyranno fuiſſe arbitror, qui tali virginum ingenio,tantaque animi ingenuitate non flecteretur. Verum hactenus, quum penè innumera alia ſuperſint, cōmuni plurium mulierū geſta conſilio dixiſſe ſufficiat. Deinceps ſingularū virtutes ſparſim,vt quanque ſors obtulerit,præſcribemus,minimè opus eſſe arbitrantes,in hac hiſtoria temporum ordinem rationémve ſeruare.

PIERIA. XVI.

EX Ionibus qui Miletum habitabant, nonnulli aduerſus Nilei filios facta ſeditione in Myūtem diſceſſere, ibiq; ſedibus conſtitutis habitabant. Verum crebris Mileſiorum incurſionibus agitati, continenter aduerſus illos pugnare cogebātur.Sed quum ex eadem ciuitate eſſent vtrique oriundi, & ſeditionis tantum gratia factæ aduerſus ipſos Mileſii pugnarent, non extremis odiis inter ſe diſsidere ſatis conſtabat, quippe quum factis quibuſdam ſacratiſque diebus mulieres ex Myūte Miletum proficiſci paterētur.Erat inter eos qui in Myūte habitabant,vir & in diuitiis & nobilitate excellēs,nomine Pythes:is vxorem Iapygiam,filiam verò Pieriam habebat, quæ quū tēpus aduenisſet, quo Dianæ ſacra

peragebãtur,Miletũ vt ſacris intereſſent proficiſcẽtur.Ibi Phrygius ex Nilei filiis maior natu vehemẽti Pierię amore correptus, interrogauit,quidnã illi gratiſsimũ à ſe prętari poſſet:q́ id ſibi longè omniũ gratiſsimũ fore reſpõdit, ſi det operã vt quàm ſæpiſſime multiſq; ſociis comitata Miletũ ſibi venire liceat.Quo dicto facilè Phrygius animaduertit, amicitiã pacémq; ab illa expoſci. Itaq; cõuocatis in vnũ ciuibus, pacẽ cũ his qui in Myunte habitabãt cõpoſuit.Ex hoc magnũ apud vtranq; partẽ Pieriæ nomẽ habitũ eſt,magnóq; ab omnibus honore beneuolẽtiáq; colebatur,vt etiam vulgo inter mulieres optaretur,quod in huuc etiam diem permanſit, vt ſic ſe amari velle dicant,ſicut Pieriã Phrygius adamauit.

POLYCRITA. XVII.

BEllũ inter Naxi habitatores,ac Mileſios,ob Hypſicreõtis vxorem Neæram ita exortũ eſſe perhibetur.Quum Promedõtem ex Naxo oriundũ,Hypſicreontis autem viri ſui hoſpitem adamaret,clanculum illi quum in viri domo verſaretur ſe commiſcuit.Poſthac amore ardens,& viri iracundiam formidans,vnà cum Promedonte in Naxum abiit,ibiq; ſe Veſtæ addixit obſequio.Hãc igitur à viro ſæpius repetitam,quum reddere Promedontis gratia Naxij recuſarent,& religionis occaſionem iniuriæ prætẽderent, repente bellum inter vtroſq; eſt excitatum. Quumq; Ionũ plurimi ſeſe Mileſiis ſocios addidiſſent,tum præcipuè Erythrei egregiè operam nauarunt.Ita multis vtrinque acceptis atque illatis calamitatibus, bellũ iam diutius protractũ,vnius tandẽ mulieris opera finem accepit,quod mulieris itidem

peruerſitate fuerat inſtitutũ. Diognetus Erythręorũ imperator, quũ vallo munitionibuſque Naxiorũ vrbẽ clauſiſſet, ad populandos agros conuerſus ingẽtem omnifariam rerum generis prædã abegit, inter quæ mulieres liberę, virgineſq; cõplures extiterũt. Ex iis vnã ipſe ante alias forma præſtantẽ, nomine Polycritã, ſibi delegit, eiúſq; amore incẽſus nõ quaſi captiuã ſeruam, ſed veluti legitimam vxorem tenebat domi. Interea quũ ſolennis ſacrorum dies Mileſiis aduenıſſet, militibus ducibuſque, quòd nihil penitus hoſtem timerent, in Venerem potumque profuſis, Polycrita Diognetum rogauit, an ſibi per eum liceret ſacrorum libaminum partem ad fratres mittere, qui in ciuitate obſidebantur. Quumque id ſibi permiſiſſet Diognetus, ipſa plumbeam laminam placentæ inſertam vnà cum aliis quibuſdam cibariis ſeruo ad fratres tradidit deferendam, ac ſimul nuntiare iubet, vt ſoli iis quæ à ſe miſſa eſſent veſcerentur. Ij quum inter edendum plumbeam laminam offendiſſent, quæ in ea conſcripta erant, perlegerunt: Monebat autem ipſos Polycrita, vt proxima nocte totis viribus hoſtes adorirentur, haud dubie victoria potituri, quòd omnes diurna crapula vinoque confecti negligenter incompoſiteque iacerent. Ea quum Polycritæ fratres animaduertiſſent, rem omnem ad imperatores quamprimũ deferunt, qui illorum adhortationibus compulſi, eductis ex vrbe copiis hoſtium caſtra ınuadẽtes, multiſque interfectis, nullo labore ipſa ceperunt: inde ad perquirendos Diognetum Polycritamque ſunt conuerſi, q̃ ſuos ciues pro illius ſalute deprecata, vt

incolumi abire liceret, impetrauit. Ipſa verò cum fratribus in vrbem reuertebatur: cui ciues vniuerſi obuiam prodeuntes gratulabantur, eius virtutem ac prudentiam admirantes ſummis laudibus efferebant. Verum ipſa tantæ lætitiæ magnitudinem non ſuſtinens, in omnium conſpectū ad ciuitatis portam repente expirauit, vbi etiam ſepulchrum illi publico ſumptu conſtitutum eſt, quod faſcinationis ſepulchrum nuncupatur, quòd tanquam inuidi cuiuſpiam faſcinatione conceſsis honoribus Polycrita prohibita fuerit. Atque hæc ita vt enarrata ſunt geſta fuiſſe, Naxiorum quidam ſcriptores tradiderunt. Verùm Ariſtoteles non captam à Diogneto Polycritam, ſed quum illam fortè vidiſſet, ingēti amore correptum ſcribit vltro ſe omnia facturum eſſe pollicitum, ſi ad eum Polycrita accedere vellet. Cuius ipſa petitionibus ita ſe aſſenſum ire dixit, ſi ſibi vnum duntaxat concederet, atque id iureiurando præſtito ſe facturum confirmaret. Quæ omnia vt petebantur futura quum ſpopondiſſet Diognetus, ipſa Delium liberum ſibi dare poſtulauit: ſic enim ager vbi adiacēs vocabatur, in quo hoſtes caſtra collocauerāt: aliter ſe nullis conditionibus vnquam ad eum venturam. Tum Diognetus & amore ardens, & iuramenti inſuper religione obſtrictus, motis ex eo loco caſtris retrocedens, liberum Polycritæ agrum conceſsit, quæ illū ſuis ciuibus dono dedit. Ex quo Naxij rurſus Mileſiis æquales facti, inducias primo, mox etiam pacē quibus voluere conditionibus pepigerunt.

LAMPSACE. XVIII.

PHocenſes erant ex Codri progenie gemini fratres Phobus & Blepſus,quorum Phobus primus omnium è petra Leucadia ſeſe in mare præcipitare eſt auſus,vt Charon Lampſacenus in hiſtoriis retulit.Is quum eſſet & virtute præſtans, & regia quadã dignitate ornatus,ad inſulam Parium aliquãdo negotiorum priuatorũ gratia nauigauit,vbi à Mãdrone Bebryciorum,qui & Pityoëſſeni dicũtur,rege & hoſpitio & amicitia ſuſceptus, in bello,quod is tum fortè cum finitimis gerebat,ſocius fuit.Hoc igitur officiò permotus Mandron, quum plurima abeunti Phobo beneuolentiæ argumenta dediſſet, tum in agri ac ciuitatis partem aſciuit ſocium,ſi ex Phocide colonos adducens Pityoëſſam incolere vellet.Egreſſus igitur in patriam Phobus ciuibus aliquot perſuaſit,vt habitatum ſecũ in Pityoëſſam concederent,fratrem qui coloniam deduceret,ſimul cũ ipſis eòdem mittens. Nec ſanè Mandron illos promiſsis defraudauit.Igitur in Pityoëſſa cõſtituti Phocenſes, quũ bella aſsidua cõtra finitimos barbaros gererẽt, atque ex eorum præda ſpoliiſq; ditati, inuiſi primo, mox etiam ſuſpecti Bebriciis eſſe cœperunt.Igitur ex vrbe illos pellere cupientes,primũ aduerſus eos Mandronem,variis iniectis ſuſpicionibus irritare tẽtabant:qui quũ eſſet ingenio mitis atque perfacilis, eorum dicta aſpernabatur: verum Mandrone ipſo peregre profecto,Bebricij dolis inuadere Phocẽſes conſtituerunt. Quod quũ Lampſace Mandronis filia adhuc innupta comperiſſet, primò quidẽ amicos ac familiares ab incepto deterrere conata eſt,admonẽs rem ſceleſtam atque nefariam ipſos aggredi,quum

in ſocios belli ac beneficos viros, nũc verò cõciues etiam ſuos tantum facinus moliantur. Vbi verò nihil eos ſuis verbis moneri ſenſit, rem omnem clanculum ad Phocenſes detulit, qui celebritate quadã & ſolenni epularum apparatu ſimulato, Pityoëſſenos ad conuiuia extra ciuitatem vocauerũt. Ipſi verò bifariam diuiſis copiis, partim ad occupanda ciuitatis mœnia, partim captis antea victiſq; Pityoëſſenis, ad reliquam ciuitatem capiendam diſcurrerunt. Atque per hunc modum ciuitate potiti, Mandronem qui rebus conſuleret reuocarunt, Lampſacen verò morbo defunctam in ciuitate ſepelientes egregio funere decorarunt, atque vrbem ex eius nomine Lampſacum appellarunt. Sed poſtquam Mandron proditionis ſuſpicionem deuitãs vnà cum illis habitare noluit, interfectorum filios atque vxores ad ſe mitti iuſsit: quod illi ſine fraude facientes nulla penitus allata iniuria præſtiterunt, & Lampſacæ primò heroicos honores tribuentes ad extremum inter deos referri, eiq́ue tanquam deæ ſacra fieri publico decreto ſtatuerũt, eumq́ue ſacrificandi morẽ in poſterum ſemper fixũ immobilemq́ue ſeruarũt.

ARETAPHILA. XIX.

ARetaphila Cyrenæa ipſa quidem, non multum à noſtra ætate remota, quippe quæ Mithridatis tẽpore clarueri, ſed virtute & rerũ geſtarũ gloria priſcis heroũ filiabus omni ex parte extitit conferenda. Hæc Aeglatore patre nata Phedimo nupſit adoleſcẽti, nobilitate ac diuitiis inter conciues ſuos facilè principi. Quumq́ue forma corporis, & aſpectu pulcherrima eſſet, prudentia tamen & virtute a-

nimi corporis pulchritudinē ſuperabat,neq; ciuilis facundiæ atq; eloquētiæ expers habebatur. Hanc etiā patriæ calamitates illuſtriorem effecerūt. Nicocrates enim Cyrenis occupata tyrannide,quū ciues permultos morte dānaſſet,Menalippo Apollinis ſacerdote propria manu interempto, ſibi ſacerdotii ius autoritatémq; vſurpauit. Phedimo quoque Aretaphilæ viro per dolū necato,Aretaphilā quāuis inuitā reluctantem'q; duxit vxorem. Is igitur quū multa in ciues crudeliter ſuperbéq; quotidie faceret,tū illud vel in primis ſæuiſsimum apparuit, quòd ad portas ciuitatis cuſtodes appoſuit,qui elata cadauera pugionibus fodientes perſcrutarentur,aut cādentibus ferri laminis vrerent, ne quis ciuium pro cadauere extra ciuitatē deportatus ipſum lateret. Erāt hæc præter domeſtica mala Aretaphile moleſtiſsima,quanquā eius amore deperiens tyrānus ipſi plurimum indulgeret. Quumque erga omnes immanis atque intractabilis eſſet,ſolam ipſam manſuetum facilémque illum habere conſtabat. Plus tamen, ingentis ſpiritus mulierem dolor ex patriæ vexatione ſuſceptus,quàm viri erga ſe indulgentia commouebat,ciuitatémque tam inhumaniter ab eo vexari tacita indignabatur: præſertim quum nouæ quotidie cædes variis in ciues confictis criminibus à tyranno fierent, omnéſque penitus tanta ſcelera vlciſci poſſe deſperarent: Exules enim, & alioqui impotentes,& tyrāni etiam timore perculſi variè ſeſe diſperſerant, ſola autem Aretaphila publicis rebus ſpem aliquam afferre, & communium iniuriarum vltionem tentare auſa eſt, Pheræ Thebanæ mul-

torum laudibus celebratam audaciam ad imitandum ſibi proponens. Sed quum ſibi non æquè atque illi ſocij atque adiutores facinoris adeſſent, veneno hominem aggredi meditatur, in quo multa ſibi aduerſa contigerunt: quumq́ue plurimi peragēdi propoſitum tentati modi eam defeciſſent, ad extremum in crimine deprehenſa, non vltra valuit mentem ſuam, qualis eſſet erga virum, diſsimulare, quum certiſsimis argumentis conuicta teneretur. Igitur Caluia Nicocratis mater, & alioqui garrula atque inexorabilis mulier, grauibus ſuppliciis affectam Aretaphilam quamprimum interficiendā cenſebat, ſed Nicocratis iracundiam leniorem faciebat amoris erga Aretaphilam magnitudo, tum quòd ipſa conſtanter ſanè accuſatoribus reſpondebat, alias quaſdam cauſas veneni, quod apud ipſam compertum fuerat, prætendens. Quum verò manifeſtis indciis argueretur, vt veneni præparationem diffiteri ſe minimè poſſe cōſpiceret: Fateor, inquit, ſi me medicamentum, non tamen ad mortem fuiſſe paratum: Sed quum ſcirem, mi vir, multis propter ſummam in me beneuolentiam tuam peruerſis mulieribus odioſam eſſe & inuiſam, quòd tantū gloria potentiaq́ue excellerem, cōtra earū artes atque dolos aliquo manſuri in me amoris poculo tanquam præſidio muniendam ſtatueram. Ob id igitur talia à me quæſita fuiſſe non diffiteor, quæ fortè leuioris ac muliebris ingenij videri, non tamen mortis ſupplicio digna exiſtimari debent, niſi tu vir, huius cauſæ iudex conſtitutus, medicaminum & incantationum cauſa necandam vxorem eſſe cenſueris, quòd

te fortè magis quam velles adamauerit. Talia conſtanter dicente Aretaphila, Nicocrati placuit, tormentis adhibitis huius facinoris quæſtionem haberi, eique Caluiam matrem præfecit: quæ nulli tormentorum generi parcens, quoad potuit, diligentiſſimè omnia exquiſiuit: quæ omnia admodū cōſtāter Aretaphila pertulit, vt ipſa etiam Caluia quærendo ſit fatigata. Tum Nicocrates quæſtionem dimitti iubens, innoxiam eſſe Aretaphilam ſibi perſuaſit, quodque ipſam torqueri paſſus eſſet pœnituit. Nec multò poſt amaris magnitudine ſuperatus, iterum Aretaphlilæ priſtino more conciliatus, ſummis honoribus atque omni comitate illius beneuolentiam recuperare nitebatur: verum ipſa ſuppliciorum & calamitatum, quas perpeſſa fuerat, haud quaquam immemor, nulla aut gratia, aut beneficentia flectebat animum. Sed quum ad honeſtum erga patriam amorem, qui illam ad facinus tentandum compulerat, noua inſuper acceſsiſſet indignatio, aliam perdendi tyranni rationem ingreditur. Erat Aretaphilæ ex priore viro filia, ætate iam nubilis, hac velut eſca ad alliciendum tyranni fratrem vtebatur, virum ſuapte natura ad voluptates procliuē præterea medicamentis & incantationibus nonnullis vſam ad capiendum iuuenem, cui Leandro nomē erat, nonnulli perhibent. Hanc igitur exorato fratre vxorem acciperet ſummo ſtudio contendens effecit. Inde vbi primum ſimul congreſsi ſunt, puella, ſicut à matre fuerat inſtituta, virum multis verbis ad liberandam patriam exhortatur, aſſerens ne ipſum quidem ſub tyrannide viuētem liberum eſſe, quum

nec accipiendi pro ſuo arbitrio vxorẽ,nec acceptam retinendi ius haberet,nouas quotidie à tyranno calumnias & ſuſpiciones adiiciens contra fratrem irritabat,gratũ id quoque Aretaphilæ futurum oſtendens. Quod vbi Leander intellexit,maiorem animo rem aggreſſus , Daphnidis familiaris ſui opera, quem conſilii participem fecerat,tyrannum interfecit: verum non vltra Aretaphilæ obſequutus, re ipſa atque operibus patefecit,ſe fratricidam potius quã tyrãnicidã extitiſſe:omni enim imperii iure in ſe tranſlato,iniuſtè imprudenterq́ue dãnabatur,honore tamẽ aliquo & reuerẽtia Aretaphilã obſeruãs. Quæ quum illi clanculum aduerſaretur,clandeſtinas moliebatur inſidias:ac primo quidem Libycũ bellum aduerſus eum concitauit,Anabo cuidam ex Libya oriundo perſuadens, vt Leãdri finibus vaſtatis exercitum vrbi admoueret.Poſt hæc amicos Leãdri,atque exercitus ductores tanquam deſides, minimeq́ue ad gerendum bellum idoneos criminabatur, ocii ac pacis quam belli cupidiores affirmans. Quapropter quiete ſibi opus eſſe , ſi ſtabilire tyrannidem,& liberè ſuis ciuibus cuperet dominari. Itaque inducias,ſi ita velit,cum hoſte facturam,& Anabum in colloquium adducturam pollicetur. Sic enim facilius inter eos res poſſe componi, priuſquã cœptum nuper inter vtroſque bellum mutuis damnis inferendis crudeſceret. His vbi Leandrum adnuere animaduertit, priuſquã deſtinatus colloquio dies adeſſet,per occultos nuntios Anabum rogat,vt inter colloquia Leandrum interficiat magnum auri pondus, ſi id effecerit, illi ſe daturam promittens.

Quibus conditionibus, quum Libycus aſſenſus eſſet,& inſtaret colloquiis dies, Leander alias ex aliis cauſas proferens colloquium abnuebat. Attamẽ Aretaphilæ verecundia permotus, quæ vltro ſe illi comitem affuturam pollicebatur, tandem inermis ex vrbe,ac ſine cuſtodibus vllis proceſsit. At quum iam Anabo propinquans, illum contrauenientem aſpexiſſet,permotus animo cuſtodes corporis expectare velle dicebat. At præſens Aretaphila partim hortando, partim accuſando formidinem, tandem verò cunctantem ex manu trahens, conſtanter ſanè atque audacter ad Barbarum perduxit,atque in eius manus captiuum tradidit, quem vinctum Libyci carceriq́ue incluſum ſeruarunt, quoad Aretaphilæ amici promiſſam Anabo pecuniam attulerunt,quibus cum magna ciuium profecta multitudo eſt, atque omnes re vt geſta fuerat intellecta, curſim ad Aretaphilam gratulatum atque cœptum opus perficere hortatum proceſſerant. Ipſa enim conceptæ aduerſus tyrannum iracundiæ iam ferme oblita, ad ſupplicium de eo ſumendum languidior videbatur, ciues autem de recuperanda libertate in primis erant ſolliciti. Igitur Aretaphilam ſumma cum lætitia adeuntes,quaſi diuinum aliquod numen effuſis lachrymis & proſtratis humi corporibus venerabantur. Aliis itaque ſuper alios frequenter aduenientibus, vix tandem vt eis Leandrum traderet impetrauere: vnde veſperi ſimul omnes in vrbem redeũt,ac debitis laudibus honoribusq; Aretaphilæ perſolutis ad ſuppliciũ de tyrãno ſumendũ animos

conuertere. Et Caluiam quidem tyranni matrem viuentem cremauerunt, Leandrum verò culeo inſutum in mare proiiecere. Demum Reipublicæ inſtituendæ intenti, Aretaphilam vt vnà cum ciuitatis optimatibus Rempublicam gubernandam capeſſeret, hortabatur. Quæ tanquam in dubio difficilique certamine, vtque ad præmiorum diſtributionẽ verſata, vbi liberam ciuitatem ſuique iuris factam conſpexit, in ſacrarum virginum domum ſecedens, negotiorum omnium, ac ciuilium rerum cura poſthibita, quod reliquum fuit vitæ, inter amicas ſociasque mulieres placidè tranquilleque peregit.

CAMMA. XX.

GAlatæ duo quidem fuere Sinatus & Synorix, cum potẽtia apud ſuos clari, tum familiaritate inter ſe, & generis propinquitate coniuncti. E quibus Sinatus vxorem duxit virginem, nomine Cammam, corporis forma & pulchritudine claram. Neque enim ſolum virtutibus quæ à muliere exiguntur, modeſtia & erga virum obſeruantia, ſed prudentia quoque & ingenua quadam animi magnitudine excellebat. Humanitas præterea, atque erga inferiores præcipua comitas, amabilem gratamque omnibus ipſam reddebant. Accedebat ad hæc non parui apud eas gentes habitum ornamẽtum, Dianæ ſacratam eſſe, quæ apud Galatas religioſiſsimè colitur, cuius feſtis ſacriſque celebrandis tanta obſeruantia & cultus magnificentia præerat, vt omnes in ſui admirationem conuerteret. Huius igitur captus amore Synorix, quum neque precibus ipſam flectere, neque vlla vi cogere viuente Sinato poſſe ani-

maduerteret, ſceleſtiſsimum facinus auſus, dolo Sinatum interemit. Nec ita multò poſt miſsis ad Cammam nuntiis, in Dianæ templo degentem, connubium eius petebat: quæ non humiliter aut abiecto animo indignam viri mortem ferens, diligentiſsimè quonam pacto de Synorige ſupplicium ſumeret, obſeruebat. Qui maiore indies ſtudio petitionem vrgens, rationes haud multum à veritate alienas afferebat, neque genere, aut alia quapiam re Sinato inferiorem ſeſe eſſe prædicans, perpetratæ verò cædis non odium aut auaritiam, aut aliam omnino cauſam, præter nimium amorem Cammæ fuiſſe teſtabatur, cui facilè veniam ab ea tribui cenſebat oportere. Quum iugiter Camma fatigaretur, primo non admodum aſpere aut inhumaniter petentibus aduerſata, paulatim deinde molleſcere, ac verbis animum flecti ſimulauit, quum præſertim affines amicique omnes Synorigis gratia commoti, eius voluntati vt acquiſceret hortarentur, vim quoque ad extremum illaturum illum minitantes. Quibus tot rebus tandem Camma permota, Synorigem ad ſe in templum vocari iubet, quaſi deam huius autorem connubii factura: venientem deinde benignè atque humaniter excipiens ad aram perduxit, & phialam tanquam deæ libamen tenens ipſa primo partem ebibit, reliquum deinde Synorigi bibendum porrexit: erat autem venenatum mulſum quod phiala continebatur. Idque poſtquam ebibiſſe illum animaduertit, clara voce exclamans, & deæ ſimulachrū venerata: Te, inquit, dearum præclariſſima obteſtor, me huius tantū diei gratia Sinato ſuperſtitē hacte-

nus fuiſſe. Quid enim illo mortuo tenti temporis vſus afferre poterat præter huiuſce vltionis ſpem? cuius iam compos tuo numine effecta libens volensque ad virum deſcendo. Tibi verò omnium ſceleſtiſsimè ſepulchrum pro thalamo, & pro nuptiis funus amici familiaresque parabunt. Ea quum Synorix audiſſet, & iam viſceribus inhærens venenum ſentiret, primo quidem currũ conſcendit, agitatione atque concuſſu venenum è corpore depulſurum exiſtimans, verum ibi diutius conſtere ob dolorem non potens lectica ſe circunferri iuſsit, neque ita multò poſt è vita migrauit. At Camma magnam noctis partem contra veneni vim reluctata, vbi defunctum Synorigem audiuit, prompto atque alacri animo deceſsit.

STRATONICA. XXI.

PRæbuit inſuper Galatia Stratonicam Deiotari, & Chiomaram Ortiagontis vxores, memoratu ſanè dignas mulieres. Quarum Stratonica quum ſe filiis, qui viro ſuccederent, carere, idque non viri, ſed ſui vitio euenire animaduerteret, perſuaſit viro, vt ex quacunque poſſet muliere procreatos filios ſibi ſupponeret. Tum Deiotarus mulieris prudentiam admiratus, eius conſiliis obtemperare non recuſauit. Ipſa igitur ex ancillis virginem præſtanti forma Electram nomine deligens, vt Deiotaro coniungeretur effecit, atque ex ea progenitos filios ſuſcipiens tanquam legitimos, ingenuè liberaliterque ſumma cum beneuolentia educauit.

CHIOMARA. XXII.

EX eadem quoque Galatia & Chiomara orta eſt, Ortiagontis vxor, per id temporis capta, quo Romani Galatas, qui in Aſia ſunt, bello ſuperauere. Hanc Tribunus quidam in diuidenda præda ſortitus, vt plerunque militarium hominum fert conſuetudo, vitiauit. Is erat cum propenſus ad libidinem, tum verò pecuniæ auidiſsimus, vt facilè auaritia libidinem ſeperaret. Igitur quum Chiomaræ affines multum auri pro ipſa redimenda pollicerentur, Tribunus diligentiſsimè mulierem obſeruabat, Fortè autem fluuius locum, in quo Chiomaræ cognati habitabant, & Romanorum caſtra medius interfluebat: hunc poſtquam illi promiſſum redemptionis præmium afferentes tranſgreſsi ſunt, iamq́ue ea recepta domum remearent, ipſa ſeruorum cuidam iubet, vt Romanum, qui eam ſalutandi gratia vſque ad fluuium proſequebatur, interficeret. Quumq́ue eius mandatis ſeruus obtemperans captata opportunitate Tribunum occidiſſet, ipſa deſectum à cadauere caput propriis veſtibus inuoluens vnà cum ſuis domum remeauit: vtq́ue primum in viri conſpectum peruenit, laxato ſinu caput quod geſtabat, ante illius pedes effudit. Quumq́ue ille rei nouitate ac magnitudine perculſus mulierem interogaret, num fidem ſeruare præclarum arbitraretur: Sanè, inquit illa, verum hoc longè, vt opinior, præclarius eſt, vnum duntaxat ex his mecum concubuerint viuere.

Hoc ſe Polybius quum Sardis verſaretur, multorum ſermonibus celebratum audiſſe teſtatur, mulieris conſtantiam atque prudentiam admirans.

Sed aliud quoque eadem prouincia ſcribendi præſtat argumentum.Nam quum Mithtidates ad L X.ex Galatarum optimatibus, ſimulata amicitiæ cauſa, Pergamum accerſiſſet,aſperè deinde ſuperbeque illos exagitans, vehementer eorum contra ſe animos irritauit,regis iniurias haudquaquam æquo animo tolerantium. Erat inter Galatas Toredorax, vir & procero robuſtoque corpore, & animi audacia ac fortitudine præſtans, qui negotium concedentibus reliquis ſuſceperat, vt Mithridatem ex gymnaſio,vbi iuri dicendo conſiſtere conſueuerat, abreptum in foſſam,quæ non procul inde aberat, præcipitaret.Forte eo die quum Mithridates ad gymnaſium venire nollet,Galatas domum ad ſe venire iubet,eos Toredorax hortatur, vt quum in vnum cõgreſsi fuerint,omnes impetu facto regem trucidēt. Verum id conſilium Mithridatem minimè latuit, quum ex eorum numero quidam rem omnem ad regem detuliſſet.Quapropter ingenti iracundia percitus rex, ſingulos Galatas ſingulis lictoribus mactandos tradidit.Nec ita multô poſt ſibi venit in mētem,eſſe in illorum numero adoleſcentem cum nobilitate inſignem, tum forma & ætatis flore omniū qui apud ſe eſſent præſtantiſsimum.Eius igitur miſeratione commotus ægre admodum ferebat,quòd ipſum quoque iuſsiſſet interfici. Et quanquam de eo iam ſumptum ſupplicium arbitratur, aliquos tamen dimiſit,qui, ſi viuentem adhuc nacti eſſent, eum morti ſubtraherent. Huic Vepolitano nomen erat,& caſu quodam euenerat, vt is, quando comprehenſus fuit, egregiam veſtem miroque opere elaboratam

elaboratam indutus eſſet. Hanc igitur puram atque incruentam lictor habere cupiens, quum in ſpoliãdo iuueue eſſet occupatus, nuntios procul à rege miſſos effuſo curſu ad ſe venientes, & nomine Vepolitanum appellantes, eſt conſpicatus. Itaque quæ pluribus exitij cauſa ſolet eſſe auaritia, Vepolitano inſperatam ſalutem attulit. Inter hæc Toredorax occiſus regis iuſſu inhumatus iacebat, neque ad eum ſepeliendum amicorum quiſquã audebat accedere, verum Pergamena mulier, quam ob eximiam pulchritudinem Toredorax adamauerat, ſummum diſcrimen ſubire cauſa, acceptum corpus, & quibuſcunque poterat ornamentis decoratum, ſepelire parabat. Quod vbi regij cuſtodes animaduertere, comprehenſam mulierem ad regem adducunt: qui eius pulchritudine nonnihil commotus, eiuſque ſimplicitatem ac fidem admirans, vbi amorem huius rei cauſam eſſe comperit, eam omni reatu abſoluẽs incolumen abire iuſsit, eidemque amati corpus ad ſepulturam concedens, veſtes alioſque funere dignos ornatus ex propria ſupellectile largitus eſt.

TIMOCLIA. XXIII.

THeagenes Thebanus eadem cum Epaminonda & Pelopida, cæteriſque optimatibus, ſentiens de Republica, in ea pugna, qua pro communibus Græciæ fortunis apud Chæroneam pugnatum eſt, cecidit, quum iam hoſtilem aciem quæ cõtra ſe ſteterat, profligatam victor inſequeretur: is præcipuũ quempiam ex hoſtibus perſequens, quum ille quonam vſque nos tandem perſequeris? clamitaret, Macedoniam vſque, reſpondit. Huic mortuo ſoror

ſuperſtes relicta fratris virtutem & propinquitatẽ egregiis operibus eſt teſtata, quanquam virtute alibi haud multum vti licuit, quàm vt communes calamitates æquo animo tolleraret. Nam poſtquam Thebis potitus eſt Alexander, milites per omnem vrbem prædabundi diſcurrẽtes, alius aliam, vt cuique ſors obtulerat, partẽ diripiebat: fortè euenit, vt Timocliæ domũ vir quidã impius atque inhumanus, Thracũ equitum præfectus, occuparet, qui regi & nomine & genere conueniens, moribus ab eodem vehementer diſsidebat. Is Timocliæ neque genus, neque anteactæ vitæ pudicitiam veritus, vbi cœnatus multò ſe vino ingurgitauit, Timocliam ſecum dormitum accerſiri iubet: neque illata iniuria contentus, inter loquendum diligentiſsimè, num quid auri aut argẽti defodiſſet, aut vſpiam occuluiſſet, ſciſcitabatur: ac partim minitando, partim vxoris loco eam ſe habiturum pollicendo, quod cupiebat, extorquere conabatur. Illa verò, vt erat ingenio prompta, oblatam ab aduerſario occaſionem libenter arripiẽs: Vtinã, inquit, mori potius, quàm viuere mihi ante hãc noctem contigiſſet: corpus enim ab omni contumelia intactum inuiolatumque ſeruaſſem: verum te vnum tutorem dominum virum, vbi ita diis viſum eſt, habitura, quæ tua iam ſunt, amplius te celare non debeo: Mihi enim iã nihil aliud, quàm quod tibi libuerit, accidere poſſe conſpicio: quo pacto igitur ſe res habeat, accipe. Ego quum multum haberem cælati argenti, mundum quoque muliebrem maximi pretij, auri quoque ſignati non parum, vbi vrbem iam propemodum captam animaduerti, omnia pro-

ieci,vel vt verius loquar, in puteo aqua carente depoſui,idq́ue pauci admodum nouere. Eſt enim puteus operculo quodam deſuper tectus,& multis vndique circunſeptus vepribus. Tu igitur illa ſumens fortunatiſsimus euades : mihi verò eadem illa priſtinæ fortunæ,& domeſtici ſplendoris teſtimonium afferrent. Ea quum Macedo audiſſet,quoad illuceſſeret dies,ſpectare nō valuit,& Timocliæ ſe ad mōſtratum locum deducere, atque horti aditū, ne quis eò peruenire poſsit, claudere iubet. Ipſe poſt hæc interiore duntaxat tunica indutus deſcendit in puteum, malo Genio, & illatæ in Timocliam iniuriæ vltricibus eò ducentibus. Nam poſtquam illum iam ad fundum putei deſcendiſſe Timoclia animaduertit,multos & ipſa propriis manibus lapides in puteum deuoluens,plures etiam ancillas eôdem deiicere iubens, virum tandem ne quicquam auxilia implorantem lapidibus obrutū interemit. Ea res poſtquam Macedonibus comperta eſt,detracto ex puteo cadauere,quum iam rex per præconem edixiſſet,ne quis Thebanum ciuem auderet occidere, comprehenſam Timocliam ad regem ducunt, perpetratæ ab ea cædis accuſationem deferentes. Qui cum ex vultu atque ſtatura corporis,tum & inceſſus & morum grauitate generoſam quandam in ipſa dignitatem contemplatur,primum quænam eſſet interrogauit. Ad quem ipſa conſtanter atque interrito vultu reſpondens : Mihi, inquit, Theagenes frater fuit, qui imperator in Chæronia contra vos pro communi Græcorum ſalute pugnans occubuit, ne nos ea, quibus nunc premimur, mala ſuſtinere-

mus.Ego verò poſtquam noſtro genere indigna pati ſum coacta,nequaquam iam mortem abnuo:mihi enim mori longè melius eſt,quàm noctem præteritæ ſimilem, niſi tu prohibeas, experiri . His auditis adſtantium plerique lachrymas continere non potuerunt. At Alexander non ſe quidem miſerari tali animo præditam mulierem inquiens,ſed magis virtutem ac prudentiam admirari,principibus militiæ edixit,vt cauerent, ne qua poſthac ingenuæ domui afferretur contumelia.Timocliam verò , atque omnes generis propinquitate ſibi coniunctos, incolumes,atque ab omni clade intactos ſeruari præcepit.

ERYXONA. XXIIII.

BAtti,cognomento Eudæmonis, filius fuit Arceſilaus,vir moribus haud quaquã patri ſimilis. Nam viuo etiam parente,quum pinnas & propugnacula quædam circa domum ſuam ædificare cœpiſſet,à patre prohibitus,ac inſuper talento mulctatus eſt.Is itaque poſt patris mortem,quum & ſuapte natura ferox eſſet, & Learcho ſceleſtiſsimo atque audaciſsimo viro familiariter vteretur,ex rege ſeſe in tyrannum permutauit.Verum Learchus inſidias tyrannidi machinatus,optimum quenque Cyrenenſiũ ciuium aut morte,aut exilio damnabat,eius rei culpam omnem in Arceſilaum transferens. Tandem quum in letalem morbum Arceſilaus incidiſſet,Learchus maritimo echino in potione tradito, ipſum ad mortem compulit. Ipſe verò, tyrannide occupata,eã Arceſilai filio ſeruare dictitabat. Verum puer, & quia pede altero claudicaret, & ob ætatis etiam imbecillitatem,non magni ſanè à ciuibus exiſtima-

batur. Igitur ſtudium omne in adoleſentis matrem vertentes, ſumma charitate beneuolentiaq́ue ipſam colebant: quæ quum prudentia & amore erga virũ præcipuo haberetur, tum affinium clientumq́ue multitudine non paruas in ciuitate vires habebat. Quibus de cauſis permotus Learchus, eius coniugium expoſcens, filium Battum in adoptionem ſi ſibi nupſiſſet, aſſumere pollicebatur, ſucceſſorẽ poſt ſuã mortem in regno futurum. At Eryxona, id enim mulieri nomen erat, quaſi & ipſa coniugium exoptaret, fratres, quid ſibi eſſet agendum, conſulere velle dixit, eumq́ue ipſum adhortata eſt, vt rem cum fratribus communicaret. Illi igitur dedita opera rẽ quammaximè in longum protrahentes, quod animó facere deſtinauerant, præparabant. Inter hæc Eryxona miſſa ad Learchum ancillula, nuntiat fratres neque connubio multum aduerſari, neque eidem palàm aſſentiri: quòd ſi fortè mutuò colloquẽdi facultas detur, fore vt quum non vltra iam obſiſtere poſsint, facilè ac libenter aſſentiantur. Igitur optimum ſibi videri, vt ipſe noctu quandocunque placuerit ad ſe veniat: principio nanque peracto reliqua proſpere ſucceſſura exiſtimare. Erant hęc Learcho vehementer grata. Quumq́ue mulieris amore flagraret, ſe vbi illa iuſſerit, vẽturum pollicetur. Atque hæc omnia Polyarcho, qui inter fratres eius maior erat, autore mulier faciebat. Igitur ſtatuto ſimul congrediendi tempore, Polyarchus adoleſcentes duos gladiis armatos in ſororis cubiculo clanculum ſtatuit, quorum parens non multò antea fuerat à Learcho interfectus. Inde vbi Learcbus, vo-

cante Eryxona domum,ſine cuſtodibus vllis ingreſſus eſt. Adoleſcentes impetu facto multis confoſſum vulneribus interfecere, & cadauer per feneſtras domus eiicientes,Battum regiis inſignibus ornatum ad populum produxere, eoque in paterno regno conſtituto,priſtinam Reipublicæ formam Polyarchus Cyrenæis ciuibus reddidit. Erant per ea tempora Cyrenis milites permulti ab Amaſide Aegyptiorum rege miſſi, quorũ fide atque opera plurimum Learchus vtebatur,magnumque per eos timorem ciuibus incuſſerat. Hi geſtæ rei nuntio ad Amaſim miſſo, grauiter Polyarchum accuſabant. Quapropter commotus Amaſis bellum repente Cyrenæis meditabatur,verum ob matris mortem occupatus,dum iuſtas illi exequias celebrat,bellum paulisper differre coactus eſt.Interea legatos ad Polyarchum mittit,quo animo in eum rex eſſet nũtiantes. Quorum verbis commotus Polyarchus, purgatum ſeſe adAmaſidem ſtatuit proficiſci.Eryxona quoque nunquam illum deſerturam aſſerens, atque omne ſecum diſcrimen ſubire volens,comitem fratris itineris addit.Tum eorum mater Critola, quanquam ætate iam grauis eſſet, quòd vtrunque miro amore diligeret, ſimul & ipſa itineris laborem ſuſcepit. Erat magna mulieris eius apud omnes dignitas atque exiſtimatio, cum propter egregias virtutes ſuas, tũ quòd Batti, qui Felix cognominatus eſt, ſoror extiterat.Hi poſtquam in Aegyptum peruenere, omnes perpetratum ab eis facinus admirabantur. Amaſis verò præcipue fortitudinem atque prudentiam Eryxonæ contemplatus,magnis ornatos muneribus,

& regia liberalitate ac magnificentia proſequutus, Cyrenas redire permiſit.

XENOCRITA. XXV.

NEc minus profectò laudis meruiſſe videntur, quæ à Cumæa Xenocrita aduerſus Ariſtodemum tyrannum geſta ſunt, quem nonnulli ob delicias Battum, id eſt, mollem cognominatum arbitrantes, procul à rei veritatę diſcedunt: mollis enim apud Barbaros cognomentum accepit, quod apud eos impuberem deſignat, eò quòd admodum adoleſcens vnà cum æqualibus comatis adhuc in bello aduerſus Barbaros geſto præcipue claruit: nec tantum audacia & animi vigore in pugnando, quãtum prudentia conſilioque excellere viſus eſt. Itaque quum ciues omnes in admirationem ſui conuertiſſet, magnam eſt apud illos autoritatem conſequutus, & ab iiſdem cũ exercitu miſſus, vt Romanis ferret auxilium, quibus Tyrrheni per id temporis vt Tarquinium Superbum in regnum reſtituerēt, bellum intulerãt. Ea quum diuturnior militia fuiſſet, haud facilè dici poteſt, quantum gratiæ apud eos qui ſecum militabant, ſibi comparauerit. Igitur vbi ſatis eos conciliaſſe exiſtimauit, perſuadet vt ſenatus autoritate deiecta, optimates ac potentiores omnes ex vrbe pellerent: quibus tandem perpetratis, non magno labore ciuitatis tyrannidem occupauit. Erat is libidine in mulieres, atque etiam ingenuos pueros ſuprà quàm dici poteſt, corruptiſſimus. Fertur enim maſculos quidē adoleſcentes in mulierum morem comatos, & auro, cæteroq; mundo muliebri inſtructos, apud ſe habere conſueuiſſe:

mulieres verô & tonderi capita,& epheborum chlamydes,& breuiſsimas geſtare tunicas cogebat: earumq́ue multis quum deditus eſſet,vnam tamē præ cæteris amabat Xenocritam,quā exulante patre domi relictam nullis neque nuntiis, neque verbis antea tentatam,repente ad ſe deduci iubet, magni ipſam muneris loco habituram exiſtimans,ſi apud eū quocunque modo verſari poſſet. Verum hæc ingenuum puellæ animum haudquaquam fregerunt, grauitérque ferebat, quòd inſponſata indotataq́ue apud illum pro pellice verſaretur.Non minus præterea quam qui tyranno infenſiſsimi erant, patriæ libertatem exoptabat. Forte euenit, vt per id temporis Ariſtodemus opus arduum ſanè maximiq́ue laboris, verum nullius vſus aut commoditatis futurum aggrederetur: Ingenti enim foſſa Cumæorū agrum circundare ſtatuit:quod non vtilitatis cuiuſquam vt diximus, aut neceſsitatis gratia excogitarat,ſed vt aſsiduo labore fatigatis ciuibus, nullius ocij, aut ceſſationis occaſionem daret. Erat enim ſingulis certā in menſurā agri ſpatium definitum, quod effodere,atque indigeſtam humum aſportare cogebantur. Conſueuerat autem Xenocrita quandocunque domo abeſſet Ariſtodemus,velato capite in ſecretiorem domus partem ſecedere.Talia igitur facientem, adoleſcentium aliqui ex his qui ſimul verſabantur, per iocum interrogarunt, cur vnum duntaxat Ariſtodemum tantopere coleret, vt alios ne colloquio quidem dignaretur. Quibus illa ſerio,non ioco reſpondens inquit, quia ſolus ex Cumæis Ariſtodemus vir eſt. Hoc dictum animos om-

nium qui audierant pupugit: generoſiores verò ad libertatis curam recuperandæ erexit. Fertur quoque, Xenocritam id contemplatum grauiter ingemiſcentem ſubieciſſe: quàm mallem & ipſa cum patre ſimul terram effodere atque aſportare, quàm in huiuſmodi deliciis ſummaque potentia apud Ariſtodemum verſari. Quæ res magnopere coniuratorum animos confirmauit, quorum princeps Thymocles erat. Igitur Xenocrita in regiam aditum præbente, inermem atque omni cuſtodia vacuum tyrannum aggreſsi nullo prohibente interfecerunt. Ita duplici mulieris virtute Cumæorum ciuitas libertatem accepit: Nam & prima eius recuperandæ curam cogitationemque iniecit, & ad opus perpetrãdum contulit auxilium. Quumque Cumæi ciues maximos honores afferre Xenocritæ pararent, illa omnibus neglectis vnum duntaxat ab eis poſtulauit, vt ſibi Ariſtodemi corpus liceret ſepelire. Quo facile perlibenterque conceſſo, ciues ſacerdotem Cereris ipſam conſtituêre, non minus deæ ſacerdotem, quàm mulieri ſacerdotii honorem gratum futurum arbitrantes.

PYTHEI VXOR. XXVI.

PYthei quoque vxorem, quæ Xerxis temporibus claruit, prudentia probitateque inſignem fuiſſe perhibent. Eius vir Pytheus, aurifodina inuenta, cupidè nimis, aut ſuperflua quadam curioſitate eiuſmodi operi intentus, omnes in eo ciues occupatos habebat, quum aliis ad fodiendum vteretur, alios conflando purgandoque fatigaret, quoſdam verò ei quod iam paratum eſſet, cuſtodiendo præficeret.

Omnibus igitur circa auri comparationem occupatis,quum aliud nihil agere poſſent, multiq́ue ob laboris magnitudinem perirent , cuncti verò tam multum in ea re ſtudium improbarent,mulieres facto agmine ad Pythei vxorem venerunt , orantes, vt huic malo aliquod remedium imponeret. Ipſa mulieres benignè alloquuta,diſcedere,ac bono animo eſſe iubet.Inde fabris, quibus ciuitas ob auri multitudinem abundabat,adhibitis,aureos panes,atque omnis generis cibaria ex auro fabrefieri mandauit, & ea præcipuè quibus Pytheum delectari cognouerat.His diligenter ſtudioſèque confectis , Pytheus,qui dies aliquot ab vrbe abfuerat, domum rediit. Venienti itaque , & parari cœnam poſtulanti, mulier auream menſam afferri iuſsit, in qua nihil quod eſui eſſet , appoſitum erat : ſed omnia ex auro,vt antea diximus,fabrefacta . Ac primo quidem aſpectu gauiſus eſt Pytheus,mira arte ſingula elaborata conſpiciens. Inde aſpectu iam abunde ſatiatus,quicquam cibi afferre præcipiebat:verum mulier cuncta quæ poſtulaſſet ex auro compoſita iubebat aponi.Quumq́ue ille iracundia percitus eſurire ſe vociferaretur , neque ſe aurum per id temporis amplius expoſcere: Tu verò , inquit mulier, nullius rei præter hanc vnam habendæ facultatem præbes : omnis enim virorum cura , omniſq́ue ars tuo iuſſu in parando auro verſatur, vt nemo iam agros colat,omniſq́ue ſerendi, plantandi ac nutriendi arbores diligentia periit , dum in his fodiendis ac perquirendis, quæ minimè vſui eſſe poſſunt,tuo iuſſu omnes ſunt occupati,nec pauci etiam eiuſdem

rei cauſa moriantur. Hac oratione non mediocriter commotus Pytheus fodiendi negotium haudquaquam penitus omittens, quintam duntaxat ciuium partem in opere continuit, reliquos cum agriculturæ, tum cæteris artibus operam dare præcepit. Poſt hæc quum Xerxes in Græciam trãſire pararet, Pytheus egregie inſtructum exercitum mittẽs, petebat à rege, vt ex pluribus quos habebat filiis, vni ſaltem vacationem militiæ concederet, qui eius ſuſtẽtare ſenectutem, & quæ domi agenda eſſent, adminiſtrare poſſet. Verum indignatione atque iracundia percitus Xerxes, filium quem domi remanere petierat Pytheus, interfectum, ac membratim conciſum, per caſtra iuſsit circunferri, & reliquos ſecum proficiſci coëgit. Quamobrem dolore confectus Pytheus, quod pleriſque timidis & inſanis euenire conſueuit, quum & mortem formidaret, & vitæ ſatietate atque odio teneretur, vt neque iam vltrà viuere vellet, nec tamen vitam auderes abiicere, miſeram ſanè delegit viuendi rationem. Erat in ciuitate tumulus ingens, à quo non procul fluuius, quem Pythopolitam incolæ appellant, præterfluebat: in eo quum Pytheus monumentum ædificaſſet, fluuii curſum ita vt tumuli radices attingeret, deriuauit. Quibus peractis ipſe monumentum ingreſſus, curaque omni & gubernatione ciuitatis penes vxorem relicta, eidem ne quis monumentum ingrederetur cauere præcepit, vtque ſingulis diebus paratam cœnam ad monumenti oſtium poni curaret, quoad priorem intra monumentum protractam conſpexiſſet. Quòd ſi illam

eodem loco poſitam offenderet, tunc ſe iam mortuum arbitraretur. Et is quidem eo pacto quod vitæ reliquum fuit miſerabiliter duxit. Mulier verò, egregié admodum regni cura ſuſcepta, malorum finem ciuibus ſuis impoſuit.

FINIS.

GVARINVS VERONENSIS Ornatiſsimo viro Iacobo Lauagnolo S.

CVM te Polianum, ſuauiſsime Iacobe, me verò Polizeanus ager in præſentia teneat, non indignari, & temporis ſuccenſere acerbitati nõ poſſum, quæ noſtram interrumpat conſuetudinem, tanta ſtudiorum ſuauitate conditã. Eam vt inſtauremus aliqua ex parte, faciet crebra literarum legatio, & mutua ſcriptorum noſtrorũ concurſio, quibus abſentes præſentes ſimus, & ipſa omnino Muſarum non muteſcat humanitas. Et vt ocium tuum vel meo exemplo iners perire non ſinas, cuius rationem fructúmque tibi reddere ac impertire inſtitui, accipe breues clarorũ hominum inter ſe contentiones, à Plutarcho noſtro collectas, & à me nuper in Latinum conuerſas. In quibus facti nouitate mouebere, quòd tanta rerum geſtarum, quòd ſanè diſſimillimarum ſimilitudo plerunque deprehenſa eſt, vt vnica duntaxat nominum iudicetur facta mutatio. Gratiſsima certè nobis hæc erit lucubratiuncula, ſi eo tuo nomini, & noſtræ familiaritatis memoriæ dedicata fuerit, cæteráque iuuentus hiſtoriarum capta dulcedine in ea conquieſcet, & vehementer fuerit oblectata. Quas quidem ad

res teipſum & animi nobilitas inuitat, & aui tui ſplendor accendit, qui ingenio, bonis artibus, ſapientia, & virtute inſignis, non modò familiam veſtram ornat, ſed etiã ciuitatẽ vniuerſam. Sin nominis & virtutis hæres, preclarę facies, quum per obſeruata veſtigia & exempla domeſtica ad laudem, ad decus, ad dignitatem plenis anhelas gradibus. Vnde acceptam ab alio lucẽ diſſemines, Veronam illuſtres. De ipſo aliâs. Plutharchum, vel me in Plutarcho potius, audi.

PLVTARCHI CHAERONEI PHILOSOPHI CLARISSIMI, PARALLELA.

Guarino Veronenſi interprete.

COMPLVRIMI ſunt, qui vetuſtiſſimas hiſtorias ob rerum geſtarum admirationem, fictiones, & fabulamenta eſſe exiſtiment. Quamobrem quum multa poſterioris temporis facinora rebus Romanæ ætatis ſimilia obtigiſſe cõpererim, ea ipſa delegi, & priſcis par nouum adieci, eorumque nomina qui literis illa memoriæ prodiderunt, ſcripta ſubiunxi.

DE DATI, CYNEGIRO, &c. I.

PErſarum præfectus, Datis nomine, cum tricies centenis millibus militum Marathonem, qui in Attica campus eſt, irrumpens, quum ibi caſtra locaſſet, indigenis bellũ indixit. Quocirca ſpreta Barbarorum multitudine, Atheniẽſes quatuor creatis ducibus, Cynegyro, Polyzelo, Callimacha, & Mil-

tiade, nouem militum millia eò mittunt. Collatis deinde ſignis quum Polyzelus quendam humana ſpecie auguſtiorem conſpexiſſet, cæcus amiſſo viſu factus eſt. Callimachus compluribus tranſfixus haſtilibus, quanquam vitam efflaſſet, ſtetit. Cynegyrus inuectam Perſarum nauim detinens vtraque manu, obtruncatur.

DE HASDRVBALE & Glauco. II.

HAſdrubal capta Sicilia, Romanis bellum indixit. Senatus itaque Metellum imperatorem creat, qui victorem inde reportauit exercitum. In eo bello L. Glaucus, vir precipua nobilitate, quum Haſdrubalis nauem detineret, vtranque manum amiſit, vti ſcriptum reliquit Ariſtides Mileſius primo rerum Sicularum, à quo materiam Dionyſius Siculus accepit.

DE XERXE ET AGESILAO. III.

XErxes bellum Græciæ illaturus, cum quinque myriadibus militum penes Artemiſium ancoras iecerat. Qua re perturbati Athenienſes, Themiſtoclis fratrem, Ageſilaum nomine, ſpeculatorem miſerunt, tametſi pater Neocles eum vtranque manũ amiſiſſe per quietem vidiſſet. Is itaque inter Barbaros habitu Perſico conſtitutus, quemdam ex Xerxis ſtipatoribus, nomine Mardonium, interfecit: exiſtimauerat enim eum Xerxem eſſe. Quum igitur à circunſtantibus captus ligatus ad regem deductus eſſet, eum ad Solis aram immolaturum offendit: in qua dexteram imponens, quum aliquandiu vim ſuppliciorum ne vllo quidem emiſſo ſuſpirio toleraſ-

ſet, è vinculis libertatus eſt, hac adiecta voce: Huius generis Athenienſes vniuerſi ſunt: quòd ſi fidem nõ habes, læuam quoque iniiciam. Ea res quum Xerxi pauorem incuſsiſſet, ſeruari Ageſilaum imperauit, quemadmodum in ſecundo rerum Perſicarum Agatharcides Samius tradit.

DE MVTIO. IIII.

PORſena rex Tuſcorum aduerſus Romanos bellaturus trans tyberim caſtra habebat, interceptaque quæ Romam ferebatur annona, eos fame vrgebat. Eam od rem confuſis Patribus, Mutius ordinis patricii homo, quadringentos æquales à Conſulibus accipiens, fluuium priuato traiecit habitu. Vbi quum ſtipatorem quendam neceſſaria ducis diſpartientem vidiſſet, Porſenam ratus, hominem occidit. Ductus deinde ad regem, dexteram igni manum impoſuit, doloresque animoſe diſsimulans, ac ridens, inquit: Solutus ſum, tametſi nolis, Barbare. Nos quadringentos eſſe ſcito, qui tuo in exercitu obuerſamur, vt te neci tradamus. Tum rex terrore confectus pacem Romanis fecit: ſicut quarto hiſtoriarum Ariſtides Mileſius memoriæ mandauit.

DE ARGIVIS ET LACEDEMONIIS. V.

ARgiuis ac Lacedæmoniis de Thyreate agro diſceptantibus, Amphyctiones vt vtrique pugnam cõmitterent indicarunt, & victori ager adiudicaretur. Itaque Lacedæmonii Othryadem, Argiui autem Therſandrũ, imperatores creãt. His deinde pugnantibus duo ex Argiuis, Agenor & Chromius, ſuperſtites victoriam in vrbem renuntiant. Per ſummã poſtea quietẽ Orthryades, q ſuperuixerat, ſemifractis

innitens haſtis, ex cæſis ſcuta corripiens trophæũ erexit, ex proprio inſcribens cruore: Ioue, in cuius poteſtate ſunt trophæa. Dehinc orta vtrinque diſcordia. Amphictyones quum rei ſpectatores aduentaſſent, palmam Lacedæmoniis adiudicant. Hæc ita geſta eſſe Chryſermus in tertio rerum Peloponneſiacarum commemorat.

DE ROMANIS ET Samnitibus. VI.

ROmani contra Samnites bellum gerentes, poſthumium Albinum imperatorem faciunt, qui ad Caudinas furcas (is enim anguſtiſsimus locus eſt) inſidiis circunuentus tres legiones amiſit. Ipſe etiam letali vulnere accepto cecidit. Nocte deinde concubia paululum recepto ſpiritu, raptis ex interfectis hoſtibus clypeis trophæum erexit, tinctaque cruore dextera titulum inſcripſit: Romani de Samnitibus Ioui, in cuius poteſtate ſunt trophæa. C. Marius deinde, cognomento Læmargus, imperator eò miſſus, quum ad locum aduentaſſet, viſo trophæo optimum cepit augurium, & Marte collato regem captum Romam victor tranſmiſit: vt tertio Italicarum rerum Ariſtides Mileſius ſcripſit.

DE LEONIDA. VII.

PErſis in terram Græciam cum myriadibus quingentis aduentãtibus, Leonidas vnà cum quingẽtis à Lacedæmoniis eò miſſus eſt. Et quum epularetur, multitudo Barbarorum incumbit: quos vt Leonidas conſpexit: Prandete, inquit, commilitiones tanquam apud inferos cœnaturi. Dehinc facto in Barbaros impetu, multis confoſſus telis peruenit

ad

ad Xerxem,eique coronã abſtulit. Quo mortuo Xerxes cor eius excidẽs,piloſum inuenit. Hæc Ariſtides primo rerum Perſicarum libro.

DE FABIO MAXIMO. VIII.

ROmani bello,quod cõtra Pœnos gerebãt,quingentos duce Fabio Maximo miſerunt. Collatis manibus cunctos amiſit. Ipſe mortifero accepto vulnere,in Annibalem vehementi curſu concitatus,ablato ei diademate prope eũ oppetiit. Ariſtides Mileſius ita factum eſſe teſtis eſt.

DE MIDA ET ANchuro. IX.

CIrca Celænon,Phrygiæ oppidum,terræ hiatus cum aqua domos complures ipſis cum mortalibus abſorpſit in profundũ. Midas rex oraculo monitus,vt res eò precioſiſsimas coniiceret, ita enim futurum vt terra coiret,auro & argento iniecto, nihil opis attulit. Anchurus regis filius,quum nihil in vita humana precioſius anima ſecum ipſe verſaſſet, datis genitori complexibus, & Timotheæ vxori, equum aſcendit,inque hiantem locum cõcitatus eſt. Poſtquâm in vnum terra rediit, auream Iouis Idæi aram eo in loco dedicauit. Huius rei teſtis eſt Calliſthenes ſecundô Metamorphoſeon.

DE CVRTIO. X.

TYberis per medium fluens forum,ob Iouis irã magno dirupto aggere, permultas demerſit ædes. Accepto mox oraculo id deſinere poſſe didicerunt, ſi precioſiſsimum quiddam illuc iniicerent. Cæteris aurum atque argentum iniicientibus,Curtius inſignis adoleſcens quum pretioſiſsimam ho-

minis animam intelligeret, ſeſe inhiantem terram coniecit eques, ſuoſque ex calamitate ſaluos reddidit. Ariſtides in vndecimo Italicarum rerum refert.

DE AMPHIARAO XI.

CVm duces, qui Polynicem ſequuti ſunt, conuiuium agerent, quædam aquila deſcendens telum Amphiarai in ſublime tulit, moxque demiſit: id autem humi fixum in laurum verſum eſt. Quo in loco quum poſtridie dimicarent, Amphiaraus vnà cum curru abſorptus eſt. Ibique oppidum hac etiã ætate vocatur Harma, id eſt currus. Id apud Triſimachum tertio ædificiorum libro ſcriptum eſt.

DE PAVLO ÆMILIO, ET Valerio Torquato. XII.

ROmani aduerſus Pyrrhum Epirotarum regem bellum gerebant. Tum Paulus Aemilius reſponſum accepit ex oraculo, victoriam reportaturũ, ſi aram eo in loco ædificaret, vbi inſignem cum curru hominem demerſum aſpiceret. Poſt tres demum dies Valerius Torquatus (ſic enim in ſomnis fuerat admonitus) ſumptis ſacerdotis inſignibus (nam augurali ſcientia præditus erat) educto exercitu, & multis antè à ſe interfectis, à terra abſorptus eſt. Tũ Aemilius ſtructa ibidem ara victor euaſit: ex qua victoria centum ſexaginta turres geſtantes elephantos, Romam miſit. Quo autem tempore ſuperatus eſt Pyrrhus, ex ara ipſa eduntur oracula. Ita Critolaus tertio rerum Epiroticarum meminit.

DE HERCVLE. XIII.

HErcules florenti adhuc ætate regem Eubœæ Pyræchmen bellum Bœotiis inferentem vicit, victúmque pullis equinis ita alligauit, vt in duas diſpertiretur partes, inſepultuſque iaceret. Locus adhuc Pyræchmæ pulli vocatur. Eſt autem penes Heraclium fluuium, vbi potantibus equis hinnitus emittitur. Quemadmodum tertio de fluminibus libro traditum eſt.

DE TVLLO HOSTILIO, ET Metio Suffetio. XIIII.

TVllus Hoſtilius rex Romanorum cum Metio Suffetio Albanorum rege bellum habebat, in quo prælium ſæpenumero diſtulit, eoque aliquando ſuperato Albani ad epulas ſeſe conuertunt. Epulantes adoritur, captumque regem duobus alligans pullis diſcerpſit, vt Alexarchus tertio rerum Italicarum autor eſt.

DE PHILIPPO LVſco effecto. XV.

PHilippus quum Methonem & Olynthum diripere cuperet, ſummis viribus Sandanum fluuiũ traiicere conabatur. Qua in re Aſter Olynthius telum Philippo immiſit in oculum, his verbis inſcriptũ: Aſter Philippo mortiferũ mittit telũ. Philippus amiſſo oculo ſaluus ad ſuos rediẽs enatat. Hæc quidem Calliſthenes tertio rerũ Macedonicarũ tradit.

DE COCLITE. XVI.

POrſena rex Tuſcorum bellum Romanis inferens trans Tyberim metatus eſt caſtra, vbi intercepta annona Romanos fame domabat. Horatius Cocles imperator creatus pontem ſublicium occu-

pat,vt Barbarorum copiis tranſitum inhiberet. Quũ autem à Barbarorum multitudine permeretur, militibus quos ſecum habebat, vt pontem ſublicium inciderent imperauit. Quæ res tranſire volentes Tuſcos cohibuit. Quumq́ue ſe in fluuiũ deieciſſet oculum telo ſaucius enatauit ad ſuos. Hæc quidem, Theotimus ſecundo rerum Italicarum refert.

DE ALTHEA ET Syluia. XVII.

MArs cum Althea concubuit, genuitq́ue Meleagrum, vt Euripides in Meleagro ſcripſit. *Hoc ſolum Plutarchi extat. Cæterum Ouidius Metamorphoſeon octauo ſcripſit tres Parcas matri partu leuatæ viſas impoſuiſſe igni ſtipitem, dixiſſeque natũ tantiſper victurum, dum ſtipes duraret, eoq́ue dicto abiſſe, matrem autem ſtipitem extraxiſſe, & conſeruaſſe, donec irata filio quòd fratri præripuiſſet honorem interfecti apri Calydonij, cum ipſo ſimul filium exuſsit, dicente Ouidio primo Triſtium:

Vtq́; cremaſſe ſuum fertur ſub ſtipite natum
Theſtias, & melior matre fuiſſe ſoror.

DE MARCELLO ET Mammerco. XVIII.

SEptimius Marcellus Syluia ſibi matrimonio copulata, venationi non infrequens incumbebat. Illam autem recens nuptam, Mars in paſtoris habitu violenter grauidam effecit, ac ſeipſe quinam foret patefecit. Deditq́ue haſtam, in qua eius qui naſceretur ineſſe geneſim aſſereret. Tuſcum autem occidit Septimius. Cæterum Mammercus diis ob fructuum

vbertatem ſacrificãs,vnam neglexit Cererem. Quæ ob id aprum immiſit. Venatorum igitur collecta manu hunc leto dedit Mamercus, caputque & exuuias miſſum iri deſponſatæ vxori curauit. Scimbrates autem & Muthias vterini fratres puellam intere merunt. Indignatus ille, infenſeque ferens cognatos occidit:Mater verò haſtam cremauit.

DE TELAMONE ET Aëace. XIX.

TElamon Aëaci ex Endeide filius,profectus in Eubœeam etiam noctu abierat. Quumque ſenſiſſet pater,ciuium aliquem ſuſpicatus,puellã in mare deiiciẽdam ſtipatorum cuidam mandat. Hic miſertus vẽdidit. Salamina autem naue appulſa puellam ſibi Telamon comparauit,ex qua ſuſcipitur Aiax: vt Aretades Cnidius in ſecundo Inſulanorum ſcriptũ reliquit.

DE L. TROSCIO, ET FLOrentia Contruſci matre. XX.

LVcius Troſcius ex Patride filiam,nomine Florẽtiam,ſuſtulit,quam Romanus Calpurnius compreſsiſſe fertur. Hanc autem pater cuidam de ſatellitio ſuo ſubmergendam tradidit. Verum puella quum miſericordiam à ſtipatore ſibi promeruiſſet, Calpurnio fortè fortuna in Italiam naue appulſo venditur,non adeò pòſt Contruſcon enixa.

DE PAVSANIA ET Ageſilao. XXI

PErſis Græciam diſcurſationibus, ac prædiis infeſtantibus, Pauſanias Lacedæmoniorum imperator,quinquaginta auri talenta,vt Spartam pro-

deret, à Xerxe acceperat. Quod vbi deprehenſum eſt, pater Ageſilaus vſque ad Chalciœcæ Palladis templum filium inſectatus, cocto latere ita templi fores obſtruxit, vt eum inedia conſumpſerit. Mater autem inſepultum eiecit. Quemadmodum Chryſermus hiſtoriarum ſecundo refert.

DE P. DECIO ET CASSIO Bruto. XXII.

BEllũm Romanis aduerſus Latinos erat. In eo ducem P. Decium creant. Quidam patritio genere, cæterum inops adoleſcens, Caſsius Brutus nomine, dicta mercede portas aperire volebat. Verum deprehenſus ad auxiliare Palladis templum confugit. Eius pater Caſsius ſignifer, occluſis foribus necatum fame iuuenem inſepultum eiecit. Quemadmodum Clytonymus in rerum Italicarũ libro nono tradidit.

DE DARIO ET ARIObarzane. XXIII.

DArius rex Perſarum apud fluuium Granicum cum Alexandro confligens, amiſsis Satrapis, & falcatis curribus duobus & quingentis, alterũ prælium initurus erat. Ariobazanes autem filius, Alexãdri miſericordia commotus, patrem interficere pollicitus eſt. Quare indignatus Darius filio caput abſcidit. Quod Aretades Cnidus in tertio rerum Macedonicarum teſtatur.

DE IVNIO BRVTO. & filiis eius. XXIIII.

BRutus eiecto Tarquinio Superbo, Conſul vna omnium voce creatus eſt. Ille enim imperioſe

nimis ac tyrãnicè in regno verſabatur. Expulſus itaque ſeſe recepit ad Tuſcos, quorum ope quum bellum Romanis inferret, filij Brutum prodere voluerunt. Qua ex re Brutus natis caput abſcidit. Id Ariſtides Mileſius in rebus Italicis teſtatur.

DE EPAMINONDA, ET
Steſibroto eius filio. XXV.

THebanorum dux Epaminondas aduerſus Lacedæmonios belligerebat. Inſtante igitur deligẽdorum magiſtratuum die, relicto in exercitu filio Steſibroto, quum ei ne pugnaret imperaſſet, venit in patriam. Lacedæmonij vt abſentem Epaminondam intelligunt, adoleſcentem conuiciis, vt imbellem & effœminatum, laceſſunt. At ille grauiter ferens, paternorum immemor præceptorum Martẽ contulit, victoriamque reportauit. Quod vbi pater accepit, indignatus corona impoſita ceruicem ſecari iuſsit: ſicuti in tertio rerum Thebanarum Cteſiphon ſcribit.

DE MANLIO ET
eius filio. XXVI.

ROmani bellum aduerſus Samnites habentes, Manlium, cognomento Imperioſum, imperatorem creant. Qui poſtmodum comitiis cõſularibus profectus in vrbem, filio ne manum conſerat imperat. Id vbi Samnites perdidicere, iuuenem coutumeliis adorti nihil pendũt. Quibus cõmotus adoleſcẽs fuſo hoſte, victor in caſtra rediit. Quare Manlius natum ſecuri percuti iuſsit: ſicut Ariſtides Mileſius ſcribit.

DE HERCVLE ET IOLE. XXVII.

HErcules ab Iole connubio reiectus Oechaliam diripuit, Iole ſeſe è muro deiecit. Contigit autem, vt quum vehemẽs ventus amictum quaſi ſinum inflaſſet, illæſa deſcenderit. ita ſcriptum eſt à Nicia Maleota.

DE TORQVATO ET CLVSIA. XXVIII.

IN bello, quod cum Tuſco gerebatur à Romanis, Valerius Torquatus imperator quum regis filiã, Cluſiam nomine, vidiſſet, vxorem à Tuſco petiit, quã minimè conſecutus oppidum diripuit. Cluſia ſeſe è turri deiiciens, tumefactus veſtibus vento (ita enim ſuggerente Venere factum eſſe creditur) ſoſpes ad terram delata eſt. Eam quum poſtmodum imperator violaſſet, publico decreto, refragante nemine, in Corſicam in exilium miſſus eſt. Ea eſt adiacẽs Italiæ inſula. Ita ſcriptum eſt, à Theophilo libro Italicarũ rerum tertio.

DE METELLO ET METELLA eius filia, item de Iphigenia. XXIX.

POenis ac Siculis ſocia aduerſus Romanos arma parantibus, Metellus imperator omnibus diis, excepta duntaxat Veſta, ſacrificium fecit. Quæ quũ aduerſos claſsi ventos immiſiſſet, C. Iulius vates eos ceſſaturos dixit, ſi antea filiam immolaſſet. Ille vrgentibus rebus filiam Metellam immolaturus adduxit. Dea verò adoleſcentem miſerata, buculam ſuppoſuit, puellamque ad Lamuſium deferens, ſacerdotẽ eius qui in eo loco colitur, draconis fecit. Sic in tertio rerum Italicarum à Pythocle proditum eſt. Idem de Iphigenia in Aulide Bœotiæ factum eſſe

Merillus primo Bœotiorum geſtorum commemorat..

DE BRENNO, ET puella plebia. XXX.

BRennus rex Gallorum Aſiam diripiens quum Epheſum aduentaſſet, plebeiam virginem adamauit, quæ & concubitum, & Epheſi proditionem pollicita eſt, ſi mundum ſibi muliebrem, & manuum ornamenta traderet. Orans igitur milites, vt in auariſsimæ virginis ſinum aurum quod geſtabant immitterent, fecit vt ſub magna vi auri viua obrueretur. Sicuti primo rerum Gallicarum Clitophon ſcriptum reliquit.

DE TARPEIA VIRGINE. XXXI.

ROmanis bellum contra Albanos gerentibus Tarpeia virgo nobilis, Capitoli cuſtos, ſeſe in Tarpeium collem aditum tradituram eſſe promiſit, ſi quæ ornatus gratia ferebant, monilia mercedis loco ſibi tradidiſſent. Id vbi decreuerunt, viuentem obruerunt. Sic Ariſtides Mileſius in libro rerum Italicarum factum affirmat.

DE TERGEMINIS TEGEAtis & Pheneatis. XXXII.

TEgeatæ ac Pheneatæ quum diutino ſeſe bello afflixiſſent, demum ſe, vti pro ſumma rei tergemini fratres prælium mituri vtrinque mitterentur, decernunt. Itaque Tegeatæ Rheximachi filios, Pheneatæ vero Demoſtrati promiſerunt. Collato Marte, duo ex Rheximachi liberis interfecti, tertius, nomine Critolaus, duos militari quadam aſtutia ſuperauit. Nam quum fugam ſimularet inſectantem ſin-

gulatim occidit. Eius aduentu quum populus vniuerſus gratulatur, ſola quidem ſoror Demodica nullam cepit lætitiam: perierat innanque eo prælio ſponſus ipſius Demodicus. Quo indignatus Critolaus ſororẽ interfecit. Qui quum homicidiis accerſeretur, matris interuentu à crimine liber euaſit. Hæc quidem Demaratus in ſecundo rerum Arcadicarum libro tradit.

DE CVRIATIIS & Horatiis. XXXIII.

BElligerantibus aduerſus Albanos Romanis tergemini delecti propugnatores. Ex Albanis quidem Curiatii, ex Romanis autem Horatii. Collato Marte Curiatiis ex aduerſariis duos interficiũt. Qui ſuperſtes erat, ſimulatæ fugæ auxilio vſus inſectantes, ſingulos necat. Quæ victoria quum omnibus lætitiam attuliſſet, ſola quidem ſoror minimè congratulata eſt Horatio: Is enim Curiatium eius ſponſum neci dederat. Quocirca ſororem occidit. Reus deinde cædis factus, patris precibus abſolutus eſt. Hæc Ariſtides Mileſius in Italicarũ rerũ lib.

DE ILO ET PALLADIO. XXXIIII.

CVm in Ilio Mineruæ templum arderet, Ilus curſu concitus, demiſſum cœlo Palladium eripuit, ſtatimque oculis ceptus eſt: haud enim mortaliũ lumine cerni licet. Poſtmodum placata ira deæ priſtinum recuperauit aſpectum, vt Dercyllus in ædificiorum libro refert.

DE METELLO ET Palladio. XXXV.

Metellus homo patricius, ſuburbanum ſuum petens, quum cædentes ſeinuicem alis coruos vidiſſet, augurii religione deterritus Romam reuertit. Vbi veſtæ templum incenſum conſpicatus Palladium eripuit, ſtatimque oculis captus eſt. Poſtmodum deæ ira placat viſum recuperauit, vt refert Ariſtides Mileſius in rerum Italicarum libro.

DE CODRO
Athenienſe. XXXVI.

In eo bello quod aduerſus Athenienſes Thraces gerebant, datum eſt eis oraculum, ſeſe victores fore, modò à Codri cæde abſtinerēt: Codrus autē ſumpto mēdici habitu falcem tenens peruenit ad hoſtes: Vbi quū qnendam mactaſſet, ab altero interficitur. Quæ res Athenienſibus victoriam reportauit. Huius rei autor eſt Socrates libro de Tracibus ſecūdo.

DE PVBLIO DECIO. XXXXVII.
& eius filio.

Publius Decius contra Albanos belligerens, in ſomnis monitus eſt, ſeſe Romam Romanis adeptùrum, ſi mortem oppeteret. In medios igitur hoſtes irrumpēs, hoſtes quum multos leto dediſſet, interficitur. Itidem filius Decius in bello Gallico pro ſalute publica occiſus eſt. Huius rei autor eſt Ariſtides Mileſius.

DE CYANIPPO ET
Cyane eius filia. XXXVIII.

Cyanippus, natione Syracuſanus, ſoli Baccho ſacra facere neglexit. Iratus Deus ebrietatem incuſsit: quæ tanta extitit, vt occurrentem in tene-

bris filiam Cyanem, quãquam reluctantes violarit. Ea verò anulum ſurripiens nutrici commendauit, vt violatoris indicium eſſet. Poſtmodum quum peſtilentia vrbem inuaſiſſet, ex Pythio delatum eſt oraculum, vt impietatis autor liberatoribus diis immolaretur. Ignorantibus cunctis quid portenderet oraculum, conſcia rerum Cyane tractum capillis patrem mactauit, ſeque ſuper eum necandam iniecit. Ita factum eſſe Doſitheus ſcribit tertio rerum Sicularum.

DE ARVNTIO HYDROPOTA.
& Medullina filia. XXXIX.

QVum Bachanalia Romæ fierent, Aruntius à natiuitate hydropota, dei vires floccifaciens, illius ira ebrietate captus filiam Medullinam corrupit obſcuro quodam in loco. Ea verò dempto violatori anulo parentem agnouit. Quum maior annis facta eſſet, intellecto flagitio patrem inebriat, & coronatum ad fulguris aram ducit, ibique fuſis lachrymis virginitatis inſidiatorem mactauit. Ita factum ſcribit Ariſtides tertio rerum Italicarum.

DE ERECHTHEO, ET EIVS FILIA. XL.

ERechtheus bellum cum Eumolpo faciens, accepto reſponſo ſeſe victorem futurum didicit, ſi filiam victimam diis faceret. Qua re vxori Praxitheæ cõmunicata, puellam cecidit. Cuius rei Euripides in Erechtheo meminit.

DE MARIO, ET CALpurnia eius filia. XLI.

MArius Cimbrico bello profligatus, inſomnio præmonitus eſt, victoriam conſecuturum, ſi

prius diis victimam filiam, Calpurniam nomine, faceret. Patriæ igitur charitati natura poſtpoſita, eo facto victoriam comparauit. Duæ adhuc hiſce temporibus in Germania aræ ſunt, quæ victoriæ tempore tubarum clangoram edunt. Cuius rei Dorotheus quarto rerum Italicarum meminit.

DE CYANIPPO, ET eius vxore. XLII.

CYanippus natione Theſſalus frequentiſsimè venatum ire conſueuerat. Noua verò nupta ob magnam in ſyluis conſuetudinem alterius mulieris concubitum ſuſpicata, euntem Cyanippum pedetentim ſubſequuta eſt. Quumque inter denſa delituiſſet arbuſta, rerum præſtolabatur euentum. At ramis forté cummotis feram adeſſe canes ſuſpicantes, impetu facto amantiſsimam viri puellam, vt brutum animal dilaniarunt. Id verò inſperatum adeò facinus quum Cyanippus inſpexiſſet, mortem ſibi conſciuit. Hæc Parthenius poëta.

DE ÆMYLIO ET eius vxore. XLIII.

APud Sybarim Italiæ oppidum, ſpectatæ venuſtatis adoleſcens Aemylius erat mirum in modum venandi ſtudioſus. Vxor autem nouella, quum in alterius puellæ cōplexus ipſum ire opinaretur, in ſaltus egreſſa deliteſcebat. Conquaſſatis autem arbuſculis canes accurſant, & vt feram diſcerpunt. Adoleſcens ſeſe ipſe interfecit. Hæc Clytonymus ſecundo rerum Sybariticarum.

DE MYRRHA CYnaræ filia. XLIIII.

MYrrha Cynaræ filia ob iram Veneris patris amore capta, amoris vim nutrici detexit. Ea dominum fraudibus induxit. Vicinam enim quandam virginem ipſius amoribus incenſam iſſe inquit, cæterum verecundia palàm accedere non audere. Quocirca Cynaras clãdeſtinos habebat congreſſus. Olim autem quænam ea foret amaſiola diſcere concupiſcens, quæſito lumine quum eam vidiſſet, accepto enſe procaciſsimam inſectatur. At ea Veneris miſeratione in ſui nominis arborem mutata eſt, vt Theodorus in libro Metamorphoſeon ait.

DE VELERIA ET VAlerio eius parte. XLV.

VAleria Tuſculanaria ob iram Veneris Valeriũ patrem deperibat, remq́ue nutrici communicat: quæ dolis ſubiens herum, puellam quandam ex vicinis eum adamare inquit, quæ aſpectum eius apertumq́ue concubitum vereatur. Aliquando pater poſtmodum debacchatus lumen petiit. Nutrix verò præueniens fugiẽsq́ue ſeſe præcipitauit. Filia quoque inde euadens peperit Syluanum, quem Græci Aegipanem vocant. Pater quoque Valerius dolore affectus ſeſe dedit in præcipitiũ, vt Ariſtides Mileſius tertio rerum Italicarum ait.

DE DIOMEDE, CALlirhoë Lyci filia. XLVI.

DIrepta Troia Diomedes in Libyam tempeſtate deiectus eſt, vbi Lycus rex hoſpites Marti patri immolare conſueuerat. Callirhoë verò filia illius amore capta patrem prodidit, Diomedemq́ue è vinculis ſaluum emiſit. At ille ſpecto ſalutis autore e-

nanigat. Ea vitam laqueo finiuit. Id Iubas rerum Africanarum libro tertio ſcriptum reliquit.

DE CALPVRNIO CRASSO, ET Byſaltia Maſsyli regis filia. XLVII.

CAlpurnius Craſſus, patricii generis homo, in expeditionem Reguli ſocius in Maſsylos, vt munitiſsimum caſtellum Garætium diriperet, miſſus eſt: vbi in hoſtium poteſtatem redactus Saturno immolandus deſtinatur, Byſaltia regis filià iuuenē adamatum patris à ſe proditi victorem fecit. Eo autem retro abeunte puella ſibi ferro iugulum tranſuerberat. Ita Heſianax tertio rerum Libycarum ſcriptum reliquit.

DE PRIAMO, POLYDORO, & Polymneſtore. XLVIII.

PRiamus filium Polydorum cum magno auri pōdere ad generum Polymneſtorem Thraciæ regē emiſit. Hic autem quum capiundæ, ac diripientę vrbis peculū inſtaret, necató puero aurum ſibi adiudicat. Quæ quidem in loca quum aduentaſſet Hecuba, accitum verſutiis atque artibus Polymneſtorē, quaſi aurum homini commendatura, ſuis & captiuarūmanibus occæcauit. Hæc apud Euripidem tragicum ſcripta reperies.

DE L. IMBRICO, RVſcio, & Val. Beſtio. XLIX.

SPoliante Campanos Annibale, L. Imbricus filiū Ruſcium Magnis cum pecuniis penes Valerium Beſtium eius generum depoſuit. Tandem,

quum in manus victoris Capuam perueniſſe accepiſſet, Campanis ille auaritia ſtimulante naturæ iura transgreſſus, adoleſcentulum mactat. Poſtea quum Imbricus per ſuburbanum deambularet, filiis cadauer offendit. Quocirca accitum generum, vt occultos à ſe theſauros pèrdiſceret, effoſsis oculis cruci affixit. Hoc apud Ariſtidem tertio rerum Italicarum inuenitur.

DE ÆACO, PHOCO, & Telamone. L.

AEacus filium ex Pſamatha, Phocum nomine, habebat, quem mirificè diligebat. In eum Telamō quum ſimultatem gereret, venatum educit. Comparente deinde apro, Telamon miſſo in eum venabulo confodit. Ob eius cædem à patre in exilium miſſum ſcribit Dorotheus primo Metamorphoſeon.

DE C. MAXIMO ET eius filiis. LI.

C. Maximus duos habuit filios, Similium & Rheſum, ex quibus Rheſum Hameria enixa erat. Hic inter venandum ſpōte occiſo fratre domum reuerſus fortuitum fuiſſe euentum inquit, quod conſilio perpetrarat. Pater vbi facti veritatem agnouit, filium feciſſe extorem, Ariſtocles tertio rerum Italicarum ſcribit.

DE ÆOLO, ET MACAreo filio & filia. LII

AEolus rex Tuſcorum ex Amphithea filias ſex, & mares totidem ſuſcepit. Macareus omnium ætate minimus, vnius amore incenſus eam violauit.

Qua ex re conceptus infans rem prodidit. Pater itaque filiæ mittit enſem, quo accepto ea rem flagitioſam intelligens, necem ſibi conſciuit, idémque paulò pòſt Macareus fecit. Huius rei teſtis eſt Soſtratus ſecundo rerum Tuſcanicarum.

DE PAPYRIO PATRE, ET filio, ac Canulia filia. LIII.

PApyrius Tolucer ducta in matrimonium Iulia Pulchra, ſex liberos, totidemq́ue feminini ſexus filias ex ea genuit. Ex his qui natu maior erat Papyrius Romanus nomine, Canuliam nomine ſororem adamantam grauidam fecit. Id vbi pater intellexit, filiæ miſit enſem, quo ſe puella tranſuerberans exiuit è vita. Idem Romanus factitauit. Huius facti teſtis eſt Chryſippus primo rerum Italicarum.

DE ARISTONE ET ONOſceli ex aſina filia. LIIII.

ARiſton Ariſtonymus Epheſius, Demoſtrati filius, genus muliebre peroſus, cuidam ſe immiſcuit aſinæ, quę ſuo deinde tempore puellam ſpecie honeſtiſsimā peperit, cui Onoſceli nomen fuit. Hæc Ariſtoteles ſecundo mirabilium tradit.

DE FVLVIO STELLO, ET Epona eius ex equa filia. LV.

FVluius Stellus mulierum odio equæ ſeſe immiſcuit, quæ deinde formoſam admodū peperit puellam, & tempeſtiue quidem Eponam appellarunt. Hoc Ageſilaus tertio rerum Italicarum tradit.

DE SARDIANIS ET SMYRnæis, & ancillis Sardianis. LVI.

SArciani Smyrnæis belligerãtes caſtris circa mœnia poſitis legatos mittunt, ſe non antê diſceſſuros,quàm vxores ad coitum conceſsiſſent. Quum igitur Smyrnæi magnum ex neceſsitate probrum perpeſſuri forent,ancilla quædam honeſta facie ad herum Philarchum accurrẽs: Mittite, inquit, ancillas ornatu liberali. Quo facto,earũ defatigati coitu capti ſunt. Quãobrem etiã hoc tẽpore apud Smirnæos feſtũ Dioni agitant, quẽ liberalem vocant, in quo ancillæ dominarũ ornamẽt ageſtãt, quẽadmo- Doſitheus tertio rerum Libycarum perhibet.

DE ATEPOMARO, ET Romanorum ancillis. LVII.

ATepomarus Gallorum regulus Romanis belligerans,non antè ſe ceſſurum inquit,quàm coniuges ſuas ad coitum expoſuiſſent. Cæterũ vero cõſilio ancillarum ſeruas mittentes,vt barbaros laſſos incredibili ſopore captos accipiunt, erumpentes in Gallos victoriam reportarũt.Retana ſiquidem (hæc enim conſilij autor extitit) per caprificum muros aſcendens Conſulibus ſignum dederat.Ex eo autem facto dies feſtus inſtitutus ancillarum appellatur,vt perhibet Ariſtides Mileſius primo rerum Italicarũ.

DE BELLO ATHENIENSIVM contra Eumolpum,& Pyrandro. LVIII.

ATheninenſes bellum contra Eumolpum gerebant.Quum autem annonæ futura inopia videretur,Pyrãder Queſtor vrbanus triticum parcè ſuppeditans largitionem ſurripiebat.Populus igitur eũ in proditionis ſuſpicionẽ deuocatũ ſaxis obruerũt: ſicuti rerũ Thraciæ tertio Caliſthenes cõmemorat.

DE CINNA LIX.

CVm aduerſus Gallos Romani bellum gererēt, annonæque caritas inualeſceret, Cinna tritici largitionem ſurripiens regnum affectaſſe creditur, quocirca ſaxis obrutus eſt: ſicuti tertio rerum Italicorum Ariſtides commemorat.

DE PISISTRATO, ET eius filio Thleſimacho. LX.

BEllo Peloponneſiaco Piſiſtratus Orchomeniorum rex, quum nobilitatem odio inſectaretur, plebis ſtudioſus erat, quare in ſenatu eum necare decreuerunt. Diſcerptum igitur intra ſinus condūt, ac ſolum emundant. Plebea dehinc multitudo concepta ſuſpicione in curiam aduolat. Regis filius ætate minor, nomine Tleſimachus, conſcius conſpirationis, ex curia turbam retraxit. Patrem enim ſupra mortalem ſpeciem ad Piſæum montem magna velocitate deferri commentus eſt. Eaque fraude plebem abducit. Hæc in ſecundo rerum Peloponneſiacarum à Theophilo memoriæ prodita ſunt.

DE ROMVLO, ET EIVS nece, ac Procli figmento. LXI.

SEnatus finitimis bellis implicitus conſuetam annonæ largitionem plebi ſubtraxit. Romulus indignatus plebi reſtituit, complures ex primoribus ſupplicio afficiens. Hi poſtmodum in ſenatu minutim obtruncatum intra ſinum condunt. Plebs igitur cum facibus ad curiam diſcurſans ab Aëtio Proclo reuocata eſt, quum eius orationi fidem habuiſſet. Is enī primarius in ciuitate vir, ſe Romulū in mōte aſpexiſſe dixit, qui humana auguſtior forma diuinita-

tem aſſecutus erat. Hæc ſecundo rerum Italicarum ab Ariſtobolo memoriæ prodita ſunt.

DE PELOPE, EIVS PROLE, ET vxore, quæ Chryſippum interemit. LXII.

PElops Tantali & Euryanaſſæ filius, ducta in matrimonium Hippodamia, duos ex ea liberos ſuſcepit, Athreũ & Thyeſtem, ex Danaide puella Chryſippum. Hunc longè magis quàm legitimos, charum habebat Pelops. Hunc aliquando Laius Thebanus adamatum rapuit. Quocirca captus à Thyeſte & Atreo Laius, benignè à Pelope tractatus eſt, quod filiũ amoris cauſa corripuerat. Hippodamia Thyeſtẽ Atreumq́ue inducere conabatur, vt hi Chryſippum perinde ac regnum inſidiis appeteret, mactarẽt: quibus negantibus Hippodamia manus cęde contaminat. Multa enim nocte ſopito Laio, educto eius enſe Chryſippum conſauciat, gladiumq́ue configit. Quo deuocatus in ſuſpicionem Laius, à Chryſippo ſemiuiuo quidem & vera fatenti eſt periculo liberatus. Pelops eo ſepulturæ mandato, Hippodamiam fecit extorrem, velut apud Doſitheum in pelopidarum libro ſcribitur.

DE HEBIO, EIVS PROLE, & coniuge Nuceria. LXIII.

HEbius ex vxore Nuceria duos creauit filios, quum ſpectata pulchritudine Firmum nomine ex liberta haberet, quem ſupra legitimos pater diligebat. Nuceria in priuignum malignum commota odio, in eius necem filios incendebat. Quod quũ hi per pietatem abnuerent, ea cædem perpetrat. Multa enim nocte ſurrepto à ſtipatore gladio dor-

mientem adoleſcentem letali vulnere adoritur. Relicto ibidē enſe, ſtipatori cædis ſuſpicio iniecta eſt. Iuuenis autem prodita veritate hominem ſaluum reddidit. Tum pater humato filio mulierem in exilium eiecit, velut apud Doſitheum tertio rerum Italicarum ſcribitur.

DE THESEO HIPPOlyto, & Phædra. LXIIII.

THeſeus verus Neptuni filius quum ex Amazone Hippolyta filium haberet Hippolytum, nouercam ſubinduxit Phædram, Minois regis filiam, quæ priuigni amore affecta conciliatricem miſit nutricem. Ille verò relictis Athenis Trœzena profectus venationibus omne tempus conſumebat. Procaciſſima fœmina voti compos minimè facta contra pudiciſsimum adoleſcentem commentitias conficit literas, tum laqueo vitam finit. Re credita, Theſeus ex Neptuno, filio necem exorat. Id enim erat ex paternis votis tertium. Dehinc quum in littore obuerſaretur, taurus immiſſus à patre, equos adeò reddidit attonitos, vt Hippolytum diſcerpſerint.

DE COMMINIO, GIDICA, & Comminij priuigni nece. LXV.

COmminius frater Laurentinus quum ex Aegeria nympha filium Comminium haberet, Gidicam nouercam ſuperinduxit, quę quum priuignum deperiret, ab eo reiecta ſuſpendio ſibi ſpiritum intercepit, confictis à ſe prius relictis epiſtolis. Comminius perlectis calumniis fidem ob mulieris amorem adhibens, in deuectum in curru filium Neptunum inuocat. Is autem taurum equis oſtentat, qui

terrore concuſsi iuuenem diſtractum interemerũt. Doſitheus tertio rerum Italicarum autor eſt.

DE PESTILENTIA LACEdæmonis, & Helenæ liberatione, LXVI.

CVm peſtilentia Lacedæmonem vexaret, ex Apolline relatum eſt oraculum, finem mali fore, ſi quotannis generoſam quampiam virginem immolarent. Dum ſors Helenæ obtigiſſet, & ducta eſſet ad aram, aquila quædam ſubito volatu deſcendens correptum enſem ad armenta detulit, & ſupra iuuencam poſuit. Quæ res vt à virginis cæde abſtineretur, cauſa fuit. ita factum Ariſtodemus ait tertio collectarum fabularum.

DE PESTE VALERIORVM, & Valeria eius liberatrice. LXVII.

PEſtis Valerios inuaſerat: quibus ex oraculo cõmonefactis, ceſſaturum id malum, ſi quotannis Iunoni virginem immolarent. eadem ſemper religione manente, in ſortem vocata Valeria, Luperca enſem corripuit, & impoſita foco virgula, cum malleo enſem iuuencæ penes templum paſcenti impoſuit. Virgo igitur re intellecta immolata iuuenca malleum arripuit, demumq́ue & ægrotos circunluſtrans parcente ictu feriebat: quumque vnicuique vale dixiſſet, eos exuſcitauit incolumes. Quocirca & hoc tempore myſterium illud fieri conſtat. Ita factum Ariſtides decimonono rerum Italicarum ait.

DE PHILONOMIA MARTE GRAuida, Lycaſti & Parrhaſij matre. LXVIII.

PHilonomia Nyctimi & Arcadiæ filia, dum in venationibus cum Diana verſaretur, in Martẽ in-

cidit, qui ſumpta paſtoris forma grauidam mulierẽ fecit. Ea verò gemellos enixa patris metu in Erymãthum eiecit infantes, qui deorum prouidentia illæſi delati ad cauam quandam quercum aguntur: vbi quum lupa quædam luſtrum haberet, propriis abiectis in fluentum catulis, infantibus vbera præbuit. Quod quidem Tyliphus paſtor conſpicatur, ſuſceptos pueros educauit vt ſuos, alterum quidem Lycaſtum, alterum verò Parrhaſium appellans. Hi deinde Arcadiæ regnũ ſucceſsione cõſecuti ſunt: Quorũ autor eſt Zopyrus Byzantius tertio hiſtoriarum.

DE AMVLIO, ILIA, Remo, & Romulo. LXIX.

AMulius in fratrem Numitorem tyrannicè affectus, filium Aenitum quum in venatione occidiſſet, filiam Iliam Syluiam Iunoni dedicauit, grauidaque ex Marte facta gemellos edidit. Re poſtmodum tyranno patefacta, is ſolicitus vtrunque in Tyberis ripam demergendum abiecit. Hi caſu ad locũ quempiam deferuntur, vbi nuper lupa partum ediderat, quæ proprios abiiciẽs catulos, infantes educauit. Id Fauſtulus paſtor conſpicatus puellos enutriuit, alterum quidem Remum, alterum verò Romulum appellans, qui poſtea Romam condiderunt. Quorum autor eſt Ariſtides Mileſius in rerum Italicarum libro.

DE AGAMEMNONIS ET CASſandræ cæde, & Oreſte vltore. LXX.

ILio capta Agamemnon vnà cũ Caſſandra mactati ſunt, Filiùs autem Oreſtes apud Strophium enutritus, poſtea patris interfectores ſupplicio affecit: vt

à Pyrandro, quarto rerum Peloponneſiacarum ſcriptum eſt.

DE FABIO FABRICIANO, eius vxore, & liberis. LXXI.

FAbius Fabricianus ex magni illius Fabij genere, capto Tuſcio (ea eſt primaria inter Samnites ciuitas) victorioſam Venerem, quæ ſummo apud illos cultu habebatur, Romam miſit. Huius vxor cum ſpecioſiſsimo adoleſcentulo, nomine Petronio Valentino, adulterium committebat. Quocirca redeūtem virum doloſe obtruncat. Fabia verò Fabricianū fratrem infantem adhuc ex vrgenti liberatum periculo clàm emiſit alendum. At ille cum ad ætatis vigorem perueniſſet, matrem & adulterum obtrūcat. Senatus ne res illa Fabriciano fraudi eſſet decreuit: vt à Doſitheo tertio rerum Italicarum ſcriptum eſt.

DE BVSIRI AB Hercule cæſo. LXXII.

BVſiris ex Neptuno & Anippa, creatus aduenas ficta quadā hoſpitalitate mactatos immolabat. Occiſorum tandem vltio ob deorum iram in autorem rediit. Hercules enim eum claua adortus interemit, vt Agathon Samius tradit.

DE FAVNO AB Hercule cæſo. LXXIII.

HErcules quum Gerionis boues per Italiam duceret, à Fauno rege ſuſceptus eſt hoſpitio, qui Mercurio natus patri hoſpites immolabat. Is igitur Herculem inuadēs interemptus eſt: vt tradit Dercyllus tertio rerum Italicarum.

DE PHALARIDE, ET
Perillo, ac vaca ærea. LXXIIII.

PHalaris impius Agrigentinorum tyrannus aduentantes ad ſe hoſpites ſuplitio afficere & torquere ſolebat. Perillus in laborando ære faber egregius vaccam ex ære conſtruxit, quam ad concremandos in ea hoſpites tyranno donauit. At Phalaris duntaxat pro tempore iuſtus factus in eam coniecit artificem, quæ quoties incluſus gemitum ederet, mugitum referebat. Ita in ſecundo de cauſis ſcriptũ comperies.

DE ARVNTIO. PATERCVLO,
equo æreo, & Aemilio Cenſorino. LXXV.

AEgeſta Siciliæ oppidum eſt, vbi Aemilius Cenſorinus crudeliſsimus tyrannus erat. Hic ſi quis noua quædã tormenta, & inuſitatum cruciandi genus extruxiſset, præcipuis muneribus proſequebatur. Quidam igitur Aruntius Paterculus nomine, equum ex ære fabricatum, vt in eo excruciãdos iniiceret, Aemilio donat. Ille autem tum denique ad æquitatis cogitationem conuerſus, muneris autorem primum intruſit, vt quam cæteris pœnam excogitarat, ipſe ſubiret pateretur'que. Dehinc eum ex Tarpeio monte deiecit. Et qui ſæua gerunt imperia ab eo cognominati dicuntur Aemilii. Ita quarto rerum Italicarum apud Ariſtidem ſcriptum reperies.

DE EVENO, ET MARpiſſa, & Apharetro. LXXVI.

EVenus Martis & Steropes filius ex Alcippa Oenomai filia in vxorem ducta Marpiſſam ſuſcepit

filiam,quam virginem accurate ſeruabat.Cæterum Apharetus viſam ex chorea rapuit,pater autem fugientem inſequens quum prehendere non poſſet in Lycornam fluuium ſe præcipitauit, prout primo rerum Italicarum Doſitheus refert.

DE ANIO, SALIA EIVS filia,& Catheto &c. LXXVII.

REx Tuſcorum Anius egregia forma filiam habuit Saliam nomine, quam virginem cuſtodia præcipua tenebat.Cathetus nobiliſsimus adoleſcẽs, quum aliquando colludentem puellam aſpexiſſet, adamiuit,vtq; vim amoris continere nõ poſſet,raptam filiam Romam deduxit.Pater inſequens quum raptorem prehendere non valet,Pareuſium inſiliẽs fluuium ei nomen dedit. Anienem enim poſtmodũ appellatum conſtat.Cathetus deinde ex Salia Latinum creauit & Salium, à quibus nobiliſsimæ ortæ ſunt familiæ,prout Ariſtides Mileſius, & Alexander Polyhiſtor tertio rerum Italicarum tradunt.

DE HEGESISTRATO ET Eleunte ab eo condita. LXXVIII.

HEgeſiſtratus Epheſius ob tribulis ſui cædem, exul Delphos perueniens,quemnam locum incoleret, Deum conſuluit. Cui Phæbus reſpondit, vbi ſaltantes videret ruſticos oleaginis coronis ornatos.Itaq; profectus in Aſiam agricolas Eleos, id eſt,oleæ ramis coronatos, ſaltare cerni,vbi condita vrbe Eleuntem vocauit, vt Pythocles Samius tertio Georgicorum reliquit.

DE TELEGONO ET Præneſte vrbe LXXIX.

TElegonus Vlyſsis & circes filius ad inueſtigandum patrem dimiſsus deorum reſponſis commonefactus eſt, vt in eo loco vrbem conderet, vbi ſaltantes cum coronis colonos cerneret. Itaque profectus in Italiam,quodam loco ſumma cum humanitate ruſticos ſaltare conſpexit,pini ramulis coronatos, vbi ædificatum oppidum ex prædictæ ſibi coronæ apellatione Priniſtum deriuatum nominauit, à quo Præneſte Romani vocitant, vt Ariſtocles tertio rerum Italicarum ſcriptum reliquit.

FINIS.

PLVTARCHI CHAERONEI LIBER, DE LIBERIS EDVCANDIS.

Guarino Veronenſi interprete.

QVIDNAM eſt,quod de ingenuorum educatione liberorum dicere quiſpiam poſsit, quarúmve rerum vſu ij ad morum probitatem euaſuri ſint, ea conſideremus. Ante omnia de ipſorum procreatione fortaſsis principium feciſſe præſtabit. Si quis igitur illuſtriū eſſe natorū pater optat, id ei proponendū arbitror, vt ne vilibus,aut abiectis ſeſe deuinciat mulieribus, quales meretrices ſūt,aut pellices. Quibꝰ enim vlla ex patre,vel matre innata eſt macula,eos quoad vita ſuperſit,indelēda quędā ignobilitatis cōuicia comitātur,q̄ increpare carpereq;

volentibus in promptu magnopere ſunt. Sapiens nimirum is extitit Poëta, quiſquis infelices ait eſſe prognatos, quum nequaquam rectè fundamenta ſuis generis iaciantur. Pulcher igitur libertatis, ac licentiæ theſaurus eſt, bonis procreatũ eſſe parẽtibus. Quę res his plurimi fieri debet, qui legitimã exoptãt ſobolẽ. Atqui ſimulati, & numorũ inſtar ficti generis arogantia falli, deprimique natura ſolet. Quocirca is rectiſsime cecinit Poëta, qui hunc in modum inquit: Sceleris parentum mens vſquam ſibi conſcia fortiſsimum quenque captiuum trahit virum: quemadmodum iactantia ſimul & faſtu referti ſunt, quibus claris naſci parentibus obtigit. Eam ob cauſam filium Themiſtoclis Diophantum perſæpe in multitudine dixiſſe ferunt, quicquid is expeteret ab Athenienſium populo, mox approbatum iri. Nam quæ ille vellet, & mater: & quæ mater, & Themiſtocles: quæ verò Themiſtocles, eadem & vniuerſus Athenienſis populus. Digniſsimum eſt eam animi magnitudinem collaudare Lacedæmoniorum, qui idcirco regem Archidamum pecuniis mulctauere, quoniam puſilli corporis mulierem matrimonio capere paſſus erat, ſubinde dicentes, quòd ille non reges, ſed reginas eis edere cogitaſſet. Poſt hæc deinceps dicatur, quod maiores noſtri haud neglexiſſe videntur. Quidnam illud eſt? Vt qui ſe mulieribus generandæ gratia ſobolis admouent, hi omnino ſobrii, aut vino ſaltem modeſtiſsime delibato, congreſſum faciant. Quibus enim ex initio vt á genitoribus per ebrietatẽ ſeminarentur accidit, viri auidi, ac temuleati nimirũ eſſe ſolent. Ea propter quũ

Diogenes quendam ex temulentia alinatæ mentis adoleſcentulum deſipere cerneret: Adoleſcentule, inquit,ebrius te ſeminauit pater.Et de genitura quidem hactenus.At veró de ipſa iam degenda vita videtur explicandum.

DE VITA INSTITVENDA.

GEneraliter equidem,quod de artibus ac ſcientiis dicere conſueuimus,idem etiam de virtute dicēdum.Tria eſſe quæ ad operis perfectionem rite obeundam concurrere oporteat, naturam, rationē, & coſuetudinem. Rationem diſciplinam voco, cōſuetudinē veró exercitationē.Initium á diſciplina,vſus ab exercitio ac meditatione fiet.Ex omnibus autē abſolutio cōparabitur.Si iſtorū pars vlla defecerit, neceſſe erit hác claudā eſſe virtutē. Cæca enī res eſt ſine diſciplina natura,& abſq; natura diſciplina mā-ca res exiſtit. Imperfectum autem quiddam exiſtit, ſi ambobus hís careat exercitatio.Nā ſicut in agrorū cultura bonā in primis eſſe tellurē oportet,tum ſerendi peritum agricolam, dehinc optima ſemina, eodem modo telluri naturam, agricolæ præceptorem,ſeminibus ſtudiorum inſtitutiones, ac præcepta conferes. Quæ omnia in eorum animos conueniſſe,ac ſpiraſſe contenderim,quos vniuerſi decantant,Pythagoram dico,Socratem,Platonem, & quiſquis ſempiternam conſecutus eſt gloriam. Ingentis certé felicitatis & diuini fauoris eſt,ſi cui ſingula hæc dii contulerunt.Quòd ſi quis haud idoneum exiſtimat ingenium poſteaquam doctrinam,& rectā ad virtutem nactus eſt exercitationem,ingentes naturæ defectus,vt fieri poteſt, non remittere:magnū

in modum, imò verò proſus, errare ſe ſciat. Socordia enim naturæ vires perimit, doctrina tollit ignauiã. Facilia quoque, ipſos fugiant negligentes. Difficilia verò cura, & diligentia capeſſuntur. Quam expeditiſsima, quamque efficax ſedulitas pariter ac labor exiſtat, compluribus in rebus facilè, ſi conſpexeris, diſces. Aquarum enim guttæ lapides cauant: ferrũ & æs manuum tactibus obteruntur: carpentorum rotæ ſummis inflexæ viribus, haud vllo pacto priſtinam reparare rectitudinem poſſunt: curuatas hiſtrionum virgas nullo dirigere modo licet: quin factus præter naturam labor naturæ vim ſuperauit. An hæc duntaxat diligentiæ poteſtatem indicant? Minimè, imò verò & infinita cætera. Si quod fertile natura ſolum incuriæ deditur, ſqualet incultum, quodque natura præſtantius eſt, eò magis ſi per ocium ac negligentiam omiſſum erit, perditur. Eſtne quiſpiam infœcundus, & ſupra modum aſperior ager? At cultus generoſos edidit fructus. Quænam arbores ſunt, quæ datæ neglectui non ſimul & tortæ pullulent & ſteriles perſtent? quum eædem rectum aſſecutæ patrocinium fructuoſæ ſint, & magnopere fertiles. Quæ corporis fortitudo non obtunditur? & propter incuriam, mollitiem, ac malam habitudinem non perit? Quæ autẽ imbecilla adeò natura, quæ per exercitationes atque certamina ad maximas non augeatur vires? Qui verò equi à primis, bene domiti annis, ſuis nõ obſequuntur ſeſſoribus? Qui autem indomiti perſtant, nonne ceruice duriſſimi, & animis feroces euaſerunt? Et quid admirari cætera opus eſt, quum truculentiſsimas feras la-

b oribus mitigari, manſuefieriq́ue plerunquecernamus? Bene Theſſalus ille, qui quum interrogaretur, quinam abiectiſsimi Theſſalorum eſſent: qui bel licarum quietem rerum agunt, inquit. Ecquid multis opus eſt verbis? Conſuetudo eſt, quælengæua permaneat. Si quis proprias, familiaresq́ue ex cõſuetudine virtutes agat, is nullo aberrare poſſe modo videtur. Qua in re vnico vſus exẽplo, amplius de hiſce rebus prolixiora enarrare deſinam. Lycurgus ille Spartanorum legiſlator, geminos ex iiſdem parẽtibus catulos ſuſcipiens, haud ſimilibus educauit moribus. Alterum enim helluonem luxuriaq́ue ſolutum, alterum indagine ſagacem, & venationibus idoneum reddidit. Poſtea quum aliquando Lacedæmonii vnum in locum conueniſſent: Ad parandam, inquit, virtutem, viri Lacedæmonii, ingens eſt momentum conſuetudo, diſciplina, & vitæ inſtitutio, que vobis illico manifeſta vehementer eſſe faciam. Duos ſubinde catulos adducens, quum ollam in medio, leporemq́ue coram eis poſuiſſet, alter quidem in leporem, alter in ollam magno erupit impetu. Quum autem Lacedæmonii nõdum quidnam id ſibi vellet, coniectarent, aut quamobrem catulos oſtentaſſet: hi ambo, dixit, iiſdem orti parẽtibus, cæterum diuerſam vitæ conſuetudinem aſſecuti, alter guloſus, alter venator euaſere. De vita quidem ac conſuetudiue ſatis: conſequens eſt vt de educatione dicatur.

DE EDVCATIONE
liberorum.

OPortet, vt mihi profectò videtur, vt matres filios educent, eiſque vbera porrigant, quoniam maiori cum charitate, & impenſa magis diligentia nutrient, vt quæ natos ex intimo, & vt dici ſolet, ex vnguibus ament. Nutrices verò & alumnæ ſuppoſitam quandam, & aſcriptitiam beneuolentiam habent, vtpote mercedis gratia diligentes. Quòd matres eos quos progenuerint, nutrire, alereque conueniat, ipſa etiam natura demonſtrat, vnicuique etiam animantium generi quæ pariunt, idcirco ſimul & lactis alimenta ſuppeditauit. Eius quoque ſapientem fuiſſe prouidentiam cōſtat, quæ duplices mulieribus mammas addidit, vt ſi gemellos peperiſſe contigerit, duplices ad alendum fontes haberent: præterea vt maiorem in eos quos procreaſſent, amorem, beneuolentiamque fouerēt. Quod mediusfidius haud iniuria factum eſt: victus enim cibique ſodalitium quiddam beneuolentiæ & amoris incrementum exiſtit: nam & belluæ, dum â ſociis paſtus euellunt, magnum præ ſe ferre deſiderium videntur: danda proinde opera, vt matres, quēadmodum enarratum eſt, filios educent, iiſque vbera porrigant. Sin id facere nequierint, vel propter aduerſam corporis valetudinem (id nanque impedimento eſſe poterit) vel propter aliorum ſtudium gignendorum, alumnas ac nutrices non viles equidem, aut aduentitias, verum quammaximè idoneas, probaſque ſuſcipiendas eſſe cenſeo. Primum quidem moribus iuſtructas patriis. Sicut enim infantium membræ ſimul ac nati ſunt, formari componique debent, vt recta, minimeque obliqua fiant, ita

puerorum mores principio aptè concinneq́ue fingere conueniet. Illa nanque nouella ætas ad fingendum facilis, & tenera eſt & ipſorum animis, dū molles adhuc extant, diſciplinæ melius inſtillantur. Difficilius autem quæ dura ſunt molliuntur. Quemadmodum enim ſigilla mollibus imprimuntur ceris, ita & doctrinæ, dum puerilis adhuc animus eſt, inſculpuntur. Aptiſsimè igitur diuinus ille Plato nutrices admonuiſſe videtur, vt ne friuolas, ac turpes pueris fabellas mandent, ne illorum animos ex initio ſtultitia, & corruptis imbuant moribus. Pulchre igitur Phocylides poëta monuit:

Dum tener eſt gnatus, generoſos inſtrue mores.

Illud etiam ne omittatur dignum eſt, vt adoleſcentulos, qui alumnis conuicturi miniſtraturiq́ue ſint, tales in primis inquiramus, vt bonis veniāt inſtituti moribus. Dehinc vt patrium ſermonem, ac expedita pronuntiare verba ſciant, ne barbaris vocibus, aut deprauatis moribus intincti aliquod ex his vitium reportent. Haud eſt ab re illud vſitatum ſermone prouerbium: Si claudo vicinus habitaueris, & ipſe claudus ambulare diſces. Poſtquam peruentum eò ętatis erit, vt iam pędagogis committi pueri debeāt, hic ad eorum inſtitutionem omnis habebitur diligentia ne mancipiis, aut barbaris, aut perſidis, & inconſtantibus filios tradere ſe neſciant, quum irridēda vehementer hoc temnore multorum adſit conſuetudo. Præſtantes ſiquidem ſeruos nacti, hos quidē agri cultores deſignant, illos naucleros, alios mercatores, quoſdam & domeſticæ rei diſpenſatores. At ſi quem temulentum, ſcurram, & ad omnem rem

gerendam prorſus inutilem ſeruum repererint, huius curæ natos committunt. Frugi verò pædagogũ talem natura eſſe oportet, qualis & Achillis pædagogus Phœnix erat, quē idcirco Peleus, vt eſt apud Homerum, Achillis curæ præfeciſſe dicitur, vt ei dicendi pariter ac faciendi ductor foret, atque magiſter. Maximum omnium, longéque primarium dicturus accedo. Inquirendi filiis præceptores, quorũ vita nullis obnoxia criminibus, irreprehenſi mores, & optimum experimentum. Honeſtatis enim fontē ſimul ac radicem eſſe liquet, legitimā conſequi diſciplinam. Ac veluti coloni ſepes arbuſculis circumponunt, ita & æquiſsimi præceptores conſona pueris inſtituta & admonitiones inſerunt, vnde rectiſsima morum germina pullulent. Nunc verò reſpuendi ſtomachādique nōnulli ſunt genitores, qui priuſquam vllam ex præceptoribus experientiam ſumpſerint, hominibus aliquando improbis imperitiſque, ac ignorationis inſignis, liberos commendant. Quod etſi per ignorantiam factum fuerit, ridiculũ tamen eſt. Illud autē extremæ certæ ſtultitiæ. Quidnam inquies? quidam enim quanquàm quiquſdam dicentibus peritis aliquorum inſcitiam improbitatémque cognorint, idque perſuaſerint, ei tamē ſuos optimē commendant pueros. Nonnulli placidis eorum victi blanditiis. Sunt tamen qui rogatium amicorum gratiæ tribuant. Qua in re ſimile quippiam factitant, vt ſi quis ægroto laborās corpore doctum ac ſalutiferum omittens medicum, vt amici gratiam ineat imperitum hominem deligat, à quo fortaſsis in perniciem detur: aut præſtantiſsimo gubernato

te dimiſſo, obſecrantibus amicis probet inſipientem & ignarum. Prò Iupiter, diiq́ue omnes, éſtne paternæ quiſpiam apellationis, qui pluris obſecrantium gratiam, quàm liberorum eruditionem faciat? Haud ab re, quod antiquus ille Crates dicere ſolebat, qui ſi licuiſſet, vbi in altiſsimam vrbis partem conſcendiſſet, ſe vociferaturum aiebat: Quorſum ruitis homines, qui omne in comparandis pecuniis veſtrum ſtudium facitis, filiorum verò, quibus eas relinquitis, nullam ſanè curam ſuſcipitis? Quibus addendum eſſe cenſeo, quòd hi patres haud aliter faciunt, quàm qui magnam calceorum ſedulitatem habens, quum interim pedem ipſum paruipendant. Multi verô ſunt parentes, in quibus adeò numorum amor pariter & filiorum odium ſæpenumero increuit, vt ne maiora impendant ſalaria, nullius exiſtimationis homines eorum natis deligant, viliſsimorum pretiorum diſciplinam ipſam inſectantes. Ob quam rem Ariſtippus haud inſulſe, quin vrbano plurimum ſermone quendam mentis inopem patrem carpſit. Quopiam enim ex eo percontante, quantam inſtruendi gratia filij mercedem poſtularet: mille drachmas, dixit. Ille verò, hercle, ait, permagnum poſtulatum. Seruum enim comparare mille drachmis poſſum. Duos, inquit, habebis ſeruos, & filium, & quem mercaberis. Et vt ſummatim dicam, quonam modo abſurdum nō eſt, noſtros quò dextra cibos capiãt, ita aſſuefeciſſe, vt ſi læuam protendant, continuò increpemus, nullam autem facere prouidentiam, vt idoneas, atque legitimas audiant diſciplinas? Quid autem his admiran-

dis accidat patribus, poſtquàm filios malè nutrierint, maleque inſtruxerint, dicere aggrediar. Nam quum ſumpta virili toga ſalubrem, ac bene inſtitutum viuendi ordinem aſpernantes, ad immodeſtas atque ſeruiles ſeſe præcipitarint voluptates, tunc ita liberos erudiſſe pœnitet: quumque nulla extat vtilitas, ſeſe ob illorum peccata diſcruciant. Hi enim aſſentatores, paraſitoſque recipiunt indecoros, ac execrandos homines, & pernicioſos iuuentutis euerſores: illi ſcorta, meretriceſque ſuperbas, atque ſumptuoſas redimunt. Alij opſoniis & exquiſitis ferculis dies peragunt: quidam in alea, procaciſsimiſque ſodalitiis vti naufragi demergũtur: Nonnulli iuuenilibus ſeſe magis applicãtes malis, adulteria, libidineſque complectuntur, & vnicã morte voluptatem exiſtimant. Verum enimuero hi, ſi cuiuſpiam philoſophi cõſuetudinem habuiſſent, haud talibus profectò rebus animum induxiſſent: quin id Diogenis præceptum didiciſſent, qui verbo quidem grauiter, re autem verè commonefaciens ait: Meretriciam ingredere domũ, vt perdiſcas quàm viliſsimarum rerum pretia nullam præ ſe ferunt excellentiam. Et vt ſuccinctè dicam, vaticinari magis quàm admonere iure me exiſtimans, vnum in hac re primum, mediũ, atque poſtremum eſſe verticẽ aſſeuero, vt honeſta vitæ regula & legitima ſit eruditio. Hæc eſſe quæ ad virtutem, ac beatitudinem plurimum ferant adiumenti. Cætera quidem bona humana quædã eſſe, puſillaq;, & indigna quæ tantis inſectemur ſtudiis. Pulchra quidẽ mediusfidius eſt nobilitas, ſed maiorũ illud noſtrorũ bonum exiſtit-

Pretioſæ quidem diuitiæ, verũ ea eſt fortunæ poſſeſ ſio, quũ eas & habentibus, vt vſu euenit, auferat, & minimè ſperãtibus afferat. Magnę inſuper opes ſignũ quoddã & facinoroſis nota ſeruis, & calũniatoribus iacent, quoties loculos ſagittare, adoririque concupiuerint, & quod maximum eſt, hæ quoque ſceleratiſsimis communes hominibus ſunt. Gloria venuſta quidẽ res eſt, ſed incõſtans miniméque ſtabilis. Forma præcipuum quoddã, & pro qua vendicanda magnopere decertetur, at caduca paruoq; durans tempore. Pretioſa quippe ſanitas, verum permutationi prorſus obnoxia. Concupitæ ſanè vires, & in partẽ beatitudinis collocandæ, ſed facilè aut ægritudine, aut ſenectute cõtabeſcunt. Si quis omnino corporis robore glorietur, ſententia falli ſe diſcat. Humana ſiquidem vix præ cæteris pars quota extat animantibus? Elephantes, inquam, tauros, atque leones. Noſtris autem in rebus ſola & immortalis, & diuina eſt eruditio. Ex vniuerſis duo humanæ naturæ perquã peculiaria bona ſunt, intellectus, & ratio. Et intellectus quidem imperat, ratio autem obſequitur. Hũc nullus fortunæ tollet incurſus, nulla calumnia diſtrahet, non ægritudo corrumpet, neque ſenectus vllis affliget nocumentis. Solus intellectus eſt, qui vetuſtate confectus repubeſcat: & quũ reliqua omnia tempore diminuantur, ſcientia ſenectute augeſcit. Bellum ſingula torrentis inſtar traheus, & omnia ferens, ſolam doctrinam nequit eripere. Quocirca philoſophum Stilponem illum Megarenſem memoratu dignum feciſſe reſpõſum autumo. Nam quũ Demetrius captam vrbem ſolo æquaſſet, Stilponem

interrogauit, nunquid ſuorum quicquam amiſiſſet. Cui Stilpo: haud equidem, inquit: bellum enim nulla ex virtute ſpolia ducit. Concors huic & conſentaneum illud Socratis videtur eſſe reſponſum. Nam quum Gorgias, vt arbitror, percontaretur, an Perſarum regem felicem eſſe putaret: Neſcio, inquit, quãtum habeat virtutis ac diſciplinæ: perinde ac in hiſce, non autem fortunæ bonis perſiſtat beatitudo. Cæterum quemadmodum nihil filiorum eruditione propenſius, & conducibilius faciũdum eſſe moneo, ita incorrupta ac ſalubri patria inſiſtere oportere dixerim, ita vt liberi à popularibus & laudatiuis quamprocul nugis abducantur. Nã multitudini qui collibuerit, is ſapientibus diſpliceat oportebit. Teſtimonio eſt Euripides ita dictitans: Iners ego ſum meos in vulgum verſus dare: Modicis verò, ac æqualibus ſapientior. Et profecto qui peritis contemptui ſunt, ij ad perorandum in multitudine magis idonei habentur. Qui enim ad turbulentiſsimæ gratiã & beneuolentiam plebis incundam ſua conſtituerint exercitia, eos vtplurimum prodigos, & voluptatis auidos intueor, & iure quidem ac meritò. Nã ſi quis voluptatem aliis comparet, honeſtatem negligit, is certè rectas ac ſalubres delectationes ſuis anteponere, aut pro voluptuoſis modeſta ſectari nullo modo poterit. Ad hæc, ne pueri dicant ex tempore, cauendum erit. Quod enim inconſultò ac temere dictum, factúmve ſit, id pulchrum eſſe nequit, vtq; in prouerbio eſt: Difficilia honeſta ſunt. Impræmeditati quoque ſermones plurima leuitate, incuriaque referti, neque vnde ſumẽdum exordium, neque vbi

terminandum, facilè conſpicantur. Præter alia delicta, quibus extemporarie dicendum eſt, hi ad immoderatam quandam incidunt multiloquentiam. Conſiderata verò meditatio orationem è congrua vagari menſura nō ſinit. Periclem, vt accepimus, ad perorandum conuocatum multoties populo nequaquã audiuiſſe conſtat, quòd imparatum ſe eſſe diceret. Eodem modo & eius in Republica æmulator Demoſthenes, quum ad conſulendum accerſeretur à populo, reſtitit: Non enim inſtructus ſum, ait. Hanc, nullo cum autore, mendacemq́ue traditionem eſſe fortaſſe quis dicet: verum in oratione contra Midiã cogitationis vtilitatem palam adduxit, hunc in modum inquiens: Ego, viri Athenienſes, conſideraſſe me fateor, & quantum in me ſitum eſt, præmeditatum vehementer eſſe non inficior. Miſerandus enim certé forem, ſi ita diſpoſitus acceſsiſſem, vt quæ de hiſce rebus oraturus ſum, inconſiderata præteriiſſem. Neque verò id nunc dico, vt ſit omnino dicendi expedita præparatio reprobanda, aut quò minus ab his, qui eam rem dignè exequi poſsint, habenda ſit exercitatio: ſed hoc iuueni parce faciundum, quoad virilis ſuccedat ætas, næúe ex incidenti dicat, dignum arbitror. At quum eloquendi vires radicem egerint, tunc vbi tempus aduocarit orandi vbertatem impartire conueniet. Sicut enim qui longo tempore in vincula coniecti fuerint, ſi poſterius ſoluantur, ob diuturnam vinculorum conſuetudinem ambulare nequeunt, quinimò claudis incedunt pedibus, ita & qui ſermonem diutius aſtrinxerint, ſi quando loquendum ex-

templo fuerit, nihilominus eundem ſtylum interpretis obſeruant. At ſi quis pueros ex tempore dicere ſinat, extremæ cauſam garrulitatis inſtituit. Miſer quidam pictor, quum ſuam Apelli oſtenderet imaginem, hanc modò pinxi, dixit. Cui Apelles: & ſi taceas, inquit, hanc ſubitò depictam eſſe intelligo. Demiror autem quonam pacto non plures huiuſcemodi depinxeris. Et vt ad priorem materiam referatur oratio, ſicuti theatralem ac tragicam, ita & depreſſam & humilem dicendi orationem euitandam, fugiēdamq́ue prorſus admoneo. Tumidum nanq; orationis genus, ciuile nequaquā eſt: Tenue vero, nuſquam mouet. Quemadmodum enim corpus nō ſolū incolume, verumetiam bonæ habitudinis eſſe cpor tet, ita & orationem non modò non ægram, ſed etiā robuſtam etiam eſſe couenit. Nam quicquid tutum eſt, id ſolummodo collaudatur. Quod verò cum periculo ſit, id etiam admiratione proſequimur. Eandem quoque de animi diſpoſitione ſententiam habeo. Nam neque temerarium, neque audacia prorſus exutum ac timidum eſſe decebit, quum illud quidem imprudentiam, hoc autem ſeruilem afferat turpitudinem. Mediam autem in cunctis ſecare viā ſummæ & artis, & conſonantiæ eſt. Adhuc quum de ipſa quid opiner diſſerendum cenſeo. Sermonē vno contentum eſſe membro, non autem variis diſtinctū eſſe clauſulis, non parum imperitiæ, ac diſſonantiæ ſignum facio. Id præterea ad exercitationem faſtidioſum, & paſſim intolerandum arbitror. Vnicus nanque canendi modus, & inuariatus perſonis actus laborem ſimul, ac ſatietatem gignit. Amœna verò

vſquequaque varietas cum cæteris in rebus,tum ve rò in vocibus,atque ſpectaculis.Ingenuis igitur ado leſcētibus nihil vel auditu,vel ſpectatu debet omitti, imò nec is qui orbis diſciplinarum appellatur. Verum hæc perinde ac guſtus gratia, vel in tranſcurſu perdiſcenda ſunt:fieri autem nequit,vt in cunctis perfectionem aſſequantur.Antiquiorem autem primariamque Philoſophiam eſſe ducant. Qua in re mea coram ex ſimilitudine quadam conſtituenda ſententia. Nam ſicuti complures nauigando vrbes obire perpulchrum eſt,ita in præſtantiſsima domicilium habere commodiſsimū ac precioſiſsimū. Vrbanè profectò*Biantem philoſophum dicere ſolitum accepimus:Quemadmodum quum proci Penelopes congreſſum habere nequirent,eius ſe ancillis immiſcebāt, ita & qui philoſophiam conſequi non valent,per cæteras nullius ſanè exiſtimationis diſciplinas aridi ſemper & tenues intabeſcunt. Quamobrem aliarum artium & ſcientiarum, vti principem,conſtituere philoſophiam oportebit.Ad corporis quidem curam duplicem ſcientiam humana excogitauit induſtria,medicinam dico, atque gymnaſticum:quarum altera ſanitatem, altera bonam importat habitudinem.Animorum autem ægritudines atque langores ſola eſt quæ curet ac medeatur philoſophia.Per hanc enim & cum hac ſcire licet,quid honeſtū,quid turpe,quid iuſtū,quid iniuſtum,& ſummatim,quid deligendum,quid fugiendum, quomodo parentibus,quomodo natu grandioribus, quomodo peregrinis,magiſtratibus,amicis,vxoribus,ac ſeruis vtendum ſit,vtque deos veneremur, parentes

* *Bionem.*

honoremus, ſeniores vereamur, legibus obtempere mus, magiſtratibus cedendum ſit, amicos diligere oporteat, in mulieres ſeruare modeſtiam, charos ha bere liberos, minime ſeruire cũ ſeruis, & quod maximum eſt, in proſperis fortunæ ſucceſsibus lætitia nõ effundi, nec in aduerſis caſibus triſtitia deprimi, nec omnino voluptatib⁹ eſſe deditos, nec ita per ira cundiam affici, vt belluarum animos induamus, quę ex omnib⁹ philoſophiæ bonis antiquiſsima iudico. Generoſi enim ſecũdam ferre fortunam viri officiũ eſt: ſine inuidia verò, hominis bene inſtituti. Volupta tes ratione ſuperare, ſapientis iracundiam vincere, non vilis profectò aut abiecti munus eſt viri. Cæterum eos perfectos opinor eſſe homines, qui ciuiles cum philoſophia poteſtates queant immiſcere. Hos ſibi gemina vendicare bona reor, vt ſcilicet eorum vita & ad communem omnium vtilitatem in Republica duceretur, & ſumma cum tranquillitate nullis obiecta fluctibus per ſapiẽtiæ ſtudia verſaretur. Nam quam triplex vitæ genus exiſtimatum quidẽ, actiuum, contemplatiuũ alterum, tertium voluptuo ſum, hoc ſanè diſſolutum, & voluptatis mancipium, belluarum eſt, & infirmorum hominum. Actiuum au tem, ſi philoſophia caruerit, ineptum eſt, & magnis delictis inuoluitur. Speculatiuum, ſi ab actiuo ſeiun gitur, prorſus inutile. Experiũdum igitur pro viribus, vt & publica cõficiantur, & philoſophia vendicetur, quemadmodum pro tẽporibus attinere videbitur. Hunc in modũ Pericles ciuilia tractauit officia, hũc in modũ Archytas Tarentinus, hũc in modũ Dion Syracuſanus, & Thebanus Epaminondas, quo-

rum vtrunque Platonis conſtat fuiſſe diſcipulum. Circa diſciplinam quid amplius immorari deceat, neſcio, niſi quòd præter ea quæ dicta ſunt, conducibile, imò verò neceſſarium exiſtit, vt ad adipiſcendos antiquorum codices ne parum diligentes ſint. Verum hi pro agricolarum more colligendi, Nam ita diſciplinæ inſtrumentum non librorum poſſeſsio, ſed vſus & exercitatio eſt, ſicut & colendi ſcientiam à tellure, non autem á vomeribus, & reliqua ſupellectile conſeruari contingit. Corporis certamina vt contemnantur, ne digna quidem extant, ſed ad eius rei præceptores, vt ad ipſa quantum ſat erit, elaborent, pueri dimittentur, quò & apta quædam membrorum compoſitio ſimul & robur acquiratur. Bona enim in pueris corporis habitudo, bonæ quoque ſenectutis fundamenta iacit. Sicut hyemi neceſſaria per ſerenitatem parare conuenit, ita & boni mores, & optimum ad ſenectutem viaticum modeſtia in ipſa iuuentute reponentur. Adeò autem perinde ac in cella quadam reſeruandus eſt corporis labor, vt ne fragiles, leuitérque cedentes ad doctrinæ ſtudia fatigati ſuccumbant. Hoſtes enim diſciplinarum, vt à Platone dictum eſt, labores atque ſomni. Quid his tantum inſiſto, quum ad id quod dictum longè principalius eſt explicandum, ſummo ducat ſtudio? Militaribus nanque certaminibus pueros exercere conueniet, vt in iaciendis haſtis, tractandis arcubus, venationibúſque magnopere contendant. Victores eorũ quos bello deuicerint, bona ſibiipſis præmia eſſe preponunt. Bellum educatã in vmbra corporis

habitudinem repudiat. Macilentus autē miles, bellicis aſſuetus certaminibus, pugiles, & ſtructas prælio propulſat acies. Quid agis? dicet quiſpiam, tu quum de ingenuorum educatione liberorum daturum te præcepta ſpoponderis, poſtmodum inopes, ac populares ita videris prætermiſiſſe, vt ſolis inſtitutionem locupletibus exhibere cogites. Quibus occurere haud certè difficile: Eo nanque hanc ipſam inſtitutionem communem omnibus, ac vtilem eſſe maxime velim. Verum ſi propria laborantes indigentia meis vti commonefactionibus nequierint, fortunam, non autem me conſulentem accuſent. Enitendum itaque pro viribus, vt optima pueris, vel etiam ipſis pauperibus fiat educatio. Sin minus, poſſibili ſalutem vtendum erit. Et iſta quidem, quæ grauiter in ſermone obiici poterant, adduxi, vt quæ ad rectam iuuenum inſtructionem non ferunt, deinceps adiungam. Illud igitur aſſere, ad honeſta pueros exercitia non plagis aut verberibus, ſed monitis ac rationibus adduci oportere. Omitto enim ea magis ſeruos decere, quàm liberos, qui durati rigeſcunt, & ad labores ſuſtinendos, nunc ob plagarum dolores, nunc ob contumelias horrent. Liberalibus autem pueris maiorem laudes ac vituperia, quam verbera commoditatem afferunt. Illæ enim ad honeſta concitant, hæc à turpitudine cohibent. Mixtim verò & alternis vtendum erit obiurgationibus & laudibus. Poſtquam vehementer obiurgarint, pudore agendum erit, rurſusque laudibus reuocabunt, iis que imitandæ nutrices erunt, quæ vbi infantes lugere coëgerint, vbera denuo ac eos ſolandos

admouent. Cauendum autem erit, ne immodicis elati laudationibus intumeſcant, quoniam nimiis demolliti laudibus frãguntur. Pleroſque iam ego patres vidi, quibus amor nimius ne amarent cauſa extitit. Quid enim eſt quod dicere velim, vt exemplo luculentior fiat oratio? Nam quum hi feſtinent, vt filii in cunctis ocyus antecedant, immenſo illis labores adiiciunt, ſub quibus defeſsi corruant, & alioqui pondere moleſtiarum oppreſsi, doctrinam minus manſuetè percipiunt. Plantæ enim quum medicis alantur aquis, quammultis ſuffocantur: Eodem modo animus quum mediocri vegetetur labore, ſub nimio demerſus opprimitur. A continuis igitur laboribus danda quædam pueris reſpiratio. Reminiſci enim oportet noſtram omnem vitam in remiſſionem ac ſtudium eſſe diuiſam. Quocirca non vigiliam modò, verũetiam ſom̃nũ eſſe repertũ: nõ bellũ ſolum, ſed & pacem: non hyemem, ſed & tranquillitatem: non operoſos, ſed feſtos etiam dies, & vt generatim eloquar, laboris condimentum eſt ocium. Idque non in animantibus modò, ſed etiam in his quæ anima carent, fieri conſpicies. Arcus enim liraſque remittimus, vt tẽdere poſsimus. Ac ſummatim, corpus quidem indigentia & replemento, animus verò remiſsione atque labore conſeruatur. Increpandi pleriq́ue meritò ſunt geniteres, qui pædagogis atque præceptoribus filios ita committunt, vt quid hi diſcant neque videant, neque protinus audiant. Qua in re pluſquam opus ſit delinquunt, quũ ipſi paucos intra dies experimenta ſuſcipere ac tentare debeant, non autem in mercenariis diſpoſitio-

ſum enim vincere,ſed etiã vinci ſcire ſpecioſum eſt, in iis præſertim rebus,in quibus victoria detrimẽtum parit. Extat huiuſmodi Cadmea certè victoria. Huius rei teſtem adducendum ſapientẽ habeo Euripidem,qui hunc in modũ locutus eſt:Duobus obloquentibus,quum alter fuerit qui verba frenat,is lõgè ſapientior.Cæterum illa non minus quàm ſuperiora,quin longè magis adoleſcentibus exercenda, ea ſunt eiuſmodi: Sine mollitie vitam eſſe degendã, continendam linguã,iram ſibi ſubiicere,manus cõprimere.Quale autem horum vnumquodq; ſit, deſpiciendum.Hæc autem ab exemplis notiora fient. Et vt à poſteriore prius exordiar: plerique manus ad iniuſta ſubmittentes lucra,anteactam effuderunt vitam,vt Gylippus Lacedæmonius,qui quoniam pecuniarum ſacculos ſoluerat, Sparta in exilium expulſus eſt. Sapientis autem munus eſt, à nulla vinci iracundia. Adoleſcens quidam temerarius admodum & faſtidioſus Socratem calce percuſsit. Quamobrem quum moleſtè ferentes comites, adeóque animi diſcrutiatos aſpiceret, vt ipſum perſequi vellent:ſi me aſinus,inquit,calce pulſaſſet, dignum me vt mutuô illi calces incuterentur exiſtimaretis? Quod tamen haud ille prorſus effecit. At eum quum vniuerſi probris inſectarẽtur,calcitronẽq; nominarent,ſuffocatus eſt.Quam Ariſtophanes multa in eũ cõuitia diſsipãt,eam cui Nebulę titulus eſt comœdiam edidiſſet, & aſtantium quidam talia decantãs dixiſſet:Nunquid iſta Socrates iniquo pateris animo?Haud equidẽ mediusfidius,ait,ſiquidẽ in

theatro perinde ac magno in conuiuio ſalibus mor deor. Sororia iſta & paria Archytas Tarentinus & Plato geſsiſſe videtur. Ille enim ex bello reuerſus, rei nanque militari operam dabat, agrum incultum ac ſqualentem offendens, accito illius villico, niſi iratus forem lugeres, ait. Plato verò aduerſus dedi-tum ventri ſeruum faſtidiendumque ira percitus, vocato ſororis filio Speuſippo, Abi dixit, hunc verberatio, nam ego nimia exagitor ira. Ardua hæc & imitatu difficilia, dicet ſanè quiſpiam, nec ego ſum neſcius. Verumenimuero totis enitendum eſt viribus, vt iſtis vtentes exemplis, ab inconuenienti & ſæua nimirum ira magnam ſaltem auferamus partem. Nam quum alias quidem ad res, nec cum eorum doctrina, nec cum virtute certare poſsimus, ſuæ nihilominus ſapientiæ perinde ac deorum antiſtes, ſacrorum expoſitores, tedaſque geſtantes, hæc imitari pro viribus & aliquid deradere conamur. De continenda verò lingua, vt propoſui, explicare reſtat. Si quis paruum aut contemptibile ſuſpicatur, à veritate vehementer errat. Magnæ enim ſapientiæ tempeſtiuum eſt ſilentium, & omni certè ſermone præſtantius. Idcirco maiores noſtri myſticas deſignaſſe ceremonias videntur, vt ex illis capta ſilendi conſuetudine, deorum metum ad humanorum fidem arcanorum transferamus. Nā quum neminem tacuiſſe piguerit, dixiſſe certè com plures: præterea quod ſilentio retentum eſt, efferetur perfacilè: quod autem edideris, nullo modo reuocari poteſt: ſcio innumerabiles ob linguæ intemperātiam ad maximas incidiſſe calamitates, ex quibus

bus relictis cęteris, vnum aut duos adũbrationis gratia meminiſſe ſat erit. Quum Philadelphus ſororem Arſinoën cepiſſet vxorem, Sotades inquit: In ſanctam minimè rimulã trudis aculeũ. Quo dicto in vincula coniectus, multo tempore putridus intabuit, & intẽpeſtiuæ dicacitatis haud increpandas vtique pœnas dedit. Qui vt aliis riſum exhiberet, in diuturnos collapſus eſt luctus. Paria & cum his contendẽtia Theocritus philoſophus dixit, ſuſtinuìtq; & grauiora nõnihil. Alexãder Græcis vt purpureas pararẽt veſtes, edixerat: vt quum rediret, belli contra Barboros à ſe confecti victoriã ſolẽnibus celebrarẽt ſacrificiis. Tum nationibus argentũ per capita conferentibus. Theocritus inquit: Prius quidem ſubdubitabã, nunc verò perſpicuè ſentio, hanc tibi ſecundũ Homerum necẽ fore purpureã. Quibus ex rebus magnã Alexãdro cõflauit inimicitiã. Regi Macedonum Antigono, qui altero carebat oculo, quũ cæcitatem obieciſſet, haud mediocrẽ ſuſcitauit irã. Magiſtrũ enĩ coquorũ Eutropionẽ in centuria quadã conſtitutũ, vt rationẽ redderet acciperétq;, ad ſe venire iuſſerat: quæ quũ illud ad eum multoties adueniẽs retuliſſet: Scio, inquit Theocritus, quód Cyclopi me crudũ appones. Quo dicto illi quidẽ cæcitatem, huic verò coquinariã obiectauit artẽ. Tunc Eutropiõ, capite igitur carebis, reſpõdit, & huius dicacitatis, inſaniæq; pœnas lues, Dehinc dicta reuuntiauit ad regem. At ille qui Theocritum interficerent ſtatim miſit. Præter hæc omnia, id quod ſanctiſsimum eſt, pueri vera proferre conſuefiant. Mentiri enim ſeruile eſt vitium, & à cunctis mortalibus odio inſectandũ, ne quod apud

mediocres etiam ſeruos veniam promereatur. Iſta quidem de puerorum ornamentis atque modeſtia, nullam per ambiguitatem aut ſegnitiem diſputaturus acceſsi: de his autē quæ deinceps dicturus ſum, dubius perſto, & ancipiti magis trahor ſentētia, hac illac ve in trutinæ modum vergens in neutram certus inducor partē. Permultus verò de introducenda, aut re aduertenda me torpor habet, vt illam tamen expromā: prorſus audiendum eſt. Quid illud eſt? Vtrum qui puerorum amore tenentur, eorum ſocietatem & conſuetudinem habere ſinendi, aut contra prohibendi, & ab ipſorum conuerſatione procul arcendi. Quum enim pleroſque rigidos patres, moribus acerbos, immitéſque reſpicio, qui filiorum dedecus eſſe arbitrantur, ſi cum eorum amatoribus obſeruentur, hanc rem meis introducere conſiliis vereor. Quum autem ex altera parte animaduerto Socratem, Platonem, Xenophontem, Aeſchinem, Cebetem, & vniuerſum illum virorum cœtum, qui marium commendat amores, quiq; adoleſcentes ad eruditionem popularem, principatum, & ad morum denique probitatem peruexerūt, ſubinde alter exiſto, & ad illorum æmulationem virorum ipſe deflector. Harū etiā rerum teſtimonio eſt Euripides, hoc inquiens pacto: Sed eſt amor mortalibus quidā inſitus, animi moderata iuſtaque ſeruātis. Simul id Platonis inſtitutum ingenti ſtudio & vrbanitate temperatum haud prætermittendum. Licere inquit iis, qui optimè de republica meriti ſunt, vt quem ex honeſtis forma maluerint, iuſto ſibi deuinctū amore media fronte diſſuauient. Quòd ſi quos pulchritudinis

libido ceperit, eos fugare propellereque cōueniet. Qui autem animum dilectione ac beneuolentia cōplectentur, i j penitus comprobandi, quales Atheniēſium amores, & Lacedæmoniorum exiſtunt. De his, prout vnuſquiſque ſibi perſuadet, ita etiam ſuſpicatur. Ego verò poſtquam de puerili iam inſtitutione ac ornamento diſſerui, ad adoleſcentium ætatem tranſeundum paucis eſſe cenſeo. Sepenumero improborum duces morum incuſaui, qui quum puerili adhuc ætati pedagogos magiſtroſque præficiāt, iuuenilem impetum ſolutum vagari ſinunt, quum è contrario maior his annis, quàm puerilibus cautio & obſeruantia debeatur. Nam quis ignorat, puerorum delicta parua eſſe, ac medicatu facilia? fortaſsis enim aut pædagogorum incuria, aut præceptorum in ludis peragendis inobedientia. At iuuenum peccata immenſa plerunque ſunt, & miſeriarum plena, ventris immodeſtia, paternorum bonorum expilatio, alea, ſaltandi proteruia, ebrietates, amores virginum, mulierum corruptiones, adulteria. Horum igitur impetus omni cura & diligentia coërcendi, reprimendique fuerant. Petulantem enim vigorem ætatis non facilè à voluptatum obſeruabis incurſu. Quocirca illi freno vehementer opus exiſtit. Eapropter qui huic ætati ſumopere non reſiſtūt, haud intelligere vidētur, ſe illorum cogitationibus magnā ad perpetrāda facinora licentiā exhibere. Prudētes itaq; patres hoc potiſsimū tēpore ſumma cuſtodire vigilātia oportebit, vt adoleſcētulos ad modeſtiā inducāt, inſtruāt, minentur, rogent, cōſulant, polliceātur, nunc eorū exempla demōſtrent, qui ob ſuas li-

bidines ad magnas peruenerunt ærumnas, aut qui per tolerantiã laudes,& præclaram ſunt gloriã aſſe cuti.Hęc enim duo perinde ac vrtutis elemẽta ſunt, ſpes honoris,ac formido pœnæ. Nã quum ille ad egregia honeſtatis opera prõptiores efficiat, hæc ad perpetranda viliſsima ſegniores reddit. Generatim autem liberos noſtros flagitioſorum hominum con ſortio ſegregare decebit:eorũ enim malignitatẽ reportãt.Hæc & Pythagoras obſcuris quibuſdã pręce pit ſermonibus, quos hoc in loco poſitos explanabo, quoniã ad conquirendã virtutẽ non minimũ videntur afferre mometũ, quale illud: Quæ nigrãtes habent caudas, guſtari non oportere: hoc eſt,cũ hominibus conſuetudinem nõ eſſe habendam, quos morum deprauatio ipſa denigrat.Iugum,ſtaterâmq; non trãſcendere:id eſt,plurimi facere iuſtitiã oportere,nec eam vllo modo tranſcendere. Nec in ocio inſidere: hoc eſt, fugiendum eſſe ocium,prouidendûmque vt neceſſariã præparemus alimoniã. Haud iniiciendã vnicuiq; dexteram:id eſt,non prõptè aut inconſultó cõciliari oportere. Anguſtũ ne geſtabis anulum:quoniam ita vitam, vt eã nõ vinculo diſtringas,exercere debebis. Ignem ferre cædi mininè debere:hoc eſt,irritandum non eſſe furentem.haud enim conuenit,quin potius quum intumeſcit,iræ cedendnm.Cor neq; manducabis,quid aliud inſinuat, quàm ne animum offendas ſolicitudinibus, eûmve curis conficias? Abſtinendũ à fabis:quòd in re ciuili verſari non oporteat.Fabis enim priſcorũ ſuffragiis ferebantur,quæ finẽ principatibus attulerũt. Cibos in ſcaphio non eſſe ponendos:ſignificat autẽ in im-

Symbola Pythagoræ.

probum animum vrbanos immitti non oportere ſermones,aut vlla virtutis ſtudia.Cogitationis nanque cibus eſt, cum ratione ſtudium,ac ſermo frugi,quē impurum ac ſordidum humana reddit improbitas. Haud retrouerti ad contermina proficiſcentes: id eſt, quibus moriendum eſt, quum proximum vitæ terminum intueantur, facilè ferant,neque mœrore deprimantur.Ad priorem denuo materiam flectetur oratio:& quod prius agebam, à prauis hominibus, ſed aſſentatoribus præſertim, liberos abducamus. Compluribus id patribus præſertim non deſino,ac impræſentiarum rurſus dico, nullum animantium genus aſſentatoribus eſſe pernicioſius, nullũ quod citius in præcipitia iuuentutem deducat, qui patres ac filios radicitus obtriuerunt, illorum ſenectutē, & horum adoleſcentiam triſtitia & magnis affligentes malis,& quæ ipſorum conſiliis clandeſtina quædam iacet eſca voluptatem prætendunt. Opulentos filios patres vt ſobrietatem conſeruent monent, aſſentatores ebrietatem:illi temperantiam, iſti laſciuiam:illi parſimoniam,iſti ſumptus & expenſas: illi labores appetendos,iſti ſocordiã. Vniuſcuiuſq; vitã punctum eſſe tēporis aſſeuerãt. Quocirca viuendũ, non autem diminute viuendum eſſe.Et quæ vobis paternarum cura minarum?iã pater vti Saturnus quidam ætate delirat, iam capularis eſt dæmon. Sublimem hunc attollamus,eumq́ue cumprimum efferamus.Plerique ad ſcortandum accedunt,& intempeſtiuas ducũt vxores, paternaq́ue ad ſenectutem viatica corradunt,atque ſurripiunt.Sceleſtiſsimum hominum genus amicitiæ ſimulatores, nullã prorſus

eloquendi libertatem deguſtantes. Ij locupletum quidem aſſentatores, pauperum contemptores, aduerſus iuuentutem perinde ac ex arte lyrica deducti, quum ſuos ridere nutritores cernunt, vltro arrident. Ex omni vitę parte nothi atque degeneres ad diuitum nutum vitã agunt, fortuna liberi, electione ſerui. Tum magnas ſe pati contumelias opinantur, quum nullis afficiantur contumeliis, quoniam alienum fruſtra cibum capiant. Quocirca ſi quis pater eſt, qui de bene inſtruendis natis curam gerat, has primum faſtidioſas propulſet pecudes. Condiſcipulorum etiam flagitia repellantur, quoniam ij ad mãſuetiſsimas etiam naturas corrumpendas ſatis poſſunt. Iſta quidem honeſta & perutilia ſunt, quæ verò dicam humana. Haud enim volo parentes omnino aſperos, & natura eſſe duriſsimos. At præteritorum nonnullis peccatorum concedẽdam interdum eſſe veniam ducant, ſeque iuuenes aliquando fuiſſe meminerint. Quemadmodum medici amara quædam venena dulcibus immiſcentes ſuccis, comitem vtilitatis amœnitatem inuenerunt, ita & patres increpationum rigorem manſuetudine temperent eſt neceſſe. Puerorum nanque deſideriis remittendæ interdum habenæ, non'q; nihil laxandæ, quandoque rurſus intendendæ. Leuia præſertim delicta molli ferant animo. Sin aduerſus ipſos ira excanduerint, illico tumorem animi deponant. Parentem enim celeres, quàm graues ſuſcipere iras præſtat. Nam quũ quiſpiam ita difficiles induit animos, vt nõ niſi ſummo cum labore redire in gratiam poſsit, profectò filiorum odium contraxiſſe non paruo patefecit in-

dicio. Vt aliqua etiam nouiſſe peccata diſsimulent ſatius erit, verum ſurditatem & obtuſos ſenectutis ſenſus ad filiorum commiſſa transferant, vt pleraq; videntes non videant, audientéſque non audiant. Amicorum errata perferimus, quidnam ergo mirum ſi & natorum? Crapulantium multoties ſeruorum ebrietatem minimè redarguimus. Interdum pepercisti, inſuper ſuppeditato. Moleſtè aliquando pertulisti, vltro veniam adhibe. Per ſeruuli quãdoq; fraudes demulſiſti, cohibe prorſus iracundiam. Ex agro iuuencos abſtulit, rediit heſternum nonnunquã exhalans temetum, inſcius eſto. Vnguenta redolet, tacitus ſis. Hunc in modum petulca iuuentus equini inſtar pulli domita, mitiſq́ue redditur. Enitendũ eſt, vt qui libidinibus ſuccumbunt, & increpationibus omnino rebelles exiſtunt, connubio ſubiungentur. Hoc ſiquidem tutiſsimum iuuentutis eſt vinculum. Eas autem deſpondere filiis vxores conueniet, quæ nec multò nobiliores, nec ditiores ſint. Sapientia vtique refertum prouerbium: Aequalem tibi mulierem inquire. Nam qui ſeipſis longè ampliores capiunt vxores, non earum maritos, verum dotis mancipia feciſſe ſe neſciunt. Cæterum hiſce rebus breuia quædam apponens confeſtim præcepta circunſcribam. Ante omnia opus eſt, vt patres non ſolum nihil peccando, verumetiam honeſta ſingulã peragendo manifeſtum ſeſe filiis exemplar exhibeant, vt in eorum vitam quaſi quoddam ſpeculum intuentes, ab operum ſimul & ſermonum turpitudine ſe penitus vertant. Nam ſi quis delinquentes acriter obiurget filios, tum is in eoſdem illaba-

tur errores,hic nempe ignoraare videtur,ſub illorum nomine ſua ſe incuſare crimina.Et vt ſuccinctè dicam: qui vitam improbe degunt, i j nullam ſeruos aut liberos increpandi licentiam agunt.Præterea in eorum commiſsis nunc conſulendo,nunc inſtituendo iuuent.Vbi enim impudẽs eſt ſenectus,ibi & inuerecundos eſſe iuuenes eſt neceſſe.Ad comparandam filiis modeſtiam danda opera eſt, vt omnia pro rerum conuenientia perficiantur. Imitemur autem potiſsimum Eurydicen,quæ quanuis Illyrica & bar barißima foret mulierum, ad erudiendos tamen liberos quanquam in ætate iam prouecta, ſtudium ac diſciplinam attigit. Quantam verò in eius filios indulgentiam habuerit,vel illud abunde, quod Muſis dedicauit epigramma,declarat.Hyropolitana Eurydice poſtquam doctrinæ ac eruditionis deſiderium cepiſſet,hunc Muſis titulum conſecrauit. Pubeſcen tibus enim liberis mater iam grandæua ſtudiorum atque virtutis monumenta literas ingẽti cum labore perdidicit. Vniuerſa quæ in ſuperioribus expoſita ſunt præcepta complecti, voti magis quàm admonitionis opus eſſe fortè cẽſebitur.Vt autem plura per imitationem aſſequamur, & hoc ipſum quadã ſortis ac naturæ bonitate, permultaque inſuper diligentia indigebit.At humano effici poſſe conſtat ingenio.

F I N I S.

RAPHAEL REGIVS IOANNI Lubrancio Poſnanienſi epiſcopo, Regis Poloniæ conſiliario, felicitatem.

DIONISIVS *ille maior Syracuſanorum tyrannus, benigniſsime Pontifex, quum in filiis adhuc adoleſcentis cubiculum aliquando ingreſſus, multa pocula & argentea & aurea vidiſſet, exclamaſſe fertur: Indignus es fili principatu, qui tot poculis à me acceptis, neminem tibi conciliaris. Dictum profectò ſapienti rege digniſsimum. Nihil enim principem virum magis decet, quàm diuitias & opes, vt verbis Ciceronis vtar, ad benignitatem liberalitatemque conferre. Id verò tibi ſic eſt ingenitum vt illa Dionyſii indignatio nequaquã in mores tuos verè iactari poſsit. Nihil enim præclarius eſſe ducis, quàm vt quum omnes alios capiam virtute inſignes, tum præſtantes doctrina viros honeſtiſsimis muneribus proſequaris. Ex quo ſanè factum eſt, vt non ſolum opulento Poſnanienſi Epiſcopatu, ſed etiam Romano Pontificatu digniſsimus doctiſsimi cuiuſque iudicio eſſe cenſearis. Nã vt de aliis eminẽtiſsimis virtutibus tuis nihil dicã, prudẽtia, fortitudine, iuſtitia, grauitate, humanitate, in egenos benignitate, in patriam pietate, vitæ integritate, quis in literis vir eminet, quem tibi nuper quum in Italiam deſcendiſti, ſingulari comitate beneficẽtiáque tibi non obligaris? Hinc verò ſummus quidam literarum, ac potius immortalitatis, quæ ſolis literis continetur, amor maximis quibuſque animis ingenitus apertiſsimè demonſtratur. Imagines enim, coloſsi, ſtatuæ, pyramides, arcus triumphales, aliáque ſumptuoſa hoc*

genus monumenta, quæ tua eſt prudentia, non ignoras & variis caſibus ac ruinis obnoxia eſſe, neque ſibi perpetuitatem, nedum aliis tribuere poſſe. Vna verò eloquentia homines alioqui mortales, hominumque geſta non ſolum celebria, ſed etiam immortalia fieri, ex aſſidua cum aliorum ſcriptorum, tum hiſtoricorum lectione facilè percepiſti. Illa nanque tantopere delectaris, vt quicquid temporis à regis conſultationibus officiiſque pontificalibus tibi ſupereſt, id omne ad hiſtoriam conferas perlegendam. Nec profectò iniuria, quam hiſtoria ex Ciceronis ſententia, ſit teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuntia vetuſtatis. Sæpe igitur, nec immerito, nuper ſuſpirabas, quum Padoæ Alexandri Macedonis illius Magni geſta, a Q. Curtio elegantiſsimè deſcripta, percurrentes, multis in locis dimidiata deprauatáque eſſe deprehenderemus, meque ſimul cum Nicolao Iudaco, non philoſophiæ ſolum & medicinæ, ſed etiam vtriuſque linguæ doctiſsimo cohortabaris, vt ſi quo modo poſſemus, illum in priſtinum candorem vindicaremus. Quum autem Plutarchi Apophthegmata inter prandendum (neque enim, quo plus temporis lectionis poſſis impertiri, cœnare ſolitus es) ferè legenda curares, multaque viderentur & perceptu difficiliora, & ſenſibus ineptiora, quàm vt Plutarcho ipſi conuenirent, mirabaris vnde id accidiſſet, quum præſertim paucis antè annis Græca lingua in Latinam à Franciſco Philelpho, viro noſtra ætate comprimis facundo, tranſlata fuiſſent, vt ex archetypis, & manu ipſius ſcriptis exẽplaribus librarii iſti, qui impreſſores vocari cœperunt, illa forſitan deſcripſerint. Sed quum omnem ego culpam in librarios ipſos reiicerem, à me petiiſti, vt cum Latino Græcum exemplar conferrem, & quoad poſſem, tibi caſtiga-

rem. Ego verò ex accurata vtriuſque exemplaris colatione facilè perſpexi, multa quidem librariorum imperitia fuiſſe deprauata, ſed interpretis incuria pleraque videri & ineptiora & obſcuriora, quæ Plutarchus elegantiſsime lucidiſsimeq́ deſcripſiſſet. Ea verò quum emendari citra multas non poſſent lituras atque mutationes, plus quam iniunxeras oneris ſponte ſuſcepi, Apophthegmataque ipſa ex integro ſic in Latinum ſermonem verti, vt iis quæ iam pridem interpretata fuerant, multò perceptu faciliora eſſe videantur. Quod quidem ſi vtranque tranſlationem tibi conferre vacabit, facile diiudicabis. Illud autem mihi gratiſsimum erit, ſi hanc lucubrationem noſtram honeſtiſsimis ſtudiis tuis aliquid cognouero profuiſſe. Hac nanque potiſsimum de cauſa hunc laborem ſuſcepi, quód Apophtegmatum lectione haud immerito te maxime delectari ſciebam. Quum enim Apophtegmata ipſa nihil aliud ſint, quàm acuta quædam & breuia non cuiuſlibet quidem dicta, ſed oratorum, ducum, legiſlatorum, imperatorum, regum, ac, vt ſemel dicam, illuſtrium virorum, cum omnes alios, tum principes & antiſtites, non inter legendum modò iuuare, verum inter loquendum quoque & conſultandum oppidò quàm commendare poſſunt. Quis enim magni excellentisque ſapientia viri autoritate atque ſententia non moueatur? Huc accedit multarum hiſtoriarum cognitio, quas apud alios ſcriptores haud facilé inuenias. Tametſi nanque Apophthegmata ab hiſtoria ſemota eſſe videtur, citra hiſtoriã tamen minimé deſcribi poſſunt. Sed quum hoc pulcherrimé tibi ſit notum, nihil longiore præfatione opus eſſe videtur. Ac illud potius excuſandum foret, quòd ſerius forſitan quàm optabas, Apophthegmata ipſa ad te peruenere.

Id verò tametſi nulla mea factum eſt culpa, niſi cũ aliqua, tamen adeò longi temporis vſura ad te illa proficiſci non potui ſuſtinere. Nam vnà cũ illis lepidiſsimum quoq; Plutarchi ipſius dialogum, quem Ioannes Regius mihi frater caſtiſsimus, vtriuſq; linguæ comprimis doctus, paucis antè annis, quàm in flore ætatis ſuæ (nondum enim duodetrigin ta annos exceſſerat) dira peſte in Romana aula raperetur, latinitate donauit, curaui deſcribẽdũ, ſimul vt fratris optimi, quem ipſe inſtitueram, qui me veluti patrum ſemper coluerat, memoria diuturnior efficeretur, ſimul quòd dialogus ipſe & lectu pulcherrimus, & cognitu digniſsimus eſſe videtur. Nam Grillus quidã Circes veneficiis in ſuem mutatus, contra philoſophorum omnium ſententiam atq; definitionẽ validiſsimis colligit argumentis, brutas animãtes non minus quã homines ratione vti facũdiſsimumq; Vlyſſem illum contrà diſputantẽ ita conuincit, vt in ſuã trahat opinionem. Accedit & Apologia mea in qua Pliniani prologi quidam loci & coriguntur & exponuntur. Sed ne longiore quàm par eſt epiſtola detinearis, iam Plutarchum verba Latine facientem abs te audiri ſinamus. Vale maximum ſtudiorum decus. Ex Academia Patauina, III. Calendas Septembris.

M. D. VII.

PLVTARCHI CHAERONEI REGVM ET IMPERATORVM APOPHTHEGMAta. Raphaele Regio interprete.

PLVTARCHVS CHAERONEVS Traiano Imperatori felicitatem.

ARTAXERXES Perſarum rex, maxime Imperator Traiane Cæſar, non minus regium & humanum exiſtimans, parua libenter promptéq; accipere, quàm magna tribuere, quum ſibi in via obequitanti pauper quidam & operarius homo nihil aliud habens, ambabus aquam manibus è proximo flumine hauſtam obtuliſſet, iucundè & ſuſcepit & arriſit, non rei quæ donabatur, vtilitate, ſed prompta eius qui largiebatur, voluntate gratiam metitus. Lycurgus verò tenuiſſima Lacedæmoniis ſacrificia inſtituit, quò ſemper ex iis rebus quæ adeſſent, deos frugaliter faciléque colere poſſent. Huiuſcemodi igitur tu quoque mēte, licet parua tibi munuſcula xeniáque, ac vulgares ex philoſophia primitias offeram, ſimul cum animi promptitudine cōmentariorum quoque vtilitatem ſuſcipe, ſi quid cōmodi habent ad mores inſtitutâque imperatorum cognoſcēda, quæ ex dictis quidē melius quàm factis ſeſe oſtendūt. Tametſi vitas quoque illuſtrium tam apud Romanos, quā apud Græcos ducum, & legumlatorum, ac imperatorum noſtra hiſtoria complectatur. Sed geſtorum pleraque fortunam habent permixtam. Quæ verò in negociis & perturbationibus, ac vtraque fortuna emittūtur dicta atq; reſponſa, tanquam in ſpeculis vniuſcuiuſq; mētem perſpicuè exhibent contemplandam. Quare Syramnes Perſa quibuſdam admirantibus, quòd ſapientibus ipſius verbis facta

non reſponderent: Verborum, inquit, ipſe quidem ſum domi nus, factorũ autẽ ſimul cum rege fortuna. Illic igitur dicta quidẽ virorũ quæ geſta quoq; admixta cõtinẽt, ocioſas aures poſcũt: hic veró dicta ipſa nuda tanquã vitæ vniuſcuiuſq; iudicia & ſemina quæ collegimus, nihil tibi puto impedimẽti allatura, quò minus publicæ cõſulas vtilitati, quũ breui multos viros memoria dignos perſpicere & contemplari poſſis. Vale.

PERSAE adunco homines naſo & amant, & pulcherrimos putant, quòd Cyrus, qui maximè regum omnium fuit amatus, aduncum habuit naſum. Dictitabat autem Cyrus, eos qui ſibiipſis benefacere nolint, aliis cogi bona ſuppeditare. Ac imperium nemini conuenire, qui quibus imperat, melior non ſit. Perſas autem cupientes pro ſua montana, & aſpera planam & mollem regionem occupare non permiſit, quòd diceret, vt plantarũ ſemina, ſic hominum vitas regionibus ſimiles fieri.

DARIVS Xerxis pater ſeipſum laudãs aiebat, ſe in præliis & periculis euadere prudentiorẽ. Quũ autem ſubditis ſibi populis tributa ſtatuiſſet, principes prouinciarum ad ſe accerſiuit, & an grauia eſſent tributa percontatus eſt: quûmque illi reſpondiſſent, mediocriter ſe habere, dimidium vnicuique remitti iuſsit. Ingens verò malum granatum quum aperuiſſet, cuidam roganti, cuiuſnam rei tantum habere vellet numerum, quanta granorum illorum eſſet multitudo, reſpõdit, tot Zopyros. Fuit autem Zopyrus vir probus, & illi amicus, qui poſteaquam ſeipſum verberibus fœdauit, naréſque ſibi & aures amputauit, itâque Babylonios decepit, ac ſibi cred-

tam ab ipſis vrbem Dario tradidit,ſæpenumero Darius ipſe dixit,ſe malle Zopirum illius fœditatis expertem eſſe,quàm centum Babylonas ad eam quam poſsideret,acquirere.

SEMIRAMIS quum ipſa ſibi ſepulchrũ ſtrueret,inſcripſit:Quiſquis regum pecuniis eguerit,demoliens monumentum,quotquot volet ſumito.Darius igitur quum ſepulchrum aperuiſſet,pecunias quidẽ nullas inuenit, ſed in alias incidit literas hoc indicantes: Niſi malus,& pecuniarum inexplebilis fores mortuorum loculos nunquam mouiſſes.

XERXES Darii filius quũ accepiſſet, Arimenẽ fratrẽ ſecũ de regno cõtendentẽ ex Bactriana deſcẽdiſſe,donũ ei miſit,& iis qui munus ferebãt,mãdauit vt dicerẽt:His quidẽ nũc te Xerxes frater honorat, ſed ſi rex declaratus fuerit,omniũ maxim⁹ apud ipſum eris.Quũ igitur Xerxes delectus rex fuiſſet,è veſtigio quidẽ Arimenes illũ & adorauit,& eius capiti diadema ĩpoſuit. At Xerxes ſecũdũ à ſe locũ ei aſsignauit Babyloniis autẽ iratus ꝙ defeciſſent,quũ illos recepiſſet,ne arma ferrẽt,ſed vt cantarẽt,ac tibicines forent,lenociniáque & cauponas exercerẽt,ac tunicas ſinus habentes geſtarẽt,imperauit. Atticas verò ficus venales in Perſida inuectas nõ antè ſe eſurum affirmauit,quàm regionem illas ferentẽ ſubiugaſſet.Idẽ Græcos exploratores quum in caſtris deprehendiſſet, nulla prorſus eos iniuria affecit,ſed hortatus vt intrepidè exercitũ ſpecularẽtur,dimiſit.

ARTAXERXES filius Xerxis, cognomento Longimanus,quòd manum alteram haberet longiorem, dictitabat, multò regalius eſſe addere quàm

auferre. Primus autem permiſit eos qui ſecum vna venarētur, dum poſſent & vellent, ſe priores in feras iaculari. Primus quoque iis ducibus qui deliquiſſent, has pœnas ſtatuit, vt pro flagellandis corporibus detracta flagellarentur veſtimenta, & pro vellēdis capillis depilandòque capite, depoſita tiara depilarerur. Satibarzanam verò cubicularium quiddā minus iuſtum à ſe petentem, quum animaduertiſſet illud triginta millibus Daricorum æſtimare, Quæſtorem iuſsit ad ſe triginta millia Daricorum afferre. Ac quum illi traderet: Accipe, ô Satibazane, inquit: hæc enim quū tibi dedero, pauperior non ero: at ſi quæ petieras feciſſem, iniuſtior.

CYRVS iunior quum Lacedæmonios vt ſecum ſocietatē inirent inuitaret, aiebat cor ſe grauius habere quàm frater, plúſque meri bibere, ac melius ferre. Illum enim in venationibus vix in equo, at in rebus aduerſis in ſolio difficulter ſedere. Hortabatur autem viros ad ſe mitterent, pollicens ſe peditibus equos daturum, equitibus currus: quibus prædia eſſent, vicos: qui vicos poſsiderent, eos vrbium dominos effecturum. Argenti verò & auri nō numerum, ſed pondus illis fore.

ARTAXERXES Cyri frater, cognomento Memor, occurrentibus non modò abūde ſe exhibebat, verum legitimam quoque vxorem iuſsit currus aulæa vndique tollere, quo ii quibus erat opus, vel in itinere ſe adire poſſent. Pauperiore autem homine pomum egregiæ magnitudinis ipſi offerente, quum iucunde accepiſſet: Per ſolem, inquit, hic mihi videtur vrbem, ſi credatur ex parua magnam efficere poſſe.

poſſe. In fuga verò quadam quum ſua ipſius impedimenta fuiſſent direpta, ſiccíſque ficubus & pane hordeaceo veſceretur: Qualis, inquit, voluptatis inexpertus eram.

PARYSATIS Cyri & Artaxerxis mater iubebat eum qui regē allocuturus eſſet, byſsinis & mollibus vti verbis.

ORONTES regis Artaxerxis gener, quum ob iram inhonoratus, & condemnatus foret: Vt computatorũ, inquit, digiti nũc decem millia, nunc vnũ ſignificant, ita regum quoque amici interim totum, interim minimum poſſunt.

MEMNON pro Dorio rege aduerſus Alexandrum bellum gerens, quum militem quendam mercede conductum multa de Alexandro ipſo nefaria turpiaq́ue iactãtem lancea percuſsiſſet: Ego, inquit, te poſco vt pugnes contra Alexandrum, non vt illi maledicas.

ÆGYPTIORVM reges ex ſua ipſorum lege iudices adiurabant, ne quid iniuſtè, etiam ſi rex imperaret, iudicarent.

POLTIS Thracum rex quum Troiano bello & Troiani & Græci ad eum oratores eodem tempore miſiſſent, Alexandrum & Helenam reddere, & duas à ſe formoſas vxores accipere iuſsit.

TERES Sitalſi pater dictitare ſolebat, quum ocioſus eſſe neque militaret, nihil ſe putare ab agaſonibus differre.

COTYS ei qui ſibi pardalim largitus erat, leonem contrà dono dedit. Sed quum natura foret iracundior, & aſper eorum qui in miniſteriis deliquiſ-

ſent caſtigator,vaſa fictilia tenuia quidem & fragilia,ſed celaturis quibuſdã & ſculpturis politè elegantérq; laborata,ſibi ab hoſpite allata,quũ hoſpiti ipſi dona dediſſet,ſimul omnia cõfregit, ne eos vt dixit, qui illa fregiſſent, aſperius animaduerteret.

IDATHYRSVS Scytharum rex, aduerſus quem Darius expeditionem fecit, ſuadebat Ionum principibus,vt ſoluto Iſtri ponte,ſeſe in libertatem vindicarent.Quod quidem cum ipſi ob ſuam in Darium fidem facere noluiſſent, eos mancipia frugi à fugaque aliena vocabat.

ANTEAS ad Philippum hæc ſcripſit: Tu quidem viris Macedonibus,qui bella gerere didicerũt, imperas:ego verò Scythis, qui cum fame & ſiti pugnare poſſunt.Quum autem equum fricaret,Philippi oratores interrogauit, num id Philippus faceret. Illis vero reſpondentibus,minimè:Et quo, inquit, modo contra me bellum mouere poteſt ? Iſmeniam vero tibicinem optimum quum cepiſſet, tibiam inflare iuſsit.Et quũ alii admirarentur,iurauit ſe hinnientem equum libentius auditurum.

SCILVRVS quum relictis octoginta maribus filiis obiturus eſſet, iaculorum faſciculum vnicuique proponens,confringere iubebat.Verum ſingulis ſe id poſſe negantibus, ipſe cum ſingula iacula excepiſſet, omnia perfregit:ſic illos docens, ſi vnà perſeuerarent eſſe,firmos validoſque fore: Sin diſſoluti diſsidẽteſq; forẽt,ĩfirmos ac debiles futuros.

GELON Siciliæ tyrannus,quo tempore Carthaginenſes apud Imeram debellauit,quum pacem faceret,fœderibus inſcribere coëgit, quod ab immo-

landis Saturno filiis deſiſterent. Sæpius autem Syracuſanos ad agriculturam tanquam in expeditionem eduxit, ſimul vt ager melior efficeretur excultus, ſimul ne ipſi per ocium deteriores fierent. Quum vero pecunias à ciuibus peteret, ac illi propterea tumultuarentur, ſe petere dixit tanquam redditurus, atq; poſt bellum reddidit. Cęterũ in conuiuio quum lyra circunferretur, & alij deinceps aptè & pulſarent & canerent, ipſe in equum introduci iuſſum, fa cilè agilitérque inſiluit.

HIERON poſt Gelonẽ tyrannus dictitabat, neminem quidem eorum, qui loquendi libertate apud ſe vterentur, eſſe importunum, ſed qui ſermonẽ arcanum efferrent, iniuria afficere putabat etiam eos, quibus reuelaſſent. Odio nanque habemus non eos ſolum qui efferunt, ſed etiam eos, qui quæ nolumus audierint. Conuicio autem propter oris fœtorem à quodam affectus, reprehendit vxorem, vt quæ nihil ipſum de illo nunquam monuiſſet. Verum ea: Putabam quidem, ait, omnes viros iſtiuſmodi odorẽ olere. Ad Xenophanẽ vero Colophoniũ, cõquerentẽ vix duos à ſe famulos nutriri poſſe: At Homerus inquit, cui tu detrahis, plus quã decẽ millia hominũ alit vel mortuus. Idẽ Epicharmũ comœdiarũ poëtam, quód præſẽte ſua vxore quiddã tacẽdũ dixiſſet, mulctauit.

DIONYSIVS ſenior quũ ſorte ſecundum literarum ordinem populi principes eligerentur, M. literam ſortitus eſt. Atque ad eum qui dixerat, Morio es, ô Dionyſi, Monarchæ erimus, inquit. Quumque populi princeps electus concionẽ habuiſſet, à Syracuſanis imperator ſtatim fuit deſignatus.

Sed in tyrannidis initio quum obſideretur, concitatis aduerſus ipſum ciuibus, amici quidem conſulebant, vt ſe principatu abdicaret, niſi mallet ſuperatus mori. At is quum vidiſſet, bouem à coquo iugulari citoq́ue mori: Ergo non iniucundum eſt, inquit, nos morte adeo breui perterritos tantum relinquere principatum? Filium verò cui principatum relicturus erat, quum accepiſſet, ingenui hominis vxori vim attuliſſe, iratus interrogauit, nunquid tale in ſe deprehendiſſet? Cæterum adoleſcēs quum reſpondiſſet: Tu nanque patrem tyrannum non habuiſti: Ne tu quidem filium, inquit, es habiturus, niſi ab iſtorum perpetratione deſtiteris. Ad eundem verò filium in cubiculum ingreſſus, quum vidiſſet poculorum & argenteorum & aureorū multitudinem, exclamauit: Non es principatui aptus, qui tot poculis a me acceptis neminem tibi amicum effeceris. Idem quū pecunias à Syracuſanis exigeret, videretq́ue eos & conquerentes, & precantes, & dicentes, ſe non habere, alias quoque exigi iuſsit, ac bis, térve id fecit. Verum poſteaquàm plures imperauit, ipſoſq́ue in foro & ridere & cauillari circum euntes audiuit, quieſcere iuſsit: Nunc enim, inquit, nihil habent quando nos contemnunt. Matri verò ſuæ, quæ licet iam conſenuiſſet, viro tamē tradi vellet: Ciuilia quidem iura, inquit, violari poſſunt, naturæ non poſſunt. Quum autem maleficos aliarūmque rerum fures aſpere coërceret ac puniret, veſtiū raptoribus ignoſcebat, quo Syracuſanos à cœnis mutuis ac ebrietatibus deterreret. Peregrinum autem quendam, qui diceret ſe cum ipſo priuatim lo-

qui velle, ac docere quomodo inſidiãtes cognoſcere poſſet, eloqui iuſsit. Quumq́ue is acceſsiſſet, ac dixiſſet: Da mihi talentũ, vt inſidiarum indicia audiſſe videaris, dedit, ſe audiſſe ſimulans, hominiſq́ue commentum & artem admiratus eſt. Idem cuidam rogãti an eſſet ocioſus: nunquam hoc mihi, inquit, eueniat. Duos verò iuuenes quum audiſſet multa de ſe atque tyrannide turpia deteſtandaq́ue inter potandum locutos, vtroſque ad cœnam inuitauit: & quum alterum quidem ebrioſum multaq́ue nugantem animaduertiſſet, alterum autem raro & caute bibentem, illum quidem vt natura & vino furentem dimiſit: hunc verò vt conſulto maleuolum & hoſtem interfecit. Sed quibuſdã ipſum accuſantibus, quòd hominem improbum ac ciuibus odioſum honoraret atque proueheret: At volo, inquit, aliquem eſſe, quem maiore quàm me odio proſequantur. Quum autem oratores Corinthiorum munera ſibi ab illo data aſpernarentur, ob legem qua legati dona accipere prohibentur, eos rem indignam facere dixit, vt qui quod ſolum boni tyrannides habeant, tollerẽt, docerentq́ue vel beneficium à tyranno accipere formidandum eſſe. Quum verò è ciuibus accepiſſet aurum domi defoſſum habere, ad ſe deferri iuſsit. Sed quum is exigua parte ſubtracta in alienam migraſſet vrbem, agrumq́ue emiſſet, illum ad ſe accerſiuit, totumq́ue accipere iuſsit, vtpote qui diuitiis vti didiciſſet, neque vtile inutile reddere.

DIONYSIVS iunior dictitabat, ſe multos quidem alere liberalium artium doctores, non quòd illos admiraretur, ſed quia per illos ipſe aliis admi-

rationi eſſe vellet. Polyxeno autem dialectico aſſerente, ſe illum redarguturum: verbis quidē, inquit, ſed ego te rebus ipſis redarguo: Tuis enim relictis me meaq́ue colis. Tyrannide veró quum excidiſſet, interrogatus à quodam, quid ſibi Plato philoſophiâ que profuiſſet: vt tantam, inquit, fortunæ mutationē æquo animo feram. Interrogatus item, quo modo pater ſuus quum pauper eſſet ac priuatus, Syracuſanorum dominatum acquiſiuiſſet, ipſe verò quum haberet, ac tyranni filius eſſet, amiſiſſet: Pater quidē ait, quum popularis dominatus odio haberetur, tyrannidem occupauit: ego veró, quum iam tyrannis inuidioſa foret. Sed quum ab alio idem rurſus eſſet rogatus: Pater, inquit, ſuam mihi reliquit tyrannidē, non fortunam.

AGATHOCLES figuli filius. Siciliæ dominus effectus, rexq́ue declaratus, fictilia pocula conſueuerat inter aurea collocare, ac iuuenibus oſtentans dictitare: Ego quum prius talia facerem, nunc ob diligentiam & fortitudinem talia facio. Sed obſidente ipſo vrbem, quum quidam è muris conuiciarentur clamantes: O figule, vnde ſtipendium militibus ſolues? blandè, ac ſubridens: ſi quando hanc cepero, inquit. Quumq́ue illam cepiſſet, captiuos vendens dicebat: Si me iterum conuicio affeceritis, aduerſus dominos veſtros mihi ſermo erit. Ithaceſis verò nautas eius accuſantibus, quod ad inſulam appulſi pecora aliquot abegiſſent: Atqui rex veſter, inquit, quū ad nos veniſſet, non ouibus modò abactis, verum paſtore quoque ad hæc excæcato receſsit.

DION qui Dionyſium è tyrannide exegit, quum

inſidias ſibi à Calippo, cui maximè & amicorum & hoſpitum fidebat, ſtrui accepiſſet, illū redarguere non ſuſtinuit, quòd diceret ſatius eſſe mori quàm viuere, cui non hoſtes modo, verum amici quoque ſint cauendi.

ARCHELAVS quum in conuiuio quidam improborum familiarium aureum poculum à ſe peteret, puerum iuſsit Euripidi tradere. Quod ſanè quū homo miraretur: Tu quidem, ait, qui petas, hic vero qui accipiat vel non petens dignus. Sed à tonſore loquaci rogatus: Quomodo te tondeo rex? Silens, inquit. Quum autem Euripides pulchrum Agathonē in conuiuio amplecteretur, ac iam pubeſcentem oſcularetur, ad amicos cōuerſus: Ne admiremini, inquit: nam pulchrorum autumnus quoque pulcher eſt. Timotheus verò citharœdus, quum paucioribus quàm ſperarat acceptis, illum palàm accuſaret, atque hanc verſus particulam aliquando canens: At tu argentum terra genitum laudas, illum taxaret, ſuccinuit ipſi Archelaus: Tu verò poſtulas. Idem aqua reſperſus à quodam, quum ab amicis aduerſus hominem incitaretur: At qui, ait, non me reſperſit, ſed quē eſſe putauit.

PHILIPPVM Alexandri patrem Theophraſtus memoriæ prodidit non ſolum dignitate, ſed etiam prudētia, & moribus multò aliis regibus pręſtitiſſe. Athenienſes igitur beatos eſſe dictitabat, vt qui ſingulis quibuſque annis decem inuenirent, quos imperatores eligerent: Se nanque vnū duntaxat imperatorem permultos annos inueniſſe Parmenionem. Sed quum multi ſucceſſus præclari

vno die ſibi nunciati forent: O fortuna, inquit, pro tot tantiſque bonis exiguo me aliquo malo affice. Deuictis autem Græcis quum quidam ipſi conſulerent, vt præſidiis vrbes contineret: Malo, inquit, diu benignus, quàm breui tempore dominus appellari. Maledicum verò vt expelleret quum hortarentur amici: Non faciam, inquit, ne circumiens inter plures maledicat. Idem Smicytho Nicanorem calumniante, quòd ſemper Philippo detraheret, ſodalibuſque cenſentibus illum eſt aduocandum & puniendum: At Nicanor, inquit, non eſt Macedonum vilisſimus. Conſiderandum eſt igitur nunquid illum offendamus. Poſteaquàm igitur ſenſit Nicanorem egeſtate vehementer oppreſſum, à ſeque neglectum, iuſsit munus quamprimum illi dari. Smicytho itaque rurſus aſſerente, Nicanorem admirandas palàm omnibus laudes Philippi ipſius referre. Videtiſne ergo, inquit, in nobis eſſe & bene & malè audire? Populi autem Athenienſis principibus ſe gratiam habere dicebat, vtpote qui ſuis conuiciis ipſum & moribus & ſermone indies efficerent meliorem. Nam illos & verbis & rebus mendaces coarguere nitor. Quotquot vero Athenienſes apud Chæronæam fuerant capti, quum gratis dimiſiſſet, ac ipſi veſtimenta ſtrataque repoſcerent Macedonas criminantes, ridens inquit: Nónne vobis videntur Athenienſes putare ſe in talorum ludo à nobis ſuperatos fuiſſe? In pugna verò fracta illi clauicula, quum medicus, qui illum curabat, quotidie prorſus aliquid peteret: ſume, ait, quocunque vis: nam clauē habes. Sed è duobus fra-

tribus Amphotero & Hecatero, quum Hecaterum quidem prudentem & ſtrenuum, Amphoterum verò hebetem & ignauum videret, Hecaterum quidem Amphoterum & vtrunque eſſet dixit, Amphoterum autem neutrum. Qui autem ipſi cōſulebant, vt ſe cū Athenienſibus aſpere gereret, eos ineptos eſſe aiebat, vt qui hominem omnia gloriæ cauſa & facientem & patientem, gloriæ ipſius theatrum abiicere iuberent. Idem quum duorum ſceleſtorū iudex eſſet, alterum quidem ex Macedonia fugere, alterum verò perſequi iuſsit. Quum autem in loco amœno caſtrametatus audiſſet pabulum illic iumentis non eſſe: Qualis, inquit, noſtra eſt vita, ſi ad aſinorū commodum nobis eſt viuendum? Munitum verò quoddam caſtellum quum capere vellet, exploratoreſq; renunciaſſent, vndique aditu eſſe difficile, neque capi poſſe, interrogauit: An ita difficilè acceſſu foret, vt ne aſinus quidem auro onuſtus adire poſſet. Idem quum ii qui circa Laſtenem Olynthium quererentur atque ægrè ferrent, ſe à quibuſdam Philippi ipſius familiaribus ꝓditores appellari: Inepti, inquit, natura & agreſtes ſunt Macedones, vtpote qui Scapham vocent. Filium autem monebat, vt blandè manſuetéque cum Macedonibus cōuerſaretur, quo ſibi multitudinis potentiam compararet, donec alio regnante ipſi humano eſſe liceret. Ad hoc conſulebat quoqúe, vt eos qui potentes in ciuitatibus forent, & bonos & malos ſibi conciliaret, ac opus quum eſſet, bonis quidē vteretur, malis verò abuteretur. Sed Philoni Thebano, à quo & beneficiis affectus, & hoſpitio ſuſceptus fuerat, quādo Thebis obſes erat, quum

Ἀμφότερος ἑκάτερος, id eſt, vtrique.

nullũ p oſtea munus ab eo accipere vellet: Ne me inquit,beneficentia & gratia ſuperatum ingenita mihi vincendi bene faciendo præſtantia priues. Idem quum multos captiuos venderet,indecorè tunica contracta ſedens,vnus, ex iis qui vendebantur clamauit: Parce mihi Philippe:nam paternus tibi ſum amicus. Et percontante Philippo: Vnde ò homo,& quo modo?prope,inquit, accedens tibi dicam. Quũ igitur propius adductus eſſet:Paulò,inquit,inferius chlamydem demitte: ſic enim ſedens indecore te habes.Tum Philippus:Ipſum dimitte,in quit:nam verè beneuolus & amicus mihi eſſe ignorabatur. Ad cœnam verò ab hoſpite quodam in itinere inuitatus,quum multos ſecũ adduceret,ac hoſpitem perturbatum videret:neque enim ſatis erãt, quæ fuerant præparata nunciũ vnicuique amicorũ præmittens monuit,placentę locũ relinquerent.Illi verò ſic eſſe perſuadentes atque expectãtes, nõ multum comederent.Itaque omnibus quæ parata erant ſuffecere. Idem Hipparchi Eubœenſis mortem planè grauiter tulit,ac quodã dicente: Attamẽ ille maturus deceſsit:Sibi quidẽ ipſi,inquit, ſed mihi cito. Antè nãque mori properauit, quàm dignã noſtra amicitiam gratiã à me receperit.Ab Alexãdro autem quum ſe criminari accepiſſet, quod filios ex multis mulieribus tolleret: Ergo quum multos,inquit,habeas regni æmulos,& bonus euade & probus,vt nõ mea,ſed tua gratia regnum adipiſcaris.Hortabatur quoque eum,vt Ariſtoteli operam daret ac philoſophiæ:ne multa,inquit,eiuſmodi agas, qualia me feciſſe pœnitet. Quũ verò quẽdã ex Antipatri amicis

iudicium numero adſcripſiſſet, poſteaquam & barbam & capillos eũ ſibi inficere ſenſit, remouit, quòd diceret eum qui in capillis infidus eſſet, dignũ non eſſe cui in negociis fides haberetur. Quandã autem Machetæ cauſam quum ipſe iudicaret, ac dormitans parum iuribus intendiſſet, ipſum condemnauit. Sed Macheta reclamãte, ſe ꝓuocare, indignatus, ad quẽ? ait. Et Machetas: Ad teipſum ô Rex, inquit, ſi vigilãs attendensq́ue audieris. Tunc quidem Philippus ſurrexit. Sed cũ ad ſe magis rediſſet, noſſetq́ue iniuria Machetam affectum, iudicium quidem non reſcidit, ſed litis æſtimationem ipſi perſoluit. Harpalus verò procognato & familiari Cratere iniuriarum accuſato, quum dignum eſſe cenſeret, vt mulctã quidẽ perſolueret, ſed à iudicio liberaretur, ne cõniciis afficeretur: Melius eſt, inquit iſtum ipſum, quàm nos propter iſtum malè audire. Sed amicis ægrè ferentibus, quòd ipſe à Peloponnenſibus beneficio affectis in olympicis ludis exhilaretur: Quid igitur, inquit, ſi malo afficiantur? Diutiuſcule verò quum in caſtris dormiſſet, ac deinde ſurrexiſſet: Securè, inquit, dormiui: nam Antipater vigilabat. Rurſus quũ interdiu dormiret, ac Græci qui ad fores cõuenerãt, moleſtè ferrent atque criminarentur: Ne admiremini, Parmenio inquit, ſi nunc Philippus dormit: Nam quando vos dormiebatis, ille vigilabat. Quendam verò cantorem quum inter cœnandum emendare vellet, ac de ſonis loqui: Ne tibi tantum mali, cantor inquit, eueniat ô rex, vt me iſta melius ſcias. Sed quo tempore ab Olympiade vxore filióque Alexandro diſsidebat, Demaratus Corinthius ad ipſum venit,

à quo rogatus, quomodo Græci mutuò ſe haberent: Nimium,inquit,Græcorum concordia tibi eſt curę, quum proximi familiariſsimiq́ue aduerſus te ita ha beant. Qua re prudentior factus & ab ira ceſſauit, & illos ſibi recõciliauit. Anus verò paupercula quũ dignũ eſſe putaret ſe ab illo iudicari,& ſæpenumero importuna eſſet,ocium ſibi non eſſe dixit. Vetula verò clamans:ergo ne rex quidem ſis,inquit. Sed ipſe dictum admiratus,non illam modò, verũ alios quoque è veſtigio audiuit.

ALEXANDER adhuc puer,patre multa proſpere gerẽte,minimè quidem lætabatũr,ſed ad pueros qui ſecum educabantur aiebat:Nimirum pater nihil mihi relinquet agendum. Pueris autem dicentibus:hæc nẽpe tibi acquirit. At quid prodeſt,inquit, ſi multa quidem habeamus,& ego faciã nihil? Agilis verò & pedibus velox quum eſſet,hortareturq́ue à patre,vt in Olympiis ſtadium curreret: Siquidem, ait,reges mecum ſint certaturi. Puellam autem ad ſe ſub intempeſtam noctem adductam,vt vna cubaret, interrogauit,cur tam ſero? Ac illa quum reſpondiſſet,ſe tantiſper expectaſſe,dum maritus cubitũ iret, grauiter ſeruos increpuit, quòd ferè ipſorum opera adulterium perpetraſſet. Quum autem diis ſacrificaret,ac citra parſimoniam thura in ignes ſæpius iniiceret,Leonides pædagogus:Tam ſumptuosè,inquit,ô fili ſacrificato,quum thuriferam ſubiugaueris regionem. Potitus igitur illa, hinc ad ipſum epiſtolam dedit: Miſi tibi thuris & caſiæ talenta centum ne poſthac in deos ſis auarus,ſciens nos etiã aromatifera potitos eſſe regione. Apud Granicum verò pu

gnaturus, Macedonas hortabatur vt abunde cœnarent, omniáque in medium conferrent, tanquam poſtridie quæ hoſtium eſſent, cœnaturi. Perillus autẽ quidam ex amicorũ numero quum filiabus dotem petiſſet, quinquaginta quidem talenta illum accipere iuſsit. Sed quum ille dixiſſet, decem ſatis eſſe: Tibi quidem, inquit, accipere, ſed mihi nequaquam ſatis eſt dare. Anaxarcho autem philoſopho diſpenſarem iuſsit quantum peteret dare. Sed quum diſpenſator dixiſſet, illum talenta centum petere: Bene, inquit, facit, quum ſciat ſe amicum habere qui tot elargiri & poſsit & velit. Mileti verò quum multas athletarum ſtatuas vidiſſet, qui in Olympiis Pythiiſque viciſſent: Et vbinam, inquit, tanta iſta erant corpora, quando Barbari veſtram vrbem obſidebant? Idem quum Ada, Cariæ regina, bellaria & opſonia, à ſtructoribus & coquis ſpendio elaborata ad ipſum quotidie mittere amaret, meliores aiebat ſibi eſſe coquos & opſonatores, ad prandium quidem nocturnum iter, ad cœnam verò prandii mediocritatẽ. Omnibus autem ad pugnam inſtructis quum duces rogaſſent: Num quidnam ad hæc nihil, inquit, niſi vt barbę Macedonibus radantur. Sed Parmenione admirante: An ignoras, inquit, in pugna nullum eſſe quàm barbę meliorem captum? Quum verò Darius innumera ei vellet dare talenta, Aſiamque ex æquo diuidere, dixiſſetque Parmenio: Ego quidem accepiſſem, ſi Alexãder eſſem: Et ego, inquit, per Iouem, ſi Parmenio. Sed Dario reſpõdit: Neque terrã duos ſoles, neque Aſiam duos reges tolerare. Apud Arbella verò quum aduerſus centena hominum millia de

paruus ac parum ignis foret illatum, vel ligna vel thus iniici iuſsit. Antipatrides verò quum formoſam pſaltriam adduxiſſet ad cœnam, commotus facie in eam Alexander Antipatridem ipſum interrogauit, an mulieris amore teneretur. Iſq́ue confeſſus quum eſſet: O ſcelerate, inquit, non è conuiuio ſtatim abduces mulierem? Sed Pythonem Euii tibicinis concubinum quum Caſander vi conaretur oſculari, idq́ue Alexander animaduerteret ægre ferentem Euium, indignatus in Caſandrum exiliuit clamans. Ergóne amari quidem per vos quenquam licet? Dimittente autem ipſo ex Macedonibus valetudinarios & mutilatos ad mare, delatus eſt quidam qui ſeipſum inter ægrotos ſcripſerat, non ægrotans. In Alexandri conſpectum igitur quum veniſſet, ac examinatus, ſe ob amorem Teleſippæ ad mare abeuntis ſimulaſſe confeſſus eſset, interrogauit Alexander, qui cum de Teleſippa loquendum foret. Sed cum accepiſset illam eſse liberam: Ergo ô Antigene, dixit, ſuadeamus Teleſippe vt nobiſcũ maneat: nam cogere quum libera ſit, noſtrum non eſt. Græcos verò mercede ab hoſtibus conductos quum cepiſset, Athenienſes quidem & Theſsalos in cõpedibus ſeruari iuſsit, vt qui mercede militarent, quũ & illi ex publico victũ haberent, & hi terrã, quam fertiliſsimã poſsiderent nõ colerent. Dimiſit verò Thebanos, inquiens: Solis his neque vrbs, neque ager à nobis relictus eſt. Sed Indum qui optimè ſagittare videbatur, iactabátque, vel per anulum ſagittas eſse miſsurus, quum cepiſset, artem oſtẽtare iuſsit: quod quũ ille nollet, indignatus vt necaretur imperauit.

Quum igitur ad ſupplicium is duceretur, ad lictores conuerſus dixit:ſe permultos dies non exercuiſſe,ac ne aberraret timuiſſe. Id verò quum Alexãder accepiſſet,miratus eſt,ac datis muneribus eum liberauit,quia mori maluiſſet, quàm gloria indignus videri.Taxiles autem vnus ex Indorum regibus quum obuiam Alexandro factus ipſum premoneret,ne ſecum pugnaret bellûmve gereret, ſed ſi inferior eſſet,beneficium acciperet:ſin melior,conferret:Imò verò,inquit, de hoc pugnandum eſt,vter benefaciẽs ſuperior ſit.De petra verò quæ in Indis Aornus vocatur,quum audiſſet locũ captu difficilem eſſe, ſed eum qui teneret timidum: Nunc,inquit,locus captu eſt facilis . Idem poſteaquam alius petram tenens quæ minimè capi poſſe videbatur,ſeipſum ei tradidit, non ſolum ſuæ regioni illum dominari,ſed alia quoque loca adiecit,inquiens: Homo hic mihi ſapere videtur,qui ſe probo viro quàm munito loco credere maluerit.Sed poſt captam petram,amicis dicẽtibus:Herculem rebus geſtis ab ipſo ſuperatum : At ego,inquit,mea geſta cum imperio ne vno quidem verbo cũ Herculis geſtis arbitror cõferenda. Idem amicorum quoſdam,quos in teſſerarum ludo ſenſerat non iocari,mulctauit. Ac ex primis quidem potentiſsimiſque amicis Craterum maximè honorare, Hephæſtionem verò amare videbatur. Nam Craterus quidem,aiebat,regis amicus eſt,ſed Hepheſtion Alexandri. Xenocrati autem philoſopho quinquaginta quum miſiſſet talenta,iſque non accepiſſet, ꝙ diceret ſe illis non indigere percontatus eſt, an ne amicum quidem Xenocrates haberet:nam mihi,inquit,

quit,Darii diuitiæ vix ſatis in amicos fuere. Poſteaquam autem Porus ab ipſo rogatus poſt pugnam: quomodo te vtar?regiè,reſpondit. Ac iterum percontatus:nunquid aliud? Omnia, dixit,in ipſo regiè inſunt,admiratus hominis & prudentiam & fortitudinem,maiorem illi regionem ea quam prius tenuerat,adiecit.Idem à quodam ſe vituperari audiens: Regium eſt,inquit,quum benefeceris,malè audire. Moriens autem quum ad amicos reſpexiſſet:Magnum,inquit,mihi epitaphium video futurum. Poſteaquam verò mortuus eſt Alexander, Demades orator aiebat ſe videre Macedonũ exercitum duce fraudatum Cyclopi ſimilem excæcato.

PTOLEMAEVS Lagi ſæpenumero apud amicos & cœnabat & dormiebat: ac ſi quando cœnam ipſe præberet,illorum vtebatur rebus,commodato accipiens pocula,lectos,menſas:nam ipſe plura non poſſidebat,quàm quæ neceſſaria forent,quum ditare,quàm diteſcere magis regium eſſe dictitaret.

AMTIGONVS pecunias acriter exigẽs,quum quidam dixiſſet:At Alexander talis non erat: Et meritò,inquit:nam ille Aſiam demetebat,ego verò ſpicas lego. Quoſdam verò militum thoracatos & galeatos quum pila ludentes vidiſſet, per quam lætatus eſt, ac illorum duces ad ſe vocauit laudaturus. Sed quum ipſos bibere accepiſſet, eorum ducatus militibus ipſis tradidit. Admirantibus autem omnibus,quòd ſenex effectus bene ac manſuetè rebus vteretur:Prius,inquit,potentia mihi opus erat, nunc verò gloria & beneuolentia.Idem Philippo filio multis præſentibus rogante, quãdo caſtra motu

rus eſſet: Ecquid times,inquit,ne ſolus tubam nō audias? Quum verò adoleſcens ipſe inſtaret, vt ad viduam tres formoſas habentem filias diuerteret,præfecto hoſpitiis ad ſe vocato: filium,inquit,meum ex locorum anguſtiis non exiges? Morbo autem diutur no quum laboraſſet,conualuiſſetq́;:nihil, inquit,pe ius:hæc enim ægrotatio nos admonuit,ne multū efferamur quū mortales ſum⁹. Hermodotus verò cū in poëmatis ipſum Solis filium ſcripſiſſet: In hoc* Laſanifer,inquit,tibi non aſtipulatur.Quidā autem quum dixiſſet,omnia regibus & honeſta & iuſta eſſe:per Iouem,inquit,regibus Barbarorū, ſed nobis ſola honeſta ſunt honeſta,& iuſta ſola iuſta.Marſias verò frater quum litem ageret,cenſerétque ſibi domi iudicium inſtituti:Melius,inquit,in foro quidem erit,ſi nihil iniuſtè agimus.Per hyemem verò in locis rerum neceſſariarum penuria laborantibus aliquando caſtra ponere coactus eſt.Vbi quū è militibus quidā in ipſum cōuicia iactarent,ignorantes illum propè eſſe tētorio virga patefacto:Flebitis,inquit,niſi lōgius remoti malè nobis dicetis.Idem Ariſtodemo quodā ex amicis,qui natus è coquo putabatur,conſulente ſibi,vt ſumptus numeráque diminueret:Verba tua,inquit,Ariſtodeme eius olent. Quum verò Athenienſes ipſius ſeruū honorantes tanquam liberum ciuitate donaſſent: Nō vnum,inquit,ſolum Athenienſem velim à me verberari.Quidā autē adoleſcens Anaximenis rhetoris diſcipulus,quum orationem præmeditatā cum apparatu coram eo haberet,neſcio quid intelligere volēs,percōtatus eſt.Sed quum adoleſcens reticuiſſet:quid ait?inquit,hęc ne

A.* Holiſter. ὀλασανοφέροι

ſunt in tabulis ſcripta?Sed alterũ audiens rhetorem dicentem: Anni tempus niuem iaciens aduentu ſuo effeciſſe,vt herba regio vocaret :Non,inquit,me vt turba vti ceſſabis?Thraſylus verò Cynicus quum ab eo drachmam petiſſet: At regi,inquit, hoc dare non conuenit.Sed illo ſubiiciente:Da igitur mihi talentum:Atqui Cynicum,inquit, hoc accipere nõ decet. Demetrium autem filium magna cum claſſe ac exercitu mittens ad Græcos liberandos aiebat: Gloriã à ſpecula Greciæ veluti faculam in totum terrarum orbem accendi. Sed Antagoras poëta cum elixaret congrum,ipſéque patellam quateret,poſt illum ſtãs Antigonus:Putáſne,inquit, Homerum, ô Antagora, quum Agamemnonis geſta ſcriberet,congrum elixaſſe?Tum Antagoras:Et tu,inquit, ô rex,putâſne Agamemnonem talia gerentem curaſſe, num quis in exercitu congrum coqueret?Mithridatem verò auream meſſem demetere quum per ſomnium vidiſſet,eum interficere decreuit.Et quum id Demetrio filio aperuiſſet,iureiurando vt taceret adegit. Sed Demetrius apud mare cum Mithridate vnà deambulans, haſtæ cuſpide in littore ſcripſit: Fuge Mithridates. Quod planè quum is percepiſſet,in Pontum fugit,ibíque regnauit.

DEMETRIVS Rhodios obſidens, Protogenis pictoris tabulam, in qua Ialyſon pingebat, quodam in ſuburbio cepit. Rhodiis igitur per præconem repentibus,vtq́ue tabulæ parceret deprecantibus,reſpondit ſe potius paternas imagines, quàm illam picturam eſſe corrupturum.Quum autem fœdera cum Rhodiis ipſis percuſsiſſet, machinam *Ialyſõ, id eſt, imaginem liberi patris.*

Helepolin, à capiendis vrbibus dictam, apud illos reliquit, quæ & ſuæ magnificentiæ, & illorum fortitudinis monumentum eſſet. Poſt Athenienſium verò defectionem quum vrbem cepiſſet, quę iam propter annonæ penuriam malè habebat, è veſtigio cõcione aduocata frumentum ipſis dedit. Sed quum in concione verba faceret in barbariſmum incidit. Quumque eorũ quidam qui ſedebant acclamaſſet, quo modo verbum illud erat pronunciandum: Igitur huius quoque emendationis gratia, inquit, vobis alia quinque modiorum millia dono.

ANTIGONVS ſecundus capto patre Demetrio, quum ab eo iuſſus eſſet amicorum quodã miſſo, neque obedire, neque vrbibus cedere, ſi quid à Seleuco adactus ſcripſiſſet, ad Seleucum ipſum ſcripſit, ſe ipſi & toto regno ceſſurũ, & ſeipſum obſidem traditurum, ſi Demetrium patrem liberaret. Pugnaturus autem contra Ptolomæi duces, quum dixiſſet gubernator, multò plures hoſtium eſſe naues: Meipſum præſentem, inquit, contra quot naues opponis? Inuadentibus verò hoſtibus quum aliquando cederet: Non equidem, inquit, fugio, ſed vtile quod retro ſitum eſt ſequor. Quum autem adoleſcens fortis quidem patris filius, ſed qui non valde bonus ipſe miles videretur eſſe, patris ſtipendia rogaret; At ego, inquit: adoleſcens propter cuiuſque vtilitatem non propter paternam fortitudinem ſtipendia ac munera trado. Zenone autem Citico mortuo, quem maximè philoſophorum admirabatur, theatrum ſuorum geſtorum ſublatum eſt aiebat.

LYSIMACHVS in Thracia à Dromacheta ſu-

peratus, quum ſeipſum exercitumque propter ſitim tradidiſſet, poſteaquam bibit captiuus iam eſſe ſtus: O dii, inquit, quàm paruæ voluptatis cauſa meipſum ex rege ſeruum effeci. Philippidi autẽ Comico poëtæ, amico & familiari ſuo quum dixiſſet: cuius te rerum mearum participem facio? Ille cuiuſlibet reſpondit, præterquam ſecretarum.

ANTIPATER quum Parmenioni mortem ab Alexandro illatam accepiſſet: Siquidem Alexandro, inquit, Parmenio inſidiatus eſt, cui fidendum? ſin minus, quid agendum? Demade autem iam ſenio re facto: velut, inquit, ex immolata victima venter ſolus & lingua ſupereſt.

ANTIOCHVS tertius ad ciuitates ſcripſit, ſi quid contra leges per literas facere iuſſerit, ne ſibi tanquam ignaro pareant. Dianæ verò ſacerdotem intuitus, quũ formoſiſsima fuiſſet viſa ſtatim Epheſo receſsit, ne præter animi ſententiam aliquid impii perpetrare cogeretur.

ANTIOCHVS cognomento Hierax aduerſus Seleucum fratrem de regno bellum gerebat. Sed quum Seleucus à Gallogræcis victus nuſquam appareret, ac trucidatus putaretur, depoſita purpura Antiochus pullum ſumpſit amictum. Paulò pòſt verò audiens fratrem ſaluum eſſe, & diis ſupplicationes fecit, & ſibi ſubditas ciuitates conari iuſsit.

EVMENES à Perſeo inſidiis petitus periſſe viſus eſt. Ea verò fama Pergamum perlata, Attalus eius frater ſumpto diademate, ac eiuſdem accepta vxore cœpit regnare. Sed quum fratrem aduentare audiſſet, depoſito diademate, ſumpto que iaculo cum aliis

ſatellitibus obuiam illi, vt ſolebat, proceſsit. Eum verò Eumenes iucunde amplexus, in aurem illi dixit: Ne properes meam antè vxorem ducere, quàm me mortuum videas. Neque aliud per totam vitā ſuſpectum aut dixit, aut fecit. Quin etiam moriens & vxorem & regnū illi reliquit. Quapropter ille quidem ex ſuis ipſius liberis nullū educauit, quum multos ſuſtuliſſet, ſed Eumenis filio, quum ad ætatem perueniſſet, regnum adhuc viuens tradidit.

PYRRHVS Epirotarum rex à filiis adhuc pueris interrogatus, cuinam regnū eſſet relicturus: Quicunque è vobis, inquit, acutionem habuerit gladiū. Rogatus autem, vtrum Python, an Caphiſius melior tibicen eſſet: Polyperches, inquit, imperator. Cum Romanis verò congreſſus, bis quidem victoria parta, ſed multis & amicorum & ducum amiſsis: Si vno inquit, prælio Romanos iterum vicerimus, peribimus. Siciliæ autem potiundæ ſpe fruſtratus, quum illinc ſoluiſſet, ad amicos retro conuerſus: Qualem, inquit, Romanis & Carthaginenſibus palæſtram relinquimus? Militibus verò aquilam eum appellantibus: Ecquid non debeo veſtris armis, inquit, vt velocibus alis in altum tolli? Idem quum audiſſet à quibuſdam iuuenibus ſe inter cōpotandum multis conuiciis maledictiſque laceratum, iuſsit omnes ad ſe per diē adduci. Quâmque adducti forent, primū interrogauit, an illa de ſe dixiſſent. Tum ex illis vnus: Hæc, inquit, ô rex, ſed multa plura his dixiſſemus, ſi plus vini habuiſſemus.

ANTIOCHVS, qui ſecundò aduerſus Parthos exercitum duxit, quum in venatione quadam ſtudio

perſequendi feram ab amicis & ſeruis aberraſſet, incaſam pauperiorum hominum ignotus intrauit. Ac inter cœnandum quum de rege ſermonem iniecisſet, audiuit, aliàs bonum quidem eſſe, ſed amicis flagitioſis vtentem plurima negligere, ſæpéque illa quæ ſint neceſſaria nihil curare, quòd venationis nimium eſſet ſtudioſus. At tunc quidē tacuit, ſed poſteaquam ſatellites ſimul cum die ad caſam illam venerunt, cognitus allata purpura & diademate: Nimirum, inquit, ex quo die vos ſumpſi, herí primum vera de meipſo verba audiui. Hieroſolyma verò obſidens quum Iudæi maximo illi feſto ſeptem dierum inducias petiſſent, non illas modò conceſsit, verum tauros quoque cornibus auratis inſtructos, odorū𝔮; & aromatū copiam vſque ad portas cum pōpa egit, ac victimis illorum ſacerdotibus traditis, in caſtra reuerſus eſt. Quapropter Iudæi admiratione tantæ liberalitatis ducti, ſtatim poſt feſtum ſeipſos illi dediderunt.

GRAECORVM APOPH-THEGMATA.

THemiſtocles adhuc adoleſcens in compotationibus & cum mulieribus verſabatur, ſed poſteaquam Miltiades Imperator in Marathone Barbaros debellauit, non eratThemiſtoclem deprehendere quicquā indecorè agentem. Admirantibus verò mutationē dicebat: Non ſinit me dormire torpeſceréve Miltiadis trophæum. Interrogatus autem, vtrū potius Achilles, an Homerus eſſe vellet: Tu verò, inquit, vtrum eſſe malles victor in Olympiis, an victorum præco? Xerxe autem magna cum claſſe con-

tra Græciã deſcendente, veritus ne populi princeps Epicydes, quæſtuoſus homo & timidus, imperator creatus vrbem perderet, argento perſuaſit, vt prætura abſtineret. Idem quum Adimantus prelio nauali decernere non auderet, ac Themiſtocli ad hoc Græcos inuitanti incitantique diceret, O Themiſtocles, qui in certaminibus antè inſurgunt, ſemper vincuntur: Etiam, inquit, ô Adimante, ſed ne ii quidem qui poſteriores ſunt coronantur. Verum Eurybiades quum baculum ſuſtuliſſet tanquam percuſſurus: Percute quidem, inquit, ſed audi. Eurybiadi non autem perſuadens, vt in locorum anguſtiis pugnam naualem committeret, ad Barbarũ clàm miſit monens, ne Græcos timeret fugientes. Sed poſteaquam perſuaſus ille victus eſt, quòd illic pugna nauali decertaſſet, vbi Græcis expediebat, rurſus ad ipſum miſit, hortatus, vt ad Helleſpontum quamuelociſsime recurreret: Græcos enim de ſoluendo ponte cogitare, vt Græciam ſeruans illum ſeruare videretur. Seriphius autem quidam quum in eum dixiſſet non virtute ſua, ſed propter vrbis gloriam clarum eſſe: Vera, inquit, narras: nã neque ego Seriphius ſi forem, clarus euaſiſſem, neque tu ſi Athenienſis. Antiphate autem illo pulchro antea quidem Themiſtoclem auerſante ac contemnente, ſed poſteaquam magnam adeptus eſt gloriam, accedente & adulante: O adoleſcens, inquit, ſero quidem vtrique, ſed tamen reſipuimus. Ac Simonidem verò quoddam iudicium minus iuſtum efflagitantem dixit, neque illum eſſe bõnum Poëtam poſſe, ſi præter numerum caneret, neque ſe bonũ principem, ſi præter legem iudicaret.

Filium autem qui matri in deliciis erat, plurimum Græcorum omnium poſſe colligebat. Nam Græcorum imperio Athenienſes potiri aiebat, ſe Atheniēſium, ſui matrem illius, at illum matris. Idem quum ex iis qui filiam ſuam vxorem petebant, diuiti probum prætuliſſet: Virum dicebat ſe malle pecuniarū indigentem, quâm pecunias viri. Prædium autem vendens proclamari iuſsit, bonum quoque vicinum habere. Athenienſibus verò eum vituperantibus: Quid tumultuamini, inquit, ab iiſdem beneficio ſæpius affecti? Ac platanis quidem ſe ſimilem eſſe dicebat, ad quas tempeſtate deprehenſi confugiūt, ſed adueniente ſerenitate illas prætereuntes vellicant atque diſcerpunt, necnon conuiciis proſequuntur. Eretrienſes autem irridens aiebat, gladium quidem ſicut Teuthidas habere, ſed cor non habere: Poſteaquam verò Athenis primum, deinde ex Græcia quoque pulſus fuit, quum ad Perſarum regem aſcēdiſſet, ac loqui iuſſus eſſet, orationem variis pictiſque ſtragulis ſimilem eſſe dixit: Vt enim illam, ſi hanc extentam oſtentare imagines & figuras, contractam verò occultare atque delere. Itaque & annum petiit, quo Perſica lingua percepta, per ſeipſum, & nō per alium cum rege ipſo colloqui poſſet. Multis autem muneribus à rege honeſtatus, & cito locupletatus, ad ſeruos: O pueri, inquit, perditi eramus, niſi periſſemus.

MYRONIDES aduerſus Bœotios exercitum ducens, nuntiauit Athenienſibus egrediendum eſſe. Sed quum hora inſtaret, ac turmarum præfecti dicerent, omnes nondum adeſſe: Adſunt, inquit, qui

ſunt pugnaturi. Vſuſque illis propmptis hoſtes ſuperauit.

ARISTIDES, cognoměto Iuſtus, opinione ſua Rempublicam ſemper adminiſtrabat, ſodalitatéſq; fugiebat, veluti potentia ex amicis parta ad iniquè agendum inſtigante. Sed quū Athenienſes in ipſum teſtaceis ſuffragiis ex vrbe pellendum concitati forent, ac illiteratus homo & aggreſtis teſtẽ gerens ad ipſum acceſsiſſet, rogans vt nomen Ariſtidis in teſta ipſa deſcriberet: Cognoſcis nẽpe Ariſtidem inquit. Et quum homo dixiſſet, ſe quidem non cognoſcere, ſed Iuſti cognomen moleſtè ferre, tacens nomen teſtæ inſcripſit ac reddidit. Cum Themiſtocle autẽ cui inimicus erat, orator miſſus: Viſne, inquit, ô Themiſtocles, in finibus inimicitias relinquamus? Nam ſi videbitur, quum reuerſi fuerimus, illas reſumemus. Quum vero tributa Græcis ſtatuiſſet, tanto pauperior rediit, quantum in ipſam peregrinationẽ impendit. Sed quum ij verſus, quos Aeſchylus de Amphiarao fecerat, in theatro canerentur:

Nam vult vir eſſe, non videri, hic optimus,
Qui mentis altæ fructiferam ſulcans ſegetem,
Conſulta callens germinat grauiſſima,

omnes in Ariſtidem oculos coniecerunt.

PERICLES quotieſcunque exercitus dux creatus eſſet, paludamentum aſſumens hæc ſibiipſi dicebat: Pericles animaduerte, liberis es imperaturus & Græcis, & Atheniẽſibus. Iubebat autem Athenienſes Aeginam tollere, tanquam Pyræi lippitudinem. Ad amicum vero quendam teſtimonium falſum, cui & iuſiurandum ineſſet, rogantem:

Vſque ad aras, inquit, mihi amico eſſe licet. Idem moriturus quum eſſet, ſeipſum beatum eſſe aiebat, quod Athenienſium nemo ſua cauſa pullam veſtem induiſſet.

ALCIBIADES adhuc puer, quum in palæſtra eo captu comprehenſus eſſet, quem effugere nequiret, momordit colluctantis manum. Sed quum ille dixiſſet, mordes vt fœminæ: Minime, inquit, ſed vt leones. Habens autem quampulcherrimum canem, quem ſeptem millibus drachmarum emerat, caudam illi recidit, vt Athenienſes, inquit, hoc de me loquantur, & aliud nihil curioſius inueſtigent. Idem ad literarum ludum quum acceſſiſſet, Iliada poſtulauit. At magiſtro ſe nihil Homeri habere dicente, illi incuſſo pugno receſsit. Ad Periclis autem fores quum veniſſet, audiens illum non eſſe ocioſum, ſed conſiderare, quonam modo Athenienſibus rationes reddat: Non melius erat, inquit, conſiderare, quo modo non reddat? Quum autem ad iudicium capitale ab Athenienſibus è Sicilia vocaretur, ſeipſum abſcondit, quòd diceret eum ſtultum eſſe, qui accuſatus quum liceat fugere, quærat abſolui & liberari. Sed quum quidam dixiſſet: Non credis patriæ de teipſo iudicium? Ego quidem, ait, ne matri quidem, ne fortè ignorans pro calculo albo nigrum ferat. Idem quum audiſſet, ſe cum ſociis morti adiudicatum eſſe: At, inquit, declarabimus ipſis nos viuere. Itaque ad Lacedæmonios profectus Deceliçum in Athenienſes bellum excitauit.

LAMACHVS quendam turmæ ducem in erro-

rem lapſum obiurgabat, qui quum dixiſſet, ſe poſtea nunquam id eſſe facturum: Atqui nō eſt in bello, inquit, bis peccare.

IPHICRATES quum ſutoris filius eſſe putaretur, omnibus quidem contemptui erat, ſed in pretio tunc primum eſſe cœpit, quum vulneratus hoſtem ſimul cum armis correptum in triremem ſuā viuentem tranſtulit. Cæterum in amico & ſocio loco caſtra ponens, & vallum iaciens, & foſſam diligenter circunducens, ad eum qui dixerat, quid enim timemus? turpiſsimam quidem eſſe dixit imperatoris vocem: Non expectaram. Aciem vero contra Barbaros inſtruens, ſe vereri aiebat, ne Iphicratē ignorent, qui alios ſtupefaciat hoſtes. Idem iudicium capitis ſubire coactus, ad calumniatorem dixit: Quid facis ô homo, qui bello vrbem circunſtante, de me, & non mecum ſuadeas conſultare? In Harmodium vero, Harmodij illius priſci abnepotem, in generis ignobilitatem conuicia ſibi ingerentem dixit: Meū quidem genus à me incipit, ſed tuum in te deſinit. Oratore autem quodam ipſum in concione interrogante: Quis tu es, qui tantopere ſuperbis? eques an ſagitarius? an pedes? an ſcutifer? Nullus horum, inquit, ſed qui omnibus his imperare ſciam.

TIMOTHEVS exiſtimabatur fortunatus eſſe imperator, ac idcirco ei quidam inuidentes pingebant vrbes in naſſam illi dormienti vltro ingrediētes. Timotheus igitur aiebat: Si tātas vrbes dormiēs capio, quid me facturum putetis expergefactum? Quodam autem ex temerariis imperatoribus vul-

nus Athenienſibus oſtentante: At me,inquit, quum veſter eſſem contra Samios imperator,puduit catapultæ telum prope me cecidiſſe. Oratoribus vero Charetem extollentibus,dignumque eſſe Athenienſium imperatorem cenſentibus: Non imperatorem, Timotheus inquit, ſed qui ſtrata imperatori ferat.

CHABRIAS eos dictitabat optimos eſſe Imperatores,qui hoſtium res quamoptimè noſſent. Proditionis autē vnà cum Iphicrate accuſatus, ab Iphicrate ipſo reprebendebatur,quod de vita periclitás & in gymnpſium iret, & hora cōſueta pranderet: Ergo ſi quid Athenienſes,Chabrias inquit,de nobis ſtatuerint,te quidem ſqualidum & ieiunum, me vero pranſum & perunctum necabunt. Dictitare etiā ſolebat, formidabiliorem eſſe ceruorum exercitum duce leone,quàm leonum ceruo imperante. Athenienſes vero in Philippum ipſo concitante, quidam è concione ſucclamauit: Bellum inuehes: Etiā per Iouem,inquit, & nigra veſtimenta, & publicas funerum elationes, & funebres orationes, ſi liberi ſumus victuri,neque Macedonum imperata facturi.

PYTHEAS quum adhuc eſſet adoleſcens,in cōcionem proceſsit, iis contradicturus decretis, quæ de Alexandro ſcribebantur. Sed quum quidam dixiſſet:Tu quum adeo iuuenis ſis, de tantis rebus audes loqui?Atqui Alexander,inquit, quem decernitis Deum,me iunior eſt.

PHOCION Athenienſis neque ridens, neque lachrymans ab vllo vnquam eſt viſus. Sed quū quidam in concione dixiſſet,Conſideranti ſimilis vide-

ris ô Phocion: Rectè,inquit,hoc coniectas:nam conſidero, ſi quid eorum quæ ſum apud Athenienſes dicturus,omittere ac recidere poſsim.Quum autem oraculum Athenienſibus datum eſſet, vnum in vrbe eſſe qui ſententiis omnium aduerſaretur, Athenienſeſque quiſnam eſſet,quærendum eſſe iuberēt, Phocion ſe cum eſſe profeſſus eſt.Nam ſoli ſibi nihil eorum placere quæ vulgus & ageret & diceret. Quum vero apud populum ſententiam dicens aliquando approbaretur,viderētque omnes pariter orationi ſuæ aſſentientes,ad amicos conuerſus:Num quid mali,inquit,forſitan imprudens dixi?Cæterum Athenienſibus collocationes pecunię ad ſacrificium quoddam petentibus,quum alij quidem conferrēt, ſæpe & ipſe rogatus: Erubeſcerem, inquit,ſi vobis darem: huic autem non redderem, ſimul indicans fœneratorem. Quum vero Demoſthenes orator dixiſſet:te Athenienſes ſi inſanierint necabunt:Te verò,inquit,per Iouem,ſi reſipuerint. Sed quum Ariſtogiton condemnatus in carcere moriturus eſſet, rogaretque Phocionem, vt ad ſe veniret, amicique ipſum ad improbum hominem ire non permitterēt: Et vbinam, inquit, Ariſtogitonem quiſpiam iucundius alloquatur?Byzantiis verô quum Athenienſes iraſcerentur, quòd Charetem non admiſiſſent in vrbem cum copiis auxilio ſibi miſſum aduerſus Philippum, dixiſſetque Phocion oportere non ſociis iraſci diffidentibus, ſed imperatoribus fide carentibus,imperator ipſe fuit delectus. Qui à Byzātiis quidem admiſſus, effecit vt re infecta Philippus abiret. Idem quum Alexander centum ipſi talenta

dono miſiſſet, eos qui attulerant intertogauit: cur nam quum multi alii ſint Athenienſes, mihi ſoli hæc donat Alexander? Illis autem reſpondentibus: quòd ſolum te bonum eſſe probumq́ue exiſtimat: Igitur me, inquit, talem & videri & eſſe permittat. Alexandro autem triremes ab Athenienſibus petente, quum populus nominatim Phocionem prodire, atque ſententiam dicere iuberet, poſteaquam ſurrexit: Conſulo igitur vobis, inquit, vt vel armis vincatis, vel victoribus amici ſitis. Sed quum de morte Alexandri verba iactarentur, oratoreſq́ue è veſtigio in ſuggeſtum proſilirent, neque morari, ſed quamprimum bellum gerere ſuaderent, Phocion differendum ac iuſtè decernendum eſſe cenſebat. Si nanque, aiebat, hodie mortuus eſt, cras quoque & ſemper mortuus erit. Verum Leoſthene ciuitatem in bellum iniiciente, quòd illam noſſet ſpe præclara ad nomen libertatis imperiiſq́ue elatam, illius verba cupreſsis ſimilia eſſe dicebat: Nam pulchræ & ſublimes quum ſint, fructum non habent. Sed prima quum ad vota ſucceſsiſſent, ac ciuitas ob nūties rerum bene geſtarum diis ſupplicaret, interrogatus an ea ſic geſta eſſe vellet: hæc quidem eſſe geſta inquit, illa verò conſultata. Cæterum Macedonibus Atticam ingreſsis, maritimámque deprædantibus, eduxit iuuentutem: & quum multi ad ipſum cō currerent, hortantes vt collem occuparet, aciemq́ue illic inſtrueret: O Hercules, inquit, quàm multos video imperatores, milites autem paucos. Sic tamen congreſſus vicit, ac Nicionem Macedonum

ducem interemit. Verum haud multo poſt Atheniēſes bello ſuperati, præſidium Antipatri admiſerunt. Quum vero Menillus præſidij princeps Phocioni pecunias dono daret, indignatus dixit, neque illum Alexandro meliorem eſſe, & cauſam qua nūc accipiat, quum tunc non acceperit, peiorem eſſe. Ac Antipater quidem aiebat, ſe ex duobus amicis quos Athenis haberet, neque Phocionem perſuaſiſſe vt acciperet, neque Demadem ſatiaſſe quū daret. Antipater vero quum ipſum rogaret, vt neſcio quid iniuſti faceret: non potes, inquit, ô Antipater, Phocione & amico & aſſentatore vti. Sed poſt Antipatri mortem quum Athenienſes democratiam renouaſſent, Phocion cum amicis in cōcione morti fuit adiudicatus. Alij igitur flentes quidem ducebantur, Phocioni vero qui cum ſilentio procedebat, quidam ex inimicis obuiam factus in os expuit. Tum ipſe ad magiſtratus reſpiciens: Non aliquis iſtum, ait, indecorè ſe gerētem coërcebit? Quum autem vnus eorū qui cum ipſo erant morituri, lamentaretur, atque indignaretur: non amas, inquit, ô Euippe, cum Phocione mori? Sed quum cicutę calix iam allatus eſſet: interrogatus, num quid ad filium diceret: Ego tibi, inquit, mando rogoque, nequid Athenienſibus harū rerum memoria iraſcaris.

PISISTRATVS Athenienſium tyrannus, quū ex amicis quidam ab ipſo defeciſſent, ac Phylen occupaſſent, ad illos venit ſtratum colligatum ipſe portans. Sed illis interrogantibus quid vellet: ſi vobis, inquit, perſuaſero, vt abducam: ſin minus, vt vobiſcum maneam: propter hoc enim cum ſarcinis veni.

veni. Calumniata vero apud ipſum matre, quòd adoleſcentem quendam adamaret, qui cum timente ac multum renuente clàm cõſuetudinem haberet, vocauit ad cœnam adoleſcentem, cœnatumq́ue interrogauit, quomodo fuiſſet exceptus. Illo autem opipare dicente: Talia, inquit, quotidie tibi erunt, ſi matri meæ rem gratam feceris. Thraſibulus vero ipſius filiam amans, quum obuiam factus oſculatus foret, ac ipſe in illum ab vxore concitaretur: Si qui nos amant, inquit, odio proſequemur, quid iis qui oderunt faciemus? Ac Thraſibulo quidem virginem dedit vxorem. Comeſſatores autẽ quidam in ipſius vxorem quum incidiſſent, multaq́ue laſciuè ac petulanter & feciſſent & dixiſſent, ac poſtridie Piſiſtratum flentes deprecarentur, vt ſibi ignoſceret: Vos quidem, inquit, vt modeſti ſitis curate: ſed vxor mea prorſus domo nuſquam heri profecta eſt. Idem rogantibus filiis, quum ipſe aliam ducturus eſſet vxorem, nunquid ſe accuſaret: Minimè quidem, ait, ſed laudo voloq́ue & alios mihi tales filios naſci.

DEMETRIVS Phalereus Ptolemæũ regem admonebat, vt cõſcriptos de regno imperioq́ue libros compararet atque lectitaret: Nam quæ amici non audent reges monere, ea in libris deſcripta eſſe.

LYCVRGVS Lacedæmonius ciues nutriendę comæ aſſuefecit, quòd diceret pulchros quidem coma fieri decentiores: deformes autẽ formidabiliores. Ad eum verò, qui ad Democratiam in vrbe conſtituendam hortabatur, Tu igitur primus, inquit, in domo tua ſtatue Democratiam. Cæterum domos humiles ſerra tantum & ſecuri ſtruere iubebat. Pude-

re nanque in humiles caſas pocula lectoſque ac mẽ ſas pretioſas inferre. Pugnis autem & pancratio certare prohibuit, vt ne ludentes quidem defatigari conſueſcerent. Sępius quoque aduerſus eoſdem militare vetuit, ne hoſtes efficerentur bellicoſiores. Quare vulnerato poſtea Ageſilao Antalcidas dixit, præclaræ diſciplinæ præmia ipſum à Thebanis accipere, qui illos bellum inuitos gerere docuiſſet.

CHARILLVS rex interrogatus, cur tam paucas leges Lycurgus tuliſſet, reſpondit, eos qui paucis verbis vtantur, haudquaquam multis legibus indigere. Helotum verò quidam quum audacius aſperiuſque ſe cum illo gereret: per deos, inquit, te interfeciſſem, niſi iratus eſſem. Ad eũ autem qui percontatus eſt, cur comã Lacedęmonij geſtẽt: Quia ex omnibus, inquit, ornatibus hic eſt minimè ſumptuoſus.

TELECLVS rex ad fratrem ciues criminantẽ, quòd aſperius ſecum quàm cum illo ſe gererent: Tu nanque ait, iniurias pati neſcis.

THEOPOMPVS in quadam vrbe ad eum qui ſibi murum oſtentabat, & interrogabat, num pulcher & altus videretur: Minimè, ſi mulierum eſt, inquit.

ARCHIDAMVS in Peloponneſiaco bello rogantibus ſociis, vt ſibi tributa determinarentur, reſpondit bellum non paſci determinatis.

BRASIDAS quum in caricis murem cepiſſet, morſus dimiſit. Deinde ad eos qui aderãt: Nihil eſt, inquit, tam paruum, quod ſe non ſeruet, dum audeat vlciſci aggredientes. Sed in pugna per ſcutum iacu-

lo percuſſus, quum è vulnere haſtā extraxiſſet, illa ipſa hoſtem vulneratū interemit. Sed rogatus quomodo vulneratus fuiſſet: Scuto, inquit, me prodente. Poſteaquam verò liberatis iis Græcis, qui in Thracia erant, cecidit, legati Lacedæmonem miſsi, ad Braſidæ quoque ipſius matrem acceſſerunt. Quę primū quidem eos interrogauit, an bene Braſidas obiſſet. Ac laudantibus quidem illum Thracibus, dicentibuſque, nullum alium talem fore: Ignoratis, inquit, ô hoſpites: nam Braſidas quidem fortis erat, ſed Lacedæmon multos habet illo fortiores.

AGIS rex dictitabat, Lacedæmonios interrogare non quot ſunt, ſed vbi ſunt hoſtes. Apud Mantineam verò dum pugnare cum hoſtibus, qui plures erant, prohiberetur: neceſſe eſt, inquit, cum multis pugnare, qui multis velit imperare. Quum autem Elei laudarētur, quòd in Olympiis præclarè ſe gererēt: Quid mirū, inquit, faciunt, ſi quarto quoque anno per vnum diem iuſtitia vtuntur? Sed illis in laudādo perſeuerantibus: Quid mirandum, inquit, ſi in re bona bene vtuntur iuſtitia? In hominem vero improbum ſæpe interrogātem, quis Spartiata optimus eſſet: qui tu diſsimillimus eſt, inquit. Sed alio interrogante, quot eſſent Lacedæmonij: Quot, inquit, ad malos arcendos ſatis ſunt. Quum autem ab alio idem quęreretur: Multi, inquit, tibi videbuntur, ſi pugnantes ipſos ſpectaueris.

LYSANDER veſtes precioſas, quas Dionyſius Siciliæ tyrannus ſuis filiabus miſerat, non accepit, quòd diceret ſe vereri, ne illis iudutæ deformiores viderentur. In eos autem à quibus vituperabatur,

vt Hercule indignus, quòd dolo pleraque ageret, dicebat: Quò leonina pellis non peruenit, vulpinam eſſe aſſuendam. Sed aduerſus Argiuos, qui iuſtiora quàm Lacedæmonij de quo contendebant loco, dicere videbantur, diſtricto gladio inquit: Qui huius eſt dominus, optimè de finibus diſſerit. Lacedæmonios veró Corinthiorum murum ſegnius oppugnare animaduertens, quum leporem è foſſa exilictem vidiſſet: Eos, inquit, timetis hoſtes, quorum inertia lepores in muris dormiunt? Quum autem Megarenſis quidam in communi conuentu aduerſus ipſum dicendi licentia vſus eſſet: Tua, inquit, verba ciuitatis egent.

AGESILAVS dictitabat eos qui Aſiam incolerent, liberos quidem eſſe malos, bonos autem ſeruos. Sed aſſuetis illis regem Perſarum magnum appellare: Ecquid ille inquit, me eſt maior, niſi & iuſtior, & modeſtior? De formidine verò atque iuſtitia percontatus, vtra ſit melior: nihil, inquit, fortitudine indigeremus, ſi omnes iuſti eſſemus. Noctu autem quum è terra hoſtili repente caſtra moturus eſſet, videns puerum quem amabat lachrymantem propter imbecillitatem relinqui: Difficile eſt, inquit, ſimul & misereri & ſapere. Menecrates verò cognomento Iupiter, quum ad ipſum epiſtolam ita ſcripſiſſet: Menecrates Iupiter regi Ageſilao felicitatem, reſcripſit: Rex Ageſilaus Menecrati ſanitatem. Lacedæmonij autem quum Athenienſes ac ſocios apud Corinthum debellaſſent, audita cadauerum hoſtilium multitudine: Heu miſeram, inquit, Græciam, quæ tot in ſeipſam viros perdidit, quot ſatis eſſent

ad Barbaros omnes debellandos. Oraculum verò quod volebat quum à Ioue in Olympia accepiſſet, Ephoris iubentibus, vt Pythium quoque de iiſdem cōſuleret, Delphos profectus deum rogauit, an quæ patri, eadem ipſi quoque viderentur. Quendam autem ex amicis ab Icarieo Care petēs, ad eum ita ſcripſit: Nicias ſi te iniuria non afficit, dimitte: ſi iniuſtè agit, mihi dimitte: omnino autem dimitte. Idem ad eum audiendum inuitatus, qui luſciniæ vocem imitabatur: ipſam, inquit, ſæpe audiui. Poſt Leuctricam verò pugnam Ephori animaduertentes vrbem viris vacuam eſſe, quòd lex iuberet omnes eos qui territi fugiſſent, ignominioſos eſſe, volebant infamiæ notam ſoluere, proptereaque legiſlatorem Ageſilaum declararunt. Is autem quum in medium prodiſſet, cenſuit leges poſtridie ratas fore. Aegyptiorum autem regi auxilio miſſus, vnà cum eo ab hoſtibus obſidebatur, quum multò plures hoſtes ipſi forent, caſtriſque foſſam circunducerent. Sed quũ rex erumpere ac dimicare iuſsiſſet: Hoſtes, inquit, volentes nobis eſſe pares, impediendi non ſunt. Et quum ſpatij parum adhuc ſupereſſet ad foſſam coniungendam, in eo quod relictum erat, ſpatio acie instructa, quum totidem vtrinque pugnarent, victores euaſerunt. Idem moriens amicoſ nullam ſibi neque fictam, neque pictam imaginem ponere iuſſit: Si quod enim opus, inquit, bonum feci, hoc meũ monumentum erit: ſin nullum, ne omnes quidem ſtatuæ.

ARCHIDAMVS Ageſilai filius, quum catapultæ iaculum tunc primum ex Sicilia adue-

ctum vidiſſet, exclamauit: O Hercules, viri perit virtus.

AGIS iunior Demade dicente, Laconicos enſes propter breuitatem à præſtigiatoribus deuorari: Atqui Lacedæmonii, inquit, his ipſis enſibus hoſtes aſſequuntur. Quum autem Ephori milites proditori committi iuberent: Alieni, inquit, ei fidem habere non debent, qui ſuorum proditor fuerit.

CLEOMENES ei qui ſe gallos, qui pugnando interirent, ipſi daturum pollicebatur: Minimè, inquit, iſtis egeo, ſed iis potius qui pugnando interficiant.

PÆDARETVS inter trecentos non delectus, qui in ciuitate quidem ordine primus erat honor, hilaris ac ridens abibat, ſe gaudere dicens, ſi trecentos Sparta haberet ciues ſe meliores.

DAMONIDAS in vltimum chori ordinē à chori magiſtro collocatus: Euge, inquit, excogitaſti, quo modo hic quoque in honore ſit locus.

NICOSTRATVS Argiuorum imperator multis pecuniis & nuptiis Lacenæ quam vellet, præter regias oblatis, ad prodendum quendam locum ab Archidamo exhortatus, reſpondit Archidamum ab Hercule genus non ducere: Herculem enim circūeuntem malos pœna affeciſſe, Archidamū vero eos qui ſunt probi, malos efficere.

EVDEMONIDAS quum in Academia Xenocratem vidiſſet iam ſeniorem cum diſcipulis philoſophantem, audiſſetque virtutem ab ipſo inquiri: Quando, inquit, illa vtetur? Rurſus quum alium audiſſet philoſophum differentem, quod ſolus ſa-

piens eſt bonus imperator: Sermo quidem admirãdus eſt, inquit: ſed qui loquitur, nunquam tubæ ſonitu fuit excitatus.

ANTIOCHVS quum Ephorus eſſet, poſteaquã accepit agrum Meſſeniis à Philippo datum, interrogauit, num etiam illis de agro pugnãtibus, vt vincerent dediſſet.

ANTALCIDAS in Athenienſem, qui Lacedæmonios imperitos vocabat: Soli videlicet nos, inquit, nihil mali à vobis didicimus. Sed quum alius Athenienſis in ipſum dixiſſet: At enim ſæpe vos à Cephiſo fugauimus: Nos vero, inquit, nunquam vos ab Eurota. Rhetore autem Herculis laudationem lecturo: Quis nempe illum vituperat? inquit.

EPAMINONDA Thebano exercitum ducente nunquam Panicus & repentinus terror in caſtra incidit. Dicebat autem, in acie mori pulcherrimum eſſe. Armatorum vero corpus non ſolum athleticè, ſed etiam miliariter exercitatum eſſe oportere cenſebat. Eoq́ue corpulentis infenſus erat, ac talem quendam exercitu expulit dicens: Vix tribus quatuôrve ſcutis ventrem illius tegi poſſe, propter quem ne ſua quidem pudenda vnquam vidiſſet. Sic autem frugalis in victu erat, vt à vicino ad cœnam inuitatus, quum bellariorum opſoniorumq́ue, ac vnguentorum apparatum inueniſſet, è veſtigio abierit dicens: Ego te ſacrificare, non laſciuire putabam. Quum vero coquus dierum quorũdam impenſæ rationem collegis redderet, nimium olei ſumptum duntaxat ægrè tulit.

Sed collegis admirantibus, impenſam quidem ſibi non eſſe moleſtam dixit, ſed ſi tātum olei intra corpus ille excepiſſet. Quum autem feſtum diem vrbs celebraret, ac omnes computationibus & ſodalitatibus dediti eſſent, familiarium cuidam ſqualidus & cogitabundus inter ambulandum occurrit. Ac illo mirante atque percontante, curnam ſolus ita affectus circumiret: Vt vobis, inquit, omnibus ebrietati ac deſidiæ liceat indulgere. Hominem verò nequam qui mediocre quoddam ſcelus admiſerat, Pelopidæ quidem roganti non dimiſit, ſed amicę ſup plicanti conceſsit, dicens ſcorta decere, non imperatores eiuſmodi accipere dona. Quum verò Lacedæmonii copias educerent, oraculaque Thebanis ferrentur, alia quidem eos victum iri, alia victores fore ſignificantia, hæc ad dexteram tribunalis partem, illa ad ſiniſtram poni iuſsit, omnibuſque ita poſitis ſurrexit, & dixit: Si imperatoribus quidem parere volueritis, ac ſimul iuuadere hoſtes, hæc vobis ſunt oracula, indicans meliora: Sin autem aduer ſus pericula timidi fueritis, illa reſpiciēs ad peiora. Idē cōtra hoſtes exercitū educēs, tonitru facto, ac iis qui circa ipſum erāt interrogātibus, quid deū ſignificare putaret, attonitos eſſe hoſtes dixit: quippe qui quum talia adſint loca, in talibus caſtrametentur. Suauiſsimum ac omniū bene fortiterque ſibi geſtorū illud eſſe dicebat, quòd ſuis adhuc viuis parentibus apud Leuctra Lacedęmonios ſuperaſſet. Cęterū poſtridie illius pugnæ quum alio tēpore ſolitus eſſet vncto corpore, ſerenoq; vultu in publicū prodire, ſqualidus & humilis, ac ſordidus proceſsit. Inter-

rogantibus igitur amicis, num quid ſibi triſte acci-diſſet:nihil,inquit: ſed heri ſenſi me animo fuiſſe q̃ par ſit elatiore:quocirca heſternæ lętitiæ intẽperã tiam hodierna triſtitia caſtigo. Quum autem Spartiatas ſuam calamitatem abſcõdere ſenſiſſet, volens illius magnitunidem declarare,nõ ſimul omnes,ſed ſingulas ciuitates cadauera colligere permiſit. Itaque plura quàm mille Lacedæmoniorum cadauera fuere numerata. Iaſon verò Theſſalorum princeps quum ſocius Thebas veniſſet, ac duo millia aureorum Epaminõdæ vehementer indigenti miſiſſet,aurum quidem non accepit,ſed quum primũ Iaſonem vidit:Iniuſtis,inquit,manibus imperas. Ac quinquaginta drachmis à quodam ciuium acceptis exercitus viatico in Peloponneſum irrupit. Rurſus quum rex Perſarum tria Daricorum millia ei miſiſſet,Diomedontem aſpere obiurgauit,quôd tantam nauigationem nauigaſſet,vt corrumperet Epaminondam.Sed regi renuntiari iuſsit,ſi quæ Thebanis conferãt ſentiat,gratis amicum Epaminondam eſſe habiturum: ſin quæ minus vtilia ſint,hoſtem. Argiui autem quũ Thebanorum ſocii eſſent, Athenienſiumq́ue legati in Arcadiã profecti vtroſque accuſarent, atque Calliſtratus orator Oedipum & Oreſtem ciuitatibus exprob raret:Confitemur,inquit Epaminõdas,& apud nos patricidam fuiſſe,&apud Argiuos matricidam. Sed qui iſta perpetrarunt nos quidem expulimus,Athenienſes verò ſuſceperunt.In Spartiatas autẽ, qui multis & magnis in rebus Thebanos accuſauerant: Hi nempe vos, inquit,à breuiloquio deſiſtere coëgerunt. Sed poſteaquam Alexandrum Pheræorũ tyran

num,Thebanorum hoſtem Athenienſes ſibi amicum effecerunt & ſociũ, qui promittebat ſe venalem carnis libram ipſis ſemiobolo præbiturum: At nos, Epaminondas inquit, Athenienſibus ligna gratis ad illas carnes coquendas præſtabimus: Nam niſi quieuerint, eorum agrum ſuccidemus. Bœotios autem ocio diſſolutos volens in armis ſemper continere, quum electus eſſet imperator, admonens dicebat: Adhuc conſilio polletis Thebani: nam ſi ego ſum imperator, vobis eſt militandum. Ac regionem ſupinam & patentem belli orcheſtram appellabat, quòd illam obtinere non poſſent, niſi manum in ſcuti loro habeant. Chabrias verò quum prope Corinthum perquam paucos Thebanorum quoſdam auidius ſub muris pugnantes interfeciſſet, ac trophæum erexiſſet, Epaminondas irridens: Hic decebat, inquit, non trophæum, ſed Hæcateſium erexiſſe. Nam humilia Hecate ſacella in triuiis ante portas dedicabant. Quum autem quidam nunciaſſet, exercitum nouis ornatum arma in Peloponneſum ab Athenienſibus miſſum: Quid igitur, inquit, Antigenidas gemit, quum Tellen nouas tibias habeat? Tellen verò peſsimus quidam erat tibicen, vt Antigenidas optimus. Idem quum accepiſſet, ſcutiferum multas ab homine captiuo pecunias ſumpſiſſe: Redde, inquit, mihi quidem ſcutum, tibi verò ipſi patrique cauponam redime, in qua reliquum temporis viuas: neque enim poſthac te periculis itidem exponere voles: quippe qui è diuitibus & beatis vnus ſis factus. Interrogatus autem, vtrum ſe meliorem duceret imperatorem, an Chabriam, an Iphi-

cratem: Difficile id eſt, inquit, donec viuimus, iudicare. Poſteaquam verò ex Laconica reuerſus capitis cauſam cum collegis dicere coactus eſt, quòd menſes quatuor imperium Bœotiæ contra legem retinuiſſet, collegas quidem in ſeipſum crimen remouere iuſsit, tanquam vi coactos, ipſe autem ſe dixit non habere verba rebus meliora. Sed ſi quid omnino apud iudices dicendum eſset, cenſere ſe, ſi ab ipſis necandus iudicetur, vt columnæ condemnationem inſcribant, quo Græci omnes ſciant, Thebanos vel nolẽtes ab Epaminõda fuiſſe coactos igne Laconicã deuaſtare, que per quingentos annos nũꝗ antea fuerat deprædata: & Meſenen cõponere, ꝗ triginta & ducẽtos annos ſeditionibus vexata ſit: & cõciliare inter ſe, ac in vnũ Arcades redigere, Græciſque reſtituere libertatẽ: nã hæc in illo imperio fuerãt geſta. Quare multo cũ riſu iudices egreſsi ſunt, quũ ne ſuffragia quidẽ in illũ ſumpſiſsent. Cæterũ in vltima vulneratus pugna, & in tentoriũ relatus vocabat Daiphantũ, & poſt eũ Hyolidam. Quos viros quũ periiſse audiſset, bellũ cũ hoſtibus diſsolui iuſſit, in quibus imperator non eſset. Ac res verba eius, qui optime ciues noſset, comprobauit.

PELOPIDAS Epaminondæ in prætura collega, dicentibus amicis, pecuniæ collectionem rem valde neceſsariam ab ipſo nihil curari: Per Iouem, inquit, huic Nicomedi, hominem claudum ac mutilatum indicant. Sed vxore ipſum ad pugnam exeuntem rogante, vt ſe cuſtodiret, alios dixit hoc eſse monendos: ducem verò & imperatorem, vt ciues conſeruet. Quum autem quidam è militibus dixiſset: In hoſtes incidimus: Cur magis, inquit,

quam illi in nos? Cæterum ab Alexandro Pheræorum tyranno fractis fœderibus quum captus & ligatus malè ei diceret, atque ille ſubieciſſet: mori properas: Etiam per Iouem, inquit, vt magis in te excandeſcant Thebani, citiuſq́ue perdaris. Thebe verò, tyranni vxor, ad Pelopidam egreſſa quam ſe mirari dixiſſet, quòd ligatus tam hilaris eſſet, magis dixit ſe illam mirari, quòd non ligata toleret Alexandrum. Sed ab Epaminonda liberatus, dicebat ſe gratiã Alexandro habere: Nam ſeipſum expertum eſſe, non ad bellum modò, verum ad mortem quoque audacter habere.

ROMANORVM APOPHTHEGMATA.

MArcus Curius à quibuſdam criminatus, quòd agri bello parti exiguam cuique partem diſtribuiſſet, ac magnam publicam feciſſet, precatus eſt, neminem è Romanorum numero fieri, qui quod agri ad alendum ſatis foret, parum putaret. Samnites verò ab ipſo debellati quum ad eũ veniſſent aurum dono daturi, in olla fortè rapula coquebat. Samnitibus itaque reſpōdit, & auro nihil tale prandium indigere, & ſibi melius eſſe, quàm habere, aurum poſsidentibus imperare.

CAIVS Fabricius audiens Romanos à Pyrrho victos, ad Labienum conuerſus: Pyrrhus, inquit, non Epirotæ Romanos vicerunt. Ad redimendos autem captiuos ad Pyrrhum profectus, quum auri multum Pyrrhus ipſi daret, nihil accepit. Poſtridie verò maximum elephantem Pyrrhus ipſe inſtrui iuſsit, qui Fabricio ignoranti poſt terga maximo cum ſtridore

vocem repente emiſit. Quo quidem facto, cõuerſus Fabricius & ridẽs: Me, inquit, neque aurum heri, neque hodie bellua ſtupefecit. Sed Pyrrho ipſum rogante, vt ſecum eſſet, ac poſt ſe primum locum haberet: Ne hoc quidem tibi expedit, inquit: nam ſi Epirotæ noſtrum vtrunque nouerint, magis á me regi quàm abs te volent. Fabricio autem Conſulatum gerenti Pyrrhi medicus epiſtolam miſit, qua pollicebatur, ſe Pyrrhum veneno, ſi iuſſerit, necaturũ. Sed eam Fabricius epiſtolam remiſit ad Pyrrhum, animaduertére iubens, quàm malus & amicorum eſſet iudex, & hoſtiũ. Poſteaquã verò Pyrrhus inſidiis deprehenſis medicũ quidẽ ſuſpẽdit, Fabriciòque captiuos abſque redẽmptionis precio reddidit, gratis Fabricius nõ accepit, ſed totidem illi reſtituit, ne mercedẽ recepiſſe videretur: Neque enim inſidias Pyrrhi gratia indicaſſe, ſed ne viderentur Romani dolo necare, perinde atque ſi apertè non poſſent.

FABIVS Maximus cum Annibale pugnare nolens, ſed tempore illius exercitum & pecuniarum & annonæ indigentem diſſoluere quærens, per aſpera & mõtoſa loca perſequebatur, ſeſe illi ſubinde opponens. Quòd autem vulgo derideretur, Annibaliſque pædagogus vocaretur, paruipendens ſuis conſiliis vtebatur, amiciſque dicebat: Qui deriſiones conuiciáque metuat, eum ſibi timidiorem videri, quàm qui hoſtes fugiat. Poſteaquã verò de Minutio equitum magiſtro, qui hoſtium nõnullos debellauerat, ſermo cœpit eſſe multus, tanquam digno Roma viro, magis ſe dixit ſecundum Minutii fortunam timere quàm aduerſam. Igitur paulò pòſt quum Anniba-

raſ:nam niſi tu vrbem amiſiſſes,ego nunquam recepiſſem. Idem à ſenatu iam ſenior legatus ad filium Conſulem Sueſſam miſſus, vt animaduertit neminem ex lictoribus vt equo deſcenderet fuiſſe miſſum,indignatus ſedere perſeuerauit. Sed quum iuuenis lictorem miſiſſet, ac ex quo deſcendere iuſſiſſet,alii quidem ſe auerterunt,ipſe verò quum equo deſiluiſſet, præter ætatem accurrit, & filium cõplexus:Euge,inquit,fili ſapis,intelligẽs & quibus imperes, & quanti imperii magnitudinẽ ſuſtineas.

SCIPIO maior à re militari,& Reipublicæ adminiſtratione ocium ad literarum ſtudia conuertens, dictitabat ſe quando ocioſus eſſet plura facere.Poſteaquam autem vi Carthaginem cepit, quum quidam miles virginem formoſam de multis ſelectam captiuis adduxiſſent illi tradituri:Libẽter,inquit,accepiſſem,ſi priuatus,& nõ imperator eſſem. Obſidens autem munitam foſsis profundis vrbem, in qua Veneris templum eminebat, illic edici vadimonia in tertium diem iuſsit,velut illo die in Veneris templo litigantium cauſas auditurus.Idq; vt prędixerat vrbe capta effecit.Idem à quodam in Sicilia rogatus, quare fretus contra Carthaginem traiecturus claſſem foret, indicatis illi & armatis tercentũ viris,qui ſe exercebant, & alta turri, quæ mari imminebat:nemo,inquit horum eſt,qui quum hanc aſcenderit turrim,non ſe inde,ſi iuſſero,præcipitem iaciat. Poſteaquam verò traiectis copiis & terra potitus eſt, & hoſtium caſtra combuſsit. Carthaginenſes miſſa legatione pacti ſunt, ſe elephantes nauéſque ac pecunias eſſe tradituros. Sed quum

ferre ſuffragium iuſsit. Et quum hæc dixiſſet aſcen dit,populúſque ſubſecutus, accuſatores verba facientes reliquit.

T. QVINTIVS adeò fuit ſtatim ab initio clarus,vt ante tribunatum militum ædilitatémque Cõſul fuerit deſignatus. Imperator autem contra Philippum miſſus,vt ſecum in colloquium veniret perſuaſit. Et quum Philippus obſides poſtularet, quòd diceret ipſum multóſque alios Romanis eſſe duces, ſe verò Macedonibus ſolum :Tu nempe, Quintius ait,ſolum teipſum effeciſti, quippe qui & amicos & cognatos intercmiſti. Poſteaquàm Philippum acie vicit,ſe permittere edixit,vt Græci legibus quiſque ſuis vterentur,ac liberi eſſent.Quam quidem ob libertatem quotquot Romanorum etiam Annibalis temporibus captiui facti apud Græcos ſeruiebant, drachmis quingentis redempti dono ipſi dati ſunt, qui velut liberti triumphantem illum pileati in vrbem ſubſecuti ſunt, Achæos verò de facienda contra Zacynthiorum inſulam expeditione cogitantes monuit, cauerent ne tanquam teſtudines capite extra Peloponneſum extenſo periclitarentur.Idem Antiocho rege ingentem exercitũ contra Græciam ducente,quum omnes perterriti forent,& propter multitudinem, & ꝓpter armorũ varietatẽ, huiuſmodi Acheis fecit ſermonem.Se enim quum in Chalcide apud hoſpitem cœnaret,miratum eſſe carnium varietatem copiámque dixit:hoſpitem verò affirmaſſe illas omnes ſuillas eſſe,condimentis & pręparationibus differentes. Ne igitur nos quoque regium exercitum admiremini, haſtatos & cataphra-

Liu. lib. 35 ...

ctos,& pedites, & equeſtres ſagittarios audientes, iſti omnes Syri ſunt,armis quibuſdā à ſeſe inuicem differentes. Philopœmeni autem Achæorum duci multos quidem & equites & armatos habenti, ſed pecuniis indigenti,iocabūdus dicebat, Philopœmenem & manus & crura habere,ſed ventrem non habere.Et ſanè Philopœmen natura talis erat.

C. DOMITIVS quem Scipio maior loco ſui Lucio fratri legatum dedit, in bello aduerſus Antiochum hoſtium aciem conſpicatus, præfectis hortantibus,vt è veſtigio aggrederetur:Hora,inquit,nō ſufficit,vt tot hominum milibus trucidatis, & impedimentis direptis,in caſtra redeuntes corpora curare poſsimus.Sed hoc ipſum cras,inquit,opportunè fiet.Itaque poſtridie cōgreſſus hoſtium quinquaginta milia cecidit.

P. LICINIVS Conſul à Perſeo Macedonum rege equeſtri prælio victus,milites ad duo millia octingentos amiſit,partim cæſos,partim captos.Sed poſt pugnam quum Perſeus legatos de fœderibus & pace miſiſſet,victus victorem iuſsit ſe ac ſua Romanis committere.

PAVLVS Aemilius ſecundum coſulatum petens,repulſam tulit. Sed quum bellū aduerſus Perſeum & Macedones imperatorum mollitie ac imperitia in longum duceretur, & idcirco ipſum Romani Conſulem deſignaſſent, ſe gratiam illis nullam habere dixit:Se enim non quòd imperio indigeret, ſed quia ipſi imperatore,delectum fuiſſe.Quum autem è foro domum reueniſſet,Tertiámque filiolam lachrymātem conſpicatus cauſam rogaſſet, ac puel

la reſpondiſſet: Quia nobis Perſeus mortuus eſt (catellus autẽ erat illo nomine,quem puella in delitiis habebat) Bona cum fortuna omen accipio filia,inquit.Sed quum multam in caſtris temeritatem loquacitatèmque deprehendiſſet eorum,qui & imperatoribus adhærẽt,& earum curioſi rerum ſunt, quę nihil ad ſe ſpectant,omnes quietem agere, ac ſolum gladios acuere iuſsit:ſibi nanque rerum aliarũ curam fore. Nocturnas autem excubias ſine lancea atque enſe ſeruare iubebat,vt deſperantes ſe ab hoſtibus defendere poſſe, magis aduerſus ſomnum pugnarent. Quum verò per montium vertices Macedoniam inuaſiſſet,ac inſtructos hoſtes aſpexiſſet, hortante ipſum Naſica,vt è veſtigio aggrederetur: ſi quidem tuam,inquit, agerem ætatem, ſed multa me experientia vetat aduerſus inſtructam aciem ex itinere decertare. Perſeo autem debellato, quum ob partam victoriam conuiuia exhiberet,dicebat eiuſdem peritiæ eſſe, & terribiliorem hoſtibus exercitum oſtentare,& conuiuium amicis ſuauiſsimum exhibere. Idem Perſeo ne in triumphum duceretur deprecante:in te,inquit, hoc eſt: perinde ac ſi diceret, in te facultas eſt teipſum perimendi. Quum autem pecunias in theſauris innumerabiles inueniſſet,ipſe quidem nihil accepit,ſed genero Tuberoni phialam argenteam librorum trium militiæ præmium dedit.Ac illam aiunt primùm argenteam ſupellectilem in domum Aemiliam intraſſe. Quatuor verò filios mares quũ ſuſtuliſſet,duos quidem antea in adoptionẽ aliis dederat,è duobus autẽ qui domi erant,alter 14.annos natus quinto ante

triumphum die mortuus eſt,alter quinto poſt triumphum duodecimũ agens annũ.Sed quũ in publicum prodiſſet,populuſq́ue dolorem ac mœrorem pr̨ ſe ferret:Nunc,inquit,de patriæ periculo d̨ſino ſolicitus eſſe,quãdo ſucceſſuum inuidiam,quã in domum meam fortuna euomuit,pro omnibus tulerim.

CATO ſenior quum apud populum in prodigalitatem & immodicos ſumptus inueheretur:quàm difficile,inquit,eſt verba facere ventri aures non habenti.Se verò mirari dictitabat,quomodo ſalua eſſe ciuitas poſsit,in qua pluris quàm bos piſcis vendatur. Quum autem nimiam mulierum potentiam aliquãdo vituperaret:Omnes,inquit,viri vxoribus imperant,nos omnibus viris,nobis vxores.Aiebat quoque ſ̨e pro beneficio collato malle gratiam non accipere,quàm pro illata iniuria pœnam non ſubire,ac iis omnibus qui peccarent præterquàm ſibi veniam dare.Idem magiſtratus incitans in eos qui delinquerent puniendos,dictitabat,eos qui poſſent,nec propulſarent iniuriam,lapidibus eſſe obruendos. Aiebat præterea,ſe iuuenibus magis delectari qui erubeſcerent,quàm qui palleſcerent. Se quoque eũ militem odio habere dicebat, qui inter ambulandum manus,ac inter pugnandum pedes moueret,magiſq́ue ſterteret,quàm clamaret. Peſsimum autem imperatorem eſſe dictitabat,qui ſibiipſi non poſſet imperare.Maximè verò quenque exiſtimabat oportere ſeipſum vereri:Nam neminem à ſeipſo vnquam ſeparatum eſſe.Multorũ autem ſtatuas quum videret poſitas:malo,inquit,homines de me querere,cur ſtatua non eſt poſita Catoni, quàm cur poſita eſt. Idem

hortabatur potentes,vt parcerent potẽtiæ,quò ſemper licentia vti poſſent. Qui autẽ à virtute honorem auferent,eos aiebat à iuuentute virtutem auferre. Magiſtratum verò iudicémque neque pro iuſtis orãdum,neque pro iniuſtis exorandum eſſe dictitabat. Cæterũ iniuriam aſſerebat, quãuis inferentibus nõ videatur,omnibus tamen eſſe periculoſam.Senectuti verò quum multa turpia adſint, cenſebat malitiæ turpitudinem non eſſe addendam. Iraſcentem à furioſo tempore ſolum diſtare ſentiebat.Idem iis minimè inuideri dicebat,qui fortuna frugaliter modeſteq́ue vterentũr. Neque enim nobis, verum bonis quæ nobis adſunt,inuideri.Qui autem ridiculis ſtuderent,eos in ſeriis deridendos videri aiebat.Pręclara item geſta præclaris orationibus indigere,ne gloria defraudarentur, cenſebat.Sed ciues increpabat, quòd eoſdem ſemper eligerent magiſtratus: Videmini ſiquidẽ, aiebat, aut nõ multi facere magiſtratum,aut non multos magiſtratu dignos exiſtimare. Qui verò maritimos agros vendidiſſet,eum ſe admirari ſimulabat,velut mari valentiorem :Nam quæ illud vix diluit,hunc ea facilè abſorbuiſſe.Cenſuram autem petens,quum ſupplicantes multitudini competitores adulantéſque videret,ipſe clamabat,populum indigere & ſeuero medico & magna purgatione,eóque non ſuauisimum,ſed inexorabilem eligẽdum.Atque hæc dicens,ante omnes Cenſor fuit deſignatus. Quum verò iuuenes fortiter pugnare doceret, ſæpenumero dicebat, ſermone magis quàm enſe,ac voce potius quàm manu conuerti hoſtes atque terreri. Idem bellum aduerſus eos qui circą

Bætim fluuium habitant gerens,quûm in diſcrimen propter hoſtium multitudinem deductus eſſet,atque Celtiberi ducentis talentis opitulari vellent,neque Romani ſinerent Barbaris paciſci mercedem,illos errare dixit:Vincentes enim non ex ſuis,ſed ex hoſtibus reddituros eſſe:victis autem nec à quibus petantur,nec qui petant eſſe futuros. Sed quamuis,vt ipſe ait,plures vrbes iis diebus, quibus inter hoſtes commoratus eſt,ceperit,nihil tamen ipſe plus ſumpſit,quàm quæ ex hoſtili terra & comedit & bibit. Quum autem militum vnicuique argenti libram diſtribuiſſet,melius eſſe dixit, multos argentum habentes,quàm paucos aurum ex militia reuenire.Imperatoribus enim nihil aliud conuenire , quàm ex prouinciis gloriam augere. Cæterum quinque ſeruos in militia habebat, quorum vnus tres captiuos emit . Quod quidem vt Catonem reſciuiſſe cognouit,antequam in eius conſpectum veniret, ſeipſum ſtrangulauit.Rogatus autem à Scipione Aphricano, vt Achæorum exulibus opem ferret,quò in patriam quiſque ſuam rediret, nullam illius negocii curam ſibi eſſe ſimulabat,ſed in ſenatu quum multa verba fierent,aſſurgens:Perinde ac ſi nihil,inquit,habeamus quod agamus,ſedemus,de Græculis decrepitis quærentes,vtrum à noſtris,an ab illorum pollinctoribus efferantur. Poſthumius verò Labienus quum Romanas hiſtorias Græcè ſcripſiſſet,ab auditoribuſque veniam peteret,illudens Cato dixit:Veniã quidem dandam eſſe,ſi Amphictyonum decreto coactus Græcè ſcripſiſſet.

SCIPIONEM minorem ferunt,annis quatuor

& quinquagita quibus vixit, nihil emiſſe, nihil alienaſſe, nihil ædificaſſe: ac tres & trigita argẽti libras & auri duas, vt magnas diuitias reliquiſſe, quũ præſertim Carthaginis dominus fuiſſet, ac milites maxime ĩperatorũ omniũ locupletaſſet. Polybii autẽ præceptũ obſeruãs, nõ antè è foro deſcẽdere ſtudebat, q̃ ex iis aliquẽ, qui quoquo modo occurriſsẽt, familiarem & amicũ ſibi feciſſet. Quũ verò iuuenis adhuc eſſet, tãta fuit in exiſtimatione & fortitudinis & prudẽtiæ, vt Cato maior de iis interrogat⁹, qui apud Carthaginẽ militarẽt, inter quos & Scipio erat, dixerit:

Soli ſenſus ineſt, vmbris par cætera turba.

Eóque Romani ipſum ab exercitu in vrbem reuocarunt, nequaquã ei gratificantes, ſed per illũ cito ac facile ſe Carthaginem capturos eſſe ſperãtes. Cæterum poſteaquam intra murum penetrauit, quũ Carthaginenſes ex arce repugnarent, Polybiuſque ipſi conſuleret, vt in mare, quod in medio erat non valde profundum, aut murices ferreos ſpargeret, aut tabulas clauis præfixas iniiceret, ne trãſeuntes hoſtes pro aggeribus pugnarent, ridiculum eſſe dixit, quũ iam muros cepiſſent, ac intra vrbem eſsent, quærere ne eum hoſtibus pugnent. Quum vero inueniſset vrbem & ſtatuis Græcis, & deorum donariis ex Sicilia aſportatis refertam, edixit, vt quiſquis ex ciuitatibus adeſset, ſua agnoſceret, ac reportaret. Sed ex præda neque ſeruum neque libertum ſumere quicquam permiſit, ac ne emere quidem, quum omnes diriperent atque prædarentur. Idem C. Lælio ſodalium amiciſsimo Conſulatum petenti ſuffragans Põpeium interrogauit, an & ipſe Conſulatum

peteret. Pompeius autem tibicinis filius putabatur. Is igitur quum ſe petere negaſſet, ac pollicitus eſſet ſe Lælium deducturum & pro illo ambiturum, crediderunt auidem, ſed illum expectãtes decepti ſunt: Nam ipſe in foro ambire, ac ciues prehenſare nunciatus eſt. Quam quidem rem aliis ęgrè ferentibus, Scipio ridens: Stultitia, inquit, noſtra tanq̃ non homines, ſed deos ſimus precaturi, iandiu tẽpus terimus, tibicinem expectantes. Appio autem Claudio ipſius in cenſura cõpetitore iactante, Romanos omnes à ſe nominatim ſalutari, quos ferè Scipio ignoraret: Vera narras, inquit: nã mihi non vt multos noſſem, ſed vt à nullo ignorarer, curæ fuit. Iubebatq́ue ciues, à quibus vtriq; ad exercitũ miſsi fuerãt, vel legatos vel tribunos militũ vtriuſque virtutis teſtes ac iudices eos ſumere, qui bello illi interfuiſſent, quod cũ Celtiberis gerebant. Sed Cenſor declaratus iuuenem quendã equo priuauit, quòd ſumptuoſè cœnãs quo tempore Carthago oppugnabatur, placentã ex melle in vrbis ſimilitudinem cõpactam: Carthaginem'q; appellatam propoſuiſſet conuiuis diripiendã. Ac rogante cauſam iuuene propter quam equo priuatus fuiſſet: Quia me prior, inquit, Carthaginem diripuiſti. C. autem Licinium quum prætereuntem vidiſſet: iſtũ, inquit, hominem ego peieraſſe ſcio: ſed quũ illũ nemo accuſet, nõ poſſum ipſe & accuſator eſſe & iudex. A ſenatu verò tertiũ emiſſus gentiũ ac regũ ſpeculator, & vt Clitomachus canit, inſpecturus.

Queis vrbes hominéſque animis, qua lege tenentur:

quum Alexãdriam veniſſet, nauique egreſſus capite penula tecto procederet, Alexandrini vndiq; cõcur

rentes ipſum rogabant,vt & caput detegeret, & ſibi exoptantibus faciem exhiberet. Quod quidem quũ facilè impetraſſent,illum clamore ac plauſu proſecuti ſunt. Sed rege vix cum aliis propter deſidiam & corporis mollitiem incedente, Scipio voce ſummiſſa murmurans ad Panætium,inquit:iam Alexandrini aliquid voluptatis fructuſque ex noſtra peregrinatione perceperunt:Noſtra nanque cauſa regẽ ſuum ambulantem viderunt. Comitabantur autem ipſum amicus quidem vnus Panætius Philoſophus, & ſerui quinque. quorũ vno in peregrina terra defuncto,alium ne emeret, Roma accerſiuit. Numantini verò quum inexpugnabiles viderentur,multóſque Romanorum imperatores viciſſent, Conſulem ad id bellum Scipionem populus iterum declarauit. Sed quum in militiam multi certatim irent,ſenatus non id ſolum prohibuit,quòd Italia tanquam deſerta futura eſſet,ſed etiam pecunias ex præparatis ſumere non permiſit. Cæterum vectigales prouentus,quorum nondum tempus aderat,aſsignauit. Ac Scipio quidem pecuniis ſe non indigere dixit: ſuas enim ipſius & amicorum ſatis eſſe futuras: ſed de militibus incuſauit: difficilę nãque bellum eſſe. Nam ſi propter hoſtium fortitudinem toties victi ſunt,ſtrenuis ſibi opus eſſe militibus: quoniam aduerſus tales:Sin propter ciuium ignauiam,quoniam cum talibus mittatur. Poſteaquàm autem in caſtra venit,multamque & proteruitatem,& licentiam, & ſuperſtitionem,& delicias deprehendit,vates quidẽ & ariolos,& lixas,& lenones ſtatim eiecit,ac vaſa omnia præter ollam & vericulum, & calicẽ fictilem

amandari iuſs it. Argenteum quoque poculum non maius duabus libris habere volētibus permiſit. Lauari autem prohibuit, necnō vnūquenque corū qui ſe vngerent, ipſum ſe fricare iuſsit. Nam iumenta manus non habentia alio fricante indigere. Vt ſtantes quoque incoctum opſonium pranderent edixit, ſed diſcumbentes panem vel pultem, & carnem toſtam aut elixatam cœnarent. Verum ipſe nigro circundatus ſago circumibat, lugere ſe turpitudinem exercitus dicens. Quum autem Memmij cuiuſdam tribuni militum iumenta pelues ad refrigerandum ex lapide factas, patinas Thericlias portantia deprehendiſſet: mihi quidem, inquit, & patriæ dies triginta, ſed tibi per totam vitam quum talis ſis, teipſum inutilem reddidiſti. Alter verò quidam quum ſcutū pulcherrimè ornatum oſtentaret: Scutum quidem ô adoleſcens, inquit, pulchrum, ſed Romanum virum decet magis in dextra ſpē habere, quàm in ſiniſtra. Sublato autem vallo quum quidam ſe valde premi diceret: Meritò, inquit: enim ligno magis, quâm gladio fidis. Cæterum deſperationem hoſtium videns dicebat ſe tempore ſecuritatem emere. Nam bonū imperatorem vt medicum, vltima vti per ferrum curatione. Sed tamen Numantinos opportunè inuadēs in fugam vertit. Quorū ſeniores quidem quum ſuos victos vituperarent, quia quos toties fugaſſent, eos tum fugiſſent, quendam ex Numantinis iuuenibus dixiſſe ferunt: Pecora quidem & etiamnum eadem ſunt, ſed mutatus eſt paſtor. Poſteaquàm verò capta Numantia, iterum triumphauit, in contentionem cum C. Graccho pro ſenatu & ſociis venit. Quum-

que plebs dolore affecta ipſum pro roſtris tumultu terreret: Me caſtrorum, inquit, vociferatio nunquam perturbauit, nedum hominum conflictatio, quibus non matrem Italiam eſſe ſcio, ſed nouercam. Quum autem i j qui circa Gracchum erant, clamarent, tyrannum eſſe interficiendum: Meritò patriæ oppugnatores, inquit, me antè volunt interficere: neque enim viuo Scipione Romam cadere poſſe putant: neque ſi Roma ceciderit, victurum Scipionē.

CÆCILIVS Metellus munito loco exercitum admouere volens, quum Centurio dixiſſet, ſi ſolos decem viros perdiderit, locum eſſe capturum, interrogauit eum, an vnus ex decem illis eſſe vellet. Quodam autem ex iunioribus Tribunis militum percontante, quid acturus eſſet: Si hanc, inquit, tuniculam mihi conſciam eſſe putarem, ipſam exutus in ignem iniicerem. Sed viuenti Scipioni inimicus, mortuum ægrè tulit, filioſque ſubire feretrum ac geſtare iuſsit. Se quoque diis gratiam habere pro ſalute vrbis Romæ dixit, quoniam Scipio apud alios non fuerat natus.

C. MARIVS ex humili genere quum ad Rempubli. acceſsiſſet, ob præclara militię geſta ædilitatem maiorem petiit. Sed quum ſenſiſſet ſe preteriri, eodem die minorem ambiit. Et quanuis in illa quoque repulſam tulerit, non tamen ſe Romanorū principem fore deſperauit. Varices autem quum in vtroque haberet crure, ſolutus prębuit medico excidendos, ac neque gemitu emiſſo, neque cōtractis ſuperciliis ſectionem tolerauit. Sed medico ad crus alterum tranſeūte noluit, quòd diceret illo dolore di-

gnam non eſſe curationem. Quum verò Lucius ſororis ipſius filius, quo tempore ſecundum conſulatum gerebat, cuidam militi, nomine Trebonio, vim attuliſſet, iſque illum occidiſſet, ac multis accuſantibus non negaſſet ſe Tribunum militum interfeciſſe, cauſamq́ue expoſuiſſet atque comprobaſſet, coronam quæ ob fortiter facta datur, ad ſe ferri Marius iuſsit, illaq́ue Trebonium coronauit. Idē prope Teutonas caſtrametatus in loco parum aquæ habenti, quum milites dicerent ſe ſitire, indicato illis flumine iuxta vallum hoſtium labente: Illinc vobis eſt, inquit, potus ſanguine emendus. Ipſi vero vti ſe abduceret orabant, donec ſibi humidus ſanguis, neque dum propter ſitim coagulatus foret. Cimbricis autem bellis quum mille ex Camertibus viros fortes ſecundum nullam legem ciues Romanos effeciſſet, aduerſus accuſantes dicebat ſe legem inter armorum ſtrepitum non exaudiſſe. Verum ciuili bello foſſa circundatus & obſeſſus, tolerabat, æquo animo expectans occaſionem. Sed quum Pompeius Silo ipſi dixiſſet: Si magnus es imperator, ô Mari, deſcende in certamen: Tu igitur, inquit, ſi magnus es imperator, coge me vel inuitum decertare.

CATVLVS Luctatius bello Cimbrico apud Atheſim fluuium caſtrametatus, quum Romani milites, quoniam Barbaros tranſire conantes videbant, retrocedentes contineri non poſſent, ad primos eorum qui fugiebant, cucurrit, vt non hoſtes fugere, ſed imperatorem ſequi viderentur.

SYLLA cognomento Felix maximas ſuarum felicitatum duas exiſtimabat, & Pij Metelli amicitiā, &

quòd Athenas non euertiſſet, ſed vrbi peperciſſet.

C. POPILIVS ad Antiochum Syriæ regem à ſenatu miſſus eſt epiſtolam ferens, qua iubebatur & ex Aegypto exercitum abducere, neque filiorũ Ptolemæi pupillorum regnũ occupare. Accedentem vero ipſum per caſtra quum ex longinquo Antiochus benignè ſalutaſſet, ipſe nec regem reſalutauit, & literas illi reddidit. Quibus lectis quum rex ſe cõſultaturum & reſponſurum dixiſſet, circulum illi virga circunduxit Popilius, ac dixit: Hic igitur ſtans conſulta & reſponde. Cunctis autem viri grauitatẽ animique elationem admirantibus, Antiochoque facturum ſe conſentiente quæ Romanis viderentur, Popilius tunc ipſum & ſalutauit & amplexus eſt.

LVCVLLVS in Armenia cum decem millibus pedum & mille equitibus aduerſus Tigranem, centum & quinquaginta millia hominum in exercitu habentem pridie nonas Octobres properabat, quo die Scipionis copiæ à Cimbris antea fuerant deletæ. Quare quum quidam dixiſſet, diem illum Romanis nefaſtum eſſe ac religioſum: Ergo, inquit, hodie promptè fortiterque pugnemus, vt hunc quoque diem ex nefaſto & triſti hilarem & iucundum Romanis faciamus. Sed militibus Romanis cataphractos maximè timentibus, bono illos animo eſſe iuſſit: Plus enim laboris in illis ſpoliandis, quàm debellandis futurum. Quum verò primus in montem aſcendiſſet, motum'q; Barbarorũque inſpexiſſet, exclamauit: Vicimus ô commilitones. Ac nullo ſubſiſtente perſequens, Romanorũ quidem ſolum quinque interemptos amiſit, ſed hoſtium ſupra centum

millia cecidit.

MAGNVS Pompeius à Romanis tantopere fuit amatus,quanto pater odio habitus eſt. Is quum iuuenis eſſet, Syllæ factioni ſeſe penitus addixit, & quum neque imperator, neque ſenator eſſet, magnum ex Italia exercitum collegit. Quumq́ue à Sylla accerſeretur: non ſine ſpoliis, inquit,nec abſque ſanguine imperatori copias oſtentabo. Neque prius iuit,quàm multis præliis duces hoſtium ſuperaſſet. Poſteaquàm autem in Siciliam à Sylla miſſus,accepit in viis milites violare ac rapere, vagantes quidẽ fruſtra & circuncurrentes caſtigauit. Qui verò à ſe præmittebantur,eorum gladiis anulorum ſigna impreſsit. Idem Mamertinos,qui aduerſæ factionis erant,vniuerſos occidere decreuerat.Sed quum Sthenius populi princeps ipſum non iuſta agere dixiſſet,qui pro vnius culpa multos inſontes puniret,atque ſe eum eſſe,qui & amicos perſuaſiſſet,& inimicos Marij partes ſequi coëgiſſet,Pompeius viri fortitudinem admiratus,ſe Mamertinis veniam dare dixit,ab eo viro perſuaſis, qui patriam ſuæipſius animæ præponeret, ſicq́ue & ciuitatem & Sthenium ſeruauit. Quum verò in Libyam aduerſus Domitiũ traieciſſet,ac magna pugna viciſſet,ſalutantibus ſe imperatorem militibus dixit,ſe honorem illum non admiſſurum,donec hoſtium vallum ſtaret. Tunc milites quamuis magna pluuia detinente,impetum fecerunt,& caſtra diripuerunt. Ac redeũtem quidem ipſum & aliis honoribus Sylla iucundè excepit, & Magnum ipſe primus appellauit, ſed triumphare volentem non permiſit,quòd nondum ſenator eſſet.

Quum verò Pompeius ad eos qui aderant dixiſſet, Scyllam ignorare,vel plures orientem ſolem quàm occidentem adorare, tum Scylla exclamauit: Triumphet. Cæterum Seruilius vir ſenatorius ægrè ferebat, multiq́ue militum triumpho reſiſtebant, munera quædam repoſcentes. Quibus quum Pompeius dixiſſet, ſe potius triumphum eſſe dimiſſurum, quàm illis adulaturum: Nunc verè, Seruilius inquit,& magnum & dignum triumpho Pompeium cenſeo. Quum autem Romæ conſuetudo foret,vt equites quandocunque militaria munera legitimo tempore obiſſent, equum in forum ducerent ad duos viros quos cenſores vocant, enumeratiſq́ue ſtipendiis ac imperatoribus ſub quibus militaſſent, congruas vel laudes vel vituperationes acciperent, Conſulem gerens Pompeius ad Cenſores Gellium, & Lentulum,ipſe equum deduxit. Quibus quidem, vt mos eſt,percontantibus,an omnia ſtipendia feciſſet: omnia, inquit,ſub meipſo imperatore. Sertorij autem literis in Hiſpania potius, inter quas multorum ducum erant epiſtolæ, quibus ad res innouandas mutandamq́ue rempub. Sertorium Romam vocabant,omnes combuſsit,vt permitteret malos & pœnitere,& fieri meliores. Poſteaquàm verò Phraates rex Parthorum miſit ad eum rogans, vt Euphrate fluuio termino vteretur:imo verò iuſtitia, inquit, Romani erga Parthos termino potius vtantur. L. autem Lucullus militia functus quum ſeſe voluptatibus dediſſet, ſumptuoſeq́ue ac delicatè viueret,atque Pōpeium vituperaret, quòd præter ætatem multa gerere affectaret: Magis eſt præ-

ter ætatem, inquit Pompeius, ſenem deliciis indulgere, quàm cum imperio eſſe. Sed quum ægrotaret, turdum quidem ſumere medicus iuſſerat, qui quum ab iis qui quærebant non inueniretur, quôd eo iam tempore aues illæ auolaſſent, quidemq́ue dixiſſet, apud Lucullum inuentum iri, qui illos per totum aleret annum: Ergo niſi Lucullus delicatus eſſet, inquit, Pompeius non viueret? Ac medico valere iuſſo, quiddam inuẽtu facile ſumpſit. Quum verò magna annonæ penuria Roma laboraret, verbo quidem fori curator declaratus, ſed re ipſa terræ mariſque dominus, in Lybiam, Sardiniam, & Siciliam nauigauit. Vbi quum magnam frumenti vim congregaſſet, Romamq́ue rediens nauigaret, ac magna tempeſtate orta gubernatores, morarentur primus nauem ingreſſus ancoram tolli iuſsi clamans: Nauigare neceſſe eſt, viuere non eſt neceſſe. Detecta autem aduerſus Cæſarem diſcordia, ac Marcellino quodam ex iis qui à Pompeio prouecti videbãtur, ad Cæſarem inclinato, & contra Pompeium ipſum in ſenatu dicente: Non pudet Marcelline, inquit, malè mihi dicere, per quem è muto eloquens, è famelico vomẽs factus es? Ad Catonem verò, à quo acerbè taxabatur, quòd quum ipſe ſæpius prædixiſſet, potentiam Cæſaris & incrementum nequaquam è republica eſſe, Pompeius vero illum contra iuuiſſet: Tua, inquit, verba diuinationem magis ſapiunt, ſed mea ſunt amiciora. De ſeipſo autem liberè loquens dictitabat, ſe omne imperium & accepiſſe citius quàm expectarit, & citius depoſuiſſe quàm fuerit expectatus. Cæterum poſt Pharſalicam pugnam

fugiens

fugiens in Aegyptum, quum è triremi foret egreſſurus in piſcatorium nauigium à rege miſſum, ad vxorem & filium conuerſus, nihil aliud quàm hanc Sophoclis ſententiam dixit: Quiſquis ad tyrannum vadit, illius eſt ſeruus, quamuis liber venerit. Sed quum in nauigium tranſiſſet enſe percuſſus, gemitu ſemel emiſſo, ac nihil locutus, ſeipſum tegens cecidit.

CICERO orator, quum iocis & cauillationibus nomen ipſius pateret, amiciq; ſuaderēt, vt illud deponeret, dixit ſe effecturum Ciceronē & Catonibus, & Catulis, & Scauris clariorem. Ac poculum argenteum diis dicaturus, prima quidem nomina literis notauit, ſed Ciceronis loco cicer inſculpſit. Qui autem oratores valde clamarent, eos propter infirmitatem in clamorem, vt claudi in equum, aſcendere dictitabat. Idem quum Verres filium habens, qui in adoleſcentia corpore abutebatur, in Ciceronem vt mollem conuicia ingereret, cinædumque vocaret: Ignoras, inquit, liberos intra fores increpādos eſſe. Quum verò Metellus Nepos in ipſum dixiſſet, plures teſtimonio peremiſti, quàm patrocinio ſeruaſti: Nempe mihi, inquit, plus eſt fidei, quàm eloquentię. Interrogante præterea Metello, quis ei pater eſſet: Hoc, inquit, reſponſum mater tua difficilius effecit. Nam Metelli mater impudica habebatur, Metellúſque ipſe & leuis & inconſtans, & libidini deditus erat. Is verò quum lapideum coruum Diodori rhetoris vita functi ſepulchro inſculpi curaſſet: Iuſta, inquit, retributio facta eſt: Iſtum enim violare, non orare docuit. Idem Vatinium ſibi inimicum, & alio-

qui perditiſsimum hominem, quum periſſe, ac paulò pôſt viuere audiſſet: Malè, inquit, pereat, qui malè mentitus eſt. In eum verò qui quum Libs genere eſſe videretur, diceret ſe non audire ipſum orãtem: Atqui aures, inquit, imperforatas non habes. Caium autem Pôpilium, qui iuris peritus haberi volebat, quum eſſet imperitus ac ingenio tardus, ad cauſam quandam teſtem aduocauit, qui quum dixiſſet ſe nihil ſcire: Nimirũ, inquit, te de iure forſitã putas interrogari. Quum vero Hortenſius orator argẽteam Sphingem à Verre mercedem accepiſſet, ac in Ciceronem oblique neſcio quid elocutum dixiſſet, ſe ænigmatũ ſoluendorũ imperitũ eſſe: Atqui Sphinx, inquit, penes te eſt. Voconio autem cum tribus filiabus perquam deformi facie obuiam factus, ſubmiſſa voce ad amicos: Hic, inquit, Phœbo non permittente liberos ſeminauit. Idem quum Fauſtus Syllæ filius ſuppellectilem propter æris alieni magnitudinẽ proſcripſiſſet: Hanc, inquit, magis amo, quàm patris eius proſcriptionem. Sed Pompeio & Cæſare diſsidentibus: Quem fugiam, inquit, noui, ad quem fugiam non noui. Ac Pompeium quidem accuſabat, quòd vrbem deſeruiſſet, Themiſtoclẽ magis quàm Periclem imitatus, quum res illis minimè ſimiles forent. Quum igitur ad Pompeium veniſſet, ac rurſus pœniteret, ab illo interrogatus, vbinam Piſonẽ generum reliquiſſet: Apud tuum ſocerum, reſpondit. Sed quum quidam à Cæſare ad Pompeium trãſfugiſſet, diceretque ſe propter celeritatem ac promptitudinem equum reliquiſſe; melius equo conſuluiſſe, dixit. Nunciante autem quodam Cęſaris ami-

cos triſtes eſſe: Ais, inquit, ipſos Cæſari maleuolos eſſe. Poſt pugnam verò Pharſalicam quam Pompeius quidem iam fugiſſet, Nonio quodam dicente, adhuc aquilas ſeptem apud ſe eſſe, ac idcirco bono eſſe animo hortante: Bene, inquit, moneres, ſi cum graculis bellum nobis foret. Sed poſteaquàm Cæſar victoria potitus, deiectas Pompeij ſtatuas honorificè reſtitueret, loquens de illo Cicero dixit, Cæſarem in erigendis Pompeii ſtatuis ſuas firmare. Bene autem dicere tanti faciebat, atque in id tantopere intentus erat, vt die ad cauſam apud Centumuiros agendam conſtituto, Erotem ſeruum, qui nũciarat in poſterum diem iudicium fuiſſe dilatum, libertate donarit.

C. IVLIVS Cæſar, quum Syllam fugeret adhuc adoleſcens, in prædones incidit, qui quum pecuniæ petitæ ſummam audiſſet, ipſos irriſit, velut ignorantes quem tenerent, ſeque duplum daturum pactus eſt. Itaque aſſeruatus donec pecuniæ colligerentur, ne ſibi dormienti obſtreperent, vtque ſilerent imperabat, quâſque orationes atque poëmata ſcripſiſſet, ipſis legebat, & qui ea minus laudaſſent, fatuos barbaroſque vocitabat, ac per iocum ridens, ſe illos ſuſpenſurum minabatur: id quod etiam paulò pòſt effecit. Nam pecuniis allatis liberatus, collectis ex Aſia viris, & claſſe deducta, prædones ipſos & cepit & ſuſpendit. Romæ verò, quum Pontificatum peteret, ac competitorem Q. Catulum, Romanorum facilè principem, haberet, à matre oſculatus, & ad ianuam deductus: Hodie, inquit, mater filium vel Pontificem, vel exu-

lem habebis. Idem Pompeiam quidem vxorem, quæ à Clodio adulterata ferebatur, repudiauit, ſed poſtea Clodio propter id accuſato citatus teſtis, nihil mali de vxore dixit. Verum accuſatore interrogante: Cur ergo illam dimiſiſti? quia Cæſaris vxorem, inquit, etiã à calũnia puram eſſe oportet. Alexandri verò titulis apud Gades lectis illachrymauit, & ad amicos: Is, inquit, quum ætate hac eſſet, Darium ſuperauit: at mihi in hunc vſque diem geſtum eſt nihil. Caſtellum autem ſterile in Alpibus prætergrediens, amicis dubitantibus an & illic de principatu contentiones æmulationeſque eſſent, quum cogitabundus reſtitiſſet: Mallem, inquit, hîc eſſe primus, quàm Romæ ſecundus. Cæterum ex audacibus facinoribus periculoſa & magna aggredienda eſſe dicebat. ſed citra conſultationem. Ac Rubiconem quidem fluuium ex Gallia prouincia aduerſus Pompeium tranſgreſſus: Omnis, inquit, iacta eſt alea. Sed poſteaquàm Põpeius Roma profugit ad mare, Metello ærarij præfecto ipſum pecunias ſumere volẽtem, ærario clauſo impedienti mortem minatus eſt. Qua re Metello perterrito: ò adoleſcens, inquit, difficilius id mihi dictu quàm factu erat. Quum verò milites Brunduſio ad eum Dyrrhachium ſerius adueherentur, clam omnibus in paruum nauigium ingreſſus, pelagus tranſire conatus eſt. Sed fluctuante nauigio quum ſe gubernatori aperuiſſet, clamauit: Confide fortunæ, ſciens abs te Cæſarem vehi. Tunc igitur & valida tempeſtate prohibitus, & à militibus concurrentibus, ac ægrè ferentibus quòd alias copias expectaret, quaſi ipſis diffide-

ret, fuit diſſuaſus. Poſteaquàm verò Pompeius commiſſa pugna ſuperior non eſt victoria vſus, ſed in caſtra receſsit: Hodie, inquit, victoria penes hoſtes erat, ſi peritum vincendi haberent imperatorem. Idem quum apud Pharſalum Pompeius inſtructam aciem ſtare, hoſteſque expectare, iuſsiſſet, illum erraſſe aiebat, quôd militum ex incurſu cum quodam animi furore incitationem & impetum diſſoluiſſet. Poſteaquàm vero Ponticum Pharnacem primo impetu vicit, ad amicos ſcripſit: Veni, Vidi, Vici. Poſt fugam autem eorum qui in Libya cum Scipione erant, factam, quum ſeipſum Vticæ Cato peremiſſet: Iuuideo, ait, mortem tibi Cato: nam & tu mihi tuam ſalutem inuidiſti. Sed quum quidam ipſum hortarentur, vt ſibi ab Antonio Dolabellaque caueret: non hos, dixit, pingues & vnctos timendos eſſe, verum illos pallidos & macilentos, Brutum & Caſſium indicans. Sermone autem inter cœnandũ orto de morte, quænam ſit optima, inexpectatam prætulit.

CÆSAR qui primus Auguſtus fuit cognominatus, quum adhuc adoleſcẽs foret, ab Antonio duo millia ſeſtertiûm & qningenta, quæ ex primi Cæſaris interfecti dono ad ſe Antonius ipſe tranſtulerat, repetiit, volens id reddere Romanis, quod illis à Cæſare fuerat legatum, ſeſtertios cuique tricenos. Sed quum Antonius pecunias retineret, ipſûmque ab illis repetendis, ſi prudens eſſet, deterreret, paterna bona proſcripſit & vendidit. Ac dono reddito, vt ſibi ciuium beneuolentiam conciliauit, ſic in illum odium concitauit. Quum autem Rhyme-

tales,rex Thracum, qui ab Antonio ad ipſum tranſfugerat, in conuiuiis diſſolutus eſſet ac moleſtus, ſocietatem exprobrans, cuidam aliorum regum propinans Cæſar: Ego, inquit, proditionem quidem amo, ſed proditores non laudo. Alexandrinis verò poſt captiuitatem extrema ſe paſſuros expectantibus, poſteaquàm cum Ario Alexandrino ſuggeſtum aſcendit,vrbi ſe parcere dixit, primum quidem propter eius & maguitudinem & pulchritudinem,deinde propter conditorem Alexandrum, tertio propter Arium amicum. Idem quum audiſſet Erotem, qui res Aegypti curabat, emiſſe coturnicem, omnes alias pugnando ſuperantem atque inuictam, & comediſſe aſſatá,cum ad ſe accerſiuit, ac iudicio conſtituto confeſſum, malo nauis affigi iuſsit. In Sicilia verò Arium pro Theodoro conſtituit gubernatorem. Sed quum ipſi quidem libellum dediſſet,in quo ſcriptum erat: Caluus Theodorus Tarſenſis fur erat:quid tibi videtur?Lecto illo Cæſar ſubſcripſit, Videtur. Idem à Mecœnate conuictore ſuo per ſingulos annos ſuo natali die phialam donum accipiebat. Cæterum Athenodoro Philoſopho propter ſenectutem ſe domum dimitti precanti conceſsit. Quum igitur ſalutato ipſo dixiſſet Athenodorus: Quum iratus fueris Cæſar, nihil neque dixeris,neque feceris, priuſquam quatuor & viginti literas tecum ipſe percurreris: illo manu apprehenſo, Adhuc,inquit,mihi te præſente opus eſt: ac ipſum per totum detinuit annum, aſſerens etiam taciturnitatis præmium ſine periculo eſſe. Quum vero Alexandrum audiſſet, maxima

terrarum parte ſubacta addubitaſſe, quidnam per reliquum vitæ tempus facturus eſſet, demiratus eſt, quod non maius opus Alexander exiſtimaſſet, partum gubernare imperium, quàm magnum acquiſiuiſſe. De adulteris autem quum legem tuliſſet, in qua præfinitum erat, quo pacto rei iudicandi & condemnati forent puniendi, ac poſtea lapſus ira adoleſcentem propter Iuliam filiam ſuam calumniatum manibus ipſe verberaret, ac ille clamaſſet: legem tuliſti Cæſar, adeo ipſum pœnituit, vt illo die cœnam recuſarit. Caium vero ſororis filium in Armeniam mittens, à diis ipſis precibus petebat Pompeii beneuolentiam, Alexandri audaciam, ſuam ipſius fortunam. Idem Romanis dictitabat, ſe eum imperii ſucceſſorem relicturum, qui nunquam eadem de re bis conſultaſſet, Tiberium videlicet ſignificans. Tumultuantes vero iuuenes, qui in magiſtratu erant, quum reprimere vellet, neque illi attenderent, ſed tumultuarentur: Audite, inquit, iuuenes ſenem, quem iuuenem ſenes audiebant. Dum autem Athenarum populus quiddam videretur deliquiſſe, ex Aegina ſcripſit, putare ſe ſuam illos iram non latere: neque enim in Aegina ſe fuiſſe hyematurum. Aliud vero nihil aduerſus eos neque dixit neque fecit. Sed quum vnus ex Euryclis accuſatoribus immodeſtè & ad ſatietatē dicendi licentia vteretur, ac prouectus tale quid dixiſſet: Si iſta tibi Cęſar magna non videntur, iube iſtum recitare ſeptimū Thucydidis volumen: Indignatus illū abduci iuſsit. Sed quum accepiſſet eū ex Braſidæ poſteris reliquum eſſe, accerſiuit, & modeſtè caſti-

gatum dimiſit.Idem quum Piſo ædes à fundamentis ad culmen vſque eleganter fabreq́ue ſtruxiſſet:Bono,inquit,animo me facis Piſo,qui perinde ędificas, atque ſi Roma æterna ſit futura.

F I N I S.

RAPHAEL REGIVS ILLVſtriſsimo Venetiarum Principi Leonardo Lauredano felicitatem.

LYCVRGVS *ſeueriſsimarū Lacedæmoniis legū autor,ſapientiſsime Princeps Leonarde Lauredane, illud quoque traditur inſtituiſſe, vt antequā cū hoſtibus congrederētur,Muſis ſacrificarent, quò videlicet ſtrenuè geſta luculētis eloquentiæ ornamētis illuſtrarentur, & quoad fieri poſſet, immortalitati conſecrarentur. Cato quoque ille Cēſorius in primis ſapiētia clarus,fortia facta elegāti indigere oratione,ne ſua fraudarētur gloria,dictitabat: Nullius enim humanæ rei memoriam diutius poſſe durare ſapiētiſsimi viri facilè videbāt, quæ facūdis literarū monumētis nō eſſet cōmendata.Tua verò fulgētiſsima virtus,tuaq́; clariſsima in Rempublicā Chriſtianā merita me impulerūt, vt quādo illa pro dignitate exiguis ingenij mei viribus celebrare non poſſum, aliquid ſaltem mearū lucubratiūcularū nomini tuo dicarē. Ac breuia quidē ſimul & acuta regū Lacedæmoniorū dicta,quæ Apophthegmata vocātur, ex variis ſcriptoribus à Plutarcho philoſophorū diſertiſsimo iā pridē collecta,mihi verò nuper latinitate donata,in primis digna ſunt viſa,quæ ſublimitati*

tuæ nũcuparẽ. Nã & Lacedæmoniorũ inſtitutis Venetiana Reſpublica, cui tu ſumma cũ felicitate præſides, quamſimillima eſſe videtur. Neque animus tuus circa bonũ cõmune occupatus, quibuslibet ſcriptis eſt detinendus, ſed iis duntaxat ſententiis permulcendus, quibus & iuuari, & publicis conſultationibus defeſſus poſsit recreari. Apophthegmata verò quũ aliud nihil ſint, quàm quidã hiſtoriarũ floſculi, quarũ aſsidua lectione nihil iis qui Rẽpublicã adminiſtrant, vtilius eſſe poteſt, non ſolum Traiano Cæſari, cui primum à Plutarcho dicata fuere, ſed etiam cũ aliis principibus, tum verò tibi maximè congruere ſunt iudicanda. Quippe quæ nec tempora publicæ vtilitati debita auferant, & animum tuum non ſententiarum modò grauitate, verum ſapientiſsimorum quoque conſiliorum tuorum approbatione plurimum delectent. Poſteaquam enim principatum iniſti, tranquillam pacem populis curæ tuæ commiſsis, ac potius vniuerſæ Italiæ ſingulari prudẽtia tua peperiſti, partam amplificaſti, amplificatam ita conſeruas, vt aurea ſecula, poetis tantopere decãtata, nobis reddita eſſe videantur. Nam & peſtis vndique fugata eſt, & bella ſedata, & ſumma rerũ omniũ fertilitas diuina benignitate floréntiſsimo celſitudinis tuæ principatui cõceſſa. Hinc verò illud prophetæ oraculum, piis iuſtiſq; hominibus ac deum diligentibus omnia ex ſentẽtia euenire, ſi cui vnquã dubium fuit, tu religioſiſsime Particeps veriſsimũ eſſe cõprobaſti, atque omnẽ de medio dubitationem ſuſtuliſti. Vt enim alia felicitatis tuæ præter eam documenta, florentem adeò liberorum nepotumq; progeniem ſuſtuliſti, vt non tuæ modò ſenectuti ac Lauredanæ genti, verum patriæ quoque maxima & certiſsima præſidia parata eſſe videantur. Ita nanque ſunt inſtituti, vt & veſtigiis tuis inſiſtant, & poſt ſacroſanctum veri dei cultum Reipublicæ ſe, vitam quoq;

nedum pecuniam aliaque omnia debere profiteantur. Hoc *autem diuinum munus, quo nullum homini pretioſius, nullum melius præſtari poteſt, quis non videat cum aliis eminentiſſimis virtutibus tuis, tum ſingulari iuſtitiæ fuiſſe cõceſſum? Nam illi à teneris vſque vnguiculis ſic aſſueuiſti, vt te ſibi & alumnum & tutorem & propugnatorem delegiſſe videatur. Fulgentiſſimo autem huiuſce virtutis ſplendore & aliorum ciuium, & in primis ſenatorũ animos tibi conciliaſti, vt eadẽ ferme hora, qua vnus & quadraginta viri (tot enim ad creandum ducem electi conueniunt) de ducis ipſius electione agitare cœperũt, vna omnium voce cunctisque ſuffragiis citra vllum competitorem Princeps fueris declaratus, tanta cum populorum tuorum lætitia, vt omnes debitam tuo principatui felicitatem præſagire viderentur. Tu verò ſimul atque ducatum iniſti, omnium non opinioni modò reſpondiſti, verum expectationem quoque longe ſuperaſti. Tantam enim iuſtitiæ totiusque Reipublicæ curam ſuſcepiſti, commodorum tuorum oblitus, vt curiæ & tuarum ædium fores omnibus tam pauperioribus quàm ditioribus æquè pateãt, te adeũtes patientiſſimè benigniſſimeque audias, lites & controuerſias æquiſſimè dirimas, neminem probum à tuo conſpectu triſtem dimittas: omnibus denique populis regimini tuo creditis, eos magiſtratus curas mittendos, qui non ſolum ius ſuum cuique reddant, ſed etiam à ſeditionibus cædibusque defendãt, & in ſumma trãquillitate conſeruẽt. Id verò cum alii ciuitatum ditioni tuæ parẽtiũ rectores, tum integerrimi vrbis Paduæ literarum alumnæ, Prætor Andreas Grittus, & præfectus Paulus Piſanus ita comprobant, vt non rectores, ſed parentes omnibus eſſe videantur. Tantam enim non litium modò priuatarum, ſed publicæ quoque cõmoditatis & quietis curam ſuſcepere, vt veriſſimum illud eſſe declarent, mẽbra caput imitari ſole-*

re. Quamobrem haudquaquam mirandum eſt, ſi Fauētini & Ariminenſes diu bellis ſeditionibusq; vexati, iuſtiſſimo & integerrimo regimini tuo ſeſe nuper ſponte ſua tradiderunt. Quis enim vir prudens, nedum populus, ſi poſſit, ad eum non confugiat principem, à quo nihil niſi æquum, nihil niſi legitimum, nihil niſi honeſtum ſe habiturum eſſe certò ſciat? Sub cuius protectione ſe tutum, ſe quietum rebus ſuis frui poſſe cōfidat? Sed de iuſtitia aliiſq; ſplendidiſſimis virtutibus tuis non breuis epiſtola, ſed grandis hiſtoria cō ſcribenda foret, quæ præclara & tua & maiorum tuorum geſta felici ſtylo cōplecteretur. Id verò quum & longi temporis & facundiſſimi oratoris ſit opus, haudquaquam ab officio meo alienum eſſe putaui, ſi nunc id quod poſſum, vel epiſtolari breuitate inclytum nomen tuum vnà cum priſcis illis & regibus & legumlatoribus, quorum ſapientiſſima quæq; dicta hoc in libello deſcripta ſunt, copularē, ſimul vt vbicūque Romana eſt in vſu lingua arbitraretur, ſimul vt pro virili parte mea immortalitati cōſecraretur. Quod quidem etiā ſi minus forſitan ero aſſecutus, nihil tamē dubito, quin optimam voluntatem meam erga tuam ſerenitatem ſis accepturus, quum hominis animum potius quàm rerū exitum omnibus in actionibus cenſeas, ſemper eſſe ſpectādum. Sed iam acutiſſima Lacedæmoniorum dicta, quæ non temporum, ſed literarum ordine ſeruato deſcribūtur, perſpecuè interpretemur, quo melius faciliuſq; Laconica breuitas & ſolertia perſpiciatur. Vale eximium ſeculi noſtri ornamentum. Ex Academia Patauina, Nonis Maii. M.D.VII.

PLVTARCHI CHAERONEI PHILOSOPI CLARISSIMI.

APOPHTEGMATA LACONICA.

Raphaele Regio interprete.

AGASICLES rex Lacedemoniorum, admirante quodam, quòd quum magna diſcendi audiendique teneretur cupiditate, Philophane rhetorices doctore non vteretur: eorum, inquit, me diſcipulum eſſe oportet, quorum etiam ſum filius. Ad eum verò qui rogarat, quo modo quis abſque ſatellitibus tutò regnare poſſet: ſi ſuis, inquit, populis ita imperarit, vt parentes filiis.

AGESILAVS ille magnus quum eſſet aliquando conuiuii princeps ſorte ductus, à vini diſpenſatore rogatus, quantum vini cuique daret: Si multũ, inquit, paratum eſt, quantum quiſque petierit: Sin parum, ex æquo omnibus impertito. Quum verò maleficus quidam tormenta perquàm patiẽter toleraret: Quãtum, inquit, homo ſceleſtus ad res flagitioſas & turpes tolerantiam affert? Quodam autem laudante oratorem quòd parua amplificaret: Ego verò ne ſutorem quidem, ait, puto bonum, qui magnos exiguo pedi calceos inducit. Idem quum quidam ei aliquando dixiſſet, Promîſiſti, ac ſæpius idem repeteret: Per Iouem, inquit, ſi quidem iuſtum eſt: Sin minus, dixi quidem, ſed non promiſi. Ac illo ſubiiciente: Atqui oportet reges præſtare quicquid vel capite annuerint: Non magis, inquit, quàm eos qui ad reges accedunt, petere decet iuſta & dicere, captãtes & oppor-

tunitatem, & quicquid regibus cõmodum eſt. Quũ antea aliquos laudantes vituperantéſve audiebat, non minus eorum qui dicerẽt, quàm de quibus dicere tur, mores ſpectandos eſſe aiebat. Sed quum puer adhuc eſſet, ac in gymnicorum ludorum cebratione in loco minus honeſto à chori magiſtro collocaretur, obtemperauit quidem, licet iam rex foret declaratur, ac dixit: Euge: Demonſtrabo etenim, non locis viros, ſed viris loca effici honorata. Quodam autem medico difficiliorem ei curationem, ac minimè ſimplicem imperante: Per gemellos, inquit, non omnino mihi viuere datum eſt, ne ſi omnia quidem ſumam. Altari verò Mineruæ, ab ærea ęde cognomẽto Chalciœcæ, quodam die aſtans bouem immolaturus, quũ à pediculo morderetur, non auerſus eſt quidem, ſed illum palàm captum omnium in conſpectu necauit, ac dixit: Per deos* lubenter vel in ara insidiatorem. *incũda.
Idem quum vidiſſet murem à puero trahi de feneſtra, & conuerſum detinentis pueri manum memor diſſe ac fugiſſe, iis qui aderant re oſtenſa: Quando minimum, inquit, animal ſe iniuria afficientes ſic vlciſcitur, quid viris faciendum ſit cõſiderate. Volens autem bellum aduerſus regem Perſarum mouere, quò Græcos Aſiam incolentes in libertatem vindicaret, Iouis Dodonæi oraculum conſuluit: quod quũ educendum eſſe exercitum reſpõdiſſet, Ephoris oraculum retulit. Ipſi verò iuſſerunt eum Delphos proficiſci ac iiſdem de rebus ſortes cõſulere. Profectus igitur ſic oraculum rogauit: Apollo, videntûrne tibi quæ & patri? Eo autem annuente, electus ipſe imperator exercitũ eduxit. Quum verò Tiſaphernes prin

cipio quidem tertius cum Ageſilào fœdera percuſiſ ſet, Græcas ipſi liberas ciuitates ſe eſſe dimiſſurum pollicitus, deinde quàmmaximo exercitu à rege accerſito bellũ ei indixiſſet niſi Aſia decederet, libẽter fœderum trãſgreſsionem accepit, mouitq́ue caſtra, exercitum in Cariam ductūrus. Sed quum Tiſaphernes illic copias congregaret, inde ſoluens in Phrygiam impetũ fecit, ac pluribus vrbibus captis, multaq́ue pecunia parta, dixit amicis: Fœdera quidem iniuſtè frangere impium eſt, ſed hoſtes fallere non iuſtum eſt modò & honeſtum, verum iucundum quoque ac lucroſum. Cæterum equitatu inferior Epheſum reuerſus opulentos iuſsit equum pro ſe quenque ac virum exhibere, ſi ſe militia ſolutos vellent. Ac poſteaquàm & equi & viri idonei pro timidis atque diuitibus cito fuerunt congregati, Agamemnonem ſe dixit imitari. Nam illum, quũ generoſam accepiſſet equam, ignauum diuitemq́ue hominem militia liberaſſe. Quum verò nudos captiuos vendi iuſſiſſet, ſpoliorum quidem mercatores licitabãtur: ac veſtium ſanè multi emptores erant: ſed corpora, ꝙ alba & mollia eſſent propter vmbratilem vitam, quum tanquam inutilia nulloq́ue pretio digna irriderentur, aſtans Ageſilaus: Hæc ſunt, inquit, propter quæ, iſti autem quibus cum pugnatis. Idem in Lydia quum Tiſaphernem profligaſſet, plurimoſq́ue intereмiſſet, in agrum regium incurſionem fecit: ſed rex pecuniis ipſi præmſsis quum cẽſeret bellum eſſe diſſoluendum, Ageſilaus reſpondit: pacis quidem ciuitatem dominam eſſe, ſe verò locupletãdis militibus quàm ſeipſo magis lætari: pulchrũ

que putare, Græcos non munera ab hoſtibus accipere, ſed ſpolia acquirere. Megabatẽ verò Spithridatis filium formoſiſsimum, quum ad eum acceſsiſſet ſalutaturus & oſculaturus, quia vehementer amari videbatur, declinauit Ageſilaus. At quum ille adire deſtitiſſet, ab Ageſilao deſiderabatur. Dicentibuſque amicis ipſum in cauſa eſſe, qui ſe ab illius tam formoſi oſculo auertiſſet, neque illum præ pudore vẽturum, poſteaquam ſecum tacitus pauliſper cogitauit: Nihil eſt opus, inquit, illum perſuadeatis: Nã iſtiuſmodi rebus ſuperior eſſe malo, quàm præpotentem hoſtium vrbem vi capere. Satius eſt enim libertatem ſibiipſi conſeruare, quàm aliis auferre. Sed quum aliis in rebus diligens iuſtitiæ cultor eſſet, in amicorum negotiis putabat occaſionem iuuãdi eſſe perquàm iuſtã. Epiſtoliũ igitur ipſius fertur ad Idrieum Carẽ, quo ex amicis quendã ſic petit: Si Nicias nihil iniuſti agit, dimitte: Sin agit, mihi dimitte: omnino autem dimitte. Itaque ſe talem in pleriſque Ageſilaus pro amicis preſtabat. Interdum tamẽ propter vtilitatem occaſione potius vtebatur. Quare motis tumultuoſius caſtris, quum puerum, cuius amore tenebatur, infirmum reliquiſſet, ad illum precantem, & cum lachrymis ſe reuocantem conuerſus dixit: Quàm difficile eſt, nos & miſereri ſimul & ſapere. Idem in victu & veſtitu nihil iis qui cum ipſo erant, melius habebat: à ſatietate ac ebrietate penitus abſtinens, ſomnoque non domino, ſed rebus agendis ſeruienti vtens. Aduerſus calorem autem & frigus ita ſe habebat, vt ſolus eadem veſte quatuor anni temporibus ſemper vteretur, ac

in medio caſtrorum tentorio erecto, lectum nihilo aliis meliorem haberet. Dictitabat autem principi conuenire,non mollitie & deliciis,ſed tolerantia & fortitudine priuatis hominibus præſtare. Roganii igitur cuidam,quid Spartæ contuliſſent Lycurgi leges:contemnere,inquit,voluptates.Ad eumverò qui cum aliorum Lacedæmoniorum,tum ſuæ veſtis cibique mediocritatem mirabatur: propter hunc,inquit, frugalem ô hoſpes, viuendi modum metimus libertatem.Idem alio ipſum hortãte,vt ſibi par ceret,ac dicente,propter incertum fortunæ,ne quãdo mutemur:At ego,inquit,meipſum ſic aſſuefacio, vt in nulla mutatione quæram mutationem.Ac eodẽ vitæ inſtituto etiã ſenex factus vtebatur. Quare ad eum à quo interrogatus fuerat, cur vehementi hyeme ſine tunica illa ætate circumiret:Quò,inquit,iuuenes imitentur, exemplum habentes & ſenectute confectos & principes.Thaſii verò per ſuum agrum ipſi cum exercitu iter facienti farinam & anſeres, & bellaria,& liba ex melle confecta,& alios omnis generis cibos, & vina pretioſa miſerunt. Sed farina ſola accepta retro aſportari reliqua ab iis, qui illa apportarant,iuſsit, vt quæ ne ſibi quidem vtilia forent.Precãtibus autem illis ac ſupplicantibus,vt omnino illa acciperet,mancipiis diſtribui iuſsit.Cæterum illis cauſam rogantibus dixit,eos qui probitati ac fortitudini ſtuderent,non decere iſtiuſmodi ganeis & gulæ irritamẽtis delectari. Quibus enim ſeruitia capiantur,ea ab ingenuis hominibus eſſe aliena.Rurſus Thaſii, quòd ab ipſo magis affecti beneficiis viderentur,quum & templis & deificationibus

eum

eum honoraſſent,& hac de re legatos ad ipſum miſiſſent,poſteaquàm honores legit quos oratores attulerant,interrogauit, an ipſorum patria referendorum in deos hominum facultatem haberet. Quibus affirmantibus: Agite,inquit, voſipſos prius efficite: Quod quidem ſi effeceritis, tunc credam me quoque á vobis deum fieri poſſe. Idem quum illæ gentes Græcæ quæ ſunt in Aſia, decreuiſſent ipſi in clariſsimis vrbibus ſtatuas ponere, ad eas ſcripſit: Mei ne vna quidem ſit imago,neque picta, neque ficta neque conſtructa.Sed quum in Aſia domus contignationem ex quadratis trabibus factam vidiſſet, dominum ædium interrogauit,an apud ipſos quadrata naſcerentur ligna.Quo negante,ſed rotunda: Quid igitur,inquit, ſi quadrata eſſent, rotunda faceretis?Interogatus autem olim,quouſque Laconicæ fines protendantur,conceſſa haſta,quouſque,inquit,hæc perueniat. Sed alio deinceps rogante,cur Sparta ſine muro eſſe: oſtenſis ciuibus armatis, hi ſunt,inquit,Lacedæmoniorum muri.Cæterum alio idem quærente:non lapidibus, inquit, & lignis,ſed inhabitantium virtutibus vrbes munitas eſſe oportet.Amicos verò monebat,vt non pecunia, ſed fortitudine & virtute diteſcere ſtuderent. Quando autem volebat aliquod opus à militibus cito perfici, primus ipſe in omnium conſpectu aggrediebatur. Verum in eo gloriabatur,quòd nemini in labore cederet, quodque ſibi ipſe magis quàm aliis imperaret. Quodam autem admirante Laconem claudum ad bellum exeuntem,ac equum quærente: An ignoras,inquit,non fugientibus, ſed permanentibus in

bello opus eſſe? Idem rogatus à quodam, quo modo magnam gloriam acquireret: ſi mortem, inquit, contempſeris. Quærente autem quodam, Cur Spartiatæ ad tibias pugnant? Quoniam, inquit, quãdocũque ad numerum modulationemque inceſſerit, liquidò pateat & qui meticuloſi ſint & qui fortes. Quum verò quidam Perſarum regem beatum eſſe diceret, quia perquàm iuuenis eſſet: atqui Priamus, inquit, ne id quidem ætatis agens infortunium eſt paſſus. Sed quum magnam Aſiæ partem ſubiugaſſet, aduerſus regem ipſum properare decreuit, quo illum ab ocio, & à corrumpendis Græcorum populorum principibus deterreret. Sed ab Ephoris reuocatus propter Græcorum bellum, quo Sparta obſidebatur, ob pecunias à Perſa miſſas, dicens bonum impetorem oportere legibus parere, ex Aſia ſoluit, multo ſui deſiderio Græcis Aſiaticis relicto. Ac quũ nũmus Perſicus ſagittarii nota ſignatus eſſet, recedens dictitabat ſe triginta millibus ſagittariorum à rege ex Aſia pelli: Tot enim Daricis aureis Athenas Thebáſque à Timocrate allatis, & populorum principibus diſtributis, populi ipſi ad bellum contra Spartiatas concitati fuerant. Ac Ephoris quidem hanc reſcripſit epiſtolam: Ageſilaus Ephoris gaudium. Multas Aſiæ partes ſubiugauimus, Barbaroſq́ue expulimus, ac in Ionia multa arma fecimus. Sed poſteaquàm iubetis me ex lege redire, ſequor epiſtolam, ac ferè ipſam vel præueniam. Nam imperium non mihi, ſed ciuitati ac ſociis gero. Ac tunc quidem verè iuſteq́ue dux imperat, quando & legibus & Epho

ris paret, vel vbicunque in vrbe ſint magiſtratus. Traiecto igitur Helleſponto quum per Thraciã iter faceret, Barbarorum quidem rogauit neminem, ſed ad ſingulos mittens interrogabat, vtrũ per amicam, an hoſtilem terram tranſiret. Ac alii quidem ipſum amicè & excipiebant & deducebant: cæterum qui Troades nominantur, quibus & Xerces, vt fertur, dona dedit trãſitus mercedem, agenti talenta centum, & totidem mulieres ab Ageſilao petiere. Sed illos ipſe deludens, ac dicens: eccur non ſtatim veniſtis accepturi? procedebat. Et cum inuaſus, ex illis perturbatis multos cecidiſſet, tranſiuit. Quum verò idem à rege Macedonum per nuntios quæſiſſet, iſque ſe conſulatum dixiſſet: Conſultet igitur, inquit, ſed nos interim procedemus. Admiratus itaque viri audaciam, & veritus, iuſsit vt amicum * progredi. Theſſalorum autem, qui hoſtium ſocii erant, depredatus eſt agrum. Ac Xenoclem quidem & Scythen de amicitia acturos Lariſſam miſit, quibus comprehenſis & aſſeruatis, alii quidem ægrè ferentes cenſebãt Lariſſam caſtris cingendam eſſe ab Ageſilao, & obſidendam: Sed aſſerens ipſe, ne alterius quidem illorum virorum interitu velle totam capere Theſſaliã, eos fœderibus percuſsis accepit. Audiens autem apud Corinthum fuiſſe pugnatum, & Spartiatarum quidem perquam paucos cecidiſſe, Corinthiorum autem & Athenienſium, aliorumq́ue illis ſociorum quamplurimos, neque lętari, neque efferri illa victoria viſus eſt, ſed perquam graui ſuſpirio emiſſo: Vę, inquit, Græciæ, q̃ tot viros inteſtino bello perdidit, quot ad debellãdos omnes Barbaros ſatis fuiſſent.

*προαι-ρεῖν.

Pharſalios autẽ vrgentes, Latrociniiſq́ue Ipſius exercitum vexantes, quum quingentis equitibus in fugam vertiſſet, trophæum ſub Narthacio erexit: Ac illa quidem victoria præ omnibus lætatus eſt, quòd quum per ſe ipſe equitatũ inſtituiſſet, illo ſolo eos, qui maximè pugna equeſtri gloriabantur, ſuperaſſet. Quum verò Diphridas domo veniens ipſi nũntiaſſet, vt continuò prætergrediẽs, in Bœotiam impetum faceret, quanquam maiore apparatu id poſtea facturus erat, tamen magiſtratibus parens, accerſitis viginti millibus ex illo exercitu, qui apud Corinthum erat, Bœotiam ingreſſus eſt, & apud Coroneã cum Thebanis & Athenienſibus, ſimul cum Argiuis & Corinthiis congreſſus, vtroſque maxima omnium pugna, quæcunque illo tempore commiſſæ fuerũt, vt Xenophon ſcribit, etſi corpore propter vulnerũ multitudinem malè affectus, ſuperauit. Idem domũ reuerſus, nihil nec circa vitam, nec circa mores, ob tantos ſucceſſus victoriaſq́ue mutauit. Cæterum vidẽs quoſdã ex alẽdis in equos aliquo pretio eſſe, animoq́ue efferri & gloriari, Cyniſce ſorori perſuaſit, vt in curru ſedens in Olympiis certaret, Græcis oſtẽdere volens, iſtiuſmodi res nullius eſſe virtutis, ſed diuitiarum & impenſæ. Xenophontem verò illum ſapientem multi faciens, ac ſecum habens, iuſsit filios accerſere, Spartæq́ue educare, quò diſciplinarum pulcherrimã docerentur, & imperare, & imperium ferre. Idem aliquando interrogatus, cur maximè omnium felices ſint ſpaciatę: quia, inquit, maxime aliorum ſe exercent, vt imperent & obtemperent. Lyſandro autem vita functo quum multorum

ſodalitatem cōſtitutam inueniſſet, quam ille ex Aſia ſtatim reuerſus contra Ageſilaum inſtituerat, eum redarguere tentauit, ac oſtendere cuiuſmodi ciuis viuens fuiſſet. Quumque orationem legiſſet in quodam relictam libro, quam Creon Alicarnaſſeus ſcripſerat quidem, ſed Lyſander memoriæ commendatam ad populum de rebus nouis & de repub. mutanda habiturus eſſet, in publicum illam efferre volebat: Verum ex ſenioribus quidam, quum eam orationem percurriſſet, veritusque illius grauitatem conſuluiſſet, ne Lyſandrum effoderet ac ſuſcitaret, perſuaſus acquieuit. Eos verò qui ſibi occultè aduerſarētur, apertè quidem non vexabat, ſed exigens vt ſe ſequerentur, ex ipſis aliquos & duces & magiſtratus deſignabat, ſed in magiſtratibus improbi deprehenſi & auari, ne condemnarentur, rurſus auxilio erat, ſicque eos ſibi conciliabat, & ad ſeipſum traducebat, vt neminem aduerſarium haberet. Quidam autem quum eum rogaſſet, vt ſuos ad hoſpites Aſianos literas daret, quò ius ſuum conſequeretur. At mei, inquit, hoſpites iuſta ſponte ſua, etiam ſi nihil ſcribam, faciunt. Cęterum quidam illi murū vrbis bene munitum & laborioſe admodum exædificatum oſtentans, rogabat an pulcher ſibi videretur: Per Iouem, inquit, pulcher, non vt viri, ſed vt fœminę inhabitent. Quum autem Megarenſis quidam aduerſus ipſum de ciuitate gloriaretur: adoleſcens, inquit, verba tua multa vi egent. Quæ verò alios admirantes videbat, ea ne noſſe quidem videbatur. Quodam igitur tempore Callipides tragœdiarum actor nomen & gloriam inter Gręcos habens, vt qui

an iuſtitia, nullam fortitudinis vtilitatem eſſe dixit abſente iuſtitia: Nam ſi omnes iuſti forent, nihil fortitudine opus eſſe. Quum autem ii qui Aſiam incolunt, ex conſuetudine Perſarum regem magnum appellarent: Ecquid ille me maior eſt, inquit, niſi & iuſtior ſit & continentior? Ac eos quidem qui Aſiam inhabitarent, ingenuos quidem malos, ſeruos autem bonos eſſe dictitabat. Idem interrogatus, quomodo quis maximé apud homines probaretur: ſi dicat, inquit, optima, & faciat honeſtiſsima. Imperatorē verò dicebat oportere & in hoſtes audaciam, & in ſubditos beneuolentiam, & ad occaſiones ſolertiam habere. Cuidam autem quærenti, quænam pueris diſcenda forent: Ea reſpondit, quibus & viri ſint vſuri. Verum cauſæ cuiuſdam iudex, quum accuſator bene quidem dixiſſet, reus autem malè, quippe qui ad ſingula diceret: Ageſilae oportet regem legibus opitulari: Et domum, inquit, ſi quis tibi euerteret, & veſtimentum ſi quis auferret, expectaréſne vt architectus, aut qui veſtimentum confecit, tibi auxilium ferat? Idem à rege Perſarum epiſtolam pace iam facta ſibi miſſam, quam vnà cum Callia Lacedæmonio, vir Perſa de hoſpitalitate & amicitia attulerat, haùdquaquam accepit, dicens regi nunciaret, minimè opus eſſe ad ſe literas priuatim daret. Nam ſi & amicus Lacedæmoni, & Græciæ beneuolus eſſe videbitur, ſe quoq; pro viribus ipſi amicum eſſe futurum: Sin autem inſidiari deprehendetur, ne ſi multas quidē acciperē literas, credat me ſibi amicum eſſe futurum. Filiorū autē cū amantiſsimus eſſet, fertur vnà cum paruis pueris domi

colludere ſolitus,in arundinem vt in equum aſcendens:Sed à quodam amicorum viſus rogauit,ne cui prius id diceret, quàm ipſe quoque puerorum pater eſſet.Cæterum Thebanos aſsiduis bellis quum infeſtaret,ac in pugna vulneratus foret,Antalcidam dixiſſe ferunt:Pulchra diſcipline præmia à Thebanis accipis,quos nolentes ac neſcientes quidem pugnare docueris.Tunc enim Thebanos ſe ipſis belliçoſiores aiũt factos,propter aſsiduas Lacedæmoniorum in ipſos expeditiones. Quare Lycurgus quoq; ille antiquus,in legibus quæ Rhetræ vocantur,prohibuit aduerſus eoſdem ſæpius militare,ne bellandí peritiam diſcerent. Poſteaquam verò audiuit ſocios ægrè ferre continuas expeditiones, quia multi paucos Lacedæmonios ſequerentur, refellere vollens illorũ multitudinem, iuſsit omnes quidem ſocios ſedere ſibi inuicem permixtos,Lacedæmonios autem ſeparatim ſolos.Deinde edixit,vt figuli ſurgerent primi.Qui quum ſurrexiſſent,edixit vt ſecundi ſurgerẽt fabri ærarii,deinde architecti & domorum ædificatores,& ſingulæ aliæ artes. Ita ſocii ferè omnes quidem ſurrexerunt, Lacedæmoniorum autem nemo: Ipſis nanque prohibitum eſt artem ſordidam vel exercere vel diſcere. Itaque ridens Ageſilaus: Videte,inquit, viri quanto plures quàm vos milites nos emittamus. In Leuctrica verò pugna quum Lacedæmoniorum multi fugiſſent,qui legitimis pœnis erant obnoxii, videntes Ephori vrbem viris deſtitutam militibus indigere, volebant ignominiã illam ſoluere ac leges ſeruare. Ageſilaũ igitur eligunt legumlatorem. Is vero in concionem

quum prodiſſet:Legum,inquit,lator aliarum minimè ſim, ac ne iis quidem quæ exiſtunt, adiicerem quicquamvel auferrem,vel mutarem.Sed non ab re erit, leges quæ nobis ſunt, à poſtero die ius ſuum retinere. Epaminondam verò tanto cum fluctu ac tempeſtate Spartam inuadentem,Thebanis & illorũ ſociis victoria Leuctrica gloriantibus,ab vrbe quidem repulit,& quamuis pauci in vrbe forent,retrocedere tamen coëgit,Idem in pugna apud Mantineã geſta imperauit Lacedæmoniis, vt aliis omiſsis vnũ oppugnarent Epaminondam,ſolos aſſerens pruden tes & fortes victoriæ autores eſſe. Nã ſi iſtum è medio ſuſtulerimus, facillimè alios captiuos fore, ſiquidem & amentes,& nullo precio dignos eſſe. Id quod etiam euenit·Quum enim victoria ab Epaminonda foret,iamq́ue Lacedæmonij fugerent,illum conuerſum,ac ſuos reuocantem, quidam ex Lacedæ moniis letaliter percuſsit.Is verò quum cecidiſſet,â fuga conuerſi qui cum Ageſilao erant,ſuam certando victoriam effecerunt, quum Thebani Lacedæmoniis longè fortiores viſi fuiſſent. Sparta verò pecuniis indigente,quippe quę peregrinos aleret milites,Ageſilaus in Aegyptum profectus eſt,ab Aegyptiorum rege mercede conductus. Sed quum propter veſtis tenuitatem indigenis contemptui foret: expectabant enim Spartæ regem vt Perſarum,decẽter ac ſumptuoſe ornatum videre: eoq́ue malè de ipſo ſentirent, breui declarauit Ageſilaus,magnificentiam, & dignitatem prudentia parari oportere. Quum autem eos quos inſtructurus erat,impenden ti periculo territos videret, tum propter hoſtium

multitudinem (ducenta nanque millia erant) tum propter ſuorum paucitatem, decreuit prius quàm confligeret, ſacrificium facere, ac aliis inſciis in ſiniſtrę manus palma victoriam deſcripſit, acceptûmque ab aruſpice iecur inſcriptæ manui impoſuit. Id verô tantiſper tenens, dum literarum notæ iecori imprimerentur, ſe ambiguum eſſe ſimulabat. Poſtea verò commilitonibus iecur ipſum oſtendit, aſſerens deos ex ſcriptis victoriam demonſtrare. Certum igitur id victoriæ, ſignum rati ad pugnam audacter ineundam ſunt confirmati. Sed hoſtibus multitudine ſua Aegyptiorum caſtra foſſa cingentibus, Nectabioque cui auxilio erat, cenſente erumpendum ac decertãdum eſſe: nequaquam impediendi, inquit, ſunt hoſtes, nobis pares eſſe volentes. Ac ita quum adhuc ſpatij parum ad coniungendam ſupereſſet foſſam, in illo quod reliquum erat interuallo acie inſtructa, cum paribus par congreſſus, eos in fugã vertit, & paucis militum ſuorum amiſsis, magna hoſtium edita cæde, ingentem pecuniæ vim in patriam miſit. Ex Aegypto autem quum claſſe rediẽs in morbum incidiſſet, iis qui ſecum erant mandauit moriens, ne ſibi fictam pictâmve aut effigiatam corporis imaginem efficerent. Nam ſi quid præclari operis, inquit, geſsi, id mei monumẽtum erit: Sin minus, ne omnes quidem ſtatuæ, vt quæ vilium hominum ac nullo precio dignorum opera ſint.

AGESIPOLIS Cleombroti quum quidam dixiſſet, Philippum paucis diebus Olynthum euertiſſe: Per deos, inquit, talem aliam vrbem multò longiori tempore non ædificabit. Alius item quum di-

xiſſet, ipſum cum æqualibus regem obſidem fuiſſe, non autem filios eorum & vxores: meritô, inquit: decet enim nos peccata noſtra ferre. Sed quum ipſe vellet catulos dono ſibi mitti, quidamque dixiſſet, illorum apud ſe non eſſe educationem, ne virorum quidem antea, inquit, fuit, quæ tamen nunc eſt.

AGESIPOLIS Pauſaniæ, Athenienſibus de mutuis criminibus ad Megarenſium ciuitatem prouocantibus: turpe, inquit, eſt ô Athenienſes, eos qui ſint Græcorum duces, minus quàm Megarenſes ius ſcire.

AGIS Archidami, quum olim Ephori dixiſſent: Vade iuuenes tecum ducens in huius patriam: Dux nanque hic ipſe tibi erit ad arcem occupandam: Et quo, inquit, modo tutum eſt, ó Ephori, tot iuuenes credere patriæ ſuæ proditori? Interrogatus autem, quæ potiſsimum diſciplina Spartæ exerceretur: ſcire, inquit, & imperare, & obtemperare. Lacedæmonios verò dictitatabat interrogare, non quot ſunt hoſtes, ſed vbi ſunt. Verum apud Mantineam quum dimicare cum hoſtibus quòd plures forent prohiberetur: neceſſe eſt, inquit, cum multis pugnare, qui multis velit imperare. Quodam autem interrogante, Quot ſunt Lacedæmonij? Quot, inquit, ſatis ſunt ad malos arcendos. Quum verò Corithiorum muros præteriret, ac illos & altos, & munitos, & in multum ſpatium protenſos videret: quænam, inquit, ſunt hunc locum habitantes mulieres? Idem, quum rhetor quidam dixiſſet, orationem rerum omnium potentiſsimam eſſe. Igi-

tur ſi tu taces,inquit,nullo precio dignus es. Argiui autem poſt quam fuerant ſuperati, rurſum audacius multò quum ipſi obuiam eſſent facti,ſocios videns perturbari:Confidite, inquit,ô viri:nam quando nos victores timemus, quid putatis eos facere, qui à nobis victi fuerunt?Idem Abderitarum legato,qui quum multa locutus finem dicendi feciſſet, rogaret quidnam ciuibus ſuis renunciaret: Te, inquit, mihi tacenti tanto tempore auditum fuiſſe, quantum tu dicendo conſumpſiſti. Quibuſdam verò Eleos laudantibus,quòd in Olympiorum certamine iuſtiſsimi forent:Ecquid magnum, inquit,aut mirandum faciunt,ſi per annos quinque vno duntaxat die iuſtitia vtuntur? Quodam autem dicente, nonnullos ex alia domo ipſi inuidere: Igitur & ſua, inquit,mala,& ad hæc tum mea,tum amicorum bona illos cruciabant.Idem quum quidam conſuleret tranſitum hoſtibus fugiētibus eſſe dandum: & quo, inquit, modo cum iis qui ob timiditatem fugiunt, non pugnantes,cum iis qui ob fortitudinem manēt, pugnabimus? Quodam autem de Græcorum libertate ſermonem inferente non ignobilem quidem, ſed effectu difficilem:Tua,inquit, ô hoſpes,verba & virium indigēt & pecuniarum. Quum verò quidam diceret Philippum imperuiam Lacedæmoniis Græciam eſſe facturum: Satis, inquit, nobis eſt in propria terra conuerſari. Legatus autem ex Perintho quum Lacedæmona veniſſet, longiore vſus eſt oratione. Sed poſtquam fine dicendi facto Agin rogauit,quid Perinthiis renuntiaturus eſſet:Quid aliud, inquit, quam te vix finem dicendi feciſſe, me verò

tacendi? Cæterum ſolus quum ad Philippum legatus veniſſet, ac ille dixiſſet: Quid ita vnus veniſti? Nempe ad vnum, inquit. Idem quum ex ſenioribus quidam, qui videbat ſolutis veteribus legitimis alia quædam flagitioſa induci, ei iam ſeneſcenti dixiſſet: Quare ſuperna Spartæ fiunt inferna? iocans ait, ex ratione ſic res procedere, ſi illud fiat: Etenim quum ego puer eſſem, ex patre audiebam, ſuperiora apud ipſos inferiora fuiſſe. Aiebat autem patrem puero ſibi ea dixiſſe. Quare non eſſe mirandum, ſi poſteriora prioribus ſint peiora, ſed ſicubi meliora, & ſimilia. Interrogatus autem, quomodo quis liber permaneat: ſi mortem, inquit, contempſerit.

AGIS iunior dicente Demade, enſes Laconicos à præſtigiatoribus propter breuitatem deuorari: At Lacedæmonij, inquit, huiuſcemodi enſibus hoſtes aſſequũtur. Ad improbum vero hominem ſæpe interrogantem, quis optimus Spartiata foret: qui tui diſsimillimus eſt, inquit.

AGIS vltimus rex Lacedæmoniorum ex inſidiis captus, & indicta cauſa ab Ephoris condemnatus, quum ad laqueum abduceretur, intuitus quendam ex miniſtris flentem: Deſine, inquit, ô homo, propter me flere: nam adeò iniquè & iniuſtè moriens *potẽtior iis ſum, qui me interficiunt. Et quum hæc dixiſſet, vltro collum laqueo tradidit. Idem quum à parentibus rogaretur, vt ſibi ad iniuſti quiddam adiutor eſſet, aliquandiu cõtradixit, ſed quum inſtarent: Quandiu, inquit, apud vos fui, ne vnam quidem iuſtitiæ cognitionem habui: poſteaquam autem me patriæ tradidiſtis, legitimiſque ipſius inſtitutis, ac etiã

* *melior.*

iuſtitia & probitate erudiſtis, vt potuiſtis, hæc potius quàm vos ſequi tentabo. Et quoniam vultis me optima facere (optima verò ſunt, cum homini priuato, tum multo magis principi, quæ iuſta ſunt) faciam quidem quæ vultis, ſed quæ dicitis recuſabo.

ALCAMENES Telecri quodam rogante, quo modo regnum quis optimè ſeruaret: ſi lucrum, inquit, non multi fecerit. Altero autem quærente, cur à Meſſeniis munera non accepiſſet: quia ſi accepiſſem, inquit, cum legibus pacem agere nequirem. Sed quodam dicente, ipſum parcè viuere amplas ſatis diuitias poſsidentem: Nempe illum qui multa poſsideat, inquit, non ex libidine, ſed ex ratione viuere decet.

ALEXANDRIDAS Leontis ad eum qui ægrè ferebat quòd exularet, ô bone, inquit, ne vrbem relinquens horreas, ſed iuſtitiam. Dicenti vero cuidã Ephoris opportuna quidem, ſed pluribus quàm par erat: ô hoſpes, inquit, non opportune vteris opportuno. Quodam autẽ percontante, cur agros Helotibus & mancipiis colendos traderent, ac non ipſi colerent: quia illos, inquit, non vt ipſos coleremus, ſed vt nos, cõparauimus. Quũ autẽ quidã alius diceret, gloriã nocere, atq; felicẽ eũ eſſe, qui ab illa ſit alienus: Igitur qui iniuſta perpetrant, inquit, ex oratione tua eſſent felices: nam quomodo ſacrilegus in iuſtûſve gloriam curet? Alio autem interrogãte, cur in bellis Spartiatæ audacter periculis ſe exponunt? quia, inquit, de vita vereri, non vt alij timere ſtudemus. Idẽ alio quodã percõtante, quare capitales cau ſas pluribus diebus ſeniores audiunt, & ſi quis eſt

liberatus,nihilominus eſt reus:Pluribus,inquit,diebus iudicant,quia de morte qui errauerint,ij conſilium mutare non poſſunt. Legibus autem obnoxiũ eſſe oportet,quia ſecundum hanc legem licet etiam melius conſultare.

ANAXANDER Euryeratis, quodã rogãte, cur Lacedęmonij pecunias in publicũ non congregent: ne qui cuſtodes illarum ſint,inquit, corrumpantur.

ANAXILAS ad eum qui mirabatur,cur Ephori non aſſurgant regibus,præſertim à regibus ipſis conſtituti:Eadem,inquit,cauſa qua Ephori ſunt.

ANDROCLIDAS Lacon crure mutilatus inter bellatores ſeipſum locauit.Sed quum quidam ipſum prohiberent,quia mutilatus erat:Atqui non fugientem,inquit,ſed manẽtem oportet cum hoſtibus ex oppoſito inſtructis pugnare.

ANTALCIDAS quum in Samothracia initiaretur,à ſacerdote rogatus,quid grauiſsimum in vita perpetraſſet:ſi quid mihi,inquit, tale perpetratũ eſt,dii ipſi ſciunt.Aduerſus Athenienſem vero quẽdam Lacedęmonios indoctos appellantem:nos nimirũ,inquit,ſoli nihil mali à vobis didicimus.Sed quũ alius Athenienſis aduerſus eum dixiſſet,nos quidem à Cephiſo perſæpe vos fugauimus:At nos,inquit,ab Eurota vos nunquam.Interrogatus autem,quo modo quis maximè hominibus placere poſſet: ſi cũ ipſis,inquit,quamſuauiſsimè conuerſetur, ac vtiliſsima afferat.Idem quum declamator quidam Herculis laudationem lecturus eſſet:quis enim,inquit,illũ vituperat? In Ageſilaum vero à Thebanis in pugna vulneratum:mercedem, inquit,a Thebanis recipis,

quos neque volentes, neque ſcientes pugnare docuiſti. Videbantur enim Thebani aſsiduis Ageſilai contra ipſos expeditionibus pugnaces effecti. Spartæ verò muros eſſe iuuenes dictitabat: Fines autem haſtarum cuſpides. Sed ad eum qui quærebat, cur breuibus Spartiatæ pugionibus in bello vterentur: quia cum hoſtibus, inquit, cominus dimicamus.

ANTIOCHVS quum eſſet Ephorus, poſtquam audiuit Philippum Meſſeniis agrum dediſſe, interrogauit an etiã vim illis tribuiſſet, qua de agro certantes fierent ſuperiores.

ARGEVS quibuſdam laudantibus nõ ſuas, ſed quaſdam ex vxoribus alienis: Per deos, inquit, de vxoribus aliorum nihil temere dicendum eſt: Ipſas enim prorſus ignorari quales ſint, præterquam ab iis quibus cum viuunt. Idem per Siciliæ Selinuntem iter olim faciens, quum in ſepulchro quodam vidiſſet elegiacum hoc inſcriptum,

Hiſce Selinuntos ſub portis, quando tyrannis
Stinguitur, euenit Marte fero cadere:

Iure periſtis, inquit, qui ardentem tyrannidem extinguere conati eſtis: Contra nanque permittendum fuerat, totam concremari.

ARISTON laudante quodam Cleomenis reſponſum, quòd interrogatus quid bonum regem facere oporteat, dixerit, amicis quidem benefacere, inimicis autem malè: Et quanto, inquit, melius eſt, ô bone, amicis quidem benefacere, inimicos verò ſibi conciliare? Id quidem reſponſum etſi omnium confeſsione, Socratis eſt in primis, ad Ariſtonem tamen etiam refertur. Quodam autem percontante, quot

ſint numero Spartiatæ:quot,inquit,ſatis ſunt ad hoſtes arcendos.Sed quum quidam Athenienſium funebrem eorum laudationem,qui fuerant à Lacedæmoniis interfecti,legeret:Quales igitur noſtros,ait, eſſe cenſes,qui iſtos deuicerunt?

ARCHIDAMIDAS aduerſus eum qui Charillam laudaret, quòd in omnes ſimiliter mitis foret:Ecquo,inquit,modo iuſtè quis laudetur,ſi in improbos quoque ſit mitis? Accuſante autem quodam Hecatæum rhetorem,quòd admiſſus ad ipſorum cõuiuium nihil dixerat: Ignorare mihi videris,inquit, eum qui dicendi peritus ſit,dicendi quoque tempus cognoſcere.

ARCHIDAMVS Zeuxidami, quum à quodã interrogaretur,quænam Spartæ anteponantur:Leges,inquit,& ſecundum leges magiſtratus. Ad eum verò qui citharœdum laudabat, & eius facultatem admirabatur:O bone, inquit, quod præmium abs te probis viris ſtatuetur, quando citharœdum tantopere laudas? Idem quodam cantorem commendante ac dicente,hic bonus eſt cantor: At apud nos, inquit, hic bonus eſt coquus: tanquam nihil intereſſet, ſiue per vocis inſtrumenta, ſiue per obſoniorũ & iuris conditurã voluptas efficiatur. Quodam autem ipſi pollicente vinum ſuaue: At quid? ait, nam & plus abſumetur, & quæ ad virilitatem ſpectant, inutiliora efficientur. Sed Corinthiorum vrbem cum exercitu aliquando aggreſſus, quum lepus ex loco muris vicino, excitatus eſſet, ad milites inquit:Faciles captu noſtri ſnnt hoſtes. Duo autem quidam quum ipſum arbitrum ſumpſiſſent, ductos

illos in Chalciœcæ lucum iurare coëgit, ſe iis quæ forēt iudicata,ſtaturos.Et quū illi iuraſſent:iudico, inquit,ne prius ex hoc luco recedatis,quàm quę inuicem vobis controuerſiæ ſunt diſſolueritis. Filiabus verò ſuis quum Dionyſius Siciliæ tyrannus precioſa miſiſſet veſtimenta,non accepit dicens:Vereor ne puellæ iſtis indutæ mihi turpes videantur. Filiū autem quum vidiſſet cum Athenienſibus præcipitanter pugnantem:Vel adde viribus,inquit,vel magnanimitati detrahe.

ARCHIDAMVS Ageſilai, quum à Philippo poſt pugnam Chæronenſem aſperiorem accepiſſet epiſtolam,reſcripſit: Si vmbram tuam metitus fueris,nequaquā inuenies ipſum maiorem factā, quàm eſſet antequam viciſſes. Rogatus autem,quantam regionem obtinerent Spartiatæ: quantam, inquit, haſta aſſequuntur. Quum verò Periander medicinæ arte clarus maximè quidem laudaretur, ſed mala poëmata ſcriberet: Quidnam, inquit,ô Periander,pro gratioſo medico malus poëta vocitari affectas? Idem in bello contra Philippum quibuſdam conſulentibus, procul à domo eſſe pugnandum: At hoc,inquit,non eſt videndum, ſed an pugnantes hoſtibus ſuperiores futuri ſimus. Ad eos verò qui ipſum laudabant, quòd Arcadas pugna ſuperaſſet: melius,inquit,fuiſſet, ſi prudentia illos potius quàm viribus viciſſemus. Sed quando inuaſit Arcadiam, audiens Eleos Arcadibus ipſis opitulari, hanc ad illos epiſtolam dedit: Archidamus Eleis, Quies bonum.Sociis verò in bello Peloponneſiaco quærentibus, quot pecuniæ ſatis forent, roganti-

buſque vt tributa determinaret: Bellum, inquit, ſtatuta non quærit. Catapultæ autem iaculum quum vidiſſet tunc primum ex Sicilia aduectum: Hercules, exclamauit, viri perit virtus. Idem quum Græci nollent ipſi obedire, ac fœdera quæ cum Antigono & Cratero Macedonibus icta fuerant, ſoluere, & liberi eſſe, tanquam Lacedæmonij moleſtiores futuri eſſent quàm Macedones: Ouis, inquit, ſemper quidem eandem emittit vocem, ſed homo multas & varias, quouſq; id quod viſum eſt, perficiat.

ANTYCRATIDAS poſteaquam Agis apud Megalopolin victus fuit in pugna contra Antigonũ, quum ei quidam dixiſſet: quid nunc facietis, ô Lacedæmonij? an Macedonibus ſeruietis? Ecquid, ait, poſſétne Antigonus pro Sparta nos pugnantes, ne moriamur prohibere?

BIAS inſidiis ab Iphicrate Athenienſium imperatore circumuentus, militibus interrogantibus, quidnam eſſet faciundum: quid aliud, inquit, quàm vt vos ſeruemini, ego verò pugnando moriar?

BRASIDAS quum in caricis murem cõprehendiſſet, morſus dimiſit. Tum ad eos qui aderãt: Nihil, inquit, adeô paruum eſt, quod ſeruari non poſsit, ſi eos vlciſci audeat, à quibus ĩuadatur. In quadã verò pugna iaculo per ſcutũ vulneratus, illa ipſa haſta è vulnere extracta hoſtẽ interemit. Sed interrogatus, quo modo fuiſſet vulneratus: Prodẽte me ſcuto reſpõdit. Ad bellũ autem egreſſus ad Ephoros ſcripſit. Quęcũq; belli nocumẽta aut repellã, aut moriar. Sed poſteaquã ipſũ cadere cõtingit, Grecis Thracię liberatis, qui miſsi Lacedęmonẽ fuerant legati, ad matrẽ

quoq; eius Archileonidē acceſſerunt. Quos quidem illa quum interrogaſſet primum, an Braſidas fortiter diem obiiſſet, ac Thracibus laudantibus & dicentibus, nullum alium talem eſſe: Ignoratis, ô hoſpites, inquit: Nam Braſidas fortis qnidem erat, ſed multi Spartæ illo ſunt fortiores.

CALLICRATIDAS quum eſſet nauarchus, amicis Lyſandri rogantibus, vt ſibi vnum quendam ex inimicis concederet necandum, acciperétque talenta quinquaginta, quamuis pecuniarum tunc maximè ad nautarum commeatum emendum indigeret, non conceſsit. Sed quum Cleander conſiliarius dixiſſet: At ego quidem accepiſſem, ſi tu fuiſſem: Et ego, inquit, ſi tu eſſem. Ad Cyrum autem iuniorem, qui Lacedæmoniorum ſocius erat, quum ad accipiendas pecunias claſsi neceſſarias Sardis perueniſſet, primo quidem die iuſſit nunciare, ſe Cyrum conuenire velle. Sed vbi illum bibere audiuit: Expectabo, inquit, donec bibat. At tunc quidem receſsit, poſtquam cognouit illo die ſe cum eo colloqui non poſſe, veritus ne aggreſtior eſſe videretur. Sed poſtridie quum rurſus illum bibere audiſſet, ac ſe non admitti, indignatus, ſic pecuniis accipiendis ſtudendum eſſe dixit, ne quid indignum Sparta fiat. Epheſumque profectus eſt, multa quidem in eos mala imprecatus, qui primi Barbarorum deliciis pellect:, diuitiis illos ad contumelias abuti docuerunt. Iurauitque iis qui aderant, ſe cumprimum Spartam reueniſſet, omnia facturum, vt Græcos reconciliaret, quò barbaris ſint formidoloſiores, ac illorum viri-

bus contra ſe inuicem egere ceſſarent. Rogatus verò quales viri ſint Iones: Ingenui quidem mali, inquit, ſerui autem boni. Sed Cyrus quum ſtipendiũ militibus præmiſiſſet, ac ipſi munera, mercedem quidem ſolam accepit, munera autem remiſit, quod diceret, non oportere ſibi priuatam cum ipſo amicitiam eſſe. Cæterum quæ cum omnibus Lacedæmoniis communis ſit, ſecum quoque eſſe. Pugnam vero naualem quum apud Arginuſas commiſſurus eſſet, ac Hermon gubernator dixiſſet: bene rem habere ſi inde ſoluerẽt: triremes enim Atheniẽſium multo plures eſſe: Ecquid hoc? inquit, quum fugere & turpe Spartæ ſit, & damnoſum: manentem vero vel mori, vel vincere honeſtiſsimum? Facto autem ſacrificio, quum ex vate audiſſet, extis victoriã exercitui quidem portendi, ſed imperatori mortem, nihil perterritus: Non ab vno, inquit, Sparta: me nanque mortuo nihil Sparta diminuetur, ſed ſi hoſtibus ceſſero, minor fiet. Igitur quum Clearchum loco ſui ducem declaraſſet, nauali prælio cum hoſtibus congreſſus, fortiter pugnans vitam cum morte commutauit.

CHARILLVS interrogatus, cur Lycurgus tã paucas leges tuliſſet, quia, inquit, pauca loquentibus, paucis legibus eſt opus. Sed quodam rogante, cur virgines aperta quidem facie, vxores autem velata in publicum prodirent: Quia virgines, inquit, maritos quidem ſibi inuenire oportet: ſed qui habent vxores, ſeruare. Helotum vero qnodam ſe cum eo audacius gerente: niſi, inquit, iratus eſſem, te occidiſſem. Interrogatus autem quam putaret

optimam rempublicam: In qua plurimi,inquit,ciues de virtute ſine ſeditione inter ſe certent. Quodam verò percontante, cur omnia deorum ſimulachra apud Lacedæmonios cum armis poſita eſſent: Vt, inquit, ne quæ in homines propter timiditatem opprobria dicuntur, ea in deos referamus, ac ne iuuenes quidem inermes dij ſupplicent. Idem aduerſus Thebanos de quibuſdam contradicentes; Aut minus, inquit, efferri oportet, aut plus poſſe.

CLEONBROTVS Pauſaniæ peregrino quodam cum patre de virtute contendente: Tantiſper, inquit, ſolum te pater eſt melior, donec tu quoque genueris.

CLEOMENES Anaxandridæ Homerum quidem Lacedæmoniorum poëtam eſſe aiebat, Heſiodum autem Helotum & agricolarum. Illum enim vt bella ſint gerenda, hunc autem vt colendi ſint agri præcepiſſe. Quum verò ſeptem dierum cum Argiuis inducias feciſſet, captato tempore tertia nocte dormientes (nam fœderibus fidebant) inuaſit, ac alios quidem interemit, alios in ſeruitutem redegit. Sed quum obiurgaretur quòd iuſiurandum tranſgreſſus eſſet, dicebat, ad dierum iuſiurandum noctes additas non fuiſſe, quum præſertim quicquid mali contra hoſtes fiat, id apud & deos & homines iuſtitia ſuperius eſſe putetur. Sed eueuit ne Argis, cuius vrbis gratia fœdera violauerat, potiretur. Nam mulieres quum è templis arma detraxiſſent, ipſum repulerunt: Ac deinde furioſus effectus, quodam arrepto gladiolo, ſeipſum à

talis ad membra vſque letalia trucidauit, ſicque ridens & letabundus vitam reliquit. Sed quum vates eum deterreret, ne exercitum aduerſus Argiuorum vrbem duceret, inde enim turpem reditum futurum, quum ad vrbem acceſsiſſet, ac portas quidem clauſas, mulieresque in muris vidiſſet: Hicne tibi, inquit, reditus videtur eſſe turpis, quum vxores viris cæſis portas clauſerint? In Argiuos vero, ſe vt periurum & impium conuiciis proſequentes: Male, inquit, dicendi vos quidem eſtis domini, ſed malè vobis faciendi ego. Samiorum autem legatis eum rogantibus, vt aduerſus Polycratem tyrannum bellum gereret, ac propterea longiore vtentibus oratione: Quæ, inquit, à principio dixiſtis, non memini, & idcirco ne media quidem intelligo, ſed poſtrema non probo. Pirata vero quum in agrum Lacedæmonium incurſionem feciſſet, captusque diceret: Quoniam alimenta quæ militibus præberem, non habebam, idcirco ad eos qui habebant, nec ſponte dare volebant, vi ſumpturus acceſsi: Conciſa, inquit, & breuis militia. Quodam autem nequam malè ipſi dicente: An propter hoc, inquit, tu omnibus malè dicis, ne tempus de tua loquendi malignitate habeamus? Ciuium vero quodam dicente, oportere bonum regem omnino mitem eſſe: Eò vſque, inquit, dum contemptui non ſit. Cæterum lõgo morbo vexatus, quum expiatoribus vatibusque mentem non ſolitus antea adhiberet, quodam admirante: Quid miraris? inquit. Neque enim nunc idem ſum, qui tunc eram: ſed quum idem non ſim, ne eadẽ

quidem probo. Rhetore autem quodam de fortitudine orationem habente, plurimum ridebat. Sed ille quum dixiſſet: Quid rides Cleomenes, me de fortitudine verba facientem audiens, quum præcipue rex ſis? Quia, inquit, ô hoſpes, ſi & hirundo de ipſa diceret, hoc idem facerem: Sin Aquila, magnam agerem quietem. Idem quum Argiui dicerent priorẽ pugnam, qua fuerant ſuperati, refici debere: miror, inquit, ſi vnius ſyllabæ additione nunc fortiores facti eſtis, quàm antea fueritis. Quodam autem ipſum conuiciis proſequente ac dicente: Delicatus es, ô Cleomenes: At melius eſt, inquit, quàm iniuſtũ eſſe. Tu verò pecuniarum es ſtudioſus, quamuis quæ tibi ſatis ſunt paraueris. Sed cantorem quidam quũ ipſi commendare vellet, ac hominem ex aliis laudaret, & cantorem Græcorum optimum diceret: oſtenſo quodam ex iis qui propè aderant: Per deos, inquit, iſte mihi eſt coquus iuris condiendi peritiſsimus. Quum verò Mæander Sami tyrannus propter inuaſionem Perſarum Spartam fugiſſet, ac oſtentaſſet quotquot aurea argenteaque pocula attuliſſet, donaretque quotcunque vellet, nihil quidem accepit, ſed veritus ne aliis ciuium quibuſdam diſtribueret, ad Ephoros profectus, melius dixit fore Spartæ, ſi Samius hoſpes ſuus ex Peloponneſo recederet, ne quẽ Spartiatarum ſuis perſuaſionibus malum efficiat. Ac illi quidem optemperantes, illo ipſo die Mæandrum edicto exegerunt. Quidem vero quum dixiſſet, cur Argiuos, qui ſæpe vobiſcum bellum geſſerunt, parta victoria non deleuiſtis? Si deleuiſſemus, inquit, qui noſtros iuuenes exercerent non habere-

Vnius ſyllaba, ſcilicet, facio & reficio. Sic interpres. Plutarchus autẽ μάχομαι & ἀναμάχομαι. Ideo, Si, duarũ ſyllabarũ additione &c. ſcripſit.

mus. Rogãte autem quodam, cur Spartiatę diis non dedicant ſpolia hoſtibus erepta: quia, inquit, à timidis ſunt.

CLEOMENES Cleombroti, quodam ei dante pugnaces gallos gallinaceos, ac dicẽte, illos certãtes pro victoria interire: igitur aliquos, inquit, ex iis qui illos interimunt, da mihi: nam illis hi ſunt meliores. Quum verò quidam longa vteretur oratione: quid mihi, inquit, de paruis rebus longa facis prœmia? Nam quanta res eſt, tanta & oratio qua vteris eſſe debet.

DAMONIDAS quum à chori magiſtro, in vltima chori parte locatus eſſet: Euge, inquit, ô chori magiſter excogitaſti quo modo hic quoque locus, alioqui inhonoratus, fieret honoratus.

DAMIS ad ea quæ ſcripta erant ab Alexandro, vt deus decerneretur, Permittamus, inquit, Alexandro, ſi velit deus vocari.

DAMIDAS quum Philippus Peloponneſum inuaſiſſet, ac quidam dixiſſet: Periclitantur Lacedæmonii grauia pati, niſi cum Philippò in gratiam redeant: Semiuir, inquit, quidnam graue pati poſſumus, mortem contemnentes?

DERCILLIDAS ad Pyrrhum caſtra in agro Spartano habentem, legatus, Pyrrho ipſo iubente vt regem ſuum Cleonymum reciperent, niſi cognoſcere malint, ſe nullo alio fortiores eſſe, excipiens inquit: Si quidem es deus, nihil timemus: neq; enim iniuſti ſumus: Sin homo, nobis certè melior non es.

DEMARATVS Oronte ipſum aſperius allocuto, quum quidã dixiſſet: Aſpere ſe tecũ geſsit Oron-

tes, ô Demarate: Nihil in me, inquit, peccauit: Qui namque ad gratiam loquuntur, noceat, non qui cũ odio. Quodam autem percontato, cur qui apud Lacedæmonios ſcutum abiiciunt, ignominia afficiuntur, qui verò galeas thoracas ve, minimè: Quia hæc, inquit, ſua ipſorum cauſa induuntur, ſcutum verò communis aciei gratia. Idem cantorem quum audiſſet: non malè, inquit, mihi nugari videtur. In quodam autem conceſſu rogatus, vtrum propter fatuitatem, an propter ſermonis inopiam taceret: Atqui fatuus, inquit, tacere non poteſt. Sed quodam interrogante, cur rex quum eſſet, Spartam fugeret: quia leges, inquit, ſunt illic potentiores. Quum verò Perſarum quidam aſsiduis muneribus concubinum ſuum abduxiſſet, ac diceret: ô Lacon, puerum quem amas venatus ſum: At minimè, inquit, per deos tu quidem, ſed emiſti. Perſarum autem quidam, ſed quum à rege defeciſſet, à Demaratoque perſuaſus rediſſet, ac Perſam ipſum rex occidere vellet: Turpe eſt, inquit, rex quum tibi quidem erat inimicus, tum non potuiſſe ab ipſo defectionis pœnam ſumere, nunc verò quum factus eſt amicus, necare. Sed ad regis paraſitum ſæpius exilium ſibi exprobrantem: Non pugnabo, inquit, tecum ô hoſpes: nam vitæ ordinem abſumpſi.

EMEREPES Ephorus Phrynidis muſici duas è nouem chordis bipenni excîdit, dicens: Muſicam ne depraues.

EPÆNETVS omnium dictitabat & delictorũ, & iniuriarum mendaces eſſe autores

EVBOIDAS quoſdam audiens vxorem alienam laudantes non approbabat, quod diceret, nullum omnino verbum de muliebri ingenio ab externis eſſe faciundum.

EVDÆMONIDAS Archidami filius Agidiſque frater, quum in Academia Xenocratem iam ſeniorem cum familiaribus diſputantem audiſſet, interrogauit quiſnam ſenex eſſet. Cui quum quidam reſpondiſſet, illum ſapientem eſſe virum, ac ex eorũ numero qui virtutem quærerent: Et quando illa vtetur, inquit, ſi etiamnum quærit? Audiens verò Philoſophum, qui diſſerendo colligeret, ſolum ſapientem bonum eſſe imperatorem: Sermo quidem admirandus eſt, inquit, ſed qui illum facit, fide caret: Neque enim vnquam tubarum clangore fuit excitatus. Idem quum Xenocrates quæſtionem iam ediſſeruiſſet, ac finem dicendi faceret, fortè aduenit: Quumque eorum quidam qui cum ipſo erãt, dixiſſet: poſteaquam nos aduenimus, ceſſauit: Bene, inquit, ſiquidem iam ea dixerat quæ volebat. Sed quũ ille dixiſſet: At pulchrum erat audire: An & ad eum qui cœnatus ſit veniẽtes, vt iterum cœnet rogemus? Percontante verò quodam, cur ciuibus aduerſus Macedonas bellum decernentibus ipſe quietem agere probet: quia nolo, inquit, ipſos mendacii arguere. Sed alter quum victorias de Perſis partas commemoraret, ad bellumque exhortaretur: ignorare mihi videris, inquit, idem non eſſe, mille pecora ſuperare, & cum quinquaginta lupis pugnare. De cantore autẽ quodã approbato interrogatus, qualis ſibi eſſe videretur: Magnus, inquit, in re parua delinitor.

Quidam verò quum Athenas laudaret: Ecquis, inquit, eam vrbem laudet, quam nemo probus vnquã dilexit? Quum autem quidam Argiuus dixiſſet, Laconas peregrinationibus deteriores fieri, quippe qui à patriis legibus recedant: At non vos, inquit, Spartam venientes priores euaditis, ſed meliores. Alexander vero quum in Olympiis edixiſſet, omnibus exulibus in ſuam cuique patriam reditum patere præterquam Thebanis: Aduerſum quidem vobis, ô Thebani, inquit, edictum, ſed glorioſum: Solos nãque vos Alexãder timet. Idem interrogatus, cuius rei gratia Muſis ante pericula immolent Spartiatæ: Vt præclaris, inquit, geſtis preclaræ quoque orationes contingant.

EVRYCRATIDAS Anaxandridæ, percontante quodam, cur de contractibus Ephori iura quotidie reddant: vt, inquit, inter hoſtes quoque fidem mutuam habeamus.

HERONDAS quum Athenis quidam ocii damnatus foret, iuſsit oſtendi ſibi eum, qui in cauſa liberali conuictus foret.

HIPPODAMVS quando agis contra Archidamum aciem inſtruebat, quum ab Agide Spartam remitteretur, vt illic quæ neceſſaria forent præpararet: At hic, inquit, nônne præclarus diem obibo, ſi ꝑ omnibus fortiter fecero? Natus autem erat annos vltra octoginta. Sumptis igitur armis ſtans ad regis dexteram, pugnando fuit interfectus.

HIPPOCRATIDAS ad Cariæ ſatrapã, à quo literas acceperat de Lacedæmonio viro, qui inſidiantibus quibuſdam inſidiarum conſcius tacuerit, to-

gatuſque erat, quomodo vti illo deberet, reſcripſit: Si quo magno quidem bono ipſum affeciſti, occide: ſin minus, è regione pelle, vt qui ad virtutē timidus ſit. Quum autem quidam adoleſcens, quem amator ſequebatur, ipſi occurriſſet, ac ſe auertiſſet: Cũ iis, inquit, eundum eſt, quibus cum viſus eundem ſerues colorem.

LEOTYCHIDAS primus quum à quodam facilè mutari diceretur: propter tempora, inquit: non vt vos, propter veſtrum ipſorum vitium. Ad eum verò qui rogabat, quo modo quis maximè præſentia bona tueretur: Si non omnia, inquit, fortunæ crediderit. Interrogatus quoque, quid ingenuos pueros diſcere potiſsimum oporteat: quæcunque, ait, ipſos quum viri fuerint, iuuent. Quodam autem rogante, quam ob cauſam parum bibant Spartiatæ: Ne ꝓ nobis, inquit, alii conſultent, ſed nos pro aliis.

LEOTYCHIDAS Ariſtonis ad eum qui dixerat, Demarati filios ipſi malè dicere: Per deos, īquit, nihil miror: neque enim illorum quiſquam bene dicere poſſet. Quum autē propinquioris portæ claui draco circũuolutus foret, ac vates monſtrũ eſſe denuntiarēt: Minimè, inquit, mihi quidē videtur, ſed ſi clauis draconi circunuoluta foret, monſtrũ eſſet. Ad Philippum vero Orphei ſacris initiantem prorſus quidem mendicum, ſed aſſerentem omnes apud ſeipſum initiatos poſt vitæ finem felices fore: Cur igitur, inquit, ô ſtolide, quamprimum non moreris, quò & infelicitatem, & egeſtatem flere deſinas? Quodã autem percontante, cur arma hoſtibus detracta diis non dedicant Spartiatæ? Quia, inquit, quæ propter

poſſeſſorum timiditatem venati ſumus, neque à iuuenibus videri, neque diis expedit dicari.

LEON Eurycratides interrogatus, quam quis vrbem incolens tutus ſit: Vbi, inquit, neque plura, neque pauciora inhabitantes poſsideant, & vbi iuſtitia polleat, & iniuſtitia iaceat. Curſores autem in Olympiis ſpectans de emiſsione ſolicitos eſſe, vt meliore quiſque forent conditione: Quanto, inquit, magis curſores velocitati ſtudent, quàm iuſtitiæ? Quum verò quidam intempeſtiue de rebus non inutilibus diſſeruiſſet: Nō opportune, inquit, ô hoſpes opportuno vteris.

LEONIDAS Anaxandridæ filius, & Cleomenis frater, ad quendam dicentem, Præterquā quòd rex es, nihilo vobis præſtas: Atqui nunquam, ait, niſi vobis melior eſſem, rex fuiſſem. Quum autem Gorgo vxor percontaretur, quando ad Thermopylas proficiſcebatur cum Perſis dimicaturus, num quid ſibi mandaret: Vt, inquit, & probis nubas, & probos liberos parias. Dicentibus verò Ephoris, paucos ad Thermophylas ab ipſo duci: Et ad quod, inquit, vadimus opus? Sed quum illi iterum dixiſſent, num quid alium facere decreuiſti? Tranſitum, inquit, Barbarorum verbo quidem impedire, ſed re ipſa pro Græcis mortem obire. Atqui in Thermopylis quum iam eſſet, ait ad commilitones: Dicunt Barbarum in proximo eſſe, quare tempus non eſt terrendum: Iam enim aut vinci à nobis Barbaros, aut nos mori licet. Et quopiam dicente, propter Barbarorum ſagittas ſolem videre non eſt: Ergo cum ipſis, inquit, iucūdè in vmbra pugnabimus.

Quũ verò alius dixiſſet:Adſunt prope nos:igitur,in quit,& nos prope illos.Sed quũ aliud dixiſſet:Aduer ſus multos,ô Leonida,cũ paucis periclitaturus ſic ades?Si me quidẽ multitudini fidere putatis,nec tota quidẽ Græcia ſufficeret:Nã parua illorum multi tudinis pars eſt.Sin autẽ virtutibus, & hic numerus eſt ſatis.Alio verò idẽ dicente:Attamen,inquit,multos vt morituros duco.Xerxes autẽ quũ ipſi ſcripſiſſet:Licet tibi cũ diis nõ pugnanti,ſed mecũ militanti Græciæ principatũ obtinere,reſcripſit:Si vitæ bona cognoſceres,longè ab alienorũ cupiditate abeſſes.Mihi verò melius eſt pro Græcia mori,quàm cõ tribulibus & finitimis imperare.Sed quũ Xerxes iterum ſcripſiſſet,Mitte arma,reſcripſit:Veni & cape. Quũ verò iam hoſtes aggredi vellet, belli præfecti dixerunt,oportere ipſum alios expectare:neq; enim adeſſe,qui ſunt pugnaturi : An ignoratis,inquit,eos ſolos cõtra hoſtes pugnare,qui reges & verentur & timent?Militibus autẽ præcepit,prandèrent tãquam apud inferos cœnaturi.Idẽ interrogatus,cur fortiſſimi viri clarã mortẽ obſcuræ vitæ anteponãt:Quia, inquit,hoc quidẽ naturæ propriũ,illud verò ſuũ ipſorũ eſſe putant.* Iuuenes verò cœlibes volens ſeruare,quum ſciret eos id aperte non toleraturos,ſcytalis vnicuique ipſorum datis ad Ephoros miſit. Ac tres quoque ex iis * qui duxerant vxores,ſeruare volebat,ſed quum ipſi id animaduertiſſent,ſcytalas accipere non ſuſtinuerunt. Ac eorum quidem vnus dixit:Non præco,ſed pugnator te ſum ſecutus.Alter verò : Hic manens melior ero. At tertius: Non horũ poſtremus,inquit,ſed primus pugnabo.

* ἡβῶντας.

* τελείους

LOCHADVS Polyænidæ filius & Sironis pater, quum quidam ei nuntiaſſet, alterum è filiis mortuum eſſe: Iampridem, inquit, ſciebam illum mori oportere.

LICVRGVS ille legum lator volens ex eo viuendi modo qui antea fuiſſet, ad temperatiorem vitæ ordinem ſuos ciues traducere, ac honeſtos forteſque efficere (nam delicatiores erant) duos educauit catulos ex iiſdem parentibus natos, quorum alterum quidem gulæ aſſuefecit, domi eſſe permittens, alterum autem educens ad venationem exercuit. Deinde illis in concionem adductis, diſpoſuit & ſpinas & quædam gulæ irritamenta, poſteàquã leporem dimiſit. Sed quum ad conſueta vterque cũ curriſſet, ac leporem alter cepiſſet: Videte, inquit, ô ciues, quum ex eodem ſint genere, quàm diſsimiles ob educationem inter ſe euaſerint, quantóque efficacior quàm natura ad res honeſtas ſit exercitatio. Quidam tamen ferunt ipſum educaſſe catulos non ex iiſdem ortos, ſed alterum ex domeſticis, alterum è venatoriis: Ac peiori quidem ex genere natum ad venatoria exercuiſſet: ex meliori autem ganeæ & gulæ ſolum aſſuefeciſſe: Ac poſtea quum vterque ad ea quibus aſſuetus erat, impetum feciſſet, apertéque pateret quantum educatio & ad meliora valeat & ad peiora: Igitur & nos ô ciues, inquit, nihil generoſitas, quæ vulgo eſt admirationi, & ab Hercule ductum genus iuuat, niſi ea faciamus, per quæ ille hominum clariſsimus fortiſsimuſque eſt viſus, per totam vitam honeſta diſcentes ac exercentes. Ac facta ægri diuiſione, æqualique omnibus ciui-

ciuibus portione diſtributa, fertur quum aliquãdo per agrum Laconicum paulò antè demeſſum peregre veniens tranſiret, inuitos aceruos iuxta ſe inuicem poſitos ad æquales, gauiſus eſſe, atque iis qui aderant dixiſſe: Quã tota Laconica videtur eſſe multorum fratrum, qui nuper illam inter ſe diuiſerint. Quum autem nouas tabulas & debitorum ſublatio nem inuexiſſet, omnes quoque res domeſticas ex æquo diuidere aggreſſus eſt, vt omnẽ & imparitatem & inæqualitatẽ penitus auferret. Sed quoniã videbat pleroſq; diuitum manifeſtam priuationẽ ægrè ferentes, numum & aureum & argenteum irritum effecit, ferreoque duntaxat vti iuſsit. Ac quouſque tota ſubſtãtia habẽda foret, ex illius permutatione definiuit. Quo quidẽ facto omnis ex Lacedæmone iniuſtitia excidit. Nam neque furari, neque largitio nibus corrũpere, neque auferre aut rapere cuiquã amplius libebat, quod nec abſcondere, nec iucunde poſsidere, nec ſine periculo vti poterat, nec vel exportare, vel importare tutum erat. Ad hæc quæcun que peregrina quoque & ſuperuacanea ex vrbe eie cit. Quare neque mercator, neque rhetor, neque va tes circulator ve, neque apparatuũ artifex Spartã in grediebatur. Neque enim numus apud ipſos vtilis relictus, ſed ferreus ſolũ in vſu erat, quæ quidẽ eſt mna pondere æginetica, vi autẽ ærei quatuor. Quũ verò delicias inuadere, ac diuitiarũ amorẽ auferre cogitaſſet, cõuiuia publica inuexit. Ad illos autẽ qui quærebãt, cur illa inſtituiſſet, atque ita diſtinxiſſet, vt ciues pauci cum armis ſimul diſcumberent: Vt in quit, promptè imperata accipiant, & ſi quid innoua-

uerint, in paucis ſit peccatum. Æqualitas verò & cibi & potus erat, ac non ſolum epulis diues pauperi non præcellebat, ſed ne ſtrato quidem aut vaſis, aut prorſus vlla alia re ſuperior erat. Sed quum diuitias viles effeciſſet, quippe quas nemo vel in vſu habere vel oſtentare vellet, ad familiares dicebat: Quum pulchrum eſt, ô ſodales, re ipſa demonſtrare, quales omnino ſint diuitiæ: Sunt enim cæcæ. Præterea cauit ne iis qui domi antè cœnaſſent, liceret ad publica conuiuia ire, aliis epulis potionibuſque repletis. Vituperabant autem reliqui eum qui neque biberet ſecum, neque comederet, perinde atque incontinētem, & à communi victu propter mollitiem alienum. Quicunque verò deprehenſus fuiſſet mulctabatur. Vnde Agis qui multò pòſt tempore fuit rex, ab exercitu reuerſus (nam Athenienſes debellauerat) quum vellet quodam die apud vxorē cœnare, ac portiunculas poſceret, belli præfecti nō miſerunt. Sed quum poſtridie id Ephoris innotuiſſet, mulctatus eſt. Iſtiuſmodi igitur legum conſtitutiones quum diuites ęgreferrēt, in illum inſurrexerunt, conuiciis proſequentes, cædenteſque, & lapidare volentes: Ac è foro pulſus ab iis qui eū perſequebātur, alios quidē præteriens in tēplū Chalciœcæ Mineruæ confugit, ſed Alcander ipſi reſpiciēti oculū baculo eruit. Quem publico quidem decreto quū ad ſupplicium poſtea accepiſſet, neque vllo malo affecit, neque accuſauit, ſed vnà viuentem ſecum habens effecit, & ſui laudatorem, & victus quo vtebatur, & prorſus inſtitutiónis illius approbatorem. Ceterū calamitatis illius monumentū in luco Chal

ciœcæ Mineruæ ſacellum erexit, ac Optiletin appel lauit. Nā oculos Dorienſes, qui in illa ſunt regione, optilos vocant. Interrogatus autem cur legibus ſcri ptis nō ſit vſus: quia, inquit, rectè eruditi ac bene ho neſteque inſtituti, tēporis rationē habent. Percontā- tibus verò quibuſdā, cur tectū à ſecuri domibus im poni iuſsiſſet, ianuam autem ſolum à ſerra, nulloque aliorū inſtrumentorum: Vt ciues, inquit, omnibus in rebus, quas in domum inferunt, mediocritate vtantur, & nihil eorū quæ aliis chara ſunt habeant, qualia ſunt pocula, & lecti, ac menſæ pretioſæ. Ex hac verò cōſuetudine ferunt & Leotychiden primū regem apud quendam cœnantem, quum ſumptuoſam cōtignationis domus conſtructionem & lacunatā ſpectaſſet, interrogaſſe hoſpitem, an quadrata apud ipſos ligna naſcerentur. Interrogatus etiā cur in eoſdē hoſtes vetuiſſet ſæpius expeditionē facere: ne ſæpe, inquit, repugnare aſſueti, bellandi peritiā aſſequantur. Vnde & Ageſilao nō paruo crimini da tū eſt, quod aſsiduis in Bœotiā incurſionibus Thebanos Lacedæmoniorum hoſtes inſtruxiſſet. Vulneratū igitur ipſum quum vidiſſet Antalcidas, accuſauit, quòd Thebanos ipſos nec volentes, nec ſcientes pugnare docuiſſet. Pulchra verò, inquit, doctrinæ præmia accipis à Thebanis, quum illos aſſuefeceris ac docueris vel inuitos pugnare. Alio item quęrente, cur virginum corpora curſibus & luctis, ac iaculorum diſcorumque iactibus, exercenda cenſuiſſet: Vt ſtirps, inquit, eorum qui gignerentur, validum in valentibus corporibus pricipium ſumens, bene germinaret, ac ipſe partus robuſtè

perferentes,facile ſimul & fortiter doloribus reſiſtant:& ſi qua neceſsitas coëgerit,poſsint & pro ſeipſis,& pro filiis,& pro patria pugnare. Sed virginũ in pompis denudationẽ quibuſdam accuſantibus,& cauſam quærentibus: Vt iiſdem,inquit,ſtudiis quibus & viri exercitate, nihil minus neque circa robur corporis & ſanitatem,neque circa * animi ambitionem ac virtutẽ habeant,& vulgarẽ gloriam cõtemnãt. Vnde & Gorgo Leonidæ vxor ita reſpondiſſe memoratur. Quum enim quædam hoſpes, vt videtur,ipſi dixiſſet:Solæ vos Lacænæ viris imperatis, reſpondit: Nempe nos ſolæ viros parimus. Cœlibes verò à ſpectaculo gymnicorum ludorum prohibendo,ignominiaque afficiendo,magnã liberos gignendi curam iniecit. Nam honore eo ac reuerentia,quã iuuenes,ſenioribus exhibebant,illos priuauit. Vnde & illud in Dercillidam dictum,quamuis ſpectatus eſſet imperator,reprehendit nemo. Illi namque aduenienti iuniorum nemo ſede ceſsit, quum dicerent pro ſe quiſque: Ne tu quidem, qui mihi ceſſurus ſit,genuiſti. Quodam autem percontãte,cur virgines indotatas nubere lege cauiſſet:Vt neque propter egeſtatem,inquit,aliquæ relinquãtur innuptę, neque propter opulentiam colantur,ſed vnuſquiſque puellę mores ſpectans ex virtute faciat electionem. Nam ob id omnem quoque fucatorium ornatum ex vrbe eiecit. Quum verò nuptiarum tempus & maribus & fœminis ſtatuiſſet,ad eum qui cauſam quærebat:Vt qui ex perfectis,inquit,generantur, robuſti ſint. Sed ad eum qui mirabatur,quòd ſponſum cum ſponſa prohibuiſſet ſimul dormire,illumque

* φιλοτιμίαν.

iuſsiſſet maximam diei partem cum æqualibus conuerſari, & totas quieſcere noctes, & furtim ac pudibundè cum ſponſa coire: Vt & corporibus, inquit, ſint robuſti, & non ſatiati amando ſemper ſint noui, & liberos validiores edant. Vnguentum præterea, tanquam olei corruptionem atque perditionem, ac tingendi artem vt ſenſus adulationem, expulit. Omnibus autem ornatus corporis artificibus Sparta interdixit, perinde atque artis prauitate artes inquinantibus. Tanta verò temporibus illis mulierum pudicitia erat, tantumq́ue à facilitate, qua poſtea fuerunt inquinatæ, aberant, vt incredibile in ipſis prius adulterium fuerit. Ac ſermo quidem Geradate cuiuſdam Spartiatæ antiquiſsimi memoratur, qui ab hoſpite rogatus, quid adulteri Spartæ patiantur: nam ſe nullam videre legem ſuper hoc à Lycurgo latam: Nullus ô hoſpes, inquit, adulter apud nos eſt. Sed illo ſubiiciente, ſi igitur fieret, idem Geradatas: Quonam, inquit, modo adulter Spartæ fiat, vbi & diuitiæ, & deliciæ, & corporis ornamenta in nullo ſunt honore, pudicitia autem ac modeſtia, & magiſtratuum obſeruantia magno æſtimantur? Ad eum verò qui cenſebat Democratiam in vrbe inſtituendam eſſe: Tu primus, inquit, in domo tua conſtitue Democratiam. Quodam autem percontante, cur tam exigua tenuiaq́ue ſacrificia ſtatuiſſet: Vt deos, inquit, venerari nũquam deſinamus. Sola vero certaminũ quum ea permiſiſſet ciuibus certare, in quibus manus non protẽditur, quidam cauſam rogauit, hic autem: Vt nemo ipſorum, inquit, laborando deficere aſſueſcat. Sed

quum quidã interrogaret,cur frequẽter mutari caſtra iuberet:Vt hoſtibus,inquit, magis noceamus. Alio autẽ rogante,cur turres oppugnare vetuiſſet: Ne vel à muliere,inquit,vel à puero,vel ab aliquo ſimili homũculo fortiores interimẽtur. Cõſulẽtibus verò Thebanis de ſacrificio & luctu,quẽ Leuchoteę exhibent,reſpondit:Si deã quidẽ putatis,non eſt lugenda:ſin hominẽ,illi non eſt vt deo ſacrificandum. Ad eos autẽ ciues qui quærebant, quomodo hoſtiũ incurſionẽ repellerent:ſi egeni,inquit,ſitis,nec plus alter altero quærat.Ac rurſus de muris interrogantibus,minimè ſine muris eã vrbẽ eſſe dixit,quæ viris,nõ lateribus coronata foret. Nutriebant autẽ & comã Spartiatæ,quandam Lycurgi de hac re legem commemorantes,pulchros quidẽ coma honeſtiores fieri,deformes autẽ terribiliores.Præcipiebat verò vt in bellis,quotieſcunq; in fugã vertiſſent hoſtes,ac viciſſent,quouſq; confirmaretur victoria perſequerentur,ac ſtatim retrocederẽt:Neq; enim Græcorũ eſſe,eos interimere qui ceſsiſſent. Ad hoc vtile quoque eſſe aiebat.Nã ſcientes eos qui aduerſus ſe pugnãt,parcere cedentibus,ac repugnantes occidere, vtilius fugere quã reſiſtere putant.Sed quodã percõtante, cur hoſtiũ cadauera ſpoliari vetuiſſet:Non ſolum, inquit, ne circa ſpolia occupati pugnam negligant,ſed etiam vt paupertatem vnà cum aciei ordine ſeruent,

LYSANDER miſſas à Dionyſio Siciliæ tyranno pretioſas veſtes ſuis filiabus, non accepit,quòd diceret ſeuereri,ne illis indutæ deformiores viderentur. Sed haud multò pòſt quum Dionyſius ipſe

duas miſiſſet ſtolas, hortatuſque foret, vtram illarum vellet eligeret, ad filiamque ferret: ipſa, inquit, illa melius eliget, ac vtraque accepta abiit. Vafer autem ſimulator Lyſander factus, quum multa deceptionibus perageret, ac iuſtum in ſola vtilitate, & honeſtum in commoditate eſſe putaret, veritatem quidem mendacio potentiorem eſſe dicebat, ſed vtriuſque dignitatem & honorem vſu definiri. Ad eos verò à quibus vituperabatur, quòd plurima decipiendo perageret, vt Hercule indignus, & dolo, non aperte quicquam gereret, ridens aiebat, quò leonina pellis non perueniт, vulpinam eſſe aſſuendam. Præterea aliis quoque accuſantibus ipſum, quòd quæ Mileti iurauerat tranſgreſſus eſſet, dicebat pueros quidem talis decipere oportere, ſed viros iureiurando. Athenienſes verò quum ex inſidiis viciſſet apud ægos, ſiue Capræ flumina, & fame ipſos preciſſet, ad deditionem coëgit, & ad Ephoros ſcripſit: Captæ ſunt Athenæ. Cum Argiuis autem de terræ finibus contendentibus Lacedæmoniis, a c illis iactantibus, ſe iuſtiora dicere, ſtricto gladio: Qui hunc, inquit, obtinet, de agri finibus optimè diſſerit. Bœotos verò dubitare videns, vtri parti adhærerent, quum per illorum agrũ tranſiret, miſit ad eos ſciſcitans, vtrum rectis an inclinatis haſtis per illorum agrum tranſiret. Megarenſis autem vir quum in communi conuentu contra ipſum loquendi licentia vteretur: Tua, inquit, ó hoſpes verba ciuitatis egent. Poſteaquàm verò Corinthii defecerunt, quum iuxta illorũ muros tranſiret, Lacedæmonioſque videret, pigre in-

uadere, ac leporem è foſſa quidem exilire ſpectaſſet: Non pudet nos, inquit, ô Spartiatæ, iſtiuſmodi hoſtes timere, quorum inertia lepores in muris dormiunt? Eundem verò in Samothracia oraculum petentem, quum ſacerdos iuſsiſſet dicere, quid deterrimum in vita feciſſet, ipſe quoque ſacerdotem interrogauit: Vtrum iuſſu tuo, inquiens, an deorum hoc facere oportet? Ac illo dicente, deorum: Tu igitur, inquit, mihi concede: at illis, ſi percontētur, dicam. Perſa autem interrogante, quam maximè laudaret Rempu. Quæ, inquit, fortibus & timidis conuenientia retribuit præmia. Sed ad eum qui dixerat, ipſum à ſe & laudari & defendi: duos, inquit, boues in agro habeo, quibus quidē tacentibus pulchre ſcio vter ipſorum & operetur & ocietur. Quodā autem conuiciis ipſum onerāte: dic, inquit, frequenter, ô peregrinelle dic, nihil omittens, ſi fortè tuum iis malis animum, quibus plenus eſſe videris, euacuare poſsis. Poſt ipſius verò mortem quum de ſocietate diſſentio foret, Ageſilaus ad Lyſandri domum ſe contulit, de ipſa literas inſpecturus: illas enim penes ſe Lyſander tenebat. Sed librum quoque à Lyſandro ſcriptum de Repu. inuenit, vt oportebat ab Euryprotidis & Agidis regnum auferri, & in medium poni, electionemque ex optimatibus fieri, ne eorum qui ab Hercule, ſed eius qui talis virtute, qualis Hercules fuit, iudicetur, prę mium ſit, quum præſertim & ille ad deorum honores ſola virtute ſublatus ſit. Ac orationem quidem hanc ciuibus exhibere tentauit, vt oſtenderet qualis ciuis fuiſſet Lyſander ignorari, & id

quidem in Lyſandri amicorum calumniam . Sed Cratidem ferunt, tunc inter Ephoros eminentem, veritum ne lecta oratio perſuaderet, reprehendiſſe Ageſilaū, ac dixiſſe, non ſolū nō oportere effodere Lyſandrum, ſed etiam orationem vnà cum ipſo defodere, callidè ad perſuadendum compoſitam. Eos vero qui ipſius filias ſibi deſponſaſſent, ac deinde poſt mortem, quia pauper inuentus eſt, aſpernarentur, Ephori mulctauerunt: quia quem diuitem putātes colebant, eum & frugi & iuſtum ex paupertate cognoſcentes deſpiciebant.

NAMERTES orator miſſus, quum quidā ipſum beatum eſſe diceret, quôd multos haberet amicos, interrogauit, an exploratum haberet, quo modo quis ſe multos habere amicos experiatur. Sed quum alter quidam id diſcere quæreret: Aduerſa, inquit, fortuna.

NICANDER aſſerente quodam, Argiuos ipſi maledicere: Igitur dant pœnas, inquit, bonis maledicentes. Quodam autem percontante, cur comam barbamque nutriant Spartiatæ: Quia, inquit, omniū pulcherrimus ac minimè ſumptuoſus viro ſuus cuique eſt ornatus. Quum verò Athenienſium quidam dixiſſet: Perquàm alieni ab ocio èſtis, ô Nican- *ὁπὸς τύ-
der: Vera, inquit, narras, ſed non ſicut vos* vt contin χι
gat ſtudemus.

PANTHOEDAS legatus in Aſiam vadens, oſtentantibus ei quibuſdam murum & magnum & altum: Per deos, inquit, ô hoſpites, pulchra hæc eſt mulierum habitatio. In Academia verò quum Philoſophi de multis & grauibus quidē diſſeruiſſent,

ac deinde Pantœdam interrogaſſent, quid ſibi de illis ſermonibus videretur: Quid nẽpe aliud, inquit, quàm quòd ſtudioſi, ſed vtiles nihil, niſi vos ipſis vtamini?

PAVSANIAS Cleombroti, Deliis cum Athenienſibus de inſula Delo diſceptantibus & dicentibus, neque mulieres ex lege quæ apud ipſos eſt, in inſula parere, nec mortuos ſepeliri: Quo igitur modo, inquit, ea veſtra ſit patria, in qua nemo veſtrum nec natus eſt, nec erit ſepultus? Exulibus autem ipſum hortantibus ad ducendum in Athenienſes exercitum, dicentibuſque ab illis ſolis tum in Olympiis fuiſſe exhibilatum, quũ victor fuit declaratus: Quid igitur, inquit, putatis eos eſſe facturos, ſi quid mali à me paſsi fuerint, qui beneficio affecti exibilãt? Percontante verò quodam, cur Tyrtæum poëtam ciuitate donaſſent: ne, inquit, peregrinus nobis dux fuiſſe videatur. Idem ad eum qui quũ infirmus corpore eſſet, tamen conſulebat cum hoſtibus terra mariq́ue periclitandum eſſe: Vis igitur, inquit, teipſum exuens oſtendere qualis ſis, qui nobis vt pugnemus conſulis? Admirantibus verò quibuſdam in Barbarorum ſpoliis veſtium ſumptũ: Melius eſſet, inquit, ipſos multi fieri, quàm multi facienda poſsidere. Poſt victoriam autem de Medis apud Platæas partam, iuſsit Perſicam cœnam præparatam ſibi apponi, in qua quidem quum admirãdus ineſſet ſumptus: Per deos, inquit, lurco Perſa erat, qui quum tot haberet, ad noſtram venerit polentam.

PAVSANIAS Pliſtanactis, ad quendam interrogãtem, cur ex priſcis legibus nullã mouere apud

Spartiatas liceret: Quia leges, inquit, hominum, non homines legum dominos eſſe oportet. Quum autem ipſe Lacedæmonios Tegeæ, vbi exulabat, laudaret, ac quidam dixiſſet, Cur igitur Spartę non manebas? cur illinc aufugiſti? Quia, inquit, ne medici quidem apud ſanos, ſed vbi ſunt ægroti, verſari conſueuerunt. Idem quodam percontante, quo modo Thraces debellare poſſent: ſi optimum, inquit, imperatorem delegerimus. Medicus verò quum ipſum inſpiceret, ac diceret, Nihil mali habes: Te nempe, inquit, medico non vtor. Amicorum autem quodam ipſum accuſante, quòd medico cuidam detraheret, nullam eius peritiam habens, ac ne vlla quidẽ iniuria affectus: Quia, inquit, ſi de illo periculum feciſſem, nequaquam viuerem. Sed quum medicus ipſi dixiſſet, At ſenex factus es: Quia te, inquit, medico non ſum vſus. Optimum autem illum dictitabat eſſe medicum, qui ægrotantes tabeſcere nõ ſineret, ſed quamprimum ſepeliret.

PÆDARETUS quodam dicente, multos eſſe hoſtes: Nos igitur, ait, maiorem gloriã aſſequemur, nam plures interficiemus. Quum autem quendam vidiſſet natura quidem mollem, ſed qui propter modeſtiam à ciuibus laudaretur: Nec viros, inquit, mulieribus ſimiles laudare oportet, nec virorum mulieres, niſi mulier aliqua neceſsitate cogatur. Inter trecentos autem quum nõ eſſet delectus, qui honor in vrbe ordine primus erat, hilaris quidem ac ridens abibat, ſed reuocatus ab Ephoris & interrogatus, cur rideret: quia gratulor, inquit, ciuitati trecentos ciues quàm ego ſim meliores habenti.

PLISTARCHVS Leonidæ, ad eum qui interrogarat, quam ob cauſam à primis regibus non cognominarentur: Quia illi magis, inquit, duces eſſe quàm regnare volebant, illorum autem poſteri minimè. Quum vero cauſidicus quidam ridicula diceret: non ceſſabis, inquit, ô hoſpes, à ridiculis continuè dicendis, ne ridiculus fias, vt qui aſsidue luctātur, luctatores? Dicente autem quodam ipſum à maledico laudari: Miror, inquit: niſi ſi quis illi dixit me mortuum eſſe: Nam viuentem ille poſſet laudare neminem.

PLISTONAX Pauſaniæ filius quum Atticus quiſpiam rhetor inſcitiā Lacedæmoniis obiiceret: Rectè (inquit) narras: nam è Græcis omnibus ſoli nos mali nihil à vobis didicimus.

POLYDORVS Alcamenis, quum quidam inimicis aſsidue minitaretur: non vides, inquit, maximam vltionis partem abs te conſumi? Quum vero contra Meſſenem exercitum educeret, interrogauit quidam, an eſſet aduerſus * adelphos pugnaturus: minime, dixit, ſed ad regionem nondum ſortitam ſe proficiſci. Argiuis autem poſt trecentorum illorum pugnam vniuerſis acie ſuperatis, Polydorum ſocij exhortabātur, ne occaſionem prætermitteret, ſed hoſtium murum inuadens vrbem caperet. Facillimū nanque futurū, quū & viri perierint, & vxores deſertæ ſint. Ad eos igitur dixit: Hoſtes quidem pugnando ex æquo vincere mihi eſt honeſtum: ſed qui pro agri finibus pugnauerit, eum affectare vt capiat vrbem, minimè iuſtum eſſe duco. Nam veni vt agrū recuperarem, non vt vrbem occuparem. Interroga-

* ἀδελφοὺς, *id eſt, fratres*

tus autem, cur Spartiatæ in bello fortiter periclitentur: quia duces, inquit, vereri, non metuere didicerunt.

POLYCRATIDAS ad regios duces legatione fungens cum quibuſdam aliis, ab illis interrogatus, vtrum priuatim adueniſſent, an publicè miſsi fuiſſent: Si impetrauerimus, inquit, publicè: ſin minus, priuatim.

SOEBIDAS ante periculum Leuctricum quibuſdam dicentibus, illum ipſum diem oſtenſurum eſſe fortem virum: multi faciendum, inquit, diem, qui virum fortem ſaluum monſtrare poſsit. Fertur quum in loco difficili & aquæ indigo à Clitoriis obſideretur, pactus eſſe, vt terra bello parta illis cederet, ſi omnes vnà ſecum è proximo bibiſſent fonte: nam illum hoſtes præſidiis tenebant. Percuſsis igitur fœderibus, quum eos qui ſecum erant, induxiſſet, vt regnum ei darent qui non bibiſſet, ac nemo ſitim tolerare potuiſſet, ſed omnes bibiſſent, ipſe poſt omnes deſcendit, & circumaſperſus hoſtibus adhuc præſentibus, agrum, vt qui non bibiſſet, & inuaſit & recepit.

TELECRVS ad eum qui dixerat, patrem ipſi maledicere: niſi, inquit, dicendum ei foret, nunquam dixiſſet. Quum verò frater queſtus eſſet, quòd à ciuibus non ſimiliter acciperetur vt ille, quum ex iiſdem ſit natus, ſed ingratius: Tu nempe, inquit, iniurias, vt ego, pati neſcis. Interrogatus autem, cur apud Spartiatas conſuetudo ſit, vt iuniores ſenioribus aſſurgant: Vt in iis, qui nihil attinent, inquit, honorandis ita ſe gerentes, magis honorent paren-

tes. Quodam vero percontante, quantas diuitias poſſideret: non maiores, inquit, quàm quæ ſint ſatis.

THEARIDAS enſem acuens quum interrogaretur an acutus eſſet: Acutior eſt, inquit, quàm calumnia.

THECTAMENES ab Ephoris morti adiudicatus abibat ridens. Sed quum quidam ex iis qui aderant interogaſſet, an etiam Spartæ iura contemneret: Minime, inquit, ſed lætatus ſum, quia me oportet hanc exoluere mulctam, quam neque à quopiam peti j, nec mutuò accepi.

THEMISTEAS quum eſſet vates, Leonidæ regi futurum apud Thermopylas & ipſi & commilitonibus exitium prædixit. Sed quum Lacedęmonē à Leonida remitteretur ſub prætextu quidem annuntiandi quæ futura erant, ſed re vera ne periret, non ſuſtinuit, ſed dixit: Pugnator miſſus fui, non vt nuntios ferrem.

THEOPOMPVS ad eum qui rogarat, quo modo quis regnum ſecuriſsimè tueretur: Si amicis, inquit, libertatem iuſta loquēdi conceſſerit, & ſubditos qui iniuria afficiantur, pro viribus non neglexerit. Ad hoſpitem vero dicentem, ſe à ciuibus Philolacona, & Lacedæmoniis amicum vocari: melius, inquit, eſſet, te Philopoliten & amicū ciuibus, quàm Philolacona nominari. Quum autem Eleorum legatus dixiſſet, ſe idcirco à ciuibus miſſum, quòd ſolus Laconicæ vitæ ſit ſtudioſus: Et vtra, inquit, ô Elee vita, tuàne an aliorum ciuium melior eſt? Is vero quū, mea, dixiſſet: Quo igitur modo, inquit, vrbs ſeruari poſsit, in qua duntaxat vnus de multis probus

ſit?Quodam præterea dicente, Spartam idcirco ſeruari, quia reges ſcirent imperare: Minimè, inquit, ſed quia ciues parêre. Quum vero Pylii maiores ipſi decreuiſſent honores, ſcripſit: Mediocres quidem honores tempore augeri, ſed excedentes nimiosque euaneſcere.

THERYCION Delphis rediens quum Philippi caſtra in Iſthmo anguſtiasque occupatas vidiſſet: malos, inquit, ianitores vos, ô Corinthii, Peloponneſus habet.

ZEVXIDAMVS percontante quodam, cur de fortitudine leges ſine ſcriptis ſeruent, nec deſcriptas iuuenibus præbeant legendas: Quia melius eſt, inquit, aſſueſcere fortibus geſtis, quàm ſcripturis ſtudere. Aetolo autem quodam dicente, bellum pace aptius eſſe fortiter facere volētibus: Minimè, inquit, per deos: ſed his mors eſt quàm vita melior.

VARIA IGNOBILIVM LACONVM APOPHTHEGMATA.

SPartiatæ Samiorum legatis longiore vſis oratione dixerunt: Priora quidem obliti ſumus, ſed nec poſteriora percepimus, quòd prima memoria exciderunt.

LACON interrogatus cur barbam perquam lōgam haberet: vt canos, inquit, videns nihil indignum illis faciam. Quendam vero optimos pugnatores laudantem quum Lacon audiſſet: apud Troiam, inquit. Alius quum audiſſet quoſdam cœnatos bibere: non & comedere, inquit, coguntur? Pinda-

rus quum ſcripſiſſet,Grçciæ columen eſſe Athenas, Lacon dixit Grçciam facilè ruituram eſſe tali columine innitentem. Quidam autem in tabula picta quum Lacones vidiſſet ab Athenienſibus iugulari, ac diceret, fortes nimirum Athenienſes, Lacon fortè excipiens: in tabula, inquit. Aduerſus quendam libenter maledicta ex calumnia admittentem, Lacó dixit: Deſine contra me aures ſuppeditare. Ad eum vero qui puniebatur,& dicebat,inuitus peccaui:caſtigare igitur Lacon, inquit,etiam inuitus. Quum Lacon in ſeceſſu ſedentes in curribus homines vidiſſet: abſit vt ibi ſedeam,inquit,vnde non eſt aſſurgare ſeniori.Chij quum in peregrinatione quodam die poſt cœnam in Ephororum curia vomuiſſent,ac in illorum ſedibus cacaſſent, primum quidem Ephori ipſi valde perquirebant eos qui feciſſent, an ciues fortè eſſent:Sed poſtquam cognouerũt Chios fuiſſe,edixerunt, ſe Chiis permittere petulantibus eſſe. Lacon duras amygdalas quum duplo vendi videret:An rari, inquit,lapides ſunt? Lacon luſciniam quum depilaſſet,ac carnis perquàm exiguum inueniſſet:vox,inquit,tu quidem es, & aliud nihil.Lacon Diogenem illum canem quum vidiſſet in magno frigore ſtatuam æream complectentem, percontatus eſt an frigeret.Quòd quum ille negaſſet:quid igitur magnum,inquit, facis?Lacon Metapõtinó cuidam timiditatem exprobrabat, qui quum dixiſſet: Atqui non parum alienæ terræ poſsidemus: non ſolum ergo timidi, inquit, ſed etiam iniurij eſtis. Peregrinus quidam Spartæ crepidatus in altero pede ſtans rectus ad Lacona dixit: Nequaquam puto te,ô

Lacon,tantum temporis quantum ego in pede ſtare poſſe.At is excipiens:minime,inquit,ſed ex anſeribus nullus eſt qui non. Quum quidam arte rhetorica gloriaretur, Lacon,inquit: Atqui per deos ars niſi veritatem contigerit, neque eſt, neque erit vnquam. Argiuus quidam quum olim dixiſſet, multa ſunt apud nos Spartiatarum ſepulchra, Lacon excipiens:At enim apud nos,inquit,Argiuorum nullum: Quôd videlicet ipſi Argos ſæpe inuaſiſſent,nunquã autem Argiui Spartam. Lacon captiuus quum venderetur, ac præco diceret, Lacona vendo, os illi obſtruens dixit:Captiuum clama. Lacon quidam eorum qui cum Lyſimacho militabant,ab ipſo interrogatus, num aliquis ex Helotibus eſſet: tu vero putas,inquit,Lacona quenquam ad tuos quatuor obolos eſſe vẽturum? Thebani Laconibus apud Leuctra victis,quum ad ipſum vſque Eurotam iuiſſent,ac iactabundus quidam dixiſſet:Vbi nunc Lacones ſunt? Lacon ab illis captus: Non adſunt,inquit: neque enim vos huc veniſſetis. Athenienſibus autem rogantibus quando vrbem tradiderunt, vt ſibi Samum relinquerent,Lacones dixerunt: Quum veſtri non ſitis, tunc & alios habere quæritis. Vnde & illud prouerbium: Qui ſe ipſe non habet,Samum vult. Lacedæmonii quum vrbem quandam vi cepiſſent, Ephori dixerunt, iuuenum certamen periſſe: nam poſthac non habebunt,quibus cum pugnent.Aliam vero vrbem pollicente ipſorum rege ſe penitus euerſurum, quæ Lacedæmonios multis ſæpe moleſtiis affecerat,non permiſerunt Ephori,dicentes:Ne deſtruas tollaſve iuuenum cotem.Luctantibus pue-

ris magiſtros qui illos exercerẽt Lacedæmonii non præficiebant,vt non artis,ſed virtutis æmulatio foret.Vnde & Lyſander interrogatus,quo modo à Charonte victus eſſet:multa,inquit,arte. Philippus quũ in Laconicum agrum perueniſſet, ad Lacedæmonios ſcripſit,vtrum amicum ſe vellent venire, an hoſtem?Neutrum reclamauerunt. Legatum quendam quum ad Antigonum Demetrii filium miſiſſent, mulctauere, quòd regem acceperant ab ipſo fuiſſe vocatum:tametſi ſingulos tritici modios ſingulis in magna frumenti penuria ab rege ipſo reportaſſet. Demetrio quærente,quod legatum vnum ad ſe miſiſſent: Non igitur ſatis,inquiunt,ſi ad vnum vnus? Flagitioſus quidam quum optimam dixiſſet ſententiam, ipſam quidem approbarunt, ſed illi ablatam, alii qui bene vixerat,adſcripſerunt. Quum fratres inter ſe contenderent,patrem mulctauere, quòd filios diſsidentes negligeret. Cantorem peregrinum mulctarunt,quòd digitis citharam pulſaret.Quum duo pueri fortè pugnarent, alter letali vulnere alterum falce percuſsit. Familiaribus autem pueris quum is moriturus eſſet pollicentibus ſe vindicaturos,ac illum qui vulnerauerat eſſe necaturos:Minimè per deos,inquit, neque enim iuſtum eſt: nam & ego hoc idem feciſſem, ſi occupaſſem,ac fortis fuiſſem. Alius quidam puellus, quum adeſſet tempus quo lege cautum erat, vt ingenui pueri quod quiſque poſſet ita furarentur,ne deprehenderẽtur in furto (nam id turpe erat)viuam vulpeculam,quã pueri quibus cum erat, furati fuerant, accepit ſeruandam.Sed aduenientibus iis qui amiſerant,ad

quærendum illam , ſub veſte quamprimum occultauit. Fera verò ſæuiente, ac pueri ipſius latus ad inteſtina vſque lacerante,tantiſper tolerauit ne deprehenderetur,dum ii qui quærebant , abiſsent. Sed quum pueri id quod factum erat, vidiſsent, accuſarentque dicentes:Melius erat manifeſtare vulpeculam, quàm vſque ad mortem occultare. Minime vero, inquit: ſed ſatius eſt doloribus immori, quàm in furto deprehendi, ac propter mollitiem turpiter vitam affectaſſe videri. Quum quidam in itinere Laconibus obuiantes dixiſſent : Fortunati nimirum eſtis, quum hinc nuper abierint latrones: Atqui nôn, per Martem , nos , Lacones inquiunt, ſed illi quia in nos non inciderunt . Lacon interrogatus quid ſciret:liber eſſe,inquit,Puer Spartiata ab Antigono captus & venditus,emptori quidẽ in omnibus parębat, quæcunque ingenuo faciunda putabat.Sed poſteaquàm dominus iuſsit illum matulam afferre, non ſuſtinuit, inquiens,non ſeruiam. Ac ſurgente quidem domino,is quum aſcendiſſet in tectum,ac dixiſſet,ſenties quẽ emeris,ſeipſum præcipitauit, & mortuus eſt. Lacon quum venderetur, quodam dicente:Frugi eris,ſi te emero?Etiam ſi non emeris,inquit.Lacon captiuus quũ venderetur,pręcone ſubinde clamante,ſe mãcipium vendere: execrandæ, inquit,non dices captiuum?Lacon in ſcuto habens inſigne muſcam vera non maiorem, quum quidam irridentes dixiſſent,illud eſſe factum vt lateret: Imò verò,inquit,vt ſim manifeſtus:Ita nanque ad hoſtes accedo,vt hoc inſigne, quãtum eſt,ab ipſis videatur.Lacon in cõuiuio illata lyra : nequaquam,

inquit, nugari Laconicum eſt. Spartiata interrogatus an eſſet tuta ad Spartam via: qualis, inquit, acceſſeris: nam leones vadentes plorant: lepores autem in vmbraculis venamur. In palæſtrico manuum nexu quum proſtratus quidam fruſtra percuteret, ad terramque traheret, corpore deficiens qui cadebat, aduerſarij brachium mordebat. Cui alter: Mordes, inquit, vt fœminæ ô Lacon: Minimè verò, inquit, ſed vt leones. Lacon claudus ad bellum egreſſus, quum à quibuſdam irrideretur, non eſt opus, inquit, fugientibus, ſed manentibus, ordinemque ſeruātibus. Lacon ſagitta percuſſus & vitam relinquens dicebat: Hoc mihi non eſt curæ quòd morior, ſed quòd ab effœminato ſagittario, quum nihildum geſſerim. Quum Lacon ad diuerſorium veniſſet, dediſſetque, piſciculum cauponi præparandum, alterque & caſeum & acetum & oleum peteret: Si iſta, inquit, habuiſſem, piſciculum emiſſem. Lacon ad eum qui Lāpen Aeginetam beatum eſſe dicebat, quia ditiſsimus eſſe videbatur, quòd multorum nauigiorum dominus erat: Nihil, inquit, curo felicitatem ex funibus pendentem. Quum Laconi quidam dixiſſet, Mentiris reſpondit, Nam liberi ſumus: ſed alij ſi quando vera non dixerint, flebunt. Lacon ſic erigere cadauer vt rectum ſtaret, quum tentaſſet, nec vllo modo poſſet: per Iouem, inquit, aliquid intus eſſe oportet. Tynnichus Thraſibuli filij mortem fortiter tulit, in quem huiuſmodi epigramma ſcriptum eſt:

Exanimis Pitanen Clypeo Thraſibulus in acri
Confoſſus ſeptem vulneribus rediit,

Paſſus ab Argiuis, quæ tergo nulla gerebat.
Tynnichus hunc igni quum daret, hæc loquitur:
Flere decet timidos, oculis te nate ſepulchro
Condo meum ſiccis, ac Lacedæmonium.

Alcibiadi Athenienſi quum aquæ plurimum balneator infunderet, Lácon, quidnam hoc? aît, quód vt immundo valdeque ſordido plus aquæ præbet? Quũ Philippus in agrum Laconicum impetum feciſſet, ac omnes perituri viderentur, quidam Laconi dixit: Quid nunc facietis ó Lacones? Quid enim aliud, inquit, quàm quòd fortiter moriemur? Nã Græcorum nos ſoli & liberi eſſe & aliis non parêre didicimus. Poſt aduerſam autem Agidis pugnam, Antipatro petente obſides pueros quinquaginta, Eteocles Ephorus dixit, ſe pueros quidem non daturum, ne paterna priuati educatione malis moribus imbuerentur, qua ſanè carẽtes ne ciues quidem eſſent: ſed ſenes ac mulieres duplo ſi velit, plures daturum. Illo autem grauia minante niſi acciperet, vna voce reſponderunt: Si grauiora morté imperites, facilius moriemur. Senex in Olympiis quum ludi committerentur, ſpectare quidem cupiebat, ſed quum ſede careret, ad multaque loca ſe conferret, non ſolum à quoquam non admittebatur, ſed etiam irridebatur, & conuiciis afficiebatur. Poſteaquam verò ad Lacedæmonios venit, pueri omnes aſſurrexerunt, & multi ex viris loco ceſſerunt. Quum autem id moris cuncti Græci plauſu approbaſſent, ac ſummis laudibus extuliſſent, ſenex ipſe commouit canũmque caput barbamque ſenilem, ac lachrymans: Heu

mala, inquit, quàm Græci omnes honeſta quidem cognoſcunt, ſed his ſoli vtuntur Lacedæmonij. Ferunt autem quidam idem Athenis quoque accidiſſe. Nam quum Panathenæa celebrarentur, Attici ſenem ſedere quærentem deludebant, inuitantes quidem illum tanquam admiſſuri, ſed accedentem non admittentes. Quum autem ferè omnes iam præteriſſet, ad Lacedæmonioſque ſpectatores perueniſſet, vniuerſi è ſedibus aſſurgentes loco ceſſerunt. Id verò factum turba admirata, inſigni applauſu comprobauit. Tunc autem Spartiatarum quidam: Per gemellos, inquit, Athenienſes quidem honeſta ſciunt, ſed minimè faciunt. Mendicus à Lacone petiit: At ſi tibi dedero, ille inquit, magis mendicabis. Ac iſtius quidem turpitudinis tuæ cauſa fuit, qui tibi primus erogauit: quippe qui te inertem reddidit. Lacon quendam diis congregantem quum vidiſſet, nihil dixit ſe curare deos ſeipſo egeniores. Lacon adultero cum turpi vxore deprehenſo: Miſer, inquit, quæ tibi neceſsitas? Lacon oratorem audiens magnas periodos vertentem: Vehemens quidem homo iſte, inquit, ad nullum propoſitum bene voluit linguam. Quum quidam Lacedæmonem veniſſet, honoremque ſpectaſſet quem iuniores ſenioribus exhiberent: Spartæ, inquit, ſolum ſeneſcere bonum eſt. Lacon interrogatus, qualis eſt Tyrtæus poëta? Bonus, inquit, ad excitandos iuuenum animos. Lacon oculorum morbo laborans ad bellum proficiſcebatur. Sed quibuſdam dicentibus, quò abis ſic affectus? aut quid facturus? Quamuis, inquit, nihil aliud egero, hoſtis ſaltem gladium

hebetabo.* Buris & Spertis Lacedæmonij ſponte profecti ſunt ad Xerxem Perſarum regem ad cruciatum, cui Lacedæmon ex oraculo obnoxia erat, quòd caduceatores ad ſe à Perſa miſſos interemerãt Lacedæmonij. Poſteaquam igitur ad Xerxem venerunt, hortati ſunt eum, vt quoquo modo vellet, ſe pro Lacedæmoniis interimeret. At ille virtutem eorum admiratus, quum viros abſoluiſſet, rogaretque vt apud ſe manerent: Et quonam, inquit, modo hic viuere poſſemus, patria legibuſque relictis, & his viris, pro quibus tantum itineris fecimus morituri? ſed Indarno præfectò magis magiſque rogante, ac dicente ipſos in æquali honore iis futuros, qui amici regis maximè dignitate præſtarent: Nobis, inquiunt, ignorare videris, quantum ſit libertatis bonum, quam nemo compos mentis cum Perſarum regno permutaret. Lacon pridie quidem ab hoſpite declinatus, ſed poſtridie lectis ſtratiſque conductis liberaliter acceptus, ſtrata ipſa conſcendit & conculcare cœpit dicens: Propter hæc heri ne in palea quidem dormiui. Lacon quum Athenas iuiſſet, videns Athenienſes ſalſamenta & opſonia venditantes, & vectigalia conducentes, & lenocinia exercentes, aliaque opera minus honeſta facientes, ac nihil turpe exiſtimantes, reuerſus in patriam & à ciuibus rogatus quales Athenis res forẽt: omnia, inquit, honeſta: per ſimulationẽ innuens omnia apud Atheniẽſes honeſta putari, ac turpe nihil. Lacon de re quadam interrogatus reſpondit, non. Sed quum is qui rogarat dixiſſet ipſum mentiri: Vides igitur, inquit, te ſtolidum eſſe, qui quæ no-

**Bulis & Sperchis in Suida.* Βοῦρις καὶ σπέρτις *In Plutarcho. In Luciano* σπέρχις. *In Herodoto* σπερθίης.

ris interroges?Lacones olim iuerunt legati ad Lygdamin tyrannum: ſed quum ille congreſſum ſæpius differret, dicens ſe molliter habere: Dic illi, inquiunt legati, per deos nos nón veniſſe cum ipſo colluctaturos, ſed collocuturos. Laconem initians quidam interrogabat, quid maximè impium ſe feciſſe conſcius eſſet. Is veró, hoc, inquit, dii ſciunt. Sed illo magis magiſque inſtante, ac dicente: Omnino te dicere oportet. Lacon viciſsim illum interrogauit, Vtri me dicere oportet, tibi an deo? Quum autem ille dixiſſet, Deo: Tu igitur, inquit, recede. Lacon noctu quum ſepulchrum tranſiret, ac dæmonium quoddam videre ſibi viſus eſſet, incurrit lancea excepturus, & inhærens, inquit: Quo me fugis bis peritura anima? Lacon quum precibus impetraſſet, vt ſe ab Leucate proiiceret, aſcendit, & inſpecta altitudine ſe auertit. Quod quidem quum illi probro daretur: non putabam, inquit, preces aliis maioribus precibus indigere. Lacon in acie quum enſem foret in hoſtem illaturus, ſigno receptui dato non intulit. Sed quodam percontante, cur hoſtem quem ceperat, non occidiſſet: Quia parere, inquit, imperatori melius eſt, quàm hoſtem necare Laconi in Olympiis victo quidam dixit: Aduerſarius te fortior fuit. Nequaquam verò, is ait, ſed in proſternendo aptior.

ANTIQVA LACEDAEMO-NIORVM INSTITVTA.

QVI ad publica ingrederentur conuiuia,eorũ cuique natu maximus fores indicans dicebat: Per has fores nullum egreditur verbum. Quum apud laconas maximè probetur ius quod nigrum vocatur, vt ſeniores carnibus quidem non veſcantur, ſed iunioribus cedant,fertur Dionyſius Siciliæ tyrãnus iuris ipſius gratia, Laconicum emiſſe coquũ, ac iuſsiſſe id ſibi præparari nulla impenſæ habita ratione,ſed quum guſtaſſet,indignabundus deſpuiſſe. Tum verò coquus : O rex,inquit,hoc ius tibi ſumendum eſt, quum te Laconicè exercueris, in Eurotaque laueris. Lacones in conuiuiis publicis modeſtè poti abeunt ſine funali.Neque enim licet ad lumen ire noctu neque per hanc neque per illam viã, vt per diem ſimul ac noctem fidenter ac intrepide iter facere conſueſcant. Lacones vtilitatis gratia literas quidem diſcebant,ſed reliquarum diſciplinarum peregrinos non minus artifices, quàm artes expellebant.Hæc verò illis diſciplina erat:bene magiſtratibus parere,laborem tolerare, ac pugnando vel vincere vel mori. Degebant autem & ſine tunica,vnam veſtem in totum annum ſumentes, ſqualidi corporibus,& balneis & vnguentis vt plurimum abſtinentes. Iuuẽnes verò ſimul turmatim gregatimque dormiebant in herbis, quas ipſi congregabant ex arundinibus apud Eurotam natis, quarum ſummitates manibus ſine ferro defringebãt.Sed per hyemem eos qui Lycophones vocantur,ſibi ſubii-

ciebant,herbisque commiſcebant: Nam illa materia calidi aliquid habere videtur. Proborum ingenium puerorum amare permiſſum erat,ſed coire cum ipſis,vt turpiſsimum,lege prohibebatur,tanquam corpus non animus amaretur. Qui ergo foret accuſatus tanquam ac dedecus congrediens,per totam vitam infamis habebatur. Moris erat, iuniores à ſenioribus interrogari,quò vadant,& ad quid & qui non reſponderet, aut excuſationes necteret, obiurgari. Qui verò ſe præſente peccantem iuniorem non reprehēdiſſet,perinde ac ſi peccaſſet,ipſe plectebatur:& qui obiurgari moleſte tuliſſet,magna ignominia afficiebatur. Si quis peccans fuiſſet deprehenſus,eum oportebat aram in vrbe quādam circumire,ac vituperationem in ſeipſum compoſitam cantare. Quod quidem nihil aliud erat, quàm ſeipſum increpare.Mos quoque erat,vt iuuenes nō ſolū proprios patres vererentur,illisque parerent, ſed omnes quoque ſeniores venerarentur,illis & in viis cedentes & ex ſedibus aſſurgentes, & trāſeunti bus quieſcētes.Quocirca nō ſolū,vt in aliis vrbibus, patres domini erant ſuorū quiſque filiorū & ſeruorum & prædiorū,ſed etiā vicini vt ſuorum,eò quòd illa quā maximè cōmunia putarent,& tāquam propria curarent.Puer autem ab aliquo caſtigatus,ſi apud patrē queſtus foret,patri ipſi turpe erat poſteaquam audiſſet,niſi alias & ipſe rurſus caſtigationes addidiſſet.Credebāt enim ipſos ex patria inſtitutione nihil turpe filiis imperare.Furātur autē iuuenes vel eſculentorū quicquid poſſunt,diſcētes dormientibus negligenterque cuſtodientibus inſidias inge-

nioſè callideq́ue ſtruere:Sed depreheſo pœna ſunt verbera & inedia.Tenuis enim ipſis eſt cœna,vt per ſeipſos egeſtatẽ propulſantes cagantur & audere & aſtuti eſſe.Conuiuiũ autem publicũ idcirco tenue erat,vt aſſueſcerent nunquã repleri,& famem poſſe ferre.Sic enim putabant & in bello vtiliores fore,ſi poſſent etiã ſine cibo labores tolerare,& continentiores frugalioresq́ue, ſi multũ temporis exigua impenſa degerent.Sed enim abſq; opſonio degendo,& cibũ quemlibet ac vulgarẽ ſumendo,putabãt corpora cibi paucitate reddi & ſaniora & pulchriora.Graciles nanque & macilentas habitudines membrorũ articulorũque agilitati obedire, craſsiores autẽ & pingues propter onus reluctari.Sed nihilominus & modulationibus & carminibus incũbebant,quæ ſanè ſtimulũ quendã animo excitando accõmodatum habebant,& ad elationẽ & ad impetũ quendam furẽtem inducẽdũ.Ac cõpoſitio quidem erat ſimplex & ſeuera,nihilq́ue aliud continebat quám laudes eorum,qui generoſè & vixiſſent,& pro Sparta mortui eſſent,& qui beati haberentur:eorumq́ue vitaperationes, qui timidi fuiſſent, perinde atque ſi miſeram & infelicem vitam vixiſſent. Exortatio præterea & oſtentatio ad virtutem ætatibus conueniẽs celebrabatur. Nam tres chori ſecundum tres ætates in ſolennitatibus conſtituebantur,quorum primus qui ſeniorum erat, incipiens canebat: Nos olim validi fuimus iuuenes. Secundus florentis ætatis reſpondebat: Nos autem ſumus, ac ſi vis intuere. Tertius puerorum cantabat: At nos multò erimus fortiores. Ac greſſum quidem rhythmi,

quibus & in choris vtebantur, & quum ad tibiam cum hoſtibus congrederentur, ad fortitudinem & fiduciam,& mortis contemptum incitabant. Lycurgus enim bellicæ exercitationi ſtudium muſicæ annexuit,quò bellandi vehementia modulatione temperata,conſonantiam conuenientiamque haberet. Rex etiam Muſis ante pugnam ſacrificabat,vt geſta illuſtri & memoria & oratione digna pugnãtes exhiberent. Sed ſi quis aliquid ex antiqua muſica trãſgrederetur,non permittebãt. Vnde & Terpãdrum, quamuis antiquitatis ſtudioſiſsimus, ac ætatis ſuæ citharœdorum optimus,heroicorumque geſtorum eximius laudator eſſet, Ephori tamen mulctauere, ac eius citharam clauo affixere,quòd dicerent vnã ab illo chordam variandæ vocis gratia ſupeflue intentam fuiſſe. Nam ſimpliciores duntaxat modulationes probabant. Eoque & Timotheum in Carniis certantem vnus ex Ephoris arrepto cultro interrogauit,ex vtra parte recideret plures chordis ſeptẽ. Lycurgus præterea omnem ſepulchrorum ſuperſtitionem ſuſtulit,permittens & in vrbe cadauera ſepelire,& monumenta prope templa habere. Sed piacula quoque ſuſtulit,ac ne quid vnà cum cadaueribus ſepelirent,mandauit, præter puniceam veſtem & oliuæ folia,in quibus æquè omnes cadauera ipſa componerent. Suſtulit & luctus, & lamentationes, & inſcriptiones monumentorum, extra quàm eorũ qui in bello cecidiſſent. Peregrinari autem ipſis non licebat,ne moribus externis, & interpretanter viuendi modis imbuerentur. Sed peregrinorum quoque expulſionem Lycurgus inuexit,ne confluẽ-

tes alicuius mali doctores ciuibus eſſent. Quiſquis verò ciuium inſtitutionem puerorum negligeret,ciuitatis iurium expers erat. Quidam autem tradiderunt,peregrinos etiam quicunque hanc ciuilitatis exercitationem ſubiſſent,ex Lycurgi ſententia particeps fuiſſe portionis ab initio inſtitutæ: Sed illam vendere non licebat. Vicinorum ſeruis & canibus & equis perinde ac propriis vti mos erat,ſicubi illis opus erat,niſi eorum domini indigerent. Ac in agro quidem ſi cui re aliqua opus erat,apertis villis atque iis ablatis quæ domino commoda forent,obſignata horrea relinquebat. In bellis verò puniceis veſtibus vtebantur: Nam color ille ſimul & virilis eſſe ipſis videbatur,ſimul & coloris ipſius ſanguinolentia plus formidinis affert imperitis,ſimul ne facilè ab hoſtibus dignoſcerentur,ſi quis eorum eſſet vulneratus:nam latere propter coloris ſimilitudinem vtile erat. Quum ſtrategmate,id eſt,imperatoris calliditate,hoſtes ſuperaſſent, Marti bouem ſacrificabant:ſed quum vi aperta,gallum: aſſuefacientes hoc modo duces non ſolum bellicoſos,ſed etiam aſtutos & callidos eſſe. Precibus adiiciunt,vt iniuriis quoque affici poſsint. Præces autem ipſorum erant,vt ex bonis actionibus bona darentur, & aliud nihil. Venerem armatam colunt: Ac omnes quidem deos, & fœminas & mares lanceas habentes conficiunt,velut omnibus bellicam virtutem habentibus. Prouerbiis quoque vtentes,aiunt fortunam prolata manu eſſe inuocandam,tanquam oporteat deos tum inuocari, quũ quid aggreſſuri acturique ſumus,aliter autem nequaquam. Pueris ſeruos

Manuum admouenti fortuna eſt imploranda.

ebrios oſtentabant, vt ipſos à multo bibendo vino deterrerent. Moris erat ipſis, ne domorũ ianuas pulſarent, ſed extrinſecus clamarent. Strigilibus non ferreis, ſed arundineis vtebantur. Comœdias & tragœdias minimè ſpectabant, vt neq; ioco ſerio neq; audirent eos, qui legibus contradicerent. Archilocũ poetam quum Spartam veniſſet, eadem hora expulere, quia eum acceperant in carminibus ſcripſiſſe, melius eſſe abiicere arma quàm mori, quum inquit:

At caruiſſe armis quàm mortem occumbere præſtat,
Aſpide proiecta mox melior dabitur.

VIRGINIBVS & pueris communia ſacra erant. Sciraphidam condemnauerunt Ephori, quòd à multis iniuria foret affectus. Baiulũ interemerũt, quòd telam quandam verſicolorem ſacco inieciſſet. Adoleſcentem exercitationi deditum, quòd viam quæ ad Pyleam ducit ſciret, increpuerunt. Cteſiphõtem qui iactaret de qualibet re ſe poſſe totum diẽ dicere, eiecerunt, quòd aſſererent, bonum oratorem oportere parem rebus habere orationẽ. Pueri apud ipſos cæſi ſcuticis, per totum diem in ara Orthiæ Dianæ vſque ad mortem ſæpe verbera tolerant hilares ac geſtientes, inuicemque de victoria contendentes, quiſnam ipſorum diutius ac magis toleret dum verberatur: & qui ſuperior fuerit, inter præclaros habetur. Certamen autem ipſum flagellatio vocatur, quæ per ſingulos annos celebratur. Vnum verò pulcherrimum & feliſsimum ciuibus Lycurgus inſtituiſſe videbatur, abundantiam occii: Nam ſordidam exercere artem illis prorſus non licebat.

Cteſiphon quare Lacedæmonia eiectus.

Neque verò difficili pecuniæ congregatione, ac negotiatiõe opus erat, quia diuitias valde & abiecerat & viles reddiderat. Helotes aũtẽ ipſis agrum colebant, & prouentum reddebant cõſtitutum. Execrandus verò putabatur, ſi quis pluris eo quod erat ſtatutum, locaret, quò & illi quidem lucrantes libenter ſeruirent, nec hi plus iuſto lucrarentur. Iiſdem interdictum quoque erat & nautis eſſe, & nauali pugna decertare. Cæterũ poſterius quidem & in mari pugnarunt, & quũ mari potiti eſſent, rurſus deſtiterunt, quum mores ciuiũ corumpi animaduertiſſent. Sed iterum quoque ſuper hoc mutati ſunt quemadmodum & in omnibus aliis. Etenim qui ad Lacedæmonios pecunias primum inuexerunt, damnati vitam cum morte commutare coacti ſunt: Nam Alcameni & Theopompo regibus oraculum datum erat, fore vt Sparta auaritia perderetur. Sed tamen Lyſander quum Athenas cepiſſet, multum auri argentique intulit: Quòd quidem non ſolum acceperunt, ſed etiam hominẽ honorarunt. Quandiu igitur Lycurgi legibus vſa fuit Sparta, neque iuſiurandum à Lycurgo ipſo exactum violauit, Græciæ principatu propter legum ipſarum æquitatem quingentos per annos potita eſt. Poſteaquam verò paulatim illas tranſgreſſa eſt, diuitiarumque ſtudium, & plus habendi cupiditas inuaſit, tum vires diminutæ ſunt, tum ſocii propter illa ipſis facti ſunt inimici. Quanuis autem ita ſe haberent, poſt Philippi tamẽ Macedonis Cheronenſem victoriam, quum omnes ipſum Græci ducem terra marique declaraſſent, ac deinceps Alexandrũ quoq; eius filium poſt Thebanorũ

euerſionem: Lacedæmonii ſoli,tametſi vrbem ſine muris haberent,ac pauci valde propter aſsidua bella,multoque imbecilliores,& captu faciles forent, perquam exiguas tamen Licurgi inſtitutionis ſcintillas retinentes,neque cum ipſis, neque cum aliis Macedoniæ regibus ſimul militauere,neque in commune cum illis concilium ingreſsi ſunt, neque tantiſper tributum pependerunt, donec penitus Lycurgi inſtitutionem negligentes, à ſuis ipſorum ciuibus ſubiugatę fuere,quum iam nihil ex patriis inſtitutis ſeruarent,ac ſimiles alii facti priorem & gloriam,& libertatem amiſerunt,in ſeruitutemq́ue reciderunt. Ac nunc quidem,vt alii quoque Græci, Romanis ſubiecti ſunt.

LACÆNARVM APOPHTEGMATA.

ARgilionis Braſidæ mater, quum Amphipolitarum quidam poſt Braſidæ ipſius mortem Spartam veniſſent, ipſamq́ue adiſſent, interrogauit an honeſtè,ac ex Spartæ dignitate filius ſuus occubuiſſet. Illis verò maximè laudantibus,& dicẽtibus,eum Lacedæmoniorum omnium in operibus præſtãtiſsimum fuiſſe: O hoſpites,inquit,fortis quidem & probus filius meus erat.ſed multos viros Lacedæmon habet longê quàm fuerit ille præſtantiores.

DAMATRIA quum audiſſet filium & timidum, & ſe indignum aduenifſe, necauit. In quam hoc extat epigramma:

Hunc timidum mater Damatrion ipſa peremit,

Nec

Nec dignum matre, nec Lacedæmonium.

GORGO regis Cleomenis filia, quum Ariſtagoras illum ad bellum contra Perſarum regem pro Ionibus adhortaretur, multumq́ue pecuniæ polliceretur, & quò magis ille contradiceret, hic eò plus pecuniarum adiiceret: Corrumpet, inquit, te ô pater peregrinellus iſte, niſi ex ędibus ipſum celerius eieceris. Gorgo quum ipſi pater aliquando mandaſſet, vt cuidam pro mercede frumentum daret, adieciſſetq́ue: nam me docuit vinum melius facere: Igitur ô pater, inquit, & plus vini potabitur, & qui biberint, delicatiores peioresq́ue fient. Gorgo quum Ariſtagoram à quodam famulorum calceos indui vidiſſet: Pater, inquit, peregrinus iſte manus non habet. Gorgo quum peregrinus quidam veſtem molliter traheret, propellens eum: Non abis hinc, inquit, quum ne ea quidem quæ ſunt mulierum, poſsis?

GYRTIAS quũ Acrotatas, ipſius ex filia nepos, ex quadam puerorum pugna multas plagas accepiſſet, domumq́ue vt mortuus relatus eſſet, famulis & amicis flentibus: Non ſilebitis, inquit? Declarauit enim ex quo ſit ſanguine. ac, Non, inquit, fortes ſunt cum clamore plorandi, ſed curandi. Quum autem nuncius ex Creta de Acrotate morte veniſſet: Nonne debebat, inquit, quum ad hoſtes ierit, aut ipſe mori, aut illos interimere? Mihi quidem ſuauius eſt audire ipſum obiiſſe ex dignitate & mea, & vrbis, & maiorum, quàm ſi omne tempus viueret ignauus.

LACÆNA filium qui ex acie aufugerat, inter-

fecit inquiens:Non eſt meum hoc germen. In quam hoc epigramma fuit ſcriptum:

Vade malum tenebras germen pete,quęnque pereſus,
Eurotas ceruas ne fluat ad timidas.
Sic catulus nequam perrexeris,ito ſub umbras,
Nec Sparta dignus,nec generis titulis.

LACÆNA quũ filium in acie cecidiſſe audiſſet: timidi,ait,fugeãtur,ego verò te fili ſine lachrymis, ac læta ſepelio & meũ,& Lacedæmonium. Quũ audiſſet quędã filium & ſaluũ eſſe, & ab hoſtibus fugiſſe, illi ſcripſit:Mala fama de te vulgata eſt. Aut igitur eam quãprimũ elue,aut ne ſis.Alia quam filii ex pugna fugiſſent, ad illãmq; venirẽt:Quò,inquit,recurritis fugientes mala mancipia?An vnde egreſsi eſtis reuerſuri?ſublatis veſtibus ventrẽ illis oſtendens. Quædam aduentantem filium quum vidiſſet, rogauit quidnam patria egeret. Illo autem reſpondente: omnes periere, correptam in ipſum teſtam immiſit, & occidit dicens: Ergo te malum nuncium miſere nobis? Quodam matri generoſam fratris mortem narrante:Et non turpe eſt, illa, inquit, è tali comite aberraſſe? Alia quinque filiis ad bellum emiſsis, in primis ſuburbiis ſubſtitit, pugnæ euentum expectans. Quum igitur quidam veniſſet, ipſique percontanti nunciaſſet, filios omnes periſſe: Atqui non hoc, inquit, rogabam malum mancipium, ſed quid patria agat. Quum verò is reſpondiſſet illam vincere: Libens igitur, inquit, etiam filiorum mortem accipio. Alia ſepeliens filium, quum pauper quædam vetula ad ipſam acceſsiſſet dixiſſetque: O mulier

fortunæ. Per Gemellos, inquit, bonæ. Nam qua gratia illum pepereram, vt pro Sparta periret, id mihi euenit. Quum quædam mulier Ionica, ſua quadam textura gloriaretur, quòd eſſet ſumptuoſa: Lacæna quum quatuor ei filios omni virtute præditos indicaſſet: Talia, inquit, oportet eſſe bonæ probeque mulieris opera, & in his extolli atque gloriari. Alia quum filium malè apud hoſpites verſatum eſſe audiſſet, ad illum ſcripſit: Mala de te fama vulgata eſt, aut illam dilue, aut ne ſis. Itidem quum Chiorum exules Spartam profecti, Pedaretum in multis accuſarent, illis ad ſe accerſitis, iiſque auditis quibus accuſabatur, mater Teleucia, quòd filius delinquere videbatur, has ad eum litteras dedit. Mater filiolo: Aut meliora fac, aut iſtic mane, abiecta ſpe, te saluũ Sparte eſſe poſſe. Alia, quũ iniuriarũ filius eſſet accuſatus: Fili, inquit, aut crimine, aut vita teipſum abſolue. Alia filiũ claudum in aciem præmittens: Fili, inquit, virtutis inter eundum memento. Alia quum filius ex acie vulnerato pede rediret, valdeque doloret: Si virtutis, inquit, filii memineris, & dolore carebis, & fiduciam habebis. Lacon in pugna vulneratus quum ire non poſſet, quadrupedis more ſeſe agebat. Sed quum ipſum irrideri puderet, mater ad eum: Et quanto eſt, inquit, fili melius, fortitudine lætari, quàm pudore ob ſtolidum riſum affici? Alia ſcutum filio præbens, ipſumque exhortans: Fili, inquit, aut hoc, aut in hoc. Alia proficiſcenti ad bellum filio ſcutum tradens: Hoc, inquit, pater tibi ſeruauit: igitur tu quoque ſerua, aut ne ſis.

Alia ad filium dicentem,ſe paruum habere enſem: adde,inquit,& greſſum. Alia quum audiſſet filium in acie fortiter facientem interiſſe: Meus,inquit,nimirum erat. Sed alterum ob timiditatem ſaluum eſſe accipiens:Non enim meus erat,inquit.Alia quũ in pugna filium periſſe accepiſſet,quo fuerat ordine locatus: Deponite,inquit, eum,ac locum illius ſuppleat frater. Alia publicam celebrans pompam, audiuit filium in acie quidem viciſſe, ſed ex vulnerum multitudine mori. Quare coram minimè depoſuit,verum iactabunda ad proximas:Quanto, inquit, melius eſt, ó ſodales,in acie vincentem mori, quàm Olympia vincentem viuere? Quum quidam ſorori narraret generoſam filii eius mortem,ea dixit: Quantum ex ipſo gaudii concepi,tanto propter te dolore afficior,qui tam preſtantem virtute comitem reliqueris. Lacænam quidam quum per nuncium tentaſſet, an ſecum rem habere conſentiret: Quum inquit,puella eſſem,patri parere didici,itaque feci. At mulier facta,viro. Si igitur me iuſta rogat,id primo ipſi faciat manifeſtum. Lacæna virgo paupercula percontata, quam dotem ei ſe duceret vxorem datura eſſet:patriam pudicitiam,reſpondit. Alia interrogata,an ad virum acceſsiſſet:Nequaquã ego,inquit,ſed vir ad me. Quædam quum occultè compreſſa foret,fœtumque corrupuiſſet, abortum faciens,adeò patienter dolores tulit, nullam emittens vocem,vt & parẽtes,& alios multos qui propinqui erant,latuerit. Nam dolorum magnitudinem turpitudo adiuncta ſuperauit. Lacæna quum venderetur,percontata quid facere ſciret:fidelis, inquit,

eſſe. Alia captiua facta, quum interrogaretur quid facere ſciret: domum, inquit, bene gubernare. Interrogata quædam à neſcio quo, an bona futura eſſet ſi ipſam emerit: etiam ſi non emeris, inquit. Alia quum venderetur, præcone percontante, quidnam facere ſciret: libera eſſe, inquit. Ac poſteaquam emptor imperauit quædam liberæ minus conuenientia, quum dixiſſet: Flebis, qui tibiipſi talem inuideris poſſeſsionem, ſe interfecit.

FINIS.

IOANNES REGIVS NICOLAO FRANCO PONfici *Taruiſino, legato Apoſtolico felicitatem.*

PLVTARCHI *Cheroneñſis Philophi cum primis eruditi opuſculum, in quo monſtrare conatur, bruta quoque animalia non minus quã homines ratione vti, nuper exercitationis gratià è Græco in latinum tranſtuli ſermonem. Id tametſi minus fortaſſe dignum grauitate tua videtur, eò tamen nomini tuo dicaui, vt apertè cognoſceres, me tibi omnia mea propter aßiduam in me liberalitatem tuam debere. Huc accedit, quòd ſperaui te non minimum voluptatis ex huius libelli lectione percepturum. Nam neque vulgaris eſt quæſtio, & hic lepidè adeò tractatur, vt non minus ad delectationem, quam ad cognitionem compoſita videatur. Nam Vlyſſes Græcorum aſtutißimus, Circen illam veneficam nobilißimam rogare fingitur, vt ſocios iam ſibi redditos, quotquot alios detineret Græcos*

in feras mutatos, priſtinæ reſtituat figuræ, quo illos ſecum incolumes in patriam reducere poßit, Contrà Circe ſe id non effecturam ait, niſi prius eorum aliquem rogarit, vtrũ vitam brutorum, an humanam viuere malit. In diſputationem igitur deſcendit Vlyſſes cum quodam Gryllo, qui in ſuam fuerat conuerſus. Is quum vtranque ſe vitam expertum eſſe dicat, validis adeò colligit argumentis, bruta quàm homines in multò meliore eſſe conditione, vt Vlyſſes ille callidißimus eloquentißimusq́, illa nequeat confutare. Si quando igitur per negotia publica tibi hæc legere vocarit, facilè diiudicabis, non ſine cauſa eã quæſtionem à præſtantißimo Philoſopho fuiſſe tractatam. Vale, Præſulum eximium decus. Patauij pridie Nonas Martias. M. CCCC. LXXXVIII.

PLVTARCHI CHÆRONEI DIALOGVS,

Quod bruta animalia ratione vtantur.

Iohanne Regio interprete.

COLLOCVTORES.

VLYSSES, CIRCE, GRYLlus. Vlyſſes.

Eqvidem, ô Circe, hæc mihi & didiciſſe videor, & in poſterum quoque recordaturus. Sed libenter ex te audirem, an quos hic alios detineas Græcos vnà cum iis, quos ex hominibus lupos leoneſque feciſti. CIR. Et multos quidem, ô dilecte Vlyſſes. Sed quorſum hoc rogas? VLYS. Quòd Herculè apud Græcos præclaram mihi videor gloriam adepturus, ſi hiſce ſociis benignitate tua mihi redditis, alii rurſus humanæ figuræ meis precibus reſtituerentur, neque eos negligere viderer in ferarum corporibus contra naturam conſeneſcentes, vitamque adeò miſeram & inhonoratam degentes. CIR. Iſte vir propter ſtoliditatem non ſolum ſibi ac ſociis: ſed nihil quoque attinentibus, ambitionem ſuam vult eſſe calamitoſam. VLYS. Aliam rurſus verborum potionem temperas, ô Circe, atque commiſces, qua me proculdubio feram efficis, ſi tibi credã,

calamitatem eſſe,ex fera hominē fieri: C R I. Quaſi verò dudum his abſurdiora in teipſum non commiſeris, qui relicta mecum immortali minimeque ſeneſcente vita, ad mortalem fœminam, ac potius, vt ego quidem ſentio,iam vetulam,per mille adhuc incommoda pauperes,quò magis cōſpicuus ex hoc clariorque etiā quàm nunc ſis videaris,inane bonū, ac potius boni ſimulachrum neglecto verò bono ſecutus. V L I S.Eſto vt ais,ô Circe:Quid enim nos de iiſdem ſæpius altercari oportet?Sed iſtos mihi Græcos liberatos dona. C I R. Minimè verò,per Hecatē, tam incōſultè, atque indicta cauſa:neque enim quilibet ſunt è vulgo. Quare prius ipſos interroga,an velint. Ac ſi ſe nolle dixerint,coneris,ô generoſe Vlyſſes,eloqnētiā tua perſuadere:ſin minus perſuaſeris,ac potius illi in diſputatione ſuperiores fuerint, ſatis tibi ſit,quòd & tibiipſi,& ſociis peſsimè conſuluiſti. V L Y S. Quid me, ô dea,illudis?Quonam pacto iſti aut reddere, aut accipere ſermonem poſſint, tantiſper dum aſini ſunt, vel leones? C I R. Quieſce hominum ambitioſiſsimè: nam ego tibi illos exhibebo & intelligentes & diſputantes. Imò verò vnus ſatis ſit, qui pro omnibus verba & faciat, & accipiat. En cum iſto diſputa. V L Y S. Et quo nomine hunc, ô Circe, nuncupabimus? aut quis hominum hic erat? C I R. Quidnam hoc ad diſputationem? Sed ſi vis, eum nominato Gryllum. Ego autem vobis cedo, ne præter ſententiam ſuam mihi gratificans diſputare videatur. G R Y L. Salue Vlyſſes. V L Y S. Tu quoque ſalue Grylle. G R Y L. Quid me vis? V L Y S.

Ego vos homines natos eſſe ſcio. Cum aliorum igitur ſic affectorum miſereor, tum quicunque Græci in iſtiuſmodi miſeriam inciderunt, iis maximè par eſt me commoueri. Circe igitur nuper ſupplicaui, vt ex vobis quicunque vellet mihi liberaret, priſtinæque formæ reſtitueret, quo nobiſcum in patriam redeatis. GRYL. Quieſcas Vlyſſes, ac nihil vlterius dicas: nam te nos omnes æquè deſpicimus, vt qui & eloquentia & prudentia cæteris hominibus multò præſtare falſo iacteris, quum ex peioribus in meliora mutationem timueris, nihil rem ipſam ſcrutatus. Vt enim pueri & medicorum potiones horrēt, & doctorum verbera fugiunt, quibus ex valetudinariis & imperitis tum firmiores, tum prudentiores fierent: ſic tu alium ex alio fieri metuiſti, ac nunc quoque horreſcis & trepidas vnà cum Circe viuere, ne te ſuem lupúmve faciat. Nobis vero qui infinitis fruimur bonis, ſimul illa, ſimul eorum autorem deſerere, ac rurſus in hominem, animal omnium infelicisſimum, refictos tecū enauigare ſuades. VLYS. Tu quidem mihi videris Grylle non faciem ſolum, ſed etiam mentem illo poculo corruptus amiſiſſe, abſurdarumque opinionum, & prorſus inutilium repletus eſſe, niſi fortè conſuetudinis voluptas, quæ tibi cum iſto corpore eſt, te blanditiis irretiuit. GRYL. Ex iſtis neutrum eſt verum, ô rex Cephallenorum. Sed ſi diſputare mauis quàm conuiciari & mordere, nos qui vtrâque vitam pulchrè ſumus experti, è veſtigio tibi perſuadebimus, hanc magis quâm veſtram meritô nobis adamari. VLYS. Id vero perquàm cupio à vobis audire. GRYL. Et nos ita

que dicere. Sed principiũ à virtutibus eſt ſumendũ, quibus vos magnopere gloriari videmus, perinde ac ſi multò brutis & iuſtitia, & fortitudine, & prudẽtia, & cæteris virtutibus præſtâretis. Velim itaque mihi tu reſpondeas, virorum ſapientiſsime: nam te nuper audiui Circe quædam de Cyclopum terra narrantẽ, quam neque penitus ab vllo aratam, neque cultam, ſola bonitate ac generoſitate ingenita omnes ferre fruges per ſe ipſam aſſerebas: nône igitur illã magis laudas, quàm montoſam Ithacã, capraſque paſcentẽ, quæ vix operis multis, magniſque laboribus culta, quædam parua & tenuia, & nullo precio digna cultoribus rependit? Et quo modo tibi graue non erit, ſi præter ſententiam charitate patriæ reſponderis? VLYS. Atqui mentiri non oportet. Sed enim meam ipſius patriam & agrum magis & amo & amplector, Cyclopum vero terram & laudo & admiror. GRYL. Hoc igitur colligemus, hominum prudentiſsimum alia quidem laudanda approbandaque putare, alia vero eligenda & amanda. Ceterum illud idem de anima quoque te arbitror reſpondiſſe. Nã in eo cùm terra eadem eſt, quòd quæ melior eſt, ſine labore virtutem vt fructum per ſe naſcentem ferre conſueuit. VLYS. Eſto hoc quoque vt vis. GRYL. Iam igitur concedis, brutorum animam ad virtutis generationem natura aptiorẽ eſſe atque perfectiorẽ: neque enim aut iuſſa aut edocta, vt terra nec arata nec ſeminata, fert & alit vnicuique natura congruẽtem virtutem. VLYS. Et quanam tandem virtute, ô Grylle, bruta ſunt prædita? GRYL. Quanam rogas? Nônne maiore, quàm hominum ſapientiſ-

ſimus? Scrutare nãque primum, ſi vis, fortitudinem, qua tu quidem valde gloriaris, neque perfricas frõtem, quum audax, vrbiumque deprædator appellaris. Nam dolis, ô callidiſsime, & fraudibus homines, ingenuum atque generoſum belli morem ſequẽtes, fallendiq́ue ac mentiendi neſcios decepiſti, verſutiæq́ue nomen virtutis, à malitia perquam alienæ, indidiſti. At ferarum certamina inter ſe, & aduerſus vos, vt citra dolos & fraudes vllas, atque cum aperta nudaq́ue committantur fiducia, ſpectas. Veris enim nixæ viribus iniurias propulſant, quum præſertim neque legibus ſubiiciantur, neque pœnam timeãt deſertoris. Sed quum natura caueãt ne ſuperentur, ad vltimum vſque repugnant, ſeque inuicta conſeruãt. Nam neque corporibus detenta domantur, neque animum deſpondent, ſed præliis immoriuntur. Ac multa tum quidem quum interimuntur vis, ac robur ſimul cũ iracũdia à reliquo corpore ſegregatũ, & aliquam circa particulam collectum interficienti reſiſtit, inſultat ſæuit tantiſper, dũ velut ignis vndique extinguatur, & omnino perdatur. Longê vero abſunt precationes, ac ſupplices veniæ miſericordiæq́ue petitiones, procul quoque victoriæ confeſsiones. Neque enim ob imbecillitatẽ aut leo leoni, aut equus equo ſeruit quẽadmodum homini homo, timidi cognomen nihil reformidãs. Quaſcunq; autem homines laqueis doliſve ceperunt, ſi grandiores quidem ſunt, & cibum aſpernãdo, & ſitim tolerando, mortem ſeruituti alacriter præponunt. Sed earum pulli & catuli quum per ętatem faciles educatu atq; teneri ſint, multis fallaciis blandimentiſq;

& guſtu voluptuoſi contra naturam victus, breui admodum tempore & emaſculantur, & corrumpuntur, & quam vocant cicurationem ac manſuefactionem, perinde atque feritatis effœminationem ſubire coguntur. Ex his igitur apertè conſtat, & feras ad fortiter faciendum natas eſſe, & hominibus libertatem vel præter naturã ineſſe. Id vero illinc, ô bone Vlyſſes, facilè percipies. Nam in feris ad fortitudinem æqualiter ſe habet natura, neque maribus fœminæ ſunt inferiores, & ad tolerandos pro rebus neceſſariis labores, & ad ſuſcipienda pro filiis certamina. Audiſti nimirũ puto de Crommyonia quadam ſue, quæ tametſi fœmina eſſet, multis tamen Theſeum moleſtiis affecit. Sphinga quoque illam, quæ omnia circa Phiceium infeſta faciens, ænigmata, gryphôſque, & cauilla inſolubilia commentabatur, nihil ſapientia iuuiſſet, niſi Thebanorum pleroſque robore viribuſque ſuperaſſet. Quid Telmeſiam vulpem, perniciosãm illam & difficilem feram commemorem? Quid propinquam ſerpentem, quæ cum Apolline ſingulari certamine de oraculo Delphico prõptiſſimè decertare auſa fuiſſe memoratur? Aethen vero deſertæ militiæ pœnam, ac potius mercedem à Sicyonio Agamemnon rex veſter accepit, optimo cõ ſilio vſus: quippe qui timido homini generoſam equam pugnæ'que auidam prætulerit. Sed tu quoque ipſe pantheras & leænas ſæpenumero vidiſti, vt nihil maribus neque animo, neque robore cedant: velut vxor tua, quę dum tu bella geris, domi ad ignem ſedet: ac ne ſic quidem vt hirundines eos vlciſci poteſt, qui in ſe ac domum tuam impetum faciunt, quũ

præſertim Lacæna ſit, vt nihil tibi de Cariæ Mæoniæque fœminis dicam. Ex his igitur manifeſtum eſt, fortitudinem hominibus natura nō eſſe. Simul enim & fœminis ex æquo adeſſet. Vos itaque ex legum neceſsitate, non ſponte, neque voluntate, ſed moribus & vituperationibus, ac vanis opinionibus ſeruientes, fictam oratione fortitudinem exercetis, laboreſque ac pericula ſubitis: non quòd aduerſus hæc audeatis, ſed quia his grauiora timetis. Vt enim ex ſociis tuis qui primum ſurgit, is leuiorem occupat remum, minimeque illum renuit, veritus ne ſibi grauior contingat, ſic qui verbera tolerat, vt vulnera fugiat, & qui hoſtem vlciſcitur, vt ſupplicium aliquod mortémve declinet, is non aduerſus illa magnanimus, ſed ad hæc timidus eſt iudicandus. Ac ſic quidem vobis, quæ cum prudentia timiditas eſt, fortitudo videtur. Qui verò timor eſt peritus alia ex aliis mala fugiendi, audacia putatur. Quòd ſi vos omnino feris præſtare fortitudine ſentitis, cur poētæ veſtri eos qui cum hoſtibus fortiſsimè pugnant, lupis leonibuſque ac ſuibus in fortitudine ſimiles vocant? quum præſertim eorum nemo leonem aprūmve homini ſimilem eſſe dicat? Verum vt veloces vētis, ac pulchros diis ſimiles aiunt eſſe, veritatem iſtis ſimilitudinibus excedentes, ſic in præſtantum fortitudine virorum inter pugnandùm ad ea quę ſunt potentiora ſimilitudines ſemper referunt. Ac huius quidem rei cauſa eſt, quòd fortitudinis velut temperatura quædam & conſolidatio eſt animi impetus, quo ſanè puro atque ſyncero in certaminibus feræ vtuntur. Sed vobis cum ratione confuſus, per-

inde atque vinum cum aqua,ſtupet in periculis,atque omnẽ prætermittit opportunitatẽ. Quid, quòd nonnulli veſtrum ne omnino quidem in prælıis ſumendum animi impetum, quin ſeponendum, ac ſobria duntaxat ratiocinatione vtendum cenſent? ad ſalutis tutelam rectè, ad fortitudinem verò & vindictã turpiſsimè præcipientes. Ecquo nanque modo abſurdum non eſt, naturã à vobis accuſari, quód neq; aculeos, neque exertos ferratôſve dentes, neq; aduncos vngues corporibus veſtris ingenerarit, quũ ipſi arma animæ ingenita auferatis atque hebetetis? VLYS. Papæ Grylle præſtans mihi dicẽdi magiſter fuiſſe videris, qui nunc quoque ex hara tam floridè, támq; vehementer de cauſa propoſita dicere cœpiſti. Sed cur deinceps de tẽperantia quoque non diſſeruiſti? GRYL. Quia putabam te prius quæ iã dicta ſunt, refutare velle. Sed idcirco de temperantia, opinor, audire properas, quód continẽtiſsimæ fœminæ iactaris eſſe maritus, teq́ue putas magnum continentiæ dediſſe documentũ, quia Circes nuptias contẽpſiſti. Sed ne hac re quidẽ feris quicquam continentia præſtas: neque enim cum diis ſeq́ue melioribus appetunt coire, verum potius & voluptates & amores cum iis quæ ſui generis ſunt, conferre inireq́ue ſolent. Quare haudquaquam mirandum eſt, ſi veluti Mendeſius caper in Aegypto cũ multis mulieribus formoſis concluſus, minus promptè cum illis ſe miſcere, ſed ad capras potius cum ſtupore quodam ferri memoratur: ſic tu quoque conſueta gaudens venere, quum ſis mortalis, cum dea coire noluiſti. Penelopes verò continentiam crocitantes mille corni-

ces irridendam & contemnendam oſtendunt,quarum ſingulæ mortuo marito, non exiguo tempore, ſed nouem hominum ætatibus viduæ perſeuerant. Ita ſpecioſa Penelope tua qualibet cornice gloria continentiæ nouies inferior eſt iudicanda. Sed quoniam me rhetoricum eſſe cognouiſti, agè quodam ſermonis ordine vtamur: ac primum temperantiæ definitionem diſpiciamus, deinde generatim cupiditates diuidamus. Temperãtia igitur cupiditatum quædam eſt contractio & diſpoſitio, externas quidẽ ac inuectitias ſuperfluaſque tollens & abiiciens, pro tempore autem neceſſarias atque naturales exornans. Appetituum verô multiplices differentias eſſe quis ignorat? Potius nanque & naturalis eſt & neceſſarius. Veneris autem cupiditates, quibus natura principium tribuit, quoniam citra has quoque bene quis ſe habere poteſt, naturales quidem, ſed non neceſſariæ ſunt appellatæ. Quod vero genus neque ex neceſſariis, neque ex naturalibus conſtat, ſed propter boni imperitiam ab inani opinione ex iis quæ extraria ſunt confuſum eſt, parum abeſt quin omnes in vobis naturales appetitus multitudine oppreſſerit & occultarit. Sic autem ſe gerit, vt turba hoſpitum aduena, quæ in vrbem admiſſa indigenis ciuibus vim afferre conetur. At feræ haudquaquam locum extrinſecus inuectis cupiditatibus ſuis in animis relinquunt, ac in ipſo victu longê ab inani gloria tanquam à mari ſemotæ laute oppipareque viuere appetunt nihil, ſed vt continentes ſint, ac potius bene, ac ex naturæ lege non multas quidem cupiditates ingenitas diſponant, externas verò

& alienas reiiciant, maximopere curãt. Ac me quoque ipſum non minus quàm te nunc aurum ſtupefaciebat: quippe quod nulli aliarum opum videretur eſſe comparandum. Sed argentum quoque ac ebur me capiebat. Qui vero iſtis abundaſſet, is mihi vir & beatus, & diis eſſe amicus videbatur, ſiue Phryx, ſiue Car, ſiue Dolone obſcurior genere, ſiue Priamo infortunatior eſſet. Ita ſemper à cupiditatibus pendens, neque gratia, neque aliarum rerum voluptate, quæ ſunt copioſæ ac ſatis ſuperq́ue faciunt, meam afficiebam vitam, vtpote qui maximorum bonorum mihi indigere experſq́ue eſſe viderer. Etenim quum te olim, vt memini, in Creta precioſo indutum pallio vidiſſem, neque prudentiam, neque virtutem tuã admirabar, ſed tunicæ ſubtiliter ac eleganter elaboratæ, chlamydiſq́ue pnrpureæ criſpitie ac pulchritudine ſtupeſcebam. Nonnihil me fibula quoq; mouebat aurea, vt quæ torno veluti ludicrũ quoddam eſſe fabrefacta. Te vero ſequebar illis ſtupefactus, neque minus quàm amans mulier attonitus. Nunc vero iſtis liberatus opinionibus vanis atque purgatus, aurum quidem & argentum velut alios lapides & deſpicio & conculco: profundo autem ac molli cœno obſitus, in quo recumbam quieturus, quàm tuis omnibus veſtibus & tapetibus magis, per Iouem, lætor. Nam earũ libidinum quæ extrinſecus inuehuntur, nulla in noſtris animis inuenitur, ſed neceſſariis cupiditatibus atque voluptatibus vita noſtra plurimum exigitur: his autem quæ neceſſariæ non ſunt, ſed duntaxat naturales, neque inordinate, neque inſatiabiliter adhæremus. Ac primum ſanè has

has percurramus. Quæ igitur ex bene olentibus, atque ex iis quæ fracta mouent odoratum, habetur voluptas, præterquam quòd vtilitatem ſimplicem gratis præbet, vſum quendam ſimul ad cibi cognitionē tribuit. Siquidem linguas & ſuauis & acris, & auſteri diiudicatrix & eſt & dicitur, quando illius peritia ſapores permixti quandam ſumunt confuſionem. Sed noſter odoratus quùm ſaporum omnium cognitor ſit, multóque diligentius regiis prægustatoribus vniuſcuiuſque vires pręſentiat, id quod naturæ quidem conueniens eſt aſſumit, alienum autē reiicit, neque guſtum lædere triſtitiàve afficere permittit. Quin ſi quid mali ineſt, priuſquam noceat, deprehendit & damnat. Aliis verò nequaquam ſolicitamur, vt veſter olfactus odores & cinamoma, & nardos, & folia, & calamos Arabicos egregia quadā arte, ſiue pigmētaria, ſiue medicatoria, ſiue vnguentaria vocetur, in vnum confundere, ſimulq́ue deuorare cogit, multis emptam pecuniis, effœminatâmque ac puellarem, & penitus inutilem voluptatem. Quæ quidem licet iſtiuſmodi ſit, tamen non fœminas ſolum omneis, ſed etiam virorum quamplurimos ita corrupit, vt ne cum vxoribus quidē ſuis rem habere velint, niſi paſtillis vnguentiſq́ue redolentes ad concubitum veniant. Atqui & apros ſcrophæ, & hircos capræ, & aliæ fœminæ ſui quæq́ue generis mares propriis odoribus pelliciunt, nitidumq́ue rorem ac prata, & virentem herbā redolentes cōmuni beneuolentia ad ſuas nuptias ferūtur. Sed neque fœminę aut ſe fucāt, aut libidini deceptiones & incātamenta & denegationes prætendunt, neq; mares

Veneris concitati ſtimulis, mercede laboréve, aut ſeruitute vel precibus generationis opus mercantur, Quin potius ſuo tempore ſine dolis vllaque mercede voluptati Venerique indulgent. Poſteaquam autem congruo anni tempore Venus ipſa vt plantarum germina, ſic animalum libidinem excitauit, ſtatim extinguitur, quum neque fœmina poſt conceptionem ſequatur marem, neque mas fœminam ſollcitet. Tam paruo in honore ac fragili apud nos eſt voluptas, ſed naturæ ipſi omnia cocedimus. Vnde ad hoc vſque tempus in ferarum genere neque maris cum mare, neque fœminæ cum fœmina commixtio libidinis gratia nequaquam inuenitur. Veſtri autem generis talia ſunt quamplurima, eorûmque qui egregij habentur, vt nihil de humili vulgo dicam. Siquidem Agamemnon ſe in Bœotiam cõtulit, vt Argæum, qui clàm aufugerat, venaretur. Sed falſo mare ventoſque cauſatus, in Copaidæ paludem ſe formoſus pulchre iniecit; quò amoris flammam illic ſaltem extingueret, ſeque ab ea cupiditate vindicaret. Quid? Hercules nõne eodem modo imberbem amicum ſecutus, Argonautarũ principes prodidit atque fefellit? Quid? nõnne quidam veſtrum in Pythij Apollinis templi teſtudine ſcripſit, Formoſus Achilles, quum iam filium Achilles ipſe ſuſtuliſſet? Ac eam quidem inſcriptionem adhuc ibi eſſe audio. At ſi gallus gallum ineat, quamuis Gallina abſit, viuus comburitur, vatis cuiuſpiam aruſpicíſve iuſſu facinus perpetratum magnum & atrox eſſe denunciantis: ita homines quoque ipſi confiteantur neceſſe eſt, temperantiam maio-

rem quàm ſibi feris ineſſe,neque ab illis per voluptates naturã violari. Sed intemperatam libidinem veſtram,quamuis legem habeat adiutricem, natura tamen intra terminos nequaquam poteſt coërcere. Illa vero cupiditatibus perinde atque torrente impulſa,ſæpenumero in rebus venereis grandem contumeliam & turbationem naturæ perpetrat & confuſionem.Etenim cum capris & ſuibus, ac equabus ſe commiſcere & viri tentarunt,& fœminæ propter ferarum mares inſanierunt. Ex huiuſcemodi vero nuptiis & Minotauri & Aegipanes, &,vt ego quidẽ puto,Sphinges & Centauri vobis oriuntur. Et canis quidem aliquando propter famem aliquid hominis vorare neceſsitate cogitur, & auis interim guſtare, ſed ad coitum homine abuti nulla vnquam fera conata eſt.Homines autem & ad iſta, & ad complura alia voluptate ducti,feras quaminiquiſsimè violant. Quum vero ſint adeo improbi atque incontinentes circa iam dictas cupiditates, in neceſſariis quoque multo brutis eſſe inferiores monſtrantur. Illæ autẽ in cibis & potibus conſiſtunt, quorum id quod eſt ſuaue,nos quidem ſemper cum quadã ſumimus vtilitate: at vos magis voluptatem, quàm cibi naturam ſequentes,multis & diuturnis implicamini morbis, qui nimirum ex vno repletioni fonte hauſti,corpora veſtra ſpiritibus variis ac pernicioſis ventoſitatibus inflant. Nam primum omnium vnicuique animalium vnus cibus natura cõuenit,his quidem herba,illis autẽ radix vel fructus.Quæcũque vero ſunt carniuora,& nullum aliud cibi genus appetunt,neque debilioribus alimenta rapiunt:nam & ceruum

leo paſcere ſinit, & ouem lupus, quatenus natura permittitur. At homo fertur ad omnia, voluptatibus & ingluuie ductus, omnia experitur, omnia guſtat, & veluti nondum quid ſibi proprium conuenienſque ſit cognoſcat, ſolus ex omnibus animantibus omniū vorator eſt factus. Ac primum carnibus veſcitur, nulla indigentia difficultatéve coactus: quippe cui à plantis atque ſeminibus alia & alia citra vllum laborem, ſuo quæque tempore vindemiare ſumereq́ ac decerpere ſemper liceat, ſed propter delicias rerumque neceſſariarū ſatietatem epulis incongruis, atque immundis animalium iugulationibus, multò crudelius immaniſsimis abutitur feris. Nam ſanguis & cædes & carnes, miluio lupoque & draconi peculiaris eſt cibus, homini verô obſonium conuenit. Qui quum in omne genus ſæuiat, non vt feræ à plurimis abſtinet, pauciſque bellum infert propter victus neceſsitatem, ſed neque volatile, neque aquatile, neque terreſtre menſas, iam â vobis manſuetas hoſpitaleſque dici cœptas, fugere poteſt. Enimuero quid opſonia ciborumque condimenta commemorem, quum ferarum natura nulli inutilium vanarumque artium tribuat locum? Neceſſarias autem neque ab aliis importatas, neque mercede doctas, ex ſe ipſa veluti ſimul natas promit. Neque enim meditatione aut conglutinat, aut ſolerter & acutè vniuſcuiuſque ſpeculationem compingit. Ac Aegyptios quidem omnes medicos eſſe audiuimus, ferarum autem vnaquæque non ſibi modò per ſe ipſa medendi perita eſt, verum ea quoque quæ ad victū, robur, venationem, cuſtodiámq; ſpectant, tantumq́

muſicæ,quantum cuiuſque naturæ conuenit, pulcherrimè per ſe tenet.Nam vnde nos vnquam didicimus, quando ægrotamus, ad flumina cancrorum gratia ire? Quis veró teſtudines docuit,poſteaquam viperam comederint, origano paſci? Quis Creticas capras ſagittis percuſſas dictamum,quo guſtato ſpicula ſtatim è corporibus excidāt,perſequi monuit? Etenim ſi dicas,harum optimum naturam eſſe magiſtrum, in excellentiſsimum atque ſapientiſsimū principium ferarum prudentiam refers.Quam quidem ſi neque rationem,neque prudentiam nominādam putabis,vide quo modo illi pulchrius & honorificentius nomen excogites, vt re ipſa vim quoque meliorem admirabilioremq́ue prę ſe ferre videtur. Quę quum neque indocilis,neque inerudita,ſed per ſe ipſa potius edocta ſit atque perfecta, non impotentia,ſed fortitudine,ac naturali virtutis perfectione veſtram diſcendi ſciendiq́ue cupiditatem valere permittit. Quaſcunque igitur ferarum homines in deliciis vſibuſq́ue habentes docent ac exercent,eæ vel præter corporis naturam ingenij ſolertia quæ traduntur facilè percipiunt.Nam vt taceam catulos veſtigare,pullos edoctos greſſus ad numeros quoſdam glomerare, corui loquuntur, canes per rotas circulares exiliunt,equi & boues in theatris diſcubitus & ſaltationes, & in pedes monſtroſas erectiones motioneſq́ue, hominibus quoque ſanè quamdifficiles, edocti atque reminiſcentes diligenter effingunt. Ex hoc vero facilè colligitur, nihil vtilius docilitate feras habere. Quôd ſi nos artes diſcere non credis,eas quoque à nobis doceri perdiſce. Et-

enim perdices pullos fugientes ſe occultare, ac reſupinos iacentes ſe gleba terræ pedibus apprehenſa cooperire docent. Ciconiarum quoque pullis vides in tectis vt periti inexpertis præſto adſint ad volatum. Luſciniæ vero pullos ſuos cantare prædocent. Ac ſi qui capiantur adhuc rudes, in hominúmque manibus nutriantur, peius canunt, vt qui ante legitimum tempus à doctore ſubtracti ſint. Ac ſanè poſteaquàm in hoc corpus deſcendi, illos ſermones perquam miror, quibus doctores me perſuadebant, vt omnes animantes præter hominem, irrationales ac mentis expertes putarem. VLYS. Nunc igitur tu Grylle mutatus es, ouemque rationalem & aſinum eſſe demonſtras? GRYL. Imò vero ex iis ipſis te coniectare maximè decet, optime Vlyſſes, ferarum naturam eſſe neque rationis, neque intellectus expertem. Ac veluti arbor non eſt alia magis minúſve inanimata, ſed omnes æqualiter ſe habent ad inſenſibilitatem, quòd earum nulli anima ineſt, ſic animal non videretur alio vel tardius, vel indocilius, niſi omnia rationis intellectuſque capacia magis ac minus aliis, quidem alia quodam modo forent. Enimuero animaduertere licet, nonnullorum ſtoliditatem ac torporem aliorum aſtutiis calliditatibuſque deprehendi, ſi quádo vulpi lupôve, aut apiculæ aſinum vel ouem compares, perinde atque ſi tibiipſi Polyphemum, vel auo tuo Autolyco illum Corinthium conferas Homerum. Neque enim puto feras tantum inter ſe differre, quantum homini homo ſapientia, ratiocinatione ac memoria præſtat.
VLYS. At vide Grylle, ne graue atque violentũ ſit,

iis rationem concedere, quibus dei cognitio ingenita non eſt. GRYL. Et poſtea quum ſis adeò ſapiens ac elegans rerum diſcriminator, te ex Siſypho natū eſſe non dicemus.

FINIS.

PLVTARCHI CHÆRONEI PHILOSOPHI CLARISSIMI, Problemata.

Petro Lucenſi interprete.

QVID eſt, quod noua nupta quum in matrimonium datur, ignem & aquā iubetur attingere? An quòd in elemētis ac principiis eorum alter maris, altera fœminæ locum tenet, & is principium motionis iniicit, illa vero ſubiecti ac materiæ vim habet? An quod ignis purgat, aqua vero circumfert ac luſtrat: vxorem vero puram & caſtam permanere oportet? An aliud potius? quòd quemadmodum ignis humoris expers, nec alit quicquam & ieiunus eſt atque aridus, aqua vero ſine calore ſterilis eſt & ignauia: ſic mas & fœmina niſi coëant, diſiuncti langueſcant & nihil efficiant neceſſe eſt? Quorum coniunctio in matrimonium coëuntibus conuictum perficit, qui deſerendus nō eſt, & omnis fortunæ caſus communiter ſubeundus, etiāſi nullius boni niſi ignis & aquæ participes inter ſe futuri ſint.

QVID eſt, quòd nec plures, nec pauciores, ſed quinque tantummodo faces in nuptiis accendunt quas Cereos appellãt? An illud eſt quod Varro prodidit, imperatores tribus vti ſolitos eſſe, Aedilibus plures adhiberi? moris eſt autem, vt ab Aedilibus qui vxores ducunt, faces accendant, An quòd quum plurimis in rebus numeris vtantur, tum cæteris melior ac perfectior ſit, & ad nuptias impar numerus cõueuientior atq; aptior habeatur? Par enĩ numerus & interuallum ſuſcipit, & eius paritas aduerſatur ac puguat. Impar verò omnino ſcindi non poteſt, ſed ſi diuidatur, ſemper aliquid commune relinquit. Ex omnibus verò imparibus numeris quinarius potiſsimum nuptialis eſt. Tria enim primum imparis locum tenent, duo vero paris: ex quibus tan quam ex mare & fœmina quinarius cõmiſcetur numerus. An illud magis, quôd quum lux generationis ſignum ſit, mulier vero non plureis, quàm quinque vno partu natura poteſt ædere, idcirco totidem vtũtur facibus? An quòd deos quinque precari eos putant, qui matrimonio cõiunguntur, Iouem adultum, Iunonem adultam, Venerem, Suadelam, & in primis Dianam, quam etiam in partu & doloribus mulieres inuocant?

CVR Romæ quum Dianæ multæ ſint ædes, eam ſolum quæ in angiportu eſt, qui Patricius dicitur, viros ingredi nefas eſt? An ob eam fabulam, quę dicitur, quendam quum eo in templo mulieri, quæ Dianam ſalutatum veniſſet, vim attuliſſet, à canibus diſcerptum fuiſſe, Inde orta ſuperſtitione homines ingreſſu abſtinuiſſe?

CVR in cæteris Dianæ templis ceruorum cornua planè affigunt, in Auentino boum tantummodo ſuſpendere conſueuerunt? Quid ita? an id veteris caſus memoria & recordatione fieri putādum eſt? Ferunt enim in Sabinis Atroni Coratio bouem inſigni ſpecie ac magnitudine natam fuiſſe. A diuino deinde quodam monitum, ſi quis eam bouem in Auentino Dianæ immolaſſet, fatum eſſe, eius qui rem diuinam feciſſet ciuitatem, totius Italiæ imperio potiri. Hominem re credita vt bouem immolaret ſtatim Romam veniſſe. Seruum interim Seruio regi clàm rem omnem indicaſſe, illum è veſtigio Cornelio ſacerdoti imperaſſe, vt Atroni, antequam is rem diuinam faceret, in Tyberim ſe ablueret rite præciperet: Sic enim eos qui litare vellent, facere conſueſſe. Antronem cupidè profectum lauiſſe. Seruium interim occupaſſe, ac Dianæ bouem immolaſſe, & cornua templo affixiſſe. Hoc Iuba monumentis mandauit, & Varro: Niſi quòd Antronis nomen Varro non prodidit, nec à Cornelio ſacerdote, ſed ab æditu o deceptum fuiſſe dicit.

CVR eos qui in agro externo diem ſuū obiiſſe falſo nunciati ſunt, ſi poſtea reuerterint, ianua in domum non admittuntur, ſed per tegulas aſcendentes intrò ſeipſos demittunt? Varro enim omnino cauſam fabuloſam tradit. Dicit enim bello Siculo nauali pugna commiſſa, quum eo prælio multos occidiſſe falsò nunciatum eſſet, omnes poſtea reuerſos breui interiiſſe. Vni autem ianuam ingredi conati temere, clauſam obſtitiſſe, nec quū aperire conaretur, potuiſſe. Hominem ibi pro foribus conſo-

pitum in ſomnis ſpeciem vidiſſe, qua ſuper tectum per imbrices deſcenſus in domum, ac delapſus oſtẽderetur. Quo facto felicem fuiſſe,& ad ſenectutem perueniſſe. Inde poſteris morem fuiſſe proditum. Sed vide ne hæc quodammodo Græcis ac noſtris ſimilia eſſe videantur: non enim caſtos putabant,nec illis omnino admiſcebantur, ſed procul à templis arcebant, quibus funus tanquam mortuis & exequiæ factæ fuiſſent. Ferunt autem quendam, qui hac ſuperſtitione huic religioni obnoxius teneretur, Ariſtinum nomine,Delphos miſiſſe,qui Deum ſuo nomine precarentur, vt eum quibus ob hunc ritum difficultatibus teneretur abſolueret: Pythiã illis reſpondiſſe,quæcunque puerpera facere conſueſſet,vbi omnia rite obiiſſet, tum diis immortalibus ſacrificaret. Ariſtinum oraculo accepto, ac propè cognito, ſeſe quaſi modò in lucem æditum mulieribus lauandum, obligandum, lactandumq́ue præbuiſſe: ſic deinde cæteros omnes Hyſteropotmos appellatos facere inſtituiſſe. Sunt qui dicant morem hũc ante Ariſtinum fuiſſe, & antiquum morem eſſe. Mirari ergo non oportet,ſi Romani quoque eos,qui ſemel ſepulti mortuorum numerum tenuiſſent,limen ingredi prohiberent:quippe qui vel egrediẽtes rẽ diuinã faciũt,& ſacrificio facto ingrediuntur,ſed deſuper per impluuiũ deſcẽdere iubebãt. Piacula planè oĩa ſub diuo obire conſueuerũt.

CVR inſtitutũ eſt,vt mulieres cognatos ore oſculẽtur? An,vt multi putant,quòd his vini vſus interdictus eſſet,& idcirco ne bibẽtes laterent,ſed domeſticorũ congreſſu redarguerentur,oſculandi cõſuetu

do inducta eſt?An probabilior huius rei cauſa eſt quam ſcripſit Ariſtoteles:Illud enim iam vulgatum, & quod iampridē heroicis temporibus factū fuiſſe dicitur, in Italia mulieres Troianæ, vt videtur, facere auſæ ſunt?Nam quum ad Italiæ littus appuliſſent,& viri ad vnū omnes relictis nauibus in terram deſcendiſſent, naues incenderunt, quòd diuturni, ac longi erroris eas pertæſum eſſet, & maris tæderet. Metu deinde virorum pauidæ, propinquos ac domeſticos complexæ, oſculando ac blandè appellando, vt cuique occurriſſent, facinoris conſcientia ſalutabant. Hoc pacto mitigatis animis, & inter ſe conciliatis, manſit poſtea conſuetudo, vt hac inter ſe comitate vterentur. An magis hoc tributum eſt mulieribus, quo ſimul & honore & poteſtate augerentur, ſi multos cognatos ac propinquos habere viderentur? An quòd cognatorum connubiis lege prohibitis, hoc comitatis genus ad oſculum vſque proceſsit, & hoc ſolum cognationis ſignum,& communicatio relicta eſt? Superioribus enim in temporibus,quæ ſe aliqua neceſsitudine attigiſſent, vxores non ducebant,quemadmodum ne nunc quidē ſorores. Sed non ita pridem factum eſt, vt neptes vxores ducere permitterent.Vir quidam ſanè pauper, cæterum bonus,& in primis popularibus acceptus,quum neptem cui dos ampla eſſet relicta,in matrimonium accepiſſet, locuples ex eo & copioſus factus eſt.Eius rei accuſatus,iudicio multitudinis abſolutus eſt:plebiſcitum deinde factum,vt in ducendis vxoribus an neptes vſque aſcendere liceret:ſuperior enim neceſsitudo prohiberetur.

QVID eſt, quòd vir ab vxore, vxor à virò dono aliquid accipere prohibetur? An quòd, vt Solon ſcripſit, morientium donationes ratæ ſunt, niſi quis inquit, neceſsitate coactus aut ab vxore perſuaſus: neceſsitatē enim quaſi vim afferentem * accepit: voluptatem verò quaſi decipientem. Sic vxorum donationes ac virorum * ſuſpicione non caruerunt. An quòd viliſsimum beneuolentiæ ſignum donatio ſit? Dant enim & alieni, & qui non amant. Idcirco hoc dandi lenocinium ex matrimonio ſuſtulerunt, vt nō mercenarium, ſed gratuitum & ſpontaneum ſit hoc totum, amare & redamari. An quòd ab aliis accipiēdo corruptæ alienos admittunt, grauiſsmum viſum eſt gratis ſuos diligere? An illud potius, quòd viri & vxoris rem communem eſſe oportet? Nam qui quod datum eſt accipit, is quod datum non eſt, id alienum eſſe cenſere didicit: Quo fit, vt exiguum inuicem dando totum perdant.

*Excepit.

*Intelligēda veniunt.

QVID eſt, quòd à genero ac ſocero iiſdem aliquid dono capere non licet? An idcirco à genero, ne fortè per parentem munus ad vxorem redire videatur? à ſocero autem quòd nihil dediſſet, eum nihil accipere par eſſe viſum eſt?

CVR ſiue ex agro, ſiue peregre domum reddeant, qui vxores domi habent, aduentus ſui nuncios præmittunt? An quòd hoc eius eſſe cenſent, qui ſe abſente vxorem nihil improbè facere ſibi perſuadeat, derepente verò & inopinatò ſubuenire inſidiatoris, idcirco vxorum expectationi ac deſiderio, bonis eas nunciis afficiendo, quamcitiſsimè ſatisfieri ſtudēt? An illud potius, quod ſcire nimium auent,

ſi ſaluas domi,ac ſui deſiderio affectas ſint offenſuri? An quòd pluribus domi negotiis in adminiſtranda re familiari abſentibus viris vxores occupentur, & cum domeſticis plerunque diſcordent,vt his omnibus remotis,iucundè ac tráquilè ab vxoribus excipiantur, de ſuo eas aduentu prius fieri certiores volunt?

CVR deos ſalutantes caput operiunt,viris autem dignitate præditis, & honore dignis,ſi quo caſu occurrerint,caput operiunt?Hoc enim illā quoque dubitationem videtur augere. Nam ſi quæ de AEnea feruntur vera ſunt,vt prætereunte Diomede caput operiens rem diuinam fecerit,rationem habet, nec repugnat,vt quemadmodum in occurſu hoſtium caput velemus,ſic amicis ac bonis viris obuiam facti capita detegamus. Nā quod ad eos pertinet,id proprium non eſt,ſed caſu accidit,& ab illo ſeruatum poſtea manſit. Quòd ſi aliud dicendum eſt, vide ne illud ſolum quærendum ſit, quamobrem deos venerantes capita volentur. Alterum verò conſentaneum eſt. Potentioribus enim occurrentes idcirco caput aperiunt,non vt eis aliquid addant,ſed vt inuidiam potius detrahant,ne pares diis immortalibus honores poſcere, neue eodem cultu delectari videātur. Deos verò idcirco ſic adorabant,vt aut operiēdo capite ſeipſos humiliores redderent, aut metu, ne quid ignominioſum ac triſte inter precandum aliunde auribus accideret,idcirco veſtem ad aures vſque attollebant. Hoc autem eos vehementer vitaſſe,ex eo facilè perſpici poteſt, quòd oraculum adeuntes æra pulſari,& quammaximum ſtrepitum

fieri volunt. Aut illud eſt quod Caſtor dicit, mores Romanos Pythagoricis comparãs, Genium qui vnicuique noſtrum ineſt, deos qui extra ſunt rogare, & caput velando ſupplicare, animi ſcilicet velamentũ ac reuelationẽ per corpus quodã ęnigmate oſtẽdẽtẽ.

QVID eſt, quòd Saturno capite aperto immolant? An quod velandi capitis ritum AEneas tradidit, Saturni verò ſacrificium peruetuſtum eſt? An illud potius, quoniam diis cœleſtibus immolantes velantur, Saturnum verò ſubterraneum & terreſtrẽ Deum eſſe arbitrantur? An quòd veritas oculi obſcurarive non poteſt, veritatis autem parentẽ ac deũ Romani Saturnum habent? Sed quid eſt, quòd Saturnum veritatis patrem ducunt? An quòd vt plerique Philoſophi cenſent, Saturnum tempus eſſe exiſtimãt, veritas autẽ tẽpore inuenitur? An illud quòd fabuloſa illa Saturni tẽpora, qui iuſtiſsima omniũ fuiſſe dicitur, veritatem maximè coluiſſe veriſimile eſt?

QVID eſt, quòd honori aperto capite rem diuinam faciunt? An quia ſplendidum quiddam & illuſtre, & apertum ac late patens gloria? quam ob cauſam honeſtis ac bonis viris caput aperiũt, eadem adduci videntur, vt eiuſdem cultus cognominem Deum eodem more venerentur.

QVID eſt, quòd filii quidem tecto capite parentes efferunt, filiæ verò nudo ac ſparſis crinibus? An quòd patres tanquam deos à maribus coli conuenit, quos tamen eoſdem filias luctu proſequi magis doceat? vtrique enim quod ſuum eſt lex tribuens, ex ambobus quod oporteret & deceret, efficit. An ea lugẽti accommodata ſunt, quę ſunt in-

uſitata: conſueuerunt autem magis operto capite mulieres, at viri contrà aperto in publicum prodire? Apud Græcos enim ſi quid aduerſi acciderit, vt mulieres tonderi, ſic viri comas alere conſueuerũt: quòd viri tondere, mulieres verò promiſsiores habere crines moris eſt. An filios ob eam quam diximus cauſam velari mos eſt? Nam vt Varro dicit, filii ſic ſepulchris parentum obuerſantur, quaſi deorum templis, pari cultu vtroſque venerantes: Quorum in buſtis cumprimum in os aliquod inciderint, eum qui mortuus ſit, in deorum numerum relatum eſſe dicunt. Mulieribus autem ne aperto quidem capite omnino licebat. Eſt enim proditum memoriæ, Sp. Carbilium primum Romanorum omnium ſterilitatis cauſa vxorem repudiaſſe. Hunc ſecutus Sulpitius Gallus idcirco vxori nuncium remiſit, quòd eam in caput veſtem deducere animaduertiſſet. Idẽ fecit P. Sempronius, quòd eius vxor ludos funebres ſpectaſſet.

CVR Terminum, cui Terminalia faciunt, Deum putantes, nihil ei animatum ſacrificant? An quòd terminos Romulus agro ſtatuit, quò progredi, ac vicinos mulctare licitum eſſet, atque omnem agrum proprium exiſtimare, quò, vt Lacon dicit, haſta perueniant? Numa verò Pompilius, vir ciuilis ac iuſtus, & in primis ſapiens, agri terminos cum finitimis conſtituit, & ipſis finibus Terminum omnis cauſa nominans, quaſi præſidem, amicitiæ ac pacis cuſtodem, ab omni cæde, ac ſanguine eum incontaminatum conſeruari oportere exiſtimauit.

QVID eſt, quòd ancillis ædem Matutæ ingredi

nuiter continenterque vixiſſet?

QVID eſt, quòd Romani Ianuarium principium anni faciunt? Antiquis enim temporibus Martius primus omnium numerabatur, quod cum multis ſignis perſpici poteſt, tum eo maximè, quód qnintum à Martio & ſextum, & reliquos deinceps vſque ad extremum à Martio numerant. Decembrem enim nouiſsimum appellant, à Martio ſcilicet recenſcentes. Ex quo nonnulli opinati ſunt, veteres Romanos non duodecim, ſed decem menſibus annum cõpleſſe, & ob eam rem quibuſdam menſibus plures quã triginta dies addidiſſe. Sunt qui monumentis mandarint, Decembrem à Martio decimum computari, hunc & deinceps ſubſequi Ianuarium: Februarium eſſe in quo & purgationibus vtuntur, & mortuis parentant anno finiente. Hunc poſtea ordinem commutatum eſſe conſtat, & Ianuarium primum omniũ numerari cœptum, quòd primo huius menſis die, quem Calendas Ianuarias appellant, primi Conſules exactis regibus creati ſunt. Veriſimilius illud quod quidam dicunt, Martium à Romulo primum omnium fuiſſe numeratum, quòd homo acer ac bellicoſus, atque adeo bellandi amore inſanus, Marte ſatum ſe exiſtimans, parentis ſui cognomen cæteris menſibus præponendũ eſſe cenſuit. Numa Pompilius deinde, vir paccatus, & pacis atque ocii ſtudioſus, quũ ciuium animos à bello ad agriculturam traducere contendiſſet, Ianuario inter menſes principatũ dédit, & Ianum quaſi ciuilem & agri culturæ magis quàm rei bellicæ ſtudioſum, ad ſummos honores cultũque prouexit. Sed vide ne Numa

Pompilius magis conſentaneum naturæ, quantum ad nos attinet, principium anni ſumpſerit. Omnino enim eorum quæ in circulo circunferuntur, nihil eſt quod natura aut extremum ſit aut primum, ſed lege factum, vt aliud alii ſtatuant anni principium, optimè verò qui poſt hybernum torpicum annum inchoant, quum ſol finem vlterius progrediendi faciat, rurſus ad nos ſe recipit: ſit enim naturale quodammodo huiuſmodi principium, quo & lucis tempus nobis augetur, tenebrarum verò & noctis diminuitur, princeps denique & totius ſubſtantiæ fluxæ autor propius accedit.

QVID eſt, quòd Floræ, quàm bonam deam nominant, omni florum genere templum exonerantes mulieres, domum myrtos non importent, præſertim quum ambitioſius cunctis germinum ac florum varietatibus vti ſoleant? An illud eſt quòd à fabulatoribus dicitur, Floram Flauii diuinatoris vxorem fuiſſe, quæ quum vino clanculum vberius vteretur deprehenſam myrteis virgis, ac flagris à viro cæſam fuiſſe, dicitur inde factum eſſe vt myrtus in eius ædem non inferatur? Vinum tantum cum mulieres ei libant, lac appellant. An quòd à multis, tum verò rebus Veneris, caſtæ ac puræ ſacrum illud obeunt? non ſolum enim viros excludunt, ſed quum ſolenne ſacrificium faciunt, quicquid maſculum eſt domo exigunt. Myrtum igitur quaſi Veneri dicatam religioſam habent. Nam quam nunc Murciam Venerem nominant, antiquitus, vt videtur, Myrteam appellare conſueuerunt.

QVID eſt, quòd Latini picum venerantur, & eo

vehementer abſtinent? An quòd picum vxoris veneficio mutatum ferunt, auem deinde factum oracula edere, & interrogantibus reſpondere ſolitum? An hoc cum incredibile, tum monſtri plenum exiſtimandum, & altera fabula multò eſt veriſimilior? Romulo ac Remo quum regis iuſſu expoſiti eſſent, non modò lupam mammas infantibus præbuiſſe, ſed picum quoque ad infantes ventitaſſe, atque eos aluiſſe? Nam nunc quoque locis nemoroſis ac ſyluestribus, in quibus crebro picus appareat, lupum verſari animaduerſum eſt. An illud magis, vt aliam alii Deo autem, ſic picum Marti ſacrum putauerunt? Eſt enim natura fidens & elatus atque audax: roſtrum quidem adeo firmũ habet, vt robora ſubuerat, quũ truncum ſæpe pulſando ad medullam vſque peruenerit.

CVR Ianum bifrontem eſſe autumant? ſic enim eum & fingunt & pingunt. An quòd Græcus Perrhebus fuit? ſic enim monumentis proditũ eſt: Is poſtea quum in Italiam traieciſſet, & apud Barbaros conceſſiſſet, linguam ſimul cum victu commutauit. An illud potius, quòd Italos agreſtes ac barbaros ad humanitatem vitæ cultumque traductos, & agros colere, & rempublicam adminiſtrare inſtituit?

QVID cauſæ eſt, quòd in æde Libitinæ quæ ad ſepulturam pertinent vendere conſueuerunt, Libitiná nihil aliud niſi Venerẽ eſſe exiſtimantes? An hoc vnum ex Numæ Pompilii cõmentis fuiſſe putandũ eſt, vt diſcant homines talia nõ aſpernari, nec tãquã rẽ pollutã aut ſceleratam fugere? An ea re homines

fragilitatis & imbecillitatis humanæ admoneri putant, quòd vnà & eadem dea principium ac finem vitæ in poteſtate habeat: quippe quæ ingredientibus vitam vel decedentibus præſideat? Delphis enim Epitymbiæ Veneris exigua ſanè ſtatua poſita oſtenditur, ad quam manes ad parentationes & libationes & elicere & euocare conſueuerunt.

CVR tria menſis principia, & dies quaſi quoſdam legibus præſtitutos habent, qui dierum idem interuallum in medio capiunt? An illud verum eſt quod Iuba in hiſtoria ſcribit, Magiſtratus Calendis populum vocare, in quartum diem Nonas indicere ſolitos eſſe? Idus enim diem religioſum putabant. An illud magis, quòd lunæ varietatibus tempora deſcribentes tres omnino ſingulis menſibus lunæ mutationes fieri animaduertebant? Primam, quum Soli congreſſa penitus occultatur. Deinde, quum ſolis radios ac lumen elapſa, ab occaſu incipit apparere. Poſtremo quum ſolaribus radiis colluſtrata plenilunium efficit. Nominant autem lunæ occultationem, quũ ſcilicet non apparet, Calendas. Quicquid occulte fit, clam fieri & celari latinè dicitur. Primam verò Nonas appellant iuſtiſsimo quidem nomine, nouum vocant. Idus autem aut propter ſpeciem, & vndique collucentis lunæ pulchritudinem, aut cognomẽ illud Ioui attribuẽtes. Sed certiſsimũ dierũ numerũ exequi non oportet, nõ ex eo quod parũ abeſt calũniari, quandoquidem vel hoc tempore, quo ad ſummũ aſtrologiæ peruentũ eſt, inæqualitas tamen tẽporũ mathematicorũ peritiã vincit, & eorũ numeros ac ſupputationes ſępiſsime fallit ac fugit.

Calendæ. *Nonæ.* *Idus.*

QVID eſt, quòd poſtridie Calendas, Nonas, Idus, nec quôquam exire, nec peregre proficiſci conſueuerunt? An quod, vt plurimi cenſent, & Liuius autor eſt, poſt Idus Quintiles, quas nunc Iulias vocant, Tribuni militum eductis copiis ad Alliam fluuium à Gallis ſuperatis, vrbem funditus deleuerunt? quem diem quum poſtea religioſum habuiſſent, & procedẽte tempore, vt fit, mos inoleuiſſet, eadem ſuperſtitio tantum valuit, vt dies poſtridie Calendas, ac Nonas ſimiliter religioſi haberentur? An hoc multis modis abſurdum eſt? Alio enim die apud Alliam malè pugnatum eſt, quem Allienſem à fluuio nominantes, in fauſtum habent Romani. Quumque multi religioſi ſint dies, haudquaquam ſingulis mẽſibus homonymos obſeruant, verum vnunquenque diem, in quo tunc calamitas accidit, ei qui poſtridie Nonas & Calendas ſequitur, adſiſtere, vt omnẽ pari ſuperſtitione iuuolant, nullam verò ſimilitudinem habere. Vide igitur ne quemadmodum primũ menſem diis cœleſtibus conſecrauerunt, ſecundum verò inferis, in quo & purgationibus quibuſdã vtũtur, & mortuis parentant, ſic & dies alios quidẽ quaſi autores ac principes, vt dictum eſt, tres ſcilicet feſtos & ſacros poſuerint, eos autẽ qui deinceps ſequũtur, diis manibus attributos, religioſos & infauſtos habendos exiſtimauerint. Græci enim Calendis deos venerantes, eum qui ſequitur, ſemideis, ac demonibus attribuerunt. Secundus quoq; crater ſemideis & heroidibus libari ſolet. Omnino numerus quidã tempus eſt. Principium eſt enim vnitas, quum ſecutus binarius vnitati aduerſatur, & parum primus

eſt numerus, par verò indigens quidem imperfe-ctum & indefinitum,; quemadmodum rurſus impar terminatus eſt,& terminat ac perfectus eſt. Quo fit,vt Nonas quinto poſt Calendas die ſubiiciant, Idus autem Nonis nono pòſt die demum numerent. Terminant enim principia impares numeri: qui verò principia excipiũt pars deinceps numeri, nec vim habent vllam nec ordinem: Quo fit,vt his nihil agere inſtituant, nuſquam exeam, aut peregre proficiſcantur. Quo loco illud Themiſtoclis repetere alienum non fuerit, diem qui poſtridie diei feſti fuiſſet, cum de feſto litigaſſe: illum enim multum negotii ac laboris habuiſſe, ſe autem effeciſſe vt quiete & ociosè rebus partis perfruerētur homines, tum dies feſtus: Ne tu quidem verum dicis, niſi enim ipſe feciſſem, tu non fuiſſes. Hoc Themiſtocles aduerſus eos qui poſt eum ab Athenienſibus imperatores facti fuerant, dixiſſe fertur, futurum fuiſſe vt eorũ nemo cognoſceretur, niſi ciuitatem ipſe conſeruaſſet. Quoniam igitur omnis ſtudioſa peregrinatio atque actio, apparatus & adminiſtrationis indiget: veteres autem Romani diebus feſtis nihil omnino negociis agebant, aut prorſus curabant, ſed rebus diuinis penitus dediti erant, idq́ue ſic agebãt, vt nunc quoque ſacerdotes, rem diuinam facturi proponere & edicere conſueuerunt, iure optimo: ſtatim enim peractis feſtis exibant vacui omni cura ac negotio, nihil agebant, quippe qui eſſent imparati, atque illum diem ea quæ vſui eſſent excogitando in apparatu conſumebunt. An ſicut etiam nunc factis votis deo, venerari, in templis ſedere, ac permanere conſueuerunt,

ſic non continuò dies operoſos diebus ſacris & feriatis ſubiiciendos putauerunt, & aliquid interualli intercedere volebant, præſertim quum præter opinionem ac voluntatem moleſta ac grauia perſæpe in vita accidere ſoleant?

QVID eſt, quòd in luctu mulieres albis veſtibus induuntur? An vt magos aiunt aduerſum orcum ac tenebras inſtructos claritati ac luci ſeipſos comparantes, hoc facere putandum eſt? An quemadmodum mortui corpus albis veſtibus induant, & propinquos idem facere volunt? Corpus autem idcirco ſic ornant, quando animum non poſſunt, quem purum ac ſplendidum deducere volunt, quaſi iam emeritum, & magno ac vario certamine liberatum? An tenuitas his in rebus ac ſimplicitas maximè decet, infectæ autem veſtes tum ſuperfluitatem præ ſe ferunt, tum elegantiam ac ſumptum? Non enim minus aduerſus nigrum quàm purpureum colorem illa dici poſſunt: Doloſæ veſtes, doloſi verò etiam colores. Quod autem ſua ſponte, non arte nigrum eſt, natura tinctum eſt, & opaco admixtum vincitur. Solum igitur album, ſyncerum ac purum, ac minimè inquinatum eſt. Quare mortuis aptiſsimus. Defunctus enim ſimplex quiddam factum eſt, purum, & omni commixtione vacuũ, nihil planè aliud niſi quodã quaſi tinctorio veneno ſic corpore liberatus. Argis verò in luctu veſtes albas induunt, vt Socrates dicit, aqua ablutas.

QVID eſt, quòd omnes muros ſanctos putãt, portas non item? An illud eſt quòd à Varrone ſcriptum eſt: Murũ quidem ſanctũ haberi oportere, vt pro tuẽdis

mœnibus ſtudioſè propugnent ac mortē oppetant? Sic enim videtur & Romulus fratrem interfeciſſe, quòd locum ſanctum,& quem tranſgredi nefas eſſet,tranſire non dubitaſſet, & prophanum reddidiſſet.Portæ verò conſecrari idcirco nō poſſunt,quòd cum alia multa ad vſum neceſſaria exportare,atque importare,tum verò mortuos per eas afferre cōſueuerunt:& quòd qui ab initio vrbes condunt, quantumcunque loci ædificaturi ſunt aratro attingunt, cui marem bouem ac fœminam ſubiugant.In murorum verò deſcriptione quum portarum ſpatia metiuntur,vomerem detrahunt,ac ſi aratrum transferunt,quaſi quicquid exaratum ſit,ſacrum & inuiolatum futurum eſſe videatur.

QVID eſt, quòd pueros ſi Herculem iurant, id ſub tecto facere prohibent,& ſub dium progredi iubent,quòd vt ſub dio faciant ideò exire iubent? An ea cauſa eſt quam multi afferunt,Herculem nō vmbra atque ocio, ſed labore ac periculis delectatum, non domi,ſed foris ac ſub diuo vitā egiſſe?An illud magis,quòd is Deus nō indigena,ſed externus & aduena eſt habitus?Nā nec Dionyſium iurāt ſuo tecto externum & ipſum Deum,ſi quidē eſt Dionyſius.An hæc quidem dicuntur,& ioco apud pueros adhibētur,vt aliud occultius agatur, nec pueri ſic temere inſueſcant deierare? Sic enim Phauorinus aiebat. Hoc enim quaſi de induſtria moram efficit,& deliberandi dat ſpatium.Phauorinum verò rectè putaſſe, nec cōmune,ſed propriū huius diei hoc quòd fit exiſtimaſſe,ex his quę de Hercule ferūtur facilè conijci pōt.Ferunt enim hūc in primis religioſum fuiſſe,

& ad iuſiurandum verecundiſsimum, quippe qui ſemel in omni vita iurauerit, idque ſoli Phyleo Augei filio: quocirca Pythiam hoc iuriſiurandi genus Lacedæmoniis propoſuiſſe, Satius ac melius illis fore ſi abſque iureiurando affirmaſſent.

QVID eſt, quòd nouam nuptam ipſum limen tranſcendere non permittunt? An quod qui primas mulieres rapuerunt, ſic eas domibus intulerunt, nō ipſæ ingreſſæ ſunt? An eo inuitæ ingredi videri volunt, vbi pudicitiam ſunt amiſſuræ? An quod potius ſignum eſt, ipſam non ſua ſponte domum exituram, nec ſuos relicturam fuiſſe, niſi cogeretur, quemadmodum vi coacta ingreſſa eſſet? Mam apud nos quoque in Bœotia currus axem pro foribus comburunt, ſignificantes ſponſam intus manere oportere, tanquam eo ſublato quod eam aſportaturum fuerat.

QVID cauſæ eſt, quod ſponſam introducentes iubent dicere, Vbi tu Caius, ego Caia? An ita cū viro quaſi depaſcitur, vt omnia communia ſint & pariter imperent, nec aliud his verbis oſtenditur, niſi vbi tu dominus ac domus cōpos, ſic ego domus domina atque hera. His autem verbis & aliis vtuntur communibus, quemadmodum leguleì C. Seium & Lucium Titium vſurpare ſolent, & Philoſophi Dionem, Theonem. An magis propter Caiam Cæciliam honeſtam ſanè mulierem ac bonam, vni ex Tarquinij liberis collocatam, cuius in* Sanctæ templo ſtatua ex ære poſita eſt? inerant iampridem & ſandalia & colus, pudicitiæ & induſtriæ ſuæ certa monumenta.

*M. Anci ſic apud Plinium libro octauo, ca. xlviij.

QVID eſt, quòd in nuptiis Talaſij nomẽ crebro iactatur? An propter lanificium quod quaſillũ vocant Romani, & ſponſam introducentes pellem ſubſternunt, ipſa veró colum ſecũ infert & fuſum, viri autem ianuam lana coronat ac cingit? An illud verum eſt quod hiſtorici tradiderunt? adoleſcentem quendam in rebus bellicis ſtrenuum, & in primis præclarum, & alioqui virum optimum, Talaſiũ nomine, Romæ fuiſſe. Sed poſtea quum Romani Sabinorum filias, quæ ad ludos venerant, de compoſito rapuiſſent, virgo egregia ſpecie Talaſio ferebatur à popularibus quibuſdam & Talaſii clientibus, clamitantibus quò tutius eam auferrent, nec quiſquam accederet qui eam abſtrahere violaretq́ue puellam Talaſio ferri: Reliqua igitur multitudo Talaſii honoris cauſa bonis omnibus ac votis puellam proſecuta, ad Talaſium deduxerunt. Ex illo quoniam nuptiæ felices fuiſſent, ſolenne permãſit, vt quemadmodum Græci Hymenæũ, ita Latini Talaſium ominis cauſa in nuptiis nominarent.

QVID eſt, quòd Maii menſe circa plenilunium de ponte ſublicio ſimulachra in Tyberim iacientes, Argeos quæ deiiciuntur appellant? An quòd antiquis temporibus Barbari ea loca incolentes, Gręcos quos ceperant, eo pacto interficerent, Herculem verò poſtea admirati, ab hoſpitum & externorum cæde abſtinuerunt, docti ab eodem, vt veterem morem ac ſuperſtitionem imitantes, effigies in flumen abiicerent? nam veteres Græcos omnes Argiuos æqualiter appellabant. Niſi propter vicinitatem Argiuos Arcadum hoſtes Euander exiſtimans, qui patriam

fugiens ibi conſedit,odium & inimicitias retinuit.

CVR veteri more nemo foris cœnitabat præter liberos qui ætate puerili eſſent?An Lycurgus vt modeſtè,non intemperanter & beluarum more,hoc pacto quoque pueros inſtituit ad phiditia deducens, ſed verecundè,ac prudentervoluptates attingerent, quum maiores natu ſpectatores ac magiſtros haberent?Nec hoc quoque minoris faciendum, quòd in liberorum conſpectu verecundiores multò parentes ſe exhibēt &modeſtiores.Nā quemadmodū præclarè à Platone ſcriptum eſt, vbi ſenes impudentes ſint,adoleſcētes quoq; turpiſsimos eſſe neceſſe eſt.

QVID eſt,quôd quum cæteri Romani Februario mortuis inferias mittere & parentare conſueuiſſent,Decius Brutus,vt Cicero ſcribit,id Decembri faciebat? hic enim fuit qui primus Luſitaniam inuaſit,quippe *Lytham flumen primus traiecit.An quemadmodum veſperi & menſe exacto multi parentare conſueuerunt,ſic in fine anni mēſe nouiſſimo mortuos honore & inferis proſequebantur? Eſt autem omniū menſiū Decēber extremus. An quòd diis inferis honor redderetur?quòd tū fieri tēpeſtiue videtur,quū fructus omnes maturitatē ſunt cōſecuti.An quód quū ſementē inſtituētes terrā ſubigūt, inferorum meminiſſe maximè oportet?An aliud potius,quôd is menſis Saturno à Romanis cōſecratus eſt,quem inferorum deorum numero habeant? An quòd Saturnalibus,quem diem Romani maximè colunt,quo voluptati ac genio plurimum vacant,hārū rerum nonnullas mortuis primitias impertiendas putauerunt?An ſolum hoc mēſe Brutū parētare ſo-

*Lethen

litum omnino falſum eſt?Nam Larentiæ menſe Decembri ad eius ſepulchrum libantes inferias faciũt.

QVID eſt, quòd Larentiam vulgatiſsimum ſcortum tantopere venerantur? Alia eſt enim Acca Larentia,quam Romuli nutricem eſſe ferunt.Huius enim diem feſtum menſe Aprili agunt Romani, hãc autem Flauiam cognomento appellatam dicunt.Nobilitata eſt hanc ob cauſam. Aedituus quidem Herculis,ocio vt videtur abundans, ludo ac teſſeris diẽ conterere ſolebat, ſed quum fortè ita accidiſſet, vt quibus cum ludere conſueuerat,eorum adeſſet nemo, ocioſus ac triſtis deum vt ſecum luderet prouocauit,ea lege,vt ſi viciſſet, aliquid boni à Deo nãciſceretur:ſin autem victus fuiſſet,ipſe Deo cœnam præberet,inſuper ſpecioſam adoleſcentulam, qua cum conſuetudinem Hercules haberet,Deo compararet.Propoſitis teſſeris quum & ſuam &Dei vicem ieciſſet,ſuperatus eſt. Ex prouocatione igitur opiparam Deo menſam parauit, & Larentiam publicũ tum temporis ſcortum adhibuit,& in templo diſcũbere iuſſam clauſis foribus reliquit. Ferunt autem noctu cum muliere congreſſum nõ humanitus, vbi illuxiſſet, mulierem in forum progredi iuſsiſſe, & cuicunque primo occurriſſet, huic animum adhibere,& amicum ſibi adiũgere. Larentiam ſtatim ſurrexiſſe,homini locupleti occurriſſe,natu iam grandi ac cœlibi, cui Taurutius nomen eſt, qui mulieri matrimonio coniunctus, & viuus rei familiaris poteſtatem ei fecit, & moriens teſtamento heredem reliquit.

QVID eſt, quòd portam vnam Feneſtram ap-

pellant, apud quam Fortunæ thalamus qui dicitur poſitus eſt? An quia Seruius rex ſecundiſsima fortuna vſus cum filia rem habuiſſe creditus eſt, quum per feneſtram ad eam penetraret? An hoc fabuloſum, illud autem verum? Tarquinio Priſco Romæ regnante quum à paſtoribus occiſus eſſet, Tanaquil eius vxor, mulier ſanè prudens & fortis, per feneſtram populum allocuta, multitudini perſuaſiſſe dicitur, vt Seruium regem declararent, ex eo factum eſt, vt locus ille ita appellaretur?

CVR ex omnibus quæ diis immortalibus offeruntur, ſola ſpolia negliguntur, nec vetuſtate conſumpta reſarciunt aut reficiunt? An idcirco hoc faciunt, vt quum primis illis gloriam antiquatam eſſe, ac deletam putent, nouum aliquod ac recens virtutis monumentum conſequi ac parare ſtudeant? An iſtud verius, quòd quum inimicitiæ aduerſus hoſtes ſigna tempore obſcurentur, ipſos ea renouare inuidioſum & acerbum eſſe cenſent? Non enim qui primi apud Græcos æneum aut lapideum trophęum ſtatuerunt, magnopere probati ſunt.

QVID cauſæ eſt, quòd Metellus Pontifex maximus factus, alioqui prudens ac ciuilis, poſt Sextilẽ menſem, qui nunc Auguſtus dicitur, vetuit auſpicari? An quòd quemadmodum die incipiente aut creſcente, ſic menſis initio ac incremento hæc agimus, reliquos autem tanquam ocioſos, & omni actione vacuos ſeruamus? Sic poſt octauum, reliquum anni tempus quaſi veſperam quandam etiam inclinantis & ſeneſcentis anni crepuſculum putauerunt. An quòd adultis & perfectis auibus auſpicãdum? Sunt

autem huiuſmodi antequam ęſtas aduenerit:autumno enim aues aut imbecilles ſunt & morbidæ, aut pulli & imperfectæ. Aliæ verô propter anni tempus aliò deuolant.

CVR iis qui ſacramento non tenentur, licet in caſtris verſentur, tamen nec hoſtes prælio laceſſere, nec ferire fas erat? Quod Cato ſenior in quadam epiſtola oſtendit ad filium ſcribens. Monet enim ſi miſſus factus ſit, & militiæ tempus compleuerit, ad vrbem vt redeat, aut ſi remanere in exercitu velit, ab imperatore impetret, vt ſibi aduerſus hôſtē pugnare & eum interficere liceat. An ideo eſt inſtitutum, quód niſi neceſsitate coactum hominē occidere nō liceat, quod qui nec legitime, nec iuſſus faciat, homicida habendus ſit? Idcirco Chryſantam laudauit Cyrus, quód hoſtem interfecturus quum iam gladiū ſuſtuliſſet, & interim receptui cani audiſſet, hoſtem omiſit, & quaſi prôhibitus ictus abſtinuit. An qui cū hoſte congreſſus pugnam conſeruit, ſi formidine captus trepidauerit, mulctandus eſt? non enim hoſtem feriendo ac ſauciando tantum profuit, quantum fugiendo aut ſe recipiendo nocuit. Quicunque igitur miſſus factus, militiæ ſacramento amplius non tenetur: qui verò vt ea ſibi agere liceat quę militātiū ſunt petiit, iterum ſe & legi & imperatori obnoxiū facit.

CVR Iouis ſacerdoti ſub dio vngi fas non eſt? An quia nec liberos parentibus nudari, nec ſoceros cum generis lauari, nec honeſtum nec fas eſſe exiſtimabant: Pater autem eſt Iupiter, & ſub dio in conſpectu eſſe quodammodo Iouis putandum eſt? An ſicut in templo & ſacro corpus aperire nefas eſt, ſic

aërem apertum, & qui cœlo ſubiectus eſt, deorum ac dæmonum plenum verebantur? quo fit quũ neceſsitati ſeruiendũ eſt, multa ſub tecto occulte deorum conſpectum veriti homines faciant. Sed alia ſoli tantum ſacerdoti, alia omnibus per ſacerdotem, lex iuſsit. Quapropter apud nos quoque coronam geſtare, comam prolixiorem ferre, armatum ingredi, Phocenſium agros non inuadere, priuata ſunt eius qui magiſtratum gerit munere & officio: vuam autem ante æquinoctium autumnale non deguſtare ſicut nec ante vernum æquinoctium vitem incidere, per magiſtratum cõmuniter omnibus edicitur. Nã vtriuſque rei tẽpus illud eſt. Eodem pacto apud Romanos quoque ſacerdotis propriũ eſt, vt nec equo vtatur, nec plus quàm tribus noctibus ab vrbe abſit, nec pileum deponere, ex quo Flamen dictus eſt: quanquam & alia permulta ſunt quæ per ſacerdotem omnibus indicuntur, vt eſt illud, ſub dio non vngi: nam niſi prius lauiſſent Romani, vngi moris nõ erat. Nec aliud quicquam Gręcis ſeruitutem ac mollitiẽ attuliſſe putant Romani, quàm gymnaſia & palæſtram, quibus relangueſcant adoleſcentiũ animi, & penitus effœminẽtur. Hinc puerorum amores gigni, hinc ſomno & deambulationibus iuuenum corpora corrumpi, hinc ſaltationibus & motu compoſito, & certo, ac delicato cibi genere debilitari. Quibus de cauſis ab armis ſe delapſos eſſe nõ intellexerunt, cõtentique pro ſtrenuis, ac fortibus militibus ſe bonos palæſtritas & athletas bonos dici & haberi, ad ſummam inertiam mollitiemq́ue defluxerunt. Hęc igitur ſi quis effugere ſtudet, in puluerem pro-

Flamen vnde dictus.

dire, & ſub dio manere oportet. At qui domi & in vmbra balneiſque & vnctionibus molliter ſe curát, hæc omnia ſubire neceſſe eſt.

QVID eſt, quôd veteris numi altera pars Ianũ bifrontem impreſſum habuit, altera proram nauis aut puppim? An vt multi putant, honoris cauſa Saturni, qui naui in Italiam traieciſſet? An hoc vulgare eſt, ac de multis dici poteſt? nam & Ianus & Euãder, & Aeneas nauibus in Italiam profecti ſunt: ſed illud potius quiſpiã cõiiciat, alia eſſe in ciuitatibus quæ pulchra, alia quæ neceſſaria, maximum vero atque omnium pulcherrimum iudicari bonitatem legum, longè vero ex omnibus neceſſariam eſſe copiam & vbertatẽ. Quoniã vero Ianus feros homines ad manſuetudinem traducens optimis legibus informauit, neceſſariam vero rerum affluentiam fluuius nauigabilis ſuppeditat, & partim ex agro ac vicinis locis, partim & longinquis, ac mari deuehens, nihil quod ad vſum pertineat, deſiderari patitur, ideo numus ita ſignatus eſt, & vt legiſlatoris duplicẽ frontem propter vitæ commutationem, vt dictum eſt, & imaginem fluuij propter nauim præ ſe ferat. Altero quoque vſi ſunt numo, ouem bouemque inſignitum habente: quod quidem numi genus erat inſigne, & in primis documento, veteres gregibus & armentis abundaſſe, quippe quorum omnis ſubſtantia in illis eſſet collocata. Quo fit vt multi apud veteres Syellij, Bubulci, Porcij appellati ſint, vt Feneſtella autor eſt.

QVAM cauſam eſſe dicemus, quamobrem Saturni ædem pecuniæ publicæ ſacrarium eſſe voluerunt?

runt?Nam ærariũ eſt,& tabulas publicas in eo ſeruant,& ex eo Tabulariũ dicunt. An quòd fama obtinuit,Saturni tempore nec auaritiam, nec improbitatem vſquam in hominibus fuiſſe, ſed iuſtitiã & fidem?An quôd fructuum inuentor & agricolationis autor is deus fuiſſe memoratur?falx enim id ſignificat.Nec illud quod ſcripſit AntimachusHeſiodum ſecutus credendum eſt:Obliqua vero falce patris Cælii pudenda Saturnus ſecans contrà ſteterat. Fructuum verò copia ac venditio pecuniam gignit, quocirca felicitatis cuſtodem & cauſam hunc habent deum.Teſtimonio ſunt nundinæ, quæ cum nihil aliud ſint niſi conuentus ex agro in vrbem nono quoque die conuenientiũ,Saturno conſecratæ ſunt: emendi enim ac vendendi copia fructuum principium attulit. An hæc iam vetuſtate obſoluerunt, primus autem omnium Valerius Publicola exactis regibus ædem Saturni ærarium declarauit, loci opportunitate deductus,quem & apertũ, & ab inſidiis tutum,& in primis munitum animaduertit? *Nũdinæ.*

QVID eſt,quòd legati vndecũque Romam venerint, ædem Saturni primò adeunt,deinde à præfectis ærarii vbi nomina ediderunt,reſcribuntur? An quod Saturnus ipſe externus, externis hominibus delectatur? An hoc hiſtoria refellit?Antiquitus enĩ, vt videtur, Quæſtores legatis munera mittebãt,quę Lautia dicebantur,& ægrotos curabant.Qui ſi morbo interiſſent, ſumptu publico ſepeliẽdos curabãt. Nunc autem propter multitudinem legatorum ſumptus ſublatus eſt, manet autem vt præfectos ærarii adeant, quibus nomina ſua ædant, ac ſcri-

bi faciant.

CVR Flamini Diali iurare non licet? An quôd tormenti genus quodam eſt homini libero iuſiurãdum? Flaminis autem corpus & animum intactum inuiolatumque eſſe oportet? An quòd parua in re ei fidem non habere abſurdũm eſt, cui diuina ac ſumma credita ſunt? An quod omne iuſiurandũm in periurij terminat imprecationem, execratio vero omnis triſtis, & abominanda, vnde ne aliis quidem imprecari Flamines ſolent? Laudata eſt igitur Athenis ſacerdos illa quæ populi iuſſu adduci non potuit, vt Alcibiadem execraretur: dixit enim, precandi ſe cauſa, non imprecandi, ſacerdotio præditam fuiſſe. An commune omnium periurii periculum eſt, ſi homo impius ac periurus vota pro ciuitate ſuſcipiat?

venералia QVID eſt, quòd Veneralibus, qui eſt dies Veneri feſtus, multum vini ex templo Veneris profundunt? An illud eſt quod multi dicunt, Mezentium Hetruſcorum ducem, ad Aeneam miſiſſe, qui cum eo fœdus facerent, vt quotannis certum vini numerum ab eo acciperet? Quod poſtea quum Aeneas poſcenti negaſſet, pollicitum Tyrrhenis ferunt, ſi prælio viciſſet, vinum daturũ. Re cognita, Aeneam diis immortalibus vinum conſecraſſe, poſt victoriam deinde collectum templo Veneris effudiſſe? An hoc quoque ſignum eſt, diem feſtum ſobrie agi oportere, quòd dij longè magis vini effuſione quàm ingurgitatione gaudeant?

QVID eſt, quôd ædem Hortæ maiores perpetuò apertam eſſe voluerunt? An quemadmo-

dum* Antiſtius Labeo ait, quum ſit hortari incitare, deam quodammodo ad res pulchras adhortari atque incitare, quæſque Horta diceretur; quaſi aliquid ſemper operantem ac nunquam ceſſantem, nunquam clauſam eſſe oportere putauerunt? An potius vt nunc eam nominant, Horam, producta priore ſyllaba, circunſpectam quandam & prouidã deam, quam quum res hominum curare & conſeruare exiſtimarunt, ſecordem aut negligentem minime putarunt? An quemadmodum & alia, ſic & hoc nomen Græcum eſt, & deam ſignificat quæ rebus humanis præſideat? Vnde tanquam in ſomniis ac peruigiliis perpetuo patebat eius templum. Et tamen ſi Labeo Horam ἀπὸ τοῦ παρορμᾶν, hoc eſt ab incitando rectè dici putat, vide ne orator ſuaſor quidã atque ad hortator in conſiliis atque concione ſic appellatus fuiſſe dicendus, non vt nõnulli, à precationibus ac votis.

*Antiſtichus. Lacon. Horta. Hora.

CVR ædem Vulcani Romulus extra vrbem poſuit? Vtrum propter Vulcani ſuſpicionem, vt in fabulis eſt, aduerſus Martem de Venere, Martis filius habitus deum eadem domo, & eadem vrbe vti prohibuit? An hoc ſtultius? Aedificauit autem ab initio curiam & conceſſum ſecretum ſibi cum Tatio ſimul regnante; quo cum ſenioribus ac patribus conuenientes, ſine vlla moleſtia & interpellatione de ſummis rebus per ocium conſultarent. An illud potius, quum ad incendia ſuperiori tempore vrbs expoſita eſſet, Vulcanum quidem colendum, ſed tamẽ vrbe excludendum exiſtimauit?

QVID eſt, quod Conſualibus equos & aſinos

coronis exornant, & ociari fluunt? An quòd Neptuno equeſtri diem feſtum agunt, aſinus autem propter equum pari fruitur licentia? An illud potius, quod inſtituta nauigatione, quum multa nauibus veherentur, ocium quoddam, ac remiſsio iumētis data eſt?

CVR candidatos moris erat in veſte hoc facere ſine toga? ſic enim ſcribit Cato. An fortè ne ciues largiendo corrumpāt, argentum ſinu ferentes? An illud magis, quod imperio dignos non genere, non diuitiis, non gloria, ſed vulneribus ac cicatricibus iudicabant? quæ quidem vt ab his quos ambiendo prehenſabant conſpicerentur, ſine toga ad petendum deſcendebāt? An quēadmodum in accipiēdo, rogando, ſe omnibus ſubmittendo, ſic corpus nudando, ac ſeipſos abiiciendo populum captabāt?

QVID eſt, quôd Flamen Dialis mortua vxore ſacerdotio ſe abdicat? Sic apud Teium ſcriptum eſt. An quòd qui vxorem ducens poſtquam ipſam amiſit, eo qui nunquam duxit multò eſt infelicior? Eius enim qui vxorem duxit domus integra eſt, eius autē qui vxorem in matrimonium acceptam amiſit, non ſolum imperfecta domus eſt, ſed imminuta prorſus ac manca. An eodem tempore vxor vnà cum viro cōſecratur, quemadmodum multa ſunt in ſacris, quæ abſente vxore agi nequeunt? Priore autem amiſſa, alteram ſtatim ſuperducere tum difficile eſt, tum vero iniquum atque impium.

QVARE nec vxorem repudiare antea licebat, nec nunc quidem, vt videtur, licet? quanquam noſtris temporibus permiſit Domitianus, ſacerdotes

autem diu ortio affuerunt, multa ſanè horrenda, atrocia, triſtia peragentes. Sed hoc minus mirum videbitur, ſi quis hoc quoque ex hiſtoria adiunxerit, altero ex Cenſoribus mortuo, alterum â magiſtratu ſe abdicare oportebat. Mortuo enim Liuio Druſo, collega eius Scaurus Aemilius magiſtratu ſe abdicare minime volebat, donec tribunorum iuſſu in carcerem ductus eſt.

CVR Laribus, quos propriè præſides vocant, canis aſsiſtit, ipſi autem canum pellibus veſtiuntur? An quòd præſides ſunt qui præſunt, hos autem domus cuſtodes eſſe oportet, & alienis formidoloſos, ſicut canes videmus, mites vero ac lenes manſuetóſque domeſticis? An aliud verius eſt, quod à quibuſdam Romanis dicitur, & Chriſippus opinatur, dæmonia quædam mala circumire, quibus dij quaſi carnificibus & ſcelerum vltoribus aduerſus iniuſtos & impios vtuntur? Sic lares furiales quidam ſunt, & pœnarum exactores, vitæ & operationum ſpeculatores. Idcirco enim fit vt caninis pellibus induãtur. Quibus & canis ideo aſsidet, quòd ad inueſtigãda ſcelera, & vlciſcẽdo improbos ſagaces ſint.

CVR Genetæ ſoli rem diuinam cane faciunt, & optant neminem domi naſcentium bonum euenire? An quôd dea eſt Geneta, quæ corruptibilium rerum generationes ac fœtus procuret? Fluxũ enim quendam nomen ipſum ſignificat & generationem. Vt igitur Proſerpinæ Græci, ſic Romani Genetæ pro iis qui domi naſcuntur, canem immolant. Socrates autem dicit canem apud Argiuos Elioniæ propter partus facilitatẽ immolari, poculum verò γυναι-κεῖα

quod in precatione adhibetur, non pro iis inſtitutum hominibus qui domi naſcuntur, vt eorum bonus euadat nemo: aſperos enim & formidoloſos canes eſſe oportet. An illud potius, quod inutiles & elati mortui dicuntur, vocis obſcuræ inuentes petere ſe, vt nemo domeſticus moriatur? Neque hoc admirari oportet. Ariſtoteles enim in fœdere, quod cũ Lacedæmoniis Arcades percuſsiſſe feruntur, ſcriptum fuiſſe dicit, neminem bonum facere auxilij cauſa qui Lacedæmoniis ſtuderent, Thegeatarum, quod eſt neminem occidere.

CVR capitolis ſpectacula edentes, noſtris quoque temporibus pronuntiãt, Sardos venales, & quidam ſenex producitur puerili cinctus monili, quam vocant bullam? An quod Veientes Hetruſcorum populi diu cum Romulo bellum geſſerunt, & hanc vltimam vrbem expugnauit Romulus, & multos captiuos vnà cum rege pronunciauit, leuitatem eius ac ſtultitiam cauillatus? Et quoniam Lydi quidem ab initio fueruut Hetruſci, Lydorum vero Sardis caput fuit, idcirco Tuſcos hoc modo pronuntiauerũt, & in hanc diem ridiculi cauſa hunc morem pro ioco habent.

Macellũ vnde dictum.

QVID eſt quod locum vbi carnes vendunt, macellum vocant? An ἀπὸ τῶν μαγείρων corrupto nomine, vt alia multa, ſic & hoc vſus obtinuit? Apud Latinos enim κ cum γ quadam cognatione coniungitur. Nouiſsime enim g Romani adhibuerunt, autore & inuentore Carbilio Spurio: & qui propter hæſitantiam linguæ r proferre non poſſunt, ad l delapſi balbutiendo proferunt. An & hoc quoque

per hiſtoriam ſoluendum? Fertur enim Romæ ferocem quendam hominem ac ferum, quum latrocinium exerceret, multis occiſis tandem deprehenſum & captum ſupplicio affectum fuiſſe: huic nomen fuit Macello, cuius ex pecunia poſtea ædificatū eſt macellum, & ab eo nomen inditum.

QVID eſt, quòd Idibus Ianuariis permiſſum eſt, vt tibicines muliebri habitu vrbem luſtrent? An propter cauſam quæ dicitur? Magnis enim, vt videtur, fruebantur honoribus, quos illis Numa Pompilius propter ſanctitatem, ac deorum cultum contulerat. His poſtea per Tribunos conſulari poteſtate ſpoliati, vrbe exceſſerunt, quos quum vehementer requirerent, nam religione tangebātur animi, quòd ſine tibiis rem diuinam facerent, quamprimum reuocandos cenſuerunt. Sed quum accerſiti non apparuiſſent, ac Tybure, quò ſe initio contulerant, manere velle ſe dicerent, libertus quidam clàm magiſtratus adiit, ſeque eos reducturum pollicitus eſt. Conuiuio igitur laute & opipare apparato, quaſi rē diuinam feciſſet, tibicines inuitauit. Aderant in conuiuio mulieres, nox inſomnis ducitur, ſaltationibus ac iocis omnia perſtrepunt. Tum derepente quum libertus patronum adeſſe diceret, & vehemēter perturbatus videretur, hominibus perſuaſit, vt ſtatim currus conſcenderent pellibus circuntectos, ac Tybur perueherentur è veſtigio. Hoc autem dolo fiebat, nam quam ignaris illis, & per noctem ac vinum nihil cernentibus, currus circunduxiſſet, omnes antequam illuxiſſet, Romam præter opinionem reportauit. Erant autem eorum plerique

ornatu muliebri propter comeſſationem acvigilias ornati. Sed poſteaquam perſuaſi à magiſtratibus & planè reconciliati ſunt, inſtitutum eſt eo die, vt eodē habitu ornati per vrbem incederent.

QVID eſt, quod Carmentis ædem matres ab initio ædificaſſe exiſtimantur, & nunc deam maximè venerantur? Ferunt enim mulieres ſenatuſconſulto vehiculis vti prohibitas inter ſe conſpiraſſe, ne qua earum conciperet, nève pàreret, atque ita viros vlciſcerentur, donec coacti ſententiam mutauerunt, atque vti permiſerūt. Natis deinde pueris, quū & multitudine liberorum & bonitate felices fuiſſe viderentur, Carmentis ædē ædificauerunt, quam puto Euandri matrem fuiſſe dicunt, & in Italiam veniſſe, quum Themis vocaretur. Aut quemadmodum aliqui, Nicoſtratam, quoniam verſibus oracula ederet, Carmentam mutato nomine vocauerunt. Nam τα ἔπη Romani carmina appellant ſunt qui μοῖραν, hoc eſt, ſortem & fatum Carmētam putent, & ob eā rem matres rem diuinam facere. Eſt autem nominis vera ratio, ἐστερημένη νοῦ διὰ τας θεοφορήσεις, id eſt mēte priuata propter afflationes. Non carmenti nomen carmina indiderunt, ſed ab ea potius acceperunt, diuino nanque ſpiritu afflata, verſu ac metro oracula ædebat.

QVID eſt, quod Ruminæ rem diuinam facientes, hoſtiis lac ſpargere & libare conſueuerunt, vinum autem non adhibent? An quod Latini rumam, mammam nominant, & ficum ruminalem ideo factā ferunt, quod ibi lupa Romulo mammā præbuit? Quēadmodum eas igitur quæ pueros alunt, à mamma

diximus θηλονὰς, ſic rumina nutrix quædam,& pue rorum altrix,merum infantibus præcipue noxium, prorſus non recipit.

CVR ſenatores alios Patres conſcriptos, alios tantum Patres appellabant? An eos quos ab initio Romulus delegerat,patres ac patricios nominabãt quaſi bonis parentibus natos, reliquos deinde ex plebe electos & adſcriptos in ſenatum,Conſcriptos vocitarunt?

QVID eſt,quòd Herculi ac Muſis communem aram ſtatuerunt?An quòd Hercules Euandrum lite ras docuit,ſicut Iuba monumentis tradidit,quòd ho neſtum & honorificum duceretur, amicos ac propinquos docere?Nouiſsime namque inſtitutum eſt, vt mercede diſcipulos docerent. Quippe omnium primus Sp. Carbilius ludum aperuit,eius libertus, qui & ipſe Carbilius appellatus, primus omnium Romanorum vxorem repudiauit.

CVR quum duæ ſint Herculis aræ, mulieres non attingunt, nec quicquam deguſtant quod ſuper ara magna immolatum ſit? An quia Carmentis ſacrificii tempus non obiit?Quod quidem Pinariorum generi accidiſſe dicunt,ex quo quia veſcentibus cæteris, dapibus prohibiti ſunt,Pinarii ſunt ap pellati.An propter illa potius quæ de veſte ac Deianira fabuloſe dicuntur.

CVR Deum illum,cuius in tutela vrbem eſſe di cunt,ſiue maſculus is eſt,ſeu fœmina, & quærere & nominare nefas eſſet? Hoc enim ita eſſe,religione confirmant, Valerium Soranum malè periiſſe dicentes, quòd numinis nomen afferre auſus eſt.An

quòd Latinorum quidam monumentis tradiderunt, euocationes quaſdam, ac deorum veneficia eſſe putauerunt: quibus quoniam ipſi hoſtium deos euocare, & ad ſe traducere conſueuiſſent, ne idem ipſi paterentur, magnopere verebantur? Quemadmodum igitur Tyrii vincula ſtatuis, iniiciunt, alii verò ſponſores petere dicuntur, ſi quem ad lauacrum aut purgationem aliquam deducunt, ſic Romani quod arcanum & incognitum eſſet, firmiſsimam ac tutiſsimam dei cuſtodiam eſſe crediderunt. An ſicut Homerus finxit, terra verò communis eſt hominum, vt homines deos omnes colant ac venerentur, terram communiter habentes, ſic veteres Romani Deum ſalutis autorem celauerunt, quòd non eum ſolum, ſed omnes deos à ſuis ciuitatibus honorari voluerunt?

Pater Patratus.

QVID eſt, quòd fœcialium ſacerdotum, qui fœderibus faciendis præſunt, pater patratus maximus habetur? Eſt autem is cui pater eſt, & cui filii ſunt: habent enim nunc quoque præcipuam quandam fidem & autoritatem. Imperatores enim quæ propter eximiam pulchritudinem ac ſpeciem pudica & diligenti cuſtodia corpora indigent, his credunt, & apud eos deponunt. An quòd vtrũque illis adeſt, & pueros vereri, & patres timere? An ipſum ſe nomen exponit? Vult enim patratum quaſi finitum ac determinatum quidam ſignificare: Illud cęteris perfectius ſit, cui contingit ſimul vt pater eſſet, & patrem haberet. An, vt & ait Homerus, qui paci præſit, eum & antè & retro cernere oportet? cuiuſmodi profectò is eſſet cui & filius eſt de quo deliberat, & pater quem conſulit.

QVID eſt, quòd regi ſacrificulo (is enim eſt rex ſacrorum ac religionum) nec magiſtratum gerere, nec concionem habere licet? An quòd antiquis temporibus reges plurima & maxima ſacra facere conſueuerunt, & ſacerdotibus rem diuinam facientibus aderant? Poſt vbi graues & inſolentes eſſe cœperunt, Græci quidem plerique licentiam regibus ademerunt, ius & poteſtatem ſacrificandi tantummodo reliquerunt, Romani autem regibus penitus exactis alium rebus diuinis præfecerunt, cui nec magiſtratuum habere, nec cum populo agere permiſerunt, vt in templis ſolum conſultare videantur, & regnum propter deos ſuſtinere. Eſt igitur in commitio quoddam ſacrificii genus, quòd vbi rex peregit, ex foro ſe proripit.

QVID eſt, quòd menſam vacuam toli non ſinebant, ſed omnino quum aliquid etiam ſupereſſet? An illud interpretantes, aliquid ſemper in futurum de eo quòd nunc adeſt reliqui oportere, & per hodiernum diem craſtini meminiſſe? An quòd vrbanum atque elegans putarent, comprimere atque inhibere appetitum, etiam quum voluptate perfrui liceret? Minus enim quod abeſt capiunt, qui præſentibus ac paratis abſtinere conſueuerunt. An & aduerſus ſeruos humana conſuetudo? Non enim tantopere gaudent ſerui ſi accipiunt, quàm ſi participes fiant, quòd menſam ſibi cum dominis quodammodo communicatam eſſe putant. An quòd nihil ſacrum, inane, ac vacuum negligere oportet, menſa verò ſacra eſt?

QVID eſt,quòd maritus primò ſponſæ non in luce, ſed in tenebris iungitur? An quia eum pudet, quòd antequam coëat alienam putat? An & ad propriam verecundè accedere meditans,& aſſuefaciēs? An quemadmodum Solon ſcripſit,ſponſam malo cydonio deguſtato thalamum ingredi ſolitam, vt primus complexus nihil triſte aut iniucundum haberet:ſic Romanus legiſlator, ſi quid abſurdum ac deforme corpori aderat,occultauit?An calumnia quędam & accuſatio illicitæ Veneris erat, quod fiebat quum legitimis ac iuſtis connubiis pudor quidam & verecundia adhibebatur?

QVID eſt,quòd circus Flaminis dictus eſt? An quòd Flaminius quidam priſcus quum ciuitati agrū reliquiſſet,equeſtribus ludis eius fructu & vectigalibus vtebantur? Nam cum pecunia ſuppeteret,viam quoque Flaminiam munierunt.

CVR lictores dicti ſunt? An quòd petulantes colligabant? Hi enim lora in ſinu geſtātes Romulū ſequebantur. δεσμεύειν autem alligare plerique Latinorum dicunt: qui autem purè loquuntur,ligare. An c interpoſitum eſt,quum antè ſine litores dicerētur,quaſi publici quidam miniſtri? Nam λῖτον noſtris etiam temporibus publicum eſt,multis Græcorum legibus ſcriptum eſſe neminem,vt ita dicam,latere puto.

QVID eſt,quod luperci canem immolant?Luperci autem ſunt qui Lupercalibus per laſciuiam diſcurrentes pellibus obuios cædunt.An quòd genus quoddam luſtrandæ ciuitatis eſt,& quo menſe illa fiunt Feburarius dicitur, & diem quo pellibus

occurrentes verberant, Feburarum & Feburariũ vocant,quo verbo purgatio ſignificatur? Cane autem omnino,vt ita dicam,Græci vtebantur,& multi etiã nunc in purgationibus canem iugulant.Proſerpinę quoque catulos cum cæteris purgamentis efferunt, & eos qui expiandi ſunt,cutulis expugnant, hoc piaculi genus περισκυλακισμέν id eſt,circuncatulationem appellantes. An quòd lycos lupus Latine dicitur,λύκαια verò Lupercalia,& lupo canis eſt hoſtis, & idcirco Lupercalibus cæditur? An quòd Lupercis canes oblatrãtes moleſti ſunt?An quia Pani ſacrificiũ facit,Pani aũt propter greges amicus eſt canis?

QVID eſt,quòd Septimontio vehiculis iunctis vti cauebant,& nunc etiã qui vetera non contemnunt cauent?Septimontium verò diem feſtum agunt Romani,quòd quum ſeptimus collis vrbi attributa eſt,ſepticolis Rama facta eſt. An vt quidam Latini accipiunt,quòd vrbs nondum ſuis partibus penitus coniuncta erat?An hoc quidem ad Dionyſiũ non eſt?Magna verò re effecta,conſtituta ciuitate, quòd vrbem iam augeri,& quaſi vlterius progredi deſiſſe exiſtimarent, cum ſeipſos, tum verò iumenta quibus fuerant vſi quiete affecerunt,& cõmunis feſti ocio frui voluerunt?An quòd quum omnes dies feſtos ciuium præſentia ornari ac celebrari ſemper voluerunt,tum illum præcipue qui propter ciuitatis habitationem ageretur? Quapropter ne vrbem cuius dies feſtus ageretur, relinquerent, eo die vehiculis vti permiſſum non eſt?

CVR in furto,aut eiuſmodi aliquo flagitio deprehenſos, furciferos appellant? An hoc quoque

Furciferi. maiorum noſtrorum diligentiæ certiſsimum ſignũ eſt? Nam qui ſeruum alicuius ſceleris aut improbitatis conuiciſſet, duples lignum quod currui ſubiiciunt attollere iubebat, & vt conſpiceretur viciniã obire, vt fidem in poſtremum ei non haberent, & ab eo cauerent. Hoc lignum Græci σταυρὸν, Latini furcam nominant, à qua furcifer denominatus eſt.

QVID eſt, quòd boui qui cornu petat, fœnum in cornu apponunt, vt occurrentes caueant? An quia propter repletionem ac ſatietatem inſoleſcũt & boues, & equi, & aſini, & homines, vt ait Sophocles? Tu verò ferues quaſi pullus cibi copia: Venter etenim tuus & malè inſoleſcit. Ex quo Romani M. Craſſum fœnum in cornu habere dictitauerunt, & qui cæteros in Repub. lacerabant, hunc tanquam munitum ac prouidum & iniuriarum perſequentiſsimum fugiebant: quanquam poſtea rurſus dictum eſt, Cæſarem Craſſo fœnum detraxiſſe. Primus enim illi in Republica reſtitit Cæſar, & eum contempſit.

QVID eſt, quòd in captandis auguriis ſacerdotes, prius auſpices, nunc augures appellant, luminaria ſemper aperta habere voluerunt, nec operculo impoſito claudi? An ſicut Pythagorici parua magnarũ rerum ſigna faciebant, qui ſuper modio ſedere prohibebant, & ignẽ gladio ſeu machæra fodere, ſic veteres obſcuris quibuſdã rationibus vtebantur, maximè in ſacerdotii, quale hoc eſt de lucerna, quã corpori animã continenti ſimilem eſſe dicunt. Lux enim eſt is qui intus eſt animus. Oportet aũt quòd intelligens eſt ac prudẽs in eo, id ſemper apertum eſſe, nec vnquã clauſum eſſe. Flantibus enim ventis

aues non conſiſtunt,& propter inſtabilitatem & errorem nihil certi ſignificant.Docent igitur hoc pacto,vt non ſpirantibus ventis,ſed quum omnia tranquilla ſunt,tunc augures auſpicia captent,quum lychnis apertis vti nequeunt.

CVR augures ſi vlcus haberent, inaugurandi cauſa ſedere prohibebantur?An & hoc ſignum eſt, non oportere qui morſum aliquem,aut vlcus,& perturbationem in animo haberent,res diuinas tractare,ſed tum deorum mentem hominibus prodere, quum & liquido & integro animo eſſent? An illud rationem habet,ſi neque victimam ſanandi vlceris cauſa quiſquam adhiberet, nec auibus vlceratis ad auſpicandum vteretur,ea multò magis in ſeipſis ſeruanda exiſtimaſſe, vt ad ea quæ à diis ſignificarentur,puri & integri accederent? Vlcus enim diminutio quædam & pollutio corporis videtur.

QVID eſt,quòd paruæ fortunæ ædem,quã breuem vocant Romani, ædificauit Seruius Tullius, qui tertius Romæ regnauit? An quòd ipſe paruus initio & abiectus,quippe qui ex captiua matre natus eſſet,fortunę beneficio Romæ regnauit?An hæc ipſa commutatio magnitudinem potius fortunæ oſtendit, quàm paruitatem? Videtur autem Seruius maximè omnium fortunæ vim extuliſſe, & diuinam indicaſſe: quippe qui omnibus actionibus ac negotiis eius nomen adſcripſerit. Non ſolum enim fortis fortunæ,& mala auertentis,& blandæ,& primogeniæ,& maſculę tẽpla ædificauit,ſed eſt vnum propriæ fortunæ templum,aliud conuertentis,aliud bene ſperantis,virginis aliud. Quorum

cognomenta quis perſequi poſſet? quũ fortunæ viſcatæ templum ſit, quaſi ab ea nos procul capiamur, & negotiis ac rebus inhæreamus? Sed vide ne Seruius caſuum momenta perſpiciens, & ad ea pluri-mum poſſe cognoſcẽs, quippe quũ multi ſæpe quòd paruum quiddã vel accidit, vel nõ accidit, maximas res vel aſſecuti ſunt, vel aſſequi non potuerunt, idcirco paruæ fortunæ templum ſtatuit, docens ſtatuit, docens homines diligenter attendere, nec ea quæ accidunt quamuis parua ſint, contemnere.

CVR lychnum non extinguebant, ſed per ſe langueſcere & deficere permittebant? An quaſi inextinguibilis & immortalis illius ignis cognatum & affinem colentes? An & hoc quoque ſigni eſt, non oportere quod animatum ſit, niſi noceat, corrumpere, neve interficere, quaſi animal ignis ſit? nec immeritò: nam & alimento indiget, per ſe mouetur, & quum extinguitur velut occidatur vocem emittit? An hoc more docemur, nõ oportere nec ignem, nec aquam nec eorum quicquam quę ad vſum pertinẽt, etſi abunde ſuppetant, corrumpere aut conſumere, ſed indigentibus vtenda relinquere, quum ipſi iam illis opus non habeamus?

QVID eſt, quòd qui nobilitate præſtare videntur, lunulas in calceis ferunt? An, vt dicit Caſtor, ſignum eſt eius quæ in luna eſſe dicitur habitationis, & quòd poſt mortem, animi rurſus lunam ſub pedibus habebunt? An quòd antiquiſsimis præcipuum fuit, qui fuerunt Arcades, ab Euandro Proſeleni appellati? An ſicut alia multa, ſic & hoc elatos homines ac ſuperbos admonentes rerum humana-

rum

rum inſtabilitatis,cuius rei luna exemplo ſit, quæ, ab obſcuro primum prodit, tum progrediēs luce ac ſplendore os ſuum complet,& quum clariſsi ma facta ſit,rurſus deflorefcit & ad nihilum redit?An hoc potius modeſtiæ & obedientiæ diſciplina quædam erat,vt dicto audientes eſſe,& imperium æquo animo ferre condiſcerent? & quemadmodum luna meliori obſequi,& ſolem,vt inquit Parmenides, ſemper intueri ſolet,ſic homines ſecundum locum tenere contenti,duci primas partes relinquere,vt honore ac poteſtate per illum fruerentur?

QVID eſt,quòd annum Iouis eſſe putant, menſes Iunonis? An quòd deorum, qui mente intelliguntur,Iupiter & Iuno imperium gerunt eorum verò qui oculis cernuntur Sol & Luna? Sol enim annum conficit,Luna verò menſes. Oportet autem nō has illorum ſimpliciter imagines putare,ſed ipſam in materia Iunonem Lunam. Quocirca Iunonem eam nominant Romani, quod nouum aut nouius ſignificatur,à Luna ſcilicet, quam eandem & Lucinā vocant: quaſi ipſam lucidam,vt lucem præbentem: & in partu ac doloribus adeſſe opinantur tanquam Lunam,vt eſt apud poëtam:Per nigrum poli & aſtrorum,per Lunam celerem partum præſtantem.Nam plenilunio facilè partu leuari mulieres videntur.

QVID eſt,quòd auſpiciorum quod ſiniſtrum dicitur,proſperum ac fœcundum putatur?An hoc falſum eſt, & multos decipit? an hoc ſermonis eſt ac linguæ? ἀριστερὸν enim ſiniſtrum Latini,ἀφεῖναι autem ſinere,& Sine tum dicunt,quum vt aliquid miſſum fiat vt dimittatur, hortantur. Augurium igitur,

quo aliquid agit permittitur, ſiniſtrum non rectè accipiunt multi ac nominant. An quemadmodum à Dionyſio ſcriptum eſt, Aſcanium Ænęe filium auſpicatò aduerſus Mezentium aciem inſtruxiſſe, & in eo prælio ſuperiorem fuiſſe, ex illo obſeruatum, vt quoties læuum intonuiſſet, auſpicium ſuſciperetur? An quòd alii putant, hoc Ænæe accidit? Nam Thebani Lacedæmoniis apud Leuctra ſiniſtro cornu ſuperatis victoria potiti, in omnibus pręliis poſtea obſeruarunt, vt ſiniſtro cornu principatum aſſignarent. An illud potius aſſerendum eſt, quod Iuba in hiſtoria dicit, Orientem proſpicientibus ſiniſtra parte Boream eſſe, quam mundi partē multi dextrá ac ſuperiorem faciunt? Sed vide ne quum ſiniſtræ partes natura infirmiores ſint, auguriis ac ſignis quaſi corroborentur, atque his mire ſuppletis viribus adæquentur. An terrena ac mortalia diuinis ac cœleſtibus contraria & oppoſita iudicantes exiſtimauerunt, quæ nobis ſiniſtra eſſent, deos à dextra dimittere?

QVID eſt, quòd eius qui triumphaſſet, deinde combuſtus eſſet, licebat os capere, & in vrbem deferre ac deponere, vt Pyrrho Lipatęus ſcriptum reliquit? An hoc mortui honoris cauſa factum eſt? Nam & aliis ducibus, & qui bene rem geſsiſſent, idem tribuerunt, vt non ipſi ſolum, ſed poſteri quoque in foro ſepelirentur, ſicut Valerio & Fabricio. Ferunt autem horum poſteris mortuis & in forum delatis, ardentem facem ſubiici, & ſtatim attolli, vt ſine inuidia honore vtantur, & tantummodo ſibi licere confirment.

QVID eſt, quòd triumphantes in publico Romanis conuiuium exhibentes, Conſules inuitatos ne in conuiuium accederent, rogabant? An locum honeſtiſsimum triumphanti aſsignari, & poſt cœnam ab om̃nibus deduci oportebat, quæ præſentibus conſulibus alii tribui non poſſent?

QVID eſt, quòd Tribunus purpuram non portat, quum cæteri magiſtratus purpurati incedant? An quòd Tribunus omnino magiſtratus non eſt? nam nec lictores habet, nec in ſella curuli ſedentes ius dicunt, nec in initio omnino, ſicut cæteri magiſtratus, magiſtratum ineunt, nec creato Dictatore poteſtatem deponunt: ſed quum omnis poteſtas & imperium ad Dictatorem redeat, ſoli omnium magiſtratum retinent, quaſi imperium nullũ gerentes, & alium quendam in Republica locum obtinentes? Quemadmodum autem præſcriptionem quidam rectores ſtatum eſſe nolunt, quippe quæ non iudicium conſtituat, ſed diſſoluat & euertat, ſic tribunum magiſtratui & imperio potius opponi, quàm ipſum tribunatum eſſe. Nam potentiæ magiſtratus obſiſtere, & nimiam licentiam comprimere, tribunitiæ poteſtatis ac licẽtiæ fuerat. An hæc & his ſimilia ab eo dicantur, qui rebus inueniendis ſtudeat? Tribunatus autẽ quũ à populo originẽ ducat, populare in primis videatur, reliquis ciuibus pa rẽ ſe gerere, & in omni cultu ac victu infimis ciuiũ cõparari? Magnitudo enim ac moles Conſulẽ decet & imperatorem, Tribunum verò, quemadmodum C. Curio dicere ſolebat, abiectũ eſſe, nec aſpectu graue m, nec aditu difficilẽ, ſed facilem ac multitudini

commodum & tractabilem. Vnde nec domus tribu nitiæ ianuam claudi mos erat, ſed noctu & interdiu ſemper tãquã portus quidã ac profugiũ, quibus opi tulãdũ eſſet patebat. Verũ quo humiliore corporis habitu deprimitur, eo magis vi ac poteſtate augetur. Cõmunẽ enim tribuni vſum ac nemini clauſum ſicut aram poſtulant, honore autẽ ſacroſanctũ habet.

QVID eſt, quòd Prætorum virgæ ſecuribus alligatæ præferuntur? An ſignum eſt, non oportere magiſtratus iracundiam promptam, ac diſſolutam eſſe? An virgarum diſſolutio mora & tarditate iram frangit, & impetum moderatur? ſed malitia quoniam partim medicabilis eſt, partim curari non poteſt, virgæ quod mutari poteſt corrigunt, ſecures autem quod emendari non poteſt abſcindunt.

QVID eſt, quòd quum Romani Barbaros quoſdam diis immortalibus hominem immolaſſe accepiſſent, magiſtratus eorum accerſendos ac puniendos putauerunt, quos poſtea, quum id conſuetudine quadam ac lege feciſſe accepiſſent, eos dimiſerunt, aliás id fficere prohibuerunt, quum ipſi non multis annis antè duos viros, & duas mulieres in foro boario viuos obruerunt? Non enim videtur conuenire, ipſos hæc facere, & Barbaros qui talia commiſiſſent, reprehendere. An diis immortalibus hominem immolare impium ducebatur, demonibus autem neceſſarium? An qui more & lege id agerent, peccare arbitrabantur, ſe verò libris Sibyllinis iuſſos eodẽ teneri ſcelere non putabant? Ferunt autem Elbiam quandam virginem quum equo veheretur, fulmine ictam fuiſſe. Inde nudum equum ac iacen-

tem inuentum eſſe, nudam & ipſam veſte quaſi de induſtria à pudendis ſubtracta, calceis, anulo & reticulo paſsim diiectis, & ore lingua proiecta. At re ad diuinatores delata, quum ſacris virginibus maximum dedecus impendere, & eius rei ignominiam ad equites redundaturam predixiſſent, barbari cuiuſdam equitis ſeruus indicium fecit, tres Veſtales, Æmiliam, Liciniam, Martiam, ſub idem tempus corruptas, diuitiſsimè cum viris rem habuiſſe: quorum vnus eſſet * Vetuſius barbarus, eius qui indiciũ feciſſe dominus. Veſtales igitur redargutæ ſupplicio ſunt affectæ. Sed quum res attrocior viſa eſſet, decreuerũt vt ſacerdotes Sibyllinos libros inſpicerent. In quibus inuentum fuiſſe dicunt hæc magno Reipublicæ malo futura, & iubere, vt abſurdis quibuſdam deis & externis, auertẽdę rei, cauſa Græcos duos, ac totidem Gallos ĩmolarent, & in loco eodẽ defoderẽt. *Veturius.*

CVR diei principium de media nocte numerant? An quòd Reipub. ab initio militari more & inſtituto conſtituta eſt? In re militari autem multa noctu vtiliter occupantur? An diei ortum agendi principium eſſe voluerunt, noctem verò conſilii & apparationis? Opportet autem præparatos rem aggredi, non agentes præparari, vt ad Chilonem vnum ex ſeptem dixiſſe fertur Myſon, dum per hyemem vannum conficeret. An quemadmodum meridies finis eſt multis Reipublicæ gerendæ, ſic noctem intempeſtam actionum omnium initium oportere ſtatuerunt? Cuius rei maximum argumẽtum, magiſtratum Romanum poſt meridiem fœdus facere non ſolere. An occaſu quidẽ & ortu principium & finem

diei capere licet?Nam ſi multitudinis iudicio principium diei quũ ſol emergere cœperit incipit, noctis verò initium quum penitus occiderit terminauerimus,æqualitatem diei, ac noctis, quod equinoctium dicimus,non habebimus. Quam enim noctẽ diei parẽ maximè videmus, ea die cui cõparatur ſolis ſpatio ac magnitudine breuior reperietur. Nam quod mathematici afferunt,& hũic rei medicinam afferentes,diei ac noctis veriſsimam rationem conſtituunt centrum ſolis cum finientem attingat,omnem euidentiam & claritatem funditus tollit.Neceſſe eſt enim accidere,quum multum lucis etiam ſub terra ſit,& nos radiis ſuis iam ſol vndique colluſtret,vt diem nondum eſſe fateamur. Quare quum ob dictas cauſas ortus diei & occaſus principium difficilimè capi poſsit,relinquitur aut vt mediũ diẽ, aut mediam noctem principiũ diei ſtatuamus:potius autem ſecundum. Fertur enim à nobis à meridie ad occaſum,à media verò nocte ad oriẽtẽ ad nos redit.

QVID eſt,quòd veteri more vxores nec molere nec coquere permittebant? An veteris aduerſus Sabinos fœderis memoriam colentes? Nam poſt filias Sabinis, raptas,facta pace,& ſocietate inita, in fœdere nominatim exceptum eſt,vxorem viro Romano nec molere,nec coquinariam facere.

CVR menſe Maio vxores non ducunt? An quòd inter Aprilem & Iuniũ medius interiectus eſt?Quorum quum alter Veneri,Iunoni alter dicatus ſit,deabus ſcilicet quæ nuptiis præſunt,aut parum antè capiunt,aut parum expectant?An quòd hoc menſe maximo piaculo vtuntur,effigies modò de ponte abii-

cientes, quum prius homines conſueuiſſent? Vnde flaminicam Iunonis ſacerdotem triſtem eſſe eo tempore, quippe quæ eo menſe nullo cultu vtitur moris eſt? An quòd plerique Latinorum hoc menſe mortuis parentant, & ob eã cauſam Mercurium quoque eodem menſe venerãtur, qui Maiæ cognominis eſt? An vt quidam dicunt, Maius à maioribus natu appellatus eſt, Iunius à iunioribus? Nuptiis vero accommodatiòr eſt iunior, vt inquit Euripides. Nam ſenectus Venerem valere ſinit, ipſaque Venus ſenibus infenſa eſt. Abſtinẽt igitur nuptiis Iunium expectantes, qui Maium deinceps excipit.

CVR eorum qui vxores dicunt comã haſtæ cuſpide diſcernunt ac diſcriminant? An ſignum eſt, prima cõnubia violẽta fuiſſe? An ſtatim diſcunt vxores viris fortibus & belliciofis coniunctæ, ſeuerum & minimè effœminatum, & tenuem cultum ac virilem ornatum probare: quemadmodum Lycurgus in foribus & tectis parietem facientes terebra tantum ac ſecuri vtendum, aliis inſtrumentis abſtinendum ratus, omnem intemperantiam, & ſuperfluos ſumptus funditus ſuſtulit? An diuortium ea re ſignificatur, quòd ſolo ferro nuptiæ dirimendæ ſint? An illud magis, quòd pleraque ad connubium pertinentia Iunoni attribuebant? Nam & haſtam Iunoni conſecratam eſſe exiſtimant, & eius ſtatuæ vt plurimũ haſtæ innixæ cernuntur. Quippe quã Curim appellãt veteres: Nam curis antiquo nomine haſta dicebatur. Hinc & Curim Martem nominatum eſſe dicunt.

CVR quod in ſpectacula impenditur, Lucar vocant? An quòd alia multa quoque circa vrbem ſunt

loca diis attributa,quæ appellant Lucos, quorum prouentus in ludos conferunt?

QVID eſt,quôd Quirinalia ſtultorum ferias,nominant? An quòd hunc diem,vt Iuba dicit, iis aſsignauerunt,qui cuius eſſent tribus ignorarent? An iis qui,vt nonnulli tributim Fornacalibus rem diuinam fecerunt,quôd aut impediti fuiſſent, aut aliquò peregrè profecti aut deniq; diẽ ignoraſſent,hoc tempore recuperãdi illius feſti poteſtas data eſſet?

CVR rem diuinam Herculi faciẽtes alium deorum appellãt neminem,nec canis,vt à Varrone ſcriptum eſt,in vrbe apparet?An idcirco alium deum appellant neminẽ,quód hunc ſemideum putant?Vt alii tradunt,quum etiam inter homines ageret,Euãder ei aram ſtatuit,& rẽ diuinã fecit:nihil autẽ omnino fuit,cui Hercules infeſtior eſſet quã canis,qui ei ſępe moleſtus fuiſſet,& in primis Cerbèrus.Denique Licinio puero per canẽ occiſo, ab Hippocoontidis coactus prælio decertare, multis ea pugna ex amicis interfectis, Iphiclum fratrẽ quoque amiſit.

QVID eſt,quòd circa Capitolium patricio habitare licet nemini?An quòd Marcus Manlius ibi habitans regnum affectaſſe deprehenſus?Ex quo lege interdictũ eſt,ne quis poſtea ex ea familia Manlius diceretur?An antiquus fuit hic metus? Publicolam enim vt meliorem calumniari, hominem in primis popularem,non deſiſtebant,ita multitudo tandiu timuit,donec domum,quam in ſumma Velia ædificabat, quòd nimis foro immineret,funditus euertit?

CVR qui ciuem in prælio ſeruaſſet,corona querna donabatur? An quòd vbique in expeditionibus

facilè ſit quercum inuenire? An quod Ioui & Iunoni, quos vrbi præſidere putant, corona conſecrata eſt? An vetus ab Arcadibus mos acceptus eſt, quibus eſt quædam cum hac arbore cognatio? Vt enim primi homines ex terra Arcades, ſic quercus prima ex omnibus plantis nata.

QVID eſt, quôd in auguriis vulture potiſsimum vtuntur? An quia Romulo in condenda vrbe duodecim vultures apparuerũt? An quo vultur rariſsimè conſpicitur? Non enim facilè quiſpiam vulturis nidum offendat, ſed porrò derepente & inopinatò aduolant: quo fit, vt eorum aſpectu aliquid ſignificet ſemper. An & hoc ab Hercule didicerunt, ſi verum eſt quod dicit Herodotus, in omnibus rebus gerendis Herculem primo vulturis aſpectu in re incipienda delectatum fuiſſe, quem ex omnibus quæ carnibus veſcerentur volatilibus iuſtiſsimum eſſe iudicaret? Primum enim nihil quod viuat attingit, nec animatum quicquam interficit, quemadmodum accipitres, aquilam, omnes denique noctiuagas aues videmus. Veſcitur autem cadaueribus, in quibus à ſui generis abſtinet. Vulturem enim qui aui veſcatur adhuc vidit nemo. Accipitres enim & aquilæ ſui generis aues conſectantur ac feriunt: quanquam, vt ait Aeſchylus, auis auem comedens quo pacto pura eſſet? Præterea quæ minus detrimẽti, vt ita dicam, hominibus afferat, auis prorſus nulla reperitur: quippe quæ nec fructus deleat, nec plãtam lædat, nec manſueto cuiquam noceat animali. Quòd ſi, vt Aegyptij fabulantur, vultures omnes fœminæ ſunt, & quemadmodum Zephyro arbores, ſic

vultures Euro grauidæ fiant, certa nimirum & firma vulturibus ſigna fieri veriſimillimũ eſt. In aliis autem volandi impetus, & alarum in coëundo agitationes ac verbera, rapinæ, fugæ, inſectationes, multum inconſtantiæ perturbatæ afferunt.

CVR Aeſculapij ædes extra vrbem poſita eſt? An quòd foris ſalubrius quàm in vrbe habitare crediderunt? Nam Græci quoque in excelſis ac puris locis Aeſculapii templa planè collocant. An quòd deum ex Epidauro accerſitum in vrbem cõmigraſſe opinantur? in Græcia enim non in vrbe, ſed procul ab Epidauro Aeſculapii templum eſt. An quòd dum draco ex naui in inſulam deſcendiſſet, & ex oculis euanuiſſet, ipſum eo in loco ædis ponendæ autorem ac præmonſtratorem fuiſſe putauerunt?

CVR moris eſt, vt qui caſtimoniam colunt, leguminibus abſtineant? An quemadmodum Pythagorici fabas, ob eas quæ vulgo dicuntur cauſas abominabantur, quaſi Lethes & Herebi cognomines? An quod ad concœnationes, & manes prouocandos leguminibus maximè vtũtur? An illud magis, quod ad ſanctitatem ac caſtimoniam pura ac tenuia corpora habere oportet? Sũt autem legumina maximè ventoſa, & ea gignunt quæ quum ſuperflua ſint, multæ purgationis indigent. An quod quum ventoſiſsima ſint legumina, ad res venereas maximè incitent?

Veſtales inceſti reæ, quare & quomodo viuæ deſoderẽtur.

QVID eſt, quod Veſtales inceſti conuictas alia pœna non afficiunt, ſed viuas tantummodo defodiunt? An quód mortuos vrunt, quod illis tribuere

iniuſtum iudicarent, quæ non diligenter ac ſanctè ignem ſacrum cuſtodiſſent? An quod corpus maximis ac ſanctiſsimis religionibus cōſecratum interficere, & mulieri ſacræ manus afferre nefas putauerunt? Rationem igitur inierunt, qua ſubterraneo ſpecu defoſſo obrutæ ſua ſponte morerentur. Ibi enim & lucerna accenſa inerat, & nonnihil panis, exiguum & aquæ ac lactis, inde ſpecum deſuper terra operibant. Sed ne hoc quidem modo ſcelus deteſtantes religionem fugerūt? Nam & nunc quoque ſacerdotes eum locum adeuntes parentant.

CVR Idibus Decembris in curſu equorum victor dexter ſacer Marti immolatur, & caudam ſtatim deciſam ad Rheginam qui dicitur locus deportat, & aram cruore ſpargit, de capite vero inter ſe decertant, alii de ſacra via deſcendentes, alii de Suburra aduerſus eos impetum facientes? An quod Troian' equo captam putant, idcirco equum ſupplicio afficiunt, quod Troianorū clara pignora fuerint mixta pueris Latinorum? An quod iracundum ferox, & bellicoſum animal eſt equus? diis autē grata & accōmodata in primis immolant. Victoria autem idcirco immolatur, quòd victoriæ Mars autor eſt, & qui ordinem in arcto tenent, cæteros vincunt qui locum deſerunt, & celeritas quaſi viaticum fugæ pœna afficitur. Denique ſignis quibuſdam occulte admonentur, fugientes ſalutem inuenire non poſſe.

QVID eſt, quôd Cenſores magiſtratum ineūtes nihil agunt, quâm vt ſacrorum anſerum alimenta locent, & imaginis ſplendorem? An à vilioribus incipientes, quæ nec multo ſumptu nec magna opera

egent? An vetus quædam huic animāti gratia refertur, à bello vſque Gallico repetita, quòd dormientibus canibus primi omnium anſeres Gallorum in Capitolium aſcenſum perſenſerunt, & clangore vigiles excitarunt? An quum ſint maximarum rerum, & quæ ſumma cura indigent, cuſtodes Cenſores, vt ædium ſacrarum ac publicarum, morum denique & vitæ vniuſcuiuſque diligentiſsimi & cuſtodientiſsimi, omnium animantium rationem habendam ſibi eſſe putauerunt? Simul enim anſeribus curandis ciues admonent, ne deorum cultum negligant. Anſeris verò abſterſi & ſplendor neceſſarius eſt: cito enim rubrica defluit ac defloreſcit: ea enim veteres ſtatuas obducere & illinere conſueuerunt.

QVID eſt, quòd cæteris ſacerdotibus ſimul ac in iudicium ducti ac damnati ſunt, aliū ſubſtituunt, augurem verò donec vita ſuppetat, licet maximorū criminum conuictum, ſacerdotio non mutant? Augures autem vocant qui auſpiciis præſunt. An quod quidam dicunt ſacrorum arcana neminem cognoſcere volunt, qui ipſe augur non ſit? An iureiurando adactum res augurum nemini enuntiaturum, priuatum poſtea factum ſacramento liberari nolunt? An non honoris nec magiſtratus, ſed ſcientiæ atque artis cuiuſdam potius nomen eſt augur? Simile igitur eſt, ac ſi quis muſicum, muſicum non eſſe iudicet, & medicum, medicum eſſe prohibeat, & diuino diuinationem adimat. His enim omnibus appellatio detrahi poteſt, vis ac facultas nō poteſt. Alium verò idcirco non inſtituunt, quòd ſacerdotum numerum ab initio conſtitutum meritô tuentur.

CVR Idibus Sextilis diem feſtum agunt ſerui omnes ac ſeruæ, vxores autem capita purgare ac lauare conſueuerunt? An propter Seruiũ regem, quẽ eo die ſerua natum, & in lucem editũ ferũt, vacationem ab opere habent ſerui? Capitis autem lauatio ab ancillis cœpta, propter diem feſtum ad liberas quoque proceſsit?

CVR pueros monilibus, quas vocant bullas, exornant? An honoris raptarum cauſa, vt alia multa, ſic & hoc conſtitutum eſſe voluerunt his quos ex eis ſuſcepiſſent? An Tarquinij virtutem honorandã putauerunt? Ferunt enim Tarquinium quum puer adhuc eſſet, in prælio aduerſus Latinos & Hetruſcos in hoſtes impetum feciſſe. Quumque ex æquo defluxiſſet, excepto hoſtium impetu Romanos confirmaſſe, hoſtibus in fugam cõuerſis, quum plus quã ſexaginta millia hoſtium eo prelio cecidiſſent, hoc à patre & rege decoris inſigne accepiſſe. An apud maiores noſtros ſpecioſum ſeruum* amare turpe non exiſtimabatur, quemadmodum nũc quoque comœdiæ teſtimonio ſunt? Pueris autem liberis vehemẽtius abſtinebãt: ac ſi fortè accideret, vt in pueros nudos inciderent, ne ambigerẽt, hoc inſigne liberi ferre conſueuerunt. An vel ad modeſtiam conſeruandam hoc etiam pertinet, & intemperantiæ ac flagitii frenum eſt, quum * virum agere eos pudeat, antequam pueritiæ inſignia deponant? Nam quod Varro ſcribit veriſimile non eſt, quum Aeoles bullam bollam proferant, hoc conſilii inſigne pueros indui ſolere. Sed vide ne hoc quoque propter lunam ferãt. Nam lunæ figura quum plenilunium eſt,

* dolare.

* à viro ſubigi.

non globoſa eſt,ſed lentis formam oſtendit,& quẽadmodum opinatur Empedocles, illud etiam quod ſubiectum eſt,non modò quòd apparet.

QVID eſt, quòd maribus nono die, fœminis octauo nomina imponere cõſueuerunt? An ſi prius fœminis nomina imponunt,cauſam ſuſtinet natura, & augetur fœmina, & creſcit,& adulta perficitur antequam maſculus? Dies autem eos potiſsimum capiunt,qui ſeptenarium ſubſequuntur. Septimus enim dies cum in cæteris,tum ad vmbilicum infantibus nuper editis periculoſus eſſe cõſueuit.Nã ſeptimo die pleriſq; reſoluitur:donec autẽ diſſolutus, plãtę lõgè ſimilior eſt infans quàm animali.An ſicut Pythagorici numerum parem fœminã vocant, marem imparem, fœcundus eſt, & compoſitus parem vincit,& ſi in vnitates diuidatur,par numerus quaſi fœmina locum in medio vacuũ præbet,imparis vero numeri pars aliqua plena ſemper relinquitur: quo fit vt alterum fœminã,marém alterum eſſe putent? An quod in numeris nouenarius primus eſt tetragonus ab impari & perfecto ternario, octonarius autem primus cubus à binario numero,quẽ parem eſſe cõſtat? Oportet autem quadrangulum eſſe & imparem & perfectum. Vxorem autem ſicut cubum ſtabilem, & domi ſeruantem & immobilem. Illud & adiungendum, octonarium numerum cubum eſſe, qui à binario componatur, nouenarium vero quadrangulũ eſſe, qui de ternario conficiatur. Vtuntur autem duobus nominibus fœminæ, mares vero tribus.

QVID eſt, quod eos quorum patres ignoran-

tur, Spurios vocant? Non enim quod Græci opinantur, & in cauſis oratores dicunt, quòd ex colluuione quadam, & ſeminis communione progenerati ſunt, ſed videlicet eſt Spurius inter prima nomina, vt Sex. D.C. Prænomina vero Latini integra non ſcribunt, ſed aut vna litera, vt T.L.M. aut duabus, vt Cn. aut tribus, vt Sex. & Ser. Eſt igitur Spurius inter ea prænomina, quæ duabus literis notantur, S & P. quibus etiam orbos parentibus ſcribunt, quum ſine patre eſſe dicunt: per S. ſine, per P. patrem ſignificantes. Hoc igitur errorem fecit, quod Sine patre, & Spurius, eiſdem literis annotatur. Sed alia quoque ratio afferenda eſt, quæ multô eſt abſurdior: Dicunt enim Sabinos vxoris pudenda Sporion appellare. Item qui legitimè natus non ſit, ſed ex concubina aut ſcorto, contumeliæ cauſa ſpurium appellari ſolitum.

CVR Dionyſium Patrem Liberum? An quôd bibentibus libertatis cauſa ſit? Fiunt enim plerique ebrietate petulantiores. An quòd libationem præbuit? An ſicut Alexander dicit, quòd pro Bœotiæ libertate pugnauit, Dionyſium Liberum dictum fuiſſe putandum eſt?

QVID eſt, quòd publicis feſtis veteri more virgines non nubunt, viduæ nubunt? An vt Varro dicit, quòd virgines quum in matrimonium dantur doleant, mulieres verô lætentur? Die autem feſto omnem triſtitiam ac neceſsitatem abeſſe oportere? An quòd virginibus decorum, viduis verò multis præſentibus fœdum nubere? Felices enim ac fauſtę primæ nuptiæ, ſecundæ vero triſtes ac deteſtandæ,

Pudet enim viuis adhuc eis,quibus antea nupſerãt, alios accipere,mortuos autem lugent : Quo fit, vt magis quiete,quàm ſtrepitu & deducentium multitudine delectentur.Dies vero feſti multitudinem adeò diſtrahunt,vt his rebus per ocium intereſſe nõ poſsit. An quòd Sabinorum filias virgines inter ludicrum die feſto rapientes bellum excitauerunt, idcirco filias diebus feſtis nuptum dare omni cauſa noluerunt?

QVID eſt, quod Romani fortunam primigeniam colunt? An quod Seruio ex ſerna nato Romæ ſumma cum laude & claritudine imperare contingit?ſic enim Romanorum plerique ſuſpicantur.An illud magis,quòd fortuna vrbi & imperium & originem præſtitit? An altior quædam ratio, & magis à natura ex media philoſophia repeti poteſt,fortunam ſcilicet rerũ omnium principium eſſe, naturã vero caſu conſiſtere,quũ quibuſdam temere repoſitis ordo acceſſerit?

QVID eſt,quòd artifices ſcenæ deditos hiſtriones vocant? An ob eam cauſam quam Rufus ſcriptam reliquit? Dicit enim priſcis illis temporibus, C.Sulpitio, & L.Stolone COSS.quũ peſtilẽtia vrbẽ inuaſiſſet,omnes qui in ſcenam procederent interiiſſe,ob eam rem multos & bonos artifices exHetruria Romam veniſſe. In his qui arte & gloria cæteris anteiret, & in theatro ac ſcena diutiſsime floruiſſet, Hiſtrum fuiſſe nominatum, à quo omnes deinde ſcenicos hiſtriones nominatos eſſe.

QVID eſt, quòd propinquis & cognatis non nubũt? An quod nuptiis neceſsitudines augeri volunt,

ſunt, & vltro citroq́ue filias dando & accipiendo multos ſibi propinquos adiungere? An quòd cognatorum diſsidia inter ſe verentur, quibus naturæ iura vnà cum propinquitate tollantur? An quòd mulieres propter imbecillitatem multorum ope & auxilio egentes propinquis idcirco adiungere noluerunt, vt ſi qua à ſuis viris iniuria afficerētur, cognati opem ferrent?

CVR Iouis ſacerdoti, quem flaminem Dialem vocant, farinam fermentúmve attingere non licet? An quod farina cibus imperfectus & indigeſtus ſit? non enim aut id quod erat triticum manſit, nec quem fieri oportet factus eſt panis, ſed vim ſeminis ſimul amiſit, & cibi vſum non præſtitit. Qua ratione poëta Myliphaton farinam dixit per tranſlationem, quaſi molendo occiſam & confectam. Fermentum vero quoque & per corruptionem factum eſt, & admixtū omne illud quicquid eſt quod pinſitur, corrūpit: remittitur enim quodammodo ac diſſoluitur. Et omninò fermentatio ipſa nihil aliud eſt, niſi putrefactio quædam. Quæ quidem ſi abundantius adhibeatur, farinam accidā reddit, & prorſus corrumpit.

QVID eſt, quòd ſacerdos carnem crudam tangere prohibetur? An à viſceratione huiuſmodi conſuetudine repellitur? An ea de cauſa caro quoque qua & farina prohibetur? neque enim iam eſt animal, neque obſonium factum eſt. Nam quum & trāſforma elixatio & aſſatio, alteratio quædā ſit & tranſformatio, nimirum formā delet. Quod autē recēs & crudū eſt, aſpectū nequaquā purū & impollutū ha-

bet,ſed vlceroſum & vehemēter odioſū ac moleſtū.

QVID eſt, quòd cane & capella ſacerdotem adeò abſtinere voluerūt, vt non modo attingere, ſed ne appellare quidem liceret? An quod caprā quaſi luxurioſam atque olidam abhorrerent? An quòd tanquam morbidam timerent? Videtur enim præter cætera animalia comitiali morbo tentari,& qui guſtarint aut attigerint, huius morbi aliquid inurere.Huius rei cauſam aſsignāt poros anguſtos,quibus clauſis etiā ſpiritus ſæpiſsime includitur: quod arguit vocis tenuitas. Quicunque enim hoc morbi genere tentantur,ſimilem capellæ vocem ædūt.Canis vero eſt minus quidem luxurioſus ac fœtidus, quanquam ſunt qui dicant, ne canem quidem in Athenienſium arcem admitti fas eſſe,nec Delum inſulam attingere, quòd in propatulo & paſsim coēat, qua in re aliorum animalium diſsimililis ſit: nā boues,equi,ſues,non in propatulo ineūt,Sed verā cauſam penitus ignorant.Canis enim templis omnibus idcirco arcetur, quòd pugnax eſt animal, & in primis ferox,vt tutū ſupplicibus perfugium præbeāt. Veriſimile igitur eſt, Iouis ſacerdotem tanquā animatam & ſacram quandam effigiem ac ſimulachrū, ad quod omnibus tanquam ad aram confugere liceat,egenis ac ſupplicibus repoſitum eſſe,vnde nec deterreri,nec arceri omnino poſsint. Quocirca in ipſo ianuę veſtibulo ac limine,eidem poſita erat lectica.Qui vero pedibus ſacerdotis ſe prouoluiſſet, eo die ab omnibus plagis ac pœna tutus erat.Qui ſi prius vinctus fuiſſet,ac ad eū acceſsiſſet, è veſtigio ſoluebatur. Vincula vero non per ianuam,ſed per

tectum ſublata foras abiiciebãt. Erat igitur inutile, ſi quum ſacerdos adeò ſe mitem & humanum exhiberet, canis pro templo ſedens ſupplices oblatrando propelleret, etſi veteres hoc animal omnino purum eſſe putauerunt. Cœleſtiũ enim deorum nulli prorſus cõſecratus eſt canis, ſed Proſerpinæ cœna demiſſus in triuia piaculi locũ obtinet. Lacedæmone vero deorũ omnium crudeliſsimo Marti catulos cædunt. Apud Bœotios autẽ publicè piaculum eſt, cane in duas partes diſſecto per mediũ exire. Latini vero Lupercalibus menſe Februario canem immolant. Quare alienum non eſt, qui ſupremum & puriſsimum deorum omnium venerandũ ſibi deſumpſerũt, eos quo familiarem ac domeſticum habeãt, canem prohibere.

CVR hederam Flamen Dialis ſi attigiſſet, piaculũ cõmiſiſſet, nec iter ea facere poterat, vbi vmbraculum aut arbutũ deſuper promineret? An hoc ſimile ei eſt quod dicitur, de curru non eſſe, chœnici non inſidere, ſcopam non tranſcendere? Non quò hæc Pythagorici vitent aut metuant, ſed quòd per hæc ab aliis deterreant. Nam quôd ſub vitem ingredi prohibent, ad vinum referebant, quòd ſacerdoti ebrium fieri nefas eſſet. Temulentis enim vinum ſuper caput eſt, & deprimuntur omnes ebrii & humiles fiunt, quum hanc ipſam voluptatẽ vincere oporteat, non ab ea vinci. Hederam verò tanquam ſterilẽ & hominibus inutilem, & propter fragilitatem adminiculo alterius ſemper egentem, vmbra ſolum ac viriditate oculos capientem, non temere in ædibus ali atque innaſci permiſerũt: quippe quæ plãtas cõ-

plexa maximè noceret, nec ſolo extirpari facilè poſſit. Quo fit vt cœleſtium templis penitus amoueatur, nec in æde Iunonis Athenis, ac Thebis in æde Veneris quiſquam facilè hederam videat. Nocturnis vero ſacris & Bacchànalibus adeſt. An & hoc quoque miſticum quoddam ſignum erat, vt à Thyaſis ac reliquis debacchationibus abſtinerent? Nam quæ bacchicis furoribus mulieres correptæ fuerint, ad hederam ſtatim feruntur, & abreptam manibus diuellunt, dentibus lacerant, vt non omnino incredibilia dicere videantur, qui afferunt hederã, quod ſpiritum habeat, quo mentes in furorem cõcitet, & loco moueat, ebrietatem abſque vino inducere, & hilares eos reddere, qui in furorem procliues fuerint.

CVR iis ſacerdotibus nec magiſtratum capere, nec petere permittebatur, & tamen lictore vtuntur & ſella curuli * ob honoris cauſam & conſolationem, quò minus ægrè ferrent, ſi à magiſtratibus arcerentur? An quòd in nonnullis Græciæ ciuitatibus ſacerdotii dignitas regię maieſtati par habebatur, non vulgares aut ignobiles homines ſacerdotes declarabantur? An illud magis, quôd quum certum eſſet & ſtatutum tempus ſacrificii, regum vero opera & actiones incertæ, ac minimè præfinitę, fieri nõ poterat, vt quum in idem ſæpenumero tempus inciderent, idem vtrique adeſſet, ſed vtriſque vrgentibus ſæpe oportebat vt altero relicto nunc deos coleret, nunc ciuibus noceret? Qui quum in hominũ magiſtratibus non minus neceſsitatis quàm licẽtiæ ineſſe animaduerterent, & magiſtratum populi, vt

*ἐπιτιμῆ καὶ παραμυθία

Sacerdos magiſtratum nec gerat, nec petat.

Hippocrates ait, medicum triſtitiam cernere, triſtitiam attingere, & in alienis malis proprium dolorẽ percipere, nefas eſſe putauerunt, diis rem diuinam facere, & primitias, & ciuium cruciatus quotidie verſantem, interdum etiam propinquorum & cognatorum, quod Bruto accidit.

QVI ſunt quos Epidauri & Conipedes & Artynos appellãt? Centum enim & octoginta Remp. adminiſtrabant, ex quibus ſenatores deligebant, quos Artynos appellabant: plebs autem magna ex parte in agro agebat. Vocabantur autem Conipedes à pedibus, vt cõiicere datur puluerulentis, & ob id quũ ad vrbem accenderent facilè agniti.

QVAM nam Onobatim apud Cumæos fuiſſe dicemus? Si qua in adulterio mulier deprehenſa fuiſſet, hãc in forum deductam, & ſaxo impoſitam ſpectandam omnibus proponebant. Inde ſuper aſino collocatam, & circa vrbem peruectam in eũdem locum reſtitui oportebat. Ex illo infamia notatam Onobatim appellandam cenſuerũt, & ab eo tempore lapidem tanquam impurum ac deteſtabilem vitabant. Erat apud illos quoque magiſtratus, Phylactũ appellabant, quem qui obtineret, reliquum quidem tempus carcerem ſeruabat, nocturno autem conuẽtu in ſenatum veniens reges manu apprehẽſos è curia educebat: Quos tandiu detinebat, donec de eorũ imperio ſenatus occultè ſententiam tuliſſet ſuffragiis, an iuſtè facerent, vel non. *Adulterij apud Cumæos pœna.*

QVI ſunt quos Cnidij Amnemones appellant, & qui Apheſter apud eoſdem dicitur? Sexaginta delectis viris ex optimatibus quaſi procuratoribus v-

tebantur, ad quos de maximis rebus referebant. Dicebantur autem Amnemones, vt coniectura percipi poteſt, quia ad diſquiſitionem non adducebantur, niſi fortè quia multum memoria valerent, & multa meminiſſent. Qui autem ſententias rogabat, Apheſter dicebatur.

QVID apud Solos Hipeccauſtria Palladi ſacrificantem ſic vocant? Quòd multa ſacra & myſteria ad auertendum mala faciat.

QVI ſunt apud Arcades & Laconas Chreſti? Lacedæmonij facta Tegeatibus pace fœdere icto communem apud Alpheũ columnam ſtatuerunt, in qua cum alia multa, tum illud in primis ſcriptum erat, Meſſenios ex agro eiicerent, nec Chreſtos facere liceret. Ariſtoteles igitur hoc exponẽs, his verbis hoc ſignificari dicit, non occidere auxilij gratia, ſi qui Tegeatæ Lacedæmoniis ſtuderent.

QVIS apud Opontios Crithologus? Plerique Græcorum ciuibus primitias offerentibus in vetuſtiſsimis ſacrificiis hordeo vti ſolebant. Magiſtratũ igitur, qui huiuſmodi ſacrificiis præerat, & primitias colligebat, Crithologum nominabant. Duo autẽ erant apud eos ſacerdotes, quorum alter deorum, alter dæmonum ſacrificia curabat.

QVÆ ſunt Ploiades Nubes? imbriferas maximè, quæq́ue arcum ferrent Ploiadas nominabant, quẽadmodum Theophraſtus in quarto Meteororum ad verbum ſcripſit. Nam & Ploiades ipſæ nubes & quę conſtãt. Immobiles autem & coloribus obalbæ oſtendunt differentiam quandã materiæ, quæ neque in aquam, neque in uentum redacta ſit.

QVIS eſt aqud Bœotios Platycheta? Qui aut domum vicinam, aut agrum habuiſſent, Aeolicè ſic vocabant, quaſi prope habentes. Apponam autem verbum vnum ex Theſmophylacia lege, quum plura ſint.

QVIS eſt apud Delphos Oſioter? & quare menſiũ quendam Byſium vocant? Oſiotera quidem eum vocant qui hoſtiam immolat, quũ ſacer declaratus eſt. Quinque autem ſacri ſunt per omnem vitam, hi autem multa vnà cum prophetis agunt. Hi ſimul in iiſdem ſacris operantur. Quippe qui à Deucalione originem ducere ſe arbitrantur. Byſius autem, vt multi putant, Phyſius eſt. Multa enim tunc temporis naſcuntur & germinant. Verum non ita eſt: non enim loco φ τῷ β vtuntur Delphi, ſicut Macedones βιλιππον, & βαλακρον, & Βερονικην dicentes, ſed loco π nã τὸ πατεῖν βατεῖν, & τὸ πικρὸν βικρὸν planè dicunt. Eſt igitur Phyſius Byſius, in quo Deum interrogant: nam ſubintelligere patrium eſt: hoc enim menſe oraculum edebatur. Septimum quoque huius diem Apollinis habent natalem, & πολύφθοον appellant, non quòd eo die φθοῖς, id eſt liba ſeu placentas coquerent, ſed quòd multi ad oraculum accederent, multis oracula ederentur: nuperrimè enim oracula ſingulis menſibus rogantibus conceſſa ſunt ac remiſſa: An ſemel omnino Pythia hoc ipſo die in anno reſpondebat? Sic enim Calliſthenes & Anaxandrides ſcriptum reliquerunt.

QVID eſt Phyximelum? Planta quædam eſt humilis ac parua, cuius ſurculos pecora appetentia cõminuunt ac violant, & quo minus creſcant impe-

diunt. Hęc vbi eò magnitudinis excreuit, vt ei nocere nō poſsit, Phyximelũ dicitur. Teſtis eſt Aeſchilus.

QVI ſunt Apoſphlendoneti? Corcyram inſulam Eretrienſes tenebant, quo Charicrates cum claſſe Corintho profectus prælio commiſſo Eretrienſes ſuperauit: illi ſtatim naues conſcendentes domum renauigauerunt. Quod quum ciues præſenſiſſent, deſcendere conantes fundis propulſarunt: denique quum nec verbis perſuadere, nec multos & inexorabiles cogere potuiſſent, Thraciam tenuerunt agro ibi occupato, quem Methonem Orpheo progenitum quondam habitaſſe memoriæ proditũ eſt. Vrbem quidem Methonam nominarũt, ipſi verò ab accolis Apoſphlendoneti vocitati ſunt.

QVÆNAM eſt apud Delphos Charila? Tres agunt Delphi Ennaëteridas & deinceps: quarum vnam Septerium vocant, alteram Heroidem, tertiam Charilam. Septerium quidem eius pugnæ imitatio videtur eſſe, quam Deus aduerſus Pythonem pugnaſſe dicitur. Hunc enim poſt pugnam vſque ad Tempe inſectatus fuiſſe dicitur. Sunt enim qui Deum metu fugiſſe dicant, qui mihi expiandi videntur. Alij Pythonem ſaucium ac fugientem in eam quam nunc ſacram viam dicimus, priuſquam Apollo eum conſecutus eſſet, occubuiſſe, ita ſepultum à filio, cui nomen Capra fuerat, ab Appolline inuentum. Harum omnium rerum, aut ſimiliũ Stepterium imitatio quædam eſt. Herois autem arcanam quandam continet rationem Thyiadibus non incognitam, & tamen ex his quæ aguntur, Semeles anagogen eſſe facilè quiuis cõiicere valeat.

De Charila verò huiuſmodi quædam fabulantur. Fames ex ſiccitate Delphos inuaſit: quare cum liberis & vxoribus ad regias fores accedere & ſupplicare cogebantur, qui farinam & chedropas nobilioribus, non enim omnibus ſuppetebat, in ſumma inopia diſtribuebat. Sed quum puella parentibus orba ſupplex veniſſet, & farinam rogaſſet, calceo malam cecidit, & in os abiecit. Puella inops ac pauper, ſed generoſo animo prædita, quum inde ſeſe proripuiſſet, ac zonam diſſoluiſſet, ſe ſuſpendit. Inualeſcente indies fame, & ſuperuenietibus morbis, Pythia regi oraculum petenti reſpondit, Charilam virginem, quæ ſibi mortem conſciuiſſet, placari oportere. Vix tandem reperta huius nominis ratione, ſacrificium quoddam piaculo mixtum peregerunt, quod nunc quoque eſt nouum poſt annum, quibus annis peragunt. Præſidet enim rex, farinamque & chedropas omnibus impartit & ciuibus & externis. Portatur Charilæ puerilis ſtatua. Sed vbi omnes farinam acceperunt, rex effigiem calceo cædit, Thyiadum verò antiſtes in abruptum quendam locum ſimulachrum defert, ibique fune ad colum alligato defodiunt, vbi Charilam, quæ Zona ſe ſuſpenderat, antè humauerunt.

QVÆ nam eſt apud Ænianas caro emendicata? Complures ſunt Ænianarũ commigrationes. Primũ quidẽ campũ Dotium coluerunt, inde à Lapithis expulſi ad Æthicas primo agri Moloſsi, quã Arauã vocant, ſe contulerunt, ex quo Parauæ dicti ſunt. Dein de Cirrhã occupauerunt, & ex eo loco rege OEnoclo depulſo Apollinis iuſſu in agrum circa Inachũ

deſcenderunt, quem Inachienſes & Achei tum habebant. Oraculo autem edito, ſi in agro eos recepiſſent, fore vt veteres incolæ pellerentur, noui autem ſi à volentibus accepiſſent, agrum retinerent: Temo vir inter Ænianas ſapiens, ſumpta pera mendici habitu ad Inachienſes venit: vbi quum per riſum & contumeliam rex petenti ceſpitem dediſſet, in peram coniecit, & quaſi eo cõtentus ſtatim è conſpectu abiit, nec amplius quicquam petiit. Maiores natu admirati, & oraculum recordati, quum regem adiiſſet, hominem non contemnendum, nec prodendum eſſe dixerunt. Quod quum ſenſiſſet Temo, fugam arripuit, & Apollinem precatus quum hecatombam nouiſſet effugit. Ex illo conſerunt pugnam reges. Quumq́ue Inachienſium regem Hyperochum Ænianum rex Phemius vnâ cum cane in ſe impetum facere animaduertiſſet, dixit illum iniuſtè facere, qui ſecundum pugnatorem & alterum hoſtem ſubſtitueret. Abigente aũt canem Hyperocho, ſeq́ue ac hoſtem euertente, lapide ictus à Phemio eſt interfectus. Agro recepto, Inachienſibus vnà cum Achiuis eiectis, lapidem illum quidem tanquã ſacrum colunt, & victimæ adipe inuolutum venerantur, & ei tanquam deo immolant. Apollini verò diuinã rem facientes, & hecatombã ex voto reddentes, bouis immolatæ partem rite exceptã Temonis poſteris tribuunt, & emandicatam carnem appellant.

QVI ſunt apud Ithaceſios Coliadæ? quis eſt Phagilus? Vlyſsi procis interfectis eorum neceſſarii bellum ſuſcitauerunt. Accerſitus autem ab vtriſque, & arbiter adhibitus Neoptolemus, ſenten-

tiá tulit, vt Cephallenia, Zacyntho, & Itacha, cædis nomine Vliſſes decederet: Procorũ verò ſocii ac familiares pro iniuriis quas in domũ intulerant, Vlyſſi quotannis mulctę nomine aliquid penderent. Vliſſes igitur in Italiam conceſsit: mulctam verò vt liberis ſuis Ithacenſes redderent, iureiurando ac religione aſtringendos putauit. Erat autem farina, vinum, cera, oleũ, ſal, victimę grãdiores Phagilorum. φάγιλος. Phagilũ autẽ agnũ eſſe dicit Ariſtoteles. Sed Eumęũ manumiſſum Telemachus ciuitate donauit à quo Coliadarum familia, ſicut à Philetio Bucoliarum.

QVIS eſt apud Locros ligneus canis? Phiſcii, Amphyctionis filius Locrus, ex eo & Cabya Locrus naſcitur, qui cum patre orta diſcordia multis ciuium acceptis, de ſedibus Apollinem conſuluit. Oraculo edito, vt ibi vrbem conderet, vbi canis eum ligneus momordiſſet, in alterum maris littus trãgreſſus ſpinam calcauit. Ea plaga vexatus complures ibi dies commoratus eſt, quibus percepto loco vrbes condidit Phyſcos, Hyanthiam, ex alias omnes, quas Locri Ozolę coluerunt. Ozolas autem Locros, alii à Neſſo, alii à Pythone ſerpente vocatos dicunt, quòd ad Locrenſium littus eiecti, in eorum agro putruerunt. Nonnulli autem homines pellibus caprinis & hircinis indutos, & plerunque inter greges & ouilia conuerſantes olidos fieri, & ob eam rem quòd Locri paſtores ſint, Ozolas appellatos ὀζῶλαι putant. Alii contrà quòd ager floribus abundet, ob odoris bonitatem nomen inditum arbitrantur. Hãc opinionem tuetur Archytas Amphyſſeus, ſcripſit enim in hunc modum; Botryonem ſertis redimi-

tam vnguenta redolentem, macynam amabilem.

QVID eſt,quòd à Megarenſibus Aphabroma dicitur? Niſus à quo Niſęa appellata eſt,quum regnū obtineret, Abrotam OEcheſti filiam ex Bœotia vxorem duxit.Quæ quum Megarei ſoror eſſet,ſingulari prudentia ac modeſtia prædita erat. Mortuā deinde Megarenſes ſponte luxerunt, & Niſus immortalem vxoris memoriam efficere volens,iuſsit oſſa ferre,quam illa veſtem ferre conſueuerat, & veſtem Aphabroma propter illam appellauit. Videtur autem mulieris gloriæ & Deus fauiſſe.Nam quum Megarenſes mulieres veſtem mutare inſtituerent,oraculo ſæpe prohibuit.

QVID eſt, quòd Doryxenus Megarenſis ager antiquitus per vicos colebatur? Ciuitate in quinque partes diſtributa, alii enim Haræi dicebantur, alii Pyræi,Megarenſes alii,aliiCynoſuræi,Tripodiſcæi denique,partim agrum tuebantur. Sed Corinthii quū inter eos bellum excitaſſent,ſemper enim Megarem ſubigere ſtuduerūt,tum leniter & cognatum,vt ita dicam,bellum inter ſe gerebant. Agricolas enim nemo prorſus violabat. Et ſi quis captus eſſet,certo ſe pretio redimebat,quo accepto ſtatim dimittebant:nam antè nihil exigebant:ſed qui hominem cepiſſet, domum deductum, & comiter acceptum domum remittebat. Qui ergo quo ſe redimeret pretium retuliſſet,Laudabatur,& eius qui recepiſſet amicitiam perpetuo colebat,& ex captiuo Doryxenus, hoc eſt bello amicus atque hoſpes factus appelabatur. Qui verò nihil retuliſſet,& hoſtem fefelliſſet,non ſolum apud hoſtes,ſed apud ciues quo

que vt perfidus & iniuſtus, & infamis erat.

QVÆ nam eſt Palintocia? Megarenſes Theage ne tyranno eiecto, parum diu in adminiſtranda repulica modeſtos ſe & temperatos præſtiterunt. Inde multam, vt ait Plato, & intemperantem libertatem popularibus ipſis propinantibus, penitus corrupti, cum cæteris in rebus in locupletes & copioſos inſolenter ſe gerere cœperunt, tum verò eorum domos inuadentes, homines pauperes ſplendidè & effuſe conuiuari ac cœnare valebant, id quæ ſi negaretur, omni violentia & petulantia vtebantur. Denique facto plebiſcito, vſuras à creditoribus, quas antea abſoluiſſent repoſcebant, idque Palintociam appellauerunt. παλιντοκία.

QVÆ nam eſt Anthedon, de qua Pythias dicit, Bibe vini fecem, quoniam non Anthedonem habitas? nam quæ in Bœotia eſt, vino non abundat? Calabriam Irenem antiquitus nominabant à muliere quæ Irene dicebatur, quam ex neptuno & Melantia Alphei filia natam fuiſſe fabulãtur. Inde quum Anthes & Hyperes ibidem conſediſſent, Anthedoniam & Hypeream inſulam vocauerunt. Oraculum verò hoc modo ſe habebat, vt dicit Ariſtoteles: Bibe uinũ feculentum quoniam non Anthedonem habitas, nec ſacram Hyperam, quoniam & fecem vini bibiſſes. Hæc Ariſtoteles. Manaſigeton autem dicit Hyperæ fratrem Anthon infantem adhuc periiſſe. Hyperam autem quum diu fratrem quęſiſſet, errantem ad Acaſtum ſeu Adraſtum Pheras veniſſe, vbi caſu Anthos vinum ſeruiens propinabat. Vbi cœnati ſunt, puerum fratri poculum porrigentem agnouiſſe, ac di-

σκότος. xiſſe fertur: Bibe vinum feculentum, quoniam non Anthedonem habitas.

QVIS eſt qui apud Prienem iuxta quercum dicitur Scotos? Samii & Prienſes bellum inter ſe gerentes mediocribus mutuô ſe damnis afficiebant: magno prælio commiſſo mille Samios Prienſes occiderunt. Septimo pôſt anno cum Mileſiis ad quercum quæ dicitur congreſsi, optimos ciuium ac primos vno prælio amiſerunt. Quo tempore Bias ille ſapiens, Samum à Prienenſibus cum legatione miſſus, magnam gloriam eſt adeptus. Ex illo Prienenſium mulieres poſt eam calamitatem triſtem ſanè ac miſerabilẽ, imprecatione ac iureiurãdo maximis de rebus vſæ ſunt, quum teſtarentur ac dicerent: Apud quercum tenebræ, quòd filios & patres ac viros eo in loco ab hoſtibus conciſos amiſiſſent.

QVI ſunt apud Cretenſes qui Catacautæ dicuntur? Tyrrhenos ferunt, quum Athenienſium filias & vxores ex Braurone rapuiſſent, quo tempore ſcilicet Lemnum & Imbrum incolebant, poſtea eiectos in agrũ Laconicum perueniſſe, & tandiu cum indigenis mulieribus cõſuetudinẽ habuiſſe, quoad liberos ſuſcepiſſent. Calumniis deinde ac ſuſpicionibus Laconicam rurſus relinquere coactos, in Cretam cum liberis & vxoribus traieciſſe. ibi bellum cum his qui tunc temporis Cretam tenebant gerentes, multos qui in prælio mortem oppetiiſſent inſepultos reliquiſſe: primò quidem quòd propter bellũ & periculum ſocios per ocium humare non poterant, deinde fugientes cadauera iã corrupta, & marcida attingere cœpiſſe. Polin igitur, quem ducem

κάτακαυαι.

ſecuti fuerunt, honores quoſdam & immunitates excogitaſſe, partim deorum ſacerdotibus attribuiſſe, partim qui mortuos ſepeliſſent, & diis terreſtribus, hoc eſt manibus conſecraſſe, ne quando auferentur, & perpetuò permanerent. Poſtea cum fratre ſortitum, & alios Sacerdotes appellatos fuiſſe, alios Catacautas, & ſeparatim ſuis legibus vti. Eſſe autem illis vnà cum cæteris quæ humaniter conceſſa ſunt, earum iniuriarum licentiam, quibus cæteri Cretenſes vti conſueuerũt, quum furtim res ſuas inter ſe agunt, feruntque: Illos verò nulla iniuria afficere, nihil furari, nihil denique auferre.

QVOD eſt apud Chalſidenſes puerorum ſepulchrum? Cothus & Arclus Xuthi pueri in Eubœam habitatum conceſſerunt, quo tempore Æoles inſulam maiore eſt parte obtinebant. Editum verò antea Cotho oraculum fuerat, bene ſucceſſurum, & hoſtes ſuperaturum, ſi agrum coēmiſſet. Cum paucis igitur deſcendens incidit in pueros, qui fortè iuxta mare colludebant, quibus cum & ipſe comiter ludere aggreſſus multos ludos pueris ignotos oſtēdit. Quod vbi auidè accipere velle intellexit, haud aliter traditurum ſe dixit, niſi aliquid terræ prius ab ipſis accepiſſet: illi è veſtigio ſublatam dederunt, & acceptis ludis abierunt. Æoles re cognita quum hoſtium claſſem aduentare intelligerent, ira & dolore pertutbati pueros interfecerunt. Sepulti verò ſunt in via quæ ad Euripum ex vrbe ducit, quem locum poſtea ſepulchrum puerorum vocauerunt.

QVIS eſt Mixarchageua apud Argiuos? Qui

ve ſunt Elaſii? Mixarchageuam Caſtorem vocant,& apud ſe humatum arbitrantur: Pollucem verò tanquam vnum cœleſtium venerantur. Eos autem qui comitialem morbum auertere putantur, Elaſios nominant, eoſque ex Alexia Amphiarai filia progenitos fuiſſe autumant.

QVID eſt, quòd apud Argiuos Encniſma dicitur? Qui familiarium aut cognatorum quempiam amiſerunt, mos eſt vt ſtatim poſt luctum Apollini ſacrificent, ſic & trigeſimo pòſt die mercurio. Nam vt à terra mortuorum cadauera, ſic animos à Mercurio ſuſcipi putant. Apollinis autem ſacerdoti hordeum dantes carnem pro eodem accipiunt, ignemque quaſi pollutum extinguentes, & rurſus ab aliis accedentes carnem coquunt, & Encniſma appellāt.

QVID eſt Alaſtor, Aliterius, Palamnæus? Non enim illis credendum eſt, Aliterios vocari qui in fame molentem obſeruantes, farinam diripiunt. Verum is Alaſtor vocitatur, qui ea egit quæ neque facilè obliterari poſſunt, & diuturna omnium memoria celebrantur. Alterius autem is eſt, quem ſi quis vitare ac fugere poteſt propter improbitatem, bene actum ſecum exiſtimare debet. Hæc, inquit Socrates, in æreis pellibus conſcripſerunt.

QVAM habent ſententiam, eos qui in Caſsiopæā bouem abigant ex Æno, à virginibus comitantibus ad ipſos vſque fines continenter audire: Nunquam redibitis in patriam terram? Ænianes à Lapithis ſedibus expulſi, Æthaciam primo, deinde Moloſsidē, & Caſsiopæam incoluerunt, vbi nihil boni ex agro nacti, malis contrà vſi vicinis, in agrum Cirrheum tranſie-

tranſierunt, Onoclum regem ſecuti. Ibique magna ſiccitate & magnis ſqualoribus excepti, oraculo, vt fertur, quum lapidibus Onoclum obruiſſent, rurſus vagi poſt longum errorem in eum agrum perue nerunt, quē bonum & fertiliſsimum nunc habent. Quo ſit vt meritò exoptent, in antiquā patriam nō re dire, ſed illic beatiſsimè ac diutiſsime permanere.

CVR apud Rhodios præconi Ocridionis templum ingredi non licet? An quòd Ochimus filiam Cydippen Ocridioni collocauit? Cercaphus autem frater Ochimi puellam amans præconi perſuaſit (moris enim fuerat, vt ſponſæ per præconem accer ſerentur) quum Cydippen accepiſſet, eam ad ſe deduceret: quo facto Cercaphus puellam habens aufugit. Qui poſtea quum frater ad ſenectutem perueniſſet reuertitur. Manſit autem Rhodiis conſuetudo, nec præco Ocridionis templum ingrederetur, ob iniuriæ ac flagitii illius memoriam.

QVID eſt quòd tibicini apud Tenedū, in ædem Tenæ intrare non licet, nec in templo Achillis mentionem facere? An quòd nouerca Tenem inſimulante quòd ei ſtuprum inferre voluiſſet, Molpus tibicen falſum aduerſus eum teſtimonium dixit? Quam obrem Tenæ accidit eum ſorore Tenedum fugere? Achilli autem ferunt matrem Thetim magnopere interdixiſſe, Tenem ne interficeret, quòd is ab Apolline vehementer coleretur. Vni etiam ex ſeruis imperaſſe, vt diligenter attenderet, & Achillem moneret, ne fortè per imprudentiam Tenem occideret. Sed quum Tenedum Achilles popularetur, & ſororem Tenis forma captus inſectaretur, Tenes obuiā

factus & ſororē ac defendere conatus, ab Achille interfectus eſt. Achilles Tenem à ſe interfectum animaduertens, ſeruum quidem quód ab eo monitus non fuiſſet occidit: Tenem verò vbi nunc templum eſt, ſepeliuit. Ex eo nec tibicen illud ingreditur, nec Achiles in eo nominatur.

πωλῆται QVIS eſt apud Epidamnios Polites? Epidamnii Illyricórum vicini, ciues ſuos qui cum Illyricis conſuetudinem haberent, improbos fieri animaduerterunt, & res nouas veriti ad res contrahendas ac permutandas vnum quotannis potiſsimum delegerunt quem maximè probarent. Is ad Barbaros accedens forum ciuibus ſuis & contrahendi rationem præſcribebat: Et ex eo Polites eſt appellatus.

QVOD eſt in Thracia Aræni littus? Andrii & Chalſidenſes, habitandi cauſa in Thraciam profecti, Sanem vrbem proditione communiter occuparunt, ſed quum Barbaros Acanthum reliquiſſe accepiſſent, duos ſpeculatores ad vrbem miſerunt: qui quum eò veniſſent, & Acanthios relicta vrbe fugam animaduertiſſent arripuiſſe, Chalſidenſis quidem ſpeculator præcucurrit, quaſi vrbem Chalſidenſibus præoccupaturus: Andrius verò relictus haſtam coniecit, quæ cum portæ inhæſiſſet, Andriorum pueris vrbem ſe haſta præcepiſſe exclamauit. Inde orta diſſentione, ſine bello inter ſe conuenerunt, vt Erythræis, Samiis, & Pariis omnibus de rebus arbitris vterentur. Quumq́ue Erythræi & Samii ſuffragiis ſuis rem Andriis adiudicaſſent, Parii contra pro Chalſidenſibus ſententiā dediſſent, quibuſdam ſe circa eum locum imprecationibus deuo-

uerũt, ſi aut ipſi Pariis vxorem dediſſent, aut ab illis accepiſſent: & ob eam rem Aræni littus appellauerunt, quum Dracontis antea diceretur.

QVID eſt, quòd Cerealibus Eretrienſium mulieres non ad ignem, ſed ad ſolem carnem concoquunt, & Calligeniam non vocant? An quòd ita cecidit, vt captiuæ, quas ex Troia Agamemnõ abduxit, hoc in loco Cerealia facerent, quumque inopinatò nauigandi tempus extitiſſet, imperfecto ſacrificio diſceſſerunt?

QVID ſunt Ainautæ apud Mileſios? Damaſenore & Thoante, tyrannis exactis, ſed ſodalitates duæ vrbem obtinuerunt: harum altera Plutis, altera Cheromacha dicebatur. Sed quum potentes dominarentur, & ſodalitates ſuæ res adſciuiſſent, conſcenſis nauibus procul à terra progreſsi maximis de rebus conſultabant, & ob eam rem Ainautæ appellati ſunt. ἀειναῦ-ται.

QVID eſt, quòd Chalſidenſes locum circa Pyrſophium ἀκμαίων λέσχην, id eſt vigentium & viribus valentium ſtationem vocant? Nauplium ferunt ab Achiuis inſectatum, ſupplicem ad Chalcidenſes confugiſſe, ibique partim crimina purgaſſe, partim recriminando Achiuis obieciſſe. Chalſidenſes igitur Nauplium nullo modo dedituri videbantur, ſed veriti ne dolo interficeretur, præſidium ei dederũt, adoleſcentes ætate ac viribus vigentes, & eos ibi collocauerunt, vbi & vnà verſarentur, & Nauplium aſſeruarent.

QVIS EST benefactori bouem immolans? Nauis piratica circa Ithaceſiam in ancoris ſtabat:

in qua cnm fictilibus ac pice ſenex quidam erat. Huc igitur quum fortè portitor Ithacenſis, nomine Pyrrhias, oculos attentius conuertiſſet, & ſenē liberauit, nihil quidem poſtulans, ſed ab eo perſuaſus, miſericordiaque commotus, & hortatur ſenis de fictilibus quæ ibi iacebant pauca quædam ſumpſit. Poſtea quum prædones abſceſsiſſent, ſecurus iam ſenex Pyrrhiam fictilibus admouit, in quibus magnam vim auri pice admixti oſtendit, ita vt repente diues factus Pyrrhias cum cæteris in rebus ſenem optimè tractaſſet, tum illud adiunxit, vt ei bouem immolaret. Ex eo res in prouerbium venit, benefactori bouem extra Pyrrhiam immolaſſe neminem.

Bottiæi populi propinqui Macedonibus Herod. li. 7.

QVID ita morem hunc habent Bottiæorum puelle ſaltantes, vt dicant, eamus Athenas? Cretas ferunt, quum voluiſſent, hominum primitias Delphos miſiſſe, eos autem qui miſsi eſſent vbi nullam facultatem aut copiam vidiſſent, inde profectos primum Iapygiam incoluiſſe, deinde mixtis Athenienſibus hunc in Thracia quæ nunc habent locum occupaſſe. Non enim veriſsimile, Minorem Athenienſium iuuenes tributi nomine quotannis ad ſe miſſos occidiſſe, ſed in miniſterio potius & ſeruitio habere maluiſſe. Ex his igitur nati quidā, & Cretenſes habiti, Delphos miſsi ſunt. Ex quo Bottiæorum filiæ generis ſui memoriam colentes, diebus feſtis canebant, Eamus Athenas.

QVID eſt, quòd Eleorum mulieres Dionyſium celebrantes precantur, vt bouino pede ad ſe veniat? Hymnus enim hoc modo ſe habet: Veni heros Dionyſie maritimum ad templum caſtum, cum

Gratiis bouino pede ſacrificans. Inde bis inferunt: Digne taure. An quia Bougenam appellant & taurum nonnulli hunc Deum? An magnum pedem bouinum intelligunt, quemadmodum poëta βοῶπιν magnos habẽtes oculos, & ϐογαῖον magna iactantem? An magis quia bouis pes innoxius eſt? Cornigerum autem Deum ſi rogant, vt lenis lætusque veniat? An quòd aratri ac ſementis principem hunc ipſum Deum & inuentorem fuiſſe putant?

QVID eſt, quòd Tanagræi ante vrbem Achilleũ habent locum ſic appellatum? Inimicitias enim magis quàm amicitiam. Quippe qui & Pœmandri matrem Stratonicẽ rapuerat, & Ephippi filium Aceſtora occidiſſet. Pœmandrus igitur pater Ephippi, quum ager Tanagricus etiam per vicos habitaretur, apud Stephontem, id loci nomen eſt, quòd cum Achiuis in expeditionem ire noluiſſet, ab illis circunſeſſus nocte locum illum deſeruit, & Pœmandriam communiuit. Polycritus autem architectus, quum adeſſet, & opus floccifaceret, atque irrideret, foſſam tranſcendit. Iratus Pœmandrus ingens in illum ſaxum coniecit, quòd fortè ibidem occultatum Nyctеliis templis iampridem incumbebat: hoc reuulſum per imprudentiam Pœmandrus coniecit, & Polycritum quidem aſſequi non potuit, Leucippum verò filium interfecit. Oportebat igitur domeſticũ ex agro Bœotio lege diſcedere, & ſuplicem ad alios migrare. Id autem facile non erat, quòd in agrum Tanagricum Achiui irruptionem fecerant. Miſit igitur Ephippum filium qui Achillem rogaret, à quo perſuaſus & illum inducit, & Tlepolemum Her-

culis filium, & Peneleum Hippalemi, omnes ſibi ſanguine coniunctos. A quibus Pœmandrus Chalſidem emiſſus, & ab Elephenore cædis crimine expiatus, homines honore affecit, & lucos omnibus conſecrauit, quorum qui Achilli dicatus eſt, nomen ſeruauit.

QVI ſunt apud Bœotios Pſoloës, quique Aeoleæ? Minyi cuiuſdam filias Leucippam, Arſinoën, & Alcathoën furore percitas carnibus humanis veſci concupiſce, & de filiis inter ſe ſortitas eſſe, Leucippam quòd ei ſortè cecidiſſet, Hipaſſum filium laniendum exhibuiſſe, & illarum viros, quòd lugubri veſte vterentur præ dolore ac luctu, Pſoloës, Æoleas, Oeonolias appellatas fuiſſe ferunt. Hodie quoque eiuſdem gentis omnes mulieres eodem nomine appellant, & quotannis feſtis diebus, quæ Agrionia dicuntur, à Dionisii ſacerdote ſtricto glagio fugantur, & ſi quam conſecutus eſt, interficere licet. Noſtra quidem memoria Zoilus ſacerdos mulierem occidit, quòd tamen infelix ac triſte ipſis acidit. Nam Zoilus ex leui ſanè vulcere quum in morbum incidiſſet, diuturna tabe conſumptus eſt: Orchomeni verò publicis damnis ac damnationibus affecti ſacerdotium ab ea familia ad eum tranſtulerunt, quem ex omnibus optimum delegiſſent.

CVR EOS qui ſponte Lycæum ingrediuntur, Lapidibus obruunt Arcades, qui ſi per ignorantiam intrauerint ad Eleutheras eos mittunt? An quòd quaſi abſoluti libertatem adepti viderentur, hæc ratio fidem habuit, & tale eſt ad Eleutheras, ac

ſi in locum curæ vacuum, & illud, venies in libentis ſolum? An fabulæ potius credendum eſt? Soli enim Lycaonis liberi Eleuther & Lebeadus ſcæleris in Iouem paterni expertes fuerunt, & in Bœotiam aufugerunt. Lebadenſes autem iiſdem legibus, & eodem iure atque Arcades vtuntur. Eos igitur ad Eleutheras mittunt qui Iouis adyta ignorantes intrauerint. An illud probabilius quod Archytimus dicit? Arcadicis feſti ſunt dies, quoſdam per inſcitiam ingreſſos ab Arcadibus Phliaſiis traditos fuiſſe à Phliaſiis deinde Megarenſibus, à quibus porrò quum Thebas deueherentur, imbre ac tonitribus & aliis tempeſtatibus oppreſſos ac detentos fuiſſe: hinc locum nonnulli Eleutheras appellatum fuiſſe dicunt. Quòd autem dicitur, ab eo qui Lycæum ingreſſus fuerit, vmbram non cadere, licet falſum, tamen magnopere creditū eſt. An quòd aër ingredientibus in nubem conuerſus obducitur? An quòd templum ingreſſus omnibus modis excruciatus morte mulctetur, mortuorum verò animas Pythagorici neque vmbrā facere neque cōniuere? An illud potius, quòd ſol quidem vmbram facit, ſolem autem aufert,* nomen Embantis, Et hoc obſcurè intelligentes dicāt? Ceruus enim Embas dicitur. Quapropter Cantharionem Arcadem', quòd is ad Eleos cum Arcadibus bellum gerentes profugiſſet, & cum præda Abbatū traieciſſet, compoſito poſtea bello quum Spartam profugiſſet, Lacedæmonii Arcadibus reddiderunt edito oraculo, vt ceruum redderent.

* τῦ Ἐμβάν τος ὁ νόμος.

QVEMNAM in Tanagra Eunoſtum heroëm

fuiſſe dicemus, quid ve cauſę eſſe, quamobrem mulieres eius lucum non ingrediuntur? Eunoſtus Elici Cephiſti & Sciadis filius fuit, cui nomen inditum ab Ennoſte nympha eſt, à qua educatum ferunt. Speciosus igitur ac iuſtus non minus ex modeſtia & ſeueritate laudis tulit. Hunc ab Ochna Coloni filia & propinqua ſua amatum fuiſſe ferunt. Sed quum eius libidinem conuicio retudiſſet, remq́ue ad fratres deferre ſtatuiſſet, mulier occupauit, & fratres Ochemum, Leonem, Bucolum ad Eunoſti necem concitauerat, quòd eum ſibi per vim ſtuprũ intuliſſe inſimulauerat. Illi quum ſorori fidem adhibuiſſent, adoleſcentẽ inſidiis de medio ſuſtulerunt. Quo facto Elieus illos in carcerem coniecit. Ochna pœnitentia ducta, & vehemẽter perturbata, ſimul & dolore, quem ex amore capiebat, liberari cupiens, ſimul fratrum miſericordia commota, rem omnem vt geſta fuerat Elieo indicauit, quam ẽ veſtigio Elieus ad Colonum detulit. Eius iudicio ac ſententia fratres liberati ſunt, Ochna verò ſeipſam præcipitem dedit, vt Myrtis Anthedonia canticorum poëtria ſcriptum reliquit. Eunoſti verò templum & lucus mulieribus adeò inacceſſus fuit, vt quum ſæpenumero terræmotus, aut ſiccitates, aut imbres, aliæ denique tempeſtates ingruiſſent, Tanagræi accurate ac diligenter exquirerent, nunquid mulier clanculum aut per imprudentiam templo appropinquaſſet. Quanquam nonnullos dicere conſtat, inter quos eſt Cledamus vir inſignis, occurriſſe ſibi Eunoſtum lauãdi cauſa mare petentẽ, ꝙ mulier tẽplũ inuaſiſſet. Refert enim Diocles in libro de Semideis, Tana-

Myrtis ποιήτρια

græorũ decretũ,de quibus Cledamus renũtiauerat.

VNDE in agro Bœotio circa Eleonem Scamandrus fluuius eſt appellatus? Deimachus Eleonis filius,Herculis ſocius, expeditionis ad Troiam particeps fuit.Sed quum bellum traheretur , Glauciam Scamandri filiam compreſsit & grauidam reddidit. Quo a Troianis in pugna interfecto,Glaucia ne ſtupro comperto ab Hercule pœna afficeretur, ſponte ad eam confugit,& amorem ſuum indicauit, ſeque cum Deimacho conſuetudinem habuiſſe confeſſa eſt,Hercules re cognita,& amoris miſericordia cõmotus, & quòd viri fortis ac ſibi in primis familiaris,ſtirpem relinqui magnopere cupiebat, Glauciã in nauem recipit , quam poſtea quum peperiſſet,in Bœotiam reductam,& ipſam & ſtirpem Eleoni reddidit. Appellatus eſt autem puer Scamandrus, qui poſtea regnum adeptus Inachum fluuium de ſuo nomine Scamandrum appellauit, ſicut vicinum fluuiũ Glauciam de matris nomine vocitauit . Nec verò vxoris oblitus, ipſius nomine Aciduſam fonti nomẽ indidit , ex qua tres filias ſuſceperat,quas hoc quoque tẽpore in honore habent,& virgines appellant.

VNDE factum eſt illud tritum ſermone prouerbium,Hæc præcipua? Dino Tarentinus ductor exercitus,vir fortiſsimus, & in primis rei militaris peritiſsimus, quum ſententiam eius ciues improbarent,& præco aduerſariorum ſententiam propoſuiſſet,ſublata dextera,hæc melior,inquit. Huius rei autor eſt Theophraſtus.Sed Apollodorus in hiſtoria ſua illud adiunxit:quum præco, Plures hæc numero ſunt,dixiſſet.Itaque,inquit, ſed hæ melio-

Hæc pi cipua, à hæc domina aut vt apud Eraſ. hæc potior.

res, ita paucorum.

VNDE dicta eſt vrbs Ithacenſium, quam Alalcomenas appellant? Quòd Anticlia adhuc virgo Siſyphi compreſſu, qui ei ſtuprum obtulerat, Vlyſſem concepit, cõplures dixere. Iſtrus vero Alexandreus in monumentis ſuis illud adiunxit, Anticliam Laerti in matrimonium datam, quum ad Laertem duceretur, apud Alalcomeneum in Bœotia Vlyſſem peperiſſe, & ob eam rem ille quaſi mediæ vrbis nomẽ referens, eam quæ in agro Ithacenſi eſt vrbem eodem nomine appellatam fuiſſe memorat.

QVI ſunt Aeginę Monophagi? Multi ad bellum Troianum Aeginẽſes profecti pugnãdo ceciderunt, complures tempeſtate demerſi ſunt. Paucos igitur à bello reuerſos propinqui ſuſcipientes, quum reliquos ciues in luctu ac dolore verſari animaduerterent, nec aperte lætandum exiſtimauerunt, nec pro ſuorum reditu diis immortalibus ſacrificãdum, verum clam domi quiſque ſuæ comiter excipientes ipſi in conuiuiis miniſtrabãt, nec alienum quenquã admittebant. Hoc igitur imitantes Neptuno rem diuinam faciunt, & Thiaſos exercent ſexdecim dies ſilentio inter ſe conuiuia celebrantes, nec ſeruum quempiã intereſſe licet. Inde Veneri facientes ſolẽne feſtũ dirimunt, & ex eo Monophagi appellantur.

QVID eſt, quòd in Caria Labradei Iouis ſimulachrum bipennem, non ſceptrum aut fulmen ſuſtinet? Quia Hercules interfecta Hippolyte, quũ præter alia bipennem quoque illi eripuiſſet, Omphale dono dedit, quam Lydorum poſtea reges per manus accipiẽtes ſicut alia ſacra ferre conſueuerũt, donec

Candaules indignum cenſens, vni ex ſociis ferendã tradidit. Sed poſtquam Gyges ab eo deſciſcẽs bellũ Candauli intulit, Arſelis Myleis auxilia Gygi adduxit, & Candaulem ſociumq́ue eius occidit, & vnà cum reliquis ſpoliis ſecurim in Cariam detulit, ibique extructo Iouis ſimulachro bipennem in manu dedit, & Labradeum Iouem appellauit, nam Lydi bipennem Labrem appellare conſueuerunt.

QVID eſt, quòd purgatorem ὄροζον vocant Tralliani, eoq́ue in libationibus ac piaculis potiſsimum vtuntur? An quia Leleges & Minyæ antiquitus Tiallianis expulſis, vrbem atque agros occupauerunt, poſtea reuerſi Tralliani ſuperatis Lelegibus quicũque neque in prælio ceciderunt nec fugerunt, ſed aut imbecillitate aut inopia ibidem remanſerunt, his omnibus contentis legem poſuerunt, vt quicunque Minyam aut Lelegem occidiſſet, ita purus & expiatus eſſet, ſi eius quem interfeciſſet cognatis leguminum modium emenſus eſſet? ὄροζος.

CVR apud Eleos in prouerbio eſt, Grauiora Sãbico pati? Ferunt Eleum quendam, Sambicum nomine, multis ſociis & coadiutoribus vſum complures apud Olympiam æreas ſtatuas & ſimulachra cõcidiſſe ac vendidiſſe: denique Dianæ præſulis templum diripuiſſe. Eſt enim Elide templum Dianæ, quod Ariſtarchium nominant. Illum vero ſtatim poſt ſacrilegium comprehenſum toto anno excruciatum fuiſſe, dum tormentis de conſciis ac ſociis ab eo quæreretur, atque ita mortuum fuiſſe, & eius cruciatibus prouerbium additum eſſe. *Sambico grauiora pati.*

QVID eſt, quòd Lacedæmone iuxta Leucippi-

darum templum poſita eſt Vlyſsis ædes? Ergiæus vnus ex his qui à Diomede originē ducunt, à Temeno quodam perſuaſus palladium Argis ſurripuit, cuius rei conſcium habuit Leagrum: erat enim Temeni ſanè familiaris. Leagrus poſtea Temeno iratus Lacedæmonem conceſsit, palladium ſecū deferens. Quod quum reges ſtudioſè accepiſſent, iuxta Leucippidarum templum collocauerunt, ac miſsis qui de conſeruando & cuſtodiendo palladio Apollinis ſententiam ſciſcitarentur, oraculo edito, vt vnū ex his qui palladium ſurripuiſſent cuſtodem facerent, Vlyſsis ædem ibidem poſuerunt, heroëm ipſum alioqui propter Penelopes nuptias ad ſe pertinere, & ciuitatem affinitati attingere exiſtimantes.

QVID eſt cauſæ, quòd Chalcidoniæ mulieres morem hunc habent, vt ſi in alienos viros & magiſtratus potiſsimum incidant, alteram maxillam aperiant? Chalcidonij aduerſus Bithynios bellum gerebant: hi cum Zepoëtum regem haberent, omnibus ſuis copiis additis, etiā Thracum auxiliis, facta incurſione agros populabantur. Sed quum Zepoëtus circa Phieum, id enim loci nomen eſt, palantes ac perturbatos inuaſiſſet, ſuperati octo millia militum deſiderauerunt, nec tamen penitus deleti ſunt. Compoſito autem bello, quum ea clade ciuitas ad virorum ſolitudinem propemodum redacta eſſet, complures mulieres neceſsitate compulſæ libertis & externis nupſerunt, nonnullæ viduitatem talibus nuptiis anteponentes ſolæ agebant: ac ſi quid opus eſſet, ad magiſtratus ac iudices confugientes, alterā oris partem aperiebant. Harum pudorem quæ nu-

pſerant imitatæ & meliores fuiſſe ratæ, eundē morem retinuerunt.

QVID eſt cauſæ, quòd oues ad Agenoris lucum abigentes Argiui, vt ibidem ineantur efficiunt? An quòd egregiè præter cæteros Agenor oues curarit, & plures greges habuerit?

CVR ſe Argiuorum pueri quodam feſto per iocum Ballachradas vocitāt? An quòd primos ab Inacho ex agris in campos, ac plana deductos Achradibus altos fuiſſe commemorant? Ferunt enim Achradas primum Gręcis in Peloponneſo fuiſſe cognitas, quum ea regio Apia etiam diceretur. Vnde Apij Achrades mutato nomine appellati ſunt.

QVID cauſæ eſt, quāobrem Elei equas finibus eductas iniri faciunt? An quòd regū omniū equorū ſtudioſiſsimus Oenomaus, quum animal illud præcipue adamaſſet, multa & horrenda eis imprecatus eſſet, qui equam apud Elidē iniſſent, & idcirco veriti execrationem illam abominantur ac vitant?

CVR apud Gnoſios moris fuit mutuantibus argentum rapere? An ne hi qui arripuiſſent, de vi tenerentur, & magis plecterentur?

QVÆ cauſa eſt quamobrem Sami Dexicreontis Venerem vocent? An quòd eorum vxores luxu ac petulantia perditas, Dexicreon homo mendicus quibuſdam piacularibus ſacris expiauit? An quia nauclerus quum eſſet Dexicreon, negociandi cauſa in Cyprum nauigauit: Cui onus in nauim impoſituro Venerem iuſsiſſe ferunt, aquam tantum in nauim imponeret, ac ſtatim ſolueret. Eum dicto audiētem fuiſſe, & aqua in nauim comportata, profectum

ſumma tranquillitate,& in alto deprehenſum ſitiẽtibus reliquis & mercatoribus & nautis aqua ſingulis venundata multum argentum collegiſſe, ex eo ſtatua deæ poſita, deam ſuo de nomine appellaſſe? Quod ſi verum eſt, non vnum ditaſſe, ſed per vnum multos ſeruaſſe Venus exiſtimanda eſt.

QVID eſt,quòd Sami Mercurio Charidotæ rem diuinam facientes, volenti & furari & latrocinari permittunt? Quia oraculo relicta inſula Mycalen quum migraſſent, præda ac rapinis decem annis vitam duxerunt, deinde in inſulam reuerſi Samij hoſtes ſuperauerunt.

VNDE ei loco nomen inditum eſſe dicimus,quē Samij Pęnęma? An quòd Dionyſiū fugiētes Amazones ex agro Epheſio Samum perfugerūt? Dionyſius cōfeſtim ædificatis nauibus tranſmiſſo mari,prælio cōmiſſo eo in loco multas occidit,quē defluētis ſanguinis flumine ſpectantes admirati Panæma poſtea nominauerunt? Earum autem quæ occiderunt circa Phleum oſſa oſtenduntur. Sunt qui dicant Phleum earum clamoribus abruptum fuiſſe, quum magno quodam inter pugnandum & contento clamore vſæ fuiſſent.

QVID eſt cauſæ, quòd Andron Sami Pedetes vocitatur? Mortuo Dometele quum plebs Rempublicam occupaſſet, Megarenſes aduerſus Perinthios Samiorum colonos exercitum duxerunt, com pedes,vt dicitur, quaſi aduerſus ſeruos ſecum portantes. Quod quum plebi renunciatum eſſet, celeriter auxilia ſubmiſit: nouem declarati ſunt qui triginta nauium claſsi præeſſent, harum vnam portu

egredientem fulmine ictam deprehenſam fuiſſe dicunt. Duces tamen cum reliquis profecti Megarenſes prælio vicerunt, & ſexcentos captiuos ceperunt. Qua victoria elati popularem ſtatum euertere cogitabant, cui rei plebs occaſionem præbuit. Miſit enim literas, quibus imperabat, vt Megarenſes compedibus vinctos adducerent. Illi Megerenſibus literas quum oſtendiſſent, facilè perſuaſerunt, vt cõmuni conſilio ſecum ciuitatem liberarent. Rationẽ ineuntibus viſum, puerorum*Cricos detractos Megarenſium cruribus circumponere, & ne defluerent loris quibuſdam ad zonas alligare. Erat enim timẽdum quum laxi eſſent, ac facilè defluerẽt, ſoluti viderentur. His in hunc modum ornatis, quum ſingulis enſem dediſſent, ad Samum appulſi medio foro Megarenſes in curiam deduxerunt: vbi dato ſigno Megarenſes impetu facto plebeios omnes qui rerũ potiebantur, interfecerunt. Hoc pacto recuperata libertate, Megarenſes quicunque voluerunt ciuitate donarunt, & bonæ magnitudinis domo ædificata cõpedes quaſi templo ſuſpẽſas obtulerunt, ab eo Pedetes domus appellata eſt.

* κρίκους.

CVR apud Coos ſacerdos Herculis muliebri veſte indutus, & mitra caput ornatus apud Antimachiam rem diuinam facit? Hercules quum ex agro Troiano ſex nauibus profectus eſſet, tempeſtate deprehenſus nauibus amiſsis ad inſulam Coum delatus, ad Laceterem eiectus eſt, omnibus rebus prẹter arma & ſocios penitus amiſsis. Ibi nactus ouiũ greges, à paſtore vnã ſibi vt daret petiit. Is Antagoras vocabatur. Qui quũ robore ac viribus corporis præ-

ſtaret, Herculem ad luctandũ prouocauit, ea lege, vt ſi vinceret arietem auferret. Hercules cupidè cum Antagora congreſſus, quũ hominem ita agitaret, vt facilè ſuperaturus videretur, Meropes Antagoræ auxilium tulerunt, & Græcos vt Herculi opem ferrẽt concitauerũt. Prælio commiſſo Hercules pugnãdo defeſſus ad mulierem* Thracem cõfugiſſe dicitur, & muliebri veſte opertus apud eam delituiſſe. Sed poſtquàm Meropibus ſuperatis expiatus Alciopi filiam in matrimonium duxit, floream veſtem induit. Quãobrem ſacerdos vbi prælium factũ eſt, rem diuinam facit, & ſponſi muliebri veſte induti ſponſas ſuſcipiunt.

* τρᾶτ-ταν.

VNDE apud Megaram genus eſt Hamaxocyliſtarum? Qua tempeſtate intemperans ille ac diſſolutus popularis ſtatus Megaris fuit, qui & ſacrilegium effecit, proficiſcebantur Peloppnneſiorum nomine Delphos ſolennes ſpectatores, qui quum per agrum Megarenſem iter facerent, apud Aegeram ad paludem cum liberis & vxoribus ſubuerſo curru in terram prouoluti ſunt, ibi Megarenſium quidam petulantiſſimi atque ebrii, per inſolentiam & crudelitatem currus in paludem contruſerunt, multos ex his qui venerant obruerunt. Quod in illa ſtatus perturbatione & confuſione rerum omnium Megarenſes neglexerunt. Amphictiones autem quòd ea res ad religionem pertinere videbatur, grauiter cõmoti, tanquam ſceleratos & impios exilio nonnullos, pleroſque morte afficiẽdos conſuerũt, qui poſtea à genere Hamaxocyliſtæ nominati ſunt.

F I N I S.

STEPHANVS NIGER ILLVSTISSImo viro, Antonio Prato, vtriuſque Gallię Magno Cancellario S.P.

CHæronenſis Plutarchus, vir illuſtriſsime, quũ Apollonium amicum filij ſibi chariſſimi immaturum obitum lugentem animaduertiſſet, ita cum ſua eſt ſolatus oratione, vt non modo gnatum fato ſibi interceptum nõ amplius ægre ferret, verum optimè potius ſibi ac filio conſultum duceret. Nam ad ſedandum eius mœrorem iis vtitur rationibus, eiuſmodi nititur autoritatibus atque exemplis, vt mortẽ etiã celerrimã non ſolũ haud eſſe hominibus malũ, ſed & bonorũ optimum facilè perſuadeat. Quam vtique orationẽ aſsidua lectione ac ſcitu dignam, quum à Plutarcho Græcè conſcripta ſit, nos in Latinum conuertimus ſermonẽ, tibiq́ propterea nuncupauimus, ac ſub nomine tuo imprimendam curauimus, vt & tuorum erga nos officiorum apud omnes gratiſsimum eſſet indiciũ, & qui huiuſmodi traductiones vix inſpicere dignantur, tua ſaltẽ autoritate ducti ſæpius perlegerent, quæ profectò apud inuictiſsimum regem tanta eſt, vt Antipatro apud Philippum Macedoniæ regem non maior fuerit: nec mehercle immeritò, ea enim in iis, quæ tibi ab inclyto rege iniunguntur adminiſtrandis, vteris cõſilij grauitate ac prudẽtia, vt quantum ad ea pertinet ſapiẽter expedienda, rex in vtranque aurem dormire poſsit. Quocirca vt Aeneas ille, vnde Romanus populus originẽ traxit, Troianorum mẽs à Græcis Ilium obſidentibus dicebatur, ita tu & mens, & oculus tam magnanimi regis, quàm vtriuſque Galliæ meritò appellari potes. Neque enim Aeneas maiorem ſuo conſilio rebus Troianis attulit vtilita-

tem, quàm tu tuo Gallicis adferas. Nam in diſpiciendis rebus Lynceus veteris oculis, ſummo in prouidendis conſilio, in iudicandis, quid vtilitas ciuitatum, quid communis imperij ſalus, quid res, tempora poſcant, ſemper cogitas. Quo fit, vt rex licet iuuenis, ſenili tamen prudentia præditus propterea etiam ab omnibus dicatur, quia ad imperium, optimè adminiſtrandum pertinentes, prudentiſsimis cõmittat viris. Cæterum ſi Plutarchi opuſculum, per nos Latinũ factum, tibi non admodum elegans videbitur, tuum erit nobis ignoſcere, qui Atticum illum leporem noſtra cõſequi oratione nequaquam valuimus. Vale.

PLVTARCHI CHÆRONEI AD APOLLONIVM, ORATIO Conſolatoria.

Stephano Nigro interprete.

NON potui iandiu, Apolloni, non maximo tecum grauiſsimoq́ue affici dolore, quum filij tui, æquè nobis ac tibi chariſsimi, immaturam vitæ cum morte mutationem percepiſſem, adoleſcẽtis modeſti ſimul ac temperantis, pietatemq́ue erga deos ac parentes, necnon & in amicos iura oppidò quàm egregiè colentis: viſus ſum tamen mihi operæprecium minimè facturus, ſi ſtatim ſub obitus tẽpus te cõueniſſem, idq́ue quod accidit, vt æquo ferres animo eſſem exhortatus: quum præſertim & tu animo ac corpore ob opinatam conſternatus eſſes calamitatem, & ego neceſſariò tua angerer ſolicitu-

dine. Neque enim medicorum præſtātiſsimi ad repentinos fluxuum impetus, medicinarum confeſtim adferunt remedia, verum inflammationis grauedinē, abſque vlla externa vnguentorum impoſitione ad maturitatem peruenire patiuntur. Poſtea verò quàm & tempus, omnia ad maturitatem perducere ſolitum, calamitati acceſsit, & tua ſolicitudo amicorū auxilia iam exigere videtur, bene hebere ſum arbitratus, ſi ad relaxandum ac remittendum dolorem, flebileſque atque inanes ſedandos luctus, conſolatoriæ te participem orationis facerem: animo nanque malè affecto medici ſunt, ſermones, quum præſertim quiſpiam opportunè cor molliat. Nam autore ſapiente Euripide, alia ali j adhibetur medicina morbo: dolore quidem affecto, beneuolus amicorum ſermo: fatuè vero ſe gerenti, admonitiones. Etenim quum multæ ſint animi perturbationes omnium quam grauiſsima eſt dolor: multi enim dolore in furorem, nonnulli in incurabiles ægritudines redacti memorantur, ſibiipſis quidā præ dolore manū conſciuere. Dolere igitur atque angi ob defunctum filium, naturalem quidem habet doloris originem, nec in manu noſtra poſitā. Neque enim illorū accedo ſententiæ, qui feram aſperamque laudibus extollunt indolentiā, ſupra quàm quòd poſsibile vtileq; ſit exiſtēte. Hæc enim tolleret ex mutua dilectione beneuolentiā, quā omniū maximè cōſeruare neceſſe eſt. Supra modū verò differri, luctūq; adaugere, preter naturā eſſe cēſeo, & ex quadā in nobis inſulſa fieri opinione. Quocirca hoc quidē vt noxiū ac vile, & quod minimè deceat ſtudioſos, omittē-

dũ eſt,mediocris verò haud reiiciẽdus eſt dolor.vtinã minimè ægrotaremus, inquit, Academicus Crãtor,ægrotantibus verò aliquis ſenſus adſit ſiue aliquid ſecetur,ſiue auellatur à corpore:nam iſtud nihil dolere non ſine magna mercede contingit, immanitatis in animo, ſtuporis in corpore. Neque enim vt in huiuſmodi calamitatibus ſapientes viri doloris omnino ſint expertes, neque vt ſupra modũ vexentur ratio permittit:Illud enim durum penitus ac ferum, hoc vero eneruatum atque effœminatum. Prudentiſsimus ille, qui & modum in rebus tenet, & in degenda vita non minus quæ eueniunt aduerſa,quàm quæ ſecunda æquo ferre animo poteſt.Præmeditatuſque fuerit,quòd quemadmodum in populari ſtatu magiſtratuum habetur ſors,& qui ſortitus fuerit,eum imperium adminiſtrare oportet,qui vero repulſam paſſus fuerit, fortunam æquo animo ferre,ita & rerum partitionem citra vllam accuſationem obſequenter ſequi: nam qui hoc nequit præſtare, ne ſecundam quidam prudenter, ac modeſtè ferre poterit fortunam. In iis enim quæ rectè dicta ſunt, hoc quoque documenti loco habetur:nulla ſit tanta felicitas, quæ te adeò extollat, vt tibi plus quàm oporteat,placeas,nec ſi quid aduerſi acciderit,rurſus deprimaris,in ſeruitutemque redigaris,ſed idem perpetuò maneas,tuum(vt in igne aurũ)ſolidè ingeniũ ſeruans.Eſt enim eruditorũ ſimul ac tẽperantiũ virorũ,& aduerſus eas q̃ felicitates putãtur,eundẽ eſſe,& cõtra infortunia decorum ſeruare: rationis nanq; bene cõpoſitæ officiũ eſt,vel quũ infertur malũ declinare,vel illatum corrigere,

vel ad minimum redigere,vel patientiã ſuam fortẽ ac grnerofam prętare. Nã circa bonum prudentia quadrupliciter ſe gerit,quum aut adipiſcitur bona, aut tuetur,aut adauget,aut prudẽter vtitur:hi prudẽtię aliarumq; virtutũ ſunt canones,quibus ad vtrãq; vtendũ eſt fortunam.Nullus eſt enim vir,qui vſquequaq; felicitate fruatur,& per Iouem parendũ eſt fatis.Nã vt in plantis nonnunquã maxima eſt fertilitas,interdũ ſterilitas, & in animãtibus quandoq; numeroſa proles,quandoq; nulla,& in mari tẽpeſtates, ac trãquillitates,ita & in vita multi ac varij caſus,in aduerſas circũagunt homines fortunas,ad quas proſpiciens quiſpiã haud immerito diceret: Nõ in omnibus genuit bonis Agamemnonẽ Atreus,neceſſe eſt autẽ vt & lætitia,& dolore afficiaris.Natus es enim mortalis.Et te quoque inuito,diis ita volẽtibus,erit. Et illud à Menãdro dictum: Nã ſi omnium ſolus natus es Trophime,quum te mater pariebat,ea lege,vt quæ velis agas, felicitate perpetuò fruaris,& deorũ aliquis hoc tibi pollicitus eſt,meritò indignaris:mẽtitus enim eſt,atq; iniquè fecit:ſin autẽ iiſdem,quibus nos legibus vitalem hunc,ac cõmunem hauſiſti aerem, vt tibi magis tragicè loquar,hæc melius & ferenda,& cogitanda ſunt.Quod autem rationũ caput,homo es,quo ad ſumma,rurſuſque ad ima,nullum animal mutationem celerius accipit:nec id immerito. Nam quum natura infirmiſsimũ ſit animal, maximas res adminiſtrat.Quum autem cadit, multa conterit bona. Tu autem Trophime haudquaquam egregia amiſiſti bona,& in præſentia mediocria tibi inſunt mala: Quare modeſtè reliqua feras.His ta-

Prudẽtia quadruplex.

men ita ſe habentibus, nonnulli ob nimiam imprudentiam vſqueadeo ſunt ſtolidi ac dementes, vt paululum vel nimia pecuniarũ copia, vel magiſtratus magnitudine, vel ciuili aliqua gloria honoreq́ue elati, aliis minitentur, ac conuiciis afficiant, fortunę inconſtantiã volubilitatemq́ue minime recordati, nec quôd perquam facile quę ſublimia ſunt, deprimũtur, quæq́ue humilia ſunt, rurſus quãcelerrimis fortunæ mutationibus extolluntur. Eſt igitur viri haud rectè res ipſas cogitantis, in re nequaquã ſtabili ac firma cõſtantiã quærere. Rotæ enim circũactæ nonnunquã altera pars ſuperne extat, nonnunquã altera. Itaq; ad indolentiã optimũ eſt remediũ ratio, & per hanc quoddã aduerſus fortunæ mutationes munimentũ: oportet enim nõ tantũ ſeipſum natura mortalẽ noſſe, verũ & mortalis cõſortẽ vitę, rerũq; perquã facilè in contrariũ ſe mutantiũ. Hominum enimuero mortalia & caduca ſunt corpora, mortales fortunæ ac perturbationes, cæteráq; vitæ
* σφυρηλάτοις ἀνάγκαις accidentia, quæ mortalibus effugere nõ licet. Sed* malleo ductis neceſsitatibus, Tartari premis ima tenebroſi, vt inquit Pindarus. Vnde Demetrius Phalareus, dicente Euripide diuitias eſſe inſtabiles, vt caducas, vnámq; diem hæc quidem ad ima deprimere, hæc vero ad ſumma tollere, alia quidem recte eũ dicere, inquit, melius vero fuiſſet, ſi non vnã diem, ſed temporis punctum dixiſſet. Idem enim circulus
* σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωπος. frugiferis eſt terræ plantis, & mortalium generi: his quidem augetur vita, horum vero deficit, rurſuſque metitur. At Pindarus in aliis: Quid autem quis, quid autem non quis, * vmbræ ſomnium ho-

mo:expreſſe euidenterq̃ue,atque artificioſe hyperbole vſus,hominum vitam aperuit. Quid enim vmbra imbecillius, huius autem ſomnium nemo vtique exprimere planè poſſet. Hæc ſecutus & Crantor,quum in filiorum deceſſu Hippoclem ſolaretur, inquit: Hæc vniuerſa vetus philoſophia & loquitur,& hortatur,quorum ſi nihil aliud approbamus, vitam ſaltem multifariã, & operoſam, & difficilem eſſe, haudquaquam inficiabimur. Nam etiam ſi à natura hunc minimè habeat morem, noſtra ſaltem cauſa ad hanc perniciem deuenit, & incerta hæc fortuna nos à prima origine ſecuta eſt, ne in vna quidem re ſana naſcentibuſque miſcetur aliquis in omni malorum ſorte. Semina enim ſtatim mortalia exiſtentia, eius cauſæ partem aſſequuntur, ex qua & mala animi indoles, & morbi, ac dolores, & mortalium ſors nobis adſerpſit. Sed quorſum hæc? vt ſciremus nihil omnino eſſe noui, quum quis malignam experitur fortunam, verum omnes eadem pati. * Inconſiderata nan- * ἀσχο-
que eſt fortuna, vt inquit Theophraſtus, & ad ea πος ἡ τύ-
quæ elaboraueris auferenda vehemens, nullũmque χη.
que habens ad perturbandam exiſtimatam felicitatem conſtitutum tempus. Hæc enim & huiuſmodi alia,cum per te conſiderare,tum ex aliis veteribus ac ſapientibus viris audire,vnicuique eſt facilimum. Quorum primus diuinus eſt Homerus, dicens: Nil homine imbecillius nutrit terra:non enim ſe vnquam mali quicquam in poſterum paſſurum ait, dum virtutem præbeant dii,& genua ſint valida. Sed quando iam mala peragunt dii, & hæc fert

inuitus toleranti animo, talis enim eſt mens terreſtrium hominum, qualem quotidie agit hominem pater atque deorum. Et in aliis: Tydide magnanime, quid genus percontaris? cuiuſmodi eſt foliorum genus, huiuſmodi & hominum. Foliorum alia quidem ventus decutit, alia pullulans fert ſylua, verno autem naſcuntur tempore: ſic virorum genus hoc quidem naſcitur, hoc vero deſinit. Quod autem hac humanæ vitæ ſimilitudine bene vſus ſit, ex iis conſtat quæ alibi idem dicit: Mortalium autẽ miſerorum cauſa bellum gerere, qui foliorũ ſimiles alias quidem valde vigent, terrefructũ edentes, aliàs verò deficiunt examines, nec vlla ineſt vis. Simonides autem poëta, quum Pauſanias Lacedæmoniorum rex, rebus à ſe geſtis quãſępiſsime gloriaretur, & quadam irriſione iuberet, vt ſibi aliquid ſapienter pręciperet, eius cognito faſtu, ne ſe hominem eſſe obliuiſceretur, conſuluit. At Philippus Macedonum rex, quum tria ſibi feliciter eueniſſe ſub idem tempus nunciatum fuiſſet, quòd ſcilicet quadrigis Olympia viciſſet, & Parmenio imperator exercitus Dardanes prælio ſuperaſſet, prætereà quòd Olympias vxor maſculum ſibi filium peperiſſet, ſublatis ad cœlum manibus: * O dæmon, inquit, mediocri hæc aliqua rependas clade: natura comparatum eſſe haudquaquam ignorans, vt ingentibus fortuna inuideat felicitatibus. Theramenes, qui vnus Athenis de triginta tyrannis fuit, quum domus ruinam, in qua cum multis cœnabat, ſolus euaſiſſet, ac propterea ab omnibus beatus prędicaretur, magna voce clamans: ô fortuna, inquit, ad

* ὦ δαίμον μέτριόν τι τοὺτοις ἀντιθὲς ἐλάττωμα.

quam me igitur ſeruas occaſionem ? paulò autem pòſt à reliquis contortus tyrannis vitam finiuit. Per quam egregiæ autem Poëta circa conſolationem probandus videtur, quum Achillem hæc Priamo, ad redimendum Hectorem profecto, dicentem inducit: Quare age iam, ſede ſuper throno, doloresque in animo iacere permittamus, licet dolore affecti: nihil enim conferunt horridis luctus, ſic namque deſtinarunt dii miſeris mortalibus, vt triſtes viuant, quum ipſi nullum patiantur dolorem. Duo etenim dolia in Iouis pauimento ſita ſunt, donorum vnum malorum, qualia præbet mortalibus: alterũ verò bonorum. Cui quidem bona malis immiſcens dederit fulmine gaudens Iupiter, quandoque is malum, quandoque bonum ſortitur. Cui verò de perniciosis dederit, hũc contumeliis obnoxium reddit, ipſumque mala atque ingens fames per diuinam tellurem exagitat, incedit autem nec à diis, nec à mortalibus honoratus. At Heſiodus, Homero & exiſtimatione, & tempore poſterior, qui ſe muſarum diſcipulum prædicat, in dolio & ipſe mala coërcens, Pandoram indicat dolium aperientem, per omnem terram ac mare malorum copiam diſperſiſſe, ſic dicens: At mulier manibus magnum auferens operculum, diſperſit, hominibus autem curas ſuo conſilio præbuit perniciosas, ſola verò Spes in ædibus infrangibilibus intra dolium ſub labris permanſit, nec foras euolauit, dolio enim prius oppoſuit operculum: aſt alia innumera in homines exilierunt mala: plena enim malis tellus, refertum mare, morbi autem hominibus quotidiani, hi noctu ſponte *Heſiodus.*

accedunt, mala mortalibus tacite adferentes, quandoquidem vocem abſtulit conſultor Iupiter. Ab his ſeiunctus comicus, in eos qui huiuſmo-
Menăder. di calamitates ægreferunt, hæc dicit: Si nobis lachrymæ malorum eſſent remedium, & qui lachrymaſſet dolere deſineret, auro dato lachrymas permutaremus: nunc autem, non aduertunt perturbatio, nec reſpiciunt innes iſtas here, ſed eandem viam, ſiue fleueris, ſiue non, ibunt: quid igitur proficiunt? nihil: verum dolor habet, vt ar-
Dictys. bores fructum, lachrymas. Et qui Danaën vehementer lugentem ſolatur Dictys ait: Putas ne Orcum tuas quicquam curare lachrymas, filiumque remiſſurum tuum, ſi ingemiſcere volueris? deſine. Quod ſi vicinorum mala ſpectaueris, tua facilius feres, præſertim ſi cogitare volueris, & quot mortales in vinculis laborarunt, & quot liberis orbi conſeneſcunt, eoſque qui ex maxima atque opulentiſsima tyrannidè ad nihilum rediguntur: hæc te conſiderare oportet. Iubet enim ipſam animo volutare, quinam minori, quique maiori infortunio agitentur, quò ſuum facilius ferat. Huc illud quoque Socratis dictum meritò quis traheret, quo cenſebat, oportere vt infelicitates in commune conferentur, vt vnuſquiſque ex æquo partiretur: futurum autem, vt plures ſuas libenter capientes diſce-
Antimachi. derent. Vſus eſt huiuſmodi inductione & Antimachus poëta. Lyde enim vxore ſua defuncta, quã vehementer diligebat, doloris ſolamẽ ſibi fecit Elegiã Lyden denominatam. Nam quum heroicas calamitates recenſuiſſet, alienis malis ſuum ſibi minorẽ red-

didit dolorem,vt maximè conſtet,eum longè minorem mœrẽtis reddere opinionem, efficereque vt ſibi perſuadeat quod ſibi accidit,multò eſſe minus, quàm quantum arbitratur,ſi quis dolore affectũ ſolari cupiens,ex aliorum euentis commune eſſe multorum,quòd accidit,oſtenderit. Æſchylus autem eos belle increpare videtur,qui mortem malũ eſſe opinantur,ſic dicens: Quàm iniquè mortẽ odio proſequuntur mortales,quippe quæ maxima multorum eſt malorum medela,Hunc imitatus eſt & qui dixit: *Mors, medicus.* O mors Pean,medicus accedas:portus enim procul dubio Orcus eſt per terrarum orbẽ: magnum enim eſt,more eius qui rudente ſe à tempeſtate tuetur,audenter dixiſſe:quis autem ſeruus eſt moriendi ſine curis exiſtens? & Orcum habens adiutorem,nõ me tuo vmbras?nam quæ ſpectant ad mortem,nunquid quum nobis valde aſſueta & ingenita ſint, rurſus neſcio quo pacto difficilem afferre dolorem videntur? nam quid mirum ſi fiſsile fiſſum eſt, quod liqueſcere poteſt delicuit, ſi quod exuri poteſt,combuſtum eſt: ſi corruptibile, corruptum? quando enim in nobis ipſis non eſt mors? &, vt inquit Heracletus, idem viuens & mortuus, vigilans & dormiens, nouum & vetus: quæ enim cecidere, illa ſunt: & illa rurſus quæ cecidere, hæc. Nam vt ex eodem luto poteſt quiſpiam animalia fingens confundere, & rurſus fingere ac confundere, atque hoc vicisſim inceſſanter facere, ſic & natura ex eadem materia iandiu quidem noſtros ædidit auos, & continuò poſt eos genuit parentes, mox nos, deinde alios ad alios circulari

quodammodo producet,& hic naſcendi fluuius per petuo fluens nunquam quieſcet, & rurſus qui huic opponitur, moriendi, ſiue Acheron à poëtis, ſiue Cocytus appellatus. Prima igitur cauſa quæ ſolis lucem nobis oſtendit, eadem & & tenebricoſum ducit Orcũ: & nuuquid huiuſce rei eſſet imago,qui circa nos eſt aër, diem & noctem per uices faciens, vitæ ac mortis, ſomniq́ue ac vigiliæ inductiones? Quocirca noſtrum * hoc viuere, fatale quoddam debitum eſſe dicitur, vt pote reddendum, à proauis noſtris mutuo acceptum, quòd facilè ac citra gemitum reſtituendum eſt, quum à quo accepimus, exigitur: hoc enim pacto videri gratiſsimi poterimus. Exiſtimo autem naturam ipſam, quum tantam vitæ breuitatem nullo ordine vidiſſet, vt mortis terminus latêret, voluiſſe:hoc enim fuit melius. Nam ſi præuidiſſemus, nonnulli mœroribus contabuiſſent, & antè mortem deceſsiſſent. Aduerte autem vitam ipſam cum doloribus refertam, tum multis ſolicitudinibus exhauſtam, quas ſi recenſere vellemus, vehementer ipſam condemnaremus, & quæ apud quoſdam obtinuit veram opinionem redderemus, quòd ſcilicet longè ſit melius mori, quàm viuere. Itaque Simonides,hominum, inquit, modicæ quidem vides, inanes verò curæ,vitæq́ue breui labor ſupra laborem,& mors credulis atque ineuitabilis imminet. Illius enim æqualem ſortiti ſunt portionem & boni, & quicunque eſt malus. At Pindarus, vnum, inquit,ad bonum duobus ſimul detrimentis veſcuntur mortales, immortaleſq́ue manere nequeunt,inepti ad modeſtè ferendum. So-

* Μοιρίδιον χρέος τὸ ζῆν

phocles: tu quòd vir mortalis perierit, ingemiſcis, quum tibi incertum ſit, an quòd futurum eſt, quicquam lucri afferat. At Euripides: Cuiuſmodi mortalia naturam habeant noſtin? non vtique, vt puto. Vndenam? Quare audi me: omnibus eſt hominibus moriendum, nec inter eos quiſpiam eſt, qui vtrum ſit cras victurus, nouerit: neque enim explora tum eſt, quò fortuna tendet. Huiuſmodi autem exi ſtente hominum vita, cuiuſmodi hi aſſerunt, cur nõ eos potius beatos ducere conuenit, qui ea quæ in ipſa vita eſt, ſeruitute ſoluti ſunt, quàm miſerari ac lugere? quòd multi per ignorantiam faciunt. Socrates ſimilem eſſe mortem dicebat, aut profundiſſimo ſomno, aut peregrinationi longæ ac diuturnæ, aut cuidam corporis atque animi interitui: proptereaque nihil mali eſſe in morte. Singula ſic percurrens oſtendebat: Si enim ſomnus eſt aliquis mors, & dormientibus nullum eſt malum, conſtat, ne mortuis quidem vllum eſſe malum. Atque quòd ſuauiſsimus ſit ſomnus profundiſsimus, quid opus eſt dicere? cunctis enim ex hoc exploratum eſt: teſtatur & Homerus de ipſo ſomno dicens: profundus dulciſsimus mortis aſsimilatus. Multis autem in locis & hæc dicit: ibi ſomno occurrerunt mortis fratri, ſomno & morti gemellis, facie atque aſpectu, eorum ſimilitudinẽ indicans. Gemella enim ſimilitudinem maximè oſtendunt. Eſt rurſus vbi dicit mortem eſſe æneum ſomnum, nullũ eſſe in morte ſenſum nos docere conatus. Non incongruè definiſſe videtur & qui dixit * ſomnum parua eſſe mortis myſteria, ſomnus enim certa eſt mortis imi-

Mors quibus rebus ſimilis.

* ὕπνος τὰ μικρὰ τοῦ θανατου μυστήρια.

quod exoptamus, & quod dicimus diligere:nā poſt mortem aderit prudentia, vt ratio indicat, quæ viuentibus nulla eſt. Si autem fieri non poteſt, vt cum corpore quicquam dilucide cognoſcamus, de duobus eſt alterum, aut nuſquam ſcientiam conſequi licet, aut defunctis tantum: tūc enim ipſe per ſe à corpore ſeiunctus erit animus, prius verò nequaquam & tantiſper dum viuimus hoc pacto, vt videtur, proximè ad ſcientiam ac rerum cognitionem accedemus, ſi cum corpore minimè verſati fuerimus, nec quicquam cum eo, niſi vrgēte neceſsitate communi cauerimus, nec huius natura expleamur, ſed ab ipſo puri fuerimus, donec Deus ipſe nos abſoluerit, Itaque corporis quidem inſipientia ſyncerè liberati, vt par eſt, cū talibus erimus, per nometipſos omne ſyncerum cernentes, hoc autem eſt verum: nec enim polluto purum attingere fas ſit. Quare etiam ſi mors ipſa in quempiam alium traducere locum videtur, non eſt propterea malum. Nunquid & inter bona eſſe oſtenditur, vt Plato indicauit? Quocirca oppidò quàm diuinè hæc Socrates coram iudicibus dixit: Mortem timere, ô viri, nihil aliud eſt, quàm cum minimè ſis, videri ſapiens: eſt enim id videri ſcire, quod neſcias: nam nemo nouit mortem: ipſa autem eſt homini omnium bonorum maximum. Formidant verò ipſam, peride ac ſi cunctorū eſſe malorum maximum non ignorarent. His adſtipulari videtur & qui dixit: Nemo formidet mortem, non modò laborum, verum & maximorum malorū ſolutionem. Hec videtur & numen teſtari, multos enim accepimus pietatis cauſa hoc donū à dijs

patre Terinenſi,opibus, ac gloria inter ſuos ciues primario,ſed quum ipſe nulla euidente morbi cauſa deceſsiſſet,ſuſpicari cœpiſſe Eliſium,quod & alius pariter feciſſet, nunquid veneno eſſet ſublatus quum præſertim ſibi in tanta pecuniarum affluentia eſſet vnicus. Ambigentem itaque,quonam pacto huiuſce rei periculum faceret, * Pſychomantion * ψυχομαντεῖον adiiſſe: vbi quum de more ſacrificaſſet, ſomno ſe tradidiſſe, atque huiuſmodi ſpectaſſe viſionem, exiſtimaſſe ſcilicet patrem ſuum ad ſe acceſsiſſe, quem quum vidiſſet,enarraſſe illi quæ ad filii animam pertinerent,rogaſſeque,vt mortis autorem inueniret,ipſum autem,huius rei cauſa ad te veni,reſpondiſſe: verum ab hoc accipe,quæ tibi adfero, ex iis enim ea omnia percipies,à quibus ſolicitudine afficeris. Fuiſſe autem quem ſignificabat,adoleſcentulum ipſum ſequentem,qui ſuum ſibi filium vſquequaque referebat. Percontatum itaque fuiſſe quiſnam eſſet, ipſumque reſpondiſſe, Demon tui filii, ſtatimque literulas porrexiſſe:quibus apertis, hæc tria inerant ſcripta: perſcrutabaris ſtulte Eliſi virorum mentes, Euthynous iacet fatali leto,nam ne parentibus quidem cõferebat vt viueret.Sic itaque tibi ſe habent,quæ à veteribus literarum monimentis mandata ſunt. Quòd ſi mors penitus eſt interitus,corporiſque atque animi ſolutio(hoc enim Socraticæ coniecturæ tertium erat)ne ſic quidem malum eſt mors: nullus eſt enim in ipſa ſenſus,quinimo omnis eſt doloris ac ſolicitudinis liberatio.Nã vt nihil boni nobis ineſt,ita nihil mali:haud ſecus enim bonum, ac malum circa id quod exiſtit ac

ſubſiſtit, fieri ſolet: ei verò quod è medio ſublatum ſit, horum neutrum ineſſe poteſt: eodem itaque ſtatu defuncti conſiſtunt, quo fuerant priuſquam naſcerentur. Vt igitur nobis antequam naſceremur, nec boni nec mali quicquam erat, ita ne poſt mortem quidem. Et quemadmodum quæ ante nòs erát, nihil ad nos pertinebant, ſic quæ poſt nos erunt, noſtra nihil intereunt: dolor etenim non attingit defunctum: Idem enim dico eſſe mori, ac ſi nunquam natus eſſes: quandoquidem idem eſt, circa obitum ſtatus, qui priuſquam oriremur fuit. Quare putas ne intereſſe non naſci, vel natum occidere? niſi & domus & veſtis noſtræ poſt perniciem ac corruptionē aliquid eſſe diſcriminis ſuſpicaris, ab eo quòd erát prius quàm perficerentur. Quod ſi in iis nihil omnino eſt, conſtat ne in morte quidem, ſi ad eum qui ante ortum fuerat, ſtatum reſpexeris, vllam eſſe differentiam. Scitum eſt enim illud Archelai: hoc, inquit, quod malum dicitur mors, ſolum ex iis, quę putantur mala, præſens quidem neminem vnquam dolore afficit, abſens verò atque expectatum mœrorem affert. Nam proculdubio nonnulli propter imbecillitatem, & eam quæ morti infertur calumniam, ne moriantur, obeunt. Pulchre igitur Epicharmus: Concretus, inquit, eſt ac diſcretus, & rurſus abiit vnde venerat, terra quidem in terram, ſpiritus ad ſupera: quid horum graue, ac difficile? nihil. Creſphontes verò apud Euripidem de Hercule loquens: Si, inquit, ſub ima habitat tellure inter eos, qui non amplius ſunt, nihil vtique poterit. Hoc mutans dicere poteris: ſi ſub inferna

habitat tellure inter eos, qui deceſſere, nihil vtique patietur. Nobile eſt & Laconicum illud: Nunc nos, antea alii vigebant, mox alii, quorum nos genus non amplius cernemus. Et rurſus: Hi autem obierunt, nec viuere, nec mori: honeſtum reputantes, verum vtraque hæc honeſtè finire. Valde pulchre & Euripides de iis, qui diuturnas patiuntur ægritudines, ait: Odi quicunque vitam cupiunt producere eſculentis, ac poculentis, necnon & magicis artibus perennem fluxum, ne moriantur, quos oportebat quum nihil proſint terrarum orbi, interire, & à viuentium conſpectu abeſſe. At Merope viriles ſermones proferens mouet theatra, talia dicens: Deceſſerunt mihi liberi non vni mortalium, nec viro ſolæ priuatæ ſumus, verum innumeræ eandem quam ego exegerunt vitam. His meritò quiſpiam hæc adderet, vbinam veneranda illa? vbi magnus Lydiæ rex Crœſus, aut Xerxes, qui grauem Helleſpontici maris ceruicem iunxit ponte? omnes Plutonem atque obliuionis domos adierunt, pecuniis vnà cum corporibus abſumptis. At per Iouem multos ad luctus ac fletus immatura mors excitat, verum & hæc tam facili indiget conſolatione, vt à poëtarum obuio quoque excogitatam conſequi valeas. Nam vide quid de hac Comicorum quidam ei dicat, qui intempeſtiuam ægrè ferebat mortem: Poſtea ſi vtique noſſes vitam, quam non vixit, feliciter victurum, mors minimè oportuna: ſin autem incurabile aliquid attuliſſet vita, te fortaſſe beneuolentior ipſa extitit. Quum autem minimè conſtet vtrum vita dece- *Immatura mors.*

dens,& maioribus ſolutus malis,ex vſu ſuo quieuerit,an non,oportet non perinde ægrè ferre,ac ſi omnia amiſiſſemus, quæ nos ab eo conſecuturos opinati ſumus. Haud enim ineptè qui apud Poëtam eſt Amphiaraus Archemori matrem ſolari videri poſſet,quòd infans filius,& oppidò quam immaturus vitam finiſſet,ſic etenim ait: Mortalium eſt nemo in lucem æditus, qui non laboret, & ſepulturæ mandet liberos,& alius nouos rurſus acquirat, ipſeque mortem appetat,& ob hæc triſtantur mortales,telluri inferentes. Hanc autem neceſſe haud ſecus vitam ac frugiferam metere ſpicam, & hunc quidem eſſe, illum verò minime. Quid opus eſt hæc ingemiſcere? quæ vt ſecundum naturam pertranſeant oportet: nam quod neceſſariò contingit, ægrè non eſt mortalibus ferendum. In ſumma, vnumquemque & ſecum conſiderare oportet, & aliis diligenter percurrere, non longiſsimam vitam, ſed virtute præditam eſſe optimam. Neque enim qui plurima ad citharam cecinit, quique rhetorum more dixit, vel nauis clauum rexit, ſed qui bene, laude afficitur.* Bonum enim non in temporis diuturnitate, verum in virtute, opportunaque concinitate ponendum eſt. Hoc etenim felix ac diis gratum eſſe exiſtimatur. Propterea igitur heroum præſtantiſsimos,& à diis genitos, priuſquam ſeneſcerent, vitam reliquiſſe poëtæ nobis tradidere: neque enim ille, quem ægida geſtans Iupiter ex corde diligit, omnique beneuolentia proſequitur Appollo, ad ſenectæ limen peruenit. Opportunum enim tempus longæuæ ætati vbique preſtare videmus, Nam vt

* τὸ γὰρ καλὸν οὐκ ἐν μήκει χρόνου θετέον.

inter plantas optimæ habentur, quæ modico temporis interuallo plurimos ferunt fructus, ita inter animantes, à quibus multam, quæ vitæ interſit, conſequimur vtilitatem. Multum vtique temporis, aut parum minimè referre videtur, ſi ad infinitum reſpexeris ſeculum: mille enim, vt Simonidi placet, ac decem annorum milia punctus eſt quidam indeterminatus, quinimo breuiſsima quædam puncti portio. Nam & animalibus illis, quæ, vt ab hiſtoriis percipimus, iuxta Pontum genita, vnum degunt diem, mane orientia, meridie vigentia, veſperi ſeneſcentia atque obeuntia, ſi humanus animus ac ratio ſingulis daretur, noſter hic affectus ineſſet, eademque vtique contingerent, vt quæ ante meridiem deceſsiſſent, luctum ac lachrymas præberent, quæ verò integrum vixiſſent diem, penitus felicia haberentur: modus enim vitæ, non temporis prolixitas bonum appellandum eſt. Inanes multæque fatuitatis huiuſmodi eſſe exclamationes exiſtimandum eſt: At non oportebat iuuenem exiſtentem rapi. Quis nam diceret, quòd oportebat? Multa autem & alia, in quibus diceret quiſpiam, minimè fieri oportebat, facta ſunt, & nunc quoque fiunt, ac ſæpenumero fient: neque enim condituri ad vitam leges adſumus, ſed à diis conſtitutis, qui omnia moderentur, fatique ac prouidentiæ legibus obſecuturi. Quid autem, qui ſic mortuos lugent, ſui ne ipſorum cauſa lugent, an eorum qui deceſſerunt? Si ſui ipſarum cauſa, quòd aliqua in ſe ab iis qui mortui ſunt proficiſcente voluptate, aut vſu, aut ſenili educatione priuati ſint, ſeipſum amans doloris eſt

prætextus, neque enim illos, ſed ſuas ipſorum vtilitates lugere videbuntur. Sin autem defunctorum cauſa lugent, quum conſtituerint in nullo eos verſari malo, omni ſoluentur dolore, veteri ac ſapiente adducti ratione, quæ admonet, vt bona quidem quàmaxima efficiamus, mala verò contrahamus ac comprimamus. Quòd ſi luctus bonus eſt, quàmplurimum ipſum efficere, ac maximum decet: Sin verò, vt veritas habet, malum eſſe fatemur, eundem contrahere, & quamminimum reddere, ac pro viribus delere oportet. Quòd autem hoc ſit facilè, ex huiuſmodi conſtat conſolatione. Aiunt enim ex vetuſtis philoſophis quendam ad Arſinoën reginam, quæ filium lugebat, profectum, huiuſmodi habuiſſe orationem: Quo tempore Iupiter honores dæmonibus partiebatur, accidit vt Luctus non adeſſet, ſed iam diſtributis accederet. Verum quum & ipſe à Ioue peteret, vt aliquis ſibi quoque honos daretur, ambigens Iupiter quo ipſum honore afficeret, omnibus iam abſumptis, eo tandem, quo defunctos proſequimur donauit honore, lachrymis ſcilicet ac doloribus. Quemadmodum igitur cæteri dæmones eos ſummopere diligunt, à quibus coluntur, eodem pacto & luctus, ò mulier, ſi eum ſpreueris, ad te nunquam accedet. Sin autem à te fuerit diligenter honoratus, iis quos aſſecutus eſt honoribus, doloribus videlicet atque eiulatibus, te amabit, & huiuſmodi aliquid tibi perpetuò ſuggeret, cuius cauſa à te aſsiduè veneretur. Mirum itaque in modum ſua hic oratione mulieri perſuaſit, vt omnem luctum lachrymaſque

deponeret. In ſumma autem dicere quiſpiam lugenti poſſet: vtrum deſines vnquam angi? an perpetuo, ac per totam vitam in dolore verſari oportere arbitraberis? Si enim in hac ſemper ægritudine permanſeris, perfectam tibiipſi miſeriam, amariſsimamque infelicitatem ob animi vtilitatem mollitiemque præbebis. Sin verò depoſiturus es quandoque, cur non in præſentia deponis? teque ipſum ab infortunio abſtrahis? Quibus enim rationibus procedente tempore vſus te abſolues, has nunc proponens ærumnis te libera. Nam & in his quæ corporibus accidũt morbis, pręſentanea, ac celerrima remedii via præſtantior. Quod igitur es tempori gratificaturus, id rationi atque eruditioni elargire, teque ipſum malis exolue. Atqui non ſperabam, inquies, me hæc paſſurum, neque expectabã. At te expectare oportebat, rerumque humanarum incertitudinem ac vanitatem fuiſſe præmeditatum, nec improuiſus nunc, vt ab hoſtibus repente inuadentibus deprehenſus eſſes. Pulchre autem, qui apud Euripidem eſt Theſeus, aduerſus huiuſmodi ſeparare, ac munire videtur: ait enim ille: Ego autem à ſapiente quodam edoctus, in ſolicitudines ac calamitates coniectus ſum, exilia mihi ipſi à patria mea proponens, & immaturos obitus, malorumque alias vias, vt ſi eorum aliquid, quæ mente agitaueram, paſſus eſſem, non mihi nouum atque inopinatum accidens magis morderet. Ignobilores verò, ac minimè exercitati, ne ad ea quidem conſultanda, ac proſpicienda ſe quandoque conuertunt, quæ & maximè deceant, & plurimum conferant, ſed ad

extremas conuertuntur miſerias, in quo nulla eſt culpa, corpus vlciſcentes, & quæ haud ægrotant ſecundum Achæum, ſimul dolere cogentes. Quocirca & Plato oppidò quambelle admonere videtur, in huiuſmodi calamitatibus quieſcere, quum quid bonum ſit, quidve malum minimè conſtet. nec quicquam lugẽti in poſterum proſit. Tolli enim iubet è medio omnem dolorem ſuper eo quod accidit conſultando, & vti in talorum iactu ad ea quæ cecidere ſua ipſius diſponendo, vtcunque optimè habere ratio tenet, Itaque minimè decere ſicubi offenderimus, perinde ac pueros quod percuſſum eſt attingentes exclamare, ſed aſſuefacere animum, vt quamcelerrime remedium petat, quodque cecidit atque ægrotauit, corrigat, medica arte lugubrem delentes querelam. Lyciorum legumlatorem ſuis præcepiſſe ciuibus ferunt, vt quoties in luctum incidiſſent, veſte induti muliebri lugerent, quum indicare vellet, huiuſmodi affectum muliebrem eſſe, haudquaquam illuſtribus viris, liberaleſque diſciplinas ſibi vendicantibus congruentem. Fœmineum proculdubio & imbecille, ac minimè generoſum eſt lugere. Mulieres enim libentius quàm viri luctibus indulgent, & Barbari quàm Græci, & quàm qui deteriores ſunt, qui præſtantiores: & inter ipſos quoque Barbaros non nobiliſsimi Celtæ ac Galatæ, cæteriſque grauiori faſtu præditi, ſed potius ſi qui Ægiptii fuerint, Syriſque, ac Lydi, & quicunque eorum ſimiles, quorũ nonnulli (vt hiſtoriæ monimentis mandatum eſt) ſcrobes ſubeuntes, plures ibi dies immorantur, nec Solis lucem

Celtæ Barbarorum nobiliſsimi, hoc eſt, Galli & Germani. Nã veteres Græci Germanos omnes & Galos vocabant Celtas, Sicut Romani Gallorum vocabulo Germanos etiã complectebãtur.

Quæ res animaduerſa multas lites dirimit de regionum nominibus altercantium.

cernere exoptant,quum is qui deceſſerit, ipſa priuatus ſit.Ion igitur poëtaTragicus horum fatuitatis haud ignarus,quandam induxit dicentem: Egreſſa ſum noſtrorum nutrix liberorum lugubribus relictis foueis. Barbarorum autem quidam partes etiã corporis abſcindunt,nares ſcilicet atque aures,reliquum quoque corpus plectentes, dum ſe defunctis gratificari arbitrantur, ſi à naturali modeſtia in huiuſmodi diſceſſerint mœrore. At per Iouem quidam ſunt,qui non omnium defunctorum cauſa lugendum eſſe arbitrantur, verum eorum qui immaturi rapiantur, quòd eorum nihil aſſecuti ſint, quæ in vita reputantur bona,vtpote nuptiarum,diſciplinæ,integritatis politiæ,magiſtratuum. Hæc enim eſſe,quæ eos maximo afficiant dolore, qui aliquem intempeſtiuè amiſerint,quòd ſibi præter decentem ſpem ablatus videatur,quum ignorent pręcocem mortem,ſi hominum naturam reſpexeris,nihil à ſerotina differre.Nam vt propoſito ad commu nem patriam neceſſario, & quod recuſari non valeat itinere,hi quidem præueniunt, alij ſequuntur, omnes verô ad idem proficiſcuntur:ſic quum ad fatum tendimus, nihil amplius conſequuntur ſerius profecti,quàm qui ocyus acceſſerint. Quòd ſi immatura mors malum eſt,maximè immatura puerorum eſſet atque infantium, & adhuc magis eorum, qui nuper geniti ſunt.At horum obitus facilè atque ęquo animo ferimus,eorum vero qui in prouectiore iam ætate conſtituti ſunt, ægrè ac moleſtê, propter inanis ſpei figmentum,quum iam tantorum firmam eſſe permanſionem arbitremur. Quòd ſi vitæ

humanæ tempus vigeſimo terminaretur anno, quintum ac decimum natum annum non vtique immaturum decedere arbitraremur, ſed ſufficientem ætatis modum habentem. Eum verò, qui præſcriptum viginti annorum numerum compleſſet, vel proximè acceſsiſſet, omnino beatum diceremus, vtpote qui felicisſimam, atque integerrimam peregiſſet vitam. Sin autem ducentorum eſſet annorum, qui centum annos natus deceſsiſſet, eum penitus immaturum eſſe cenſentes, ad quærelas ac lachrymas cõuerteremur. Conſtat igitur tum ex his, tum ex ſuperius prædictis, eam quoque mortem, quæ immatura dicitur, nos per quàm facilè ſolari poſſe. Minus vtique Troilus, vel Priamus ipſe lachrymaſſet, ſi vigenti adhuc imperio, & in tantis fortunis, quas lugebat, prius mortẽ obiiſſet. Qualia igitur ſunt, quæ apud filium Hectora diſſeruit, monens vt à prælio aduerſus Achillem recederet, in quibus ait: At ingredere mœnia fili mi, vt Troianos ac Troianas ſerues, ne magnam Pelei filio gloriam exhibeas, tu verò chara priueris vita. Præterea me miſerum atque infelicem adhuc ſapientem miſerare, quem pater Saturnius in ſenectutis limine triſti conſumet fato, multa cernẽtem mala, filios interemptos, tractaſque filias, & dirutos thalamos, infanteſque liberos humi proſtratos in graui prælio: me autem ipſum omnium poſtremum in primis foribus efferatæ ac ſæuæ canes diſtrahent, quum quiſpiam acuto me petens ferro, è membris abſtulerit animum. Sed quum interempti ſenis canum caput canamque barbam, ac pudenda deturpauerint canes, hoc vtique miſe-

rabile miſeris mortalibus. Sic fatus ſenex,canos de capite crines manibus euellebat, nec tamen Hectoris animo perſuadebat. Quum itaque quamplurima tibi ſuper hac re exempla ſint, exiſtima multos magnis atque arduis morte abſolui malis,quæ ſi diutius vixiſſent,omnino experti fuiſſent, quæ vt orationis modo parcerem, omiſi, his quæ dicta ſunt contentus ad perſuadendum,ne plus quàm & natura &modus exigit,ad inanes luctus,ignobileſq́ue,ac degeneres eiulatus ac lamentationes conuertaris. Nã ſi quis non ſponte in infortunium inciderit,non mediocre eſt,vt Crantor ait, aduerſus fortunam leuamen.Ego autem dicerem maximum id eſſe indolentiæ remedium.Eum autem qui vitam cum morte te commutauit diligere atque amare, non in eo eſt quod doleas,ſed in eo quod dilectum iuues. Eſt autem defunctis vtilitas, qui per bonam memoriam exhibetur honor. Nullus enim bonus fletibus dignus,ſed hymnis ac laudibus:neque luctu, verum inclyta memoria:nec dolorem inferentibus lachrymis,ſed vrbanis primitiis: ſi quidem defunctus ſanctiorem eſt vitam conſecutus,quum præſertim corporis ſeruitio,hiſq́ue indomitis ſolicitudinibus, ac calamitatibus ſolutus ſit,quas neceſſe eſt,vt qui mortalem ſunt vitam ſortiti ſuſtineant, donec deſtinatũ vitæ curſum peregerint,quẽ nobis natura dedit, nõ in omne tempus,ſed ita ſingulis diſtribuit,vt fatorũ leges partitę ſunt.Quare minimè decet vt qui rectè ſapiunt,plus quàm & natura & doloris animi modus exigit, ad inanes ac barbaros luctus deferantur, & quod multis iam contingit,expectent,vt priuſquã

luctus expellant,dolore adhuc affecti vitam finiant, & in luctuoſis ac lugubribus verſantes infelicisſimum tumulum conſequantur, triſtibus & à nulla ratione profectis malis vnà cum ipſis ſepulturæ mandatis, vt Homericum illud meritò dici poſsit: Ad hos autem lugentes niger acceſsit Heſperus. Quocirca ipſis ſæpenumero dicere oportet: Quidnam? deſinetis vnquam dolere? an in perpetua per totam vitam verſabimini calamitate? Nullo enim carere ſine luctum exiſtimare, extremæ dementiæ eſt, quum præſertim videant eos quoque qui grauiſsimo dolore,maximoque luctu affecti fuerint,temporis acceſſu mitiores reddi,& in quibus monimentis vehementer conquerebantur,flentes ac pectora plectentes,lautiſsimas epulas,cum Muſicis, alioque luxu conſtituere. Inſanientis igitur eſt ſic ſuſpicari, perpetuò permanſurum luctum. Sed ſi cogitarent quôd deſinet aliquo facto,cogitare præterea poſſet, tempore videlicet aliquid faciente.*Quod enim factum eſt,ne à diis quidem infectum fieri poteſt. Itaque quod nunc præter ſpem atque opinionem noſtram contigit,id indicauit,quod re ipſa circa multos fieri conſueuit.Cur igitur id nos ratione dictante percipere haud poſſumus,neq; excogitare, quôd plena quidem malorum eſt terra, plenum mare,& talia mortalibus mala malorum,circumque fata feruntur? Inanis autem ingreſſus ne in æthera quidẽ. A multis enim ac ſapientibus viris,vt Crantor ait, non nunc,ſed iamdiu deplorata ſunt humana, pœnam arbitrantibus eſſe vitam, & primo natum eſſe hominem,calamitatem maximam. Hoc autem,in-

* τὸ μὲν γὰρ γεγένημὲν μηδὲ θεῶν δύνα τ̃ ἐστιποιᾶν ἀγένητόν.

quit Ariſtoteles,& Silenum captum Midæ indicaſſe.Sed melius eſt ſua ipſius philoſophi verba apponere.Ait autem in eo volumine,quod Eudemus,ſiue de anima inſcribitur: Omnium optimè ac beatiſsimè,non modò beatos, verumetiam felices eſſe defunctos arbitramur,& eos accuſare, ipſiſque vtpote melioribus ac præſtantioribus iam factis maledicere impium exiſtimamus. Et hæc adeo vetera atq; antiqua perficere apud nos inſtitutum eſt, vt neque temporis initium,neque qui primum hæc cõſtituerit,vllus omnino ſit qui nouerit, ſed infinitum iam ſeculum perpetuó inſtituta ſunt.Prꝗterea in ore hominum eſſe vides, antiquo multorum annorum tempore vulgo circunferri.Quid hoc,inquit?& ille reſpondens: Non naſci, inquam, omnium optimum: mortuum autem eſſe,longe eſſe melius,quàm viuere,multiſque numen ipſum ſic teſtatum fuiſſe. Ferunt vtique illi Midæ Silenum iam captum poſt venationem percontanti ac ſciſcitanti, quidnam eſſet hominibus optimum, quidque omnium maxime optabile,primum quidem nihil voluiſſe dicere, ſed ſilentium tenuiſſe.Poſtquam verò omnes machinatus machinas,vix ad loquendum adegit,ſic coactum dixiſſe: Dæmonis laborioſi,fortunæque arduæ ephemerum,id eſt,vnius diei ſemen, quid me ea cogitis dicere, quæ vobis melius eſt ignorare? cum propriorum nanque malorum ignorantia lætior ac iucundior eſt vita. Naſci autem hominibus,non omnium omnino optimum, nec optimæ eſt particeps naturæ.Optimũ eſt enim omnibus non naſci,quod tamen poſt hoc aliorum omnium eſt potiſsimum ac

factu facilè, ſed ſecundum hoc eſt ſcilicet genitos, quamcelerrimè interire. Conſtat igitur Silenum his verbis indicaſſe, longe eſſe homini melius mortem obire, quàm vitam agere. infinita autem huiuſmodi ad hoc caput ſpectantia addere quiſpiam poſſet, verum prolixa minime neceſſe eſt vti oratione. Itaque haudquaquam oportet, vt qui iuuenes deceſſere, eos luctu proſequamur, quòd his, quæ in diuturna vita exiſtimantur bona, priuati fuerint: hoc enim in obſcuro latet, vt ſæpenumero diximus, ſiue ſint bonis, ſiue malis priuati. Multò enim plura ſunt mala, & hæc quidem ægrè, multiſque curis ac ſolicitudinibus, mala verò oppidò quamfacile nobis comparamus. Rotunda enim hæc eſſe autumant, atque orbiculata, & contigua, multiſque de cauſis inuicem collata: Bona verò diſciſſa ac difiecta, nec facile circa ipſos vitæ terminos coëuntia. Obliuiſcentium igitur ſimiles ſumus: neque enim ſolum, vt inquit Euripides, pecunias minime peculiares poſsident mortales, verum & cætera omnia. Quocirca in omnibus dicere oportet: Nos deorum res habentes, eas curamus: Quum autem velint, ipſas rurſus auferent. Itaque minime ægre ferre decet, ſi quæ nobis ad breue tempus mutuò dedere, eadem exigant. Neque enim trapezitæ, quum ab ipſis, vt ſæpe dicere conſueuimus, depoſitum repetimus, redditionis cauſa indignantur, ſi quidem grati ac beneuoli fuerint. Aduerſus enim eos, qui non facilè reddunt, meritô quiſpiam diceret: Mandaſti ne obliuioni, te propterea hæc accepiſſe, vt redderes? Hoc vtique omnibus contigit mortalibus. Habe-

mus enim vitam, vtpote neceſſarium deorum depoſitum,& huius redditionis nullum eſt determinatum tempus, vt ne numulariis quidem depoſiti. Sed minime conſtat, quando qui dedit, repetet. Qui igitur vel ipſe moriturus, vel liberis defunctis ſupra modum indignatur ac conqueritur, quo modo non manifeſtò oblitus eſt, & ſeipſum hominem eſſe,& liberos mortales genuiſſe? Neque enim eſt hominis mentem habentis ignorare, hominem animal eſſe mortale, proptereaque genitum vt moriatur. Itaque ſi Niobe, ſecundum fabulas, hanc promptam habuiſſet opinionem, quód vita non perpetuò virente, liberorum germinibus onuſta dulcem cernens lucem morietur, non vtique adeò moleſte tuliſſet, vt calamitatis magnitudine vitam relinquere voluerit, deoſque inuocare, vt ad ſæuiſſimam ac grauiſsimam perniciem ipſa quoque raperetur. Duo ſunt ex Delphicis literis maxime ad vitã neceſſaria: Cognoſce teipſum, ac Nihil nimis: ex iis enim reliqua pẽdent omnia. Hæc autem ſunt inuicem conſona, atque concinna, & vtrunque altero videtur potentia ipſa ſignificari. Nam & in eo quod eſt, cognoſce teipſum, comprehẽditur, nihil nimis, & in hoc, cognoſce teipſum. Quare & ſuper his ſic inquit Ion: Cognoſce teipſum, hoc verbum quidem haud magnum, re verò quantum, deorũ ſolus nouit Iuppiter. At Pindarus: egregié, inquit, ſapientes Nihil nimis, verbum laudarunt. Hæc itaque præcepta, vt Apollinis oracula quiſpiam cogitatione cõplectens, ad omnes vitæ perturbationes ſe facile accõmodare ac concinare poterit, eaſq; prudẽter ferre,

cum ſuam ipſius naturam reſpiciens, tum vel maxime, ne plus quàm conueniat in his quæ accidunt, aut ad iactantium extollatur, aut deprimatur, & ad miſeriam planctuſque proſternatur, propter fortunæ aut animi imbecillitatem, & nobis ingenitum mortis timorem, eorum ignorantiæ cauſa, quæ in vita accidere conſueuerunt, pro neceſsitatis, aut fati ſorte. Bene autem Pythagorici exhortati ſunt dicentes, Quòd diuina ſorte mortales habent dolores horum quamcunque ſortitus fueris portionem, ipſam patere, neque indigneris. Et Tragicus Aeſchylus: Virorum enim eſt virtute præditorum, ac ſapiētum, in aduerſis rebus minime iraſci diis. Et Euripides: Quicunque mortalium neceſsitati ceſsit, ſapiens apud nos, & diuina nouit, & in aliis quicquid acciderit, quicunque mortalium æquo animo fert, optimus ac modeſtiſsimus mihi eſſe videtur. Multi verò omnia criminantur, quæcunque ſibi præter ſpem contigerunt, ex fortunæ & dæmonum violentia fieri arbitrantur. Quocirca in omnibus conqueruntur ingemiſcentes, & ſuum ipſorum infortuniũ accuſantes. Aduerſus quos dicere quiſpiam poſſet, Deus non tibi eſt nocumento, ſed tu ipſe tibiipſi, & quæ ex imperitia proficiſcitur ſtultitia ac dementia. Et ob hanc deceptam falſamq́ue exiſtimationem in omnibus mortem inſimulant. Si quis enim peregre profectus deceſſerit, ingemiſcentes dicunt: Infelix, neque enim huic pater ac veneranda mater oculos claudent. Sin vero in propria patria coram parentibus, lugent vt è manibus ereptum, & propterea dolorem ipſis relinquentem. Quòd ſi mutus, nullaq́ue

laque de re quicquam locutus obierit, flentes dicũt: Nullum mihi prudens dixiſti verbum, cuius perpetuò poſſem meminiſſe. Sin autem aliquid fuerit locutus, hoc continuè in promptu habent, vtpote doloris incendium. Si cito obierit, conqueruntur, raptus eſt dictitantes. Sin ſero, accuſant quòd tabeſcẽs atque afflictus deceſſerit. Omnis prætextus ad luctus ac dolores excitandos ſatis eſſe videtur. Hæc autem nouerunt poëtę, & horũ maximè primus Homerus dicens: Haud ſecus ac pater filij ſui ſpõſi oſſa comburens luget, qui defunctus miſeros dolore affecit parentes, infandumque genitoribus fletum ac luctum præbuit, quum maximè nondum conſtet, an meritô lugeatur. Sed vide quod ſequitur: Solus vnicus in multis opibus. Quis enim nouit, an deus patris more prouidens, generiſque humani curam ſuſcipiens, proſpiciẽs quæ ventura erant, acerbos quoſdam de vita abducat? Vnde nihil euitabile putandũ eſt eos pati. Nihil enim graue eſt mortalibus, quod ſit neceſſarium, nec ſi quæ ſecundum præcedentem rationem, ac conſequẽtiã quandam contingunt. Et quia plurimi obitus alias maiores moleſtias ac difficultates præueniunt, & quia his ne naſci quidem cõferebat, his verò naſci pariter atque interire, aliis paululum progreſsis, nonnullis vigentibus, hi vtique omnes obitus æquo ſunt animo ferendi, quum fatum minimè declarari poſſe non ignoremus. Eruditorum autem eſt hominũ, præmeditari, breue eos nobis tẽpus reliquiſſe, qui acerbi vita priuati videãtur. Etenim lõgiſsima vita breuis eſt, ac fermè punctus, ſi ad infinitũ ſeculũ cõparetur: & quòd eorum

nonnulli qui diutius luxerũt, aut multo poſt quos luxerant aſſecuti ſunt, quum nihil vtilitatis ſibi ex luctu vendicauerint ſed temere potius ſeipſos moleſtiis affecerint. Breuiſsima autem exiſtente manſionis in vita tempore, non ſqualidis mœroribus, neque infeliciſsimo luctu abſumi atque affligi decet, noſmetipſos doloribus ac corporis verberibus protrahentes, ſed in melius atque humanius mutare nitentes, ſtudenteſque eos conuenire non qui adulatione quadam ſimul mœrentes luctus excitẽt, ſed qui nobili ac graui conſolatione dolores auferant, hoc Homericum audientes, atque in memoria habentes verbũ, quod Hector Andromachæ, quũ ipſã conſolari cuperet, ſic dixit: Miſera, ne mihi vehemẽter angas animi, neque enim quiſquam me vir præter fatum ad inferos mittet. Fatum autem virorũ neminem cum timidũ, tum ſtrenuum effugere aſſero, vt primum lucem æditus fuerit. Hoc autem fatum, alibi poeta ait: Genito neuit ſtamen, quum ipſum peperit mater. Hæc ſi mente conceperimus, futili atque inani ſoluemur luctu, quum præſertim reliquũ vitæ tempus breue omnino ſit futurum. Studendũ eſt igitur, vt hoc lætum, luctuoſiſque mœroribus minimè perturbatum degamus, luctus inſignia omittentes, corporiſque & eorum qui nobiſcum viuunt, ſalutis aſsiduam ſuſcipientes curam. Pulchrũ eſt præterea eorum meminiſſe ſermonum, quibus, vt par erat, apud cognatos aut amicos pari calamitate affectos vſi quandoque fuerimus, ſolãtes ac ſuadentes, communes vitæ caſus communiter ferre, & humanos humanè, & nõ aliis quidem ad indolentiã

poſſe auxiliari, nobis autem ipſis horum memoriã nulli eſſe vtilitati, neque medicis orationis remediis animi ſolicitudinem curare, quãdoquidem omnium potius quàm indolentiæ dilationem facere oportet. Atqui in quacunque re dilatorem cum detrimentis luctari ait, quod inter omnes vulgatum eſt verbum, Multò autem, vt puto, magis, ſi quis triſtes animi affectus, & in futurum tempus occurſu pernicioſos protraxerit. Reſpiciendum eſt etiam in eos qui generoſo atque elato animo filiorũ obitus placidè ſuſtinuere, Anaxagoram, inquam, Clazomeniũ, & Demoſthenem Athenienſem, & Syracuſanũ Dionem & Antigonum regem, frequenteſque alios cũ veteres, tum recentiores. Ex his enim Anaxagoram accepimus philoſophantem, vt aiunt, atque inter amicos diſſerentem, quũ à nuncio quodam filij mortem audiuiſſet, paululum ſe continuiſſe, hiſque qui aderant dixiſſe: Noueram me mortalem genuiſſe. Periclem verò, qui ab orationis ac prudentiæ eximiam vim Olympius quoque appellatus eſt, quũ vtrumque filium, Paralum videlicet ac Xantippum (vt Protagoras ait) vitam cum morte commutaſſe accepiſſet, ita & ipſum fuiſſe locutum tradunt. Filiis enim adoleſcentibus ac formoſis octo dierum interuallo vita defunctis, citra luctum ſuſtinuit. Tranquillitate nanque animi, ac ſerenitate perfuſus erat, quæ ſibi per ſingulos dies ad felicitatem atque indolentiam, necnon & in multis gloriam plurimum contulit. Nam vnuſquiſque proprios forti animo luctus ipſum ferentem intuens, magnanimum ac fortẽ eſſe exiſtimabat, ſeque

Pericles Olympius

ipſo præſtantiorem,quum ſuam ipſius in huiuſmodi rebus conſilij inopiam optimè teneret. Hunc enim ſtatim poſt vtriuſque filii obitus nuncium,nihil minus corona patrio more inſignitum,candidáque veſte indutum concionari intuebantur, conſilia excogitantem bona, ipſoſque Athenienſes ad bellum exhortantem.At Xenophontem Socraticum, quum ſacra quōdam faciens,à nūciis ex bello profectis,filium nomine Gryllum dimicantem vitam finiſſe audiuiſſet,coronam ſibi primū detraxiſſe accepimus, percontatum deinde quonam pacto periiſſet,quum ſtrenuè dimicando,hoſtiumque quamplurimos occidendo retuliſſent,aliquantulum temporis commoratum,dum cogitatione luctum cohiberet, coronam rurſus impoſuiſſe, inchoatumque peregiſſe ſacrificium,ac nunciis dixiſſe:deos precatus ſum,vt mihi filius non mortalis ac longæuus eſſet:neque enim conſtat,vtrum tale quid cōferat, ſed qui & ſtrenuus eſſet:& patriam diligeret, quod vtique factum eſt. Dionem verò Syracuſanum cum amicis ſedentem,magnæque vocis tumultu circa ædes excitato,quum rei cauſam percontatus, filium de tectò delapſum,mortem obiiſſe audiuiſſet, nihil perturbatum ac perculſum, defuncti quidem corpus ad legitimam ſepulturam vt traderent, iuſsiſſe ipſum verò quæ conſiderabat, & cum amicis deliberabat,minimè reliquiſſe.Hunc Demoſthenes rhetor dicitur æmulatus, quum vnicam ac ſibi chariſſimam filiam amiſiſſet, de qua Aeſchines accuſare ipſum ratus, hæc inquit: Septimum autem diē defuncta ſibi filia, priuſquam lugeret, ac lege conſti-

tuta perageret, coronatus candidaque veſte indutus bouem immolabat, legemque tranſgrediebatur, quum vnicam miſer, & quæ prima ipſum patrem ſalutauerat perdidiſſet. Hic autem quum rhetorico more ipſum criminari propoſuiſſet, hæc percurrit, dum ignoraret ad Demoſthenis laudem pertinere, qui luctum abiecerit, patriæque charitatem communibus neceſſariorum affectibus præferēdam oſtenderit. Antigonum prętere a regem ferunt, quum Alcyonei filii in acie obitũ intellexiſſet, magno atque elato animo in eos qui ſibi calamitatem nunciauerant, reſpexiſſe: quumque paulũ ſe continuiſſet, ac ſubtriſtis fuiſſet, dixiſſe: O Alcyoneu, ſerius mortem cum vita commutaſti, ſic conſtanter in hoſtes irruens, & nec tuiipſius ſalutem, nec mea plurimi faciens monita. Horum vtique virorum animi elationem ſuſpiciunt quidem omnes, atque admirantur, ſed ob eam quæ ab inſcitia proficiſcitur animi imbecillitatem, eos re ipſa imitari nequeunt. Quũ autem multa exiſtant eorum exempla ab hiſtoria tã Græca, quàm Romana nobis tradita, qui in neceſſariorum obitu egregiè ſe atque honeſtè geſſerũt, ſatis tamen erunt quæ memorauimus, cum ad omnem acerbiſsimum ac triſtiſsimum deponendum luctum, tum ad eos qui in ipſo ſunt, nulla in re vtiles atque inanes ſedãdos dolores. Nam quòd qui virtutibus pręſtiterunt, vt diis chari iuuenes deceſſerint, & iam ſuperiore expoſui ratione, & nunc quambreuiſsime fieri poterit, percurrere conabor, hoc pulchre à Menandro dictum atteſtatus: Quem diligunt dii, iuuenis moritur. Cæterum tu fortaſsis,

Apolloni amiciſsime, diceres, adoleſcentem Apollonium vehementer fuiſſe Parcis obnoxium, teque vita defunctũ ab illo in ætate integra conſtituto, ſepulturæ mandari oportuiſſe. Hoc enim eſſe ſecundum noſtram videlicet, atque humanam naturam, ſed aut ſecundum vniuerſi prouidentiam, mũdiq; ue conſtitutionem . Illi autem beato diuturniore in hac vita tempore permanere haudquaquam licebat, quàm quod ei tributum fuerat, verum quum hoc compoſitè ac conſtanter expleſſet, ad fatum reuerti, ipſo ad ſeipſum vocante. At acerbe vitam finiuit. Ob hoc igitur felicior eſt, ac malorum expers. Vita enim, vt Euripides ait, nomen habet, re ipſa labor. Hic autem in florentiſsima conſtitutus ætate præceſsit, integer, cœlebs, circunſpectus, & ab his, quorum conſuetudine vtebatur, inter beatos adnumeratus, parentum ac familiarium ſtudioſus, & philoſophus, & vt omuia ſimul complectar, humanus: ex amicis quidem ſeniores æquè ac patres veneratione proſequẽs, coætaneos verò, & quibus familiariſſimè vtebatur, diligens: his præterea à quibus inſtituebatur honorificus, externis atque ciuibus mitiſsimus, necnõ & omnibus placidus atque amicus, cum ob indolis venuſtatem, tum vel maximè ob affabilem humanitatem. Attamen ille quidem & tuæ, & ſuæ ipſius pietatis decentem conſecutus laudem, in perpetuũ tempus perinde atq; ex cõuiuio ab hac mortali deceſsit vita, priuſquã in aliquam incideret debacchationẽ, quę longã aſſequitur ſenectã. Quòd ſi veterum poetarũ ac philoſophorũ, vt par eſt, verus eſt ſermo, eſſe videlicet piis Manibus honorem ali-

Vita, non vita, ſed labor.

quem,ac præſeſsionẽ locuḿque illis deſtinatum,in quo verſentur, non eſt tibi deſperandum,quin beatus filius tuus inter eos recenſeatur. Dicuntur autem hæc à ſuauiſsimo Pindaro de piis qui ad inferos ſunt. Quibus vtique dum nocturnum hic eſt tẽpus,ſolis iubar ſplẽdet, roſariiſq́ue puniceis cõſita prata ipſorum ſunt ſuburbium, thuriferis arboribus adumbratum,aureiſq́ue fructibus onuſtũ,atque equeſtribus gymnaſiis hi, alii teſſeris, nonnulli tibiis oblectabuntur. Apud ipſos autem omnis florũ pullulat opulentia,optabiliuḿque odor perpetuò per locum diffunditur,varias imponentium* longè ſplendẽti igni primitias in deorum aris. Et paululũ progreſſus,in alio luctu de anima loquẽs ait: Beata autem omnes Parca labores ſoluens finit, & omniũ quidem corpus longe potentem ſequitur mortem, viuens autem æternitate deficit. Idolum enim ſolũ eſt à diis,dormit autem membris agentibus. Verum dormientibus multis in ſomniis,iucundorum adſerpens, & difficilium indicat iudicium. Cęterum diuinus Plato multa quidem in libro de anima,de ipſius immortalitate dixit,non pauca vero in Politia, Menoneq́;,& Gorgia,ſparſiḿq; in aliis dialogis: ſed quę in dialogo de anima dicta ſunt,quũ priuati cõmẽtus fuero,tibi,vt voluiſti pręb ebo. Quę verò in pręſẽtia opportuna atq; vtilia Athenienſi ſocio ac diſcipulo Gorgię rhetoris dicta ſũt,ita habẽt: Ait enĩ qui apud Platonẽ eſt Socrates: Audi iam valde bonã orationẽ, quã tu quidẽ,vt puto,fabulam exiſtimabis,ego verò orationẽ: Vera nãq; tibi,quę locuturus ſũ enarrabo. Partiti fuerant imperiũ Iupiter, Neptunus, & Pluto

*πλε-φανεῖ.

poſtquam id à patre acceperunt. Erat igitur hæc de hominibus inter deos lex & regnante Saturno ſemper, & adhuc eſt, vt hominum quicunque iuſte ac ſanctе vitam egiſſet, poſt mortem beatorum adiret inſulas, ibique procul à malis in omni habitaret felicitate. Qui verò inique atque impié, iudicii ac ſupplicii carcerem, quem Tartarum appellãt, peteret. Horũ autem iudices ſub Saturno, nuper & Ioue Imperium obtinente, viuentes erant viuentium, ea die iudicantes, qua erant morituri. Poſtea cauſæ quodammodo non rectе iudicabantur: itaque Pluto & qui ex beatis inſulis hæc curabant, ad Iouem profecti dicebant, indignos ad ſe homines vtrobiq; accedere. Quibus Iupiter: Ego igitur, inquit, ne hoc fiat prohibebo. Nunc enim cauſæ inique iudicãtur: nam viuentes iudicantur. Multi autem, inquit ille, ſceleſtas animas habentes, induti ſunt corpore pulchro genereque ac diuitiis: & quum aderit iudicium, accedunt ad eos quamplurimi, quôd iuſte vixerint teſtificaturi. Iudices igitur ab his perterreſiunt, ſimul & ipſi induti iudicant ſuas ipſorum animas oculis & auribus, ac toto adoperti corpore. Hæc itaque omnia ipſis obices ſunt, ſua ſcilicet ipſorum, & eorum qui iudicantur indumenta. Primum autem cauendum eſt ne ipſi proſpiciant mortem: nunc enim prænorunt, ſed Prometheo iam dictum eſt, vt hoc prohibeat, poſtea hi omnes nudi iudicandi. Defunctos enim opus eſt iudicari, ipſumque iudicem eſſe nudum decet, defunctũ anima ipſa, animam ipſam, cum primum quis deceſſerit, contemplantẽ, omnibus cognatis deſtitutã, omnéq;

illudornamētum relinquentem, vt æquum ſit iudicium. Ego igitur quum hæc priuſquàm vos cognouiſſem, filios meos iudices creaui, duos quidem ex Aſia, Minoën & Rhadamanthum, vnum verò Aeacum ex Europa. Hi autem vt primum deceſſerint, in prato ad triuium iudicabunt, ex quo viarum altera ad beatorum inſulas, altera ad Tartarum ducit. Et eos quidem qui ex Aſia venient, Rhadamanthus, qui verò ex Europa, Aeacus iudicabit. Minoi autem hunc deferam magiſtratum, vt ſi quid alteri arcanum ac dubium fuerit, diſcernat ac diiudicet, vt hominibus quamiuſtiſsimum ſit itineris iudicium. Hæc ſunt, ô Callicles, quæ quum audiuerim vera eſſe, haudquaquam diffido, & ex his verbis huiuſmodi aliquid contingere. Colligo mortem videlicet nihil aliud eſſe, quam duarum rerum, corporis & animi, inter ſe ſolutionem. Hæc tibi quum collegiſſem, multaque diligentia compoſuiſſem, amiciſsime Apollini, conſolatoriam compoſuimus orationem, ad præſentem deponendum dolorem, omniumque accerbiſsimum ſedandum luctum, tibi maximè neceſſariam. Complectitur præterea filii tui, diis chariſsimi Appollinii meritam laudem, ob bonam memoriam, perennemque in omne tempus gloriam conſecratis optatiſsimam. Bene itaque feceris, ſi orationi obſecutus, beatoque filio tuo vſus, mutato conſilio, ab iſta corporis atque animi inutili afflictione, à maceratione, ad tibi conſuetam naturalemque viuendi rationem traduxeris. Nam vt nobiſcum viuens, haud libenter te ac matrem triſtes ſpectabat, ſic ne nunc quidem dum

inter deos agit, ipſorumque epulis accumbit, huiuſmodi veſtro viuendi modo delectatur. Itaque quum probi ac generoſi, liberorumque amantiſsimi viri grauitatem receperis, teipſum, & adoleſcentuli matrem cognatoſque atque amicos ab iſtiuſmodi infelicitate ad tranquilliorem, filioque tuo, ac nobis tui, vt par eſt, ſtudioſis, gratiſsimum vitæ habitum traducas.

FINIS.

AD LEONEM DECIMVM PONTIFICEM MAXIMVM

Angeli Barbati pro inopia ſua in Plutarchi Exilium ſupplicatio.

ET SI *hoc Plutharchi de exilio opuſculum, Summe Pontifex, minimè ad te pertinere videtur, quem Deus optimus maximus in patriam reſtituit, & in terris principem locum tenere voluit, id tamen non minus iure, quã neceßitate tibi potißimum nuncupamus. Iure etenim Medicum familiæ præclarißimæ debetur quicquid literarum Græcarum adhuc extat, quarum nullum veſtigium reliquũ eſſet, niſi Laurentius pater tuus, vir nunquam ſatis laudatus, nõ priuati ciuis, ſed ſummi optimíque imperatoris opus executus, eas è Turcarum manibus vindicaſſet, grandi propoſita pecunia, vt boni autores, qui impißimæ gentis armis oppreßi inter cadauera vrbium quaſi ſepulti iacerent, prodirent in lucem, & Florentiæ, vrbis Italiæ florẽtißimæ, & per totam Italiam, & quàm late Chriſtianorum imperium patet, ſemina illa omnium liberalium artium*

omniumq́; virtutum propagarētur, quando in Græcia, vbi diu floruerant, tanto Chriſtiani nominis hoſtium incendio deuaſtata, & ad ſterilem quendam literarum ſqualorem deducta, amplius germinare non poſſent. Quare iure optimo, rei Chriſtianæ præſul ſanctiſſime, quod tuum eſt, in prima ſtitim fronte tuo nomine munitum exire debet. Parum id quidem Pontifici maximo: ſed & deo, cuius vicarium geris, qui aurū vel argentum offerre nequeunt, thus aut ceram offerunt, nec minus quàm cæteri exaudiuntur. Paramus tamen & alia quædam, Opuſculum de Iuſtitia, de Pluto, de Sympoſiis. Quæ munuſcula ſi & ipſa non id genus ſunt, qualia offeruntur ab alijs, ignoſcas quæſo quando literarum ſtudioſis nihil aliud eſt quod offerant. Nam & neceſſitas, quæ ad hoc de Exilio opuſculum tibi dedicandum nos impulit, ea fuit, vt exilium noſtrum non vllo ſcelere, ſed rerum penuaria, & bellorū tumultu, quod Plutarchus dum à me quoad fieri potuit Latinè loqui docetur, verbis ſolatus eſt, tu Pontifex ſanctiſſime re aliqua ſoleris, & ſacerdoti iam in omni rerum inopia conſeneſcenti, tua in bonorum morum & liberatum ſtudioſos liberalitas, tātum ex tot tantíſque eccleſiaſticis bonis tribuat, quantum ad frigus dirâmque famem propellēdam ſatis ſit. Sed quoniam iam prologus fabula longior, quandiutiſſime & feliciſſimè valeas, Pater beatiſſime, literatorum decus & præſidium, & vigeat ſemper, ac floreat Medicum nomen & gloria, quorum patrocinium iampridem literarum ſtudia ne pereant, fouet & alit.

PLVTARCHI CHÆRONEI PHILOSOPHI CLARISSIMI, DE EXILIO, LIBELLVS.

Angelo Barbato interprete.

EX ſermonibus, vt ex amicis, optimus ille firmiſsimuſque habetur, qui in calamitatibus præſens adeſt, & indigentibus auxilium affert. Multos enim reperias, qui lapſis quidem amicis colloquantur, nec eos verbis ſaltem deſerant. Sed ſicuti vrinandi imperiti, dum pereuntibus opitulari conantur, vna complexi demerguntur: ita & hi ſua quadam inſcitia, tantum abeſt vt proſint, vt obſint vel plurimum. Amicorum enim ratio, & eorum qui ſuppetias veniunt, conſolatio, non rei affligentis defenſio eſſe debet: quando in rebus miſeris nullis lachrymis, nullis eiulationibus, quaſi choris quibuſdam tragicis ſit opus, ſed qui nos ingenuè admoneant, & liberè doceant. Triſtari nanque non modò in omni re inutile, verum vaniſsimum & ſtultiſsimum eſt. Vbi verò res ipſa ratione tractata atque detecta, non prohibet. quin tecum colloquaris, & dicas: Nihil graue niſi ſimules paſſus es, ſit profectò ridiculum, non corpus percontari quid patiatur, nec animum, an hoc ipſo caſu deterior fiat, ſed totius triſtitiæ externis admonitoribus vti, qui vnà nobiſcum doleant, vnà indignentur. Quare quum ſoli ſumus, vnuſquiſque de infor

tuniis, quaſi oneribus quibuſdam animum ſuum diligentiſsimè examinet & ponderet. Non enim vt corpus rei grauantis pondere premitur, ſic ſemper & animus: qui contrà potius rebus ex ſeipſo onus imponit & grauat, quæ per ſe alioqui tolerabilia erant. Durus quidem natura eſt lapis, cryſtalus item frigida, nec extrinſecus vel ille duritiem, vel hæc concretionem vllam habet: exilium vero, ignominia, & honorum amiſsio, vt contrà coronæ, magiſtratus, primiq́ue conſeſſus, non ſua natura, ſed noſtro ipſorum iudicio affligendi, vel delectandi modum habent: vnuſquiſque autem hæc ſibi leuia vel grauia, tolerabilia vel dura toleratu efficit. Hinc interrogatus Polynices:

Quid? patria carere, num grande eſt malum?
Eſt maximum, re maius ac verbo malum.

Contrà verò Alcmanis ſententia, vt ſcribit poëta quidam epigrammatarius, qui ait:

Sardiaci patres veſtro ſub culmine tecti,
Auratis Celſas veſtibus aut Macelas,
Concaua diſcinctus pulſarem tympana, qui nunc
Spartanis Alcman ciuibus annumeror,
Vatibus & Graijs, me dulcis muſa tyrannos
Dyſcyleon ſupra ſuſtulit & Gygeon.

Sola etenim opinio rem eandem his quidem vtilem, ceu approbatam monetam, his verò inutilem & noxiam reddit. Sed eſto graue ſit exilium, vt multi aſſerunt & prædicant. Nam & ex cibariis multa amarulenta ſunt & acria, ſenſumq́ue mordentia: quibus tamen, ſi mitium quid aut dulcium admiſceas, omnem illam ſaporis inſuauitatem tollas. Sunt præte-

ſtitiæ dediti ſemper ac queruli,quæ apud ſe peſsima ſunt, ſine vlla intermiſsione colligendo & reputando, doloremq́ue inferentibus ſeſe ipſos atterendo, etiam quæ bona ſunt & vtilia, mala efficiunt,& omni caſſa vtilitate, eoq́ue id potiſsimum tempore,quum auxilio opus erat. Illa enim duo fatorum dolia, quorum alterum bonis,alterum malis plenum ſcribit Homerus in cœlo eſſe, non Iupiter ſedens diſpenſat, vt his mitia & bono aliquo permixta,vis verò mera malorum fluenta tranſmittat,ſed ex nobis ipſis, qui mentis ſunt compotes, ex rebus ſecundis, iis quæ aduerſa ſunt exhauriunt & infundunt, & potabiliorem iucundioremq́ue ſibi vitam efficiunt. Contrà verò multis mortalibus veluti colis quibuſdam, quæ deterrima ſunt melioribus effuſis relinquuntur & permanent. Si ergo in quippiam inciderimus,quod re vera malum ſit hilaritatis aliquid & lætitię ſuperinduci debet,& peculiari aliquo bono, & ex iis quæ expertis iam rebus reliqua ſunt,quod alienum,& aduerſum ſit,leniẽdum eſt. Quum verò ſuapte natura res ipſa nihil mali habet,ſed id quod affligit,ex inani quadã opinione cõſiſtit,tunc vt laruas formidantibus pueris in manibus tradimus, & inuertimus,quo reſpectu vanos terrores contemnere aſſueſcant,ita nos quoque quod fragile, ac tragicis fabulis eſt perſimile, diligentiſsima conſideratione quaſi manibus pertractantes detegere oportet. Cuiuſmodi præſens hæc tibi conditio eſt de ea quam patriam opinaris,quum natura nobis patriam nullam dederit, ſicut nec domum,nec agrum, nec fabrilem,vel

medicorum officinam, vt Ariſton inquit, ſed hæc, & cætera id genus prout quiſque incolit, illiſque vtitur, ſubinde illius fiunt, vel nominantur potius & dicuntur. Homo enim, vt Plato ait, planta eſt quædam non terræ infixa, nec immobilis, ſed & cœleſtis, & ad cœlum ipſum inuerſa, cuius corpus ex capite, velut è ſua quadam radice illud ſiſtente & firmante, erectum manet. Hinc Hercules:

Argius an Thebanus, aut vnam curo
Iactare, Græcia omnis eſt mi patria.

Longè tamen rectius Socrates, qui ſe non Athenienſem nec Græcum, ſed ciuem mundanum eſſe dixit, vt ſi quis, puta, vel Rhodius, vel Corinthius dici velit. Neque enim Sunio vel Tænaro, aut Cerauniis ſeipſum incluſit.

Vides vt hunc immenſus æther arduus
Coërcet vlnis vndique orbem mollibus?

Hi patriæ noſtræ termini ſunt, in quibus nec exul, nec hoſpes, nec peregrinus vllus eſt, vbi idem ignis, aër & aqua, iidem principes, rectores & præſides, ſol, luna, & lucifer, eædem quoque leges omnibus vno ordine, ab vno eodemque principe latæ, eadem ſolſtitia & æquinoctio, Pleiades, Arcturus, tempora ſementis, & plantarum omnium: vnus autem rex & princeps Deus eſt, principium, medium, ac finem vniuerſi tenens, qui via recta peragit, & ſecundum naturam cuncta circuit, quem iuſtitia ſequitur, omnium vltrix qui diuinam legem deſeruerint, qua in omnes homines tanquam ciues cuncti natura ipſa dictante vtimur. Quòd autem Sardis non habites, nihil refert: nec enim Athenienſes omnes Colytũ,

nec Craneum Corinthii, nec Lacones habitant Pytanen. Nunquid ergo ii Athenienſium peregrini externique ſunt, qui ex Melite in Diomida commigrarunt, vnde & Maium menſem * Metagetnionē appellant, & feſtum quoddam cognomine traſmigrationis illius Metagetnia, hoc eſt, tranſuicinalia celebrant quòd non inuiti, ſed facile hilarique animo viciniam apud alios exciperent? Minimè id quidem dixeris. Quænam igitur terræ pars ſiue tantum habitabilem, ſiue vniuerſam contempleris, alia procul ab alia eſſe poteſt, quam mathematici puncti rationem dimenſione carentis, ſi ad cœlum reſpicias, habere euidentiſsimè oſtendunt? At nos quaſi formicæ vel apes, ſi ex vna cauerna aut alueari exciderimus, hoſpites externique nobis eſſe videmur. Quod idcirco fit, quia omnia propria & familiaria vt certè ſunt, facere ignoremus. Atqui ſtultitiam eius irridemus, qui lunam Athenis meliorem nitidioremque eſſe dicat, quàm quæ Corinthi: & tamen in idem quodammodo vitium mentis incidimus, quum peregrè profecti, terram, mare, aërem, cœlū vt diuerſa aliaque à conſuetis eſſe contendimus. Liberi quidem & ſoluti à natura in lucem prodeuntes emittimur, ipſemet autem nos ipſos colligamus, locorumque coarctamus anguſtiis, ac tectis includimus, & in parua tenuiaque compellimus. Præterea verò Perſarum reges irridemus (quòd ſi modò id vere dicitur) Coaſpæ vnius aquam bibant, cæteraſque mundi partes ſibi reddant * irriguas, quum ipſi quoque aliò tranſmigrantes, Cephiſum vel Eurotam appetamus, aut Taygeti Parnaſsique deſiderio tenea-

* μεταγειτνιῶν ſecundus menſis apud Athenienſes.

* ἀνύδρους

mur. Ita nobis terrarum orbem non modo irriguũ, ſed & ciuitatibus & tectis caſſum vaniſsima opinione reddimus. At Ægyptii regis iracundia & aſperitate in Æthiopiam commigrantes, rogantibus amicis ne liberos aut vxores deſerant, impudentius oſtẽſis virilibus, nec vxores, nec liberos quoad ea ſecum habeant, defuturos reſpondent. Quanquam decentius ſimul & grauius dici poteſt, vbi modica, qualia vita noſtra poſtulat, habere contigerit, ibi nemo nec ciuitatibus, nec domeſticis laribus, carere, nec externus vllo pacto eſſe poterit, dum iis mentem quaſi ancoram adhibeat, qua regatur & firmetur, omniq́ue portu quocũque applicuerit, vti queat. Amiſſæ enim diuitiæ breui facileq́ue reparari nequeunt, patria verò quælibet eſt, ſi vti ſcias, radicesq́ue habeas, quæ vbique coaleſcere & viuere valeant, quales nec Themiſtocli, nec Demetrio Phalereo defuere. Qui quum poſt exilium Alexandriæ inter amicos Ptolemæi principatum teneret, non modò in omni rerum copia vixit, ſed & Athenienſibus dona miſit ampliſsima. Themiſtoclem verò regia liberalitate more principis, victitantem, vxori liberisq́ue ſuis ſepius dixiſſe ferunt: Perieramus omnino, niſi periiſſemus. Sicut & Diogenes, Canis cognomine, nuncianti, Te Sinopenſes è Ponto exulẽ declararunt: Ego, inquit, illos hoc damno ſupplicio, vt in Ponto extremisq́ue Euxini littoribus perpetuò maneant & recludantur. Stratonicus autem non infacetus, hoſpitem percontatus in Seripho, cui crimini apud ipſos exilium indiceretur, audiens homines nequaquam illic exilio mul

ctari:Cur non tu quoq;,inquit,nefarii aliquid patra ſti,quo ex iſtis locorum anguſtiis emigrares,vbi Comicus ait carycas fundis vindemiari, omniaq́ue haberi quibus inſula ſit opus?Nã ſi vana falſaq́ue opinione remota veritatem ipſam conſideres,qui vnam duntaxat ciuitatẽ habet,hoſpitem alienumq́ue cæteris omnibus inuenias.Quòd ſi tibi turpe iniquũq́ue videtur,quempiã patria ſua relicta alienam incolere,in eaq́ue vitam degere,Spartã ſortitus es,hãc ornes,licet vilis ſit,cœliq́ue morboſi,licet ſeditionibus & rerum domeſticarum turbulẽtia laboret:cui propriam fortuna abſtulit vbicunque ſibi placeat, certè habitare permittit.Pulchrumq́ue illud Pythagoræorum præceptũ:Vitam optimam eligè, hanc tibi non inſuauem conſuetudo efficiet. Ad hanc quoque rem ſapientiſsimè ſimul & prudentiſsimè dici poteſt:optimam iucundiſsimamq́ue patriam elige, hanc tibi tempus patriam efficiet, & patriã quidem eam,quæ te non diſtrahat, neque perturbet,aut huiuſmodi res imperet,vt,Pecunias cõfert,legatus Romam pete,ducẽ ſuſcipe,aut tuis ſumptibus publici muneris miniſteriũ exhibe.Quæ ſi quis mentis compos,nec omnino obliuioſo faſtu turgidus memoria teneat,exul vel Gyarum, vel ſalebroſam ſterilẽq́ue, nec plantis idoneam Cinarum,nullo mœrore, nulloq́ue eiulatu optet habitare,nec earum verba mulierum vſurpet,quę apud Simonidem conquerũtur:

Purpureum tumidis mare me circunfremit vndis:

Sed illud Philippi potius mẽte habeat,qui quũ in palęſtra lapſus ſurrexiſſet,corporiſq; vidiſſet veſtigiũ, cõuerſus:Hercules,inquit,vt partis minimę telluris

natura paticipes orbem appetimus vniuerſum. Naxum te aliquando vidiſſe puto: ſin minus, Thuriam ſaltem, quæ non hinc procul abeſt, quarum hæc quidem Orionis domicilium fuit, illa verò cepit Ephialtem ac Otum quamuis corporis eſſent vaſtiſſimi. Alcmæon iuxta limoſum Acheloi aggerem inhabitauit, quo Eumenides, vt aiunt poëte, effugeret: ego verò potius, vt ciuiles magiſtratus, ſeditiones, & furiales calumnias declinaret, locum vel anguſtiſsimum delegiſſe puto, vbi citra moleſtiam quietè vitam degeret. Tiberius autem Cæſar in Capreis ſeptennium ad obitum vſque vixit, & illud imperiale totius orbis ſacellum, quaſi in cor aliquod quod coarctatum tandiu aliô nuſquam migrauit. Cui tamen imperii ſolicitudines quæ afferebantur vndique & affluebant, nec ſynceram, nec fluctuatione carentem, inſularum quietem præbuere. At cui licet in paruulam aliquam egreſſo inſulam magnis calamitatibus liberari, is profectò miſer eſt, niſi ſeipſum alloquens verſus illos Pindaricos ſæpius quaſi ad remedium canat:

Tenuem cupreſſum dilige,

Certámque ſyluæ prodigam miſſam face.

Mihi parum quidem terræ datum eſt, vnde & ſine arboribus, ac ne luctus ſortitus ſum, nec ſeditiones nec imperia principum, nec miniſteria in ciuilibus negotiis, nec publici muneris impenſas indeprecabiles. Quod alicubi non imperitè dicere videtur Callimachus: Ne metire ſchœno Perſico ſapientiam: cur enim ſchœnis vel paraſanguis dimenſa felicitate lugendo vt infelices nos cruciare debemus,

quod ducentorum ſtadiorum inſulam,at non quatuor dierum ambitu effuſam, quanta eſt Scicilia habitemus? Nam quid locorum amplitudo ad vitæ tranquilitatem afferre poteſt? Nonne Tantalum in Tragœdia dicere audis:

Bis ſex dierum qua via eſt,
Berecynthios agros ſero. *Qui paulò poſt inquit:*
Cæleſte numen animus olim permeans,
Nunc ſerpit imus, hiſce dictis me alloquens,
Condiſce modico humana amore proſequi.

Nauſithous autem ſpatioſa Hyperiæ regione relicta, eò quòd vicini Cyclopes eſſent, in inſulam transgreſſus procul ab aliis viris, habitansque impermixtus hominibus, ſeorſum in vndoſo vndique mari, ſuauiſsimã ciuibus ſuis vitã parauit. Cycladas quoque prius Minois filios, deinde Codri Neleique habitaſſe ferũt, in quibus nunc amentes exules ſe pœnas dare putant. Quamuis quæ exularis inſula, agro Sceluntio non amplior? vbi tamẽ poſt expeditionẽ Xenophon nitidã ſenectutẽ egit. Academia verò ter mille drachmis emptus agellus, Platonis, Xenocratis atque Polemonis domicilium fuit, vbi ociarẽtur, & totã vitã ducerent, vno excepto die, quo Xenocrates ſingulis annis Bacchanaliũ nouis tragœdiis, vt aiunt, ornandi feſti cauſa in vrbẽ deſcẽderet. Et Ariſtoteli Theocritus Chius obiecit ſæpius, quòd apud Philippũ Alexandrũque degeret, ac Borbori fluenta Academiæ præferret. Fluuius hic eſt Pellam ambiens, Borborus à Macedonibus dictus. Inſulas autem quaſi dedita opera nobis commendat, & diuinis proſequitur laudibus Homerus, ſic inquiens:

Appulit ad Lemnum diuini & tecta Thoantis,
Et quæcunque Deûm Leſbos domus alma recudit.
Dulichium hi patriam referunt, ſed Echinadas illi,
Quæ ſacræ longinqua tenent maria, Elida contra.

Ex illuſtribus præterea viris diis chariſsimum Æolum ſapientiſsimum Vlyſſem, fortiſsimum Aiacem, hoſpitaliſsimum Alcinum inſulas incoluiſſe dicũt. Zeno autem quum eam quæ ſibi adhuc reliqua eſſet, nauem cum oneribus mari demerſam accepiſſet: Bene inquit, agis, ô fortuna, quæ nos ad pallium vitamq́ue philoſophicam cõpellis. Quare nihil eſſe cenſeo, cur vir nec arrogantiæ fumo, nec populari aura prorſus inſaniens, in inſulam aliquam coactus fortunam accuſet, ſed laudet potius, quòd anxietatem mentis, & tedium peregrinationis, errores, pericula maris, foriq́ue tumultus à ſe remouerit, vitamq́ue ſtabilem & ocii plenã, quęq́ue diſtrahi nequeat, ac verè propriam ſibi dederit, puncto & interuallo eorum quæ vſus poſtulat, neceſsitate circunſcripta. Quæ enim inſula tectis, quæ ambulacris, balneiſq́ue caret? quæ piſces, lepores non habet? ſi quis venatui animiq́ue relaxationi indulgeat? Adde, quod maximum, tibi ſæpiſsime licere, quietis eſſe compoti, quam ſitiunt alii, quos dum ludunt alea, dum latent domi, curioſus vel calumniator aliquis perſcrutatur inſequens, eq́ue ſuburbiis hortiſque amœniſsimis ad forum aulamq́ue inuitos trahit. At inſulam adnauigat nemo qui te perturbat, aliquid petens, mutuò accipiens, adhortãs ſpondere, aut vnà magiſtratum ambire, niſi è neceſſariis & domeſticis qui ſit optimus, tui deſiderio compulſus, cætera vi-

ta quaſi ſacra nulli prædæ obnoxia permittitur, ſi quis ociari & velit & ſciat. Qui verò eos in beatorum numero cenſet, qui circunuagantur, plurimũque temporis in portoriis ganeiſque perdunt, perinde mihi facere videtur ac ille, qui errantia ſydera fixis & immotis feliciora eſſe putet, quamuis vnum quoque errantium ſyderum in vna eademque ſphæra quaſi in inſula quadam circunferatur, & ordinẽ ſuum teneat. Sol enim limites præſcriptos non tranſcendet, vt inquit Heraclytus. Sin minus, furiis iuſtitiæ adiutricibus ſupplicium pendet. Cæterum hæc hiſque ſimilia, illis dici & cani debent, quos in inſula aliqua relegatos,

Inuitos cohibet ponto circunflua tellus.

Tibi verò, cui nullus certus definitur locus, ſed qui vno tandem excluderis, omnium vrbium copiam facit vnius vetatio. Nam quòd non imperes, nec conſulas, nulliſque præficiare ludis, tu illud ex aduerſo ſtatue, Ne ſeditionibus quidem vexor, nihil publicè confero, nec præſidis ianuis inhæreo, nec quis prouinciam meam ſortitus ſit euro, an iracundus & toleratu difficilis. Verum vt Archilochus Thaſi fertiles agros, vineáſque contemnens, ob alia eius inſulæ aſpera & inæqualia loca, totam inſulam damnat atque accuſat, eam quaſi aſini dorſum materia agreſti plenam eſſe affirmans, ita & nos dum ad illam modo exilii partem intendimus quæ gloria caret, negotiorum vacuitatem, ocium & libertatem contemnimus. Quanquam Perſarum reges idcirco beatiſt, quòd in Babylone hyemem, in Media æſtatem, in Suſis ver iucundiſsimum age-

rent. Eſt igitur ei qui è ſolo patrio migrarit, Cereris myſteris Eleuſi immorari, Bacchanalibus Agris ſolennia celebrare, Pythicis Iudis Delphos, Iſthmis Corinthum tranſmeare, ſi ſpectaculorum ſtudio teneatur. Sin minus, ociari, deambulare, quidpiam legere, aut imperturbatū ſomnum carpere. Addas & illud Diogenis: Prandet Ariſtoteles quum videtur Philippo, Diogenes quandocunque Diogeni, neque vllo ab negotio, vllo à principe vel duce conſueta ſumendi cibi hora diſtrahitur. Quocirca è ſapientiſsimis & prudētiſsimis viris paucisſimos in ſua ipſorum patria funeratos inuenias. Nullo enim cogente ſublata ancora aliò tranſgreſsi, vitæ ſtationem mutarūt: alii quidem Athenas, alii verò Athenis relictis, in aliam orbis terrarum partem migrantes. Quis vnquam patriæ ſuæ tale præconium protulit, quale Euripides, ita inquiens.

Ἀριστοτέλης ἀριστᾶ ὅταν δοκῆ Φιλίππῳ, Διογένης ὅταν Διογένει.

Aliunde populus noſter haud huc appulit,
Hæc terra nos genuit, alij ſed enim ciues
Sunt comparandi cubicis iactibus.
Hinc inde ducti, nec ſtabiliter conſiti,
Iactare ſi quid autem oportet fœminæ:
Nos temperati ſpiritum cœli trahimus,
Vbi nec æſtus, nec rigor hyemis ingruit,
Tum Græca quæ fert regio, quæ fert & Aſia,
Vt dulce nectar hic habentes carpimus.

Qui licet patriæ tantas protulerit laudes, in Macedonia tamen totam apud Archelaum vitam egit. Audiſti, puto, & hoc epigramma:

Atticus Euphorione ſatus, ſub mole ſepulchri eſt
AEſchylus hac, iuxta pinguia culta Gelæ.

Etenim hic quoque in Siciliam ſoluit,& eo prior Simonides. Nam illam hanc Herodoti Halicarnaſſæi inſcriptionem, multi Herodoto Thurij tranſcripſere, quòd Thurios commigraſſet, & in eorum coloniam adſcriptus eſſet. Muſarum autem ſpiritus ille ſacer & diuinus Troiani belli ſcriptor Homerus, an non idcirco multis ciuitatibus controuerſiæ fuit, cuius earum ciuis habendus, quoniam nullam ſolam laudarit? Hoſpitalis verò Iouis cultus, magnus multuſque eſt. Quòd ſi quis dicat hos omnes gloriæ honoriſque captatores fuiſſe, ad philoſophos veniat, & ſapientiæ ſcholas gymnaſiaque conſideret, Lycium, inquam, Academiam, Porticum, Palladeum, & Odeum. Si Peripateticos enim amplexaris & obſtupeſcis, è Stagiris Ariſtoteles, Theophraſtus ex Epheſo, Straton è Lampſaco, è Troade Clycon, Ariſton è Ceo, è Phaſelis Critolaus. Sin verò Stoicos reſpicias, Zeno Citicus, Cleanthes Lyſius, Solenſis Chryſippus, Antipater, Tarſenſis, Diogenes Babylonius. Athenienſis verò Archidemus ad Parthos vſque profectus, Stoicæ ſectæ ſucceſſores Babylone reliquit. Quos ſi quæras, quiſnam inſectatus exulare coëgerit, inuenias neminem. Sed ipſi ſponte quietem ſecuti, cuius participare nequeunt, qui domi nominis aliquid vel poteſtatis obtinent. Itaque quum cætera ſuis nos doceant libris, hæc profectò re ipſa etiam docent. Et nunc quoque optimus quiſque & probatiſsimus peregre viuit, non pulſus ſed ſponte aliò tranſgreſſus, nec fugatus, ſed fugiẽs ipſe moleſtias, occupationes, negocia, quæ patria afferre ſolet. Olimq́ue antiquis illis, vt videre eſt, lucubra-

tiones,quę pulcherrimæ extant,maximeq́ue appro bantur,adiuuante exilio à Muſis peractæ abſolutæq́ue ſunt. Thucydides enim bellum ab Athenienſibus Peloponneſiiſq́ue geſtum,in Thracia iuxta locum ſyluam Scapten nomine conſcripſit,in Eliæ Scillunte Xenophon, in Epiro Philippus, Timæus Tauromenites Athenis, Megaris Athenienſis Androcion,in Peloponneſo poëta Bacchylides. Qui omnes,& alii plures patria exules non animum deſpondentes ſeipſos abiecerunt,ſed animi ſui excellentia acumineq́ue vſi,exilium à fortuna quoddam viaticum accepere. Quo factum eſt, vt vel mortui viuant & celebrentur vbique,quum contra nullum eorum nomen ſuperſit, quorum factionibus eiecti ſunt. Quare ridiculus ſit profectò,ſi quis exilium gloria carere arbitretur. Nunquid enim nominis nullius Diogenes? Quem quum vidiſſet Alexander in ſole ſeſsitantem, ſtetit, & an re aliqua indigeret percontatus, accepit nihil aliud velle, quàm vt pau liſper obumbrare ſolem deſineret. Cuius animi elatione ſtupefactus, ad amicos conuerſus dixit: Si Alexander non eſſem, Diogenes vtique eſſem. An vero inglorius & Camillus,qui Roma pulſus,Romæ ſecundus conditor celebratur? Nec Themiſtocles quidem exul gloriam quam inter Græcos habuit perdidit,ſed apud Barbaros etiam auxit. Nemoq́ue eſt adeò honoris cõtemptor,adeò degener, qui Leocrates Themiſtoclis accuſator, quàm exul Themiſtocles,vel Clodius Ciceronis eiector,quàm eiectus Cicero,aut Ariſtophon delator,quàm Timotheus, patriam relinquere coactus eſſe malit. Cæ-

terum quoniam mouentur multis verbis Euripidis, qui exilij vehemens accuſator apparet, videamus quid ſingillatim roget, quídve reſpondeat:

Quid? patria carere, num grande eſt malum?
Eſt maximum, re maius ac verbo malum.
Quodnam eſt genus, quod exules premit, mali?
Id maximum, quòd eis loqui non licet.
Seruile prorſum eſt, non loqui quod ſentias.
Potentiorum perferenda inſcitia eſt.

Primum hæc nec rectè, nec verè cenſet: non enim ſeruile id tacere quod ſentias, ſed prudentiſsimi viri, quum tempus & res taciturnitatem ſilentiúmque requirit. Quod idem alibi rectius:

Tacere nunc oportet, nunc præſtat loqui.

Nam dominorum imperitiam ſtultitiamq́ue, nõ minus in patria, quàm in exilio patiare neceſſe eſt, & magis etiam domi quàm peregre iniuſtè potentium calumniam vimq́ue timemus. Illud vero maximum, & in primis abſurdum dicendi libertatem exulibus auferri. Admiratione profectò dignum, Theodorum libertate dicendi caruiſſe, qui dicente ei rege Lyſimacho, te patria quoniam his moribus eſſes eiecit: Certe, inquit, quod me perinde ac Semele Bacchum ferre non poſſet, nec exterritus eſt, licet illi in ferrea cauea Teleſphorum oſtenſteret, cui oculos effoderat, nares amputarat, aures & linguam abſciderat, illudq́ue adderet: his afficio ſuppliciis, qui de me malè merentur. Quid autem Diogenes, nunquid dicendi libertatem non habuit? qui caſtra Philippi ingreſſus, quo tempore hoſtis Græciam inuadebat, quum quaſi ſpeculator ad eum

duceretur: Nempe, dixit, tuæ auaritiæ & dementiæ ſpeculator veni, qui breui temporis ſpatio de principatu ſimul & vita veluti ad aleam periclitaturus accedas. Quid Carthaginenſis Annibal? nónne Antiocho, quanquam exul reſpondit? qui quum inuitante occaſione hoſtes aggredi iuberet, quòd fieri ſacerdos viſcera prohibere diceret, regem iis verbis increpuit: tu facis quod victima, non quod vir prudentiſsimus dicat. Quinetiam geometræ & linearum periti, quo minus de diſciplinis, & his quæ norunt libere loquantur, non prohibentur exilio, nedum probi bonique prohibeantur. Sed vbique degener animus vocem impedit, linguam retorquet & angit, ac ſilere facit. Nam illa quæ ſequuntur eiuſdem,

Alunt bonæ ſpes exules, vt dicitur,
Quæ ſunt futura oculis fauentibus vident,

ſtultitiæ crimen ſit potius, quàm exilij: non enim qui didicerunt & ſciunt præſentibus vti, ſed qui aſsidue ex futuris dependent, & ſemper quæ deſunt appetunt, ſpe quaſi rate quadam iactantur, quamuis ſuæ vrbis pomerium nunquam exceſſerint.

Patriíne tibi non profuerunt hoſpites?
Bene rem gerito, nam male gerentem omnes deſerunt.
Non te generis euexit ad ſummum decus?
Malum carere eſt, nam genus me non aluit.

Verba hæc ingrata Polynicis accuſantis exilium, vtpote quòd & conſanguineis ſit contemptui, & amicis careat, qui ex natalium ſplendore, quamuis exul, regis nuptiis dignus habitus eſt, tantiſque viribus

& amicorũ auxiliaribus copiis ſuffultus,expeditionem fecit,quantis paulò pòſt ipſe fateatur,

Viri ex Mycenis,atque ab vrbibus Danaûm
Adſunt mihi, triſtem opem,at opportunam vt ferãt.

Nec diſsimilia matris verba:

Tibi nuptiales ego faces non protuli,
Nec affuit Hymen,nec te Iſmenus lauit.

Quam lætari & bono animo eſſe oportebat, quum filium habitare in tantis regiis audiret, ipſa vero dolens inaccenſas faces, nec Iſmenum balnea præſtitiſſe lugens,quaſi qui Argis ducunt vxorem,aqua & igne careant,faſtus & ſtultitiæ vitia appenit exilio.At dicas, res eſt exul ignominioſa. Ignominioſa quidem amẽtibus,qui & pauperem eſſe,& caluum, & puſillum,& hoſpitem, inquilinumq́ue vituperiũ eſſe putant.Cæterum qui his non conſentiunt, neq; ſubſcribunt,bonos quamuis pauperes,hoſpites, exuleſq́ue ſint admirantur. Nónne vt Parthenonem & Eleuſinium, ſic Theſei templum omnes venerari videmus? Atqui Athenis exulauit Theſeus,in quas eius opera ſe homines habitatum receperant, eámque ciuitatem amiſit,quam non aliunde habuit, ſed ipſe condidit. Eleuſini quid pulchri relinquitur, ſi nos Eumolpi pudeat,qui ex Thracia tranſgreſſus,& tunc Græcos initiauit,& nunc initiat?quid Codrus? quibus maioribus ortus?nónne ex Melantho Meſſana exule Athenarum ſceptrum tenuit?Nam quis nõ Antiſthenem laudet?qui dicenti,Phrygia mater tua eſt:& deorum eadem mater,inquit. Cur nõ tu quoque tibi obiicienti exilium reſpõdes:Herculis quoque victoris pater exul, & liberi patris item auus,

quum vt inueſtigaret Europam miſſus,

Phœnicia ortus, exulem gignit prolem
Bacchas cientem Liberum,
Gaudentem furioſis coli honoribus.

De his enim quę Aeſchylus innuens, & ſuboſtendẽs inquit,

Apollinem caſtum exulem cœlo Deum,
Linguis fauendum, vt ait Herodotus. Empedocles autem in ſuæ philoſophiæ initio præfatus:

Vrget enim vetus ac ſtabilis ſententia diuum,
Quem ſcelerum metus ater agit, trepidúmque fatigat,
Dæmones hunc longæ ſortiti tempora vitæ
Pellitis à ſuperûm facie per ſecula multa,
Quos ego nunc inter, diuis procul exul aberro.

Non ſeipſum modò, verum è ſeipſo nos quoque omnes hic inquilinos, externos, exuleſq́ue eſſe oſtendit, Non enim ſanguis, ait, & cõtemperatus ſpiritus, nobis animæ ſubſtantiam & príncipium præbuit, ſed ex his terrenum & mortale corpus fictum & cõpactum eſt. Animi verò huc ortu ſuo aliunde profecti, peregrinationem qnidem nomine mitiſsimo cõminuit blandiendo. Quod veriſsímum autem, vagatur exul, diuinis legibus & decretis agitatus, & ſic quaſi in inſula multo maris æſtũ circũflua, vt Plato inquit, more oſtrei corpori annexus, quòd non recordetur, nec recolat.

E quantis opibus, quali & tranſlatus honore,
Corporeis animus vinclis religatus inhæret.

Non Sardibus cum Athenis, nec Corintho cũ Lemno Sciroq́ue, ſed ipſo cœlo, lunaq́ue cum terra ac

terreſtri fragiliq́ue vita permutatis grauiſsimè fert, & quaſi peregrinus & hoſpes, modo degeneris plãtæ immarceſsit, quòd hic ex loco in locum minimi interualli tranſierit. Quanquã plantæ quidẽ regio aliis alia cõmodior eſt, vbi melius alatur & germinet. Homini autem felicitatẽ locus nullus, ſicut nec virtutem, nec animi prudentiam aufert. In cuſtodia enim poſitus Anaxagoras quadraturam circuli ſcripſit, philoſophabaturq́ue Socrates venenũ hauriens, vtq́ue familiares philoſophię incũberent adhortabatur, interim illis beatus apparens. Tantalum verò & Phaëthonta, quanquam in cœlum aſcendiſſent, poëtæ aiunt ſua ſtultitia in magnas calamitates incidiſſe.

FINIS.

PLVTARCHI CHÆRONEI amatoriæ narrationes.

Angelo Politiano interprete.

IN ALIARTO Bœotiæ vrbe puella quædam fuit forma præcellens, Ariſtoclea nomine, Theophani cuiuſdam filia. Hanc duo amabant iuuenes, Strato Orchomenius, & Calliſthenes Aliartius. Ditior Strato erat, multoq́ue magis puellæ amore incenſus. Nanque eam forte fortuna in Lebadia viderat, quum ſeſe illa in Ercyna fonte cõmodũ perlueret. Erat enim Ioui regi ſacrã ciſtã latura. *Ariſtoclea.* Incertus quid ageret Theophanes (metuebat enim

Stratonē,vt qui & opibus,& genere omnibus fermè Bœotiis anteiret)eius optionis Trophonium conſulere cogitabat.At Strato quum à virginis domeſticis magis ad ſeſe illam quàm ad Calliſthenem vergere perſuaderetur, operam enixe dabat, vt puellæ ipſi coniugis optio daretur. Vt vero Theophanes palā omnibus natā interrogauit,eaq́ue Calliſthenem maluit,continuô apparuit inquiſiſsimo Stratonem animo tuliſſe.Poſt biduum igitur Theophanem Calliſthenemq́ue adiit, affirmans velle ſe amicitiam aduerſus eos initam ſeruare,tametſi nuptias Deus ſibi aliquis inuiderit.Laudant illi, eumq́ue ad nuptiarū epulas vocant.Magnam vero is ſociorum, ac miniſtrorū inſtruit manum, eoſq́ue omneis inter ipſam turbam alium alibi diſperſos ac veluti latenteis eſſe iubet,donec puella de more ad fontem quiCiſoëſſa vocatur, deſcenderet, vt videlicet nympharum ſacris,quæ Protelea vocant,operaretur.Tum facto impetu,qui in inſidiis erant diſpoſiti puellam corripiunt.Ibi eam Strato ad ſe trahere,Calliſthenes contrà(vt decuit)retrahere ad ſe.Idem & vtriuſque ſocii pro ſe quiſque obnixe agere,donec puella inter repugnantium manus dilacerata exanimataq́ue eſt. Calliſthenes igitur continuó ex omnium ſeſe oculis abſtulit,neque poſtea compertum cuiquam, interemeritne ſe,an profugus Bœotia exularit.Strato autē in omnium cōſpectu ſupra ipſam virginem ferro ſe iugulauit.

Quum Phidon quidam Peloponneſiorum principatui inſidiaretur,Argiuamq́ue vrbem quę ſua patria eſſet, reliquis omnibus imperitare vellet, dolū

primo

primo Corinthiis intendit. Miſit enim qui ab eis mille adoleſcentes cum ætatis vigore, tum fortitudine præſtantes peterent. Mittuntur igitur Dexandro duce. Quum itaque in animo haberet Phidon inſidiari iis, vt Corinthum imbecilliorem efficeret, câque ſuo arbitrio vteretur (id enim vnum totius Peloponneſi veluti propugnaculum eſſe intelligebat) rem omnem cum ſociis quibuſdam communicat. Inter eos & Abron quidam fuit Dexandri hoſpes: is ei inſidias aperit: quo effectum eſt, vt ante inſidiarũ tempus Corinthum omnes incolumes diſceſſerint. Veſtigabat Phidon eius arcani proditorem, omnîque in id conatu imcumbebat. Metuens verò Abron vnà cum coniuge ac domeſticis Corinthum migrauit, atque in Meliſſo, qui vicus eſt agri Corinthij, habitauit. Ibi & filium ſuſcepit, cui à loco nomen Meliſſo fuit: huius autem Meliſsi filius fuit Actæõ, forma pariter atque modeſtia inter æquales excellẽs. Eum quamplurimi amarunt, ſed omnium ardentiſſime ex Archias Heraclidarũ genere, qui cum diuitiis, tum potentia Corinthiis omnibus anteibat. Is quum perſuadere adoleſcenti fruſtra tentaſſet, ad vim animum adiecit. Profectus igitur comeſſabundus ad Meliſsi ædes, amicorum ac domeſticorũ magna ſtipatus caterua, puerum abducere tentabat. Renittente igitur patre, vnaque ſecũ & vicinis qui concurrerant miſerum illum ad ſe retrahentibus, in repugnãtium manibus Actæon diſcerptus eſt. Ita domum quiſque digreſsi. At Meliſſus pueri cadauer in forum illatum miſerabiliter oſtentare, ſimul ſupplicium de ſceleris autoribus efflagitare. Miſerabã-

tur quidem omnes ſenem, præterea tamen agebant nihil. Quum itaque re infecta domũ rediſſet obſeruato celebritatis Iſthmiacæ tempore, cõſcenſo Neptuni templo, Bacchiadas implorabat, patriſque ſui Abronis beneficia cõmemorabat, inuocatiſque diis præcipitem ſeſe de templo iecit. Haud multo põſt æſtus quidem ingens, ac peſtilentia vrbem inuadit. Conſultum igitur de ciuitatis ſalute oraculum, reſpondit, Neptuni illam eſſe iram, non quieturam donec Actæonis mortem vindicarint. His Archias auditis (nanque is oraculo intererat) Corinthũ quidem minime rediit, ſed in Siciliam naui præuectus, Syracuſas condidit. Quumque ibi duas filias ſuſcepiſſet, á Telepho, cuius florem ætatis decerpſerat, quique in Siciliã ſecũ nauigarat, per inſidias eſt interemptus.

Vir pauper Scedaſus nomine habitabat in Leuctris, qui eſt Theſpienſis agri exiguus pagus. Huic filiæ duæ fuerunt, Hippo, & Miletia, ſiue vt quidam aiunt, Theano, & Euexippa. Erat autem Scedaſus vir probus, atq; aduerſus hoſpites perhumanus, tametſi ille haudquaquam multa poſsidebat. Quum ad eũ igitur duo Spartani adoleſcentes acceſsiſſent, perlibenter accepti ſunt. Exarſerũt illi virginum amore quoq; minus quid auderent, Scedaſi probitate prohibebantur: perrexerunt igitur in Pythonem, quò, videlicet iter inſtituerant, conſultoque (vt res tulit) deo, domum regrediebantur, factoque per Bœotiã itinere, in Scedaſi rurſus domũ ſe recipiunt. Is forte fortuna peregre aberat, ſed eius filię eos de more accipiunt: qui quũ puellas incuſtoditas offendiſſent, ui

in eas faciunt:quas quũ ſupra modũ,excepta contumelia ſeſe miſerias affli&ates viderẽt,ambas interficiunt,ia&iſq; in puteũ cadaueribus,abeũt.Reuerſus Scedaſus,puellas quidem nuſquã videt, omnia verò quæ reli&a à ſe forẽt,ſalua offendit,incertuſq; diutius rerum omniũ perſtitit, donec admurmurante catella,& nũc ad ſe curſitante, nunc ad puteum frequentius redeunte,coniecit id quod erat, atque ita filiarum corpora extrahit.Quum vero ei vicini dicerent,vidiſſe ſe qui eius domum pridie eius diei ingrederentur,Lacedæmonios illos qui & ſuperioribus diebus apud eum ipſum diuertiſſent, tranſa&ũ ab iiſdem facinus proculdubio intellexit. Nam & ſuperioribus diebus ſæpe ipſas puellas laudabant, quique eas deſponſaturi eſſent beatiſsimos prædicabant.Lacedæmonem itaque proficiſci ſtatuit,rẽq; omnem ad Ephoros deferre. Sed quum ad Argiuorum perueniſſet agrum,no&u præuentus in diuerſorio reſtitit.Ibi & ſenem alium offendit Orei ciuẽ, quod in Eſtiæatide agros oppidum eſt.Quem quum & gementem & Lacedæmonios diris agẽtem videt, interrogauit,ecquònam is malo à Lacedæmoniis eſſet affe&us. Narrauit ille ſubditum ſe eſſe Spartanorum ditioni, miſſum vero in Oreum, qui magiſtratu fungeretur,Ariſtodemum,omni prorſus crudelitate atque iniquitate vſum eſſe. Nam quum,inquit,filium meũ amaret,neq; precãdo quicquã pollicitandoq; efficeret,advim cõuerſus,eũ de palæſtra rapere aggreſſus eſt, prohibente vero id palæſtræ magiſtro,ac nonnullis adoleſcentibus opem ferẽtibus,ſtatĩ quidẽ Ariſtodemus digreſſus eſt,poſtridie

autem inſtructa triremi,adoleſcentem rapit, atque in vlterius littus trauectum violare nititur,fortiúſque reluctantem gladio iugulat.Tum in Orcum regreſſus conuiuium celebrat.Ego vero interim facinus indignum audio,natique corpus humi mando. Tum Spartam contendo, remq́ue omnem ad Ephoros defero,cuius illi rationem prorſus nullam habuerunt. His Scedaſus auditis vehementer perturbatur.Nam & ſui rationem nullam habitum iri exiſtimabat,ita viciſsim hoſpiti ſuam calamitatem narrat.Cohortatur ille,ne ad Ephoros accedat, ſed in Bœotiam redeat, liberiſq́ue ſuis tumulum condat. Minimè id tamen Scedaſo perſuadet. Pergit igitur Spartam,atque Ephoros conuenit. Neglectus ab his reges adit.Mox populares ſingulos ambiens,ſuā calamitatem conqueritur. Quæ quum omnia fruſtra cecidiſſent,tum verò Scedaſus mediam per vrbem currere,manus ad ſolem tendere, tum ferire humum, furias inuocare, poſtq́ue hæc omnia ſibi mortem conſciuit. Haud multo igitur pôſt pœnas Lacedæmonij dederunt.Nam quum vniuerſæ Græciæ imperitarent,omneiſq́ue vrbes præſidiis firmaſſent, Thebanus Epaminondas quotquot ſuæ vrbis præſidium tenerent,ad vnum trucidauit.Inſurgentibus vero in bellum Lacedæmoniis, occurrunt Thebani ad Leuctra, loci videlicet auſpicium captantes.Nam & antea eo ipſo loco libertatem recuperarāt,quo videlicet tempore Amphyction à Sthenelo in exilium pulſus in Thebanorum vrbem confugit:qui quum Chalcidenſes vectigales feciſſet,tributi immunes Thebanos reddidit,quippe qui Chal-

codontem Eubœenſium regem interfecerit. Fuſi igitur cæſique ad vnum Lacedæmonij omnes, ad ipſum natarum Scedaſi monumentum. Ferunt autem priuſquam in pugnam prodiretur, Pelopidæ vni ex Thebani exercitus militibus, ſignis quibuſdam, quæ aduerſa putarētur, exterrito, Scedaſum in ſomniis viſum, qui bono eſſe animo iuberet: venire enī in Leuctra Lacedęmonios, ſuppliciū ſibi ſuiſque natabus perſoluturos, ſimulque iuberet, ne antè in pugnam prodirent, quàm equi candidum pullum, qui paratus afforet, ad virginum ſepulchrum immolarent. Pelopidam verò militantibus adhuc in Tegea Lacedæmoniis miſiſſe in Leuctra dicunt, qui de eo ſepulchro inquirerent, reque omni ab indigenis cōperta, optima imbutum ſpe eduxiſſe exercitum, atq; ita victoriam reportaſſe. Phocus Bœotius quidam genere erat, vtpote ex Cliſante: Vnicam hic filiam habuit forma atque modeſtia præcellentem. Triginta illam Bœotiorum primarii adoleſcentes vxorem ſibi quiſque poſtulabant. Phocus vero alias ex aliis nuptiarum moras nectebat, metuens videlicet, ne qua vis inferretur. Poſtremo rogantibus illis, Pythium dixit eius ſe optionis conſulturum. Id illi auditum ægerrime tulerunt, Phocumque ipſum facto impetu interemerunt. In ipſo autem tumultu fugitans puella per agros errabat, ſequebantur verò adoleſcentes. Sed quum ea in agricolas incidiſſet, qui triticum in area coaceruarent, ſalutem per eos conſequuta eſt: occuluerunt enim ipſam agricolæ in tritico, atque ita à perſequentibus trāſmiſſa eſt. Quæ quum euaſiſſet, celebritate, quæ Bæotiis om-

nibus communis foret, obſeruata, Coroneam profecta ad Itoniæ Mineruæ aram ſupplex conſedit. Ibi procorum iniquitatem narrans, nomen ſimul cuiuſ que, ac patriam edocebat. Miſerabantur itaque Bœ otii puellam, atque adoleſcentibus ſuccenſebatur. Ei uero, quum hæc audiſſent, in Orchomenum con fugiunt, à quibus repulſi ad Hippotas abierunt, qui vicus prope Heliconem inter Thebas & Coroneam ſitus erat. Ab his igitur ſuſcepti ſunt. Poſt hæc mittunt Thebani qui Phoci interfectores ſibi dedi poſtulent. Quod vbi minime impetrant, bellũ eis The bani vna cum cæteris Bœotiis inferunt. Eius belli imperator Phœdus fuit, qui tum princeps Thebanorũ erat. Expugnato igitur vico munitiſsimo quiq; intra ipſum erant, ad extremam ſitim redactis, comprehenſos Phoci interfectores comburunt, indigenas vero ipſos in ſeruitutẽ abducunt, dirutisq; mœnibus ac domibus, agrum Thebani inter ſe Coroneiq́ue diuiſerunt. Fertur vero nocte ipſa, quæ Hippotarum captiuitatem præceſſerit, vocem ſæpius ex Helicone auditam, quæ diceret, Adſum, Procos autẽ triginta vocem illam, vt quæ Phoci eſſet, agnouiſſe. Qua vero die ad bellum prodierunt, monumentum ſenis, quod in Cliſante foret, croco fluxiſſe traditur. Phædo autem Thebanorum principi atque imperatori à pugna redeunti nũciatum, filiam ſibi natã, quam ille accepto auſpicio Nicoſtratam appellauerit. Alcippus genere quidẽ Lacedæmonius erat, ducta vero Damocrita vxore binos ex ea fœminei ſexus liberos ſuſcepit. Is quũ & optime ciuitati conſu leret, & ea ageret, q̃ eſſe è rep. intelligeret, inuidiã

in ſe eorum cōcitauit,qui aduerſas ei parteis in rep. fouerēt:à quibus falſis ſermonibus perſuaſi Ephori, velle Alcippum leges diſſoluere:exilio virum mulctarunt. Exiuit ille quidem Sparta,Damocrita verò vxor quæ ſe viro comitem vnà cum filiabus prębere vellet,prohibita eſt. Quin & eius bona publicarunt,ne dos virginibus ſupereſſet. Sed qnum nonnulli puellas ſibi ob paternam virtutem vxores poſtularent,ſenatuſconſulto ab inimicis prohibiti ſunt vxores illas accipere, quippe qui de ipſarum matre votum dicerent auditum, vt ſibi quamocyſsime liberi ex natabus orirentur, qui patrem vindicarēt. Quum igitur vndecunque Damocrita impugnaretur,communem quandam totius populi celebritatē obſeruauit, ad quam mos erat, vt vnà cum virginibus,domeſticiſque omnibus,atque infantibus mulieres conuenirent. Quæ vero ex nobilitate eſſent, ſeorſum ipſæ à cæteris in magno quodam Androne pernoctabant.Ibi illa gladio ſub veſte accincta, comites ſecum filias educit, noctuque in templum proficiſcitur,obſeruatoque tēpore,quo omnes myſterio interforent,quum occluſæ fores eſſent, magnam lignorum vim ad eas conſtipauit:quippe quæ ad manum,pręſtoque forent,ad ſacrorum vſum cōuecta.Tum ignem immiſit.Accurrentibus autem auxilio viris,filias ipſa ſuas,cum ſeſe ipſam Damocrita gladio interfecit.Quapropter quum minimè haberent in quos iram effunderent,extra fines Damocritæ natarumque corpora proiiciunt. Quamobrē irato deo,ingens ille traditur Lacædæmone terræmotus extitiſſe.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO patri & domino, D. Sebaſtiano, Brixinenſis eccleſiæ, & optimatum literarum optimo Antiſtiti, Ottomarus Luſcinius S. D.

QVANQVAM *nulla fortunæ meæ ratio, nulla eruditionis, aut rei alterius ſplẽdor ac dignitas, licere mihi permittat, vt ad celſitudinem tuam, Præſul reuerẽdiſſime, literas aut xeniola miſſitare auſim: quando nihil eſt in hac mea tenuitate, quod eximiis illis vereq́ heroicis virtutibus tuis reſpondere poſſit: cogit tamen hinc publica quædam & communis mihi cum multis tui admiratio, qui laudatiſſimorum Brixinenſium Epiſcoporum gloriam æquare, aũt certe longo etiam interuallo poſt te relinquere, vno omnium ore prædicaris. Hinc priuata quædam neceſſitudo, qua me iampridem à dignitatis tuæ fulgore deterritum, ac pene conſternatum, mira quadam humanitate es complexus, dignum etiam iudicans hunc homuncionem qui inter tuos numeretur, pontificiis cohoneſtetur fauoribus, ac ſpe pulcherrima ad benigniorem aliquando fortunam emergendi foueatur. Itaque ſi non intelligã quod vulgus hominum, ingenuè fatear me piſtillo quouis obtuſiorem. Porro autem ſi non eloquar, vereor ne ad hoc quoq́ habear inuidus, aut certè quod ad priuatum attinet negocium, omnino ingratus. Neque eſt, ſi fugere velim rem multis etiam nominibus honeſtam, cur rudem prætexam infantiam. Quaſi vero non diuina præconia ex infantium ore atque lactentiũ, vt autor eſt vates cœleſtis, iam olim prodierint ſuis numeris omni ex parte perfecta. Liceat igitur iam*

mihi bonis auibus ἀληθῶς σεβαστὸν τὸ ὄνομά σου *(ita enim commodius dixero Graecè) perpetuis attollere praeconiis, & quod praestare non poſſum, ſaltem ab eo exigere votis, qui ſedulus eſt virtutis ſpectator, ac ſolidũ praemiũ. Ita enim fiet, vt gloria tua ſeculis omnibus viuacior, nunquam ſit intermoritura. Proinde quo teſtatiſsimus ſit tuae* R. P. *animus meus, beneficij accepti perpetuo tenax, hortatu nobilis & doctiſsimi iuriũ Doctoris Ambroſij Ypphoferi, Canonici tui, & patroni mei amiciſsimi, ſcriptoris illius, quo non eſt alter grauior, Plutarchi, commentariolos quoſdam Latinitate donare tuae* R. P. *auſpiciis aggreſſus ſum, vtinam tam felici ſucceſſu, quàm diligenti Ambroſio meo morem gerendi conatu: Quod ex huius epiſtola didicerim, te illius autoris impendio ſcriptis animũ oblectare. Quippe qui non aliter quàm conuiuium lautitiis plurimis ac epulis multifariam inſtructum, non modo delicato, ſed etiam auidiſsimo lectori faciat ſatis. Mirum autem quàm mihi arrideat, quod in hoc ab Eraſmo noſtro non diſsides. Nam praeceptor ille meus nunquam ſatis pro meritis laudatus, quum forte in lucubrationem meam de Muſica incidiſſet, & me Plutarchi monimentis alicubi adiutum ſuboderari ſeſe indicaret, neque ego maximopere tum repugnarem: Rectè, inquit, agis Luſcini, qui hunc autorem tibi facis familiarem. Eſt enim tanti apud me momenti, vt vel ſolum ſui ſtudioſo eruditionem minimè vulgarem allaturũ credam. Sunt autem haec quibus admolitus ſum manum, non vſqueadeo tum à pontificali dignitate, tum ab indole etiam tuae* R. P. *vt ne dicam à noſtra item religione, multum abhorrẽtia. Quid enim tã ſalutare cognitu eſt, quàm virtuti ſtrenue nauaturo operam, quo pacto deeſſe non debeant optima quaeque eò pertingendi quo tendit inſtituta?*

Deinde quando in omniū votis iam eſt felicitas, & nemo non execratur miſeriam, vt nil aliud accedat, ex ſolâ improbitate eam comparari: Philoſophiam denique, rerum humanarum moderatricem, vt nuſquam non praſto eſſe gerendis negotiis debeat, nec ita liberali quoque conuiuio illam excludi fas eſſe. Hæc ſumma eſt præſentium Plutarchi lucubrationum, ſuccinctarum planè, ſi quis verba numeret cæterum ſi vim metiaris & energiam, iuſtis voluminibus comperies cumulatiores. Quo magis mirandum, doctiſſime princeps, quis malus genius hanc opinionem mentibus humanis inuexerit, vt in huiuſmodi Græcarum literarum monimenta, ventris quidam & pecudes malè feriatæ cauſam reiiciant nocentiſſimæ horum temporū peſtis, qua non vſu venit, id quod iis de quibus ſic cecinit poeta:

Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant
Corpora. *Sed ne vniuerſa in priſtinum relabantur chaos, iam propemodum periculum eſt. Niſi enim maturè proſpiciamus, quomodo illud non iamiam futurū ſit, ſublata eccleſiaſtica monarchia & legibus, ego haudquaquam video. Atqui cum Græcorum decretis quo pacto vtrunque pugnet ex diametro, in procliui eſt indicare. Homerus in maximo procerum Achiuorum cōuentu, multorū principatū damnat, monarchiam aſſerit, Vlyſſe ita pronūciante:*

Οὐ μέν πως πάντες βασιλεύσομεν ἐνθάδ' ἀχαιοί.
Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
εἷς βασιλεύς. *Et quæ deinceps ſequuntur. Item quod ad leges attinet.* Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ ἔφη. πόλεως εἶναι ψυχὴν τοὺς νόμους. ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα στερηθὲν ψυχῆς πίπτει, οὕτω καὶ πόλιν μὴ ὄντων νόμων καταλύεσθαι. *Sed de his alibi copioſius. Quæ tua eſt bonitas, ſumma*

eruditio pari iuncta eloquentiæ , princeps humaniſſime, tuíque ſimilium epiſcoporum, feſſis iam rebus Chriſtianis, ad eum modum quo nuper coram commentabamur, ſuccurrite, & quò facilius poteſtis, eò etiam propenſius velle debebitis. Peculiaris hæc laus eſt Brixinenſis eccleſiæ, viros inſigniter eruditos illi nunquam defuiſſe. Atque iſthuc cum aliàs, tum vero hac potiſſimum tẽpeſtate videre licet, qua doctiſſimus ipſe apprimè doctis Canonicis præſides: vt ne obticeam nobilitatem generis, ſingularem animi candorẽ, & morum feſtiuam quandã comitatem. Quę vt donemus alibi paria inueniri ſingula, vix tamen eodem credimus vſpiam omnia confluxiſſe. Denique ſi verum eſt quod dicitur, expertos in omnibus melius iudicaturos, dabitur mihi venia, ſi laudatiſſimum μουσεῖον Brixinenſe, quod toties ſenſi non eſſe ſibi diſſimile (id eſt ſemper beneuolũ, & Gratiis quoque ipſis humanius) merita non fraudem gloria, quam illi quoque velim eſſe ſempiternam, & ita indies gliſcentem, vt tua R.P. *ſimul cum ipſo, omnem maiorum ſplendorem ſuperet, & poſteris perpetuum fiat virtutis & eruditionis exemplar: Cui me meáque omnia dedo & commẽdo vnicè. Valeat tua* R.P. *& Canonicis venerabilibus, longéque doctiſſimis doctoribus, vel Ypphöferi noſtri ore ſalutem meóque nomine comprecetur. Iis ſaltem quorum etiamnum teneo nomina, clariſſimo D. Ruepero Decano, Blaſio Aichorn, vtrique Stamlero, Ludouico Emerſchofer, Nicolao Leopoldo, Sigiſmundo Han, & ſi qui ſunt quorũ mihi exciderunt nomina. Valeat denuo* R.P.T. *Ex Argentorato.*

PLVTARCHI CHÆRONEI LIBER DE EO QVOD *docenda ſit virtus.*

Ottomaro Luſcinio interprete.

De virtute conſultamus & ambigimus, num docendus ſit quiſpiam vt rectè ſapiat, iuſtè agat, ac bene viuat. Miramur deinde ſi rhætoribus id detur negocii, aut magiſtratui, ædificatoribus, vel agricolis, milleque id genus alijs, quòd viri boni nomen duntaxat obtinent Hippocentauri, Gygantes & Cyclopes, in quibus tamen nihil inculpatum aut innocuum, ſi res geſtas excutias, quod ad virtutem attineat, neque mores à prauis affectibus liberos & incorruptos inuenias. Atque vt donemus naturam ſua ſponte in illis honeſti quippiam decorique producere, id tamen rebus longè diſsimillimis & alieniſ, ceu fructus quidam ſyluæ incultæ agreſtique implicitus, floccefcit nimirum, planæque obſcuratur. Canere proinde diſcunt homines, ſaltare, literas, agriculturam, equo inſidere, calceari, veſtri, pocula miniſtrare, & coquere. At quæ, malum, dementia eſt, ò mortales, quum hæc omnia præter diſciplinã non liceat commode agere, vt vos probè homines vitam inſtituiſſe, nulla diſciplina, nulla adhibita ratione aut arte, ſed fortuito putetis contingere? Adde quòd virtutem quum diſcendam negamus, prorſus tollimus, quando diſciplina gene-

ratio quædam eſt, qua fœtus in animo diſcentis à doctore producitur. Itaque ſi à diſcendo mortales cohibeas, & doctrinam omnem ſuſtuleris, videberis haud dubie cuncta extinxiſſe, rebusque ipſis perpetuum inuexiſſe interitum. Cæterum vt autor eſt Plato, ob pedis ad lyram imparilitatem, dum malè congruit cum modulatione ſaltatio, neque frater vnquam cum fratre pugnam capeſsit, aut amicus diſsidet amico, vrbeſve inter ſe hoſtiliter decertant, vt extrema quæque & facere & pati cogãtur. De accentus item ratione nemo dicere poterit, aliquando in ciuitate ortam ſeditionem, num videlicet Telchinas penanflexè, aut aliter ſit legendum. Ad hæc in ædibus forte priuatis inter maritum & vxorem nulla adhuc nata diſſenſio eſt ſuper telis, ſtamen ne an trama ſubtegmen ipſum vocetur. Et hæc quidem quum ita ſe habeant, nemo tamen libro protinus, aut telæ lyræve manum admouet, niſi peritus. Etiãſi non ſit periculum, ne quid inde accidat incommodi: ac neminem non pudet haberi ludibrio, cunctisque ridiculum fieri. Adeò vt Heraclytus inſcitiam non abſurde, celari magis quàm turpiter prodi voluerit. Atque idem ille vxorem, domum, rempubli. aut principatum rectè tractari ab alio quàm perito arbitrabitur? Diogenes igitur puero quodam obſonium comedente, pædagogo illius manum impegit, ſcitè admodum ei qui non doceret, non illi qui nihil diſceret, peccatum imputans. Denique cõmunis ille catini vſus & calicis, haudquaquam vlli decorè contingit, ſi à puero non fuerit apte aſſuetus, vt ne dicam turdos etiam edere, obſonari, ac pedes ſi-

mul continere: Et nos rem familiarem adminiſtrare grauiter, rempub. coniugium alimoniam, & principatum, metuiſque pro dignitate rei cuiuſque reſpondere officiijs, rudibus citra erratum putabimus ac fortuito accidere? Ariſtippus à quodam interrogatus, an eſſet vbique, ſubridens, ait: Naulum igitur mihi, ſi nuſquam non ſum, indubiæ non perierit. Ad eum ſanè modum ſi non fiunt mortales diſciplina meliores, periiſſe impendia dixeris quæ fiunt in pedagogos, à lacte ipſo primum pueros in diſciplinam accipientes. Nam vt nutrices manibus corpus effigiant, ita illi mores componendo, in primum virtutis veſtigium collocant. Et ſpartanus ille rogatus, quid commodi afferret præceptorum opera: Honeſta, inquit, pueris illis faciunt iucunda. Docent proinde, quo pacto incedentes proni iucumbant itineri: digito ſalſamentum vno contingant, piscem geminis: cibum aliter diſcindant, aliter carnes, pallium corripientes corpori quomodo aptent. Igitur quod dicat aliquis aduerſus impetiginem & rediuiam paratam eſſe medicinam, laterum autem dolori, febri & inſaniæ nihil eſſe quod medeatur: Hoc perinde eſt ac ſi contendas, minutulis rebus & puerilibus inſtituta quædam, ac proditas eſſe rationes, certaque rei gerendæ conſilia, cæterum arduis illis atque perfectis nullam eſſe moderationẽ, adeoque vanam in iis tractãdis exercitationem, tum nihil præter miſeriam videri. Denique vt ridiculus habetur qui dicit: Oportet remum impellere eum qui didicit: Ita & is quoque qui aliis artibus permittit diſciplinam, & ea ſpoliat virtutem, diuer-

ſum ſanè nonnihil agens à Scythis: Illi enim, vt teſtis eſt Herodotus, ſeruis eximunt oculos, nempe mancipiis. Verum hic noſter ſeruilibus & ancillantibus diſciplinis rationem ceu oculum imponēs, virtuti eam videtur adimere. Iphicrates dux ad Calliam Gabrii filium ſciſcitantem, quis nam es? num ſagittarius, ſcutifer, eques, aut armiger? Nihil horum, inquit, ſed omnibus hiſce imperans. Fallor igitur ſi non deſipit, qui iaculari, arma geſtare, fundam impellere, & equitem agere, iudicabit ad doctrinam pertinere. Imperium autem adminiſtrare, & ductitare exercitum, ita vt forte cuiquam illa obuenerūt, adeſſe. Adde quòd maiori laborat vecordia, qui prudentia hæc poſteriora geri definierit, nihilque tribuit doctrinæ, ſine qua tamem perſpicuum eſt, nullum aliarum artium eſſe incrementum, nullum operæprecium. Poſtremo obſcurum non eſſe arbitror, ducem hanc eſſe rerum omnium, certamque rationem & ornamentum, quæ ad bonam frugem ſui ſtudioſos ſolet producere, vel hoc potiſsimum argumento, quòd niſi quis maiore affectu miniſtrorum quàm artis præſcriptique cuiuſdam & legis conuiualis teneatur, non de eſt ne cœnæ quidem ſua gratia, ſi pueros habeat pocillatores, ad aſſandum, partiendum obſonia, reliquaque id genus gnauiter obeunda munia exercitatos, arteque inſtructos.

FINIS.

PLVTARCHI CHÆRONEI

COMMENTARIVS, IN *quo quærit, num improbitas ſufficiat ad infelicitatem.*

Ottomaro Luſcinio interprete.

MANENT corpus hoc noſtrum(vt autor eſt Euripides,& planè comprobauit rei euentus)ceu dotis nomine,certa quædam acceſsio,momentanea minimæq́ue ſtabilia bona, Quæ illi inſtar opum Tantali, non multos cineres,ſed mare & rogum quendam regium penetranti,ambuſto, anhelo, pauido, marinoq́ue ſudore madenti propoſita ſunt. Ita tamen vt iis præ negocio frui non poſsit. Rectè igitur Sicyonius ille equorum altor, ſapere viſus eſt, quòd Achiuorum regi ex equis curſoribus fœminam dono dederit,ne ad celſa Troiæ mœnia illum ſequeretur. Quin magis domi ſuæ manendo ſeſe oblectaret,dum opibus inexhauſtis, dulciq́ue ocio totus incumberet. At noſtra hac tempeſtate,qui ſtrenui ac indolentes habentur,diuerſo quodam ſtudio,ne vocati quidem,ipſe ſeſe vrgent,& aulæ principis inſinuant,militiæ illius ac cuſtodiæ ærumnis ſcatenti colla ſubmittentes,quo equum aliquem bullamve,aut aliud huiuſmodi quippiam felicitatis aſſequantur. Illius etiam vxor in luctu iam olim relicta erat,patria Phylaſſe,domusq́ue ſemiperfecta,ſimul poſt ſe deſertis,dum ipſe attritus ac probris affectus,in perniciẽ adduceretur ab iis in quos

De Proteſilao loquitur,qui in primo conflictu Troiani belli occubuit.

ſpem

ſpem omnem collocauerat. Atque vt maximè aliquis aſſequatur ea quæ expedit, agitatus tamen & defatigatus fortunæ ludibrio,ad fugam tandem adornatur, illosq́ue verè beatos prædicat,qui ignobiles in tuto vitam agunt.Rurſus illi hunc ſuſpiciunt, felicem æſtimantes,quòd ſibi videant prælatum. Itaque quis neſciat mortaleis omnes ita improbitate ac malitia inuolutos, vt ſi deſint inſtrumenta & operarii, abunde magnus artifex infelicitatis ſit peruerſitas? Iam alii tyranni dum efferato animo ſtudent quos cruciarint infelices reddere, carnifices in id alunt negocii & tortores, cauteria atque alia id genus tormenta fabricant. Atqui improbitas nullis machinis,nulloq́ue apparatu,ſed ſola præſentia,animum atque adeo totum hominem labefactat ac deiicit,denique mœrore, luctu,angore, & pœnitudine prorſus implet. Hoc nimirum argumento, quòd videas complures dum magno cruciatu conſcinduntur,ſilere tamē, alios tolleraſſe flagella, pleroſq́ue à tyrannis aut hæris tortos vocem non emiſiſſe, eò quòd anima ratione occluſa, ſonitum non aliter quàm manu quadam compreſſerit ac detinuerit. Cæterum animo quanquam imperes quietem,aut in luctu iubeas conticere, non tamen hunc à metu miſeriæ vllis perſuaſionibus retrahes,aut certè lenias,vt anxius ex pœnitudine nō vociferet,capillos corripiat, ac pulſet membra. Ita eſt improbitas ferro aut igni quocunque violentior. Vrbibus præterea ſicubi decretum eſt impendia facere in templa aut coloſſos, artificum certamen de ſumptu & opera audiunt, tum curatis ex

præſcriptio rationibus, & rei extruendæ figuris, cum diligunt opificem qui minore impenſa melius abſoluit atque celerius. Age igitur liceat nobis quoque ad eum modum impendia in hominem vitamq́ue infelicem proponere. Et vt diuerſi accedant artifices, fortuna & improbitas, prior ille apparatu vario machinisq́ue ſumptuoſis inſtructus, ad vitam infelicem & miſerabilem fabricandam, latrocinia quædam & bella, cruentas tyrannorum cædes, marinas tempeſtates, quid dicam? & fulmen è cœlo quoque detrahat: ad hæc venena commiſceat, gladium porrigat, ſycophantas, alienorum militum fecem vniuerſam conuehat, febrium incendia ſuſcitet, pulſet natos, & extruat carceres. Quanquam bona pars ex hiiſce rebus ad improbitatem magis, quàm ad fortunam pertinere videatur. Sed eſto ſanè, cuncta ſibi vendicet fortuna: at ex aduerſo conſiſtens improbitas, nuda prorſus nulliusq́ue rei, earum quæ extraria ſunt homini, indiga, fortunam interroget: Qua ratione hominem tu reddes deiectum & miſerum? Inopiam minaris? Atqui irridet te Metrocles, qui dum in doliis hyemaret, & in delubrorum veſtibulis æſtates ageret, Perſarum regem qui in Babylone hybernis menſibus tum erat, & prope Mediam metebat, in certamen ob felicitatem vocabat. Seruitutem affers, & vincula, tum venditionem? Deſpicit te Diogenes, qui à latronibus venundatus exclamauit, Num quis vellet emere dominum. Poculis cicutam commiſces? At nunquid Socrati illam prægustati? qui comis, placidus ac intrepidus, colore ac veſtitu ni-

hil mutatus, mirum quam facilè venenum hauſit. At ignem nondum oblatum, tibi Decius Romani dux exercitus iam olim præripuit, quando in conflictu bellico, legionibus imperans, Saturno ſeſe pro imperio litauit ex voto. Apud Indos præterea mulieres caſtæ & maritorum amantiſsimæ, circa rogum vita defuncti contendunt, & inter ſe pugnam ineunt: Ex his quæ ſuperat, ſimul cum marito igni traditur, reliquæ conflagrantem beatam canunt. Proinde ſapientum illic nemo eximius longæq́ue feliſsimus habetur, qui non viuus, coporis viribus animiq́ue etiamnum ſanus & integer, in igne à corpore animam deponat, puruſq́ue decedat è carne mortali, flamma repurgatus. Sed à re familiari præclara, domoq́ue ac menſa ſumptus non mediocris ad lacernas, peram, & mendicitatem diurni victu adiges? Atqui fuerunt hæc felicitatis auſpicia Diogeni libertatis & gloriæ Grateti. Tolles àutem in crucem, aut palo transfiges? Verum quæ cura Theodorum ſolicitat, vt ſubter humum conditus putreſcere malit, quàm ad aurã? Apud Scythas ea felicitatis eſt portio, vt ſepulchrũ contingat? Cæterum Hyrcanorum canes, & Bactrianorũ volucres ex legum quodã præſcripto mortuos vorant, quo finẽ beatum ſortiãtur. Sunt igitur quos prædicta hæc infelices reddunt fatemur. Sed ignauos iſtos, effœminatos, improuidos, & nullo rerũ vſu exercitatos. Quippe qui nullis ad veram gloriã ſtimulis agũtur, ſed ſtultam illam mordicus ſuã, atqueadeo prorſus vanam retinẽt. Vnde perſuaſum habeamus oportet, fortunã nõ niſi improbita-

tis prędio infelicitatis eſſe effectricem. Perinde enim atq; trama cinere & aceto madentia oſſa ſecantur, & ebur Zytho liqueſcēs, & ad omnem ductum ſequax flectitur, ac formas diuerſas ſuſcipit, alioqui contumax: Ita fortuna in molliculum & indulgentiorē ex improbitate effectum, forte incidens, excauat planè hominē ac vulnerat. Et quemadmodū externis alieno cœtui ſe immiſcēs, etiamſi innoxius ſit, & nemini iniurius, tamen vuleratus quamprimum perit, nimirum quia ſuo in eam calamitatē tractus fuit affectu: Ita cuius animo pernitiem fortuna videtur allatura, ſubtercutaneum in ſeſe vlcus ac peculiare malum circunferat neceſſe eſt, vt aduentitia extrorſum, miſeriam & dolorem efficiant. Poſtremo finge malignitatem in parienda infelicitate, fortunæ adminiculis maximopere egere. Vnde fit obſecro, vt aſperum pelagus tempeſtatibus ſęuiens ac fluctibus, non dirimit in montium decliuis ſolitudines, vbi itinera latronum patent inſidiis? Aut qua ratione nimbi grandine vaſtant agros ac ſegetes, quum nulla fortuna Meletum, Anytum & Callixenum, imò & calūniæ autorem aliquando deiiciat opibus, aut arceat magiſtratu, quo illos reddat infelices? Verum quid ego de infelicitate loquor? quando propenſior eſt illa etiam in iſtorum vota, quòd affatim accumulet opibus, ita vt affluant quoque, & terris hæreditates adeant, dum hæc maria penetrarit, ac præſto iis fuerit præſenti ope, modò blanda leniendis affectibus, mox animo inflammans, iam concutiens ſuperſtitionibus, poſtremo etiam ex oculis ipſos ſubducens.

Fortuna improbis propitia.

PLVTARCHI CHÆRONEI POBLEMATA, NVM PHILOſophari conueniat inter pocula, ex primo Symphoſiacω n eiuſdem.

Ottomaro Luſcinio interprete.

QVOD vulgo dici ſolet, Odi memorē compotorē, ò Soſsie Senecion, quidam in præmoleſtos & nimiū pertinaces compotationū magiſtros rectè aiunt cōpetere: quòd Dores in Sicilia conuiuiorum ac menſarum præpoſitum compellando, haud ita multum abſurdè Mnamona, id eſt memorem, vocitarint. neque deſunt rurſus quibus de hoc adagio alia inſedit opinio. Præſcribi enim eo legem quandam putant conuiuiis, ne vlla dictorum ibi factorumque poſthac habeatur memoria, quando obliuionem & ferulam patrio inſtituto maiores Baccho conſecrarunt, ceu vel parum conueniat, erratorum inter pocula deinceps comminiſci, aut ſi qua in parte peccatum ſit, puerilis ac leuis reprehenſio ſufficiat. Nam & tibi iam planè perſpicuum eſt, Verè ſapientem eſſe ex Euripidis ſententia, ineptiarum obliuionem. Cæterum ſi quis â vino & potationibus prorſus exulare velit rerum geſtarum memoriam, hic non modo Philopœo negocium faceſſere videbitur, qui ad menſem egiſſe pugilē dicitur, ſed & præſtantiſsimū quenque philoſophorum ac eloquentiſsimum contra ſe teſtem

admittat oportet, nempe Platonem, Xenophontem, Ariſtotelem, Speuſippum, Epicurum, Prytanem, Hieronymum & Dionem illum ex Academia. Quorum idem ſtudium fuit omnium, quandoquidem operæprecium id quoque videbatur, inter pocula iactatos ſermones literarum monimentis commendare. Denique haud mediocriter nobis iudicant profuturum, ſi paſsim non tam ea quæ inter nos, quàm quæ alibi per Græciam eruditè ſuper cœnam dicuntur, ſtylo excipiamus, cum omnia, tum illa imprimis quæ bonam frugem ſint allatura. Proinde in hoc ego totus incumbēs, tres ad te libros cum ſingulis decem dedi propoſitionibus, mox daturus & reliquos, modò ſint tempeſtiui, & à Muſis Bacchoq́ue nihil abhorreant. Prima autem earum propoſitionum de philoſophando eſt inter pocula, meminit quæ illius apud Athenienſes obortæ poſt cœnam quæſtionis, Num vtendum ſit in combibonum conceſſu philoſophicis rationibus, vel quomodo aut quatenus? Sanè Ariſton fortè tum præſens, Deum immortalem, inquit, inuenies nonnullos qui philoſophis nihil cum vino & potationibus conuenire contendant, quique ita illos relegent à conuiuio, vt ne locò quidem vllo dignentur. Atqui ego amice, inquam, quos refers adſertores, nulli ſunt. Etiamſi non ſim neſcius, quàm appoſite quidam nobis obturbent, qui philoſophiam decere haudquaquam exiſtimant, vt inter pocula ſermones miſceat, non minus equidem, quàm verendas ac honeſtiores matronas. Perſas item vt conſulto facere ſolitos ferunt, quò ad ebrietatem & tripudia inuitant ſcorta

& pellices, cæterum coniuges miſſas faciant, ne honore vxorio abuti videantur. Ita rectè facturos prædicant, qui muſicant & Ioculatoriam adhibeant conuiuio, à philoſophia autem veluti ſuperciliosa, & iocorum ignara, penitus temperent, ac eam ne digito quidem contingant. Quotus enim quiſque noſtrum eſt, qui inter conuiuandum aut velit ſapere, aut certè poſsit? Iſocrates itaque ſophiſta vino & potationi indulgens auſcultantibus, & crebro ad dicendum imitantibus amicis, tantillum iſtuc reſpondit: Quæ mearum ſunt virium, neque huic loco conueniunt, neque tempori: Quæ congruunt, in iis ego parum valeo. At vbi hæc refero, reclamat Craton, & age, inquit, per Bacchum te obteſtor, ſi non veſanus abiurarit omnem prorſus rationem, quiſquis hoc nixus argumento omnem è conuiuio gratiam ſuſtulerit. Et ſi non me clam eſt, quanto diſcrimine quis eliminet è compotatione rhetoricum ſermonem, & philoſophicum. Nam quod proprie ad philoſophiam attinet, quæ ratio quædam eſt & diſciplina viuendi, ſi nihil habet quod delectet aut doceat, meritò exploditur: ſin modum rebus imponit, & opportunitatem agendorum conſectatur, quis eam non admittat? Alioqui ne modeſtiam quidem, quod planè crediderim, admiſſurus, neque iuſtitiam: æquè enim & in illis quoque dimouendis honeſtum cauſabitur. Porrò ſi commeſſationibus ac ſympoſiis indulgendum eſt ad eum modum quo in ſacris epulis Oreſtis illius inſani conuiuis, eſt quo nos in rudi & indomita turba non infeliciter

Bacchus, Liber, & Lydius. philoſophia ſolemur. Deinde ſi Bacchum eundem eſſe conſtat, & Liberum & Lydium, id eſt eum ſimul qui ad ingenuè agendum inſtruit, & mores cuiuſuis vt boni ſunt malive, diligēter explorat, atque iſthuc cum nunquam non facit, tum verò potiſsimum linguæ laxatis habenis, abſurdum eſſe puto, vt ne dicam etiam ſtultum, quòd intempeſtiuis clamoribus affatim per ſummam licentiam locus conceditur, & verbis à ratione profectis nil vſpiam patere debet, dolendumque apprimè, ſi iis deſtitui patiamur conuiuia. Quaſi verò in potatorum conuentu de iis ſolum inquirere liceat, quæ ad ſeſe ingurgitandum ſint accommodata. Quantum videlicet exhaurire queat compotor, & quo præſcripto vino vtaris, reiecta interim prorſus philoſophia, haud aliter quàm ſi ea quæ ratione poteſt plurimum, in rerum vſu nihil valere videatur. Quando igitur tu Gratoni primas in hoc certamine tribuis illique reluctari nefas ducis, etiam ſi finem ille ac formulam ad pocula philoſophandi neglexerit, id quod per luſum quendam non illepide apud contentioſos & ſophiſtas, ad quos ea res potiſsimum attinet, tractaretur. Quòd videas iam in cœnam nos venire, quo Martem ſimul adducamus comitem. Itaque quum ad dicēdum me ille inuitaret, ita exorſus: Primus ſedulò, inquam, conuiuii cuiuſque ratio mihi habenda videtur, an videlicet præſentes habeat complures ad bene dicendum appoſitos. Quemadmodum in Agathonis conuiuio Socrates, Phædros, Pauſanias, Erimachos, & quod pulchrius eſt, Charmides, Antiſthenes, Ergogones, & alios qui ad hoſce propius ſimilitudine

quadam accedunt,vt videlicet tum permitamus eos iucundis fabellis philoſophari, Bacchum non tam Nymphis quàm muſis coniungentes. Sic enim felicius gratiæ omnis largitor vtriuſque comitatus accedet. Quarum illæ corpus voluptate quadam eximia capiunt,eæ autem & animum. Nec obeſt quod in tali doctiorum hominum cœtu pauciores quidam indocti conſident,nam ex ea conſuetudine illi nonnihil accipient eruditionis. Et ſicut mutæ literæ ex commiſtione vocalium in concinna & rectè articulata erumpunt verba: Ita rudes iſti ex ſapientum conuictu & ipſi quoque tum demum ſapere incipiēt. E diuerſo ſi in multitudinem indomitam incidamus,quæ omnem citra delectum alitem,fiſtulam aut chordam quàm philoſophum audire malit,ſanum illud inprimis tyranni Piſiſtrati conſilium nobis captandum exiſtimo, qui orto inter ſe & filios diſsidio,quum inimicos ex hoc vehementer lætari animaduerteret,concionem cogit, atque nihil tam ſe cupere ait ex animo,quàm vt dicto audientes habeat liberos. Verum quia id perquam difficile factu ſentiret,in contrarium mutatam eſſe ſentētiam: Quippe qui iam parendum ſibi cenſeret filiis, illorumque ſequi vellet decreta. Ita philoſophus ſicubi conuiuas ſe nactum ſenſerit nihil attentos, ſi quà citra dedecus fieri poterit,leuiter,& quaſi per tranſcurſum diligere conabitur,& amplecti illorum mores: Quippe non admodum neſcius, rhetorum quidem id eſſe muneris, vt oratione & dicendi copia profeſsioni ſuæ reſpondeant, cæterum philoſophos quoque haberi eos qui taceant ac colludant,

ſimulque dum ſales viciſsim inter alios & iactitant & accipiunt. Denique ſicut extrema eſt peruerſitas, vt ait Plato, quum prorſus iuſtitia vacas, ad id tamen eniti, vt vir bonus eſſe videaris: Ita prima eſt ſapientia vt philoſophum agas, neque tamen illud ex profeſſo, ſed quaſi per luſum atque iocũ agas quæ ſunt hominum doctiſsimorum. Nam ſicut Mænades apud Euripidem, inermes quidem illæ & ſine vllo ferro, minutulis quibuſdam thyrſis ferientes, eos quos adoriuntur vulnerant: Ita verorum philoſophorum vrbani morſus, quos ridentes quoque torquent in eos qui non ita prorſus ſunt inuulnerabiles, nonnihil commouent illos vt ſui diſsimiles reddantur. Cæterum vt ego quidem venari coniecturis valeo, ex variis ſermonum generibus nonnulli conuiuales dicuntur, atque illi nimirum quos exhibet hiſtoria quosque in promptu eſt è medio rerum humanarũ vſu accipere. Quod genus ſunt ad philoſophiam exempla, & pleraque, ad pietatem ac fortium & magnanimorum virorum egregia facinora. Proximi deinde qui in humanitatis & beneuolẽtiæ affectum vi ſua rapiunt auditores, atque iis ſi quis obiter, & fermè ita vt nemò deprehendat vtatur, probè nimirũ edocuerit potatores, dictuque haud facile, quantis incommodis exemerit ebrietatem. Huc accedit, quòd alii bugloſam admiſcent vino, & rebus conuiualibus plurimum Ariſtonis, pauimento capillum Veneris aſpergunt, quod herbis huiuſmodi conſentaneũ ſit lætitiã inter conuiuas ac beneuolẽtiam coaleſcere. Idque non ſine Homericæ illius Helenæ exẽplo, quæ mero medicamenti nonnihil adhibuit.

Quanquam nondum mihi perſpicere illi videntur, quod ea fabula ab Aegypto itinere longo circumlata, verbis benignis ac placidis decore admodum finierit. Siquidem Helena in Homeri Odyſſea conuiuis narrat,

Quid toleraſſe velit, fortis quid fecerit aut vir,
Vt feriat patiens immiti verbere corpus.

Et hoc planè erat Nepenthes pharmacum; & nihil planè aliud quàm indolentia: ſermo vtique tempeſtiuus, & rebus præſentibus gnauiter gerendis aut ferendis ex æquo accommodatus. Proinde qui ciuiliores habentur, etiamſi pro tempore non ineptè referant philoſophos, nihil tamen videntur violentis vrgere demonſtrationibus: ſed veriſimilia magis leni ſuadela ſectantur. Itaque Platonem videas in cõuiuio, vbi rẽ perpetuis agit dialogis, de ſummo bono diſſerit, & prorſus partes ſuſtinet Theologi, nõ tamen intendere neruos demõſtrationis, neque vt alibi aſſolet, cauſam fulcire coloribus, ac robur tale addere, quod euincere nequeas. Quin magis quibuſdã molliuſculis lemmatis, exemplis, & lepidis fabellis, homines quò mauult adigit. In cõuiuio igitur agitari conuenit quæſtiones mitiores, problemata familiaria, interrogationes iucũdas, non captioſas ac lubricas, quibus rudiorès illaqueentur, aut quas auerſati ſuffugiant ac declinent. Quemadmodũ autem in cõuiuio per choreas & tripudia moueri cõbibones legibus eſt permiſſum, at armis in ſeſe mutuis cõcitari, aut ad iacula vrgeri, nõ modò inamœnũ efficit conuiuiũ, ſed & noxium eſt atque peſtiferum; ita animos faciles haud dubie quæſtiones &

Nepẽthes pharmacum quo vſa eſt Helena.

iucundæ,non ſine fructu demulcent & delinimentis agitant:amarulentæ ac nimium intricatæ iuxta Democritum, quando difficultatem ingerunt imperitis,triſtes auditores reddunt & anxios.Id enim apprime expedit in conuiuiis, vt ſermonis eadem ſit quæ eſt vini communio,quod omnes citra delectum bibũt,nulla dignitatis habita ratione.Cęterum qui perplexas quæſtiones inter conuiuas ſuſcitant,quãtum ad cõmunionẽ & mutua beneuolentiæ officia attinet,nõ ſunt grue illa Aeſopica vulpeculâve multò æquiores.Fabella ſic habet: Vulpes vafra in lato lapide fabas elixas grui conuiuæ appoſuit, verum ſine vllo eius emolumento: quippe oris acumini quoties lubricæ admouebantur fabæ, mox elapſæ ridiculam omnibus gruem fecere. At rurſus alibi grus vulpi in lagena cœnam apparat, ſibi quidem ſatis idoneam,quôd ob colli longitudinem & exilitatem,demittere in decliue roſtrum per lagenæ anguſtias facilè poſſet, & illinc cibum ſumere,atqui vulpecula tali opportunitate deſtituta,inediã perpeti cogebatur. Ad eum ſanè modum philoſophi quidam intempeſtiuas argutias & dialectica problemata cantillantes, obturbant aliis qui cõcinere huic cantilenæ parum callent.E regione alios videre eſt,longè diuerſo intentos carmini,nempe nugacibus deliramentis,dum verbis ſellulariis & forenſibus obſtrepunt: quibus vtrinque diſsidiis id in cõuiuio perit quod in primis ſpectabatur,& cuius ſolius ratio erat habenda,dulcis videlicet & iucunda amicorum conſuetudo,atque ita fit vt Bacchus vergat in cõtumeliam.Vt autem Phrinichi & Aeſchyli

Sermonis cõuiualis eadem ſit quæ vini cõmunio.

tragœdiam in medium afferentes, quo affectus moueant, protinus audiunt: quomodo hæc ad Bacchū? Ita mihi non ſemel cordi fuit, dum potatorum coronæ permiſtus eſſem, in qua de principibus & republica verba fiebant, vt hominem ſatrapam compellarem: Heus tu vir bone, num hæc ad Bacchum? Nā vt donemus calice in medio poſito, ſertiſque inter conuiuas viritim diſtributis, quæ vindex ille noſter Bacchus vereq́ue liberator nobis imponit, canere quempiam ea quę vocantur Scholia, non tamen pulchrum id quidem eſt, neque conuiuio accommodum. Quanquam iſthuc nō ea ratione, quod ex obſcurarum cantionum genere illa eſſe perhibeantur: ſed quia primo omnes pari cōcentu Pæana deo canebant: deinde alterum carmen cœptū, quo myrtum ex ordine viciſsim modulatori accipiebant, id quod vocabant Aſarcon, ab eo quòd à cantu ceſſans alium ſufficeret, vt crediderim, apppellatum: Quū non ita multô pòſt circunlata lyra, argute pulſarēt artis periti, omiſsis illis qui à muſica erant alieni. Scholium planè hoc vocatum, quod neque commune eſſet omnibus, neque admodum facile. Etiamſi non ſum neſcius pleroſque alia teneri ſentētia, qui myrtum eo quo prędiximus ordine circunferri negant, ſed de lecto potius in lectum tranſmitti: Primumq́ue canentem primario ſecundi hanc miſsitare ſolitum, & illum mox tertii lecti primario, poſt hæc ſecundum ſecundo: adeo vt ex illa varietate & præter ordinem facta miſsitatione cantilena nomē inuenerit.

F I N I S.

PLVTARCHI

CHÆRONEI LIBELlus, de Fortuna.

Ottomaro Luſcinio interprete.

Auſpicatur ab abſurdo, rationem temere negãtium.

FORTVNA primas tenet in rebus mortalium, cunctaque illius ductu magis quàm conſilio vllo reguntur. Atque hoc ſi ita habet, mox incidit quæſtio, Num iuſtitiam aliquo loco inter hominum negocia dignemur, aut æquabilitatem, moderationem, ſiue decorẽ & venuſtatem. Niſi enim hoc conceſſerimus, Ariſtides ille fortunæ adactus imperio, per illam toleraſſe inopiam credendus eſt, quũ magnam pecuniarum vim habere potuerit. Et Scipio capta Carthagine fato quodam non modô non attigit prædam, verum ne aſpexit quidem. Sic Philocrates pecunia à Philippo rege miſſa nôn vſus, ſcorta & piſces ceu res ſuperuacaneas coemit. Et Laſthenes ſimul cum Eutycrate Olynthũ vrbem perdiderunt, felicitatem vẽtre & rebus turpiſsimis dimetientes. Item Magnus ille Alexander fortunæ impulſu à captis mulieribus pręſtanti forma ſibi temperauit idemq́ue alibi de conuiciatoribus pœnas ſumpſit. Paris quoq; Troianus malo genio adactus, & infelici fato, alienæ commiſtus eſt vxori, domũmque illam ducẽs, patrię immenſam cladem attulit. Atque hæc omnia ſi quis contendat nullo conſilio ſed fortuna cogente facta, cur non videmus itidem alia animantia, in quibus nullum viget conſilium,

fortuna quapiam ad inſolita rapi, vt videlicet feles, & ſimiæ non liguriant nec vorent edulia, & prorſus à laſciuia temperent? Porrò ſi vlla eſt temperãtia, ſi iuſtitia, & fortitudo, cur non æquè prudentia? ſi illa, quare non ratio, ſanumq; conſiliũ: Quando tẽperantiæ multum cum prudentia conuenit, vt aiũt, & iuſtitia plurima eget prudentia, aut certè illam planè refert Itaque prudentiam & conſilium, quibus boni viri à voluptate ſibi temperant, continentiam appellamus & moderationem. Circa labores & pericula fortitudine opus eſt & patientia. In hominum verò ſocietate & Reipub. adminiſtratione, leges colamus oportet, & iuſtitiam. Vnde ſi res ſano conſilio geſtas fortunæ tribuamus, eſto ſanè, concedamus illi & ea quæ propria ſunt iuſtitiæ, & prudentiæ, vt iam furari item pertineat ad fortunam, & crumenas abſcindere, atque per omnia libidinũ genera diffluere, quod nil iam eſt aliud, quàm dimiſſis propriis, atque adeo domeſticis viuendi rationibus, fortunæ non aliter atque vẽto ſeſe tradere, quæ viles ceu puluerem concitet & diſpergat. Si igitur conſilio locus nõ eſt in rebus mortalium, profectò exulabit item voluntas, & tota illa ratio conſiderãdi ac inquirendi quod deceat, & ex re noſtra fore videbitur. Iamque mendaciĵ arguamus Sophoclem, qui aſtruit nihil tam eſſe ab humana cognitione remotum & abſtruſum, quod non quærendo inueſtigari poſſit. Deinde partitur quod propoſuit. Diſco enim, inquit, ea quæ aliĵ docuerũt, inuenta illorum diſquiro, & alia à ſuperis optanda precibus obtinere cõtendo. Quid igitur inuẽtum eſſe in vita

Ne beſtiæ quidẽ fortuna regũtur.

Cõtinẽtia.

Fortitudo

Iuſtitia.

Rationem hominis nonnihil poſſe.

poterit honeſti,& commodi,ſi omnia agit & perficit fortuna?Cur nō diruimus per vrbes,prætoria ſenatorum, & principum aulas, procerum venerandas conciliis,quando omnia poteſt fortuna illa cæca? Sic enim illam per contumeliam inceſsimus, dum cæciores ipſi in eam impingimus,conſilia ſana nobis eruentes quaſi oculos, cæcumq́ue hunc ducem vitæ pædagogum ſtatuentes. Cæterum dicat nunc quiſpiam ex nobis, fortunam in rebus mortalium dominari ipſis videntibus, neque oculos afferre lucis miniſtros(vt ait Plato)& aſpectus. Eandem præterea fortunam audientibus item præſidere, quanquam vim eam non habeat, verberatum aërem per aures in cerebrum tranſmittendi. Rectè enim habet quòd in ſenſus non fatemur dominari fortunam: Quia viſum,auditum,guſtum,odoratum & reliquas corporis vires, natura conſilio ſubdidit & prudentiæ. Nam mens planè ipſa eſt,quæ videt auditq́ue, reliqua ſurdeſcunt & cæcutiunt. Et quemadmodū ſi careamus ſole, per reliqua aſtra perpetuam egerimus noctem,vt ait Heraclitus, ita quod ad ſenſuū virtutem attinet,niſi mens hominibus adſit & ratio nihil in hac vita à brutis differamus oportet:Neque iam à fortuna aut voluntate conſtamus nobis, aut præſtamus cæteris animantibus, ſed Prometheus furtim è cœlo nobis afferēs ignem, id eſt,rationem, omnia iſta ſuppeditat.Et vt Aeſchyli vtamur verbis, equorum & aſinorū ille admiſſarius, taurorumq́ue fœtum reddens viciſsim, omniq́ue leuans labore. Proinde quum validiſsimum quodque animantium natura ſua probè nouerit vti, aliis cornua armorū vice

Fortuna quomodo cæca.

Naturæ operatio fortuna nō eget.

vice accipientibus,aliis ſtimulos,dentes aliis, & vt ſcriptum reliquitEmpedocles,Echinus acutis telis, horrendoque dorſo plurimum eſt formidabilis.Vt addam inſuper,alia veſtiri ſquamis,alia villis,multaque armari vngulis aſperrimis:Solus homo,vt meminit Plato,nudus,inermis,neque calceatus, neque penulatus à natura relinquitur,contenta tamen vnũ illi dediſſe, quod omnia molliat, nempe rationem, curam & prudentiam.Iam diſpiciamus quàm tenue ſit robur humanum, & tamen induſtria,plurima cõficiuntur,terra marique,& ſummis montium iugis, quæ miranda prorſus videntur. Equorum leuitas inſignis,miraque pernicitas, nunquid hominis ingenio paret ſuo curſu? Et canum iracundia in pugnam procliuis,num defendit hominem?Sic piſcis, & plurimi pulpamenti ſus,non modò cibant,ſed & delicias præſtant ad luxum. Proinde quid maius habet natura elephanto,aut quid terribilius?atqui ludis hominum iamdudum paruit ille in ſpectaculis: Diſcit enim ſaltare, tripudia in choreis, & honorẽ exhibet geniculatione.Et hæc quidem recenſere exiſtimauimus operæprecium,quo perſpicuum fiat, quatenus hominẽ euehat prudentia,quatenus præſtare etiam faciat cæteris,ac potenter dominari.Nõ enim pugiles & palæſtritæ ſumus atque curſores omnium optimi, ſed animantibus aliis longè inferiores,planè vincimur in his rebus. Porrò experiẽtia,vſuque longo,memoria, ſapientia,& bonis artibus,Anaxagora teſte, bona illorum nobis vſurpamus.Mel colligimus,& lac mulgemus, conferimus ac traducimus omnia in vſum noſtrum, ita vt nullæ

Rationis mira vis.

Ars laborat citra fortunæ opem. hic ſint fortunæ partes, ſed totum agit conſilium & induſtria. Cæterum inter res mortalium habentur item fabrorum opera, eorumque qui ex ære fundũt ſtatuas, domos extruunt, & monumenta virorum illuſtrium, quæ dum viſuntur, nihil profecto præ ſe ferunt caſu quopiã aut fortuna ſic elaboratum. Siquidem vt condonemus ſapienti artifici in ſtatua ærea aut domo abſoluenda, fortunam bonam aut aduerſam incidiſſe, atq; illam ſanè admodum tenuẽ, quod reliquum eſt longè maius atque præſtantius arte nimirum perficitur, veluti teſtatum reliquit ille, qui artifices compellans ait:

Armis adeſte veſtris, artibus bonis,
Inſtructe grex, diuam vocate Palladem:

Mineruæ enim tutela gaudent artes, doctęque illius deæ ſentiunt opem, fortunæ haudquaquam. Aiunt tamen pictorem quendam equum expreſsiſſe, cætera & forma & coloribus inſignẽ, verum ſpumam circa habenas conciſam, & ex anheli ore ſenſim labentem dum reddere nequiret, ac crebro quod effinxerat deleret, irato tandem caſu inciſiſſe ſpongiã variis coloribus imbutam, in tabulã quam pingebat, *Caſus mirabilis.* mireque abſoluiſſe ac decenter quod anxie deſideraſſet. Eſtque hoc vnicum monumentum fortuiti caſus, ſine artificio apti atque decentis. Nulla præterea regio eſt quæ non libra, numeris, menſuræ & regulis vtatur, ne in rebus gerẽdis locum habeat temere & ſine conſilio contingens caſus. Quanquam interea non abhorret à vero, quod aiunt artes *Ratio caſum aptè excludit.* quaſdam eſſe prudentias & rationes, aut quod veriſimilius, ſemina quædam rectitudinis in commune

vitæ vtilitatem inſperſa, quemadmodum fabella de Promethei igne alio atque alio viritim omnibus diuiſo, ſub inuolucro indicat partes prudentiæ in orbem particulis exiguis eſſe diſperſas, deinde ſe recepiſſe in ordinem. Minimè autem mireris, quôd artes fortunæ auxilio ad hoc vt rectè operentur non egeant. Nulla enim ars inter alias præcipuè eminet, adeô vt caput dici poſsit humanarum inuentionum, laudis, & rectitudinis. Sed in chordarum intentione & remiſsione conſilium quoddam eſt proprium & domeſticum, quod vocant muſicam. Item circa opſoniorum diſpoſitionem alia quæ dicitur coquinaria, in veſtibus verò comandis fullonariam appellant. At liberos noſtros docemus quo præſcripto ſe veſtiant & præcingant, deinde vt panem ſiniſtra teneant, dextra accipiant cibos. Decet enim vt hæc nō fortuito accidant caſu, ſed peritè fiant & cum attentione. Porro ſi in his leuioribus egemus induſtria, cur adhuc dubitamus in rebus ſummis, quibus bona pars humanæ felicitatis conſtat, prudentiam rationi coniunctam adhibendam eſſe? Terram proinde limoſam nemo fortunæ relinquit, vt ex illa lateres conficiat, neque corium poſsidens aut lanam ocioſus ſedet, fortunam precibus fatigans, vt ex hac materia togam & calceos paret. Sic qui aurum congerit & argentum, mancipiorum gregem, multifores domos, lecticas, & menſas affabre elaboratas ſibi conquirit, nemini hæc omnia refert accepta niſi rationi & induſtriȩ, vnde ea cōtingat felicitas, vt vitam viuas beatam & nullius rei indigam. Cæterum perinde atque dux Iphicrates reſpondit ad reprehen-

Ars non expectat fortunam.

Opes arte parantur.

ſionem ſibi indicatam, quod non eſſet armiger, non ſagittarius, aut ſcutifer: Noui, inquit, omnibus iis im perare, & illorum vti opera. Sic ratio atque pruden tia non eſt aurum vel argentum, non gloria, aut opũ ingens vis, neque itẽ ſanitas, robur, aut formæ præ-ſtantia. Quid eſt igitur? Nimirum ipſa, quæ iis om-nibus rectè ac decẽter vti poteſt, & cuius beneficio quodlibet horum plurimum ſuaue redditur, ac iu-cundum, nec minus vtile & honorificum. Quôd ſi in rebus omnibus hac ſola careas acerba, infrugife-ra, moleſtaque fiant protinus reliqua neceſſe eſt, ita vt dominum rerum ſuarũ etiam pudeat. Huius rei gratia pulchre apud Heſiodum Prometheus fratri Epimetheo pręcipit, ne dona Iouis celſo ab olympo miſſa accipiat, ſed remittat fortuita illa quæ foris ſunt, minimeque ad nos pertinẽt. Non aliter ac ſibi iuberet muſicæ imperito, ne lyram attingeret: indo-cto, ne rem haberet cum literis: & equitandi neſcio, ne conſcenderet equum: Atque ad eum modum in-hiberet ſtulto Reip. gubernacula capeſſere, ſordido ac tenaci opes affectare, muliebríque ſuccumbenti amori, vxorem ducere. Felicitas enim in rebus agẽ-dis, ſi Demoſtheni credimus, ſtultum complexa vi-rum, prorſus inſanire facit. Atque eadem inſano, tur pia perpetrandi certiſsima occaſio eſt.

Ratio eſt cumulata bonis omnibus.

Fortuna abeſt ratione non vtentibus

F I N I S.

PLVTARCHI CHÆRONEI commentariolus De virtute & vitio.

Ottomaro Luſcinio interprete.

VESTES confouere quidem videntur hominem, at nihil habent in ſe caloris, neque illum poſſunt corpori miniſtrare, quando ſuapte natura gratiſsima quęque veſtis mire friget, veluti experientia docet, febri æſtuantes, dum ſubinde mutatis veſtibus quęrunt refrigeria. Verum qua ratione ab amictu calefaciamus, paucis accipe. Calor ipſe ex humano corpore effuſus, ac veſte ſuperiniecta excipitur, ac retinetur, mox in omnes diuiſus partes, inque corpus quodammodo adactus, diſpergi & perire non ſinitur. Hæc quum ita ſe habeant in rebus humanis, falluntur longè, qui magnas & ſumptuoſas ſibi circūdant domos, mancipiorum turbam, opeſque inexhauſtas congregant, hac ſola ſpe freti vt viuant iucundius, quando dulcedo vitæ atque hilaritas haud quaquā in rebus externis ſita eſt, ſed potius ex domeſticis & ſuis, id eſt, ex propria animi virtute, homo veluti ex fonte, voluptatem ſibi comparat & gratiā, dicente poëta.

Homioſis venuſta.

Felicitas non fortuito, ſed ex ſeſe contingit.

Eſt honorata domus magis hæc vbi flamma relucet:

Opes enim plus habent voluptatis, gloria multò eſt illuſtrior, & potentia item, ſi in animo ſolidum poſſideas gaudium, vnde inopiam, exilium & ſenectam quoque ipſam leuiter & placidè ad patientiam morumque lenitatem traducere poſsis. Et quemadmo-

dum aromata tritas etiam lacernas ſuaui replent odore, Anchiſæ veſtimento contra tabo fluente, vt ait poëta, & tetram ſaniem ſtillante purpura: Sic cum virtute victus omnis, totaque viuendi ratio amœna eſt & periucunda. Vitium verô etiam quę ſplendida apparent & precioſa, multumque honeſta, contaminat, moleſta illa reddens, horrida & abiecta ſuis poſſeſſoribus, adeo vt rectè dictum ſit:

Quem vulgus in foro beatum prædicat,
Domum petens eſt omnium miſerrimus.

Vxor enim ibi imperat omnibus, leges imponit, ſæuoque cuncta Marte conturbat. Atqui muliere improba facilè careat quiſpiam, & in libertatem ſeſe vendicet, modò vir fiet, & non vile mancipium. Portò aduerſus ſuaipſius mala nemo ſcribit repudii libellum. Neque enim fieri poteſt, vt dimittas atque ſedes ea mala quæ occuparunt viſcera, & intimas medullas, iamque ſimul à teneris coaluerunt & noctes & dies: Inflammante enim miſerum occultis viribus, effœtæque traduut ſenectuti: Moleſti planè hi tui ſunt comites, ob nimiam arrogãtiam: Sumptuoſi conuiuæ, atque æris prodigi, crapulæ gratia, ſimul tecum cubantia ſummo cum dolore, ob ſolicitudinem & curas ac zelotypiam, quibus dulcem excutiunt ſomnũ, prorſuſque profligant, Sõnus enim incidens dormiẽtibus corpori quidem miniſtrat quietẽ, ſed animo peruerſo ſõnia affert, metũ, & perturbationes ſuperſtitionũ gratia, dũ aiunt, En dormiturienti mihi & quaſi conniuenti obrepit anxietas, nullus iam ſum, planeque perii in ſomnis. Eſtque in cauſa aut liuor, aut metus iràve, ſeu totum hoc agit

Peruerſitas morũ omnẽ fortunam inamœnam facit.

vitæ intēperantia. Itaque interdiu peruerſitas animi prædicta, foras proſpicit, & alludit comparibus, interea noxios leniens ac cælans affectus. Non enim totam ſe prodit etiam acrius concitata, ſed in diuerſum nititur plerunque & repugnat. Cæterum in ſomnis, vbi longè exulant honeſtas & legum ſeueritas, maximiſque interuallis abſunt metus & pudor, tum omnem appetentiam commouet, ac excitat morum prauitatem inconceſſamque libidinem, adeò vt matri etiam ſe videat quiſpiam impias manus iniicere, veluti meminit Plato, illique turpiſsime commiſceri, & veſci inſuper vetitis à lege cibis, à nullàque turpitudine manū cohibere, in eo fructū omnē voluptatū conſtituens, ſi leges tranſgrediatur vel ſolis ſpectris & nocturnis illis viſionibus, dum non liceat animū veris cupidinibus explere, ſed mouere duntaxat affectus & irritare animi morbos. Iamque ea eſt peruerſitatis ſumma felicitas, ſi nihil tutū ſit, nihil ſatis, nihil quietum, ſed confuſa atque turbata omnia. Et corporis quidem voluptatem ex eo metimur, ſi rectè valeat, bonaque ſit ac temperata illius habitudo. Verū vt hilaris ſis, & gaudeas animo, cautio certa eſt adhibenda, ne ſedē ibi tranquillā ſtruat inconſulta, nulliuſque rei metuens tēmeritas, ſed arridente ſpe quapiam & voluptate, ratio ſuo clamore omnia cōtineat in officio: Non aliter ac ſi turbo ventorum diei ſerenæ incidat. Iā abi & corrade aurū, comporta argentum, ambulacra conſtruito, ſeruis domum, & vrbem debitoribus impleto, ſi non ſedaueris in animo turbatos affectus, & immodicū habendi amorem, teq; metu inani curiſq; exemeris, ita

Sōnia peruerſorum turbata.

Rationis eſt ſedare noxios affectus.

habeto,te febri laborãtem vino fouere, bilioſo adhibere mel,cibos & opſonia præparare inteſtinorũ difficultatem,aut alui fluxum patientibus, non modo nihil gratificans morbo affectis,aut ſanitati conſulens, ſed inſuper etiam præſentem afferens pernitiem. Videas autem languentes odiſſe cibos etiam ſelectos & precioſos dum offerũtur ipſis, atque etiã ad ſumendum eoſdem vrgentur,reſpuunt enim eos conſtanter & auerſantur. Porrò vbi primũ reddita fuerit tempetata habitudo,cõcitatus ſpiritus & anhelus ſedatur,ſanguis acidum mutat ſaporem,& calor naturalis ſuo conſiſtit loco,Tũ ſurgũt è lecto,& panem etiã cibariũ ſimul cũ caſeo & naſturtio edẽtes,ſummopere exhilarentur. Talem profecto concinnitatem efficit in animo ipſa ratio,vbi didiceris quid verè ſit bonũ, quidve honeſtũ,mirũ enim quã facilè euaſeris frugalis,tuaque cõtentus ſorte. Iam fallor ſi paupertatẽ nõ ſis habiturus in delitiis,ibique regnum tuũ conſtituas,vitam illã popularẽ,nullius opibus inuidentẽ,minuſq; curioſam,pluris etiã faciens principũ imperiis.Itaq; ſapientiæ incumbẽs ſtudio, vitã viues multò omniũ dulciſsimã,etiã atq; etiã teipſo indies euadẽs melior,atque hilarior.Nũc dulcedine ſua te capiãt opes, quo in multos poſsis eſſe beneficus:Modò paupertas erit iucũda, vitã tribuens curis ſolutã,planeque liberã.Eſt quãdo gloria titillabit animum,vt perſpectum habeas virtuti ſua non deeſſe præmia.Quòd ſi honor meritus(veluti ferè ſit in tanta rerum confuſione) non contingat,maximo carebis malo,quippe inuidia.

Rationis officium, omnia iucunda reddere.

FINIS.

PLVTARCHI CHÆRONEI περὶ πολυφιλίας, ID EST, DE amicitia in multos diffuſa, libellus.

Ottomaro Luſcinio interprete.

MENNONEM quendam Theſſalum, rhetorem planè non inexercitatum, ſed in quo illud Empedocleum agnoſcas licebit: Sapientia ad ſummum eucta veluti immodica effluit, Socrates interrogabat, quid eſſet virtus. At ille impudens quod in buccam venerat mox reſpondit: Virtus eſt quæ cadit in puerum, ſenem, virum, fœminam principem, popularem, dominum & ſeruum. Rurſus Socrates: Age vir bone, de vna virtute interrogatus, ingens virtutum examen nobis concitaſti: recto nimirum in hoc vſus conſilio, quia vnam ignorans, multas nobis memoraueris. Sic nos itidem vereamur, ne fiamus ridiculi, multorum effectantes amicitiam, dum ne vnum quidam conſtanter poſsideamus amicum. Eſtque non alius hic metus, atque ſi membris mutilus aut cæcus, timeat ne Briareus fiat, cui centum erant manus, aut Argus, qui totidem oculos habebat. At nos contrà impendio celebramus iuuenis illius apud Menandrum inſigne elogium: Præclarum, ait, æſtimes optimum quenque virum, cui amici contigit etiam vmbra. Cauſæ autem quum plures impediant veram amicitiam,

tum verò potiſsimum plurimum amicorum appetentia, quæ non aliter atque parum honeſtis contigit mulieribus, crebro atque multorum complexui patentibus, primi amorem dum retinere non poteſt facilè contemnit & abiicit. Et veluti puella in viridi prato conſidens, dum alium inſuper atque aliũ florem decerpit, ſemper nouis arridẽtibus, & in ſui amorem trahentibus, primos faſtidit ac negligit: Sic nouitatis ſtudium & animi inconſtantia, inconſultò aliud alio commutans nos ſemper ad recentiora pertrahit, vt noua ſubinde meditemur initia, eaq́ue relinquamus imperfecta, nouam familiaritatem & gratiam nunc cum illo ineamus, mox cum alio, ob præteritos amicos atque neglectos, nullo amore penitus nobiſcum perdurante. Primam igitur à Veſta deorum matre incipiendo, famam per tot ſecula ad nos deductam ſequamur, de amicis cõſtantibus, vetus nimirum & efficax rationis, certique exempli documentum. In quo amicorum quædam paria munerantur, Theſeus & Perithous, Achilles & Patroclus, Oreſtes & Pylades, Pinthias & Damon, Epaminondas & Pelopidas. Eſt enim amicitia animal minimè gregarium, aut graculatim volitans, dum amicum alterum ſeipſum eſſe putat, mutuo colloquio ſeſe compellans, quod nihil planè eſt aliud, quàm præſcribi illius modum duali numero. Eò quòd exiguo ære nulli contingat multos poſsidere ſeruos, aut amicos, ſitq́ue numiſma ad amicos comparandos idoneum, vel ſola beneuolentia, propenſusq́ue in alterum amor, virtuti coniunctus. Quibus profecto rebus natura nihil poſsidet rarius: Vt

Inconſtantia faſtidit amicos.

Quibus rebus comparentur amici

rectè hinc conſequatur, ardentius amare, amariq́ue haudquaquam inueniri poſſe in turba. Verum quēadmodum fluuii in multos diducti riuos lentiorem habent curſum: Ita vehemēs amor in multos diſperſus haud dubie marceſcit. Ea certè eſt ratio, quòd natura quibus animantibus vnicum tribuit fœtum, eis amorem indiderit vehementiorem. Hinc Homerus dilectum filium vnicum & hunc telygetum, id eſt in ſenecta matris æditum vocat, quaſi quem ſolum genuerit, poſt hac fœtum nullum habitura. Nos igitur amicum ſolum fore, indignum quidem ducimus, ſed inter plures vnum eſſe placet, qui ſit telygetus, id eſt poſtremo æditus, & item vltimus, ſequuti nimirum in hoc vulgatum numerum eorum, quos, vt dixímus, tradit antiquitas, modum rei infinitæ ſtatuentes. Non enim illorum accedere lubet ſententiæ, qui amicos eſſe volunt, nomineq́ue iſto dignantur combibones, pila, talisq́ue ſimul ludentes, & vt inſuper addam negociationum ſocios, palæſtræ, & communis hoſpitii. In ędibus item principium & hominum ditiorum cernere liceat turbam illam ſalutantum, chaosq́ue immenſum eorum qui dextras exhibent, in ſatellitio comitantur. Vnde quidam felices prædicant, quibus agmen tam immenſum contigit amicorum: ſed longè falluntur opinione: Quippe ſi popinas illorum multis cupediis inſtructas intrent, videbunt item multa muſcarum examina, nidore illuc attracta, & quemadmodum illo ceſſante mox omnes auolauerint, ita ſi iſtis ſpes deſit quæſtus, diſpeream ſi non protinus aulæ frequentia in ipſiſsimam vertatur ſolitudinem.

Amici nomen ſanctum.

Amicitia tribus rebus conflatur.

Amici futura explorandi.

Non igitur æſtimes illos amicos, qui ſolum ſpectant lucrum, quando omnium iſthuc eſt poſtremum, vera atque abſoluta amicitia tria potiſsimum requirente: virtutem veluti rem honeſtam, familiaritatem vitæque dulcem conſuetudinem, ceu voluptatem, & vtilitatem tanquam rem apprime neceſſariam. Primum enim ad deligendum amicos iudicio eſt opus, deinde voluptate in conuerſando ſimul, & poſtremo, vt vſui ſint, ſi illorum egeamus opera. Quæ omnia quum ex diametro pugnent cum ea amicitia quæ diſperſa eſt in multos, tum verò maximè exactum in probando iudicium. Experientia enim vel breuiuſculi temporis nō admodum poſsibilis eſt erga muſicos, dum mutuò confabulantur, & remiges importunæ irruentes: Sic erga futuros diſpenſatores rei familiaris, & filiorum pædagogos, quorum amicorum turba omnibus fortunæ dotibus nudata eſſe poterit & hero inutilis: quanquam interim quiſque ſe frugi iactet, felici venditet titulo, nihilque triſtetur ſi res aliter atque velimus cedant. Atqui nauis in mare non voluitur tot exponenda tempeſtatibus, neque agris ſepem prætendimus, aut pratis vallum aggereſque, multis obiectos incommodis, niſi bene exploratum illorum robur habeamus: Noſque amicum, quem nobis pollicemur futurum vitæ huius aſylum, & opem illius in periculis vniuerſis præſentem, non probatum prius & fortuito caſu oblatum, admittemus? profecto illum non aliter atque numum adulterinum, dum habemus, perditum volumus, amiſſum gaudemus. Cæterum amittendi facultas atque perdendi amicum diſplicen-

tem, non tam in procliui eſt, vt admittendi. Perinde enim atque cibum noxium & peſtilentem retinere nõ audes, veritus ne te corrumpat, neque eiice re potes ſine moleſtia, iam bili permiſtum: Sic malum amicum ſi habes, læderis: Sin reiicis per vim & amarulentiam, non aliter atque choleram ſummo dolore euomis. Decet igitur, vt non facilè amicos quoſcunque obuios complectamur, neque eos mox in amicitiam recipiamus qui nos ſtudio proſequuntur, ſed dignos amicitia ſummo magis ſtudio proſequamur. Non enim protinus eligendum eſt quicquid ſe ſponte offert, quãdo rubum ſpinaſque nos complectentes ac ſedulò proſequentes, diſcutimus, vt rectà ad vitem aut oleam contendamus. Atque eum in modum minimè eſt ex re noſtra, vt mox illis pareamus, qui facilè nos colunt & obſeruant, ſed refert potius vt ita nos comparemus, quo boni viri ac frugi colunt atque obſeruent. Itaque vt Zeuxis pictor quærentibus, cur tardius longoque tempore pingeret? reſpondit: Ego longo tempore haud dubie pingo, id eſt æternitati. Sic perpetuam amicitiam conflare non licet, niſi longa vitæ conſuetudine, exactoque iudicio. Vnde conſentaneum eſt, de multis nulli certum contingere iudicium. Quanquam multis fortaſſe commorari facilè quis poſsit, ſed hoc item fore haudquaquam poſſibile crediderim. Eſt proinde fructus amicitiæ pręcipuus, mutua vitæ conſuetudo, multoque omnium dulciſsimum, commorari amico, & totos in illius contubernio dies agere. *Conſuetudo amicis dulcis eſt.*

Namque decet charis viuos conſidere amicis

Concilio, vt ait Homerus. *Et in Odiſſea* Menelaus:
Secernet nemo ſocijs nos, dum mihi dulcis
Vita manet, clauditque oculos non longa caligo.

Atqui longè diuerſum eſt amicitiæ in plures diffuſæ officium, ſi quis cum vera illa inter paria conſtāte conferat. Quòd hęc dulci hilarique colloquio veluti lac candidum, vt eſt apud Empedoclem, coit, cōdenſatur, & concreſcit in coagulum, nil aliud præ ſe ferens quàm vnionem animorum, & complexionem. Illa verò dum alius alio vocat, vni attentum auellit, diſgregat atque auertit, non ſinens coaleſcere beneuolentiam vno glutino amici contubernii. Et vt hoc inſuper adam, aſperitatem affert ſecum clamoris, tempeſtiuos ſermones qui per vices ſubſeruire deberent ſocietati, excludētis: Adeò vt quę dulciſsima ſunt longeque vtiliſsima inter amicos, fiant maximè inamœna & moleſta, ſit in turbam amicorum transferas, vbi alienos ſubinde mores ferre cogaris, & peregrina hominum ingenia. Neque enim natura in comparatum eſt, vt quilibet homo cuique conueniat, nec fortuna ſinit eadem quibuſuis eſſe paria. Sed vir frugi non aliter atque ventus, hunc prouehit, illum remoratur. Quòd ſi quis omnium ſimul cupiat eſſe amicus, ſufficere non poteſt cunctis debito officio, dum hic gerit magiſtratum, ille eundem ambit, alius ſuſcipit. Vt ne dicam quàm ſit abſurdum, eodem tempore à diuerſis ad diuerſa vocatum, ſingulorum deſideriis velle reſpondere. Alius enim nauigans, peregrinationis cupit eſſe comitem: alius in ius vocatus, patronum: aduerſarius, accuſatorem. Eſt qui adeſſe te velit venditioni, rur-

Moleſta eſt in multos diffuſa amicitia,

ſus alter emptioni: Vnus nuptiis feſtium intereſſe, contrà alius funebri pompæ lugentem optat. Amicitia ergo in multos diſſecta, vrbi ſimilis eſt diuerſis ſacrificiis refertæ, aliis ad iucundam celebritatem, aliis ad planctum appoſitis. Impoſsibile autẽ eſt omnes proſequi officio, neminem, planè inurbanũ. Vt hoc inſuper addam, quòd vni inſeruiẽs, multis aliis præteritis, infenſos nimirum illos tibi feceris. Nemo enim tui amans æquo tulerit animo, ſi videat ſe abs te negligi. Quanquam in excuſanda deſidia huiuſmodi & negligentia circa amicos, quo minus nobis ſuccenſeant, præſtiterit ſimpliciter dixiſſe: Exciderat animo, obliuio me huius rei ceperat, quàm ſi dicas: In ius vocato tibi aduocatus non fui, alterius amici cauſæ tum patrocinatus. Item, non acceperam, te laborare febri, amicos fouens alios, & circa illorum incommoda occupatus. Cauſam enim negligentiæ prætexens, in alios, diligentiam, querimoniam nõ lenieris, ſed potius reddideris aſperiorem. Porrò complures inuenias, qui amicitias ineunt, id ſolũ ſpectantes quòd poſsint accipere, non etiam quòd cogantur ex æquo præſtare. Neque meminerunt quòd multorũ adiuti cõmodis, viciſsim iiſdem multis inſeruire debeant opera eadẽ egentibus. Vt enim Briareus centũ manibus quinquaginta alens ventres, nobis non fuit felicior qui geminis curamus vnum: Sic ex amicis multa referẽtes commoda, rurſus labores ſuſcipiamus oportet, in illis tutãdis, variaſque occupationes in fouendis. Neque audiendus hic mihi Euripides videtur, qui in iuuando amicos modum ſtatuit, velaque contrahi iubet, ne ex

Viciſsitudo beneficiorum in amicitia neceſſaria.

intima animi medulla efficiamur amicis. Ita enim facilius per occaſionem ſolui poſſe cœptas amicitias, potiſsimum ſi ad illas curſum dirigens, propoſito in animo quæſtu quem inde ſperes, non aliter atque nauigio veſtus, modò progredi velis claui miniſterio, mox aliò nauim auertere. At nobis te compellere iam libeat ô Euripides, cur non magis hæc verba in eos torques qui hoſtiles gerunt animos, iubesq́ue modum ponere diſsidiis, ne ad intimam animi medullam penetrẽt, quo facilius ſoluantur odia, iræ, rixæ, ſuſpiciones, & reliqua id genus incommoda? nobisq́ue præcipis illud Pythagoricum, Ne cuiuis iniicias dexteram, id eſt, ne multos tibi compares amicos, ne amicitiam complectaris omnibus in communi patentem, prorſusq́ue popularem. Porrò affectum in amicos retineas ingenuũ, & ad quęuis officia propenſum: Quando generoſi animi eſt, amici angores, luctus, labores & pericula ſua facere. Non minus igitur verè quàm eleganter Chilon ad quendam, nullum ſe inimicum habere iactantem, ait: Videris mihi ne vllum quidem amicum poſsidere. Maleuolentia enim aduerſariorum mox conſequitur initam amicitam. Quis enim vſpiam gentium amicum habet nulla læſum iniuria, nulla ignominia, & cui nemo ſit infenſus? Atqui inimicorum hoc eſt proprium, mox deſpexiſſe eum qui in amicitiam inimici ſe inſinuauerit, perpetuoq́ue odiſſe. Contrà verò amici, erga alios in amicitiam receptos, liuore quopiam aut zelotypia fortaſſe extimulantur. Quemadmodum autem Timeſiæ datum oraculum de futura quadam colonia ait:

Symbolũ Pythagoræ.

Oraculũ.

Alueus

Alueus hic iam pulcher apum, mox tempore veſpas
Accipiet:

Sic quicunque amicorum tota quærunt examina, de veſpis hoſtium in quos incident, parum interim ſunt curioſi, nec intelligunt quanto diſtent interuallo inimici ad nocendum maleuolentia, & amici ad iuuandum amor. Nam ſi æqua lance rem tecum penſites, acrior plerunque in nocendo eſt malignitas, quàm in iuuando amicorum dilectio. Atque iſthuc vel præſenti diſcas licebit exemplo Alexandri, qui ſæuiit in Parmenionis amicos & domeſticos: ſic Dionyſius in familiares Dionis, Nero in Plynti neceſſarios, Tiberius in eos qui Serani partibus fauebāt: omnes enim iſti amicorū gratia torti ſunt immaniter á principibus, vitaq́ue priuati. Et quemadmodum Creonti nihil profuit filiæ aurū immenſæq́ue opes, igne ſubito accurentem & colligendi auidum corripiente, ita vt ſimul periret incendio: Sic quidam nullum capientes fructum ex amicorum felicitate, ſimul cum miſeris pereunt: id quod fermè accidit ſapientiæ ſtudio & humanitatis incumbentibus, veluti Theſeo, qui ſuo Perithoo ad pœnas rapto, & compedibus vincto, proprios pedes vinculis liberos, adiunxit. In peſtilente verò morbo, vt autor eſt Thucydides, virtus animi ſummaq́ue beneuolentia plerunque in cauſa eſt, vt eodem fato implicentur, ſimulq́ue pereant amici, dum nihil penſi habent & parum prudenter inuiſunt languidos. Vnde in eum modum virtuti haud parcere ſuæ, non admodum decens mihi videtur, dum liberam illam ſimul implicare & vincire libet ami-

Boni viri amicorum cauſa torti.

Quidam temere amicorum gratia pereunt.

corum incommodis: Quin magis præſtat mutuam illam communionem vitæ ſeruare dignis, hoc eſt, ijs qui viciſsim amare, contubernioq́ue dulci exhilarare poſſunt. Eſt præterea hoc vel maximè aduerſum in amicitia erga multos, quum veram pariat ſimilitudo, quòd hic omnia videantur diuerſa, quæ ne beluis quidem aliqua ex parte iucunda putātur. Nam ſi neceſsitas vrgeat ad concubitum illegitimū alterius generis, collapſæ præ mœrore diffugiunt, cognatis verò permiſtæ & ſuis, gaudent, benignoq́ue animo ac facili illis commorantur. Quæ igitur, malum, ratio eſt, illic plantare amicitiam, vbi morum inſignis eſt imparitas, & affectuum non minor? vt ne dicam vbi illegitima ſunt omnia, & planè coacta, longæq́ue aliud atque aliud illi & alteri propoſitum? Cæterum muſice in cantu & organis argute quidem concors eſt ex acutis, mediis & grauibus modis, quanquàm ſint diſsimiles. Porrò amicitia nihil recipit, niſi exiſtat ſimile. Eadem enim velle, eadem ſentire, ac fateri, eiſdemq́ue affici, ea res demum firma amicitia eſt, non aliter atque vna anima in multis corporibus æquabili ratione conſiſtens. Quis igitur eſt ille tam variabilis homo, nunquam ſibi conſtans, qui mutetur in horas, & quemlibet referat moribus, cuilibet ſeſe aptet, ſimilisq́ue reddatur? & non magis ridiculum ſe præbeat vel Theognidis cenſura, qui ſic ait:

Feræ promiſcuos cō cubitus auerſatur.

Amicitia animorū paritas.

Vt polypus petræ faciem mentitur inhærens,
Sic mentem variat ſubdolus arte noua.

Polypi natura. Polypi autem ſubita commutatio non pertingit ad corporis penetralia, ſed contenta eſt ſola ſuperficie,

accedentium dúntaxat oculis imponens, quo facilius poſsit elabi. At longè aliam deſiderat amicitia, in qua eoſdem exprimas mores, pares affectus & ſermones, ſimilia ſtudia, eademq́ue fugias & ſequaris, oportet. Protei verò illius fabuloſi alia erat, multifariam enim vertebatur prętigiis, quum nullam formam certam haberet, ac propriam. Talis nimirum fies, ſi libeat cum literarum ſtudioſo libros euoluere, cum palæſtricis colluctari, cũ venandi cupidis feras perſequi, cum potatoribus inebriari, & cum ambitioſis magiſtratum ambire. Poſtremo ſicut maximè informem Phyſici nudamq́ue ſubſtantiam eſſe predicant materiam primam, in omnes formas mutari ſolitam, adeò vt modò ardeat, mox in aquæ liquorem ſe vertat: iam euaneſcat in auram, & protinus concreſcat in ſolidum corpus: Ita multo diffuſa amicitia, animum ſubiicit variis affectibus verſipellem facit hominem, ſubdolum & variam, malæq́ue moratum. Atqui amicitia mores expoſcit minimè lubricos, ſed firmos, & perpetuo tenore ſibi conſtantes, eundem amat locum, & eandem vitæ ſocietatem, quæ cauſa multò omnium potiſsima eſt, cur tam rara auis ſit, inuentuq́ue difficilis, conſtans amicus.

Amicitia in multos diſſecta obeſt moribus.

FINIS.

PLVTARCHI CHÆRONEI COMMENTARIVS, DOCENS quatenus, aut quo fructu liceat iuueni audire poëticam.

Ottomaro Luſcinio interprete.

QVOD ex carnium numero, aut autor eſt Philoxenus poëta,ò Marce Sedape, dulciores ille habeantur,quæ carnes non ſunt, & ex piſcibus hi qui non ſunt piſces, in manu nobis eſt,vt protinus doceamus, poſsimum apud eos,de quibus Cato ait,quod ſenſu polleant acutiore palati,quam cordis. Quando perſpicuum eſt nobis, iuniores ex his quæ in philoſophia dicuntur,impenſius gaudere,alienis à virtute ac ſapientiæ ſtudio,illiſque auditores ſeſe exhibere, & diſcipulos non admodum probè moratos: Ita vt non modò Aeſopicas fabellas & poëtica argumenta,ſed Abarin quoque illum Heraclidis,& Lyconem Ariſtonis percurrentes,quæ illic commiſta ſunt ad animi rationem conducibilia præcepta,ipſi cum voluptate quadam, nugacibus fabulamentis applicant: Adeò vt non ſolum oporteat in iis voluptatibus quæ circa cibum ſunt ac potum, turpitudinem fugere, verumetiam legendo & audiendo aſſueſcere,vt non aliter atque in obſonio quodam manducando,modeſtè eo quod delectat vtamur,non minus interea ſequentes quod ſalutare eſt & cõmodum. Non enim obſeratæ vrbẽ quempiã ſeruant portæ, ne præda fiat hoſtibus, ſi

alibi pateat aditus:neque iuuenē ſatis munit ab aliis oble&amētis tenaci propoſito indi&a cōtinentia,dū- modo auditu capi ſeſe permitat.Itaque quo magis il le ſenſus rationi & humanis cogitationibus atq; con ſiliis videtur eſſe coniun&us,eo maiori nocumento lædit ac corrūpit mortales,qui clauſtris illum cohi bere neglexerint.Cæterum quando haudquaquā fie ri poteſt, vt à poëtica prorſus arceatur iuuenis,ne- que iſthuc admodum expedit,in ea potiſsimum æta te qua meus eſt Soclarus,& tuus item Cleandrus,om nis in hoc cura adhibēda eſt,ne cuſtodia deſit:quòd in le&ionibus magis quàm itinere videantur duci- bus ac pedagogis indigere. At mihi quidem in men tem venit,operæprecium fore,vt quæ iam pridem de poëtica diſſerueram,conſcripta à nobis, & ad te protinus miſſa perueniant: tuque illa ſi non appa- reant inferiora virtute iis lapillis qui vocātur Ame- thyſti,vim quandam attrahendi dum labore fatiga- ti accenduntur, na&i,Cleandro tuo exhibeas velim: Explorato tamen in primis illius ingenio, in nulla equidem re ignauo,ſed ad omnia vehemēter acri & perſpicaſſe: quo duce ad hæc noſtra facilè ſibi pa- rauerit aditum.Polypodis caput partim eſt bonum, vt plurimum item noxium.Nam ſi cōmedas,nihil eſt dulcius: Porrò ſomnum per difficilem viſionibus horrendis & portentoſis, vt perhibent, facit. Ad eum modum poëtice non parum mult[illegible] ontinet, quæ dulcedine ſua iuuenile vegetent in[illegible]ium: at non minus ibi liceat inuenire quod conturbet, & à veri ratione diſtrahat, potiſsimum ſi re&a deſit in ea reſtitutio. Quod non tam verè de Ægypto dicere

Auditus à turpitudine cohibendus.

In poetica bona triſtibus ſunt permiſta.

haudquaquam excidenda nobis eſt & prorſus reiicienda, ſed fabuloſum hoc & theatrale quod habet, ſicubi deprehenderimus intemperie quadam voluptatis temere in expugnanda veri opinione omnia audere, ac prorſus inſanire, cohibendum vtique eſt illud & protinus reprimendum. Porrò vbi muſam coniungit gratiæ, amœnitas illa ſermonis, ductu ſuo non modò non inanis, ſed etiã plurimum frugifera eſt, atque tum maximè locus poſtulat, vt illic philoſophiam inueſtigemus ac introducamus. Vt enim mãdragora prope vites naſcens virtutẽ miniſtrans vino, leniorẽ efficit illius in potatores vim inebriandi: ita poëtica ex philoſophia certas accipiẽs rationes, & fabuloſæ narrationi cõmiſcens, faciliorẽ nimirum effecerit & amabiliorem illius cognitionẽ. Proinde nec fugienda quidem eſt poëſis ei qui philoſophiæ ſtudiis fuerit deſtinatus, ſed magis in poëtica præludiis quibuſdam philoſophandum eſt, adeò vt in eo quod oblectat, aſſueſcant id demum quærere quod eſt vtile, atque inuentum amare impenſius, modò non repugnent ſibi hæc duo, ac penitus diſsideant: Nam initium eſt profectò omnis diſciplinæ poëtica: Et hæc, quod ait Sophocles,

Philoſophia admouenda poeticæ.

Poeticæ omnis diſciplinæ initium.

Initia ſi bona cuique das negotio,
Talem rei ſperes licebit exitum.

Primũ igitur afferamus in medium ꝙ paſsim eſt obuiũ, & in poeticen ingenioſè excogitatũ, q[illegible] ſiã multa mẽtiuntur poetæ: & ex illis ſua ſponte quædã, nõnulla verò neceſsitate coacti. Sponte, quia non admodũ ſuauem auditu pleriꝙ arbitrãtur veritatẽ: quę

ratio poëtas vrget, vt maiori ſtudio voluptatem & gratiam in nugis ſectentur. Nam res geſta ſi finem habeat inamœnum, nihil commouet animos. Cæterum afflictio in verbis, mirum dictu quàm facilè à rebus triſtioribus ad hilaritatem auditores cõmouerit, atque vi ſua traduxerit: quod neque verſus ipſe, neque figura, neque acumen dicendi, aut tempeſtiua metaphora, concinnitas aut ſtructura, tantum afferat ſecum illecebrarum, quantum ineſt fabulæ ſuis affectibus rectè ſibi conſtanti. Et quemadmodum in picturis vehementius mouet color quàm linea, ad hoc vt humana effigies reddatur conſpicua, & fallantur ſpectatores: Sic in carminibus veri ſimilitudo admiſta nugis, attonitos quodammodo reddit ac decipit eos qui audiunt, magis quã diligens ille apparatus verſibus ac dictionis elegantiæ adhibitus. Vnde & Socrates quibuſdam ſomniis poëtarum aliquando tactus, veritatem quoad vixit impugnans, non inelegans, quod ad perſuaſionem attinet, nugarum artifex erat, atque idem fabellas Æſopicas verba eſſe cenſuit, nec ad poeticẽ accedere, quę fictionẽ adeſſe poemati velit. Proinde ſacra quidem inuenire licet ſine choro & tibiis, ac poëticem eſſe neſcimus quæ fabulis careat ſuoque mendacio. Carmina autem illa Empedoclis, Parmenidis, Theriaca Nicandri, & Theognidis morales ſententiæ, orationes ſunt quæ à poëtica mutuantur ceu ve[illegible]ali vice verſum & dicendi acumen, quo effugiant humile genus eloquii. Igitur ſi abſurdum aliquid & moleſtum in poëtica dictũ fuerit de ſuperis ac heroibus, aut virtute, à viro eloquentę

Fabulæ vis.

&celebri,quicunque rem ita accipit,ac ſi verè ita ſe habeat,mox fertur in præceps, corrupta recti opinione.Porrò qui meminit præſtigiorum mendacij, quæ nunquam palam apparent in poetica, quique in promptu ſemper habet quo illam compellet, ac dicat,ô machina mutabilior ſingultu, quid ludens ſupercilia ducis, aut quid effingis dolo quòd doceas? nihil ille audiet moleſtum, aut turpe credet: verum tunc capietur, quum metus ac terror illum agent ſollicitum, ne terram corrumpat Neptunus, illaque ablata,manes tecto ſuo nudentur. Capietur item Apolline in principem Græcorum ſæuiente, quando ipſe Deum euehit hymnis, illius adhæret ſententiæ,ſimulque dicit,is planè eſt qui Graios occidit.Proinde à lachrymis quoque facile temperabit, Achille & Agamemnone languidas manus ac ſupplices ad tartara immenſo vitæ deſiderio tendentibus. Porrò ſi viribus aliquando diffiſus, cedere videbitur affectibus, ceu veneno quopiam infectus,non grauabitur huiuſmodi verbis ſeſe cõpellare.

Quin tu lucernam poſcis tibi protinus euge?

Atque haud dubie noris hæc omnia à tergo tibi imminere,ſi mulier fueris.Nam in gratiam fœminarũ hæc funebria ſcripſit Homerus,veluti fabulam verè anilem & muliebrem. Et hæc quidem ſunt quæ ſponte confingũt poetæ.Atqui bona pars non fingitur, ſed ab illis certa perſuaſione credentibus ceu vnguento nobis delinitur mendacium: Quale illud de Ioue,quod narrat Homerus:

At duo fata ſimul mortis crudelia firmat,

Caſura in caput Hectoris olim & Achillis.
Diſtrahe de medio,ſubducito penſa dierum
Hectori,adit Stygios,hunc liquit clarus Apollo.

Aeſchylus tragœdiam totam fabulæ inuoluit,quam inſcripſit Pſychoſtaſiam, vtriſque lancibus trutinæ Iouis admouens deas pro filiorum pugnantium ſalute ſupplices,hinc Thetidem,hinc Matutam:Atque hoc quidem minime eſt obſcurũ,eã poëſim fabuloſam,& affictionem,ad voluptatem, & quo concitatũ redderet auditorem,eſſe compoſitam.Porrò illud:

Excubias agit in bello Saturnius ipſe.

& quod dicitur: *Cauſam deus inſerit mortalibus,*
Totam domum affligere dum vult quampiam.

Hæc iam ex opinione dicta ſunt & fide autorũ, qua proprium circa deos errorem, atque inſcitiam nobis exhibent ac ingerunt:Rurſus portentoſæ narrationes de Manibus,& affectus horrendis nominibus phantaſmata cordibus humanis inſerentes: ſimulachra fluminum ardentium,locorum aggreſtium, & ſuppliciorum immanium, non admodum multos fallũt,quod pleriq; ſciãt fictionẽ & nugas iis rebus ceu toxicum epulis eſſe permiſtum. Proinde neque Homerus quidem,autPindarus,vel Sophocles,quaſi illa habuerint certa & perſuaſa conſcripſerunt, quæ paſsim leguntur: Hinc languida flumina eructant obſcuræ noctis immenſam caliginem.Et rurſus:Ibant ad fluenta oceani,albicãtem petram,& refluas vndas,anguſtis faucibus ac porrò profundi orci.Denique ſunt qui mortem quaſi miſeram deflẽt, & illos item qui iacent inhumati, infelices æſtimãt, quando trepiduli has voces emittunt:

Cura ne planctus deſit poſt fata,ſepulchro
Neu caream vagus errans. Et alibi:
Spiritus infernum volitans è carne petiuit,
Sortem pertæſus miſeram,quia linquere robur
Viſus erat iuuenum,tum fortia corda virorum.
Item:Ne me perdas morte immatura:iucundum eſt enim videre ſolis lumen. Et: Ne me cogas ſedes videre ſubterraneas. Verum hæc omnia affectibus laborantium,& errore ac gloria captorum ſunt verba: Vnde accidit vt magis iis tangamur & loco cedamus,dum eorum imbecillitas & triſtis affectus nobis inſidet animo,à quibus hæc dicuntur. Ad hæc itaque rurſus tramitem ſtruamus oportet,qui rectà eò ducit, quòd poeticæ nihil fermè conuenit cum veritate: quippe difficilè hanc aſſequeris & comprehendes, ſi aliud agens, circa veri ſtudium & cognitionem non totis viribus occuperis: id quod in confeſſo quoque poſitum videri poteſt Empedoclis teſtimonio: Nam illud nobis eſt in promptu: *Poetica expers veritatis.*
Quæ non viſa viris,quæ mens non hauſit & auris.
Et Xenophonis item:
Vir mihi nullus erit,fuit aut,que norit aperte
Dicere,quæ mens eſt de cunctis ordine diuis.
Quodque apud Platonem Socrates, ſanctè abiurat poeſeos cognitionem,quaſi poetæ vulgo parum ſint attenti illis in rebus, quas vident philoſophis vertiginem concitare. Deinde & hoc inſuper adiiciamus,quòd poeticam deſcribentes, quum illam ad poeſim conferunt,hiſtrionicam artem aiunt eſſe, & virtutem quandam picturæ ſimilem: Adeò vt non *Hiſtrionica.*

Pictura. ſolum vulgatum illud receptum eſſe videri debeat, quod videlicet poetica loquens ſit pictura, atque hæc muta poetica, ſed id quoque aſtruendum, quód pictam alicubi lacertam, ſimiam, aut Therſitæ faciem intuẽtes voluptate capimur & admiratione, non quia appareât hæc eſſe pulchra, ſed quia rectè expreſſa, & ſimilia: Nam ita res habet, vt non poſsit videri ſpecioſum quod natura eſt fœdum: quanquã non minus interea imitatio laudatur, quę rei ſimilitudinem artificioſe aſſequitur, ſiue illa ſit pulchra, ſiue deformis: At cõtra nihil præſtitiſſe videtur, qui corpori inepto & turpi, imaginem formoſam dederit, quôd hoc ſit aberrare à decoro & lineamentis. Scribunt autem nonnulli res abſurdas, vt Timonachus Medeæ cædem qua ſuſtulit liberos: Theon Oreſtis paricidium in matrem: Parrhaſius ſimulatam Vlyſsis inſaniam, & Chærephanes intemperiem verborum qua mulierculæ adoriuntur maritos: in quibus potiſsimum rebus docendus eſt iuuenis, vt aſſueſcat ſecum expẽdere, quód minime rem ipſam laudamus cuius facta eſt imitatio, ſed potius artem, quæ decore conſequitur ſubiectæ rei argumentũ. Itaque quando poetica crebro facta triſtia, & affectus ac mores peſtilẽtes per imitationem prædicat, amplexari iuuenem par eſt admiranda illa & egregie dicta, atque probare, non quaſi vera & honeſta, ſed laudare ſolum quia concinna ſunt, & perſonæ congruunt, ac materiæ ſunt maxime propria. Nam vt porci clamorem, rotæ ſonitum, ventorum ſuſurrum, & maris fremitum audientes turbamur & indigne ferimus, porrò ſi quis feſtiue hæc æmuletur,

Ars imitanda & decorum, non res.

quemadmodum Parmenen ſuem,& Theodorus rotas,voluptate afficimur:Sic implicitum morbo hominem,taboque fluentem,ceu ſpectaculum minime iucundum, auerſamur:at Ariſtophentis Philoctetē, & Silamonis Iocaſtem,pari modo corrumpi ac trucidari ab hiſtrionibus qui illas agunt, videmus, & lætamur.Ita iuuenis legens quæ ridiculus Therſites,aut Siſyphus latro,vel Batrachus leno dixerit aut geſſerit,artem illā & virtutem imitatricem ſtudeat probare,cæterum affectus & res geſtas execrari & reiicere:quòd in iis rebus nihil ſit boni quod imiteris,quando pulchrum in eo duntaxat eſt ſitū,quod rei apte congruit,& prorſus eſt cognatum.Atqui cognata ſunt & maxime cōueniūt turpia turpibus,vnde claudus ille Demonides, quū amiſiſſet crepidas, optauit vt furis, qui eas ſurripuerat, pedibus apte conuenirent:prauæ enim erant, & ideo claudo magis idoneæ.Proinde vulgatum illud:

Decorum dum turpia turpibus conueniunt.

-Peccare ſi liceat modo,
Pulcherrimum eſt regni peccare gratia. Tum iſthuc:
Viri boni æſtimationem acceperas,
Felicis at rem omnem tunc lucraberis.

Item: Talentum ſi dos non capiat, tum vitam deſpicienti mihi talentum eſt, vt accingar in occurſum ſomno,neque præbebo quanquam inferorū vrgeat pœna,ceu impius in talentum argenteum. Peruerſi plane ſunt hi ſermones & merę nugæ,Eteocli,Ixioni,& Tocoglypho ſeni non parum apti.Porrò ſi cōmonefecerimus iuuenes,quo pacto hæc non euehāt præconiis ſcriptores, neque probent, ſed abſurda magis ac turpia , fœdis & inconcinnis moribus ac

perſonis tribuant,ſic fiet vt opinio poetarũ illos mi nimè fallat, dũ ſuſpicio in perſonã incidẽs, opus illius ſimul cũ ſermone proſcindat neceſſe eſt,veluti res fœda à nebulone dicta factaque. Quale eſt illud Paridis è bello in lectum fugientis, quum nemo alius à poeta deſcribatur interdiu mulieri concumbere,præter hunc laſciuum & adulterum, ita vt mi nime obſcurum ſit vitio dari,ac turpitudini coniunctam hanc intemperantiam videri.Proinde in huiuſ modi verbis diligenter animaduertendum, ſi poeta quibuſdam indiciis prodat ſe rebus peruerſis offendi: Id quod egit Menander in prologo Thaidis, iis quidem verbis: Muſa mihi memora talem audaciã, formam ſimul & ſuadelam ſubdolam,quę excludat amatores,immenſum petat,nullum amet, quanquã ſe affectam ſimulet. Optime autem Homerus hoc genere dicendi vtitur,qui primo accuſat improbitatem,præferens interim quæ ſunt vtilia.Præfert autẽ ad hunc modum:

Poetæ damnant turpia quæ recenſent.

Protinus hic vafra eſt & mellea verba loquutus. Itẽ:
Aſtitit, & placidis dictis fera pectora mulcet.

Et in damnando primum tantum hoc agit poeta, vt aperte dicat & teſtetur,ſeſe intempeſtiuis huiuſmodi dictis & pernicioſis,neque vti velle vnquam, neq; animum intendere. Veluti quum narraturus eſſet, quo pacto Agamemnon ſacerdotem verborum intemperie profanaret.ait primo:

At non Atridæ placuit ſententia Graiũm,
Quin malè ſacrificum dimittit.

Hoc eſt,inciuiliter & animo feroci,id quod parum decebat. Achilli item poeta verba hæc amarulenta,

& temeraria tribuens:

O temulente, gerens faciem canis & leporis cor.

Idem ſuum tacite ſubindicat iudicium, dum ait:

Compellat ſæuis rurſus Agamemnona verbis,
Pelidéſque ferox triſti malè temperat ira.

Ita enim fieri par eſt, vt nihil ex ira in quempiam acerbe dictum, pulchrum, aut decens videri poſsit. Idem illi conſilium eſt in velanda turpi re geſta, dũ ait:

Non decet vt Hector pronus incumbere lectis
Ille velit clarus, fixûſque inſidere plumis.

Rectè enim verbis obiter interiectis non aliter atq; calculis ſuffragiorum vtitur, dum ex propria indicat ſentẽtia, quid dici aut fieri omnino deceat. Quũ enim de adulterio Martis deos induceret loquentes, re videlicet mala atque ingrata, lentus mox inuenit celeritatem. Sic de Hectoris ſuperbia & immodica arrogantia verba faciens, ita ait:

Ille quidem iactat ſua, non tamen omnia Iuno
Diua probat.

Eodem pertinet quod de Pandari faſtu loquitur:

Dixerat: at ſtulto paruit mox docta Minerua.

Cæterum ſententię & pondera verborum inſpiciẽda ſunt cuiuis diligenti, aliàs enim ſubinde rerum geſtarum documenta ſeſe ingerunt. Veluti Euripides fertur dixiſſe ad eos qui Ixionem laceſſebant maledictis ceu impium & profanum: E ſcena equidem illum facilius eiecerim, quàm rotæ affixero. Porrò apud Homerum tacite latet genus hoc doctrinæ, habetque ſpeculationem quandam non inu-

Allegoriæ in poeſi. tilem,in fabulis potiſsimum narrationi paſsim inie ctis,quas veterum annotationibus, & (vt nunc vocant) allegoriis quidam torquent atque inuertunt, dicentes Veneris cum Marte adulterium ſignificare,quôd in ſolis & Veneris ſtellæ congréſſu, Mars adulterinas perficiat generationes: & ſi ſol inferatur,ac vtrunque comprehendat,minime latere adul teria.Iunonis autem ornatum apud Iouem & incantationem ceſti,volunt defecationem eſſe aeris,quan do poeta igneam vim applicat,nec tamen vllam ſolutionem Veneream diis illis tribuit.Nam in Venereis commiſtionibus planè docet attentos,quòd poe ma turpe,& orationes argumenta parum honeſta re cipientes,& mores contaminent,& cupidos delitiarum homines,molles,effœminatos prorſuſq; ue ener ues efficiant.

Balnea calda Venus ſequitur,dum veſte renudar.

Itaque Vlyſſem citharœdo præcipientem inducit poeta his verbis:

Quin tu hæc miſſa facis,canis& mihi cultus equorum.

Recte ſubindicans,quo pacto muſici,& poeticæ ſtudioſi,argumenta à ſapientibus & cordatis viris recipere debeant.In illis autem quæ de Iunone referuntur,egregie oſtendit conſuetudinem virorum& gratiam ex muliebribus veneficiis incantationibûſque cõciliatam,non ſolum momentaneam, fragilẽ, breuiq; perituram eſſe, ſed etiam mox vbi voluptas deferbuerit, in iram inimicitias ſeſe commutare. Hæc enim ſunt quæ Iupitér ipſe Iunoui comminatur,iis eam compellans:

Quo videas quid proſit amor tibi,concubitúſque,

Quódque mihi ſtruis arte dolos, à limine diuûm
Progreſſa. Res igitur ſi gerantur noxiæ, illarũq; imitatio idonea, modô ſequens è veſtigio ſecum afferant nocumentum, & quod autores turpitudinis pudefiant, proderit nimirum auditoribus, tantum abeſt vt officiat. Philoſophi autem in admonendo & ad bonos mores cohortando, ſubiectis vtuntur exẽplis, id quod poëtæ effingunt fabulis, re ante oculos dum geri videtur, quodammodo poſita. Melanthius proinde quidam dicebat, ſiue luderet, ſiue res tractaret ſerias, Athenienſium vrbem ſe à rhetorum turbulentis ſeditionibus liberare: non enim omnes in vnum impingerent parietem, ſed eſſet quoddam lenimentum eius quod offenderet, in diuerſis factionibus Rempublicam adminiſtrantibus. Ad eum modum poetarum inter ſe diſceptationes, fidem attenuant dictorum, nec ſinunt auditores acrius offendi. Vbi ergo ſcripta illis inſigne quoddam pariunt diſsidium, ei adhæreas oportet qui eſt melior, quẽadmodum in iis quæ ſequuntur: *Controuerſia, & diſceptatio ad quid vtilis.*

O nate lædimur multum à cœlitibus.
Dixti deos quàm facilè, vt in crimẽ voces. Et rurſus:
Impleris auro, hoc te gaudere non licet.
Stultum eſt opes colere, aliud quum neſcias.
Et quid iuuant hæc, num eſſet melius emori?
Rectè deos coles præter negocium.

Quæ enim ad hanc claſſem pertinent, in promptu habent viam, qua nodum dirimas, modô ad rectum & indubitatum iuuenes, vt diximus, prouehantur iudicium. Porrô quæcunque abſurde dicta ſunt, non protinus ſolui poterunt, ſed per diuerſam ſententiã

Abſurde dicta per diuerſam ſententiã eliduntur. alibi prolatam ea perimas, neceſſe eſt. Neque poetę interim infenſus videare, ſed magis affectibus illis puerilibus, ex quorum præſcripto hæc dicta ſunt, ſuccenſeas. Iam ſi lubeat ad deorum tela, quibus viciſsim ſeſe offendunt, & vt autor eſt Homerus, ab hominibus vulnerantur, mutuaque illa diſsidia & ſimultates rectà contendamus.

Noſti num aliud melius, quod noſcere dignum?

Et planè non te præterit, per Iouem, quãdo alibi meliora recenſes, qualia ſunt:

Facilem dij vitam victitant,

Delitiáſque ſimul capiũt in ſecla beati Dij ſuperi. Et:

Quàm dij mala fęre ſinunt mortalia corda,

Ipſi perpetuò ducentes ocia luxu.

Hæ nimirum ſane de diis, veræque ſunt opiniones, at ſuperiores illæ confictæ, ad homines metu percellendos. Proinde quum Euripides ait: Multis modis fraudum, lædunt nos ſuperi, ſicubi à ſe degenerant: Id in meliorem vtique partem ita eſt accipiendum, vt dij ſi turpitudinis ſint autores, iam in deorũ numero eos haudquaquam habendos. Et Pindari itẽ illud nimis acerbe atque ex amarulentia quadam dictum apparet:

Dij turpitudinis nõ ſunt autores.

Hoſtem decet, inimici perdere omnia.

Atqui in rurſus ira dices licebit, quód is pręter ius ac fas dulci iræ hac crudelitate medeatur. Et quod ait Sophocles: Lucrũ dulce eſt, etiã ſi ex fraude naſcatur, ita refellẽdũ. Ex te audiuimus, ſubdolas rationes parum eſſe frugiferas. Atque ad ea quæ de opibus referũtur: Moleſtũ videlicet Plutũ ad peruia ſimul ac inuia ſerpere, vnde ne gregarius quidẽ pau-

per è triuio queat aliquid ex his rebus, quarum deſiderio ĩpendio crucietur, aſſequi. Itẽ ꝙ ait: Deformẽ corpore ac obſcurũ fama, modô accedant opes, mox ſapientẽ lingua, formoſũq́; videri. Contrà hæc omnia rurſus alia Sophoclis opponẽda ſunt, veluti:

Etiam ſuus egenti rerum ſit bonos,
Et ſi ſapiat pauper, ſit nullo inferior.

Ad eum quoque modum alia. Multorũ ſanè bonorũ quæ eſt gratia, ſi maleuola ſolicitudo fouet felices fortunas? Menander prætere a ingeſsit nobis voluptatis ſtudium, & amatoribus iſtis iandudum inflammatis folles admouit, quum ait:

Quicunque ſunt ſolis videntes lampada,
Communibus deſeruiunt amoribus.

Rurſus vero retrahit nos & impellit ad honeſtam, nec ſinit laſciuire, omnem eius mali reſcindens materiam, his quidem verbis:

Probrum moleſtum eſt, quanquam viuas dulcius.

Hæc quidem in autoribus diuerſitas melior eſt & planè vtilior. Ex duabus igitur rebus alterum efficiet hæc rerum ſecum pugnantium compoſitio, & conſideratio: aut enim aditum parabit ad id quod eſt melius, aut illi quod eſt peius fidem abrogabit. Cæterum ſi non præbeant abſurditatis diſſolutionẽ, cõmodum fuerit ex alio quopiam aptè & pro dignitate prolatam ſententiam, peruerſæ illi quam habemus in manibus obiicere, & perinde atque ad trutinam appendere id quod eſt melius. Veluti ſi illud Alexidis aliquos moueat, quo ait, Sapientem decere vt voluptates congerat: proinde tres eſſe quæ haud dubie in vita vtilem vim quandam

pariant habenti: bibere videlicet, edere, & Veneris vſum: aliàs verò omnes meritò vocari adiectitias. Meminiſſe vtique oportet, Socratem in contraria eſſe ſententia, dum ait: Malè moratos ideo viuere, vt edãt bibantq́ue: ſed bonos viros cibum ſumere ac potũ, quo poſsint viuere. Ad quendam autem qui ſcripſit, quàm idonea ſint ad expugnandam improbitatem arma, ſi mores honeſtos cum illa componas, rectè quadrabit illud Diogenis dictum, qui interrogatus quanam ratione quiſpiam de inimicis pœnas queat ſumere, reſpondit: Si quis virum bonum & inculpatum ſeſe exhibeat. Conueniet item Diogenis verbũ contra Sophoclem torquere, qui ſcribens de ſacris, infinitam multitudinem his verbis dehoneſtauit: Quàm ſunt terbeati mortales, qui iis ſacris operati, honorem aſſequentur, tum demum vbi vita fuerint defuncti, quando ſolis licebit viuere illis, at alij omnibus prementur malis. Itaque Diogenes aliquid aliquando huiuſmodi audiens: Quid ais? inquit: Manent furem Paretionem feliciora fata, quia initiatus eſt ſacris, quàm Epaminondam cum virtute morientem? Timotheo proinde muſico canente in theatro Dianam bacchantem eſſe, inſanam, vecordem ac furentem, Cineſias protinus reclamauit: talis tibi opto filia contingat. Feſtiuum plane & illud, quo Bion cõpeſcuit Theognin dicentem:

De inimicis pœna honeſtè ſumenda.

Quiſquis erit pauper vinctus, nil dicere, factis
Nec præſtare poteſt, omnia lingua timet.

Cur igitur tu pauper, ait Bion, tanta nugaris, nobiſque loquacitate tua imponis? Oportet autem nullã penitus ex his verbis quæ adiecta ſunt, vel in ora-

tionem venerunt, occaſionem prætermittere, quo minus ad rectitudinem perducamur. Sed quemadmodum medici cantharidis vſu, quæ exitiale venenum eſt, pedes curant & alas, vi nocendi ſublata: Sic in poematis, ſi nomen aliquod aut verbum in contextu infirmius eſt quàm vt poſsit ad peius parare aditum, accipiendum ſanè eſt illud, & vires illius aperiendę: quẽadmodũ in ſequẽtibus aliqui faciunt. *Loci ante rũ ita expõẽdi, vt honeſtas patitur.*

Quæ maneant miſeros mortales præmia, diſce
Tonſa comæ & lacrymis, quæ turpia multa ſuperſunt,
Et quàm dij mala ferre ſinunt mortalia corda?

Non enim in vniuerſum ait, omnes deorum opera vitæ præſentis calamitatibus inuolui, ſed dementes, & ſtupidos, qui per improbitatem miſeri redditi, à poeta ærumnoſi ſuo more appellãtur. Alius itaque modus eſt, quo ſuſpectas de prauitate ſententias in poeſi, ad bonum licebit traducere, dum in nominibus, quorum ſignificatio ſolita recepta eſt, nouam quandam inducimus, & veterem loquendi ritũ negligimus. Quod genus eſt illud, in ore omnium, & non prorſus inamœnum:

Scire licet quàm ſit mors execrabilis atra.

Quo in verſu δάνον, quod nobis ſonat terrificum, Macedonibus mortem ſignificat. Sic χαυμονίην Aeoles eam vocant victoriam, quæ ex ſedulitate pugnæ & perpetua conſtantia obuenit. Dryopes rurſus dęmonas appellant popos: Adeò vt prorſus neceſſariũ ſit, plurimumque conducibile (modò ex poetarum carminibus fructum aliquem aſſequi velimus, minimeque offendi) vt ſciamus quibus vocabulis deos poetæ appellent, quibuſque bonos, aut malos,

quidve intelligi velint, quando animæ aut fati fecerint mentionem, vtrũ ſimpliciter id ſignificent quod ſonant verba, anvero id quod plerunque apud illos eorum nomine accipis, quemadmodũ in aliis quoq; rebus compluribus vſu venit. Domum equidem modò vocant ædes, vt: Inque domum celſam. Modò victum, & ſubſtantiam omnem, vt: Domus eſt mihi tota vorata. Proinde vita illis aliquando hoc ipſum eſt quo viuimus, vt:

Domus æquiuocũ.

Vita.

Cæruleus illi ferrum Neptunus ademit,
Vitæ tum Megaris.

Nonnunquam opes hoc verbo indicantur, vt:

Pergunt alij mihi rodere vitam.

ἀλγεῖν.

Sic ἀλγεῖν aliquando pro morderi & indigere vſurpatur, vt:

Dixerat & mœrens abiit, dolor omnia verſat.

Aliquando pro ſuperbire & gaudere, vt:

Erronem diuum quia viceris, inde ſuperbis. θοάζειν item moueri ſignificat, quemadmodũ ait Euripides:

Cœtus ex Atlantico mari mouit ſeſe.

Et nonnunquam ſedere, vt Sophocles inquit: Sedes mihi quaſdam ponite, ramis virentibus coronati. Gratum nõ minus eſt & illud quod grammatici docent, vt vocabulorum vſus rebus ſubiectis inſeruiat: illiſque rectè copuletur, dum alia vis ad res ſubinde alias vſurpatur, vt:

Ratio grãmatica.

Exiguam laudare, at magnæ imponere naui
Pondera. Quo in loco laudare non ſignificat celebrare, vt plerunque accipimus, ac laudibus vehere, ſed ponitur pro non recuſare, ſiue magis expoſcere. Quemadmodum vſus permittit vt dicamus,

rectè habere,& iubemus alios valere: quando in eo negociò neque petimus aliquid, neque accipimus. Ita & laudem Proſerpinæ quidam aiunt quaſi deprecationem dici. Cæterum hanc ſeparationem, & diſcrimen illud vocabulorum obſeruantes in ſentẽtiis grauioribus, illiſque q̃ alicuius ſunt momẽti, iuuenes à diis ipſis quid ſequantur,docere aggrediamur. Vſurpant equidem poetæ deorum nomina aliquando ita vt ſententiæ prorſus congruãt, deinde non raro vt vis quædam cuius largitores exiſtimantur dii,quorûmve autoritate & ductu obueniat ea,pari nomine ſignificari volunt. Atque huius rei in promptu eſt exemplum apud Archilochum poetam,qui quum præcatus ita eſt: Audi me,ó rex Vulcane, mihiq́ue oranti propicius fer opem,ac gratificare ad eum modumquo aſſoles,haud dubie deum inuocáuit. Porrô quum maritum ſororis qui in mari perierit,nec ſepulchrum legitimum aſſequi poſſit,modeſtius ferre calamitatem poſſe ait, ſi Vulcanus caput illius pulchraq́ue membra puris induat veſtibus,ignem non deum videtur ſignificare. Sic Euripides conceptis iurans verbis:Per aſtra,inquit, Iouem ac funeſtum Martem,deos nimirum intelligit. At quum Sophocles ait, Cæcus eſt Mars ô fœminæ, nihilq́ue videt,omnia ſuo aſpectu concitans mala, bellum ex iis verbis intelligas neceſſe eſt. Quemadmodum & Homerus aheneum vocat, eos deſcribens, quorum nigrum cruorem in Scamandrũ defluentemMars perniciofus diſperſerit.Ex his igitur quæ prediximus,noſſe decet atq; meminiſſe, quòd Iouis nomine iam deum ipſum indicãt poetæ,

Deorũ nomina à poetis varie vſurpata.

Vulcanus

Mars.

modò fortunam,ac mox item fatum. Quando enim aiunt:ô Iupiter ex Ida regnans,& ô Iupiter, quis iactare queat ſeſe tibi præſtare ſapientia? deum profecto ipſum compellant. Verum dum rerum geſtarũ primas cauſas commemorant, Ioui ea accepta referentes,quale eſt illud Homericum, Multas præclaras animas præmiſit ad orcum.Et:Iouis eſſe peracta Conſilia,nemo ambigit fati illic fieri mentionem, quando nulla ratione poetæ ducuntur,vt diuino cõſilio hominibus mala immitti arbitrentur, ſed magis neceſsitatem quandam rerum ſeſe conſequentium his verbis explicant.Quando aliis vrbibus,exercitibus,& ducibus fato quodam accidit vt ſapiant hoſtes ſuperent, multaq́; identidem felicitate fruantur:Aliis,vt in affectus erroneos incidant,agitentur mutuis diſsidiis & ſeditionibus,turpitudinẽ ſectentur,& variis perturbationibus in peius agãtur pręcipites:Ex fato nimirum praui conſilii, vnde pernitioſi ad mortales ipſos redeunt fructus. Heſiodus quoque inducens Prometheum in poemate,qui Epimethea fratrem adhortatur,ne dona ab Ioue olympio miſſa accipiat,ſed remittat potius,in fortunæ viribus commemorandis Saturnii nomen vſurpat.Appellat enim fortuita illa bona quæ vocantur,qualia ſunt opes,matrimonia, imperia, & prorſus ea quæ extra animum noſtrum ſunt,Iouis dona:quanquam illorum poſſeſsio planè inutilis ſit iis qui rectè vti neſciunt,Itaque Epimetheum qui erat improbus,ac parum cordatu s,apprime decere exiſtimauit,vt fortunæ proſperitatem ſuſpectam haberet, ac etiã ceu peſtiferam & exitioſam formidaret.Rurſus quũ ait:

Iupiter pro fato & fortuna.

Iouis dona.

Obijcere haud tentes inopi ſucceſſus iniquos,
Diuorum dona hæc nam ſunt, mihi crede potentum.

Deorum donum eſſe prodit, quod largitur fortuna, adeò vt minimè ſint accuſandi quos fortuna pauperes reddidit, ſed magis qui ex ocio, negligentia, animi mollitie ſumptuq́ue immodico rem familiarem decoxerint, hoc merito fœdum & probro dignum dixeris. Sicubi enim fortunæ verbum in dicendo incidit, dum ratione percipimus vim illius cauſæ occultæ, quæ rebus ipſis neceſsitatem imponit, nullo fine, nulliſq́ue legibus humanis circunſcribi ac comprehendi poſſe, poetæ deorum nominibus illam haud abſurde explicarunt, quemadmodum & nos ſolemus res, mores, ſermones, homineſq́ue ipſos plerunque diuinos appellare. Ad hunc ſanè modum multa praue dicta de diis, ad rectitudinem ſunt reducenda. Veluti in illo Homerico: *Fatum.*

Dolia bina iacent Iouis alto in limine fatis
Plena, bonis illud, ſcatet hoc turba inde malorum.

Item in ſequenti:

Iuppiter icta prius, malè tum ſua fœdera ſeruat,
Conſiliúmque capit, premat vt virtute Pelaſgos,
Troiugenáſque ſimul, prima hæc incommoda belli
Cæcaruunt, quia ſtat ſententia fixa tonantis.

Obtinet autem quod de fortuna iam diximus & de fato, in quibus nihil certi habemus: Suffugiunt enim nos harum rerum cauſæ, adeò vt nihil ad nos negocium agitur honeſtum, ac decens, tum Iouem meritò proprie nominandum cenſemus, vt ibi:

Infeſtat pugna hinc alios, Telamonius Aiax
Vitatur ſolus, Iouis hæc quia certa voluntas.

Hæc enim ſunt quæ ex rebus mortalium curat Iupiter, prætermis iis quæ leuis ſunt momenti, & aliorum deorum ſolicitudini relictis. Plurimum autem congruit, vt alia quoque nomina reſpiciamus, quæ ad res plurimas à poëtis adhibentur aut transferuntur. Quod genus eſt illud de virtute: nam hoc vocabuli non ſolum in negociis & orationibus prudẽtes complectitur, & viros bonos laudatoſq́ue, verũ etiam quicquid eſt excellens, atque adeo omnem vim ingenitam abunde ſibi vendicat. Et hoc ordine agunt, quum omne quod in precio virtutem, & vim quandam vocant: Ceu oleam ab olea, fagum à fago, id eſt nominis ſimilitudine fructum & vtilitatem ab eo vnde illa proueniunt appellando. Iuuenis igitur noſter, dum canunt poëtæ:

Virtus.

Sudorem ſuperi virtuti præpoſuere, Et:

Virtute en Graii iſtorum fudere phalanges, Item:

Si fas eſt fato concedere, nunc puto pulchrum

Vitã in virtutẽ demergere, mox æſtimabit quod res eſt, de optima illa atque diuina habitudine, quã inditam nobis poſsidemus, dicta: quam rectitudinem quãdam eſſe intelligimus, arcemq́ue rationalis naturæ, atque vt in confeſſo eſt animi bonum affectum. rurſus dum legit illud:

Extenuat virtutem, auget quoque Iupiter idem. Item:

Gloria diuitias ſequitur virtus quoque clara,

non obſtupeſcat mox inſolita admiratione, ac diuites eò loci prouehat, vt virtutem quaſi argento venalem habeant. Nec arbitretur ingenium ita fortunæ eſſe ſubiectum, vt ex illius nutu proficiat in melius, aut detrimenta quædam accipiat, ſed norit poëtam

talem quem legit,ſub virtutis nomine rem præclarā felicitatē,aut vim quempiā animi occuluiſſe. Nā ad hunc modū mali nomine aliquãdo proprię mētis improbitatē & verſutiā ſignificant,veluti Heſiodus:

Expedit in primis mala cuncta per omnia noſſe.

Nonnunquam fortunæ iniquitatem, aut infelicia tempora,vt apud Homerum:

Sæpe malis homines quamprimum conſenuerunt.

Deinde poëtas haud aliter de felicitate loqui putabit, atque ſi quis illam irrideat, quemadmodum & philoſophi habitudinem rerum perfecte,ſecundum cuiuſque rei abſolutam naturam in hac vita ſectantes,explicant. Atque inter hæc non raro abutuntur vocabulis,diuitem felicem & beatum vocando,ipſamq́ue vim inſitam ac præſtantiam,felicitatē. Homerus autem proprie vtitur nominibus,quū ait:Gaudeo iam multis congeſtis dum impero rebus.Sic Menander: Habeo magnam vim opum,diueſq́ue vocor ab omnibus,beatus autem à nullo.Porrò Euripides inſignem inducit rerum turbam & confuſionem,his verbis: Ne mihi contingat triſtis vita quæ felix ſit. Item: Cur veneraris tyrannidem iniquam, etiam ſi felix ſit? Niſi quis, vt iam dictum eſt, improprietatem ſermonis & abuſum nominum ſectetur. Sed de his fortaſſe plus ſatis. Illud etiam atque etiam iuuenibus inculcandum,ac crebro indicandum eſt, quòd poëtica hiſtrionicæ propemodum accedit in argumentis, deorum ſibi vſurpans, plurimaq́ue ornamenta, prout mores exiguunt perſonarum, reiq́ue materia. Aqui veriſimilitudinem ideo non deſerit,quando in ea hiſtrionica perſuaſio, ceu regu-

la quædam latet, ad cuius præſeritum alia ſunt iudicanda. Vnde improbitatis ac virtutis ſigna nonnulla rebus permiſta, hiſtrionica veritatis, non admodum negligens, egregiè effert: Id quod Stoicis miræ arridet in multò plurimis locis apud Homerum, quippe qui virtuti nihil turpitudinis ſinunt coire, nec vitium honeſto aliqua ex parte coniungi. Itaque quod ad hanc rem attinet, ſtultum ac imprudentem ſemper peccare, & ſapientem ciuilemque rectè omnia adhibito decoro agere prædicant. Sunt quæ in ſcholis quidem audimus, at in rebus agendis iuxta Euripidem, comperimus bonorum ac malorum vt plurimum confuſum quoddam agmen eſſe, minimeque alterum diſcretum ab altero. Cæterum citra veritatem poetica plerunque varietate vtitur, & morum plurima commutatione, eò quòd ex huiuſmodi affectuum diuerſitate, quæ ex inſperato improuiſoque accidit, quando animus ad ea obſtupeſcit, gratia quędam conciliatur, quam fabularum illa commutatio ſecum affert. Atqui ſi oratio eſt ſimplex, & ab his figuris aliena, ea profectò & affectibus item careat, neceſſe eſt. Nam hac potiſsimum ratione non ſemper eoſdem poetæ victores inducunt, non ſemper eoſdem felicitate fortunæ florentes, aut in rebus per virtutem gerendis, ſtrenuos: Nec deos ſicubi in negocia humana inciderint, expertes proferunt affectuum, culpaque omni vacantes, ne videlicet hoc quod concitat mentem, & facit obſtupeſcere, à poeſi prorſus exulet, dum ſe data eſt, nihilque periculi aut motus præ ſe ferre videtur. Atque hæc quum ita ſint, aditum illi ſtrua-

Commutatio ſubita in poetis affectus mouet.

mus iuueni ad poeticam oportet,qui tanti non faciat pulchra iſta præclaraq́ue nomina ſapientum videlicet,& plurima integritate præſtantium virorum,regumq́ue ſummorum,vt illi ſint totius virtutis canones,& certiſsima præſcripta viuēdi. Quandoquidem lędetur,ſi magna illa omnia probabit & admirabitur,iniquo non ferens animo, neque audiens aut recipiens eum qui huiuſmodi facta dictaq́ue improbauerit:

Iupiter alme pater,Phœbe,inſignisque Minerua,
Troiugenûm nemo effugiat crudelia fata,
Nec ſuperent Danai,cladésque exerceat omnes,
Mœnia ſacra ruant extemplo. Et:
Heu miſeram vocem Priami natæ hauſimus omnes
Caſſandræ,dum cæde Clytemneſtræ perit,ingens
Certe dolus verſat mentem, quo perfida turbet
Corda ſenis,iámque obſequor,atque peregi
Fœmina quæ iuſsit. Item:
O pater haud vllus toto orbe nocentior alter
Iuppiter eſt ſuperum te.

Ex his verſibus haudquaquã aſſueſcat aliquem laudare iuuenis,erratum illius defendere,aut in re honeſta quippiam fœditati huic ceu baſi ſuperſtruere, atque in eo negocio idoneum ſe gerat atque callidum. Cæterum illud potius æſtimabit, imitatricem quandam eſſe poeticen morum, vitæ ac hominum, quanquam non tam abſolutè virtutis,ac puritatis,vt nihil queas reprehendere. Eſſeq́ue eas res permiſtas plerunque falſis opinionibus ac ſtultis,parumq́ue probatis affectibus,quæ omnia poetis non citra operam & induſtriam crebro in peiora trahuntur.

Atque hæc quidem præparamenta,quibus iuuenilis imbutus fuerit animus,id præſtabunt, vt quæ rectè ſunt dicta factaque,laudibus euehat,& ceu numine quodam afflatus ſit,admiretur:contrà turpia ne admittat quidem, tantum abeſt vt ab illis offendatur: quæ ratio innocuam planè efficiet poëticam lectionem. Porrò quiſquis admiratur omnia,illisque ſe exhibet familiarem, dum iudicium ſubiicit opinioni,heroicis iſtis ac præclaris nominibus infectæ, ſimilis erit quibuſdam inſignium autorum,diſcipulis,qui dum præclara referre non poſſent,exprimebant turpia, veluti Platonici quidam, præceptoris iucuruos,humeros,& Ariſtotelici balbutiem magiſtri æmulabantur. Oportet autem non veluti meticuloſi ex ſuperſtitione in templo omnia exhorrent & reuerentur,ita in poëtis quoque verſari,ſed ſumpta audacia conſueſcere de eo quod decet ac rectum eſt liberè pronunciare. Perinde atque hoc quod de Achile proditum eſt,quando concionem exercitu peſtilentia laborante coëgit,indignè ferens ocium ab armis, eratque inter milites inſignis de illo omnium opinio,quæ ratio medicum eum reddiderat, adeò vt poſt diem nonum,quæ de morbo potiſsimũ iudicare ſolet,quum didiciſſet languorem non eſſe vulgarem,neque ex communibus cauſis accidẽtem, ſurgens non congregat multitudinem, ſed cum rege Agamemnone communicat ſuper ea re conſiliũ:

Imitatio in turpibus.

Atride noſtras puto concedemus ad ædes
Protinus,hæc melior ſententia.

Rectè id quidem dictum eſt,modeſtè,& omnino pro dignitate.Porrò quum vates diceret ſe iram poten-

tiſsimi Græcorum formidare, non ſatis modeſtè ac conſulte iurauit, ſe viuo minimè fore, vt manum præſagenti quiſpiam iniiciat: Ne Agamemnon quidem inquit, contemptum his verbis reddens principem ac floccipendens. Deinde non ita multò pòſt ira accenſus ad mucronem fertur, etiam trucidare illum cogitans. Quis hoc rectè factum, & pro dignitate, aut conducibile arbitrabitur? Cæterum quòd mox reſipiſcit, & in vaginam capulotenus abdidit enſem illum prægrandem, morigerus Mineruæ monitis, id rurſus aptè ſimul ac decorè geſtum, quòd videlicet iram quam prorſus præcidere non potuit, continuit tamen, ac ceſsit illi, donec immedicabilem, rationi parentem efficeret. Agamemnon rurſus in his quæ dixit, ac geſsit in concione, ſanè quam ridiculus habetur, quæ verò in negocio Chryſeidis magis ſunt regia tantoque principe digna:

Nam quum Achilles abducta Briſeide
Illachrymat ſocios vitans, ſolusque ſederet,

Interea Agamemnon naui ingreſſa, mulierem ſociis tradens, remiſit, quam paulò antè ob miram indolem Clytemneſtræ præferendam, & vxoris loco habiturum ſe dixerat, atque in ea re nihil peccauit, nec amatorios mores quoquomodo præ ſe tulit. Atqui Phœnix á parente ob pellicem damnatus maledictis, ait:

Protinus hunc ferro libuit demittere ad orcum,
Adſit ni quidam diuûm, qui leniat iras,
Quíque probris vulgi, fama quoque liberet atra,
Ne patricida vocer, præſtanti nomine Graius.

Ariſtarchus autem metu quodam perculſus, ſuſtulit

hæc carmina è poeta,quãquã nõ vſqueadeo ſunt intempeſtiua, ſi quis expendat. Achilem Phœnice aliquando vſum fuiſſe præceptore,qui pari ſolitus ſit ira æſtuare. Perſpicuum eſt enim,quàm exagitet homines iſte feruor,quidve doceat audere,dum omnis ſepulta eſt ratio,nullaque admittitur admonitio. Et Meleagrum equidem inducit ira aduerſus ciues cõmotum,ſed mox ſedatis fluctibus aptè affectus tetricos increpantem,laudatque illum impendio quia illos non fuerit ſecutus,ſed felici quodam Marte repugnans, in eo conflictu euaſerit ſuperior: atque iſthuc quum ſit reſipiſcere poſt erratum, pulchrum id eſſe putat,& plurimum conducibile.Nunc differentia hæc ex prædictis ſatis liquet. Verum in obſcuritate aliqua ſententiæ,iuuenis illam definiat ad eum modum quo faciunt,qui rei incumbunt. Nam ſi Nauſicaa Peregrinum Vlyſſem cõſpicata, in illius amorem incidat,par iam Calypſi,quod ad eum attinet affectum, reddita, ceu laſciuiens & nuptiarum nacta tempus,ineptire videatur apud puellas huiuſmodi verbis:

O mihi contingat talem vidiſſe maritum
Aedibus ex illis,donec mihi vita ſuperſit.

Culpanda nimirum eſt hæc petulantia muliebris, audaxque procacitas,niſi conſideratis viri verbis ac virtutibus,magnamque in mutuo colloquio admirata prudentiam,optarit,illius potius frui contubernio, quàm municipis cuiuſpiam, qui nauiculatoria aut hiſtrionica victum quærat: huiuſmodi prudentiam in fœmina nemo ſanè eſt qui non faciat plurimi. Rurſus dum Penelope cum procis miſcet ſermones

mones, vtique placidos & humanos, atque quum dono dant mulieri veſtes aliumq́ue ornatum, lætatur Vlyſſes eius ei gratia, & donorum ſpe recipiendorum diu illos fruſtratur, animos eorum ludificans. Atque in donis huiuſmodi, ac re familiari amplificanda, ſi tanto ſtudio ſeſe oblectat Vlyſſes, quod ad lenocinium attinet, longo interuallo ſuperabit ſubdola vafricie Poliagrum, de quo illa extant verba: Felix Poliagrus fouet cœleſtem caprã, quæ illi opes ſuppeditat. Cæterum ſi ſpem concepit potius Vlyſſes, fore vt ex procis habeat mancipia, quanquam nihil minus vereantur, rationem habet hoc gaudium, cui vir tantus innitatur. Ad eundem modum in dinumerandis opibus quas Phæaces illi expoſuerunt, mox domum naui redeuntes, ſi verè in deſerta huiuſmodi, ignota, obſcuraq́ue regione, veluti ipſe prædicat, verſatus eſt, diuitiarum cauſa metuens periculum, ne quid ſuſtuliſſent ex naui, commiſeratione equidem dignus videri poteſt, vel etiã per Iouem, ſi faſtidire potuit diuitiarum amorem. Sin, vt quidem aiunt, de Itacha addubitans, ſaluas opes indicium eſſe ſanctitatis morum quæ præſtabant Phæaces putauit, non ſine acceſsione quæſtus, illum in alienam vexerunt regionem, vt illic exponentes, ſimulq́ue relinquentes cum ſuis opibus, intactis illis, ſpecimen probitatis de ſe præberent: dignumq́ue eſt vt hanc laudibus vehamus hominum cautionem. Sunt proinde qui vitio vertunt Phœacibus hanc opum è naui in littus expoſitionẽ dormiẽte Vlyſſe, ſi modò ſit verax hiſtoria, aiuntq́ue Tyrrhenos rem geſtam aliter explicare: Quòd videlicet

Cœleſtem capram.

Odyſ. 13.

Vlyſſes homo fuerit natura ſomnolentus, quæ ratio illum non permiſerit pleriſque colloqui. Atqui ſomnus ſi nullus fuerit, & dimittere à ſe Phæacas ſine munuſculis familiarique colloquio puduit Vlyſſem, nec latere potuit domeſticos hoſtes, illis præſentibus, cõmento eius ambiguitatis, ſimilẽ illum à poëta dormienti deſcriptum, accipiunt. Itaque dum hæc iuuenibus oſtẽdimus, ne comittamus vt anſa ad morũ corruptelã illis præbeatur, ſed zelum potius & appetentiã ad meliora protinus arripiant, hæc extollẽtes laudibus, & illa carpẽtes. Cæterũ quum vbique hæc cautio frugifera eſt, tum verò potiſsimũ in tragœdiis, quòd ſermones habeant nonnihil veriſimiles & callidos in negociis parum honeſtis, & turpibus. Non enim verè admodum dixit Sophocles:

Non conuenit turpi rei bona cantio.

Solet enim ille moribus fœdis & abſurdis rebus, ſermones iucundos & humanos præbere, & qui in eadem ſcena illi coniunctus eſt, contrario modo. Vides nanque quo pacto Phædram accuſatam induxerit, ceu ob Hippolyti improbitatem ab illo fuerit adamata. Deinde non abſimilem loquendi licentiam tribuit inter mulieres Troianas Helenæ aduerſus Hecubam, dum putat hanc iuſtius pœnis plectẽdam quæ adulterum Paridem peperit, quam ſe quæ fuerit comes. Nihil igitur ex his dictis decorum iuuenis noſter æſtimare conſueſcat, nec arrideat huiuſmodi nugis, quin magis execretur verborum ac rerum geſtarum inconditam laſciuiam. Atque ad hoc negocium plurimũ afferet adiumenti, ſi exquiſite cauſam reddi cures ſingulorum, quẽadmodum

Catonem factitaſſe referunt dum puer pædagogo in diſciplinam eſſet traditus: Non enim recuſabat ille quæcunque præcipiebantur, ſed rationem ſingulorum expoſcebat. Nam poëtis non aliter credendum puto, atque pædagogis ac legumlatoribus, tum videlicet, vbi cauſam idoneam reddiderint: ſine illa vanum eſto & inanę quicquid geſſerint. Portò complures inuenias nimium amarulentos cauſarum inquiſitores, qui interrogant quomodo dictum ſit:

Potorum cyathum ſupra haud diſponimus vnquam
Cratera. Item:
E rheda in currum qui venit, rite petatur
Haſta. Rebus autem maioribus, etiam ſi non feceris periculũ, facilè creditur. Cuiuſmodi eſt illud:

Virum parentum culpæ conſcium, premit
Metus, ferocia etſi gerat ille pectora. Et:
Abiecto animo eſſe cogit infelicitas.

Hæc ad mores referuntur, vitamque conturbant, dum iudicia praua ingerunt & opiniones impendio ignobiles, niſi aſſueſcas ad ſingula in prõptu habere quæ opponas. Veluti dum aiunt, animo eſſe demiſſo oportere eum qui aduerſa laboret fortuna, magis in ſortem illam iniquam omnis culpa eſt reiicienda, & vir ipſe non modò non deprimendus, ſed etiam eleuandus eſt. Sic patre æditus improbo & parum cordato, dummodo ipſe ſim vir bonus & prudens, cur non debeo per meam virtutem animo eſſe erecto, ſed obſtupeſcere, & indolé demittere ob patris inſcitiam? Qui igitur ad hunc modum obuius fertur ac reluctatur, nec ſe omnibus dictis ceu ven-

to quolibet rapiendum exponit,ſed verum eſſe arbitrabitur, quod aiunt: Veſanus homo quolibet ſermone capitur, multa ille profectò falsò vanéque dicta, à ſe dimouerit. Illa ſunt igitur quæ innocuam efficiunt poëticam lectionem. Quando non aliter atque in vitibus plerunque ſub foliis & palmitibus pulchrè virentibus ocultatur fructus, latetque in vmbra, ita in poëſeos dictione & fabellis circumfuſis, multa ſuffugiunt iuuenem bona & commoda. Proinde ſedulò curandum ne id contingat, vt à rebus prorſus aberret, ſed incumbat magis ſententiis quæ viam ſtruunt ad virtutem, bonoſque affingunt mores. Fierique poteſt, vt in hoc negocio ita verſetur, vt breuibus typo quodam omnia complectatur, prolixam vero ſeriem, & apparatum, turbamque exemplorũ miſſam faciat, illiſque cõmittat qui ſcribunt diffuſius. Principio igitur quę honeſta ſunt & turpia in moribus atq; perſonis cognoſcens iuuenis, tum intendat animũ dictis & negociis, quę poëta vtriſq; obſeruato decoro tribuit. Veluti quũ Achilles Agamemnona ira percitus his verbis compellat:

Aequa ſatis nunquam ſpoliis mihi portio ſiet
Tecum, ſi Danai firmiſſima mœnia Troiæ
Eruerint.

Therſites proinde his conuiciis eundem inſectatur:

Aeris plena tibi tentoria ſunt, mulieres
Suntque tibi forma præſtantes, munera Graiûm,
Dum capiũt vrbes. Sic rurſus deinde Achilles ait:
Si dederit nobis euertere mœnia Troiæ
Iuppiter ex alto. Et Therſites rurſus:
Quicquid ego vinctum porto, vel alter Achiuũm,

Tu rapis. Cæterum dum Agamemnon inter conuerſandum vituperaret Diomedem, nihil illi contumelioſum reſpondit, principis maieſtatem reueritus. Stheneli autem parum conſultus extat ſermo ad Agamemnonem:

Non mentire, mihi quum dicere noris aperte.

Namque ſumus multò maioribus en meliores.

Hæc nimirum dicendi varietas ſi obſeruetur, docet iuuenem æſtimare quàm egregia ac vrbana res ſit alacritas iuncta mediocritati, contraque quàm deteſtabilis arrogantia, ſuique immodica oſtentatio. Profuerit deinde & Agamemnonis illud, de quo diximus, factum deſpicere, eò quòd Sthenelum adiit, dum non eſſet alloquendus, & ne Vlyſſem quidem præteriit, verbis illum laceſſens,

Ira quum ſciret candeſcere corda viri, mox

Verba capit rurſus. Omnibus enim reſpondere ſeruile eſt, & libero homine indignum: deſpicere deinde cunctos, ſuperbi eſt planè ſtulti. Porò Diomedes in bello ſilet, rege etiam maledictis illum adoriente: peracto prælio libertate dicendi mox vſus erga ipſum, his quidē verbis: Vires exprobras Græcos inter mihi ſoli. Par item fuerat, vatemque prudentem in primis decuiſſet, rationem habere comitiorum, dum Calchas in procerum conceſſu, magnaque hominum frequentia, neglecta alia maiore commoditate, non veretur principem reprehendere, ceu peſtilentiæ graſſantis autorem. At Neſtor certamini inter Agamemnonem & Achillem medium admiſcens ſermonem, ad motus huiuſmodi ſedandos idoneum, ne regem videretur ceu pec-

Omnibus reſpōdere ſeruile. omnes deſpicere ſtulti.

cantem corripere coram multitudine, iam ira percitum, his eum alloquitur verbis:

Admoueas epulis, ſacrum quoque coge ſenatum,
Conſilia expendens horum atque ſalubria ſerua.

Peracta autem cœna emiſit ſenes ad obeunda negocia, atque ita mederi curauit erratis. O aptam reprehenſionem & in tempore adhibitam.

Eſt quando in genere hominum plurimam videas diuerſitatem, iſque tropus in eo notatur apud Poëtam, quòd Troiani plurimum ſibi fidenteis, magnoque cum clamore incedunt: at Græci contrà cum ſilentio, metuque anteſignanorũ. Quoniam in re militari reuereri duces, ſimul & fortitudinis, & imperio parentis militis, non leue eſt argumentũ. Vnde Plato ſolebat conuitia & turpitudinem magis timere, quàm labores & pericula. Et Cato dixit ſe erubuſcẽtium maiori amore teneri quàm pallentiũ. In promiſsis item filium quoddã eſt propriũ quod ſequaris. Vt quum Dolon promittit ſe mox in exercitum venturũ vbi redierit, per Agamemnonis ſalutem. Verũ Diomedes nihil promittit, ait que ſe minus timere quãdo cum ſocio mittatur: vt perſpicuum iam ſit prudentiam Græcorum eſſe, & vrbanitate quadam præditorum, at turpitudinẽ & temeritatem ad barbaros maximè pertinere. Itaque odiſſe hæc oportet illam autem pro viribus imitari. Habet autem & nonnihil bonæ frugis, ſi contempleris affectus ipſos qui Hectorem commouerũt atque Troianos, quum Aiax ſingulari certamine illi erat cõgreſſurus. Nam Æſchylus in Iſthmiis, cęſo quopiam in faciem, & clamore eius rei gratia in vulgo exorto: Quale, inquit,

'udor vtilis.

Affectus qui commoueat.

hoc noſtrum eſt exercitiũ,ſpectatores clamitant, & qui plagas accepit ſilet. Poëtæ tum ſequũtur verba: Aiacem clarum cum ſuis apparere armis, ex cuius aſpectu Græci plurimũ ſint exhilarati, Troianis interim tremore conterritis, qui grauis admodum ſingulorum peruaſerat membra. Ipſi quoque Hectori animus in pectore concutiebatur. Iam verò quis nõ admiretur hanc rerum diuerſitatem? quando in confeſſo eſt, eorum duntaxat ſalire corda qui pericula ſubeunt, veluti quum luctari aut in ſtadio currere aliquis cœperit. Porrò ſpectatorum concuti ac tremere corpus, ex beneuolentia erga principem metuque, conſentaneum eſt. Denique ſpectandam puto & inter optima ſimul ac deterrima non inamœnam varietatem, qualis eſt illa Therſitę in Achillem & potiſsimum in Vlyſſem ſimultas acerrima: Aiacis inſuper in Achillem conſtans amor, ac perpetua cum illo amicitia: Alloquutus eſt enim Hectorem, ita vt huius quoque honorificè meminerit:

Iamque palàm fiet quam fortis pugnet vtrinque,
Dum ſolus Graiûm longè optimus atterit hoſtem
Magnanimo quanquam ſit multò inuictus Achille
Inferior ille.

Vides quàm egregia hinc laus ad Achillem redeat. Eſtque hæc oratio minimè arrogans, dum candidè de omnibus ſentit Græcis, plurimum referre indicans ad vires ſingulorum dignoſcendas, ſoli pugnent Gręci an cũ multis. Neque interea præcipuum ſeſe oſtentat inter ſocios, ſed cũ illis pares ſibi in prælio eſſe vires. Sed iam de differentia ſatis, niſi hoc quoque adiungi libeat, quòd ex Troianis multi ſunt capti viui, at Græcorum

etiam ipſam, id quod iuuenis ex hoc diſcens loco, ad virtutem probè poſthac erit affectus. Sic alibi legis:

Iuncta bono felix homini ſis, docta Minerua.

Quibus verbis ſubobſcure indicatur, deam neque diuitis viri gaudere contubernio aut formoſi, fortîſve, ſed virtuoſi, beneque cordati. Rurſus quū dea ait ſe non commiſſuram vt Vlyſſem deſpiciat aut deſerat:

Quandoquidem ſapiens eſt, prudens, verus & idem.

indicat ex omnibus quæ poſsident homines, virtutem propius accedere ad diuinitatem, atque ideo deo magis acceptam. Siquidem ita comparatum eſt, vt ſimilia magis gaudeant ſimilibus. Cæterum quãdo res quædam ardua videtur, vereque eſt, iram cõpeſcere, multò haud dubie maior erit cuſtodia ipſa & prouidentia, quę prohibet ne in iram incidas, aut illa capiaris, atque iſthuc diligenter ſubindicare legentibus, iam eſt operæprecium. Videas enim quo pacto Achilles Priamum amarulentia minimè ferenda quietum eſſe iubet, ne ſe exaſperet, his quidẽ verbis:

Irritare ſenex noli me, tempora noui
Hectora quis ſoluam tibi, adeſt modò miſſus olympo
Nuncius, is iubet vt caſtris decedat vterque
Cum nato, ſenior ſupplex quoque, fallere credar
Iuſſa Iouis?

itaque loto Hectoris corpore, ipſum Pelides componens in rhedam collocat, ne pater videat vulneratum, vnde cor mœrore contabeſcat, Achilli quoq; idem accidat. Sed Iouis mandata peracta ſunt. Itaq;

Propenſi in vitia fugiãt ab initio.

ſi quis ad iram natura propenſus eſt,&ingenium habet irritabile,nimiſque aſperum,idque non ſine periculo,quum hoc illum minimè lateat,obſeruetque cauſas omnes quas habeat ſuſpectos, ratione prius diu præſumpta,ne inuitus in eum incidat affectum, nônne admirandæ cuiuſdam prudentiæ id præbet argumẽtum?.Sic decet vt ante ebrĩetatem vini cupidus ſeſe præmuniat,& ante amorem is qui libidini eſt obnoxius. Quemadmodum Ageſilaus oſculum offerentibus pulchris quibuſdam, ſubduxit ſeſe. Et Cyrus mulierem Panthiã videre non audebat, quôd inimici quidam materiam incentiuaque libidinis illi hac occaſione miniſtrarent,& ad quę potiſsimum ſcirent affectus noxios inclinari, animum incautum impellerent.Vlyſſes item non modo ſuamipſius irã coërcuit,verumetiam Telemachi filii,quum ex colloquio deprehendiſſet iuuenem animo eſſe turbulento,& iniquo animo iniurias ferentem . Mitigauit enim longè prius ferocitatem,& ad patientiam cohortatus,quintum hominem reddidit,his verbis:

Leniter hoſtiles animos,noſtræ domus omne
Qui decus eripiunt mihi nunc patiare meum cor,
Aſpicis vt dulci mihi turbant corda parenti,
Aedibus in noſtris alienos deſpice greſſus,
Teláque diſce pati iaculantum,culmina cernens
Eminus ipſe foris tua.

Nam quemadmodum equis in ipſo curſu nemo iniicit frena,ſed longè antè, ita qui animo ſunt in irã præcipiti, & ad res moleſtas facilè irritabiles, rationibus quibuſdam diu antê præſumptis, in certamen ſunt producendi.Conducibile autem arbitror,

non modò dictiones ipſas diligenter audire,ſed Cleanthis etiam doctrinam declinare, qui aliud fermè agens,enarrat illud:

Iuppiter alme pater,regnator ſummus ab Ida:

E illud item:

Eia pater Dodonae,

vbi præcipit ſubvnionem dictionum fieri,vnde ſenſus ille,eliciatur,Tellus exhalat de ſe aërem.Similiter Chryſippus crebro lubricus eſt in rebus ſeriis, & quum diſertus eſt,nihil perſuadet, violenter vrgens Iouem vocalem eſſe,quum in diſſerēdo grauis eſſe prodatur,& in orationibus viribus quibuſdam ſtipatus incedat.Melius autem eſt vt hæc grammaticis iure quodam ſuo torquenda permittamus, quibus aptum hoc videtur, & applauſibile:

Non iubet hæc animus, didici quoniã bonus eſſe. Et:

Quàm ſim feſtinus,noſcere cunctos
Arbitror.

Oſtendit autem viro dignam eam eſſe diſciplinam, qua amicè, & cum gratia quadam hominibus confabulamur:quod ratio tradit,ad ſcientiam hãc rem pertinere.Itaque primum proponit, prorſus nõ decere hominem ſui neglectum:ſed potius vt honeſtarum rerum ſtudio teneatur, & iis qui talia docent pareat;ſubindicãs ſimul,quàm fœda ſit inſcitia. Sũt proinde his rebus multum confinia,quæ de Ioue & Neptuno dicit:

Eſt patria his eadem,genus vnum prorſus vtriſque,
Iuppiter at natu eſt maior,tum plurima nouit.

Sapientia res diuina

Quibus verſibus oſtendit ſapientiam rem eſſe inter cætera maximè diuinam, & principe dignam,

in qua liceat ſummam Iouis excellentiam, qua aliis præſtet omnibus, potiſsimum collocare. Proinde alias virtutes inferiores putatur, quàm vt cum ſapientia conferantur. Sunt & hæc inſuper ſummo ſtudio indicanda iuueni, vt ea non oſcitanter audire conſueſcat:

Temperat à nugis ſapiens, quia dedecet illum
Mentiri. Et:
Antiloche haud quicquam feciſti prauius, antè
Prudens, nunc vires mihi dedecore afficis, idem
Lædis equos. Et:
Quam mihi tu prudens dixiſti Glauce ſuperba.
O ſapiens, dixi nulli virtute ſecundum
Molliculum te.

Ex his enim carminibus docetur, quàm minimè deceat cordatos viros nugari, tergiuerſari in pugna, ac ſocios præter ius & fas calumniari, Meminit dein de Pandari, quū ait perſuaſum eſſe, per amentiā illū ſoluiſſe fœdera: quòd perſpicuū ſit, nullū qui rectè ſapiat, alteri eſſe iniurium. Huc pertinent ea quæ de continentia dici poſſunt, vt oſtendamus quo pacto poeta longè efferat talia, verſibus ſequentibus:

Inſanit Prœti coniunx, furtiuáque tractat
Connubia, at illi non paret omnia noſcens
Bellerophon prudens bona, quæ perſuadet honeſtas.

Sic alibi:

Abnuit extemplo mala Clytemneſtra petenti
Sapiētia. *Infanda, haud illi quia mens aberat bona diuæ.*

In his plane verbis tradit poeta ſapientiam continentiæ cauſam parentemq́ue videri. Porrò in illis quæ ad rem militarem pertinent, quando ad pugnā

capeſſendam excitandi ſunt bellatores, ita fermè ſcribit:

O Lycij, fortes præſtate viros, fuga prorſus
Exulet, hanc ſequitur pudor. Et:
Obuerſet animis pudor, & maledicta virorum
Latrantum, vis magna furit Martis modò campis.

Prudẽtia.

Videtur autem prudentia hic magnanimos homines efficere, dum illos pudet turpitudinis, ſimulq́ue gaudent voluptates præterire, & ſubire pericula. *Pudor.* Nam hæc res Timotheum olim etiam ſolicitum habuit, Græcos nimirum non ineptè in Perſia adhortantem: Veneramini, inquit, pudorem, virtuti bellicæ ſuppetias afferentem. Aeſchylus igitur illum in numero ſapientum habet, qui gloriæ alacer & indiuiduus eſt comes, quiq́ue laude vulgi impendio capitur, dum ait:

Non optimus videri hic, eſſe ſed cupit,
Sulcum profundum in animo qui facit ſuo,
Affectus vnde gloriæ congerminent.

Iam perſuaſum eſſe puto, eum potiſsimum hominẽ ingenio pollere, qui ex affectu præclaro quo præditus eſt, ad optima ſemper feratur. Itaque quum omnia ad prudentiam & induſtriam iam ſint congeſta, non abſurde conſequitur, omnem hinc virtutem naſci, omnemq́ue eruditionem. Porrò quemadmodum apem videmus naturæ quodam inſtinctu, ex amariſſimis floribus, aſperrimiſq́ue ſpinis, dulciſsimum mel atque leniſsimum colligere, ita pueri probe inſtituti in poetica, norunt ex vilibus abſurdiſq́ue argumentis, quæ ſuſpecta etiam aliquo modo videntur, vndecunque dulce quippiam ac frugiferum *Suſpicis.*

eruere. Mox enim ſuſpectus iam eſt Agamemnon, qui largitionibus corruptus, diuitem illum ab exercitu dimiſit liberum, ob equam cui nomen erat Aethe, dono datam, ne videlicet militiam Græcorũ ſequi cogeretur ad Troiam, ſed deliciis domeſticis indulgere potius ocioſo liceret: magnam enim illi Iupiter opum vim tribuerat. Quanquam Ariſtoteles principis factum non admodum improbet, quòd equam egregiam homini effœminato & inerti prætulerit, qui ne ad canem quidem aut aſinum, me hercle, videatur conferẽdus: Quas enim vires, aut quod ingenium non corrumpunt opes? Rurſus fœdiſsimum eſt quôd Thetis filium conſolatur in amiſſa voluptate, meminiſſe etiã docẽs libidinis. Atqui in eã re perſpicere eſt operæprecium Achillis continentiam, qui quum Briſeidem ad ſe venientem deperiret, agnoſcens vitæ breuitatem, non feſtinauit ad voluptatis vſum, nec vt multitudinis mos eſt, luget amicum inertia atque officij intermiſsione, ſed à delitiis vitæ in luctu ita abſtinet, vt in re militari nihilominus ſtrenuem interea nauet operam. Rurſus Archilocus nõ laudatur, quia ſororis maritum in mari periiſſe quæritur, ludũ adhibens lamentis ac merũ, quo illa eliminet & expugnet. Atq; ea in re rationẽ mihi ſequutus videtur, dũ ait: Nihil equidẽ proficio eiulãs, nec luctui officio, oblectamẽtis ac gaudio intẽtus. Si igitur ille delitias & animi tetrici laxamẽtà nõ exiſtimauit obeſſe luctui, quid eſt cur nos queramur hæc quę tractamus, incõmoda eſſe nobis philoſophãtibus, aut rẽpub. adminiſtrãtibus, vel dũ prodimus ĩ forũ, agriculturãve exercemus? Correctio-

Correctiones dictorum proſunt.

nes proinde eorũ quæ abſurde ſunt dicta,non parũ habent momenti,veluti eius quod dixit Antiſthenes in theatro:Quid turpe eſt,in cuius vſu tu non vides, turpitudinẽ?Atheniẽſibus enĩ,ob hoc verbũ tumultuãtibus,mox adiecit:turpe eſt turpe,ſiue tu videas, ſiue non videas.Sic Cleanthes de opulentia ait: Qui amicis ſuũ impertit corpus, ita vt morbo corripiatur,expenſæ pecuniæ id habeat vice.Hoc dictũ alio quodã ĩ hũc modũ ſcripto emẽdauit:Qui ſcorto ſuũ impertit corpus,ita vt morbo corrripiatur,expẽſam quaſi reputabit pecuniã. Zenon itẽ illud corrigens Sophoclis: *Ad principẽ magnũ quiſquis contenderit,*
Fit ſeruus eius,liber quanquam aduenerit.

Ita quaſi poſtliminio rediens ſcribit:

Non vllius fit ſeruus liber qui venit,
Quid principi collucet clare,libero.
Boni fruens magnanimi hinc contubernio.

Quid igitur prohibet, ne iuuenes noſtros ad id quod eſt melius huiuſcemodi ſucclamationibus im pellamus?dum ad ea quæ dicuntur,veluti inſurgen tes ex aduerſo,illa impugnamus,hoc modo: Dum aiunt:quàm eſt optabile mortalibus, vt telum feriat id quod animo conceperis. Obiiciamus nos contra: Non,ſed optabile eſt vt telum feriat id quod eſt frugiferum. Quæ enim optare non decet,ſi illa accipias,& pro animi tui deſiderio fruaris eiſdem, miſerum id planè eſt,& non minima infelicitatis portio.Nec Atreus filiũ Agamẽnona prorſus in omnibus erudiuit honeſtis.Nã dũ ait: Oportet te & dolere & animũ exhilarare.Nos cõtra illius verba impu gnamus.Per Iouẽ,contendimus,vt gaudere debeas,

& non dolere, modo in rebus inuenias legitimam menſuram & modum. Sic Atreus filium Agamemnona non in omnibus prorſus erudiuit honeſtis:

Heu heu malum exitioſum nunc mortalibus,
Vt quis ſciat, tamen non vſurpet bonum.

Immedicabile vtique hoc eſt, & malũ rationi prorſus repugnans, vt ne etiam addam miſerum, ſi hoc noſti quod eſt melius, & ad vitę intemperantiam, atque mollitiem ſummi dedecoris prolabare. Tropus quidam eſt, dum quis paret dictis, non oratio. Imò & tropus & oratio, vel magis tropus ex oratione. Quemadmodum equus per frenum, & nauis per clauum circumagitur. Nihil enim eſt tam humanum ac prorſus nullum tam cognatum viruti organum, vt oratio.

Tropus.

Oratio.

Non fœdo amore maris, at dextro fœminæ
Capiaris, vt decorum vtrinque ſeruias.

Rectius hic dixeris vt modeſtiæ vbiq̃ue ſeruias, ita enim æqualitas & decorum verè obſeruatur. Cæterum qui ſe ad voluptatem aut formam transfert, vtrobique ineptus eſt, parumque ſtabiles habebit ſedes.

Diuos metu, prudentes adeunt ſupplices:

Non vtique ita habendum eſt quod legitur, ſed

Fiducia deos, prudentes adeunt ſupplices.

Metus.

Quando metus imprudentes, ingratos ac prorſus dementes ſolicitat, quippe qui diuinam illam virtutem, vnde bona nobis proueniunt, tanquam ab ſe læſam ſuſpiciunt, ac verentur. Hactenus quæ ad correctionem attinent explicauimus. Qua autem via ea quæ legimus in multiplicẽ vſum traducamus. Chryſippus

Lecta in vſum traducenda.

ſippus aptà oſtendit: Oportet enim, ait,quod eſt ex vſu,ex iis quæ confinia ſunt,& ſimilem habent ſpeciem,colligere. Veluti dum ait Heſiodus: Bos equidem non amittitur,niſi quis improbum habeat vicinum:id ſanè de aſello,cane,& omni eo quod ad hũc modum poteſt amitti,intelligas licebit.Sic quod ait Euripides: Quis eſt ſeruus qui mori non reformidet? id quod & de labore ac morbo haud abſurde item intelligi poteſt.Ergo quemadmodum idẽ pharmacum ad vnum morbum fugandum efficax, dum vim illius diſcunt medici,ad omnes finitimos illud transferunt & accommodant: ſic ſententia communis quæ vim ſuam in plura poteſt extendere,non eſt deſpicienda,ſed dum vni negocio proprie cõgruit, ad ſimilia nihilominus traducenda eſt, & proxime cognata:Eſtq́ue in hac occupatione exercenda iuuẽtus,vt conſueſcat pro ingenii ſui acrimonia id quod eſt commũne ex proprio traducere,idq́ue complu-ribus experiri exemplis, ita vt in promptu illi fiat, celerrime huius exercitii præſtare documenta. Vt cum Menander ait:

Beatus eſt,opibus iungens induſtriam.

hoc exiſtiment non modò de diuitiis dictum, ſed etiam de honore,principatu,& eloquentia. Stupendam præterea admirationem Vlyſsis,qua tangebatur dum Achillem inter puellarum gregem in Scyro eſſet conſpicatus,

Túque ô generis extinguis claræ lumina,
Dum penſa natus optimi patris trahis.

Licebit in prodigum quoque retorquere, ſordida lucra captantem,deſidem & negligentem, diſcipli-

narum oſorem. Veluti ſi dicas: Bibis patris Græcorum natus optimi. Sic dicere queas, Ludis, cauponã exerces, ſcortaris, nihilq́ue ſapis egregium, quod generis tui nobilitatem deceat: Rurſus dum ait:

Ne dixeris, miror præclarum opum deum,

Quarum facilè vim magnam poßidet malus.

Itaque nec gloriam dices, formam corporis inſignẽ, veſtem magnatũ, aut ſacram etiam coronam, quòd hæc omnia videamus etiam vaniſsimis contingere nebulonibus. Et quod ait:

Fœdos metus de ſe producit filios,

per Iouem, ſic & petulantia, ſuperſtitio, inuidia, & reliquæ item omnes hominum id genus peſtes. Cæterum quod optimè dixit Homerus, Diſpari forma præſtantiſsime, & pari modo, Hector forma inſignis oſtendit reprehenſione dignum, & riſu, qui nullo bono fruitur quod forma decentius. Vnde in procliui eſt ad ſimilia hoc trahere, quo compeſcamus eos qui ſibi plus nimio placent ſpecioſis titulis, quũ nihil illis ſit vanius atque indignius. Docendi ſunt proinde iuuenes, quòd odioſe dicta huiuſmodi, contemptum ſecum afferunt. Veluti ſi dicas: Diuitiis optime, conuiuiis optime, liberis optime, iumentis optime, & per Iouem ſi dicas de aliis eodem modo, optime. Ex pulchris itaque & honeſtis præſtantiam ſecteris neceſſe eſt, vt videlicet in præcipuis rebus præcipuus & anteſignanus habeare, primaſq́ue teneas in rebus maximis, quando videas gloriolam hanc, quæ ex rebus minimis ac vilibus captatur, nõ eſſe gloriam, ſed planè ignominiam. Vnde hoc exẽplo mox admonemur, vt penitus laudẽ aut dedecus

In animo virtus eſt, aut vitiũ.

introſpiciamus, cum in aliis poetis, tum apud Homerum potiſsime, vbi planè indicatur, ea quæ ad corpus aut fortunam referuntur, non admodum magno ſtudio digna debere æſtimari. Principio enim, in mutuis congreſsibus dum ſe compellant, dextraque excipiunt homines, non dicunt, O formoſe, diues, aut viribus pollens: ſed huiuſmodi fermè benignitate verborum vtuntur:

Nate Iouis Laertiade, multiſcie Vlyſſes. Et:
O ſoboles Hector Priami, qui æquare tonantem
Conſiliis potis es. Et:
Pelides inſignis gloria Graiûm. Et:
Chare Menœciades animo mihi grate.

Proinde dum vitio quippiam dant poetæ, in ſcelera ipſa ſic inuehuntur, vt nihil earum rerum attingãt quæ ſunt corporis, vt:

O temulente tenes oculos canis, & leporis cor. Et:
Aiacem vince qui plurimum polles maledicentia. Sic:
Idomenee dic prius aliquid arrogantius.
Nec te decet eſſe blacteronem. Et:
Aiacem loquacule tu bubulce.

Denique Therſites ab Vlyſſe reprehenſus, non claudus, caluus, aut gibboſus eſſe dicitur, ſed linguæ amarulentia inſignis. At Iuno Vulcanum amatum ſobolem his verbis alloquitur: Surge mi fili claudo pede. Vides hic Homerum ridere loripedis vitium, non aliter atq; alibi cæcitatẽ, quòd probro indignũ putat, quicquid non à nobis, ſed à fortuna porrigitur. Duo autem præclara cõtingunt illis qui poetas audire ſolent: Primum moderationi animi famulatur, docetque nulli fortunam moleſtè ac ſtultè *Poetica ad duo vtilis.*

Moderatio animi. exprobrandam: Alterum, viam ſtruit ad magnanimitatem, qua ad omnes fortunæ caſus ita componas *Patientia malorum.* animum, vt non deiiciaris aut conturberis, nihilque commouearis ad ſcommata etiam ridiculis maledictis permiſta. Qua in re Philemonis illud in promptu habendum exiſtimo: Suauius nihil eſt, nil denique concinnius, quàm ſi poſsis æquo animo ferre conuicia, potiſsimum ſi id videantur errata alicuius expoſcere, & affectus incompoſiti requirant caſtigationem. Quemadmodum tragicus ille Adraſtus Alcineone dicente: Mulieris homicidæ cognatus es: reſpondit: At tu manibus peremiſti matrem quæ te genuit. Quemadmodum ergo qui flagris cædunt veſtes, corpus non attingunt, ſic qui infelicitatem aliquam fortunæ aut generis exprobrant homini, in ea feruntur quæ extra hominem ſunt, nimirum ſtultè, vanoque conatu, quum præſtet animum correctione egentem, morſu impetere: Cæterum quemadmodum ſuperius docuimus, poemati parum honeſto, quod bonis officiat moribus, opponere ſententias ciuilium & celebrium virorum, quæ fidem abrogent turpitudini: Ita ſi offendamus in carmine vrbani quippiam quod ſit frugiferum, fouere nimirũ illud iam decet atque amplificare philoſophicis demonſtrationibus & teſtimoniis, ita vt inuentio tota illis referatur accepta. Id nanque in primis æquum eſt, & non parum conducibile, vt tum demum poe- *Philoſophia in poeticã intro ducenda.* ma dignitatem, robur, ac fidem obtineat, dum cantatur ad lyram, aut in ſcholis exercendi ſtudio tractatur: ſi cum Pythagoræ & Platonis conſentiat decretis, & in illa pueri lectione, ad Chilonis præce-

pta & Biantis,rectà proueharis. Indicandum præterea non oſcitanter iuuentuti,carmen illud:

Non tibi conceſſum miſcere prælia fili,
Sed Veneris dotes cape,permiſſóſque hymeneos.

Similiter illud:

Iuppiter ecce tibi ſuccenſet,viribus impar
Quòd pugnas hoſti,

quomodo nihil differant ab illo:Noſce teipſum, & quôd vtrobique eadem ſit ſententia.Sic illud:

Ignorant ſtulti vt toto plus dimidium ſit. Et:
Conſilium prauum conſulto peßima res eſt.

Ex Platonis officina ſunt profecta. Sic enim ſcriptū reliquit philoſophus ille in Gorgia, & libro de republica, dum docet, iniuriam accipere melius eſſe quàm facere,magiſq́ue offendi eū qui lædit, quàm qui lædatur.Adiiciendum inſuper eſt Aeſchylo, dū ait:Virili ſis animo,laboris immenſitas tempus non habet:apud Epicurum id eſſe vulgatū,ſuoſq́ue ſemper ibi habuiſſe admiratores,quòd videlicet magni labores breui finiuntur,temporariiq́ue non habent aliquid in ſe magnitudinis. Et Aeſchylus quidem haud dubie hoc cecinit.Sed appendix quædam cohæret,videlicet:Si enim magnus breuiſq́ue non manet labor, non eſt magnus qui perdurat in labore, neque ad ferendum impos. Theſpidis autem illa, Vides huic deorum primas dare Iouem, nec vana ſunt neque arrogantia, ad hæc non tam ſtulta vt rideas,dum hoc ſolum non nouit quid delectet? Et quod ait Plato,quantum præſtet longe abeſſe à voluptate & triſtitia,qua in re potiſsimum deorum natura confirmatur.Porrò illud,Dicamus quôd virtus

fidam & conſtantem habeat gloriam: At opes hominum, meticuloſis commorantur, à Bacchylide dictũ eſt. Et propemodum confine illi eſt hoc Euripidis: Ego nihil antiquius puto prudentia, eò quòd bonorũ duntaxat comes ſit. Similiter & illud, Honoris vos teneat ſtudium, Virtutem opibus paret alius, quas quidam felices in bonorum habent numero. Cæterum non habent hæ ſententiæ euidentiam, philoſophorum dictis conſentaneam, qui diuitias à bonorum ordine excludunt putantque inutilia eſſe, & nullius frugis, quęcunque ſine virtute poſsidentur. Ad hunc igitur modum poeticam vſurpare, præceptiſque inſiſtere ſalubribus, vindicat illam à fabulamentis, & detrahit ei perſonam, additque ſtudium illis rebus quæ magno cum fructu ibi dicuntur, aditum parans iuueni ad rationes philoſophicas, dũ animum eò inclinat. Venit enim cũ quibuſdã prægustamentis, non omnino rudis, ſed ceu candidatus quidam rerum philoſophicarum. Quando iam exoluerunt illa quæ audiuit perpetuò à matre, à nutrice, & per Iouem à patre, & à pædagogo, diuites ſolos beatos prædicantibus, ſummoque honore illos afficientibus. Exhorrentibus præterea mortem & laborem, virtutemque capeſſere operæpreçium nõ exiſtimantibus, atque adeo nihil præter opes & honorem. His, inquam, opinionibus dum repugnare audiunt philoſophos, ſtupor quidam illos ab initio retinet ac metus pauorq́;, ita vt progredi nõ liceat, nec ferre queant inſolita. Non aliter atque ij qui è magna caligine prodeũtes ſolem contueri nequeũt, niſi antea paulatim fuerint aſſueti. In poetica igitur

Philoſophiæ vis.

ceu in adulterino quodam lumine, vbi vera falſis ſunt permiſta, ſplẽdor eſt tenuis quem facilè feras, poteſque citra moleſtiam reſpicere, tantum abeſt vt in fugam te agat præcipitem. Audierunt enim prius in poetis, & planè perſuaſa habent hæc ſequentia,

Mortalibus flenda eſt cuique ſua calamitas,
Et mortuus, cunctis liber laboribus,
Domo efferendus eſt multo præconio. Et:
Quando duobus vita eget mortalium
Tantum, cibo panis, aquæ dein potu,
Vale tyranni barbarorum amicitia,
Et hominum miſerorum felicitas.

Hæc enim, inquam, minima ſunt quæ grauia eſſe poſſunt, minuſque conturbant, & offendunt, ex his quæ manant à philoſophis. Dum videlicet audiunt, mortem nihil ad nos pertinere, Naturæ opes circũſcriptas ſuo tempore. Quodque felicitatem & beatitudinem non liceat præſcribere opulentia, aut rerum maxima vbertate, imô neque principatu, aut magna potentia: ſed ſola indolentia, ac affectuũ tumultuantium ſedatione, cupidine animi intra ſuos naturales terminos circunſepta. Harum igitur rerũ gratia, & omnium ſimul quas prædiximus, iuuentus bona eget inſtitutione, & ductu, per vniuerſam lectionem, vt placide magis primo inſtructa, quàm vt dixi offenſa, in poetica non aliter atque amicus & familiaris ad philoſophiam mittatur.

FINIS.

PLVTARCHI CHÆRONEI
Commentarius,docens quo pacto ſe quiſpiam circa virtutem,candoremq́ue morum ſentiat profeciſſe.

Ottomaro Luſcinio interprete.

Ex ordiũ ab abſurdo.

AVT certa quædam eſt ratio, ô Soſsie
Senecion, qua ſenſu quiſpiam depre-
hendit,ſe euaſiſſe meliorem, aut pro-
fecto nihil immodeſtiæ decedit ad bo-
nam frugem ſuis auctibus ſenſim promouentibus,
ſed pari lance cunctis mortalibus obuia ſit morum
peruerſitas oportet, quæ illos non aliter atque rete
quodam plumbi grauitate concludat. Atque iam
A ſimili. grammatico in diſciplinam traditus, ſiue muſico,
non intelliget quid inſcitiæ per exactam in arte per
cipienda diligentiam à ſe fuerit amolitus,ſed perpe
tua identidem ignorantia ſua torquebitur. Medici-
na item languenti nihil præſtabit tranquillitatis &
laxamenti,vbi iam declinare cœperit morbus, neq;
diſcrimen vllum notare queas;niſi verè reducta fue
rit contraria corporis habitudo, ſanitate prorſus
reddita.Proiude donemus iã,ad meliora nihil pro-
ficere eos,qui etiam male quapiam exonerentur.Et
in trutina rerum facta collatione, nullam ponderis
notari diuerſitatem.Ad eumq́ue modum in philoſo
phia,& iis quæ ibi præcipiuntur,neminẽ percipere
ſenſu,num profecerit,quandiu puſillũ inſcitiæ re-
linquatur in animo,à quo non repurgeris, ſed ſim-
pliciter eodem ſemper malo torqueare neceſſe eſt,

donec ſummum illud bonum atque profectum ſe inſinuauerit. Denique vno momento ſapientem fateamur (ſi diis placet) ab extrema malitia, in tam ſublimen virtutis habitum promouere, vt incrementa non poſsit accipere, ſubitoque effugere morum peruerſitatem, eamque tantam, vt longo etiam temporis interuallo nulla illi portio decedere potuerit. Verum non inficiabere eos, qui abſurda hæc aſtruunt, ipſos ſibi iam planè faceſſere negocium, dum quod in conſpicuo eſt, ignorantiæ tenebris inuoluunt. Quomodo enim ſuam vulgo tuebuntur exiſtimationem, qui ſapientes habentur, ſi puſillum illud virtutis, quod tempore acceſsit, aut detractatum eſt, ſeſe non agnoſcant, aut pernegent? Quaſi verò recta ad virtutem ducens via, latens ſit, omneſque eò contendentes cæcutire videantur, ignari quò ſe recipiant, aut quatenus promoueant. Idque ſi obtinebit, vt tam repentina fiat rerum commutatio, dum is qui hodie prauiſsimus fuerat, veſperi in egregium euadat virum, & qui rudis literarum ſomno conceſſerat, experrectus longe ſit omnium ſapientiſsimus: compellare mihi iam liceat heſternam inſcitiã, nouaſque præſtigias his poëtæ verbis: Porrò mihi longum rogo ſomnia vana valere. Atqui diſpeream ſi quis tam inſigne diſcrimen ſui, prudẽtiãque tanta vbertate in ſe diluxiſſe, non intelligat. Planeque auguror, ſi quis voti compos, veluti Cæneus, ſubito nobis ex muliere mas prodierit, eum planè ignorare quid deceat talem mutationem. Neque enim ſapere poterit, prudenti eſſe animo atque maſculo, quum ſtultitia, metu, vitæque intempe-

rantia iampridem laborauerit, & rerum omnium neſcius, ex ſtatu mere beluino in diuinum protinus fuerit tranſlatus. Cæterum rectè dictum eſt, Lapidem componi debere ad regulam, minimè regulam ad lapidem. Quum iſti contrà non aptent negocia philoſophiæ præceptis, ſed negocia inſeruire cogãt ſuis ipſorum commentis. Et dum ſuo arbitratu omnia ſtatuere conantur, mirum quàm multis erroribus ac dubiis ſubinde impleant philoſophiam. Porrò conſtituto hoc virtutis faſtigio, de quo præſens eſt quæſtio, ſi omnes æquè ſunt infelices qui nondũ eò cõtenderint: Iam qui totus incumbit virtuti, etiãſi nondum contigerit apicem, tam eſt miſer, quàm is qui vitiis omnibus eſt immerſus. Atqueadeo videre eſt, quo pacto mire ſecum pugnent, qui in ſcholis Ariſtidis flagitium cũ illo Phalaridis æquant. Hinc meticuloſum animum Braſidis cum eo quẽ refertur habuiſſe Dolon, Melitique ingratitudinem cum illa Platonica, res vtiq; longiſsimo interuallo diſtantes, conferunt. Quæ ratio ſatis nos monet, in vita probè inſtituenda, vſuq; rerum, magiſtros illos parũ elegãtes, & duriuſculos, declinare, ac procul fugere, alios verò qui frugi ſunt, audire, & ſequi. Proinde nos prauitatem omnẽ in ſuo genere, potiſsimum infinitam illam & inexplicabilem, quæ reſidet in animo, incrementis quibuſdam cõſurgere, & defectu minui cernentes, iuxta quem modum & differunt ipſi profectus & acceſsiones. Veluti ſi ratione paulatim reſplendente, animumque repurgante, vmbra iniquitatis attenuetur: non abſurdè arbitramur ſenſu deprehendi poſſe huiuſmodi tranſmutationem, haud

In Stoicos peccata omnia paria eſſe ſtatuentes.

aliter atque ſi liquoris nonnihil decedat è dolio. Retinetur autem ratio eorum quæ primo conſpectu quiſpiam aſſequebatur, dum perinde ac nauigantes vaſtum primo pelagus aſpectu complexi, ſimul cum tempore ipſo, ventiſque potentia curſum ſuum dimetiuntur, quem poſsint vtriuſque habita ratione, peregiſſe, ita ipſe in philoſophia ex perpetuo illo motu rectà euntis, citra vllam ſtationem aut receſſum. Quippe dum non impetu quodam, â quiete in opus fertur, ſed leniter & ſenſim promouet, conſequetur haud dubie, ſi priorem ſtatum cum eo qui peracto opere contingit, rite conferat, quis ſit ille, de quo iam quærimus, in virtute profectus. Celebre enim illud poëtæ quo aiunt:

Addideris paulum ſi paulo crebrius, illud
Protinus aſſurgit, magnúſque videtur acervus.

Non equidem apte de augendis opibus ſolum dicitur, ſed cum ad res omnes, tum verò potiſsimum ad virtutum incrementa, moreſque abſolutæ integritatis, duce ratione quæſitos, non abſurde quadrabit, ſi eò cõferas. Porrò eorum qui ſtudẽt philoſophiæ, turbulentus primo & longè diſpar incepto animus, nõ ſolum ſpacia quædam ſtatuit itineris, quo profectũ metiaris, ſed etiam leuat labore, dum animi peruerſitas vt ſimilibus incremẽta accipit, ita aduerſis deiicitur. Et planetas quidem Mathematici appellãt ſtationarios, quando â progreſſu deſiſtunt, verum in philoſophia, virtutiſque itinere nulla eſt quies, nulla perpetui profectus intermiſsio. Natura ipſa quẽadmodum in trutina fieri ſolet, iam propenſa ad id quod eſt melius inclinari, modò labi in dete-

Nullæ homini ſunt cum vitijs induciæ.

rius. Itaque non aliter atque Cirræis datum eſt à ſuperis oraculum:

Nocte diéque tibi non deſint prælia poſthac:

Ad eum planè modum noueris perpetuam tibi cū vitiis imminere pugnam, cuius nulla ſit per diem: nulla etiam noctu relaxatio. Vix enim vnquā ceſſant excubiæ, aut deſunt voluptates, quæ te infeſtent, & caduceatorum more in aciem prouocent, quanquā ſtrenuè hoſtes præterire queas, atque contemnere. In promouendo autem per certa interualla in ſemita virtutis, ſtabiliora ſunt ac diuturniora primis quę ſunt vltima. Hoc nimirum argumento, quòd ſecordia iam exercitatione & labore irrequieto profligata eſt. Quanquam in ea re ſedulò item curandum eſt, ne protinus intermiſsione aliqua facta, rurſus langueſcere incipiat animi alacritas. Proinde quēadmodum culmus impetu quodam ſurgit in altum, longiſsima primum emenſus ſpacia, ac mox vbi tenues accipit offenſiones, & verbera, ceu anhelo ſpiritu in acumine fatigatus, dum non ſuppetunt vires, denſis quibuſdam geniculis roboratur aduenti plagas ſuſtinendas: Sic qui primò magno curſu contendūt ad philoſophiam, deinde accipiunt offendicula quibus auellantur, ita vt virtutis non ſentiant bona, tandem fatigati labore deficiunt. Atqui alæ rurſus accipiendæ erant, ſublatis moræ occaſionibus, & pergendum porrò veluti auctis copiis, quæ robur ſuppeditent, animiq́ue promptitudinem largiantur, vt cœpto operi poſsint ſufficere. Primum autem argumentum quo te ſentias in virtutis ſtudio profeciſſe, eſt amoris immenſitas. Non enim ſi de-

Primum indicium profectus, amor vehemens.

pereas mulierem, ex eo apparet, quòd præſentia illius te oblectat. Quandoquidem commune id eſt omnibus, amatis gaudere. Sed ſi mordicus eam retineas, ægreque diuelli te hinc patiare. Videas equidem non paucos qui cupidi admodum feruntur ad philoſophiæ ſtudia, verum mox vbi ad alia diuerterint negotia, effluit affectus prior, nulloque dolore torquentur philoſophiæ deſiderio. Cæterum ſi cui adſit verus amoris ſtimulus, quanquam remiſſus tibi appareat, vulgarique affectu, in ſodalitate eorum qui ſimul incumbunt ſapientiæ ſtudio, protinus tamen alium cernes, ſi inde ſegregatus fuerit atque diuulſus. Quippe ad res alias prorſus inſaniet, anxius erit, triſtis, querulus, ſummoque dolore cruciabitur. Non dicam hic nonnullos, quos non aliter atque dementes, etiam amicorum ceperat obliuio, ſummo ardore ad hæc ſtudia animum appuliſſe. Quando non contenta eſt philoſophia, vt præſentia duntaxat nos amore ſui capiant, veluti vnguenta, quorum abſentia nemo diſcruciatur, ſed inediam quandam, ſitimque oportebit concipere, ſicubi auellimur, talique argumento intelligere vtique licebit nos verè profeciſſe. Perinde atque à nuptiis, opibus, amicis malitiave, ſi contingant, protinus diſtraharis. Iamque eo magis dolendus eſt in virtutis ſtudio neglectus, quo maiorem fructum confert illius acceſsio. Huic primo indicio profectus circa virtutem, confine eſt vetuſtiſsimum illud Heſiodi, viam ad eam ſudoribus ſtructis, documentum, etiamſi iam non admodum ſit obuium, aut celebre, nimirum quia omnis eò tendit cura, vt leni tramite,

Secũdum, aſperam non horrere viam.

facili & cõpendioſo incedamus. Acciditq́ue vt priſco illo expuncto atque deleto, lux omnis ac ſplendor in philoſophia planè conciderit, labore vtiquè ſublato & exercitatione, poſteaquam ex dubiis rebus, vago errore, ac pœnitudine animum exemeris, quæ omnia philoſophiam á limine ſalutantibus ab initio ſolent contingere, haud aliter atque iis qui terram in nauigatione ex oculis iam viſam amittunt, alteram illam ad quam tendunt nondum aſſequuti. Dum enim communia iſta ſolitaq́ue ferant, neceſſe eſt, priuſquam meliora intelligant eisq́ue fruantur, in medio interim fluctuant, & plerunque retrolabuntur. Id quod Sextio illi Romano iam olim vſu venit, qui vrbanos honores facesq́ue, quibus ſeſe ob philoſophiæ ſtudium abdicauerat, negocio parum feliciter primo procedente, doloris impatientia rurſus affectauit, biremi exili optata, qua in priorem ſtatum rediret. Huc pertinet Diogenis item Sinopei exemplum, memoriæ proditum, qui dum Athenis philoſophiæ ſtudium auſpicaretur, fuiſſe tum inſignem aiunt feſtiuitatem, ſumptuoſas cœnas & opiparas, ſpectacula, conuentus celebres ac congreſſus, conuiuiaq́ue in lucem vſque protracta. Diogenem interea in quodam angulo fori porrectum, membris ita compoſitis vt ſomnum caperet, verum cogitatione plurima diſtractum, & animo irrequieto turbatum, quòd præter vllam neceſsitatem in tam monſtroſam laboriſq́ue plenam vitam deſcendiſſet philoſophiæ ſtudentium. Proinde dum ſolus ipſe ſibi incumberet, vniuerſis bonis mortalium delitiiſq́ue gratiſsi-

Tertiũ, reclamare prauis animi ſuggeſtionibus.

mis ſeſe ſpoliaret, hæc inquam, dum tacitus animo ſecum volutaret, fama eſt, murem circa micas de paneillius decidentes occupatum à viro aufugiſſe, qui mœſto atque attonito animum reddiderit, his ſeipſum verbis compellanti: Quid iſtuc rei eſt, O Diogenes? Hunc murē delicate paſsis, id quod tibi etiā ex neceſſario ſupereſt, tuque vir tantus vicem doles tuam, quia cum iſtis epulonibus non inſides virenti molliq́ue ſtragulo, ac ſimul inebriaris. Dũ igitur huiuſmodi auocamenta, virtutis viam ingreſſo obſiſtunt, retroq́ue trahere moliuntur, & ratio hominis clàm repugnat, ad reſpondendum parata, conceptam facilè dirimens ægritudinem, ea verò non leuis coniectura eſt felicis cuiuſdam circa virtutem profectus. Cæterum quando non ſolum ea quæ concitant & auertant in diuerſum, philoſophantibus malè ominantur, ſed etiam hoc ipſum quod eſt amabile, & philoſophica diligentia cōcinnatum, in quo item præſidium quærunt plerique, quales ſunt ioci pueriles, ſalesq́ue ridiculi, dum in philoſophiæ tyrones iaciuntur, non raro offendunt illos atque deiiciunt: vt ne dicam quoſdam à philoſophia rebus etiam laudatiſsimis abactos: non abſurde promouiſſe quiſpiam hoc iudicio ſe intelliget, ſi placido & tranquillo ſit animo, ita vt nihil commoueatur quibuſcunque dicteriis, nihilq́ue reluctetur. Potiſsimum autem conuicia, & ludicra huiuſmodi irritamenta, ab aulicis, in luxu & ocio viuentibus excogitantur, vel in ſponſalibus, ſiue dum in forum deſcendunt ad magiſtratum, cauſamve ibi aliquam ſibi ſummunt defendendam. Qui itaque tali ſe-

Quartum: præſtare animũ placatum, miniméque irritabilem.

ptus eſt robore, eaque pollet animi inconſtantia, vt prorſus iſta queat negligere, is planè dignus habetur quem philoſophia ſuis condecoret dotibus. In confeſſo autem eſt, ita natura comparatum eſſe, vt iſti quos nulla tangit admiratio virtutis, ſedulo curent, quo ab aliis celebratam lacerent, atque inſectentur. Itaque licebit aliquando per ſpeciem ſtultitiæ & maleuolentiæ terga dare hominibus, & rurſus ſapienter ac rectè ea quæ ipſi tantopere eleuant & ſuſpiciunt, animo conſtanti contemnere. Conferentes enim vana illa atque caduca noſtris, conditionem nimirum philoſophiæ protinus meliorem effecerimus. Exemplum in hac re abunde magnum & efficax nobis præſtitit Solon: At nos, inquit, cum iſtis non commutabimus virtute diuitias. Quando hæc noſtra in tuto ſunt, fortuna viciſsim ſuas opes modò concedit, modò diripit. Sic Diogenes, dum per occaſionem ſedes cõmutando è Corintho Thebas, & rurſus è Thebis Corinthum ſe reciperet, profectiones huiuſmodi regiis digreſsionibus æquiparabat. Quòd in Babylone hyemante rege, ver Suſis, æſtatem in Media ageret. Et Ageſilaus quum de rege magno ſermo incideret: Ecquid, ait, maior ille eſt nobis, niſi iuſtitia præſtet? Ariſtoteles item ad Antipatrum de Alexandro ſcribens: Nedum ſapientia præſtare, inquit, par eſt eum qui antecedit imperio, ſed etiam religione & pietate. Huc accedit quod Zenon ait, dum Theophraſtum videret auditorum multitudine cunctos in ſui admirationem trahere: Chorus quidem illi eſt maior, at mihi concinnior. Ad hunc ſanè modum, ſi quis ea quæ ſunt virtutis, cum

Quintum, virtutem agnoſcere ex collatione ad vitia.

cum iis quæ ab ea exulant,componat, profecto iam ſimul ſupereffuderit cedes,zelotypias, aliaque philoſophiam auſpicantibus obiecta,malis complurimis, ne animum ipſe ſuum deſpondere cogatur prorſusque deiicere. Atque haud dubie ne hoc quidem in poſtremis eſt, hominis ſe profeciſſe intelligentis, documentum. Eſt prætere a non mediocris commutatio rerum, quæ in ſapientiæ ſtudio ſolet accidere,dum (vt ingenuè dicam) ſcita illa philoſophorum atque decreta, quiſque pro ſua accipit opinione, atque etiam lucro. Alius perinde ac volucres omnia ad ſplendorem rerum naturalium, & acumen ſubtilitatis gloriæque appetentiam confert. Ille catellis non abſimilis,vt ait Plato, laniatu gaudet morſuque, & ad rixas ac contentiores ſophiſticas penitus flectit iter. Bona pars dialecticis artibus ſeſe innoluunt, meros agentes ſophiſtas, victum quoque inde parentes. Rurſus inuenias qui ſententias recitant illuſtrium,& hiſtorias apponunt quemadmodum Anachraſis dixit,videre ſe Græcos numiſmate ad nihil aliud vti quam ad numerādum, eſſeque ad hunc modum inutiles, qui in numerato habeant verba,neque alium fructum in commune conferant. Accidit autem id quod olim ait Antiphanes, ferè per iocum,vt ex Platonis familiaribus quidam retulit: Vrbem videlicet eſſe, in qua voces emiſſæ, protinus quidam diuerberent animum,atque vtinam in æſtate tandem auditorem efficiant, quæ hyeme ſint diſputata. Sic planè, inquit, quæ Plato iuuenibus diſſeruit, vix tandem percipiunt animo, vbi conſenuerint. Et hæc quidem in philo-

Sextum, cum iudicio omnia legere, & ad bonā frugē traducere.

ſophiæ ſtudio tantiſper feras oportet, dum certo iudicio firmum in animo habitum ac præclarum conſtituas, ita vt iam cõferre ſimul poſsis rationes, easq́; conquiere, quæ iuxta Æſopicum illud, Veſtigia te aduerſum, introq́ue ſpectare magis quàm foras videantur. Vt autẽ autore Sophocle, primo veluti per luſum Æſchyli grauitas in oratione expreſſa eſt, deinde difficultas compoſitionis, & artificium, tertio ornamentum, id quod omnium eſt optimũ, & ad bonos mores maximè accomodatum: Sic philoſophiæ ſtudio incumbẽtes, poſteaquã ex artificio, & ea parte dictionis quæ eſt plauſibilis, ad mortalem, & affectuum motricem promouerint, iam & verè incipiẽt & alacriter proficere. Curandum item, vt non tam philoſophorum libros perpetua lectione reuolamus, illosq́ue audiamus docentes, quam rerum copiæ verborumq́ue intendamus animum. Neve potiſsimum eò inſiliamus, vbi maior eſt difficultas, & dictorum quædam imparilitas, prætermiſſa ea parte quæ eſt ſucculenta, pinguis & frugifera. Sed & in poëtis atque hiſtoriis cautio adhibenda eſt, ne inter verborum nitorem & elegantiam elabatur, quod ad morum correctionem attinet, affectuumq́ue noxiorum alleuiationem. Sicut enim floribus inſidens apicula flauum mel, vt ait Simonides, ex ſucco conficit, quum alii nihil præter colorem odoremq́ue in illis admirentur: Ita appellentibus aliis animum ad poëticam luſus cuiuſdam & voluptatis gratia, nos contrà intuentes id quod eſt operęprecium, amore veri boni, conſuetudineq́ue domeſtica iunctos, decet altius quiddam in ea re ſapere. Iamq́ue videre eſt eos

qui Platonem euoluunt & Xenophontẽ ſolius elo-
quentię comparandæ gratia,in quibus videlicet ma
gis relucet Attici ſermonis puritas,quo pacto illam
colligant,veluti ros aut puluerem, non admodum
diſsimiles iis qui pharmacis odore capiuntur,& ni-
tore,ſanandi vim & purgandi negligunt.Sunt præ-
terea qui maiori fructu proficiunt, nedum ex do-
ctrina & literis,verumetiam ex ſpectaculis, ac qui-
buſuis aliis negociis norunt ab bonam frugem
ſuis incrementis proficere, dum opes ad eam rem
idoneas vndique conſarcinant: Id quod ferè de Æſ-
chylo ferunt ſuiſque ſimilibus. Æſchylus enim ſpe-
ctans Iſthmia, dum in pugilum certamine alter cæ-
ſus eſſet, totumque theatrum exclamaret, Iouem
Chium fudiſti: vide, inquit,quale ſit hominum ſtu-
dium:cæſus ſilet,ſpectatores vociferantur. Sic Bra-
ſidas dum murem inter caricas corriperet, ac mox
dimitteret accepto morſu: O Hercules, ait, quàm
non eſt nullum animal tam exiguum & infirmum,
quod pro vita non dimicet,pœnaſque ab infeſtato-
ribus vltrices ſumere non audeat. Diogenes item bi
bentem quendam è manu conſpicatus,mox poculũ
è pera ceu ſuperuacaneum abiecit. In hunc equidẽ
modũ ſi quis attẽdat,& amplificet ſtudia,expertus ni
mirum atque peritus rerũ euadat oportet, dũmodo
congerat omnia ad germina virtutũ.Fiet aũt hoc po
tiſsimũ,ſi literarũ ſtudia ipſis negociis cõmiſcueri-
mus.Non ſolũ vt Thucydides docet,curas omnes ad
periculorũ euitationẽ conferendo,verumetiã ac li-
tes,voluptates,iudicia,cõcilia,& magiſtratũ,ita vt in
illis literarũ vtilitatẽ oſtẽdamus. Aut ꝙ magis ex vſu

Septimum, quæcunque videris exẽpla virtutum facere.

vt rectè literis vti alios efficiamus. Videas enim nõnullos etiamnum diſcentes, qui mox ad oſtentationem omnia conferunt, hoc ſolo reſpectu ex philoſophia quicquid licet decerpentes, vt mox in forũ, vel iuuenum cœtum, aut certè veluti circulatores in regium conuiuium apportent. Verum ii plurimum falluntur opinione, dum putant id eſſe philoſophari. Perinde atque ſi quis credat, vulgo commiſturas & pharmaca populo vendere, id eſſe mederi, dum longe aliud medici ſciamus eſſe officiũ. Deinde non admodum differt ſophiſtã huiuſmodi ab Homerica illa volucri, quæ pullis implumibus id pabuli quod nacta eſt in os mittit, ſuo corpori necquicquã profuturum. Ita enim accidit ei qui aliis, nõ ſibi philoſophatur. Atque adeo neceſſaria eſt hæc cautio, ne philoſophemur ſine fructu. Nobis enim in primis confert philoſophia, maximoque eſt vſui, erga alios autẽ, præter docere & diſcere, inanis quædam oſtentatio, & ambitio plerunque ſe prodit. Idque potiſsimũ, quando altercandi materia, & lites quæſtionibus ſubinde implicantur, finisque totus in eo cõſtituitur, vt ſermones veluti lora quædã pilæque per manus viciſsim tradantur. Eoque magis iam intenditur animus, vt vocibus inconditis obſtrepamus, & omnia dirumpere magis videamur, quàm docere quippiam aut diſcere. Proinde in hac re benignum ſe exhibere & placidum, ita vt in arenam minimè deſcendas, & per iracundiam non diſſoluas, quæ in commune ſunt prolata, neque conuitiis inueharis in eum quem reprehendas, aut inique feras illatam contumeliã, euidens planè documentũ eſt, ho

Homeri homicſis. Iliad. 1.

Octauũ, oſtentationem & rixas fugere.

minem in philoſophiæ ſtudio promouiſſe. Edocuit autē hoc mirè in quadam diſputatione Ariſtippus, dum ab audaculo alioqui inſanienti & indocto ſuperaretur, ſciolusq́ue ille impēdio lætaretur & superbiret, ait Ariſtippus: Ego ex hoc conflictu diſcedens inferior, te victorem, dulciſsimè dormiens ſomniabo. Licebit præterea in dicendo noſtrimet facere periculum, ſicubi non coĕat maior expectatiōe nos auditurus populus: Ne videlicet metu preoccupemur, & in vniuerſum ab orando abſterreamur. Nō enim primo coram paucitate contriſtamur, ſi locus poſtulet oratorem, & deinde ad populum ſiue magiſtratum audentius verba fecerimus: potiſsimum ſi concedatur cogitandi ſpacium, quo orationis habitum quæas diſponere. Porrò de Alcibiade quædam referuntur & Demoſthene, quod huc proprie attinet, dum hic rerum intelligentia plurimum valeret, in dicendo tamen meticuloſus admodum erat, ſibi ipſi quoque in negociis obturbans, adeò vt in media oratione crebro hæſitando, verba diu ſecū quærens, fuga ſe proripuerit è concione. Homerus itaque cōſultò operi ſuo, quod verſibus conſtabat, non paſſus eſt inſeri verba incondita, quæ numeros, & menſurā refugerent: eadem prudentia itidem pro viribus vſus in negociis aliis. Ad hunc modum qui rectà ad virtutem contendunt & honeſtū, eos decet per occaſionem vſu rerū exercitari potiſsimū. Deinde quod huic eſt proximum, applauſum qui oratores manet, ſtrepitū'que theatricum non plurimi facere. Verborumq́ue in primis, ac negociorum agere reſpectum, ne in rebus eleuandis laus ipſa appareat nimia, mi-

Nonum, non captare applauſum.

ræq́ue cum veritate pugnet oratio.Porrò ſi amatores voluptatis quã percipiunt ab iis quas depereũt mulierculis,nullũ præter illas requirunt teſtẽ,quãto magis decet ſapientiæ veriq́ue boni amantem dũ in rebus honeſtis virtutis fruitur cõplexibus,ſeipſo contentum lætari, nihilq́ue laudantium & auditorum curare applauſus?Proinde,ſicut is qui domi vocat ancillam,clamore ipſo cõteſtans,bacchanalia ſe videre deſiiſſe,quum maximè iam videat:Ita qui gratificatur reipublicæ,& mox ſe paſsim celebrat laudibus,iam prodit ambitionem,dum foras proſpicit gloriolæ captandæ gratia. Virtutis autem ſpectator non eget publico applauſu, ſed in ſomnis, & ipſis rerum ſimulachris, interno fruitur rei feliciter geſtæ aſpectu. Tantum autem abeſt, vt aliquantiſper progreſſus in ſapientiæ ſtudio,nõ reticeat apud alios ſi quid largitus ſit amico,aut operis quippiam præclarè geſſerit,vt etiam iniqua ſuffragia per largitiones,aut potentis cuiuſpiam interceſsionem pro ſe amoliri adnitatur,non reſpiciens ad munera, quanquã hinc fames,hinc ſatis premat. Quippe ſatius fuerat,ſolidam noctem cum inedia agere,quàm cum virtute veroq́ue bono pugnam inire. Ita planè Ageſilaus vitam inſtituit, dum tacitus bona ſua ſecum circumferret,abũde magnus buccinator ipſemet ſibi.Lætabatur enim ex animo, quòd teſtis ſibi eſſet idoneus, ſpectatorq́ue bonorum,intus rationem certò ſibi commorari oſtendens,iamq́ue egiſſe radices,poſteaquam iuxta Democritum adſueuerat ex ſeſe voluptatẽ accipere. Vt autem agricolis periucundum eſt,videre ſpicas inclinatas ad terram &

mutantes, nam quæ ob leuitatem ſurſum tendunt, inanes eſſe creduntur,& ſuperbire tamen: Ita philo ſophaſtri quidam vani,nihil habentes ponderis aut grauitatis, elato ſunt animo, & in habitu,inceſſu, vultuque nihil præter merum faſtum, aliorumque præ ſe contemptum produnt.Perſpicuum eſt igitur eis qui fructum ex philoſophiæ ſtudio percipere moliuntur,illaque ſeſe farcire, deponendum eſſe protinus quicquid vanum eſt & arrogans.Et quemadmodum è vaſis liquorem aliquem recipientibus aër inanis expellitur, ſic qui in philoſophiæ ſtudio veris implentur bonis,faſtum exuunt,mitioremque de ſe concipiunt opinionem,parum iam barb m iactantes & pallium, dum omne ſtudium ad interna transfertur. Adde quod ſibi ſeueriores tum fiunt magniſque rigidi, aliis contrà benigni & placidi. Denique non vſurpant ſolitam philoſophiæ gloriam inſigneque nomen, ſed in mutuis collo quiis dum ſuper ea re incidit ſermo, abunde ſatisfactum eſt, ſi quis bonæ indolis nouitius prædicetur. Atque hæc ſubridens excipit quiſpiam rubore perfuſus, modeſteque Homerico illo reſpondet carmine:

Quid ſuperis æquas hominem? quaſi numen ego ſim?

Cæterum puellæ flagrans oculus,vt autor eſt Æſchylus, quæ ſui aliquando copiam fecit, facilè nutibus deprehenditur. Atqui iuuenis,profectus ſui in philoſophia hoc præbebit argumentum, ſi venerea negligat, nihil attentus lubricis cantionibus, quarum ea eſt vis, vt quamprimum fuerint ab amatore auditæ,nō aliter atque ignis,linguam,corpuſque *Decimum, Veneris neglectus.*

tenerum protinus peruadant, vultū placididum, & lumina aliquando ſedata & iucunda inflammando. Quemadmodum autem ſacris initiati primo omnia implent clamore atque tumultu, mox verò vbi ad ſacra myſteria ventum eſt, iam ſilentes attendunt & trepidi: Sic philoſophia in veſtibulo primum non mediocrem oſtendit tumultum, ſui fiduciam, ac verborum ſtrepitum, multis barbarè magnaq́ue vi ad inanem gloriam contendentibus. Porrò ſi quis intra penetralia conſtiterit, iam luce magna perfuſus, eò loci vbi reddūtur oracula, alium aſſumet habitum, tacitusq́ue contremiſcet, rationem non aliter atque Deum ſubmiſſo animo, atque modeſtè compoſito, ſequens. Huc pretinet quod à Menedemo non minus verè quàm eleganter dictum eſt: Complures videlicet eſſe qui Athenas nauigent philoſophiæ gratia primum ſapientes, deinde ſapientiæ amantes, ac mox rhetores, neq; ita multò pòſt idiotas rerumq́ue omnium ignaros ſeſe appellare. Quo enim magis cuique ex philoſophia accedit rationis, eo plus decedit faſtus & arrogantiæ. Animaduertendum præterea, quo pacto in morbis communibus, vt in dentium aut digitorum dolore, cōfeſtim medicus quęritur. Et febri laborantes accerſunt rogantq́ue medendi peritum, ne detrectet opem ferre præſentem, quum grauioribus malis impliciti, veluti phrenetici, atra bili, inſaniaq́ue affecti ob morbi vehementiam, quàm minimè ſentiunt, non recipiunt medicum, ſed aut explodunt aut fugiunt. Atque in eum modum quicunque peccant, & monitoribus vitia corrigentibus ſunt aſperiores, ii profecto ma-

Vndecimo præfractā deponere frontem.

Duodecimo, ſi pecces, correctionem admittere.

lo laborant, non admittente curationem. Contraque omnes æquo ferentes animo reprehenſionem, potiſsimum ſi ipſos etiam morbi animorum gratia accedant reprehenſores, bonam ſpem exhibent melioris cuiuſdam habitudinis. Qui enim ſeſe ingenuè offert corripientibus, peccatum profert, malum fatetur, non paſſus latere aut ignorari, proditque corrigenti, adiunctis etiam precibus, is demum ſpecimen præſtiterit non contemnendi in philoſophia progreſſus. Nam quiſquis ad bonam frugē ex corruptis moribus peruenire deſiderat, opus habet, autore Diogene, diligenti amico, vel acri feruidoque hoſte, vt peccatū fugiat, aut correptus, aut certè humaniter ac blande curatus. Quādiu autem non apparent in homine ſordes, trita lacerna, aut calcei perforati, ſatis habet foris ornamenti, ſibiq; etiam atque etiam placet, florere ſe identidem prædicans, & auctibus quibuſdam proficere, ſiue longa illi ſtatura, breuiſve fuerit. Cæterum internam fœditatem animi, & vitæ impuritatem, inuidiam, malignitatem morum, puſillanimitatem & voluptatis amorem, ceu vlcera quædam circumuallat & abſcōdit, ne quis attingat, aut inſpiciat, mox reprehenſurus. Atque illic nihil ſpei eſt reliquum alicuius circa virtutem morumque integritatem profectus. Iā qui ita eſt affectus, vt in malis ſuis, doloribuſque agnoſcendis cæcutiat, totum hunc vitæ ſtatum prorſus commutet neceſſe eſt, & tum correctione purgari ſi velit poteſt, modò monitorum ductu vitia abſtergat & oderit. Oportet autem inter hæc etiam mali ſuſpicionē de nobis vel tenuiſsimā execrari &

Decimo-tertio Peccati etiā leuem ſuſpicionem tollere.

fugere. Qui enim verum peccatum magis deteſtatur quàm ſiniſtram hominum de ſe opinionem, famam rem omnium præclariſsimam negligit, vitam etiam honeſtam infamia contaminans. Celebre deinde, & pergratum eſt in primis Diogenis verbum ad iuuenem quendam in popina viſum, introq́ue fugientem. Ait enim: Quo interius fugeris, eo magis eris in popina. Sic peruerſi dum ſe non agnoſcunt, & malitiam negant, tanto penitius abdũt ſe, & recludunt in turpitudinem. Proinde quemadmodum rerum penuria preſsi, dum per faſtum diuitibus ſe cõparant, eo magis egent. Qui igitur verè proficit in virtute, Hippocratem imitari minimè dedignabitur ignorantem capitis commiſſuræ certam rationem, id quod iam olim ingenuè ab illo eſt proditum, & in ſcripta redactum. Rectè autem ſecum animo reputauit vir ille celeberrimus, rẽ pernitioſi fore exẽpli, ſi autoritate ſua peccaret multitudo, ſua cælans errata. Parumq́ue videri conſultum, alios ope medica ſeruare, & propriã fateri non audere inſcitiam.

Decimoquarto, hoſtes in gratiam reducere.

Proinde ſi quis Bionis doctrinam & Pyrrhonis non ad profectus cuiuſdam indicium referat, ſed magis ad habitum animi anguſtiorem conſummatæq́ue virtutis, non maximopere refert. Hic enim contubernales tum profeciſſe putabat, quando æmulos à maledictis ad hæc Homerica verba ſibi occinenda cõuertiſſet:

Decimũquintum, animũ infractum gerere, aduerſus fortunæ inſultus.

Viue diúque vale, meritos deus addat honores.

At alter ille Pyrrho in tempeſtate nauigans, hordeũ fertur in ſummo periculo ſucculis quas ſecum habebat in naui aſperſiſſe, quo quũ ille hilares & lætę

veſcerentur:Talem,inquit,indolentiam ſibi ex philoſophia & ratione præparare deberet,qui conſtáti animo & infracto in variis fortunæ caſibus cuperet perdurare. Aeſtimare iam liceat, quàm frugiferum ſit quòd Zeno ſcriptum poſteritati reliquit, dum iubet ex ſomniis deprehendere, num profecerit quiſpiam ſtudio virtutis. Si enim in ſomnis nulla capitur voluptate erga turpitudinem, neque graui inhiat crimini,quo ſe contaminet, prorſuſque nihil videt cum vitio & fœditate coniunctum, conſentaneum eſt,omnia in tuto eſſe poſita. Tum enim imaginaria hominis virtus, ſimul cũ ea quæ affectibus eſt obnoxia,rationi ſubiectæ ac parentes, non aliter atque fundus ſynceri amnis & tranquilli liquidô apparent.Id perſpectum habens Plato ſcitè admodum delineauit naturam annimi tyrannici,dum imaginariæ huiuſmodi & brutæ portioni attribuit ea quæ ille agit in ſomnis:Aut enim manus iniicit matri,vt eam inceſto concubitu polluat,aut vi ſua opipare irruit cœnæ, non aliter quàm prædæ, aliáque pudenda perpetrat deſideria, iam metu vacuus atque rubore, quibus die vigilans arcebatur. Quemadmodum igitur iugales equi ab auriga rectà currere inſtructi, non deſerunt viam, illo etiam habenas remittente, ſed perpetuo curſu non aberrant à præſcripto: Sic quibus bruti affectus iam in totum ſunt domiti,& ſub iugum rationis miſſi,certi ſunt,quòd neque in ſomnis, neq; in morbo facile recalcitrant,aut delinquunt:nihil enim agent præter ſolitum, attenti eodem tenore perdurantes. Si enim corpus ſola exercitatione aſſuefactum, in

Decimumſextum, in ſomnis nihil flagitioſi videre.

Decius ſu-ſeptimum, affectus noxios in ſe videre ſedatiores

quibuſdam partibus ita domatur vt non pareat affectibus, veluti dum oculi cohibentur à lachrymis, incidente caſu aliquo ærumnoſo, & cor item, ne protinus palpitet ad quemuis ſtrepitum, aliaque identidem, ne ad aſpectum formæ lubricum, mox irruant in libidinem, cur non potius animum aſsiduo vſu, ab affectibus pernicioſis liceat in diuerſum agere? Adeò, vt imaginariam virtutem, motuſque intemperantes ad ſomnum vſque reprimamus, veluti fama perhibet de Stilpone philoſopho. Is enim videns in ſomnis apparere ſibi Neptunum, iniquè ferentem, quòd non immolaſſet illi bouem veteri ſacerdotum more, nihil animo cõſternatus: Quid ais, inquit, ò Neptune? venis ad me puſioni ſimilis omnia replens querelis, quôd vrbem totam, mutuô accipiens pecuniam, emptoque inde ſacrificio, non refertam effecerim nidoribus? Num ſatis pie tibi ex his quæ mihi ſuppetebant opibus hactenus eſt litatum? Ad hæc viſum fuit Stilponi, deum in riſum fuiſſe ſolutum, protenſaque manu dixiſſe: Ego Megarenſibus in tui gratiam largiorem olei prouentũ concedam. Quibus igitur in hunc modum ſomnus contigit, ab omni dolore, metu, turpitudine, & prauitate vacuus, iiſdem aiunt ſimul inſigne documentum eſſe, certi in philoſophia profectus. Qui verò œſtrum videt in ſomnis, metum, fugam cum dedecore, ludicra puerilia, mœſtum ſe flere, miſerum eſſe & peregrinum, aut procellæ illiſoque ſcopulo ſe eſſe ſimilem, haud dubie intelliget animum citra decorum agere, effingere tamen gloriæ certos canones. Quamque ab his rebus longiſsime abfuerit in

ſomnis, rurſus abſoluitur à nocuis affectibus, planeq́ue in libertatem aſſeritur. Hæc igitur tute idẽtidem contemplare ſi profectus ſint, an non magis habitus animi, quando firmius quoddam robur iam nactus es in virtutis faſtigio, penituſq́ue immotum atque inconcuſſum. Quando igitur vera atque perfecta indolentia res eſt magnifica, prorſuſq́ue diuina, quàm appellare nobis hic licebit profectum, ſiue promotionem circa virtutem, lenimento quodã & remiſsione conflatam, affectuum, par eſt, vt diligenti indagine facta, certoq́ue iudicio, primum nos ad ipſos affectus, deinde illos inter ſe comparemus, quo verius conſtent acceſsionum diſcrimina. Illud autem efficiemus, intelligendo malorum deſideria in nobis iam eſſe remiſsiora quàm fuerint olim. Similiter metum & irã mox à rationis imperio opprimi, impetumq́ue ſimul omnem flammamq́ue amittere. Hoc verò poſterius aſſequemur, ſi perſpiciamus, num magis pudore retrahamur â turpitudine, an metu. Vtro magis capiamur, ſtudio vitæ cõponendæ ad exemplum boni viri, an magis liuore & inuidentia, qua illum inſectemur. Sic num magis veram ambiamus gloriam, an opes concupiſcamus. Et vt ſummatim dicam, vtra cantione magis delectemur, Dorica, ſedata & pia: an Lydia, furore & tumultu omnia turbante. Sunt enim in cantu quoque ſui exceſſus quibus peccatur. Aduertendum proinde, num in victus ratione rigidiores nobiſipſis, an licẽtia nimia ſimus laxiores: In rebus gerendis maturitate vtamur, an inconſulta temeritate: admiratione item hominum atque virtutis potius tangamur, quã

contemptu. Itaque ſicut morbis in alias corporis partes migrantibus, ſolitaſque relinquentibus, ſpes de ſanitate concipitur: Ita prauorum affectuum cõmutatio in eos qui minori periculo videantur feren di, donec prorſus explodantur, profectus nimirum eſt ad meliora non ineuidens argumentum. Pheynnin quendam non incelebrem muſicum duas chordas ad abſolutum ſeptem fidium numerum inſuper addentem, Ephori qui Reipublicæ adminiſtrationi prę erant Athenis, reſcindendam eam nouitatem rati, interrogant magiſtrum vtras mallet ex aliarum ordine abſciſſas chordas, graues illas infimas, an ſuperiores acutas? At nobis non eſt ex vſu, vt de profectu aliquid abſcindamus, ſiue intenſum ſuperne, ſiue in grauibus remiſſum, dum vtraque librantes, ad mediocritatem conamur cuncta reducere. Profectus autem primo exceſſus omnes, totãque illam affectuum acerbitatem remittit eò, quò ſolent acerrimi heluones ſuam, vt apud Sophoclem, fœdam intẽperiem. Cæterum ſatis iam conſtat ex his quæ diximus, proprium id eſſe profectus circa virtutem officium, vt iudicium rebus gerendis, verbiſque adhibeat, magiſque circa prius quàm hoc poſterius videatur occupatus. Argumentum autem eius rei idoneũ id erit, ſi mox imitari conemur, quod nobis eſt admirationi ſeduloque probatur, quodque execramur odiſſe libeat, & minimè gentium admittere. Exemplo eſſe poterit Themiſtocles Athenienſis, qui ſolus inter omnes municipes (quando illos quoque decuiſſet Miltiadis res ſtrenuê per virtutem geſtas, laudibus vehere) noctes agendo inſomnes, Miltiadis

Decimum octauum, virtutem quã admiraris æmulari, & vitiũ illaudatũ fugere.

trophea,inquit,me excitant,& quietem capere non ſinunt.Quibus verbis iam planè edocuit, ſe nō tam præconem eſſe virtutis & admiratorem,quàm pręſentem ſectatorem,& virtutis in bono æmulum.Liquet igitur iam profectum in virtute prorſus eſſe tenuem,dum virtutis admiratione feriamur,& torpemus ocio, nullaque vi animi in recte facta rapimur,eorūque autores,quo illos liceat imitari.Neq; enim amor ille venereus verus eſt, & alicuius momenti ſine zelotypia. Atqueadeo virtutis ſtudium ſatis non eſt vehemens, mireque friget,ſi careat incitamento & calcaribus, quæ loco inuidiæ honeſti æmulationem & appetentiam animo inuehant. Vtque autor eſt Alcibiades, non decet philoſophum vt animum ſolis intendat verbis, etiam ita vt genas tingat lachrymis.Verum ſi verè promouere geſtiat, operæprecium fuerit ſe boni & abſolutæ virtutis viri exemplo vitæ accommodaſſe,conſcientia ſimul ſtimulante ad ea quibus ægrè carere ſe agnoſcit, dum gaudet, ſpe concepta , impetum ad honeſta minimè deſertum iri. Non aliter atque pullus matri equæ, vt eſt apud Simonidem , indiuiduus curſu eſſe comes gliſcit, & perpetuô adhærendi eſt cupidus.Vnde veri profectus circa virtutem illud eſt proprium,vt quorum res geſtas probamus & æmulamur,eorum pariter amemus,mireque complectamur mores,beneuolentia ſumma honorem debitum impēdentes,ſimulque vt illorū ſimillimi fiamus etiā atque etiam cupidi.Certamen autē & cōtentio profecta ex inuidia erga viros optimos, diuerſo quodā modo accidit.Nam æmulatio quidem nonnulla ob

perſpectam ſuſcipitur virtutem. Atqui nullus in illam adeſt amor, nulla admiratio. Quis enim admiretur hoc quod impendio auerſatur? Dum igitur verum bonum in hunc modum diligere ordimur, vt non ſolum ex Platonis ſententia, beatum iam animo reputamus virum illum egregium, ſed etiam parem felicitatem tribuimus auditori, qui ſermonē ex ore eius prodeuntem excipit. Imò verò habitum hominis, inceſſum, aſpectum, riſumq́ue cum admiratione diligimus, ita vt ad illius exemplum totos noſipſos componere geſtiamus, eiq́ue perpetuò adhærere, tunc planè licebit fateri, nos haud dubie in virtutis tramite profeciſſe. Præterea inuenias nonnullos, qui non tam bonis gaudent, felicibuſq́ue hominum dotibus, quàm ipſis ineptiis, veluti balbutie & pallore, nimirum amantium more. Nam Panthię mulieris lachrymæ ac luctus, imò ipſa quoque animi indignatio & malignitas, virum Araſpen attonitum in amore reddiderunt. Ad hunc ſanè modum in virtutis admiratione nos haudquaquā horrebimus Ariſtidis exilium, non Anaxagoræ carcerem, aut Socratis inopiam, Phocioniſve condemnationem, ſed virtutē iis quoque rebus coniunctam, digniſsimam arbitrabimur omnium amore, eam ſimul complectentes cum præclaro hoc Euripidis elogio: Væ bonis viris, ſi non omnia illorum ſint honeſta. Perdurandum eſt igitur, etiam irruentibus huius vitæ incommodis, nihilq́ue nobis eſt odiendum, ſed amore ipſiſsimæ virtutis, admiratio ſimul cum honeſti æmulatione ferri debebit in diuinas hominum dotes, nihilq́ue mouere nos debet alia multitudinis imperitæ ſen-

Decimonono, incō modā virtuti coniūcta nō formidare.

ritæ ſententia. Recte autem agunt qui in rebus gerendis illuſtres ſibi proponunt duces, inque magiſtratus adminiſtratione, variaq; fortuna, diſquirũt ſecum optimos quoſque viros, qui ætate ea ſunt, aut longè antè fuerunt, quid videlicet in eodem caſu egerit Plato, quid dixerit Epaminondas, qualem ſe exhibuerit Lycurgus vel Ageſilaus, perinde atq; illi qui ſeſe exornant ad ſpeculum, dicta factaque indecora ibi diſcendo, vt ea deuitent. Sunt proinde qui digitorum quædam propria ediſcunt nomina, lentè recitantes ſingula, aduerſus terrores: Verum noſter candidatus, ipſius circa virtutem profectus, qui illuſtrium virorum probè meminerit, nihil eſt cur affectus accuſet noxios, dum in promptu habet remedium, quo intrepidus poſſit conſiſtere: Spectatum nimirum efficiens omnibus, ea in re ſuum in virtutis ſtudio profectum. Ad hæc boni quoque viri eſt, ſubitò omnibus proferre in medium animi ſui puritatem, dum nullius expoſtulationem cõmouetur, non erubeſcit, nihil cælat, nec quicquam variat rerũ ſuarum. Nam in tali ſtatu fortunæ ſtabili & inconcuſſo durare animo, conſcientiæ ſolius eſt integræ, prorſuſque illæſæ. Alexander autem ſuo more dũ videret nuncium ſumma lętitia geſtientem, dexteráque proteſa accurrere: Quid mihi, inquit, vir bone nunciabis aliud, quàm Homerum reuixiſſe? Nil videlicet ſibi deeſſe iis verbis conteſtatus, quàm famam inſignem apud poſteros. Atqui in virtute proficienti iuueni nullus amor pertinacius inſidet animo, quàm virorum virtute inſignium, quos identidem celebret. In hoc incumbens totus, etiamſi o-

Vigeſimo, apertum & cõſtans geſtare pectus.

mnibus ſe priuet bonis, domo nimirum inſigni, mẽſa, vxore, liberis, ſtudio, lectione doctorum, ſcriptiſque autoribus. Adeò vt ſicubi meminerit pii parentis, aut etiam præceptoris defuncti, cuius vita lòngè fuerit ſuorum temporum moribus ſuperior, nihil habeat magis in votis, quàm vt liceat illis redire in vitam, quo rerum gerendarum præſentes habeat ſpectatores. Dum alii contrà, qui miro neglectu atque ocio vitam agunt non ſine turpitudine, parentes è viuis ſublatos, dum in ſomnis apparent, magna cum trepidatione exhorreant. Iam ſi libeat præter ea quæ recenſuimus indicia circa virtutem profectus, & hoc item non parui momenti adiungas velim, ne quis peccatum aliquod reputet exiguum, ſed ſolicite quoduis caueat atque deuitet. Vt enim qui ſe diuites fore deſperant, impendia exigua flocci-pendunt, nihil efficere illa credentes magni, ſi tenui aceruo acceſſerint, at ſpes diteſcendi nihil negligit quantumcumq́ue exigui lucelli, eoque magis auget appetentiã, quo propius admotæ fuerint opes: Sic haud dubie vſu venit in negociis per virtutem gerendis: non enim illic locum habet indulgentia, vt dicas, hoc perpuſilli ad iſtud eſt momẽti. Iam enim talis eſt rei facies, quæ ſecundo fatura ſit melior, ita vt proficienti ad ſingula fuerit reſpiciendum. Nam ſi in id quod eſt minimum ſemel ingreſſa fuerit ſcelerum peruerſitas, licentia conceſſa patrandi ad ea quæ alioqui ſumus propenſi, corruere nimirum, & contaminari ſimul reliqua animi bona neceſſe eſt. Et vt ait Aeſchylus: Qui nihil æſtimat magnum habetq́ue, contemptor ſit rerum puſillarum

Vigeſimoſecundo, Caue re peccata etiã minima.

oportet. Cæterum qui ſepem conſtruunt aut aggerem, nihil ſunt attenti, cuiuſmodi ſit lignum aut lapis, accipiunt enim quicquid caſus obtulerit, & inter hæc columnam aliquam è ſepulchro forte collapſam: Id quod ferè agit vulgus ſceleratorum, omne opus in ſuum quæſtum vtcunque acciderit conglomerans & corradens. Porrô qui proficiunt in ſtudio virtutis, vitæ ſuæ non aliter atque phano cuidam, aut regiæ, aureum ſubiiciunt fundamentum, nihilq́ue temere admittunt in tale opus, ſed ad rationem veluti amuſsim omnia redigunt atque componunt, dictum hoc ceu ab illuſtri quodam viro profectum animo reputantes. Non eſſe videlicet laborem magis contẽptibilem, eo, qui ſordes relinquat in vnguibus. Ita vt in opere præclaro decorum ſerues, turpitudinem omnem prorſus declines.

FINIS.

PLVTARCHI CHÆRONEI De Auditoris officio, libellus ad Nicandrum.

Ottomaro Luſcinio interprete.

POSTEAQVAM abſoluere licuiſſet, per ociũ, quæ de audiendi officio â me ſunt cõſcripta, protinus illa ad te miſi, ô Nicander, vt ſcias rectè ac ſalubriter monitis rite obtẽperare. Quãdo illis reniti, iugũq;

huiuſmodi auerſari, iam nil aliud eſt, quàm togam virilem refugere. Sunt enim effrenes quidam iuuenes, qui nullius ſubiecti imperio, libertate ſe frui arbitrantur, parum interim attenti, in quâto ſæuiores incidant pedagogos & præceptores, nempe prauas cupidines, quæ non aliter irruunt in incautos, atque immanes beluæ è clauſtris ſuis emiſſæ. Et quemadmodum turpe videtur mulierē ſuis nudari veſtibus (vt eſt apud Herodotum) quòd ſimul cum illis omnem prorſus deponat pudorem: Ita iuuentus plerunque abiecto puerili amictu, nō ſine dedecore omnem ſimul pudorem reiicit, ac metum: Deinde quum refugit quod decet, mox peccandi licentia tota ruit in præceps. Cæterum crebro audiuiſti, quòd is demum ſequitur deum, qui parere norit rationi. Itaque ſic habeto, dum iuuenes relicta pueritia in viros proficiunt, illis ſi rectè ſapiant, non reiiciendum eſſe imperium, ſed duces duntaxat mutandos: dum in conductitij illius pædagogi vicem, diuinū, hoc eſt, ipſam rationem vitæ moderatricē ſuſcipiūt: Cui quicunque parent, meritò liberi ſunt appellandi, eò quòd ſoli qui diſcunt quid velle debeant, ita viuunt vt volūt. Quando perſpicuum eſt, quàm vile prorſus ſit ac vanum quicquid præter rationem, ac diſciplinæ præſcriptum geritur: dum praua huiuſmodi ad temeraria quæque, & inconſulta impellēs voluntas, plerunque nil poſt ſe relinquat præter pœnitudinem. Proinde quemadmodum noui hoſpites & peregrini in Rempublicam recepti quampiā & inſcripti, multa ægreferunt & incuſant, quæ indigenis & legum aſſuetis, non modò nō ſunt moleſta,

Pudoris & metus in iuuē iute quāta vtilitas.

Rationi ſeruire, libertas

ſed etiam grata videntur & iucunda: Sic ex re iuuẽtutis apprime fuerit, ſi longo tempore circa philoſophiá educata, diſciplinę illius rudimenta imbibere conſueſcat. Quandoquidem ex ipſis prægustamẽtis, quæ præceptionum philoſophicarum recipiunt permiſtionem, beneuola ac nota, deinde non aliter atque ciuis aliquis, ad philoſophiam accedet, cuius peculiare eſt officium, duce ratione viros, eoſque abſolutos efficere, atque ea in re verum decus ætati iuuenili apponere. Neque vero inamœnum arbitror, ſi de audiendi ſenſu quippiam præfatus fuero, quem Theophraſtus putat, ex omnibus aliis ad effectus commouendos magis videri idoneum. Quippe videndi virtute, guſtandi & tangendi nemo obſtupeſcit, quatitur, & à ſeſe quodammodo redditur alienus, ad eum modum quo à ſtridore, ſtrepitu, & vehementi quocunque ſonitu, animum per aures in ipſis penetralibus corripiente. Quanquam rationali hominis parti hic ſenſus magis inſuper coniunctus eſſe apparet quàm affectibus. Siquidem ad contaminandum malitia animum ſceleribus per varia diuerticula, membraque corporis patere nouimus aditum, quando ad bonam frugem, atque virtutem perducendi iuuenes, vnica relicta eſt via, nempe aurium imbuendarum: modo puræ & alienæ ab aſſentatione, caſtæque ab omni turpitudine protinus ab incunabulis ſeruentur. Xenocrates igitur non ab re præcepit pueris, vt aures armari ac muniri thecis, quas vocant amphotides, magis quàm athletæ curant: quod plagæ his quidem poſſint aures offendere, atqui incautæ iuuentuti longè maiori periculo

Philoſophiæ præcepta à teneris imbibẽda.

morum peruerſitas animo queat irrepere. Cæterũ non probabat in ea ætate, vt nihil prorſus audirent aut toti obſurdeſcerent, ſed excubiis quibuſdam ſepiendas aures putabat, ne ſtationem ingenij, præceptis philoſophiæ, quibus ad præclaras virtutes rectà pergerent, deſtinatam fœdi ſermones & peſtiferi præoccuparent. Bias item ſenior ab Amaſide iuſſus carnes ad victimam optimas mittere, linguã pecudi eximens, protinus ad principem miſit: Nimirum quia in dicendo aut commodi plurimum, aut tantundem damni audientibus allatura videatur. Inuenias deinde qui pueros tenellos exoſculantur, aures illorum auribus adiungendo, docéntque puellos eadem viciſsim facere, quo planè ludo ceu inuolucro quodam & ænigmate docetur, inter amicos potiſsimum eos diligendos, qui ſalutaribus monitis proſint auditori. Perſpicuum eſt autem, ſi quis adoleſcens dicendi rationem prius quàm audiendi fuerit aggreſſus, eum non ſolum prorſus nullius bonæ frugis hominem euaſurum, ac planè ſterilem, dum omni ſtudio caret plantandæ virtutis: ſed etiam ad ſcelera non mediocriter propenſum: Quippe qui in animo non aliter ac in agro inculto & neglecto, vepres & carduos, multaque id genus mala ſit producturus. Nam illecebræ voluptatum, & laboris fuga, non ſunt peſtes adſcitiæ, quas externa quadam ratione in animum introducas oportet: ſed cognatæ ac domeſticæ, fonteſque plurimorum peſtilentium affectuum, atque illos ſi quis permittat indoli ſuæ innaſci, ac recta ratione, ſaniſque dictis non reuellat, ac totum habitum immutet,

Lingua eadẽ & optima et peßima.

Audiendi ratio prior quã dicendi.

quo decens, aptaque euadat, nihil eſt quôd ſperes immanibus beluis mitiorem fore. Cæterum quando vis audiendi, pueris non tam præclaram affert frugem, quam etiam coniuncta videtur periculo, conſentaneum arbitror, vt in vtranque partem diſſeramus de audiendo. dum videmus multò plurimos hunc ordinem probare, vt dicendi rationem exerceas, antequam audire aſſueueris. Dicere enim diſciplinam quandam eſſe arbitantur, in qua exerceant ingenium: verum audire, quocunque modo fiat, ſatis conducibile putant. Vt autem qui pila ludunt, artem teneant & commode illam mittendi & excipiendi, neceſſe eſt: Sic in diſciplina longè alia habenda eſt ratio, vbi prius accipitur, ac poſtea emittitur: Perinde atque in pariendo natura conſtituit, vt non ædatur in lucem fœtus, niſi fœmina conceperit, & in aluo diu illum retinuerit. Itaque auibus ſubuentaneos quoſdam partus aiunt accidere, ex imperfectis nimirum & inanimis conceptibus. Nec aliter ſanè de iuuentute æſtimandum eſt, quæ nihil audire curat, omnemq́ue fructum eo ſenſu concipere negligit. Quid enim aliud effutiet niſi verba ex vento nata? & quod ait poëta,

Causa suscepti operis.

Subuentanei fœtus.

In vanas ſparſit nubes ingloria dicta.

Videmus autem vaſa anguſta, dum liquorem ex alio effuſum in ſeſe recipere geſtiunt, inclinare ſe, & apté ad vas effluens conuertere, ita vt quod exundat, iam non videatur exundare, ſed quaſi recondi. Itidẽ aures adhibendæ eſſent & rite coaptandæ dicenti,

ne quid ex monitis ſalubribus decideret, ac periret. Verum hoc iam non diſcitur, ſed quod omnium maxime eſt ridiculum, ſi inciderimus in aliquem de opipara cœna, de apparatu magnifico, de ſomnio quopiam, aut forte de contentione quæ illi fuerit cum alio quopiam verba facientem, arrectis auribus ſilentes, ex ore illius pendemus. Sin alius ad ſe vocet vtili aliqua doctrina, atque admoneat ea quæ recta ſunt & decentia, peccanteſque ipſos erratorum commonefaciat, aut leniat morum aſperitatē, nemo eſt qui animum intendat, finemque expectet dicendi: Quin magis vbi primum arripuerint facultatem, aut reluctantur verba facienti, omnique conatu eò tendunt vt euadāt victores, aut certe fugientes abeunt ad alios ſermones, vbi meras audiant nugas: Atque in ea re ſimillimi ſunt vaſis ſordidis, dum omnibus rebus potius implent aures, quàm honeſtis, & quæ ex re & vſu forent. Proinde qui equos probe educant, verſatiles quidem eos efficiunt & parentes freno, at qui inſtituunt pueros, docet eos idoneos ſe præſtare auditores, multa videlicet audire, & pauca loqui. Sic Spintharus Epaminondam laudibus vehens: Quanquam plura, inquit, ſciret, & pauciora loqueretur, vtrunque tamē æquè illi ac facile inpromptu erat. Hinc naturam tradunt cuilibet geminas præbuiſſe aures, & linguam vnicam, quòd plura expediat hominem audire quàm loqui. Prorſus igitur vbique pulchrum eſt & tutum iuueni ſilentium, potiſſimum vbi in aliis audiendis præſtat patientiā, & non ſubito immaniter geſtit, & clamat, ſed finem expectat ſermonis, etiam ſi ingrata quædā

Qui peccet audiendo.

Audire melius quàm loqui.

& parum amœna dixerint. Non enim par eſt, vt loquentem mox trahas in controuerſiam, ſed vt Æſchines ait, temporis nonnihil illi concedendum eſt, in quo dictis ſuis vel adiicere quippiã, vel adimere, aut totam phraſim mutare, ſi velit, poſsit: Quod videas eos qui ſeſe mutuis ſermonibus obruunt, mediamque interſecant orationem, neque audire aliquid planè, nec audiri. Quid enim aliud agunt, loquentes ad loquentes, quàm confuſionem verbis ingerunt, ac conturbant omnia? Itaque qui modeſtia præditus, temperare ſibi in audiendo aſſueuerit, frugi ſermonem primo ſuſcipere poteſt & retinere, ac nugas præterea vanaque dicta facilius dignoſcere & deprehendere. Tũ denique perſpicuũ efficiet omnibus, quanto amore ſtudioque veritatis teneatur, quantumque abſit à cupidine altercandi, inconſulta temeritate, & contentione. Non abſurdè igitur à quibuſdam dictũ eſt, quòd magis ſit frugiferum, ex iuuenum animis faſtum & tumorem animi eiicere, quàm ex vtribus vẽtum & inflationem, ſi infundere velis aliquid vtile. Non enim capaces erũt boni, niſi vana iſta exemeris. Similiter inuidiæ malum & odii maleuolentiæque cum nullo penitus bono ſunt coniuncta, imò magis ad bonam frugem properantibus obſiſtunt. Eſtque longè peſsimus aſſeſſor & conſiliarius auditori liuor, moleſta efficiens & iniucunda, denique prorſus non admittens quæcunque ſunt conducibilia. Atque iſthuc in cauſa eſt cur inuidi quacunque re potius ſeſe oblectẽt quàm bene & concinne dictis. Et opum quidem gloriæ, aut formæ cupido ſi animum cuiuſpiam inceſ-

Sermo dicentis non interrumpendus.

Faſtus abſit ab auditore & liuor.

ſerit, erga alios duntaxat contabeſcit inuidentia, qui rebus huiuſmodi feruntur. Verum qui malè efficitur bono ſermoni, à quo reddi poterat melior, ipſe iam ſibi maleuolus eſt, bonisque ſeſe multis deſtituit. Quando oratio perinde atque lumen aliquod non commodat niſi volentibus accipere. Inuidiæ igitur aliis in rebus ſeminarium, ex prauis affectibus & diſciplina vacuis licebit deprehẽdere: at ea quæ ſe ingerit audienti, ex ambitione quadam intempeſtiua, & famæ ſtudio proficiſcitur, nec ſinit eum qui ſic eſt affectus, dictis attendere, ſed totam cogitationem ſimul ac mentem concutit diſtrahitque, dum in ſe deſcendens auditor, habitudinem ſuam contemplatur, ac mox inferiorem ſe eſſe ſentit, eo qui verba facit: ſimulque alios contuetur, explorans num dictis afficiantur, aut illa admirentur: tum enim concitatur ad amarulentiam, & improbat eorum factum qui oratorem beneuolentia proſequuntur. Ex ſermonibus ergo nihil retinent, hoc malo inuidiæ afflati, non aliter ac ſi memoria illorum onerentur, & erga loquentes acriter commouentur & trepidant, ne videlicet ex dictis meliores reddantur. Id verò ſedulò curant, vt orator finem faciat dicendi, dum pulcherrima diſſerit, ne fructus aliquis ſequatur auditorem. Notant item ſubinde affectus verbaque præſentium in ea concione, ac vbi compererint aliquos admiratores, qui præconiis extollant concionantem, proripiunt ſe foras ceu inſani, rectaque illos petunt qui orationem totam vituperent, ac inuertant. Quod ſi nullos inueniant tales, conferunt eos qui dixerunt cum

Auditor improuidus ipſe ſibi nocet. Inuidiæ fomes in auditore eſt ambitio.

iunioribus, qui in eo argumento fuſius dicant, & melius, tantum vt præclarè dicta vaſtent ac dilacerent, ne commoda ſint & ſalutaria. Oportet igitur ſtudioſum auditorem, qui vanam gloriolam reiecerit, ad orationem non aliter accedere atque ad ſacrum epulum, animò videlicet placido & benigno, vt laudet ea quæ ſunt appoſita, ametq́ue beneuolentiam & officium eius qui aliquid affert in medium ex iis quæ nouit, & è quibus perſuaſum habet aliquid, ſi qua fieri poterit, vt auditores eiſdem argumentis afficiantur, & pareant. Atque in ea re conſiderandum eſt, quòd abſoluta orationum opera, non fortuito quodam caſu, aut ſua ſponte, ſed cura, labore & diligentia ab animo erudito cõſtantur, vt habeas quod imiteris, quodq́ue admirationi & exemplo eſſe poſsit. At in erratis animaduertere decet, totisq́ue ingenii viribus inſiſtere cauſæ, vnde veriſimiliter lapſus apparet eſſe ortus. Ita planè fiet, vt quemadmodum ait Xenophon, quòd rei familiaris curæ intenti, & ab amicis & ab hoſtibus accipiant quo poſsint proficere. Sic vigilanti intẽtoq́ue auditori non tam proſint boni oratores quàm praui & à recto aberrantes. Ad hæc ſenteutiæ ſimplicitas, dictionis languor, figuræ detorſio, ac impetus intempeſtiuæ cuiuſdam lætitiæ feruntur quidam ad laudis aucupium, & ſi qua ſunt alia huiuſmodi, magis perſpicua fient, dum audimus alios, quam ipſis nobis verba facientibus. Itaque recte facturus eſt, qui tum ex alienis erratis in ſeſe conuerſus, ſi ibi delictum æquale latens inuenerit, audacter contra ſe ferat ſententiam. Facili-

Auditor ſit gratus.

Fructus abſolutæ orationis & caſtæ, Fructus inepta.

mum nanque eſt aliorum vitiis ſuccenſere, illaque reprehendere,cæterum nihil in ſe habet bonæ frugis ea res, niſi teipſum prius corrigas,& ne ad ſimilia prolabaris adhibeas cautionem. Conueniet autem in primis vt Platonicum illud aſsidue nobis ſit in ore,ſicubi de peccantibus facta fuerit mentio: Nunquid ego quoque ſum talis? Nam perinde atque in oculis aliorum noſipſos conſpicimus,ſic noſtra ex aliorum dictis æſtimantes, facillimê venabimur quid deceat: interea deſpiciemus alios,noſtraq́ue maiori cura in dicendo elaborabimus. Afferet præterea non parum emolumenti ipſa collatio, quã ſermone peracto apud te facias licebit, dum expendis quid præter decorum dixerit orator,quidve minus quàm rei dignitas poſtularit, tuq́ue in id incumbas,vt eadẽ rectè dicas,& integre. Eſt proinde quòd prorſus mutare queas, & ab ipſo exordio,ſeruato argumenti perpetuo tenore,in aliam faciem conuertere. Atque ne præſens huic rei deſit exemplum, Platonis Lyſiam legito priorem, & apertam planê facilemq́ue dixeris orationem. At ſi poſteriorem ſumas in manus,nihil apparet concinnius,nihil maiori ſtudio elaboratum. Proinde quemadmodum Lacon quidam ait, dum Olynthum vrbem à Philippo ſubuerſam audiſſet: Delere quidem poteſt vrbem talem, at nequaquam extruere: Ita ſi nos poſt mutatam orationem quam audiuimus, aliter in eodem argumento explicando diſſerere conemur, nec tamen ſuperare oratorem illum phraſi ipſa poterimus,multum ſuperbiæ nobis & cõtemptus in alienis orationibus iudicandis decedet: ac mox intelli-

Collatio auditoris ad dicentem vtilis.

gemus in ea collatione, & reprehenſione, quàm temere ex noſtri amore nimium præſumamus. Admiratio igitur ſi cum contemptu illam conferas, natura equidem ſanior eſt, & humanior, atqui nonnulla eget moderatione, & fortaſſe paulo maiore quã contemptus, temerariaque præſumptio. Nam vt hac peſte infecti nihil emolumenti percipiunt ex oratione, ita illa præditi quia boni ſunt & ſimplices, facilius læduntur. Atqueadeo Heracliti verbo nihil eſt cur repugnemus, dum ait, Stupidi eſſe ingenii, ex quouis ſermone quærere quod diſcat. Oratoribus igitur ingenuè merita tribuenda gloria, & orationi caute largienda fides, ita vt in certamine dicendi & eloquentiæ, benignum & incorruptum te exhibeas ſpectatorem: at in iis quæ ad veritatem pertinent, & quæ vſui fore ſperes, exactum acerbumque indagatorem. Sic enim fiet vt auditores odio vacent, minimeque à dicentibus offendantur, quando pleroſque videas nimia beneuolentia fideque quibus erga dicentes afficiuntur, longè opinione falli, falſaque & peſtifera pro veris & frugiferis imbibere. Lacedæmonii quum in ſentu ſententiam egregiam hominis turpiſsimæ vitæ approbare vellent, præcepit magiſtratus, vt vir quiſpiam bonus eam diceret. Quo facto nimirum docuerunt, in conſultãdo Reipu. moras magis ſpectandos quàm verba dicentis. Atque in hunc modum, in æſtimandis philoſophiæ rationibus, exiſtimatio dicentis non parum habet momenti, ſi quis exactiori indagine loquentis vitam ad ſermonem æqua trutina appendat. Sunt autem in oratione non ſecus atque in bello

In auditores ſimplices, quæ omnia admirantur.

Mores boni approbant verba.

Inania in oratione.

multa inania, veluti dicentis effictiones, candor, ſupercilium, copia, eadem aliis verbis repetentis, potiſsimum autem clamor, ſtrepitus, & auditorum applauſus quæ omnia fluminis in modum rapere ſecum poſſunt auditorem iuuenem, & rerum imperitum. Habet enim oratio fallaces quaſdam in ſe illecebras, dum rebus ſubiectis dulcedinem miſta grauitate, & inſuper apparatu accedente, pondus attulerit. Et ſicut ad tibiam canentium multa nos errata ſuffugiunt, ita impar ac inſolēs oratio, ſplendore ſuo auditorem à manifeſtis ſæpe auocat. Atque eam ob cauſam Melanthius rogatus quid de Diogenis tragœdia ſentiret, conſultò reſpondit, Se illam haud quaquam deſpicere, quæ diuinis nominibus illuſtraretur. At in multorum orationibus & exercitamentis rhetorum, non modò velatas nominibus huiuſmodi ſententias licebit deprehendere, verumetiam in pronunciando concinnitatem quandam & molliciem, aliaque id genus lenocinia, quibus auditores faſcinant, & ceu dementes ſecum quò malunt circunductitant, vanam illis voluptatem pro vaniori gloria venditantes. Aptè igitur in illos competit Dionyſij verbum, qui dum in theatro egregium quendam citharœdum pollicitationibus in ſpem eximiam magnorum numerum pertrahens, atque finito concentu nihil largiretur niſi voluptatem, diceretque: Quanta inter canendum te cœpit oblectatio, tanta rurſus te perfudit ſpei lætitia. Tale nimirum rhetores noſtros manet præmium, dum id quod vnicè concupiſcunt, ac quo ſe apprime ablectant aſſe-

Voluptas pro gloriola.

quuntur, nempe ſui admirationem. Deinde ſimulatque auditoribus affluxerit orationis amœnitas, oratorum item gloria euanuit, adeò vt prorſus in caſſum illi perdiderint tempus, hi etiam vitam ipſam inſumpſerint. Vnde copiam ipſam immodicam ac vanitatem dicendi prætereas velim, ac ſummo ſtudio fructum orationis ſectari coneris. Neque ea in re puellas immiteris, quæ adſerta concinnanda fragrantiſsimos quoſque flores deligunt, opus ſanè iucundum, ac volupe, qui neſciat? cæterum nullius frugis, ac duntaxat diurnum. Sed apum potius te moueat exemplum, qui plerunque in prata volant, violis, roſis & hyacintho conferta, atque illis tamen neglectis thymum accedunt, florem aſperimum atque amariſsimum, illique inſidunt, flauum mel conficientes. Inde vbi acceperint quæ viſa fuerint commoda, auolantes, ad domeſtica negocia reuertuntur. Ad hunc ſanè modum, auditoren caſtum & ſtudioſum decet, delicata & florida ornamenta verborum, rerumque applauſibilem quandam vim, nihil aliud quàm oratorum herbam, vnde nihil mellis conficiatur, putare, miſſamque facere, atque ſua ipſius attentione, in mentem ſermonis, & dicentis affectum irrepere, vnde ad ſe trahat quod bonum ſit ac conducibile. Proinde meminiſſe quòd nō in theatrum, neque ad cantationem, ſed ad ſcholas venerit, vt ex ſermone vitā emēdet. Neceſſaria autem eſt apprime cautio, certumque in hoc adhibendum iudicium, quo ad ſe, ſuique ipſius affectum quiſque probet aut damnet quod audierit, dum videlicet ad rationem vocat, exploratque,

num in affectibus magis redditus ſit effœminatus, aut leuari ſentiat ſe triſtitia, firmari certa fiducia, animique conſtantia, aut certè ad virtutem & honeſti amorem ceu numine quodam afflatum, incitari. Quis enim ferat te in tonſtrina ſurgentem, mox aſsiſtere ſpeculo, & contactu capitis cæſariem contueri, num probè ſis tonſus, & à ſcholis vbi ſermonem audiſti, non protinus teipſum contemplari, & ex animo tuo diſcere, quid miseriæ, implacabilitatis, aut immodeſtiæ deceſſerit, quantoue factus ſis tranquillior atque iucundior? Quando non tam verè quàm eleganter dixit Ariſton: Neque balnei vllam eſſe vtilitatem, neque orationis, vnde non prodeas purior. Gaudeat igitur iuuentus, ſi ex ſermone reddita fuerit melior: verum in audiendi voluptate haud quaquã conſtituat finem, neque arbitretur ſapientiæ ſtudioſum è ſcholis prodeuntem decere, ſi geſtiat, ſecumque ſubmuſsitet aliquam cantionem, aut fiſtula canat, ac ſi deſideret fomenta & malagmata, ſed tum habeat gratiam, ſi veluti alueare acri fumo, ita ipſe mordaci ſermone purgetur animo, plurima cæcitate & lippitudine laborante. Quemadmodum autem oratoris eſt, non prorſus ad veneres orationis eſſe attentum, ſed potiſsimum ad perſuadendum, ita iuuenem decet, vt neglecto priori, ad poſterius illud totus incumbat. Non aliter atque potatores faciunt, qui ſedata primum ſiti, tum demum pocula verſant manu, & ſculpturas contemplantur. Qui enim ſalubribus refertus eſt doctrinis, in reſpirando dictionem conſideret, ſi vacat, num elegans ſic ac nitida. Porrò ſi quis mox ab exordio orationis, nihil ad rerum

Quid potius ſequendum in oratione.

rum dignitatem attentus, Atticam phraſim ac ſubtilitatē, requirat, ille nihil mihi diſtare videtur ab eo qui antidotum bibere recuſat, niſi in vaſe ex Atticæ Veneris figulina adducto præbeatur: nec hyeme veſtem ſumere, quæ non ex ouium Atticarum vellere conſtet. Quin magis ſedendum puto adoleſcenti in tenui & humili orationis Lyſianicæ genere, non aliter atque in lacerna, ita vt quietus ſit & tranquillus. Videas equidem minimè ferendam peſtem quæ mentes iuuenum bonas vaſtat & populatur, præſtigia videlicet illa verborum, & immodicā loquacitatem, in ſcholis vndique ingenia opprimentium, adeò vt in vita probè inſtituenda, curanda Republica aut priuata, nihil à philoſopho diſcendūm putent, ſolām verborum mundiciem, ac phaleras laudibus vehentes. Cæterum quid vtile ſi in oratione aut incommodum, neceſſarium aut vanum ſuperuacaneumq́ue, ad hoc cæcutiunt, nec inueſtigare, aut inquirere de ea re quippiam volunt. Sed de iis ſatis, reliquum eſt vt de quæſtionibus legem præſcribere ſtudioſis curemus. Conſentaneum autem eſt, vt conuiua in alienas ædes vocatus, illis quæ in menſam veniunt benignè veſcatur, nihil reprehendans, aliudve requirens. Pariq́ue ratiōne conuenit, vt ad ſermonis epulas accedens, quietem ac tacitum ſe præſtet auditorem: Nam qui aliena à propoſito iniiciunt argumenta, ac quæſtiones afferunt in medium, moleſti ſunt & viciſcitudinis minimè tenaces auditores: præter hoc enim quòd & oratorem conturbant & orationem, nemini proſunt. Quanquam non negem frugiferum videri, vt

Quatenus interrogare debeat auditor.

interroges quippiam, quod eò pertineat & propemodum neceſſarium videatur, modò qui diſſeruit ita fieri præcipiat. Denique quemadmodum Vlyſ-
Odyſ. 17. ſes apud Homerum irridetur à procis, quia fruſtula panis petebat, & non potius enſes atque lebetes, puſillanimitatis enim id eſſe certũ argumentum putabant, perinde atque magnanimorum eſt grandia dare & expoſcere: Ita fermè oratorem ſubſannat, quicunque auditor quæſtionibus ſuis ad ſordida ac
Immolefte in terrogantes. leuicula illum impulerit. Id quod non raro videas à iunoiribus iſtis loquacibus, oſtentatione dialecticees aut mathematicæ tentari. Iniiciunt enim vel optimo cuique orationis membro quæſtionem hanc: Quiſnam ſit motus in diametrum, quiſve in latus. Atqui in illos aptè competit Philotimi verbum ad Empium tabe laborantem. Dum enim compellaretur, pharmaci gratia contra rediuiam, Philotimus ex colore vultus ac ſpiritus difficultate mox deprehenſo hominis morbo: Non eſt, inquit, vir bone cur tempora teras in diſputando de rediuia. Sic ad iuuenem aut abſurde dixeris: Nihil agis bone iuuenis in his quæſtionibus teipſum alioſque occupando, ſed magis ex re tua eſt, vt cures quo pacto vanis opinionibus, arrogantia, prauo amore, ac nugandi ſtudio liberatus, vitam viuendo ſanam ac moderatam, tibiipſi reſtituaris. Opportunum autem cum primis eſt, habere rationem ingenii dicentis, eiuſque peritiæ, quave in re plurimum valeat, vt ſic in proponendis quæſtionibus nos illi adtemperemus, ne videlicet eum qui ad mortalia philoſophiæ aptior eſt & propenſior, in dubiis phy

ſicis & mathematicis violenter torqueamus. Quando expectationi noſtrę magis reſpondere poteſt aliquis anteſignanus rerum phyſicarum, qui certis decretis ſtatuere poſsit, quid in ancipiti poſitus fugias, aut ſequare. Porinde haud aliter atque is qui tentat claue ſecare ligna, & ſecuri aperire oſtiũ, dum vtriſque nocet, nutrius vſum ac vim aſſequitur: Sic qui ab oratore exigunt quæſtiunculas, quæ non attigit, & in quibus nullum fecit periculum, non modò in hoc læduntur, quòd non accipiunt fructum quem exhibet, illumq́ue decerpere negligunt, ſed odium inſuper & mali viri exiſtimationem lucri vice reportant. Obſeruandum præterea eſt & illud, an commodum ſit, eundem ſæpenumero eadẽq́ue interrogare: eſt enim hic quoque modus quidã ingenii explicandi. Quanquã ſi alius interea propoſuerit quippiam, candoris eſt & ſtudii, patienter audire, nihilq́ue obturbare loquentibus, niſi negocium aliquod vehementer te premat, aut inſolentes vrgeant affectus, quibus conſiliũ aut remedia quæras opportuna. Tum enim quo euadas eruditior, inſcitia haudquaquam occultanda eſt, vt ait Heraclitus, ſed ingenuè proferenda in medium, dum in promptu habeas quo illi queas mederi. Porrò ſi ira vehemens, ſuperſtitio, diſsidium inter domeſticos, aut amoris ingens, & ad inſaniam impellens æſtus, chordas pulſauerit animi, quas minimè conueniebat, illiq́ue iam cœperit imperare, minimè rem tam acerbam in aliud tempus differendam arbitror, & ob reprehenſionem quam exhorreas, re infecta abeundum, ſed in illa concione, aut ea peracta, mox

diſſertari de rebus tuis velim, vbi accedens interrogaueris ac benignè audieris. Non enim in ea ſum, ſententententia qua bona pars mortalium, qui philoſopho in communi docente applaudunt, dictisque illius mire capiuntur, verum vbi de rebus priuatis tempeſtiue & liberè quoſdam ſeorſum carpit & admonet, id iſti inſectantur, & ſuperuacaneum eſſe putant. Audiendos enim philoſophos credũt in ſcholis, haud aliter ac tragœdos in theatris, nempe ad

Sophiſtarum intemperies.

finem: & in iis extrariis negociis nihil vtroſque inter ſe differre. Atqui à ſophiſtis illa quæ hic incuſant, iure quodam ſuo perpeti coguntur. Quando enim non ſurgunt iſti è ſedibus, & amoto libro, inſtitutioneque obmiſſa, quæ veras vitæ huius partes complectitur, perpuſillos ſeſe & contemptos faciunt in multitudine, dum quæ deceant philoſophum minimè ſciunt? Habet planè horum ſupercilium, riſus, verborũ vnda, ſtudium, & eruditio, potiſſimum autem ad ſingulos illa ſeorſum facta cohortatio, nõnihil bonæ frugis, modò ſint qui idoneos &

Quatenus laudare debeat auditor dicentem.

conſtantes ſe exhibeant auditores. Videtur hoc loco decorum, quod circa laudem & applauſum auditorum verſatur, cautione quadam in mediocritate retinendum eſſe, ne in ea re nimium parci ſimus aut profuſi: Nam circa vtrunque plurimum peccatur. Quod videre eſt quoſdam graues & odioſos auditores, qui flecti ſe & molliri nulla oratione permittunt, & domeſticis negociis ac ſermonibus inconditis ſcatentes, perinde atque ipſi decentius aliquid habeant, quod dicant, ne ſupercilio quidem annuunt, aut voce teſtantur beneuolos ſe eſſe audi-

tores, ſed ſilentio & grauitate, habituque corporis extrinſeco, famant aucupantur Socraticæ cuiuſdam pertinaciæ, inuictæque grauitatis, in gloria tribuenda eadem vtentes parſimonia, qua in largiendis pecuniis. Quaſi vero in laudando quippiam decebat ex tribus noſtris, ſicut fit in ære erogando. Inuenias enim qui Pythagoricam hanc vocem: Ex philoſophia id mihi contigit, vt nullius rei admiratione capiar, conſiderantes, praué ac infeliciter vſurpent, dum rerum terrenarum contemptui coniunctum eſſe putant, vt neminem laudes, nullumque honore merito proſequaris. Eaque arrepta occaſione quicquid eſt venerandum contemptu quodam inſectantur. Vera autem philoſophiæ ratio, tollit quidem tenuitatis & inſcitiæ miraculum ſtuporemque, dum certam affert cauſarum cognitionem, at non adimit interea ingenii dexteritatem, & humanitatis beneuolentiam. Quandoquidem compertum habemus, viros verè bonos & ſtrenuos maximi ducere, ſi dignum hominem pro meritis venerari liceat, præcipuumque ornamentum ſibi acceſſiſſe arbitrantur, dum in meritos honorum largitione videantur munifici. Porrò ſi qui in ea re erga alios ſordidi apparent, euidens argumentum habeto, illos proprie gloriæ penuria premi, atque ex eadem ardorem ac ſitim ſuorum honorum naſci. At contrà alium cernas in applaudendo volucrem, ac plus nimio facilem: Dum enim omni prorſus caret iudicio, clamore quodam incõdito ad ſyllabas fermè ac verba aſſurgit, neque ipſis rhetoribus, qui in arena ea verſantur, hic mos admodum probatur. Nũquam

Contemptores & ambitioſi meritos ſuis fraudant gloria.

Nimiũ quidã in applauſu

enim non obturbat vniuerſæ concioni, qui præter opinionem ſurgit dicentis, alios vi quadam ſecum corripiens quos pudet non vociferari cum acclamante, etiamſi nihil hac importunitate proficiant. Quando in turba illa mente attonita, laudibus accumulans dicentem, ex tribus vnum reportabit abiens: Vt videlicet cauillator eſſe ab omnibus iudicetur, aſſentator, aut certè impudens parũq́ue decens auditor. Proinde quanquam æqui iudicis ſit, nihil in odiũ alicuius audire vel in gratiã, ſed ſyncere ad ius reddendũ in cauſa, omnia expendere: in audiendis tamen ſermonibus nulla lex, aut iuſiurandum prohibet, ne dicentem beneuolentia cõplectaris. Eamq́ue potiſsimum ob cauſam veteres Mercurii ſtatuam pone Gratiarũ ſimulachra collocare ſolebant: quòd gratiam & fauorem præcipue deſideret ſermo. Neque verò tam abiectum putabant vſpiam eſſe oratorem, & à ſcopo dicendorum ita aberrantem, vt auditoris gratiam non ex aliqua ſaltem parte mereatur. Nam vt deſint alia, vel ipſum certè orationis argumentum, vel inuentio, aut phraſis, & affectus dictorum, fauorem conciliare queũt oratori, perinde atque in viis aſperis & ſalebroſis candidæ natæ violæ. Cæterum quando non deſunt qui vomitus encomium oratione celebrant, aut febris, ſiue etiam, me Hercle, ollæ, habentq́ue tales orationes fidem, cur non inueniat vir bonus ac laudatus philoſophus, de rebus arduis verba faciens, tantillum fauoris & beneuolentiæ penes humanos ac benignos auditores ſuos, vt nacta occaſione & opportunitate, illum gloriola aliqua di-

Mercurij ſtatua apud ſimulacra Gratiarum

Amor cæcutit.

gnentur? Adde quod amor, autore Platone, laudat plerunque ea quibus alii offenduntur, veluti quum aliqui albos quos depereunt, deorum appellant filios: nigros dicunt eſſe fortes & virili animo: adunco naſo, regii vocantur: ſimi amabiles: pallidi per blanditias, mellis imitantes colorem. Atque hæc qualiacunque ſunt, exoſculantur amantes: Ad quid enim non impellit amor? Nimirum ſua ſponte, non aliter atque hedera, inuenit quo ſe alliget. Vnde culpa non vacant ſtudioſi literarum, ac præclari auditores, qui prorſus nihil habent in dicentis oratione quod præconio celebrent. Et Plato quum in Lyſiæ oratione neque probaret inuentionem, neque rerum cõfuſionem improbaret, magnificam nihilominus pollicitationem laudibus vehit, ſimul celebrans dictionis euidẽtiam, & acumen, ad amuſsim omnia elaborantis. At ſi quis reprehendat Archilochi argumenta, Parmenidis malè compoſitos verſus, Phocylidis inſolitã parſimoniam, Euripidis loquacitatem, & Sophoclis inæqualem phraſim, non video quo pacto mitiorem ſe præbeat cenſorẽ erga rhetores. Inter quos videre eſt, hunc nihil ad mores bonos conducibile in medium afferre, illum mire frigere in mouendis affectibus, alium omni gratia prorſus deſtitui. Quanquam preter hæc incommoda, cuilibet virtus quædam ineſt peculiaris, qua capere poſsit auditores, quæque abunde ſufficiat ad conciliandam beneuolentiam. Neque res exigit vt acclamatione illam teſteris, dummodo oculis hilaritatem præ te feras, vultum ac frontem explices quadam feſtiuitate, affectusque ſerenos ac

In poetis, oratoribus quædam reprehendenda, nihilominus laudanda aliqua.

benignos in conſpicuum proferas. Addenda inſuper ſunt hæc iam paſsim vulgaria, è triuio petita, & omnibus auditoribus generatim obſeruanda: Vt videlicet alacris, & non procumbens in latus, ſed erecto corporis habitu conſideas, acie oculorum in dicentem ſemper intenta, ita vt minimè illum fallat quàm attento ſis animo. Vultus proinde tenor conſtans ſic ac purus, non modò à procacitate & duritiæ vacans, verum etiam ab omni alia ſolicitudine atque negociis. Videas autem in vniuerſo rerum vſu, ſi plura apte in vnum coëant, veluti accidit in numeris, harmoniam & concinnitatem inde aut dubie conflari. Contrà ex vna re quapiam præter decorem abſente, aut forte abundante, mox turpitudo generatur. Idque tum alibi, tum verò potiſsimum in concione accidit, vbi non tam ſupercíliorum grauitas, aſperitas oculorum, vacillantis intuitus, corporis diſtenſio, ac crurum indecens ſitus, quàm etiam nutus, ſuſurronum colloquium, riſus, ſomnolentorum oſcitationes, mœſtitia, & ſi quid aliud eſt huiuſmodi in culpam cadit, & nõ mediocri eget cautione. Sunt rurſus aliqui, quos conſtans tenet opinio, in concione totum negocii dicentis humeris incumbere, auditoris nihil: præmitatum enim ac præparatũ accedere dignum putant oratorem, auditores ipſos nihil, aiunt, neceſſe eſt, Sed irruere licet improuidos in illa quæ ratione conſtãt, præter vllam rationem, ac aſsidere inertes, veluti ad conuiuas in ſympoſio, vbi laborantibus aliis, nihil agant, quàm vt voluptate fruantur: Quanquam in conuiuio accumbentis ſuæ etiam cuiuſque

Auditoris habitus in ſedendo.

Concio muſicæ par, in qua nihil diſſonat.

Auditoris ſicut conuiuæ quædam ſunt officia.

ſunt partes, ſi velit gratus haberi, nempe vt omnia æquo accipiat animo. Id quod potiſsimum benigni eſt auditoris, dum ex ſermone in communi percipit fructum, quo iuuet etiam pro virili oratorem, nec acerbe errata illius rimetur. Qui enim par eſt, vt acri cenſuræ dicentis opus verbáque ſubiiciat is, qui fœde ſimul ac barbare de oratione diſputans, cuiuſque iudicis ſententiam prorſus reformidat? Atqui inter dicentem & oratorem congruitas quædam eſt mutui officii, ſi quiſque quod ſe decet præſtare conetur: Perinde atque inter eos qui ludunt pila, ſuſcipiens motu corporis aptè ſe componit erga eum qui illam eiicit. Indecorum proinde eſt, in celebritate laudum fortuitis vti vocibus. Epicurus enim circa amicorum epiſtolia tumultuare applauſus, rem prorſus inamœnam eſſe diffiniuit. Sunt præterea qui circum pulpita dicentium peregrinas quaſdam voces laudum vſurpant. Alii oraculorum more, & tanquam numine quopiam afflati, de hominibus inacceſſas laudes prædicãt, quaſi vero minimè ſufficiant, quæ ſapienter, verè, & non ſine decoro dictæ videantur. Taceo cæteros, qui ne laudum neglectus arguantur, præconia quædam proferunt, Platonicam referentia Academiam, aut Socraticã, vel Hyperidis. Atque adeo incertus ſum, num hæc præſtigia magis dehoneſtent oratores, illoſque accuſent ſuperbiæ, tanquam ſolitis præconiis non contenti, incondita inſuper affectent, & ſuperuacanea. Cæterum inſuauiora ſunt illa quàm vt hic commemorentur, quæ iuriſiurandi religione fiunt, ad eum modum quo in iudiciis perhibentur

Cõtra inepte laudantes.

teſtimonia.Nec minus aberrant à ſcopo, qui in laudibus efferendis qualitate verborum licentius abvtuntur,acclamant enim philoſopho,ô quàm acute: ſeni,ô quàm viuaci induſtria & floridè: atque ea in re theatrales ludos ac populares non ſine dedecore in ſcholas philoſophicas & ad rhetorum declamationes traducentes,quid aliud agunt quàm quòd modeſtæ orationi & caſtæ, meretricias laudes tribuũt? atque iſthuc non minus eſt ineptum, quàm ſi quis athletæ ſertum imponat ex liliis ac roſis compoſitum,quem magis deceat laurea, & ex oleaſtro facta corona.Euripides igitur poeta,dicente illi quodam, carmen edidiſti, ex harmonia tripudiis idoneum, ſubriſit alius.At poeta ait:Niſi ſtupidus eſſes, ac nullo tangereris affectu,non riſiſſes,quia res ſerias Lydiis modulis temperaui.Porro philoſophum aut ciuili ſapientia præditum virum,pro concione delicate ac exquiſitis lenociniis celebratum ab auditore,quid aliud dicturum expectas,quàm:appares mihi præco parum cordatus,&vt hoc inſuper addam, contumelioſus?Nam quum me docente,& cohortationibus quibuſdam de diis,de republica,aut principatu differente, non concinueris laſciuam aliquam cantilenam, motúſve dederis incompoſitos, quæ dementia eſt, philoſopho tibia, aut cithara canentes, tripudiũmve foris acclamantium adhibere, quibus minime indiget, nullaque ex parte laude huiuſmodi tangitur? Rurſus in admonendis auditoribus, erratiſque illorum corripiendis,obtinere debet hæc ratio, vt cum mœrore & patientia quadam huiuſmodi audiantur. Neque paraſito-

Graui ſermoni non conuenit laus ridicula.

Caſtigantis vox quomodo accipienda.

rum more, qui riſu quodam excipiunt reprehenſionem ab iis quorum menſas ſectantur, illoſque collaudant, auditorem in hac re conuenit eſſe facilem aut negligentem: minimè enim verum, ac parũ honeſtum magnanimitatis argumentum eſt impudentia, qua procaces, & perfrictæ frontis homines ſunt inſtructi. Morſu igitur omni vacante contumelia, per luſum & comitatem petere quempiam, dummodo id fiat hilari animo exporrectaque fronte, feſtiuum ſanè eſt, argutum, & libero homine dignum. Vnde non conuenit auerſari monita ſalubria quæ incitant ad virtutem, etiam ſi ceu pharmacum aliquod, acria videantur ac mordacia. Minimè præterea ferendi ſunt qui huiuſmodi verbo, tacti, mox oculis in gyrum rotatis, toti ſudant, æſtuque animi flagrant protinus pudefacti. Quanquam intolerabilius eſt, & ingenii penitus deplorati, ſi quis iuuenis ad ſcoma rideat, & dum non pudet, nihil commouetur. Totum enim id accidit peccandi aſsiduitate, & inueterata conſuetudine: quemadmodum in carne callo obducta, quæ ex plagis vibicem non ſuſcipit. Quæ quum ita ſint, reiectis impudentibus de iis loquamur, qui pudore immoderate abutuntur. Inuenias enim qui ſemel duntaxat malè audientes, fugã capeſſunt, ad philoſophiam nũquam redituri. Quorum vicem ob id dolemus, quia egregiũ ex natura ad virtutem calcar habẽtes, mollicie animi ac delitiis pereunt. Non enim perdurant, ac prorſus omnem reprehenſionem ac rectam inſtitutionem declinant: aſſentatoribus quibuſdam & ſophi-

Impudentia falſo magnanimitas putatur.

Impudentia unde.

Pudor ad virtutem inſigne calcar.

ſtis magis intenti, qui blanditiis aures illorum capiunt,cantionibus quantumcunque ſuauibus, nihil compendii afferentes.Quemadmodum igitur à medico ſectus,ſi mox aufugiat,nec patiatur ſe obligari,dolorem quidem ſenſit, at curationis vtilitatem non expectauit:Sic qui vulneranti ac mordaci ſermoni morum prauitatem non exhibet ſanandam, à philoſophia diſcedit accepto morſu ac dolore, cæterum nihil interea promouit.Neque verò, vt autor eſt Euripides,ſolumTelephi vulnus ab eadem haſta, quæ illud inflixerat,ſanatum extitit,ſed etiam ingenioſi adoleſcentis,qui in philoſophia probê eſt inſtitutus, acceptus morſus eadem oratione vnde illatus eſt,emendari poteſt. Rectè itaque ex hoc conſequitur,quàm patiente ac conſtanti animo ſis oportet,ſi morſu aliquo feriare à philoſopho, quòd hæc prima tædia in philoſophia ſe offerant cuilibet ad illam aſpiranti,haud aliter atque in ſacris inſultus quidam impetunt initiandos, quos tamen illi ſpe futuræ dulcedinis ac dignitatis neglecto dolore rerũ præſentium, æquo ferunt animo. Quod ſi per iniuriam videare reprehenſus, pulchrum nihilominus eſt,patienter tolerare ictum, philoſopho loquente: cæterum vbi dicendi finem fecerit,tum licebit recte factum defendere,ſimulq́ue orare, vt hac inuehendi in vitia libertate poſthac ingenuè vtatur in vera & indubitata facinora.Huc accedit,quòd ſicut in literis diſcendis,in muſicis,ac luctandi arte,exordia multum exhibent laboris & difficultatis, ímmo dica obſcuritate. Verum progreſſo paulisper facilia cognitu fiunt omnia,& amabilia,quæ & geſſerit

Difficultas initij patienter ferenda.

& dixerit:Perinde atque cum homine ignoto,magna mox intercedit beneuolentia,& familiaritas, ſimulatque in mutuam vitæ conſuetudinem tranſieris. Ad eum ſane modum in ipſo philoſophiæ veſtibulo non deeſt inſoliti quippiam quo torqueare,potiſſimum in rerum ac verborum raritate.Atqui negligenda hæc ſunt,atqueadeo non tanti æſtimanda, vt metu, & animi deiectione, mox in limine ab inſtituto reſilias. Sed ſtrenue tentanda res eſt vnaquæque recordatione dulcedinis, quæ blanditur tendentibus porrò, ac ſuauia facit omnia quæ ſunt pulchra. Veniet enim non ita multo poſt lux quædam,ſimul cum diſciplina ſummum ingerens amorem & illecebras ad virtutem,quæ niſi contingant, prorſus miſer eris ac meticuloſus, nec ad felicem illam quam ſpes certa oſtendit, promouebis vitam ſimulatque per deſperationem à philoſophia reiectus fueris.Cæterum habent quidem initia nonnihil obſcuritatis,quòd iuuenes inexpertos torqueat, nõ negamus. Cæterũ plerunque itẽ id accidit poſtea,vt inſcitia ac nodoſa difficultate rerum vexentur, diuerſiſque modis in idem incidant peccatum.Sunt enim quos docentem aut pudet interrogare quod neſciunt,aut certe verentur illum obtundere,atque illi non aliter ac ſi intelligerent ea quæ necdũ perceperũt, nutibus præceptori aſſentiunt.Ac ſunt rurſus qui intempeſtiuis nugis ambitioſius quàm par eſt apud alios acerrima verborum pugna digladiantur, oſtentationem de ſe eruditionis eximiæ prius dantes quàm accipientes, atque in ea re nonnullos qui ſuas ſequantur partes, vrgendo retinent magis

Quære de eo quod neſcias.

quàm accipiũt. Contingit autem illis quos prædiximus pudore quodam ſilere, vt diſcedentes à ſermone addubitent, & triſtitia afficiantur, ac tandem neceſsitate compulſi, maiori pudore quàm obſtreperi iſti diſputatores turbentur, dum dicta altius ſecum repetunt, & tranſcurrunt. Porrò audaculi item gloriolæ mancipia id aſſequũtur, vt ſemper tenuitatis & inſcitiæ ſibi conſcii, illam cælare quatenus licet annitantur. Excluſa igitur omni deiectione animi & elatione, toti in hoc incumbamus, vt vtilia dicta diſcere poſsimus, & animo complecti: veſtigia eorum qui nos ingenioſe ceu tardiuſculos ridere ſolent, affectando: quemadmodum Gleanthem & Xenocratem factitaſſe legimus, qui condiſcipulis primo lentiores viſi, ſtudio non intermiſſo, laboreq́ue irrequieto, tãdem alios longo interuallo poſt ſe reliquerunt: imitati in ea re vaſa auguſti oris, & tabellas æreas, quæ vt liquorẽ & literas difficilius accipiũt, ita fidelius ſeruant & tenacius. Non ſolum proinde, vt eſt apud Phocylidem, multorum dolis expoſitum eſſe eum qui cupiat in bonorum virorum haberi numero, neceſſe eſt, ſed etiam crebro irrideri, contemni, ac morſus dentatos in ſe accipere illum qui prorſus cupiat explodere ab animo inſcitiam. Vt non obmittã interim eos qui peccant modo prorſus contrario, quippe ſegnicie & inertia, labores perpetuos, anxiaſq́ue curas exhibentes præceptori, ipſi ſuopte ingenio nihil tentantes aggredi. Crebroque identidem de eadem re ſciſcitantur, non admodum diſsimiles inuolucribus pullis, qui ſemper hiantes, præmanſum ex alieno ore cibum, hoc eſt, parata

In obtuſa ingenia.

omnia & elaborata ſedulò ſibi exhiberi poſtulant. Aliter item peccant quidam attentione nimia, illaq́ꝫ ad amarulentiam concitant dicentem, dum venari cupiunt gloriam in fœda loquacitate & ſuperuacaneis quæſtionibus, hæſitantes vbi minime conueniebat, nihilq́ue erat neceſſum, demonſtrationes item locis pacis parum opportunis exigentes. Et hac quidē ratione, via ex ſeſe breuis longa redditur, vt ait Sophocles, non ſolum vana quærentibus, ſed aliis quoque auditoribus eiuſdem itineris comitibus. interpellata docentis perpetua doctrina, interruptoq́ꝫ ſermone inſtituto, ambages fiunt ex methodo. Proinde, vt autor eſt Hieronymus, hi de quibus iam diximus, ad inertium canum ſimilitudinem proximè accedunt. Nam ſicut illi pelles ferarum domi mordent, & villos conuellunt, verum in venatu minime illas attingunt: ita ignaui iſti admonendi ſunt nobis, vt caput ipſum eruditionis, ac ſtudiorum fontem attingant, vnde in promptu ſit illis reliqua artificioſe componere, memoria rerum auditarum ſuggerente inuentionem. Quippe ſermo auditus ſeminis vice nobis erit, vnde in procliui ſit fœtum concipere, qui breui coaleſcat & prodeat in lucem. Neq́ꝫ enim ingenia deſiderāt repletionē veluti vaſa, ſed accendi volunt ceu materia, quo vis inueniendi ſimul cum appetentia veritatis incitetur. Denique quemadmodum inciuile eſt ad vicinum proficiſci ignis accipiēdi gratia, ibiq́ꝫ inuento luculentiſsimo foco deſidere, ędibus propriis neglectis: ita prorſus indecēs eſt, ab alio ſermonē doctū audire, miniméq́ꝫ curare vt domeſticus ignis, nēpe vis ingenii, accen-

In anxie vrgenies interrogando.

Sermo eſt ſemen.

datur. Quid vero prodeſt ſermonibus alienis animum oblectare, ſi nihilo te fias melior? Qui immoti conſident apud ignem, fomenta inde accipiunt ac faciei ruborem. At quæ gloria eſt ſermonis, ſi ex animo putrem humorem non decoquas philoſophia, tetrâmque non expellas caliginem? Si quid autem ſupereſt præceptorum ad recte audiendum, quod nos hic non attigimus, profecto frugiferum erit, vel noſtrorum meminiſſe, ac diſciplina quadam exercere virtutem inueniendi: ne propria illa interna quàm philoſophia ſuppeditat deſtituti, inani quodam vento ſophiſtico & hiſtorico tumeamus: Id ſemper æſtimantes, quod res eſt, initium videlicet eſſe recte viuendi, vt male audias, nec auerſeris iuſtam reprehenſionem.

Reprehenſio, initium eſt bonæ frugis.

F I N I S.

PLVTARCHI

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PLVTARCHI

CHÆRONEI LIBELLVS De docenda virtute.

Ottomaro Luſcinio interprete.

De virtute etiamnum hæſitamus, & in deliberationem iam cadit, Num arte quapiam conſtet & præceptis, vt rectè ſapias, iuſta agas, beneq́ue viuas. Et rhetorum quidem opera miramur, magiſtratuum, architectorum, agricolarum, milleq́ue aliorum id genus. Verum boni duntaxat viri nomen obtinent Hippocentauri, gygãtes, & cyclopes, in quibus tamen nihil inculpatum aut innocuum, ſi res geſtas excutias, quod ad virtutem attineat, neque mores à prauis affectibus liberos & incorruptos *Virtutem nõ parit natura* inuenias. Atque vt donemus naturam ſua ſponte honeſti quippiam decoriq́ue producere, id tamen rebus longè diſsimilimis, & alienis, ceu fructus quidam ſyluę incultę, aggreſtiq́ue implicitus, flocceſcit nimirum, planeq́ue obſcuratur. Canere proinde diſcunt homines, ſaltare, literas, agriculturam, equo *A ſimili.* inſidere, calceari, veſtiri, pocula miniſtrare, & coquere. At quæ, malum, dementia eſt, ò mortales, quũ hæc omnia præter diſciplinam non liceat commodè agere, vt vos probe homines vitam inſtituiſſe, nulla diſciplina, nulla adhibita ratione aut arte, ſed fortuito putetis contingere? Adde quôd virtutem quum diſcendam negamus, prorſus planè tolli-

mus, quando diſciplina generatio quædam eſt, qua fœtus in animo diſcentis à doctore producitur. Itaque ſi à diſcendo mortales cohibeas, & doctrinam omnem ſuſtuleris, videberis haud dubie cuncta extinxiſſe, rebuſque ipſis perpetuum inuexiſſe interitum. Cæterum, vt autor eſt Plato, ob pedis ad lyram imparilitatem, dum malè conuenit cum modulatione ſaltatio, neque frater vnquam cum fratre pugnam capeſsit, aut amicus diſsidet amico, vrbéſve inter ſe hoſtiliter decertant, vt extrema quæque & facere & pati cogantur. De accentus item ratione nemo eſt qui dicat, aliquādo in ciuitate ortam ſeditionem, num videlicet Telchinas, nomen quo afflatos numine appellamus, penam flexè, an aliter ſit legendum. Ad hæc in ædibus priuatis inter maritum & vxorem nulla adhùc nata diſſenſio eſt ſuper telis, ſtaménne an trama ſubtegmen ipſum vocetur. Et hæc quidem quum ita ſe habeant, nemo tamen libro protinus, aut telæ lyræúe manum admouet, niſi peritus. Nam etiam ſi non ſit periculum, ne quid inde accidat incommodi, tamen ridiculum ſe fieri, ac cunctis haberi ludibrio, quis eſt quem non pudeat? Quando inſcitiam cælari modis omnibus conuenit, magis quàm prodi, veluti docuit Heraclitus. Adeò vt nihil agant, qui vxorem, domum, rempublicam, aut principatum rectè tractari ab alio quàm perito arbitrantur. Diogenes igitur diſciplinæ neglectum caſtigans, puero quodam obſonium vorante, pædagogo illius dedit plagas, ſcitè admodum ei qui non doceret, non illi qui nihil diſceret, peccatum imputans. Proinde communis

In quibus neceſſaria ſit diſciplina.

Incitia celā-da.

ille catini vſus & calicis haudquaquam vlli decorē contingit,ſi à pueronon fuerit apte aſſuetus: vt ne dicam turdos etiam edere,obſonari, ac pedes ſimul continere. Et nos adhuc putabimus,rem familiarem gnauiter adminiſtrare, rempublicam, coniugium,alimoniam,& princiatum, mutuiſq́ue viciſſim pro rei dignitate reſpondere officiis, inexpertis ac rudibus citra erratum,& fortuito accidere? Ariſtippus autem interrogatus à quodam, an eſſet vbique,ſubridens ait: Haud dubie ſi nuſquam non ſum, naulum mihi non perit: Ad eum ſane modum ſi non fiunt mortales diſciplina meliores, periiſſe impendia dixeris quæ fiunt in pædagogos, à lacte ipſum primum pueros in diſciplinam accipientes: Nam vt nutrices manibus effigiant corpus, ita illi mores componendo,in primum virtutis veſtigium collocant. Et Spartanus ille rogatus, quid commodi afferret præceptorum opera: Honeſta, inquit, illi faciunt, vt pueris etiam ſint iucunda. Docent autem quo pacto incedentes proni incumbant itineri: digito ſalſamentum vno contingant, piſcem geminis: Cibum aliter diſcindant, aliter carnes: Pallium corripientes corpori quomodo aptent.Porrò ſi dicas aduerſus impetiginem, & rediuiam paratā eſſe medicinam, laterum autem dolori, febri & inſaniæ nihil eſſe quod medeatur: hoc perinde eſt ac ſi contendas, minutulis rebus & puerilibus inſtituta quædam, ac proditas eſſe rationes, certaq́ue rerum gerendarum conſilia, cæterum præclaris atque abſolutis ipſis,cuiuſmodi eſt virtus,nullam eſſe propoſitā moderationē.Quaſi

Naulum perire proiectum facere. Prouerb.

Præceptorum opera adquid proſit.

verò in eiſdem tractandis vana videatur omnis exercitio, tum nil aliud niſi inſignis quædam infelicitas. Atque hac nimirum ratione, vt ridiculum videri poteſt, quod ſapienter celebratum eſt veteri prouerbio, oportet vt is impellat remum qui didicit: Sic contra qui aliis artibus permittit diſciplinam, ſpolians illa ſolam virtutem, nobis ſe præbeat ridendum, oportet. Diuerſum ſanè hic à barbaris illis mihi agere viſus eſt Scythis, qui Herodoto teſte, ſeruis eximunt oculos. Quid mirum? quippe mancipiis. Verum hic noſter vir bonus, artibus cunctis diſciplinæ certam rationem ceu oculum imponens virtuti, quæ omnium princeps eſt & regina, illam (ſi diis placet) conatur eruere. Quod ſi cui nondum eſt perſuaſum, virtuti primas deberi, Iphicratem audiat Athenienſium ducem, qui per contumeliam interrogatus à Callia Cabrij filio, quiſnam eſſet, num ſagittarius, ſcutifer, eques, aut armiger? Nihil horum, inquit, ſed omnibus hiſce imperans. Iure igitur optimo iam explodendus eſt nobis qui iaculari, arma geſtare, fundam impellere, & equitem agere, iudicabit ad doctrinam pertinere: Imperium autem adminiſtrare, & ductitare exercitum, ita vt forte fortuna obuenerunt cuiquam adeſſe, nec vllam prius inſtitutionem requirere. Et vt hoc inſuper addam, maiori laborat vecordia, ſannaque multo eſt dignior, quiſquis hæc poſteriora definiat ſola egere prudentia, nihil interea tribuens doctrinæ: quum planè conſtet, ſine illius præſidio nullum artibus relinqui incrementum, nullum operæprecium. Poſtremo obſcurum eſſe non arbitror, ducem

Barbari ſapientiores negantibus virtuti diſciplinam.

Iphicratis ſententia illuſtris de virtute.

Contra aſſertores prudentiæ & diſciplinæ contẽptores.

hanc rerum omnium, certamque rationem & ornamentum, ad bonam frugem ſui ſtudioſos ſolere perducere:vel hoc potiſsimum argumento: Quòd niſi quis maiore affectu miniſtrorum; quàm artis, præſcriptique cuiuſdam, & legis conuiualis teneatur,non deeſt ne cœnæ quidem ſua gratia, ſi pueros habeat pocillatores, ad aſſandum, partiendum obſonia, reliquáque id genus gnauiter obeunda munia exercitatos, arteque inſtructos.

FINIS.

CAROLVS VALGVLIVS IN PLVTARCHI MVSICAM, AD TITVM PYRRHINVM.

QVÆRITVR comœdia vetus, cuius licentia increpandi mores erat liberior, in Muſicam fuiſſe iniectam labem: & execratur polluendæ eius autores,alioqui elegantis ingenii poetas, quòd auctis fidibus,& varietate concentuum,Dithyrambiſque conditis biforibus, ac iocunda fraude gratis vulgo verſibus,ex forti illa, ſeuera,decora, atq; ſimplici Muſica,mollem quandam, illecebroſam, calamiſtratam,ac variam intuliſſent. At quid inde mali? dicet aliquis. Ingens profectò atque latiſsime manans,& quidem in res potiores. Nullâne ſunt mala, emolliri& languefieri animos ciuium?nullâne amiſſi pudoris,& corruptorum morum?At quid intereſt morum?Sane plurimum. Nam animus noſter quaſi Tetrachordum quoddam,intellectu, ratione, phantaſia,ac ſenſibus(ſi Platonicis credimus)conſtat. *Intellectus.* Intellectus diuinus eſt,in quo nil eſt niſi ſimplex ac purum & vniforme.Imaginatio, ac ſenſus mortales partes ſunt,proinde mutationibus, varietatibuſque refertæ. Media ratio propria humanæ eſt naturæ, arbitriumque anceps habet inclinandi ad diuina & ad mortalia. Si igitur ratio vt Meſe neruus, cum diuina parte illa quaſi neruo quodam ſe temperauerit,admirabiles morum concentus, ſimplices videlicet,graues,decoros creabit. Sin ſe conſociauerit

cum mortalibus,varios,molles, indecoros pariet. Tanta enim eſt vis canticis modis in vtranque partem,vt quales ipſi in animos præſertim teneros illapſi fuerint ciuium,decori,graues,ſeueri, aut contrà leues,languidi,varii,ac molles,ita rationem ancipitem,ac dubitantem ad conſortionem optimorum, aut peſsimorum ſtipantium latera ipſius conſultorum , quorum conſiliis vel elegantes vel degeneres mores finguntur, pertracturi eſſe videantur. Neminem autem eſſe puto tam ſtupidum tamque plumbeum, qui cantu non moueatur. Præclarè Theophraſtus in ſecundo Muſicæ inquit naturam Muſicæ eſſe motum animæ inuecta à perturbationibus mala ab ea depellentem : quod in Muſica efficeret, vt videlicet animum quò vellet pertraheret,naturam ipſius omnino nullam futuram.Hoc loco noſtri muſicam temporis lamentarer, ni iampridem complorata foret, facilè id patiente Franchino Gaffuro noſtri æui præſtanti muſico,cuius libros & eleganter, & eruditè compoſitos ferè nemo noſtrorum cantorum legit,tum quòd plerique grãmaticam ignorent,tum liuore, quo plurimo id hominum genus laborare Heſiodus autor eſt.Hoc autem à me ſolum dictum ſit cohortandi eos quos ea mala tãgũt,gratia,vt omni conatu ignorantiã, inuidiã'q;,velut peſsimas feras ab animo depellãt. Nam hęc me fari coegit amor muſicę muſicorũ'q;,quo incredibili teneor.Eorũ ars & ſciẽtia omnis in paucis quibuſdã eſt ſyllabis,cãtus nulli ferè ſunt ſine conſpecto libro,in quo nihil eſt deſcriptũ pręter certas notas & characteres : quód ſi verba cantilenarum

quandoque proferuntur, de medio ea vulgo pleraq; accepta dices. Sed qualiſnam erat apud veteres Muſica iſta? dicet aliquis. A Plutarcho diſces, ſi ipſum accurate legeris, longæ mihi explicandæ ambages forent, & alieno loco. Quicquid enim canebant, ferè eruditum, elegantiſsimum, & metrico rhythmo cõpoſitum erat, ſiue laudes deorum, quales Hymni Orphei, qui extant etiam nunc, ſiue decora clarorum virorum, victoreſque in Olympia certaminum, & reliquarum celebritatum, quales Pindari, & aliorũ, ſeu nuptiæ, vt Pæanes eiuſdem, canerentur. Innumera alia argumenta funebria, complorationes, amatoria, apta epulis alia, ad deprecandam peſtilentiam alia, materiæ tragicæ, & comicæ, perque omnia genera, atque omnes Rhythmicas varietates poemata condita ad tibiam fidéſve cantabantur, rhythmis, pulſibus, modulis, concentibus, humana voce, cunctis ſimul materiæ congruentes mores exprimentibus. Sed vt ſummatim dicam, vt autor eſt Lucianus, argumenta, & materiæ canticorum, cantilenarumq; erant ab orbe condito ad Cleopatræ vſque tempora geſtæ res, quales Ouidius in Metamorphoſi cecinit, ad quarum cantum veteres etiam ſaltabant. Ex quo patet, neminem exercere muſicam ſaltationèmve temporibus illis potuiſſe, quin eadem opera animũ multa cognitione priſcarum rerum compleret. Operæprecium facturum me duxi canticum vnum de veteribus proponendo, quod Pythicum certamen vocabant. Argumentum erat pugna Apollinis cum dracone Pythone. Delona nomẽ toti cantico. Partiũ eius nomina, Exploratio, Prouocatio, Iambicũ, Spõ-

deum, Saltatio. In prima Appollo contemplatur, an opportunus ſit dimicationi locus. In ſecunda prouocat draconem in certamẽ. In Iambico iam pugnatur. Hæc pars continet Odontiſmon vocatum, quia draco frendens ſecat dentes vulnera iam accipiens in corpus. Quarta victoriã Appollinis. Quinta ſaltantem ouantemq́ue victoriæ ergo eũdem declarat. Et hæc eſt vna de legibus tibiarum, in qua rhythmi, & moduli eorumq́ue mores in canendo mutantur, prout partes eius varios actus continentes poſtulant. Et quoniam legis mentionem fecimus, aliquid de lege muſica, deque aliis quibuſdam, quæ ad intelligentiam Plutarchi opem aliquam præſtabunt, breuibus dicere conſtitui. Deinde calumniam quãdam falſamq́ue accuſationem ab Ariſtoxeno philoſopho, Ariſtotelisq́ue diſcipulo, & Theophraſti æmulo, ac muſicorum longè nobiliſsimo deprecabor. Lex itaque muſica modus canticus eſt, præſcriptam Harmoniam ſiue concentum, & rhythmum definitum habens. Nomen autem inditum legis propterea, quòd quaſi lege præſcriptum eſſet, vocum fidiumve tenſiones mutare non licebat: quanquam Ariſtotelem dubitare non ignorem, num quia veteres, quod literis carerent, quarum monumentis crederent ſuas leges, canebant eas ne obliuioni mandarent, atque ita abolerentur, ideo omnes cantus leges appellatæ fuerint. Legum aliæ erant propriæ tibiis, aliæ citharæ, fidibusq́ue, aliæ communes vtriuſque. Nomen cuique ſuum aut à gentibus, vt Æolia, Bœotia: aliæ à rhyhtmis, vt Orthia, Trochæa: à tropis, vt acuta, Tetraœdia: ab inuentoribus ama-

Odontiſmos.

Lex muſica.

toribusq́ue earum, vt Terpandria, & Hieracia: aliæ ab argumento,vt Pythicus certamen, & Curulis, ſumptum habent. Partium citharicæ legis ipſo partiente Terpandro, hæc nomina erant, Eparcha, Eparchia,Metarcha,Catatropa,Metacatatropa,Omphalos, Sphragis, Epilogos. Quorum nominum ratio etſi à me præſentia non explicatur cauſa breuitatis, & certè difficilis eſt eius coniectatio, hunc tamen vſum præſtabunt, vt hinc quoque non nimiũ tardi homines quàm erudita omnia apud veteres muſicos eſſent, omnes intelligant. Orthia Palladis lex erat, argumentum bellicum continens, quod nomen Pallidis declarat duellis aptæ deæ: omnia, vox, cantus fidium, Rhythmus, materia, bellicum concinebant,& perſonabant. Hanc legem cum Timotheus caneret, vir omnium regum atque imperatorum clariſsimus Alexander Macedo perpulſus eſt ad capeſſenda arma,& exclamauit eiuſmodi eſſe cantica regia oportere. Orthiorum ſeptem ſpecies erant, in quibus lex Palladis, quam dixi. Et Trochæus dictus tubæ cantus ſignum militibus dantis. Curulis quæ dicitur lex, id ideo nacta eſt nomen,quoniam raptatum bigis Hectorem argumentum habebat. Caſtoriæ legis cantu ſub Embaterio Rhythmo compoſitæ Sportani vtebantur ad excitandum ardorem Martis in animis militum. Conſtabant autem leges illæ carmine numeroſo,& ad alios atque alios affectus commouendos accommodatæ erant. Pauca hæc de lege muſica,pro re præſenti dicta ſufficiant. De voce Melos, quamuis vulgo nota eſſe videatur, aliquid tamen dicendum du

Citharæ partes.

xi. Melos primò ſignificatione membrum corporis dicitur. Quemadmodum enim multa variaque membra in vno animantis corpore ſunt varia atque diuerſa officia præſtantia, quæ tamen finem eundem vitæ conſeruandæ ſpectant, ſic quia diuerſæ voces mixtæ concorditer concentum vnum conficiunt, cantum prouenientem inde Græci melos, nos modum modulumque vocamus, aut quia melos ſignificat quod cuique curæ eſt, quaſi nihil maiori curæ homini eſſe debeat quàm cantus & muſica, ſiquidem tantopere homines atque deos commouet melos, cantum dixere, Nec abſolute quemcunque cantum, ſed harmonia tantummodo conſtantem. Eſt autem Harmonia ratio compoſitorum corporum primo, inde ratio mixtorum vt vocum. Compoſita enim ſeruant nomina partium, vt ſi diceremus corpus animantis carnibus, oſsibus, neruis, ſanguine compoſitum eſſe, mixta verò non ſeruant. Vt mulſum neque vinum eſt, neque mel, tertia quædam natura, quanquam eſt vtriuſque mixtione confectum, ita concentus neque acuta vox eſt neque grauis, ſed tertium quiddam, quod neque acuta neque grauis vox dicatur. Harmoniarum nomina variarum apud veteres vſurpata hæc ſunt, Doris, Ias, Æolis, Phrygia, Lydia, Locrica, à Philoxeno inuenta. Harmonia aliquot locis pro enharmonio Plutarchus vſus videtur. Pythagoras eam ſic definiuit, multimixtorum & diuerſa ſentientium vnio. Rhythmus verò pater eſt metri, vt interpres inquit Ariſtophanis. Dionyſius muſicus de Pythagoreorum ſententia in libro de ſi-

Melos. Melos. Harmonia.

militudinibus ſic de Rhythmo inquit: Rhythmi & cantici moduli vnà propè eſt atque eadem eſſentia apud eos quibus graue tardum, & acutum celere videtur: illi autem ſunt Pythagorei. Quum autem interualla cantica in rationibus numerorũ ſtatuant, omnesq́ue Rhythmis in aliqua vna ratione numerorum cenſeantur (alii enim ſunt duplares, ſeſqui alteri alii, in rationeq́ue alii alia) eiuſdem eſſe naturæ Modulus & rhythmus videntur. Quùmq́ue præterea conſonantia quæ de interuallis proficiſci tur vocum, eorundem dogmate Diapaſon in dupla ſtatuatur, Diapente in ſeſquialtera, & ſic de reliquis: quum item Rhythmici pedes omnes iiſdem rationibus diſtincti ſint (nam plerique, & elegantiſsimi quique in Diapaſon ac Diapente conſonantia ſunt conſtituti) cognationem inter ſe quandam, atque familiaritatem habere videbuntur. Hæc Dionyſius. Differunt tamen: eſt quidem Rhythmus Harmoniæ ſemper comes, ex qua modulus & cantus oritur: cæterum modulus in acuto & graui, Rhythmus vero in celeri & tardo motu ſpectatur. Qui motus in oratione conſideratus, longum ac breue dicitur, in cæteris verò rebus celere, ac tardum. Vt quum pedes ſublati depreſsiq́ue alternis, apto & mediocri niſu pulſant terram, is motus celer, & tardus nominatur, in metricis rhythmicisq́ue pedibus, qui quidem ſunt apta ſyllabarum compoſitio, quanquam inde acceperint pedum nomen, breuis dicitur, atque longus. Eſt autem in eo diſcrimen atque momentum, quòd acutum & graue qualitates ſunt, celere verò ac tardum quantitates, vt Infrà

dicetur. Ariſtoxenus: Rhythmorum,inquit,ductus innumeri ſunt quemadmodum & vocum tenſiones, tametſi ſemper definiti terminatiq́ue ſumuntur in vſum,vt primi,diſemi,triſemi,ac cætera temporum nomina rhythmicorum. Proſodiacus,carminis cantusq́ue genus eſt à Rhythmi genere appellatum,in quo erat Martis lex Spondeum genus & ipſum moduli & carminis ſub eo Rhythmo compoſitum. Huius tres ſpecies erant. Epibomium vnum,dictum ab ara: Teleſterium aliud,ab ſacrificiis myſticis: Cureticum aliud, à Curetibus. Ad res diuinas ſpecies omnes accommodatæ erant. Per dactylum modulus eſt ſub Rhythmo dactylico compoſitus. Sic reliqua à Plutarcho huiuſmodi nomina commemorata cantus poëtici ſunt indepti ab Rhythmis appellationem,vt quod dicitur primum,Procriticum, Maron, Heroum,Embaterium, Creticum:hoc genus à Curetibus Cretenſibus,vt interpres inquit Ariſtophanis,quòd ſub eo Rhythmo canentes cõpoſitum carmen,quatientes arma ſaltarent. Hactenus de Rhythmo. Virginalia ſpecies eſt poëmatis & cantus & ſaltationis,vt Epithalamia,quæ dicũtur poëmata ad virgines ſpectãtium. Proſodium poëmatis & cantici genus eſt adhibitum celebritatibus potiſsimũ deorum. Proſidii huius principium meminit interpres Ariſtophanis: Quid pulchrius incipientibus,quidve deſinentibus,quàm Deum canere actores equorum? Pæanes cantus & poëmatis genus eſt libationibus & nuptiis accommodatum,quales Hymni Pindari. Pæanumq́ue aliud genus antequam cum hoſte confererent manus veteres Marti canebant. Appol-

lini parta iam victoria aliud. Procemia genus & ipſa poëmatis. Hyporchema poëmatis, & ſaltationis. Gymnopodiæ chori erant Spartæ puerorum, qui nudis pedibus cum tripudio laudes deorum canebant in honorem Spartanorum, qui pro patria in Theræis occubuerãt. Similiter Endymatia Argolica celebritas & ſaltatio. Sic & quæ dicitur Endrone. Carnia feſtum Appollinis apud Lacedæmonios. Strobilus ſpecies ſaltationis. Pyrrhias nomen ſerui, à quo poſtea ſerui Pyrrhiæ dicti. Scolion melos genus cantus erat quod acubantes ad epulas ordine accubantium non ſeruato canebant. Dicæarchus in libro de muſicis certaminibus: Tria, inquit, erant apud veteres genera canticorum, vnum quod ſine diſcrimine ab omnibus deinceps atque ordine cantabatur. Alterum quòd à peritiſsimis ac ſcientiſsimis non deinceps, ſed altero ſemper præterito, & hoc Scolion ab ordine tali dicebatur. Ariſtoxenus verò & Phyllis muſicus hæc tradidere de Scolio. In celebritatibus nuptiarum ad vnam menſam plurimis poſitis ſellis accubantes ramum myrteum, laureumve tenentes manu, proximo ſubinde præterito ſententias & amatoria ſyntona canebant. Periodus illa propter ordinem non rectum canentium Scolia, hoc eſt non recta appellabatur. Hæc interpres Ariſtoph. qui & principium hoc Scolii vnius Timocreontis Rhodii refert. Vtinam ò cæce Pluto nec terra, nec mari, nec continenti appáruiſſes, ſed tartarum incoluiſſes, & Acherontem, nanque te propter cuncta mortales circunſtant mala. Cyclii chori, Cyclia dicebantur cantica, que can-

Gymnopodiæ.

Scolion melos.

dem materiam continebant. Lagus ſiue Laſſus Hermionemſis primus exiſtimatur conſtituiſſe Cyclios choros, & Dithyrambum in certamen deduxiſſe. Conditores Dithyramborum corruptores eſſe muſarum, Sophiſtasque appellabant, de quorum numero Philoxenus, Cineſias, Cleomenes fuere, quos increpat comicus Ariſtophanes. De quibus Callimachus loquens, Spurii, inquit, & adulteri florent cantus. Erant enim illi Cyclicorum magiſtri chororum, eorumque ſcripta multos habebant flexus atque reflexus, quos muſici ſtrophas, antiſtrophas, & epodos vocant. Autor eſt horum interpres Ariſtophanis. Sciendũ enim eſt, in Tragœdiis atque Comœdiis ſaltationes, & choreas duci ſolitas eſſe proprias cuique vt quæ Emmelia dicitur, proprie erat Tragœdię dicata, Cordax verò Comœdiæ. Erat autem Cordax ſatyrica ſaltatio, à Libero patre inſtituta, India domita, vt autor eſt Arrianus in rebus Alexand. quem nos in latinum ſermonem vertimus. Tibicines, fidicinesque illis Cyclii dicti adhibebantur, cantusque accommodati metricis rhythmis. Partes porrò Muſicæ ſunt Harmonia, Rhythmica, Metrica, Organica, Poëtica, Saltatio. Hęc eſt diuiſio vniuerſalis Muſicæ, harum partium artifices omnes muſici appellantur, ſed Poëtæ, & poëtica per excellentiam. Per dictionem Tonus tria ſignificantur. Tonus enim dicitur interuallum, tanquam menſura quædam ipſius loci vocis, qua ſignificatione tonum Diapente maiorem eſſe tono Diateſſaron dicimus. Dicitur item tonus vniuerſus locus Syſtematis, quod nos (ſi modo rectè) complexionem interpretamur,

Emmelia. *Cordax.* *Muſicæ partes.* *Tonus.*

accipiens perfectam, vt inquit Ariſtoxenus, complexionẽ illatibilis, vt Dorius tonus, Phrygius, & reliqui huiuſmodi tropi. Tertio dicitur tonus ipſaqualiſcunq; quãtũcunque tentio: qua ſignificatione qui canunt, alii tono graui, alii acuto dicuntur vti: Nec prætermittendũ eſſe putaui admonere, Cruma, quẽ pulſum percuſsionemq; Latini interpretantur, eſſe ſpeciem etiam cantus quandam tibiis ac tubis cõmodati. Nunc ad defenſionem Ariſtoxeni, quẽ falſo accuſatũ reprehenſumq́ue, fuiſſe diximus, deſcendamus. Damnatur quòd tonum in duas æquas partes, quas ſemitonia æqua nominant, diuidi poſſe cenſuerit, vrgentq́ue ipſum & oppugnant acriter atque importune rationibus numerorum mathematicis Pythagorei, & qui eorum ſectam tuentur, de qua prius aliquid libandum eſſe exiſtimaui. Quare propoſita & cognita, in promptu erit abſolutio Ariſtoxeni. Complures factiones muſicorum fuere, vt Archeſtratia, Hermippia, & aliæ, ſed duæ longè cæteris præcelluere, Pythagoria, & Ariſtoxenia. Pythagoras quum ab operibus omnibus naturæ, ab agendis, contemplandisq́ue rebus omnibus, ab vita quoque ipſa temeritatem, atque inconſtantiam exterminare, & in ordinem ea certum, conſtantemq́ue rationem redigere conaretur, conſonantias vocum, vt eas ab infido incertoq́ue aurium arbitrio ad conſtans certumq́ue mentis iudicium reuocaret, ratis rationibus numerorũ accommodauit, conſilia hunc in modum agitans, vt autor eſt in Muſica introductione Heraclides, ſic ſcribens: Pythagoras, vt inquit Xenocrates, cogitando inuenit muſica interualla

ualla ſine numero ortum habere non poſſe, quòd reſpectus forent quanti ad quantum. Reputabat enim qua natura eueniente re & cauſa conſona atque obſona interualla efficerentur, aſcendensque ad originem vocis, motum eſſe genitorem ipſius comperiebat, ac motum ſine numero eſſe nequire, igitur & vocem ipſam cum numero coniunctam, proinde quantitatem, acutumque, & graue eſſe quantitates. Reliquam eius orationem breuitatis gratia prætermittimus. Ptolemais mulier Cyrenenſis, Archytas, Ælianus, Panætius iunior eadem teſtantur, quorum ſeriem orationis Porphyrius fidei gratia ad verbum recitat. Igitur conſonantiam Dia paſon vocatam in ratione dupla, Diapente in ſeſquialtera, Tonum in ſeſquioctaua ſtatuebat, & reliqua vulgo nota. Porphyrius in commentariis in Harmonica Ptolomæi æditis, inſtructus opibus clariſsimorum Philoſophorum, Platonis, Ariſtotelis in primis, Theophraſti, Panætii, adſcriptis ad verbum eorum ſententiis longa oratione explicatis, fertur aduerſus Ptolomæum aſſerentem, in voce acutum & graue quantitates eſſe, & interualla muſica quanta, ſentientem cum Pythagoreis, & eſſe qualitates, & qualia apertiſsime demonſtrat. Quibus omnibus in præſentia prætermiſsis, vnius autoritate Panætii cõtentus ero, ſic in libro de Geometriæ, atque Muſicæ rationibus & interuallis ſcribentis: Qui ſpatium, inquit, acutum inter atque graue diuidi media quadam voce exiſtimat poſſe, ſimilis dicenti eſt, inter calidum & frigidum, candidum atque nigrum, ſectionem mediam poſſe fieri.

Diapaſon *Diapẽte.* *Tonus.*

Facultas nanque conſonantiarum non in magnitudinibus vocum, ſed in qualitatibus ſpectatur. Quare quum mathematici dicunt, diapaſon in ratione dupla conſiſtere, non hoc dicunt quòd magnitudo vocis nerui, puta Netes, auctior eſt parte dimidia magnitudine Hypates, ſic de reliquis. Argumento eſt, ſi fides illæ vel acrius vel languidius, ambæ, aut altera leuius, altera vehementius percutiantur, nihilominus idem remanet interuallum, tametſi pulſi nerui maiorem ſonum reddunt, propterea quòd qualitatem non mutant. Quo fit perſpicuum, interualla vocum non eſſe magnitudines ſed qualitates. Verum, inquiunt, totam magnitudinem nerui dimidiatę ſuę magnitudinis partis, quę pulſæ concentum diapaſon ædunt, duplam eſſe. De reliquis eodem pacto cõſonantiis. His iactis quoad fieri potuit breuiter & explicatis, facile calumnia Ariſtoxenum liberabimus: Tonum in duas æquas partes, quæ ſemitonia paria dicantur, ſecari non poſſe, id quod poſſe fieri Ariſtoxenus cenſet, ſic rationibus numerorum demonſtrare ſe putant, qui eum accuſant: Tonus, inquiunt, in ſeſquioctaua eſt ratione, ſeſquioctauum interuallum in quo eſt tonus in duas æquas partes ſecari non poteſt, ergo nec tonus. Inter ſenaſdenas & octonaſdenas vnitates contineri dicunt ſeſquioctauum interuallum, id nihil interſecare niſi vnitatem vnam indiuiſibilem quæ ſit ſeptimadecima, duo interualla ex vno facta neceſſariò inæqualia eſſe: maius enim ſemper interuallum eſſe quod minores numeros intercedit, quàm quod maiores: maius igitur fu-

turum ſemitonium quod eſt inter ſenaſdenas, & ſeptenaſdenas vnitates, eò quòd ſepteníſdenis, & octoniſdenis interiacet. Vera hæc dicuntur, nemini&que dubia ſunt docto viro, aut tamen efficiunt quod volunt, nec propterea ſequitur tonum non poſſe in duo paria diuidi, tametſi interiacens vnitas ſeſquioctauam rationem in numeris non poſſit ſecari. At neruus ipſe, in quo tanquam in regula aliis atque aliis partitionibus rite factis concentus vocum varii formantur, quoniam magnitudo perpetua eſt & continua, quacunque in parte, quotocunque in ſpatio ſecari poteſt, ergo & æquas in partes. Supradictum eſt enim de ſententia Panætii, Theophraſti, Porphyrii, & aliorum, & certè patet latiſsime ipſa per ſe res, conſonantias diapaſon, diapente, diateſſaron, tonum, & reliquas haud quaquam ideo ſtatui in numerorum rationibus atque magnitudinibus, quia ipſe voces vocumque interualla ſint numeri, magnitudinésve, & reſpectum inter ſe quantum habeant, quum manifeſtiſſime ſint qualitates, ſed quia neruus, partesque ipſius quæ voces ædunt, habet illos inter ſe reſpectus quantos. Quid igitur obſtat quo minus ſpacium illud nerui ſeſquioctauum, in quo ſtatuunt tonum, diuidi in duas æquas portiones, quæ ſemitonia paria ſint, diuidi queat, quum quantamcunque portionem continuæ quantitatis in infinita ſecari poſſe mathematici demonſtrent? Mihi quoque promptum eſſet in monochordo, quod Canona Pythagorici appellant, idem mathematicè demonſtrare, ni ſatis perſpicuum foret quod pro-

poſui, falſò Ariſtoxenum accuſari, quòd tonum cenſuerit in duo ſemitonia æqualia poſſe diuidi. At verò ignorabat arithmeticam Ariſtoxenus, qui volumina de ea ipſa facultate conſcripſit, aut dogmata Pythagorica eum latuere, qui Xenophanem nobilem Pythagoreum præceptorem habuit. Sed hæc hactenus. Neque vero pati æquo animo poſſum Ptolemæum tendentem aduerſus Pythagoram importunis quibuſdam argumentis, quòd ipſarum diapaſum, & diateſſarum coniunctarum extremos terminos, hoc eſt, voces non efficere conſonantiam dixerit, quaſi conſilia Pythagoræ ignoraſſe videatur. Diuinus ille vir Pythagoras, quem prouidentia numinis diuini demiſſum in terras fuiſſe puto, ſimplicia, pura, impermixta omnia adamabat, & cunctis in rebus quoad materia earum pateretur, eiuſmodi requirebat & expeſcebat, quòd in ipſis conſtantia & æternitas eſſet. Impura verò, mixta variaque repudiabat, & à rebus deprecabatur, quoniam temeritatem atque inconſtantiam illis dominari intelligebat. Quocirca ſolos eos concentus admiſit, qui ſimpliſsiſsimis numerorum rationibus conſentanei eſſent, puriſsimamque eorum naturam ſaperent, quales cōcentus omnes illi ſunt, qui multiplicibus & ſuperparticularibus congruunt, vt diapaſon, diapente, & reliqui. Reiecit verò illos de numero conſonantiarum, qui à tali natura abhorrebant, qualis eſt diapaſon & diateſſarum, qui concentus nihil olet ſimplicitatis, & puritatis multiplicis, & ſuperparticularis, ſed conſors eſt permixtionis impuritatiſque ſuper pratien

tis analogiæ. Attamen Ptolemæus conatur demonſtrare extremas voces illas concinere, ac tripertitam diſtinctionem, triplicemq́ue ordinem concentuum facit, vt alius ſit omnium perfectiſsimus, quem Homophonum vocat: Alter, quem Symphonum, degenerans à primo: Tertius, quem Emmelem, degenerans à ſecundo. Non hæc ignorabat, bone vir, Pythagoras, quin multas quoque alias ſciebat concinere auribus mixtiones vocũ, quas aut nullis numerorum rationibus, aut deterrimis congruant, qualibus noſtri æui cantores, quas tertias & ſextas vocant, vtuntur. Sed diuinus ille vir, & elegantiſsimus, vt apis puriſsimum cœleſtem ſolum rorem carpit, ita ſola nobiliſsima & ſimpliſsiſsima admittebat in rebus. Et quoniam Plutarchus meminit Harmonicorum, ſciendum eſt Harmonicos vocari eos, qui plus aurium quam rationis iudicio tribuunt autoritatis, vt Ariſtoxenii. Canonicos vero, qui primas in iudicando partes longæq́ue ratas maximê rationi adſcribunt, vt Pythagorei, genere tamem & ipſi armonici. Ptolemæus mediam quandam viam eſt ſequutus. Tantum enim tribuit ſenſibus autoritatis, quantum Ariſtoxenii, ac tantum rationi, quantum Pythagorei. Verum enim tum fieri in muſicis iudicium demonſtrat, quum ſenſus atque ratio nihil inter ſe diſcrepare videntur. Id quo in Aſtronomia quoque demonſtrauit, quum videlicet iudicium rationis cum oculorum iudicio conſentit. Hæc ad te potiſsimum ſcribenda Tite putaui, percupiens in hac quoque te diſciplina, quanquam non ſine approbatione auditorum te canere intelligo, vt in cæ-

Concẽtus tres.

Harmonici.

Canonici.

teris quoque omnibus optimarum artium ornamen tis excellere. Nam & ipſe Ariſtoteles in libris de Republica præcipit Muſicam ſtudioſè pueris eſſe diſcendam, vt protinus rectè lætari conſueſcant. Eiusque vtilitatem in tria genera pratitur, vt aliud ad eruditionem diſciplinamque pertineat, ad purgationem animorum aliud, tertium ad iucundè traducendam in ocio atque tranquilitate ætatem, grauioribus curis inceſſentibus ſæpe animos muſica emollitis & expulſis. Tria quoque genera modorum, quos melos Græci vocant, à Philoſophis tradita propoſuit, quorum alios inquit moribus, iis reor qui virtutibus manſuetioribus continentur, congruentes, alios rebus gerendis accommodatiores, alios quaſi numine occupandis animis aptos. Itaque morales quos nominat precipue accommodatos eſſe ei vtilitati, quæ ſpectat ad eruditionem. Afflantes & corripientes conuenire expianti & perpurganti vi com motorum, quum eas mentes ſubeunt, quæ nimium pronæ molleſque ſunt admittendis affectibus, illis præſertim quibus conſternatione formidinis, atque miſerationis deiiciuntur, & affliguntur: nam & hos perfundere eiuſmodi animos innoxio quodam gaudio tradit. Harmonias præterea, quarum vis atque natura varia eſt, alias inquit moralibus, quos vocant modis, & diſciplinę vtilitati, alias purgantibus & afflantibus modis, cęteris alias congruere arbitratur. Atque adeo alios aliis modis & vtilitatibus natura addictos, & accommodatos, & conſpiratos concentus eſſe contendit, vt Philoxenum conatum fabulas in Dorio concentu Dithyrambo condere, im-

Muſica tria genera.

Modi muſicæ tres.

potentem ſui, & quaſi ſecundo amni in aduerſum renitentem in Phrygium delatum fuiſſe prodiderit, velut ſeuerus Dorius grauisque concentus abominatus & abhorrens præfractam mollitiem materiæ, & carminis illecebras, libens appetenti & importune tanquam in ſuam poſſeſsionem ſeſe ingerenti, Phrygiæ harmoniæ ceſsiſſe videretur. At hæc præclara & erudita cognitio compluribus iam antè ſeculis funditus exoleuit. Verum quoniam neque virgula diuina in mentes veterum ea ſcientia defluxerat, ſed inuentum humanorum ingeniorum extitit, tui muneris Tite atque officii fuerit, qui omnibus curis præterquam diſciplinarum percipiendarum vacuus es ac liber, omni ſtudio eniti & elaborare, ſi ope partim mea adiutus, partim Plutarchi, vt poëticam, muſicam excellentiſsimam, & diuiniſsimam omnium, cum iſta quæ vulgo celebratur, pro tua virili parte coniungas atque componas.

FINIS.

STEPHNI NIGRI DE FRATERNA BENEVOlentia opuſculum, Antonino ac Guilielmo, illuſtriſsimi viri Antonii Prati, vtriuſque Galliæ magni Cancellarii filiis, dicatum.

ACHILLES atque Helene, quum altera ad Troiam, altera in Ægypto moraretur, licet amoris incendium intuitu maximè excitetur, vno tamen aurium ſenſu ad eam compulſi ſunt inter ſe beneuolentiam, vt poſt obitum eorum manes in Leuce Ponti inſula mutua frui conſuetudine à Philoſtrato dicantur. Odatis quoque Omartæ vltra Tanaim imperantis filia, & Zariadres Hyſtapſis Mediæ regis frater, ex nocturna tantum viſione ſe mutuò vſqueadeo (vt refert Athenæus) dilexerunt, vt eam Zariadres patri quum ſponte aſſequi non valuiſſet, inuiſo ſurripuerit. Accidere enim ſolet, vt quum alicuius probitatem, virtuteſque audimus, ita neſcio quo pacto afficiamur, vt haud ſecus eum diligamus, ac ſi non modò ſæpe vidiſſemus, verum & eius conſuetudine iandiu vſi fuiſſemus. Non erit itaque mirãdum, ſi ego quoque audita veſtra virtutis indole, & que præ vobis probitatis inſignia feratis, ea, vos licet nunquã conſpexerim, ſim beneuolentia proſequutus, quæ me ad hoc de fraterna beneuolentia opuſculum ad Plutarchi ęmulationẽ elaborandũ adegerit. Quod vtrique

veſtrum fore non ingratum ſperamus. Ea etenim continet, quæ ſi quandoque perlegere haud moleſtum fuerit, plurimum ad contrahendum, atque indies magis augendum inter vos amorem ſunt profutura. Quare vt ad te ſermonem conuertam, nihil eſt quod te magis deceat Antonine puerorum iucundiſſime, quam ita vitam agere, vt omnes tuo merito fateantur, cum cæteris te quidem hominibus amicè ſimul ac beneuole viuere, fratrem verò ea proſequi beneuolentia ac pietate, vt ad amorem nihil omnino accedere poſsit. Quid enim fraterna charitate præclarius? Quid illuſtrius excogitari poteſt? Quid contra odio, ſimultate, ſeditioneque turpius, & à quo magis ipſa abhorreat natura? Nam ſi rectè conſiderabimus, naturam idcirco nobis fratres tribuiſſe comperiemus, vt externis amicitiis minus indigeremus. Cui enim rectius, ac liberius, tutiuſque noſtra committemus conſilia, noſtras aperiemus volūtates, quâm his qui & eodem vtero æditi, & ſub hiſdem parentibus educati, eademque menſa à tenella ætate alti, trimodium, vt aiunt, ſalis nobiſcum ederint? Sed nonnulli ad eam interdum rediguntur inſaniam, vt omiſſa domeſtica neceſsitudine, neglectis fratribus, in quærendis externis amicitiis ſatagant, qui profectò nil aliud mihi agere videntur, quàm ſi innatum ſibi membrum ſponte abſcinderent, factitiumque pro eo concinnare inſertareque niterentur. Ipſa nanque amicitiarum ac conſuetudinum innata nobis cupiditas maximo eſſe documento debet, vt fratres obſeruemus ac colamus, eorumque amicitiam in perpetuum conſeruemus, quando

Fraterna charitas.

ἄφιλοι καὶ ἄμικτοι, καὶ μονότροποι nullo pacto viuere poſſemus. Cæterum quid externis multiſve opus eſt amicitiis, cui fraterna non deſit? Sunt enim multæ variæque amicitiæ, ſi ad eam quam inter fratres voluit eſſe natura comparentur, vmbrę quædã ac ficta veræ neceſsitudinis idola. Cuius arctiſsimũ naturæ vinculum ſi quis diſſoluerit ac contẽpſerit, qua tandem fide externas amicitias culturus ſperabitur? Nam mihi penitus deſipere atque inſanire videbitur, qui ſibi firmam, conſtantem, veramque amicitiam cum eo fore perſuaſum habebit, qui fraternam prodiderit. Quis enim Eteoclis neceſsitudinem, Atrei conſuetudinem, non abhorreat ac deſpiciat? Quis contrà Pollucis amicitiam non expetat, libenterque amplectatur? qui apud ſe in fratrem ſuſurrantem quendam pugnis interemit, & quum immortalitate à Ioue optimo maximo donaretur, ſemideum ſe fieri maluit, vt Caſtori diuinitatem impertiret. Nullus eſt præterea, ne improbus quidem, qui Chariclem Antiochumque Ponticos non contemnat ac criminetur, qui quum paterna inter ſe diuiderent bona, poculum argẽteum conciderunt, veſtemque mediam abſciderunt, vt neuter altero ditior opulentiorque abiret. At egregium barbarorum fratrum non de argenteo cratere, viliſsimoque indumento, ſed de Perſarum imperio iudicium memoratu dignum quis non ſummis proſequatur laudibus? Dareo enim perſarum rege defuncto, alii quidem Ariamenem natu maiorem rerum potiri dignum iudicabant, pars vero ad Xerxem Atoſſæ Cyri filiæ ac Darei filium imperium deferebant.

Ariamenes igitur ex Medis non hoſtilem in modum, ſed placidè ac benignè, perinde atque ad equum iudicium deſcendebat. Xerxes vero præſens regia omnia obibat munia, aduentanti autem fratri, quum diadema capiti detraxiſſet, tiaramq́ue inſigne regium depoſuiſſet, obuiam proceſsit, eumq́ue benignè ſalutauit, donaq́ue ei mittens, ferentibus vt his vterentur verbis imperauit: His te in præſentia Xerxes frater decorat muneribus, quòd ſi Perſarum ſuffragio conſenſuq́ue rex declarabitur, tibi primum apud ſe locum fore pollicetur. Ariamenes autem, Ego, inquit, munera quidem libenter ſuſcipio, ſummam vero rerum ad me ſpectare contendo, primam autem ſecundum me dignitatem fratribus conſeruabo, primoq́ue omnium Xerxi. Itaque Perſæ huiuſce diſceptationis arbitrium Artabano Darei fratri demandarunt. Xerxes multitudinis ſuffragio fretus, iudicium detractabat, ſed à matre tandem impulſus, Artabani arbitrium ſubiit, qui quum vtriuſque rationes audiuiſſet, ac ſecundum Xerxem iudicaſſet, Ariamenes ſtatim exurgẽs, fratrẽ adorauit, apprenſâ q́ eius dextera in ſolio eũ regio collocauit, ſéq́ illi in poſterum beneuolum exhibuit. Maximam igitur fraternæ charitatis pietatem in eo pectore habitaſſe par eſt exiſtimare, propter quam ſe regia dignitate defraudari pro nihilo duxerit. Quapropter ſi tantũ fraternæ beneuolentiæ ſpecimen Barbaris fuiſſe ingeniis exploratum habemus, quis humanitatis profeſſor non erubeſcat, minimam quoque ſimultatis fraternæ ſcintillam animo inſidere? Quid Pittacus ille, nónne quãto fratris teneretur deſiderio fa-

cilè oſtendit?qui quum eſſéntne ſibi pecuniæ, interrogatus eſſet,duplo ſibi plures eſſe quàm vellet, reſpondit , quòd ſcilicet fratrem germanum ſibi fata rapuiſſent . Cæterum quid externis exemplis diutius immoror ?quum Aphricanus Scipio nos manifeſte doceat,nullam amicorum eſſe tantam iucunditatem,quæ fraternæ non ſit charitati poſtponēda. L. enim Scipioni fratri Aphricanus ipſe, nondum Aſiatico legatus,in Aſiam proficiſci maluit,quàm vt ab eo prouinciæ ſors in Lælium arctiſsimo ſibi familiaritatis vinculo iunctum transferretur.Marcus quoque Fabius tanto beneuolentiæ ſtudio fratrem proſecutus traditur,vt inſignem ampliſsimi triumphi honorem ob eius deſiderium recuſauerit.Nam quum deuictis Veientibus ſummo ſibi ſenatus populiq́ue Romani cōſenſu triumphus decerneretur, quòd in eo prælio Quintus Fabius ſtrenue ſe inter primos gerens cecidiſſet,habitu triumphali vrbem ingredi non ſuſtinuit. Quæ animi moderatio tãtam ei ex ſpreto triumpho gloriȩ amplitudinem attulit, quantam nullus vnquam currus,nulla laurea afferre potuiſſet:Nônne Lælius & Scipio , Theſeus & Pirithous,Achilles & Patroclus,Oreſtes & Pylades, Phintias & Damon, Epàminondas & Pelopidas,qui inter amicorum paria recenſentur,propterea tantū ab vtriuſque linguæ grauiſsimis autoribus æternæ poſteritatis memoriæ plurimum commendati ſunt, quôd licet iiſdem non eſſent orti parentibus, inter ſe tamen fraterna dilexerint beneuolētia? Quid impulit Horatium poetam eximium , vt Proculeium equitem Romanum his carminibus immortalitate

donaret?

Viuet extento Proculeius æuo:
Illum aget penna metuente ſolui
Notus in fratres animi paterni
Fama ſuperſtes?

Ea nempe qua erga Scipionem ac Murenam fratres vſus eſt pietas,quibus bello ciuili ſpoliatis, patrimonium de integro diuiſit, quod cum eis antea quoque poſt communis patris obitum diuiſerat.Sed vt exempla,quæ omnia exequi longum eſſet,Antonine iam mihi chariſsime,miſſa faciamus, nihil eſt quod tibi maiores ad colendam fraternam beneuolentiam ſtimulos addere debeat,quàm ea qua parẽtes ex hac re afficiuntur oblectatio.Quæ enim filiorũm opes,qui honorum gradus, quæ dignitates maiori eſſe parentibus oblectamento poſſunt, quàm quum gnatos ſuos eodem conſilio,eadem voluntate, ſumma demum concordia, mutuaq́ue charitate viuere intuentur? Quare Apollonidem regis Eumenis,triumq́ue aliorum Attali,Phileteri, & Athenæi matrem ſe felicem ac beatam iudicaſſe, maximaſq́; diis immortalibus egiſſe quamſæpiſsime gratias ferunt,non ob ingentes diuitias,regiamq́ue dignitatem,ſed quod tres filii natu maximum comitarẽtur, eiuſq́ue latera armati munirent, ipſeq́ue inter eos tuto ac ſine vlla proditionis ſuſpicione inermis verſaretur.Vt contra Xerxes quum Ochum filium fratribus inſidias parantem cognouiſſet,animi ſolicitudine interiit,quod nulla proculdubio admiratione dignum exiſtimandum eſt. Nam quum fratrum ſeditiones fœdæ ſint ac truculentæ, parentibus fœ-

diſsimæ ac truculentiſsimæ videntur. Qui enim fratres odio ac maleuolentia proſequitur, is parentes contemnat neceſſe eſt. Fratres contra qui mutuò ſe diligunt, quin parentes colant, facere non poſſunt. Vnde Piſiſtratus quum nouercã filiis iam natu grãdioribus ſuperinducturus eſſet, ait ſe eos optimos ac ſapientiſsimos arbitratum atque expertum plurimorum ſimilium patrem fieri velle. Aequitate enim ac probitate præditi filij, non ſolum in parentum gratiam ſe mutuo diligent, ſed & parentes ipſos certatim venerabantur, hoc aſsidue ſecum & reputantes, & meditantes, ſe quidem parentibus cum ob alia multa, tum ob fratres in primis quamplurimum debere, tanquam ex paternis bonis hoc preciofiſsimum ac dulciſsimum arbitrentur. Quod Telemachus haud ſecus ratus apud Homerum conqueritur, ὅτι τὴν λαγῶ γενεὴν ἐμούνωσε Κρονίων, hoc eſt, quòd vnicus eſſet Vlyſsi filius. Sed tu hoc deplorare non poteris, es enim à parentibus vno iã & eo optimo fratre donatus, quippe qui ea ſit morũ probitate inſignitus, ea futuræ doctrinæ ac prudentiæ indicia vnà tecum præ ſe ferat, vt vniuerſa Gallia veſtram vtriuſque indolem admiretur, optimam de vtroque ſpem concipiat. Quare iſtiuſmodi te fratrem non diligere ſolum, ſed & vehementer amare (vt facis) æquum eſt. Quid de parentibus loquar, quorum alterius quidem tam variæ ac multiplices ſunt virtutes, vt quũ Prata ſit ortus familia, ἀρετῶν λειμὰν, hoc eſt, virtutum pratum meritô appellari

Pratorũ familia.

poſsit. Nam vt in virenti prato varii, ac diuerſicolores cum ſumma animi oblectatione ſpectantur

flores,ita in patre tuo grauiſsimo vitæq́ue integerrimo viro quæcunque ad excolendum animum faciunt virtutes clariſsimè elucent. Cuius in vtroque iure peritiam ſi reſpexeris,vtriuſque Galliæ oraculum: ſi in iudicandis prudentiam & æquitatem,Rhadamanthum atque Ariſtidem:ſi in dicendo facundiá, Gorgiam nō iniuria appellaueris. Altera verò à teneris vſque annis adeò ſe intra caſtitatis ac pudicitiæ terminos continuit,vt ſi priſcis illis temporibus naſci contigiſſet,eam populus Romanus, pace Sulpitiæ pudiciſsimæ dixerim,ad Veneris ſimulachrū ex Sibyllinis libris dedicandum fuerit electurus. Quare ſummopere tibi Antonine mi nitendum eſt, vt iſtiuſmodi parentibus, cum in cæteris omnibus, tum vel maximè in obſeruanda fraterna beneuolentia morem geras. Quod ſi feceris, & à tam præclaris parentibus minimè degeneraſſe videberis,& fraternam charitatem externis ac futilibus amicitiis, tuo ſummo decore prę poſuiſſe ab omnibus exiſtimaberis.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

GOTTSCHER RESTAURO · 1971